

Nordiska rådet

30:e sessionen
1982

SUPPLEMENT

innehållande remissuttalanden

- A 583/k Medlemsförslag om ett forskningspolitiskt samarbete i Norden
- A 594/k Medlemsförslag om en kulturfond för Nordkalotten
- A 597/s Medlemsförslag om ett epidemiologiskt bevakningssystem i Norden
- A 598/k Medlemsförslag om ett nordiskt tungjon-laboratorium
- A 599/t Medlemsförslag om generell hastighetsbegränsning för innehavare av körkort under första året
- A 600/e Medlemsförslag om nordisk utbildning för exportmarknadsföring
- A 601/t Medlemsförslag om obligatorisk lotsning genom Ålands hav och Kvarken
- A 602/j Medlemsförslag om att artikel 8 i samarbetsöverenskommelsen 1962 (Helsingforsavtalet) kompletteras med de självstyrda områdena för undervisningen i skolorna
- A 603/t Medlemsförslag om enhetlig nordisk rabattordning för postförsändelser
- A 604/s Medlemsförslag om barn och barns miljö
- A 605/j Medlemsförslag om spärr mot spridning av videokassetter med våld och osedliga program
- A 606/k Medlemsförslag om undervisning beträffande byggnadsmiljöfrågor
- A 607/k Medlemsförslag om en nordisk kulturtidskrift
- A 608/k Medlemsförslag om idrottsligt centrum på Nordkalotten
- A 609/s Medlemsförslag om färdtjänstservice för handikappade
- A 612/j Medlemsförslag om lagstiftningssamarbetet på arbetsrätens område
- A 613/e Medlemsförslag om samarbete inom nordisk möbelindustri
- A 614/k Medlemsförslag om produktion och distribution av talböcker och punktskriftsböcker i de nordiska länderna
- A 616/s Medlemsförslag om effektivare insatser mot narkotikamissbruket
- A 617/e Medlemsförslag om nordiska underleveranser

Medlemsförslag

om ett forskningspolitiskt samarbete i Norden

(Väckt av K. B. Andersen, Rolf Fjeldvær, Arne Gadd, Årni Gunnarsson, Guttorm Hansen, Erkki Liikanen, Bror Lillqvist, Olof Palme och Robert Pedersen)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska samarbetsnämnden för medicinsk forskning (NOS-M):

1. Nordiska rådet rekommenderar att en nordisk fond för forskning etableras.

NOS-M vill i detta sammanhang hänvisa till sin skrivelse av den 15 september 1979 i ärendet (*se Bihang*).

2. Nordiska rådet rekommenderar ett utökat nordiskt samarbete inom forskarutbildningen.

NOS-M tillstyrker förslaget och vill bl. a. hänvisa till existerande program för nordiska forskarstipendier och nordiska forskarkurser. Dessa program har för den medicinska forskningens del visat sig vara ytterst värdefulla och bör enligt NOS-M:s mening förstärkas.

3. Nordiska rådet rekommenderar presidiet att tillsätta en arbetsgrupp med uppgifter att precisera hur och till vilken omfattning ett nordiskt forsknings-samarbete skall kunna komma till stånd och därvid framlägga ett förslag till samarbetsområden för ett nordiskt projektsamarbete.

NOS-M föreslår att förslaget måtte bordläggas i avvaktan på ställningstagande till en eventuell nordisk forskningsfond.

När det gäller hemställan under punkt 3 redovisas i förslaget områden inom hälso- och vårdforskning som borde bli föremål för initiativ på nordisk bas. NOS-M önskar i detta sammanhang påtala att det dels finns sedan två år en nordisk planeringsgrupp för hälso- och sjukvårdsforskning dels inrättats hösten 1980 en nordisk samarbetsgrupp för hälso- och sjuk-

vårdsforskning i samarbete mellan NOS-M och de nordiska hälsoadministrationerna.

Stockholm den 15 oktober 1980

För Nordiska samarbetsnämnden för medicinsk forskning

Henry Danielsson

Ordförande

Ingvar Lennerfors

Sekreterare

BIHANG

Nordiska samarbetsnämndens för medicinsk forskning uttalande om den rådgivande kommitténs för forskning promemoria om ökat nordiskt forskningssamarbete.

Nämnden konstaterar, att den redan i ett tidigare skede (2.5. 1978, 18/78 NOS-M) ställt sig positiv till ett ökat nordiskt samarbete inom forskning och därvid främst stött etablerandet av anslag till nordiska forskarstipendier, symposier och kurser. Nämnden uttrycker sin tillfredsställelse över att arrangemang av denna art numera kommit till stånd. Nämnden önskar i detta sammanhang framföra, att det i en vidareutveckling av det nya forskarstipendiesystemet vore värdefullt att utnyttja stipendierna bl. a. som stödform för nordiska projekt och/eller planering av projekt, under förutsättning att medel anvisas ur den nordiska kulturbudgeten.

Nämnden anser, att anslag ur den nordiska kulturbudgeten bör kunna utgå för planerings- och projekteringskostnader i samband med nordiska forskningsprojekt. I detta sammanhang önskar nämnden föra fram ett konkret exempel på hur dylika nordiska anslag kunde utnyttjas.

Nämnden tillsatte år 1977 en nordisk planeringsgrupp för forskning kring självmord. Gruppens arbetsuppgifter och hittillsvarande verksamhet framgår i detalj ur det bilagda materialet.¹ Planeringsgruppen har till nämndens senaste möte lagt fram ett projektförslag, som före behandling i enskilda nationella råd borde utarbetas och motsvara reguljär anslagsansökan. Nämnden anser, att nordiskt stöd antingen i form av forskarstipendier eller forskningsanslag i detta skede för uppgörandet av forskningsplaner och senare för koordinering av projekten, vore påkallat. NOS-M anser vidare, att nordiskt stöd till planeringsgruppens fortsatta verksamhet vore berättigat. Planeringsgruppens framtida uppgifter kommer nära att ansluta sig ledningen, koordineringen och uppföljandet av ifrågakvarande projekt.

Nämnden konstaterar, att initiativet till nordiska projekt i första hand bör komma från forskarna och kanaliseras via forskningsråden. NOS-M inser dock, att ett ökat nordiskt forskningssamarbete i den form det efter-

¹ Här ej tryckt.

lyses i de nordiska statsministrarnas utlåtande och RKF's promemoria kräver en aktivt stimulerande insats, detta speciellt på den medicinska forskningens område på vilket samarbetet av tradition är synnerligen internationellt och ofta riktar sig till utomnordiska länder. NOS-M anser, att det finns behov av nordiskt medicinskt forskningssamarbete i projektform och vill härvidlag inte utesluta s. k. bilateralt nordiskt samarbete.

NOS-M är villig att under de närmast följande åren överväga sina verksamhetsformer för att effektivare kunna gå in för ett samarbete enligt det alternativ 1, som RKF för fram i sin promemoria (s. 22–23). NOS-M anser, att de medel som kommer att disponeras av ämbetsmannakommittén bör anvisas projekt (motsv.) på förslag av forskningsrådets nordiska samarbetsorgan. NOS-M poängterar vidare behovet av nordisk finansiering även i utvecklingen av nya organisationsformer.

Helsingfors den 15 september 1979

Tómas Helgason
Mötesordförande

Pia Rosenqvist
Sekreterare

Nordens fackliga samorganisation (NFS):

NFS anser det mycket angeläget att vidga det nordiska forskningssamarbetet. De personella och andra resurserna är ofta mycket begränsade i de enskilda nordiska länderna, varför en samordning och gemensamma insatser ofta erbjuder den enda möjligheten till mer avancerad forskning.

Det är uppenbart att utgångspunkten för förslaget – att forsknings- och utvecklingsarbetet är av central betydelse för möjligheten att lösa de ökande ekonomiska och sociala problemen – är riktig.

Ett intensifierat forskningssamarbete kan därtill i huvudsak genomföras, utan att nya institutioner behöver byggas upp, ty grundinvesteringarna finns i form av existerande universitet, högskolor och forskningsinstitut.

Trots de uppenbara fördelar ett forskningssamarbete i Norden kunde erbjuda, är samarbetet ringa. Enligt rapporten "Øget nordisk forskningssamarbejde" svarar det samlade statliga nordiska FoU-samarbetet 1979 endast för en procent av det samlade statliga stödet till FoU, vilket var endast en femtedel av det stöd som gavs till FoU-samarbete utanför Norden.

Fastän stödet till forskningssamarbete från de två ministerrådssekreterariaten är betydande, cirka en tredjedel av budgeten, är det uppenbart att det behövs ytterligare samnordiska satsningar på forskningssamarbetet.

Ett uppenbart hinder för bl. a. projektsamarbete mellan forskare i olika nordiska länder är svårigheten att få understöd för att skapa de kontakter samarbetet kräver. Mängden av olika fonder och stiftelser, byråkratin i

+1–30:sess A 583/k Suppl.

anslagsbeviljningen m.m. gör det ofta svårare att få stöd för nordiska kontakter än att få pengar för t. ex. en studieresa utanför Norden.

För att komma över dessa – ofta praktiska – hinder krävs nya initiativ. Förslaget om en nordisk fond för forskning kunde enligt NFS' uppfattning bli ett effektivt instrument för ett intensifierat nordiskt forskningssamarbete.

För att denna fond skall kunna möta de förväntningar man bör ställa på den, måste den garanteras relativt omfattande resurser. På sikt borde det nordiska forskningssamarbetet garanteras minst samma resurser som det utomnordiska samarbetet.

Fonden kräver givetvis även någon form av sekretariat. Fonden bör bl. a. erbjuda ett snabbt och smidigt alternativ för forskare som önskar kontakt med kolleger i andra nordiska länder. Man bör även sträva till att genom fonden stödja projekt, vilka hjälper till att överbrygga klyftan mellan grundforskning och den tillämpade forskningen. Den föreslagna fonden bör koncentrera sig på de områden som inte täcks av redan existerande nordiska institutioner såsom Nordiska kulturfonden och kultursekretariatet eller Nordforsk.

De områden som nämns i medlemsförslaget, forskarutbildning, näringslivets förnyelse och arbetslivsforskning samt hälso- och vårdforskning, i vid bemärkelse, är, enligt NFS' uppfattning, områden som fonden bör prioritera högt.

Den föreslagna arbetsgruppen bör ges fria händer att föreslå samarbetsprojekt även inom andra områden än de här nämnda. NFS förutsätter dock, att fackföreningsrörelsen hörs innan närmare beslut fattas om prioriteringar av forskningsområden. NFS kräver löntagarrepresentation i den föreslagna nordiska fonden för forskning.

Arbetsgruppen borde även utreda om och hur det nordiska ekonomiska forskningsrådet kunde kopplas till den planerade fonden, då forskningsrådet torde sysselsätta sig med frågor, vilka nära knyter an till de forskningsområden om näringslivets förnyelse som fonden föreslås prioritera.

NFS tillstyrker sammanfattningsvis förslagen att en nordisk fond för forskning inrättas, att det nordiska samarbetet inom forskarutbildningen utökas samt att en arbetsgrupp tillsätts för att precisera förslag till samsarbetsområden.

Stockholm den 1 september 1980

Nordens fackliga samorganisation

Peter J Boldt

Nordiska akademikerrådet:

Allmänt

Nordiska akademikerrådet hälsar med glädje att ett forskningspolitiskt initiativ tagits i Nordiska rådet. Otivelaktigt kan stora vinster göras på ett väl fungerande nordiskt forskningssamarbete. Det gäller i särskilt hög grad gemensamt utnyttjande av utrustning och material, gemensamt utnyttjande av forskarkompetens och gemensamma kurser på forskarutbildningsnivå. Nordiska rådet bör särskilt uppmärksamma samordningsvinster vid nyinvesteringar i "big science", dvs. projekt i flermiljonklassen. I samtliga nordiska länder finns stora behov av nyinvesteringar som f.n. inte kan tillgodoses. Enbart för svensk del behövs ytterligare resurser för ersättningsköp och nyanskaffningar av dyrbar vetenskaplig utrustning i storleksordningen 100 miljoner kronor årligen, enligt beräkningar gjorda inom forskningsrådsnämnden.

Nordiska akademikerrådet instämmer i att det är väsentligt med gemensamma ansträngningar inom hälso- och sjukvårdsforskning, men vill understryka att det finns en mängd andra sektorer där samverkan sannolikt är lika eller mer angelägen. Det gäller t. ex. det angränsande området forskning i socialt arbete, men även traditionella ämnen där begränsade resurser i enskilda eller samtliga nordiska länder lägger hinder i vägen för att bedriva en verkligt framgångsrik forskning.

Nordiska akademikerrådet vill samtidigt understryka den enskilda forskarens och forskarsamhällets avgörande betydelse när det gäller att bedöma förutsättningarna för framgångsrik forskning inom ett speciellt område, liksom att ange metoder, former och resursbehov. I detta ingår också att bedöma behovet av och det ändamålsenliga i internationellt samarbete.

Det är speciellt genom forskarna på universitetsinstitutionerna som det inomvetenskapliga nordiska samarbetet etableras. Många har redan kontakter med sina nordiska kollegor. De samnordiska organen för forskningssamarbete bör underlätta för forskare och forskarstuderande att hitta och träffa varandra. De bör också ha förmåga att snabbt fånga upp och bedöma forskningsidéer som är lämpliga att satsa på i nordiskt samarbete.

Forskarutbildningen

Nordiska akademikerrådet finner det angeläget med ett intensifierat nordiskt samarbete inom forskningen bl. a. genom ett utökat antal gemensamma nordiska forskarutbildningskurser och ett ökat informellt utbyte av lärare och studerande. Ett sådant samarbete bör kunna utvecklas utan större kostnader och ge betydande vinster. För förverkligandet av ett sådant samarbete kan den föreslagna fonden få avgörande betydelse, eftersom de enskilda universiteten endast i begränsad omfattning har pengar för forskarstuderandes och lärares resor. Nordiska akademikerrådet vill emel-

lertid varna för att förslagsställarna knyter förhoppningar till ett sådant samarbete som medel att komma tillrätta med svårigheterna att rekrytera "utbildad personal för avgörande forsknings- och utvecklingsarbeten". Det är en brist som inte avhjälpas genom att forskarstuderande lockas från ett område till ett annat.

Svårigheterna att rekrytera studerande till forskarutbildning i vissa länder måste angripas med helt andra medel, t. ex. genom att ge forskarutbildning ett högre värde på arbetsmarknaden, förbättra försörjningsmöjligheterna under studietiden och inrätta fler tjänster för yngre forskare inom universiteten och den statliga och kommunala förvaltningen.

Former för forskningssamverkan

Det nordiska forskningssamarbetet är idag mycket splittrat. Vissa samarbetsorgan är centrala institut, andra är lösare organiserade kommittéer och nämnder. En del organ är till för att bedriva egen forskning, medan andra administrerar forskningsprojekt. Några samarbetsorgan har som enda funktion att ge regelbundet återkommande kurser. Dessutom förekommer tidsbegränsade projekt.

Anslagen till forskningssamarbetet når projekten och institutionerna på flera skilda vägar. Medel kanaliseras t. ex. via ministerrådets kulturbudget, via dess allmänna budget och via statsanslag i de länder där samarbetsorganen har sitt säte.

På nationell nivå är splittringen också långt gången. Medel till sektorsforskningen portioneras ut genom ett stort antal myndigheter, företag och stiftelser. Dessutom har en rad forskningsinstitut inrättats vid sidan av universiteten.

Mot den här bakgrunden vill Nordiska akademikerrådet framhålla det angelägna i att en översyn görs av de nordiska formerna för forskningssamarbete. Möjligheterna att knyta den föreslagna fonden till något redan existerande organ bör undersökas, och resultatet av ministerrådets kartläggning bör läggas till grund för en översyn av samverkansformerna i syfte att undersöka om de är ändamålsenliga, bör vidgas, samordnas, slås samman eller avskaffas. Vägar att ge forskarna bättre information om möjligheter till nordiskt forskningssamarbete bör särskilt anvisas. Ministerrådets kartläggning av existerande forskningssamarbete bör utvidgas till en undersökning av behoven av samverkan på ytterligare områden.

Nordiska akademikerrådet tillstyrker att Nordiska rådet i enlighet med förslaget tillsätter en arbetsgrupp med uppgift att närmare precisera formerna för ett vidgat nordiskt forskningssamarbete. Arbetsgruppen bör ta ställning till sammansättning och verksamhetsområde för den nordiska fond för forskning som föreslås etablerad.

Arbetsgruppen bör också lämna förslag till hur de problem som hänger samman med forskarnas anställningsvillkor vid arbete i annat nordiskt land ska lösas. Det gäller t. ex. tillgodoräknande av tjänstetid i grannlandet vid

beräkning av ålderstillägg i hemlandet, sedan forskaren återvänt. För att bl. a. få dessa problem belysta bör representanter för forskarnas fackliga organisationer knytas till arbetsgruppen.

Stockholm den 29 augusti 1980

För Nordiska akademikerrådet

Jan Bröms

Olle Appelberg

Sykepleiernes Samarbeid i Norden (SSN):

SSN har behandlet forslaget om et forskningspolitisk samarbejde i Norden, og vi skal herefter meddele, at SSN i det væsentligste kan tilslutte sig forslagets indhold.

SSN skal dog ikke undlade at understrege vigtigheden af, at forskning inden for sundheds- og sygeplejen gives en høj prioritet, ikke mindst set i relation til de økonomiske og personalemæssige ressourcer, der i dag anvendes inden for sundheds- og sygeplejen og den større og større opmærksomhed, der rettes herimod på grund af den generelle økonomiske situation.

SSN skal i denne forbindelse pege på, at behovet for uddannelse af sygeplejersker til forskning inden for disse områder fortsat er stort, og det er derfor vigtigt, at den Nordiska hälsovårdshögskolans uddannelsesstilbud udbygges, således at de nordiske sygeplejerskers mulighed for at bidrage med forskning af høj kvalitet inden for dette betydningsfulde område øges. Vi kan her henvise til SSN's udtalelse til medlemsforslag A 575/s om udvidet uddannelse og forskning inden for det miljømedicinske område.

Oslo, 29. september 1980

Sykepleiernes Samarbeid i Norden

Kirsten Stallknecht

Viceordförande

Danmark

Undervisningsministeriet:

Som bekendt har Nordisk Ministerråd (samarbejds- og undervisningsministrene) den 20. marts 1979 – foranlediget af en udtalelse fremsat af statsministrene den 9. november 1978 – nedsat en arbejdsgruppe bestående

de af repræsentanter for stedfortræderkomiteen og embedsmandskomiteen for nordisk kulturelt samarbejde, der har til opgave at gennemføre et udrednings- og kortlægningsarbejde af mulighederne for at øge det nordiske forskningssamarbejde. – Der henvises herom til beretningen til Nordisk Råds 28. session 1980 om det nordiske samarbejde (C1 – 1980) og den i forbindelse hermed optrykte foreløbige rapport fra embedsmandsgruppen (supplement I, bilag 5). Som det fremgår heraf forventer arbejdsgruppen at kunne afslutte sit arbejde i løbet af efteråret 1980.

Da de spørgsmål, som omhandles i det foreliggende medlemsforslag, i alt væsentligt indgår i nævnte arbejdsgruppes overvejelser, må undervisningsministeriet finde det rettest at afvente arbejdsgruppens endelige rapport, forinden man underkaster medlemsforslaget en nærmere realitetsbehandling.

Det tilføjes, at industri-, indenrigs- og kulturministerierne har tilsluttet sig dette svar.

København, den 25. august 1980

P. m. v.

Bjørn Brynskov

E. Noer

Fuldmægtig

Det kongelige danske Videnskabernes Selskab:

Forslaget blev diskuteret på de nordiske videnskabsakademiers fællesmøde i Reykjavik i august måned, hvor det fremgik at akademierne er positive overfor initiativer, der tilstræber at fremme det nordiske videnskabelige samarbejde. Et sådant øget samarbejde kan både finde sted indenfor forskeruddannelsen og i form af konkrete projekter, der kan løses på fællesnordisk basis.

Med hensyn til forskeruddannelsen kan det bemærkes, at denne ifølge sagens natur kræver medvirken af en række særligt kyndige specialister, hvorfor det i det enkelte land undertiden kan være vanskeligt alene at dække hele områder, således at medvirken af lærere og forskere fra hele Norden ofte er meget ønskelig. Det skal fremhæves, at den stagnation, der for øjeblikket kan konstateres i nyttilgangen af yngre forskere på længere sigt kan få uheldige følger indenfor områder, hvor en hurtig videnskabelig udvikling foregår, og at der vil kunne opstå alvorlige mangler i den ekspertise, som er ønskelig for en tidssvarende forskeruddannelse. Dette problem fortjener – også af samfundsmæssige grunde – alvorlig overvejelse, og de nordiske videnskabsakademier er enige i at fremhæve den bekymring man fra videnskabelig side føler overfor dette problem.

Forslaget om at etablere en fond til finansiering af nordisk forsknings-samarbejde og til undersøgelse af eksisterende nordisk forskningssamarbejde kan anbefales, idet dog beløbsrammen formentlig vil være beskeden sammenlignet med, at der anvendes over 100 millioner kroner årligt til samnordisk forskning, i første række til landbrugsvidenskabelig og teknisk forskning. Det må fra Videnskabernes Selskabs side anbefales, at midler fra en nydannet fond i videste udstrækning anvendes til at fremme højt kvalificerede projekter indenfor områder, hvor nødvendig sagkundskab og forskningserfaring forefindes, også selvom nogle af projekterne skal findes indenfor mere tværgående emner af aktuel samfundsmæssig interesse. Videnskabernes Selskab kan pege på vigtigheden af, at en eventuel arbejdsgruppe sammensættes således, at aktive forskere med stor faglig indsigt tilknyttes. I betragtning af at der kan komme til at indgå prioriteringsovervejelser, der også kan omfatte allerede foregående forskning, vil en række vanskelige afvejningsproblemer opstå, og Videnskabernes Selskab står til tjeneste, dersom forslag ønskes med hensyn til egnede forskere i en sådan arbejdsgruppe.

København, den 12. september 1980

P. J. Riis

Professor, dr. phil.
Præsident

Christian Crone

Professor, dr. med.
Sekretær

Dansk Arbejdsgiverforening:

I medlemsforslaget opregnes en række interesseområder for det påtænkte nordiske forskningssamarbejde. Dansk Arbejdsgiverforening er primært interesseret i området "arbejds miljøforskning" og skal derom bemærke følgende:

Vi har fulgt det nordiske samarbejde inden for arbejdsmiljøforskningsområdet gennem vort årlige kontaktmøde med Nordisk Embedsmandskomité for arbejdsmiljøspørgsmål. Dernæst har vi haft lejlighed til at udtale os om de projektforslag inden for området, som Nordisk Ministerråds sekretariat har fremsendt til udtalelse.

Det er vor opfattelse, at rammerne for det nordiske arbejdsmiljøforsknings-samarbejde er tilfredsstillende i øjeblikket. Samarbejdet inden for disse rammer mellem embedsmandskomiteen og arbejdsmarkedets parter har endnu ikke nået sin endelige form, og vi finder derfor ingen anledning til at ændre rammerne for dette samarbejde foreløbig.

Vi mener således ikke, at der er behov for at oprette en særlig fond til finansiering af arbejdsmiljøforsknings-samarbejdet i Norden som foreslået i

medlemsforslag A 583/k, eftersom denne opgave allerede varetages på tilfredsstillende vis af Nordisk Embedsmandskomité for arbejdsmiljøspørgsmål.

København, den 22 juli 1980

Dansk Arbejdsgiverforening

Kjeld Holm

Sven-Peter Nygaard

Akademiet for De tekniske Videnskaber (ATV):

Vi har ikke nogen væsentlige supplerende oplysninger eller ændringer til forslaget at fremkomme med, men vi er meget interesseret i at følge det fortsatte arbejde og beder Dem venligst holde os orienteret om den videre udvikling.

København, den 23. april 1981

Vibeke Q. Zeuthen

Akademisekretær

gm Inge Lund

Finland

Jord- och skogsbruksministeriet¹:

— — — att ministeriet finner det viktigt att utreda förutsättningarna för inrättandet av en nordisk forskningsfond och för utökat nordiskt samarbete inom forskarutbildningen. Samtidigt bifogar ministeriet yttrandena från geodetiska institutet, lantbrukets ekonomiska forskningsanstalt, lantbrukets forskningscentral, skogsforskningsinstitutet och vilt- och fiskeriforskningsinstitutet i ärendet.

Helsingfors den 17 september 1980

Matti Kekkonen

Avdelningschef

Timo Tolvi

T. f. yngre regerings-
sekreterare

Trafikministeriet¹:

I anledning av Nordiska rådets ovannämnda medlemsförslag konstaterar trafikministeriet att trafik- och kommunikationsområdet har visat sig vara särskilt fruktbart med tanke på samnordiska forskningsprojekt. Som bekant handhas samarbetet på transportområdet med därtill hörande forskningsverksamhet i huvudsak av Nordiska ämbetsmannakommittén för transportfrågor (NÅT) samt dess hjälporgan Nordiska kommittén för transportekonomisk forskning (NKTF), men också Nordiska trafiksäkerhetsrådet (NTR) samt de olika centrala ämbetsverkens samarbetsorgan bedriver en omfattande forsknings- och utredningsverksamhet.

Som bekant har under de senaste åren på transport- och kommunikationsområdet verkställts några särskilt omfattande utredningar (STINA, NORDKOLT, TELEMEDEL), som enligt trafikministeriets uppfattning är mycket värdefulla med tanke på den framtida verksamheten på området i fråga såväl på samnordiskt plan som i varje enskilt nordiskt land. STINA-utredningen har också lett till en omfattande vägforskningsverksamhet som för närvarande är en av NÅT:s mest centrala uppgifter.

Trafikministeriet anser därför att samnordisk forskningsverksamhet med tanke på varje enskilt lands begränsade resurser är av mycket stor betydelse förutsatt att det är fråga om projekt som det är ändamålsenligast och förmånligast att genomföra i samarbete mellan länderna. Enligt trafikministeriets uppfattning bör endast sådana nordiska forskningsprojekt inledas i vilka utöver de kostnadsfördelar som medförs av samarbetet resultat kan uppnås som just på grund av de nordiska ländernas likartade förhållanden är värdefulla och användbara för varje land. Inom transportsamarbetet har vägforskningen visat sig vara ett sådant område och därför har NÅT reserverat en betydande del av sina disponibla medel för vägforskning.

Som en av uppgifterna för nordiskt transportsamarbete har också ansetts vara att i mån av möjlighet verkställa de utredningar och forskningsuppdrag som förutsatts i Nordiska rådets rekommendationer. Som exempel på sådana undersökningar kan nämnas undersökningarna i samband med nordkalottens tvärgående flygförbindelser och handikappades trafikproblem.

Trafikministeriet vill inte ta ställning till medlemsförslagets förslag om grundande av en nordisk fond för forskning, men anser på grund av det ovan anförda att den samnordiska forskningsverksamheten inte bör utökas genom att grunda nya organisationer eftersom användningen av existerande samarbetsorgan ännu kan effektivieras. Däremot är det motiverat att

¹ Yttrandet översatt från finska.

klarlägga i vilken omfattning nordiskt forskningssamarbete kan åstadkommas samt definiera det nordiska projektsamarbetets samarbetsområden för att koordinera resurserna och rikta dem till ändamålsenliga mål.

Helsingfors den 9 september 1980

Reino J. Auvinen

Kanslichef

Markku Lehtinen
Sekreterare för
internationella
ärenden

Handels- och industriministeriet:

Handels- och industriministeriet anser, att det finns utrymme för ökat forskningspolitiskt samarbete i Norden speciellt beträffande teknisk forskning och här till anknuten forskar- och ledarutbildning, men också beträffande sådan forskning som berör näringslivet närliggande energi-, miljö-, hälsovårds- m. fl. frågor.

I Nordiska ministerrådets mellanrapport "Ökat nordiskt forskningssamarbete" från december 1979 utlovas en slutrapport i slutet av år 1980. Handels- och industriministeriet anser, att det är skäl att invänta slutrapporten och därefter återkomma till de frågeställningar som medlemsförslaget presenterar. Redan nu kan ministeriet fastslå, att man bör sträva till att utnyttja redan existerande nordiska organ, då det gäller nya insatsområden eller fördelning av utökade anslag. För teknisk forskning och tekniskt utvecklingsarbete har vi redan två väletablerade organisationer, nämligen NORDFORSK och Nordisk industrifond, som med relativt små personella utökningar kan tillvarata ett betydligt större ansvar av det konkreta samarbete som ett gemensamt forskningspolitiskt program kan leda till.

Helsingfors den 19 juni 1980

Ulf Sundqvist

Handels- och industriminister

Pekka Rekola
Överdirektör

Åbo akademi:

— — — Åbo akademi stöder förslaget och önskar framhålla följande.

Forskare bör i högre grad än hittills beredas möjlighet till kontakt med forskningsmiljöer vid olika institut och högskolor i de nordiska länderna. Förslagsvis kunde gemensamma seminarier eller kollokvier över valda teman anordnas. På så sätt skulle elever och lärare från olika högskolor träffas för att dryfta gemensamma problem och därvid spurras till ytterligare forskningsinsatser. Det ömsesidiga utbytet mellan likartade institutioner i Norden skulle därvid effektiveras.

Möjligheterna till deltagande i internordiska forskningsprojekt bör ökas. Detta fordrar medel för rese- och uppehållskostnader samt tillgång till hjälparbetskraft (exv. kanslipersonal), varvid en resa per år väl vore ett rimligt krav.

Genomförandet av internordiska forskningsprojekt bör underlättas, varvid jämförelser mellan förhållanden i de olika länderna skulle möjliggöras. Synnerligen angeläget är härvid en satsning på humanistisk forskning framför allt med inriktning på frågan om god livskvalitet i dagens samhälle. Förslagsvis borde olika minoritetsgruppers ställning och situation ytterligare undersökas, likaså skillnader och eventuella likheter mellan ungdomen och åldringarna som samhällelig "resurs". Ytterligare behövs ökad forskning kring utbildningsfrågorna, bl. a. kring frågan om normer och värderingar i grundskolan. Medlemsförslaget betonar kanske litet ensidigt forskningen kring den tekniska utvecklingen och de nordiska ländernas konkurrenskraft.

Åbo akademi önskar slutligen påpeka att satsningarna inom det samnordiska forskningssamarbetet framledes borde inriktas på universiteten, inte på att skapa nya specialinstitut.

Åbo den 17 september 1980

För Åbo akademi

Bill Widén

Rektor

Roger Broo

Förvaltningsdirektör

Åbo universitet:¹

Medlemsförslaget utgår från, att de nordiska länderna till sin ekonomiska, sociala och politiska struktur i stort sett liknar varandra och att verkningarna av de kriser, som drabbar industriländerna, ter sig ungefär likadana i varje enskilt land för sig. För att reducera krisernas verkningar till

¹ Yttrandet översatt från finska

ett minimum och för att även framöver kunna upprätthålla en i varje hänseende hög livskvalitet, krävs aktivt samarbete, och detta i sin tur kräver en målmedveten och väl genomtänkt forskningspolitik.

Åbo universitet anser etableringen av en fond för finansiering av nordiskt forskningssamarbete vara en synnerligen rationell åtgärd. Nödvändigheten av internordisk forskning framgår med all tydlighet av de i medlemsförslaget anförda exemplen. Nya forskningsinstitut framstår dock som en dyr lösning, och under snabbt växlande förhållanden skulle de snart visa sig vara tämligen svårstyrda.

En gemensam forskningsfond vore ägnad att stödja högskolor och övriga forskande institutioner vid genomförande av erforderliga undersökningar och utredningar. Vid dessa institutioner finns både den nödvändiga basutrustningen och högt kvalificerad personal. Fonden kunde även utnyttjas till att intensifiera forskarutbytet mellan de nordiska länderna och främja den internordiska forskarutbildningen.

I medlemsförslaget hemställes, att Nordiska rådets presidium tillsätter en arbetsgrupp med uppgift att uppgöra planer för utveckling av det nordiska forskningssamarbetet. Åbo universitet anser att man vid valet av arbetsgruppens medlemmar bör fästa särskild vikt vid invalet av ett tillräckligt stort antal representanter för högskolorna. Högskolornas forskningsverksamhet rör sig redan i dag kring en del av de problem som omnämns i Nordiska rådets medlemsförslag. Vid de forskande högskolorna befinner sig också den expertis, som bör anlitas vid en gemensam projektplanering.

Åbo den 18 september 1980

Osmo Ikola

Rektor

Esko Välimäki

Förvaltningsdirektör

Uleåborgs universitet:¹

— — — ställer sig positivt till medlemsförslaget och förenar sig i huvuddrag om dess motiveringar och finner de föreslagna målen nödvändiga och värda att rekommendera. Universitetet tar dock inte i detta skede närmare ståndpunkt till medlemsförslagens detaljer.

Uleåborg den 23 maj 1980

Pekka Heikkinen

Förvaltningsdirektör

Jorma Visanko

Bitr. sekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska.

Tammerfors universitet:

Tammerfors universitet anser initiativet vara viktigt och aktuellt. Strävanden till ett ökat nordiskt samarbete inom forskning och forskarutbildning liksom anvisandet av nya medel för forskning t. ex. genom den nordiska forskningsfonden bör understödjas. Detta samarbete borde dock inte – vilket också framhålls i medlemsförslaget – leda till grundandet av nya speciella forskningsinstitutioner eller organisationer. Samarbetet borde bedrivas av och ge nya möjligheter till de redan nu existerande forskningsinstitutionerna, framför allt universiteten som drabbats av den ekonomiska stagnationen. Ett utvecklat forskningssamarbete uttryckligen mellan universiteten skulle också upprätthålla de naturliga förbindelser de gemensamma projekten skulle ha med varje enskilt lands egen forskning i vidare omfattning.

De i initiativet omnämnda problemen är synnerligen aktuella för Finland vars forskningsinsats är rätt obetydlig i jämförelse med andra utvecklade länder. Som exempel kan nämnas forskning inom automation och automatisk databehandling vars volym med hjälp av nordiskt forskningssamarbete skulle kunna utökas.

Av eventuella samarbetsområden inom hälso- och sjukvården har Tammerfors universitet forskningsresurser i synnerhet inom grundläggande hälsovård, arbetarskydd, näringsfysiologi samt åldringsvård och åldringsforskning. Alla dessa discipliner har en lärostol vid Tammerfors universitet.

Såsom det också framgår av motiveringarna för förslaget borde man snarast möjligt igångsätta de föreslagna projekten.

Tammerfors den 25 augusti 1980

Reino Erma

Rektor

Matti Parjanen

Byråchef

Jyväskylä universitet:¹

Universitetet har inhämtat yttranden om ifrågavarande sak från fakulteterna och två fristående institutioner. Alla remissinstanser ansåg att motiveringarna till utvecklingsbehovet och de konkreta förslagen i samband med förverkligandet i sin helhet var acceptabla och som lägesbedömning realistiska. Nedan följer ett sammandrag av de ärenden, som varje remissinstans särskilt vill betona.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Pedagogiska fakulteten konstaterar med tillfredsställelse att förslagsställarna, då de understryker utvecklingen av naturvetenskaplig och teknisk forskning, inte har glömt andra viktiga forskningssektorer utan har föreslagit ytterligare satsningar bl. a. inom forsknings- och utvecklingsarbetet beträffande uppfostran och utbildning. Enligt fakulteten vore det motiverat att kraftigare än förslagsställarna understryka vikten av pedagogisk forskning, när man söker lösningar till problemen för att bevara och förbättra människornas livskvalitet. Fakulteten konstaterar vidare att man i Norden redan på initiativ både av enskilda forskare och institutioner, bl. a. med stöd av sekretariatet för nordiskt kulturellt samarbete, utfört ett betydande samarbete, av vilket må nämnas bl. a.:

- utveckling av utbildningssystemen (t. ex. harmoniseringsarbetet)
- vuxenutbildning (Nordisk vuxenutbildningsprojekt NOVU)
- invandrarnas uppfostrings-, utbildnings- och språkproblem
- specialundervisning och
- uppfostran före skolåldern.

Representanter för Jyväskylä universitets pedagogiska fakultet har också deltagit i verksamheten inom Nordisk förening för pedagogisk forskning.

Pedagogikens delvis nationella, tillämpade karaktär sätter visserligen gränser för samarbetet. Inom dess delområden och även inom tillämpad forskning finns dock viktiga och fruktbara samarbetsprojekt: utveckling, jämförelse och utvärdering av uppfostrings- och utbildningssystem, teknologins inverkan och beaktande i pedagogiken, flyttningsrörelsernas krav på uppfostran, undervisning av specialgrupper, didaktiska problem i olika läroämnen, trafikuppfostran och lärarutbildning.

Man bör undvika att införa stel och kostnadskrävande byråkrati inom denna verksamhetssektor: viktigt är framför allt att skapa förutsättningar för naturligt samarbete i form av forskarsamarbete över riksgränser.

Enligt *samhällsvetenskapliga fakultetens* uppfattning förutsätter inrättandet av en nordisk forskningsfond fortsatta utredningar. Enligt fakulteten vore det inte rationellt att inrätta en fond för att fördela de knappa forskningsresurserna. Genom att koordinera den nuvarande forskningsfinansieringen kunde man däremot uppnå goda resultat.

Organisationen av det nordiska forskningssamarbetet kräver också effektiv information; medlemsförslaget nämner ingenting om detta.

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vill i synnerhet understryka ökat samarbete inom forskarutbildningen, vilket borde genomföras i form av forskarutbyte och gemensamma kurser.

Gymnastiska fakulteten finner det viktigt att gymnastikvetenskaperna beaktas som ett självständigt forskningsområde när man på basen av medlemsförslaget utvecklar det nordiska forskningssamarbetet.

Om man utvecklar samarbetet genom att finansiera projekt som utförs i nordiska forskningsenheter, universitet och forskningsinstitut, vill fakulte-

ten föreslå bl. a. följande forskningsproblem som objekt för nordiskt samarbete:

- Befolkningens fysiska beteende och uppföljning av effekter av samhällsliga åtgärder som reglerar detta;
- Idrottsmännens problem: unga idrottsmäns tidiga avgång, deras levnadsbana, beaktande av olikheter i biologisk tillväxt och utvecklingsfaktorer i träningen, allmänna biologiska förutsättningar för effektiviserad träning, problem i samband med för mycken träning;
- Problem i idrottssystemet: idrott och internationellt samarbete, den olympiska rörelsen nu och i framtiden, dopingproblem, rekryteringen av idrottare;
- Fysisk funktionsduglighet i olika åldrar;
- Motionsgymnastikproblematiken;
- Motionens betydelse i rehabilitering av olika befolkningsgrupper och vid förebyggande av sjukdomar och
- Specialgruppernas motion.

Enligt *högskolornas språkcentrum* är nordiskt samarbete speciellt välkommet inom ett sådant forskningsområde, som skulle utreda problemen i målinriktad språkundervisning inom specialområden. I forskningen skulle man till en stor del kunna utnyttja redan existerande resurser. I Finland finns en färdig språkcentrumorganisation. I de övriga nordiska länderna skulle de institut som sörjer för allmänna språkundervisning delta i nordiskt forskningssamarbete. I praktiken kan samarbetet kanaliseras inom ramen för AILAs (Association Internationale de Linguistique Appliquée) verksamhetsnät i Norden, där man i varje nordiskt land håller på att inrätta en fackspråkkommitté vid sidan om den kommitté som redan finns i Sverige.

Forskningspolitiskt samarbete behövs inom följande specialområden av språkundervisningen:

- forskarutbildning
- lärarutbildning
- utarbetande och utvecklande av undervisnings- och läromaterial
- forskning rörande nya undervisningsmetoders lämplighet
- forskning rörande mätningmetoder av språkförmåga och samordning av praxis samt
- ökat urval av språk: undervisning i flera språk, bland dem en ökad andel sällsynta sådana.

Pedagogiska forskningsinstitutet vill i sitt yttrande hänvisa till den samnordiska utvecklingsplanen för utbildningsforskning (Möjligheter till Nordisk samordning av forsknings- och utvecklingsarbete som finansieras av utbildningsmyndigheter. Förslag till samarbetsmodeller inom ramen för nordiskt samarbete. Nordiska ministerrådet, juni 1979), som till sina huvudprinciper överensstämmer med ovannämnda medlemsförslag. Samnordisk utvecklingsverksamhet inom utbildningen har inriktats på grundut-

bildningen. men mellanstadieutbildningen (16–18-åringars utbildning) har också kommit med under den senaste tiden.

Medlemsförslaget kompletterat med nämnda utbildningssystemets forskningspolitiska program är ändamålsenligt. På grund härav blir bl. a. de existerande nordiska forskarkurserna, forskarstipendierna och forskarsymposierna allt bättre kända. Enligt det forskningspolitiska förslaget kan man koordinera forskningen och dess resultat i de olika nordiska länderna: forskning som kräver stora investeringar är det skäl att koncentrera till något universitet eller forskningsinstitut som samnordiskt forskningsprojekt.

Jyväskylä den 5 september 1980

Kalevi Heinilä

Rektor

Matti Hietala

Förvaltningsdirektör

Joensuu högskola¹:

Den till många delar gemensamma kulturtraditionen och ländernas likhet erbjuder naturliga förutsättningar för utöandet av givande forskningssamarbete i Norden. Utvecklingen av forskningssamarbetet är av både nationell och internationell betydelse när man söker lösningar till skönjbara svåra politiska, sociala och ekonomiska problem.

Joensuu högskola intar en synnerligen positiv hållning till de i Nordiska rådets medlemsförslag föreslagna åtgärderna för att utvidga det forskningspolitiska samarbetet – att inrätta en nordisk forskningsfond och att utöka samarbetet inom forskarutbildningen. Samtidigt vill Joensuu högskola betona vissa synpunkter i samarbetets utveckling.

Inrättandet av en nordisk forskningsfond bör påskyndas. Forskningsfonden är en kanal som förenar politiskt beslutsfattande och akademisk forskning, vilket konkretiserar forskningsobjekten på ett sätt som gagnar samhället. Det är skäl att försöka undvika att frysa in initiativet för en lång tid i arbetsgruppbehandling.

Vid fördelningen av forskningsfondens medel bör man rättvist försöka beakta olika vetenskapsgrenar och högskolor inom de gränser som forskningsbehovet uppställer. Högskoleväsendets intellektuella resurser kan på så sätt utnyttjas effektivare.

Det lönar sig att definiera forskningens samarbetsområden mångsidigt och som omfattande helheter i forskningsfondens upprättningsskede. Valet av forskningsobjekt blir smidigare, vilket möjliggör utforskning av aktuella och viktiga problem.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Inom Joensuu högskola uppfattar man samarbetet inom forskning och fortbildning som en intressant utmaning. Utvidgandet av samarbetet medför för en liten och ung högskola kontakter till det övriga vetenskapssamfundet, vilka är nödvändiga för en framgångsrik forskningsverksamhet.

Joensuu den 18 september 1980

Heikki Kirkinen

Rektor

Väinö Jääskeläinen

Planerare

Kuopio högskola¹:

Kuopio högskola har forskningsenheter på flera av de i medlemsförslaget nämnda tyngdpunktsområdena (näringsfysiologi, fysiologiska vårdformer, rehabilitering, arbetarskydd, förebyggande tandvård). Därtill måste man observera, att Kuopio högskola som enda högskola i Norden har ett utbildningsprogram i miljöhygien och forskning i anslutning till området. Bl. a. i fråga om det utbildningsprogrammet och den forskningen skulle nordiskt samarbete vara fruktbart och värt understöd. Till områden i anslutning till de direkta praktiska tillämpningarna, som högskolorna väl kunde utforska i projektform, hör dessutom förebyggande av sjukdomar, folkmotion och motionsmedicin, kemisk belastning av miljön och geriatriks ställning inom sjukvården. Likaså pågår i de övriga nordiska högskolorna forskningsprojekt, där forskare från Kuopio kunde ge intressanta tilläggsaspekter med sin egen insats.

Högskolan intar följande ståndpunkt till förslagets tre klämmor.

Kuopio högskola understöder inrättandet av en nordisk forskningsfond.

Nordiska rådets rekommendation om utökat nordiskt samarbete inte enbart inom forskarutbildningen utan också mellan forskare och forskargrupper gör olika förvaltningsgrenars nuvarande attityder gynnsammare i fråga om resestipendier, tjänstledighet med lön o. a. anordningar. Så skulle man i praktiken kunna skapa ett samarbetsnät mellan forskarna.

Viktigast är det att få i gång ett allt mera omfattande samarbete mellan forskare i praktiken. För detta ändamål behöver man inte skapa nya omfattande arbetsgrupper, utan den vetenskapliga centralkommissionen kunde fungera som ett koordinerande organ för samarbetet.

Kuopio den 1 oktober 1980

Tapani Vanha-Perttula

Rektor

Tuomo Teittinen

Förvaltningsdirektör

¹ Yttrandet översatt från finska.

Tekniska högskolan

Tekniska högskolan understöder grundandet av en nordisk forskningsfond för främjande av nordiskt forskningssamarbete. Samtidigt anser högskolan det vara nödvändigt att öka samarbetet inom forskarutbildningen. Tillsättandet av en arbetsgrupp, för att precisera i vilken omfattning och inom vilka områden ett nordiskt projektsamarbete skulle kunna fås till stånd, verkar även vara nödvändigt.

Esbo den 15 september 1980

Jussi Hyypä

Prorektor

Riitta Jalasto

Biträdande sekreterare

Tammerfors tekniska högskola:

Vi instämmer oförbehållsamt i förslaget mening att samhället inte kan byggas på en åsikt, som hotar eller ogiltigförklarar teknik och vetenskaplig forskning. Problem och kriser, typiska för det nuvarande läget i samhället, kan lösas eller förminsas genom att utveckla lättare tillämpliga former av teknologi med större tillämpningsområden. För att detta skall kunna ske behövs vetenskaplig forskning och teknisk utvecklingsforskning i ökande utsträckning.

Ett välorganiserat samarbete mellan de nordiska länderna är en väg att förstärka utvecklingen mot nya tillämpningsformer för teknologin, och därför stöder Tammerfors tekniska högskola det väckta förslaget och hoppas att den blivande forskningsfonden liksom den blivande forskarutbildningen, såsom förslaget föreslår, särskilt stöder teknisk forskning och utveckling med ovannämnda inriktning.

Tammerfors den 17 september 1980

På högskolans vägnar

Osmo Hassi

Rektor

Åbo handelshögskola¹:

— — — anföra att skolan till alla delar instämmer i de ställningstaganden och förslag som ingår i medlemsförslaget. Vid högskolor finns det till exempel ofta forskarresurser men inga anslag för att genomföra forskningsprojekt. Så är ofta fallet i synnerhet vid små högskolor. Därför måste man med tillfredsställelse hälsa detta initiativ, som i första hand går ut på att anvisa medel till samnordiskt forskningssamarbete samt att man tillsätter en arbetsgrupp för att vidarebehandla frågan. Därmed garanteras att medlemsförslaget, som är väl värt understöd, inte lämnas utan fortsatta åtgärder.

Åbo den 10 juni 1980

Reino Kanerva

Rektor

Arno Leino

Förvaltningsdirektör

Vasa högskola¹:

Vasa högskola understöder de åtgärder för etablerandet av en nordisk fond för forskning som föreslås i medlemsförslaget. Ett utökat nordiskt samarbete inom forskarutbildningen är nödvändigt. Högskolan understöder även tillsättandet av en arbetsgrupp med uppgifter att precisera hur och i vilken omfattning ett nordiskt forskningssamarbete skall kunna komma till stånd.

Vasa den 12 september 1980

Mauri Palomäki

Rektor

Anita Niemi

Biträdande sekreterare

Veterinärmedicinska högskolan¹:

— — — anföra, att den finner de föreslagna åtgärderna (inrättandet av en forskningsfond, tillsättandet av en arbetsgrupp för samarbetets planering) motiverade och värda understöd.

Högskolan konstaterar att ett viktigt samarbetsområde i anslutning till veterinärmedicinen skulle finnas t. ex. inom folkhälsovården för att kunna

¹ Yttrandet översatt från finska.

trygga produktionen av livsmedel som härstammar från djurriket samt för att hindra spridningen av sjukdomar från djur till människor. Även inom livsmedelshygienen ökar tillväxten av den industriella livsmedelsproduktionen forskningsbehovet. Vårt eget lands resurser för en tillräckligt effektiv forskning är begränsade och likheten i förhållandena i Norden ger underlag för gemensam forskning.

Högskolan hänvisar i sammanhanget till sitt yttrande om medlemsförslaget A 567/k till Nordiska rådets Finlands delegation om åtgärder för att vidareutveckla de nordiska forskarkurserna. Högskolan föreslog i sitt yttrande anordnandet av vissa kurser inom jord- och skogsbruket samt veterinärmedicinen och finner fortfarande anordnandet av dessa kurser vara motiverat.

Helsingfors den 15 september 1980

Kaarlo Kallela
Rektor

Tuulikki Ijäs
Sekreterare

Lapplands högskola:

— — — är grundade och kan förespråkas. Vid förverkligandet av förslagen önskar högskolan att speciell hänsyn tas till nya och små högskolor, för vilkas vidkommande samarbetet annars förblir tillfälligt och finansieringsmöjligheterna tillsvidare begränsade.

Som eventuellt samarbetsområde vill högskolan fästa rådets uppmärksamhet på kalottområdets särproblem, för vilkas precisering och forskning högskolorna på området redan har samarbetat. Framgångsrik verksamhet är emellertid omöjlig utan tillräcklig finansiering.

Rovaniemi den 15 september 1980

Esko Riepula
Tf rektor

Juhani Lillberg
Sekreterare

Finlands akademi¹:

Finlands akademi anser att möjligheterna till nordiskt forskningssamarbete långtifrån tillräckligt utnyttjats och anser därför att förslag om att mångsidigt öka det nordiska samarbetet är viktiga och ändamålsenliga. I synnerhet vill akademien betona vikten av att utöka unga forskares utbildning och samarbete samt projektsamarbetet.

Man har mycket positiva erfarenheter av nordiska forskarkurser. Man borde överväga att utvidga samarbetet till att gälla också mera långvariga forskarutbildningsprogram. Därtill kan man konstatera att man som bäst organiserar forskarutbildningen i alla nordiska länder. Erfarenhetsutbyte och systematiskt samarbete kunde bli av betydande nytta.

Projektsamarbetet håller på att bli en allt viktigare form för det internationella forskningssamarbetet. Norden har lidit brist på gemensamma medel och smidig organisation, vilket har försvårat och fördröjt igångsättandet och genomförandet av samnordiska projekt. Anmärkningsvärt är att huvuddelen av det internationella samarbetet som utförs av i Norden verksamma forskare har en internordisk inriktning. Finlands akademi anser därför att man bör skapa ett system som underlättar och påskyndar genomförandet av samnordisk forskning och finner förslaget om inrättandet av en forskningsfond välkommet. Viktigt är att fonden fungerar i samarbete med olika organ, som finansierar den nordiska forskningen och kompletterar dess verksamhet.

Helsingfors den 9 september 1980

K. O. Donner
Ordförande för
vetenskapliga
centralkommissionen

Elisabeth Helander
Forskningsdirektör

Lantbrukets forskningscentral¹:

Forsknings-samarbetet inom lantbruket mellan de olika nordiska länderna är livligt. Forskningscentralens internationella samarbete inriktas huvudsakligen på de nordiska länderna. Samarbetet handhas av Nordiska jordbruksforskarens förening och Nordiska kontaktorganet för jordbruksforskning. Inom ramen för detta samarbete har man hittat t. ex. för forskarutbildningen mycket lyckade former.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Lantbrukets forskningscentral understöder i princip det väckta medlemsförslaget, men föreslår att man före inrättandet av ett nytt samarbetsorgan utreder de möjligheter, som kunde effektivera samarbetet genom styrning av resurser till de redan existerande organisationerna.

Helsingfors den 18 augusti 1980

J. Paatela
Överdirektör

Hannu Järvinen
Inspektör

Lantbrukets forskningscentral, husdjursavelsinstitutet:¹

1. Skrivelsens ärende är viktigt, men texten är för vag och framför inte tillräckligt entydigt konkreta förslag, om hur och inom vilka områden samarbetet borde utökas.

2. Forskarutbildningen har inom jordbruket redan länge skötts samnordiskt i form av s. k. licentiatkurser. Av denna kursverksamhet har man mycket positiva erfarenheter och den borde utvidgas. För närvarande har inte alla doktorandkurser kunnat finansieras, varför trygghandet av denna vore synnerligen viktigt. Inom jordbruket behövs inget annat system, utan mera ekonomiskt stöd till det gamla goda systemet.

3. I det stycke, som behandlar införandet av en ny teknik, talas det intetsägande om "behärskande av produktionstekniken" och om "ett överrationaliserat näringsliv". Det skulle kanske vara fruktbarare att överväga:

a) I vilket syfte borde den nya teknologin utnyttjas? För ofta låter man den nya teknologin bestämma utvecklingen i stället för att utgå ifrån vilka grundbehov människor redan har och med hurudan teknologi dessa bäst (energiekonomiskt, i fråga om meningsfullheten i arbetet) kan förverkligas.

b) På vilket sätt kan man bäst främja sund utveckling (full sysselsättning) på landsbygden? På vilket sätt borde man styra jord- och skogsbrukets utveckling samt den teknologiska utvecklingen av fiskerihushållningen för att uppnå de ovannämnda målen? Vilka är de sidonärningar, som bäst stöder jordbrukets utveckling?

4. Nya forskningsprojekt kunde smidigast genomföras genom att inrätta tidsbestämda forskningsenheter vid redan existerande högskolor, universitet och forskningsinstitut enligt betänkandet av basforskningsarbetsgruppen.

¹ Yttrandet översatt från finska

5. De föreslagna rekommendationerna är i princip värda understöd, men behövs det verkligen en ny forskningsfond? Kunde man inte helt enkelt öka det finansiella stödet till någon redan existerande samnordisk organisation, t. ex. till Nordiska ministerrådet, Nordiska jordbruksforskarnas förening eller Nordiska kontaktorgan för jordbruksforskning.

Vanda den 25 juni 1980

Ulf Lindström

Professor

Skogsforskningsinstitutet:¹

— — — Förslaget med den däri antydda motivkretsen är aktuellt och värt ett omsorgsfullt utredningsarbete.

Man kan förena sig om grundsynen i medlemsförslaget om att vi behöver målbestämd och planerad samnordisk forskningspolitik och utvidgning av samnordisk forskningspolitik.

Forskarutbildningen är tydligt en verksamhetssektor, där det också inom skogsvetenskaperna skulle vara motiverat att utvidga det nordiska samarbetet.

I fråga om den forskningsverksamhet som syftar till förnyelse av näringslivet och förbättring av dess konkurrensförmåga hänvisas i medlemsförslaget som exempel endast till en effektivisering av samarbetet mellan de tekniska högskolorna. Man måste dock komma ihåg att även forskningsbehovet i det socioekonomiskt och ekologiskt rationella utnyttjandet av naturtillgångar, som jord- och skogsbruksministeriet representerar, ständigt tilltar och att det utgör ett grundläggande livsvillkor i framtidens osäkra värld.

Man kan förena sig om medlemsförslagens åsikt att basinvesteringar vid våra universitet och forskningsinstitut redan har gjorts och att man inte borde bygga "specialinstitut" för varje problemområde, där det behövs utvidgad nordisk forskningsverksamhet. Det finns dock några strategiska verksamhetssektorer, där inrättandet av ett nytt forskningsinstitut kan anses vara mera ändamålsenligt än projektfinansiering. Förslaget om ett nytt nordiskt institut för naturresurser tillhör en sådan verksamhetssektor.

Medlemsförslagens konkreta förslag om att Nordiska rådet skulle rekommendera inrättandet av en nordisk forskningsfond är en tanke värd understöd. Beträffande motivkretsen vet vi att Rådgivande kommittén för forskning den 7.2.1980 har utarbetat en mera preciserad promemoria om ärendet. När man bildar förvaltningsorgan för fonden och skisserar verksam-

¹ Yttrandet översatt från finska.

hetspolitiken borde man tillräckligt komma ihåg den grundläggande betydelsen hos skogarna och andra naturresurser för forskningen i Norden.

Medlemsförslagets andra konkreta förslag om att Nordiska rådet skulle rekommendera utökat nordiskt samarbete i forskarutbildningen är också en tanke värd understöd. I skogsvetenskaperna och i andra vetenskaper som utforskar naturresurser är de nationella vetenskapssamfundet små, vilket mycket försvårar just organiseringen av en effektiv forskarutbildning.

I medlemsförslagets tredje konkreta förslag hemställs att Nordiska rådet skulle rekommendera inrättandet av en arbetsgrupp, som skulle få till uppgift att precisera hur och i vilken omfattning nordiskt forskningssamarbete kan åstadkommas och vilka de specialområden som föreslagits för nordiskt projektsamarbete skulle vara. Behovet av en sådan arbetsgrupp borde övervägas på nytt i slutet av 1980 i ljuset av slutrapporten från Nordiska ministerrådets arbetsgrupp, som slutför sitt arbete i slutet av 1980. Denna arbetsgrupp har redan utgivit sin mellanrapport (Nordiska ministerrådet 1979: Ökat nordiskt forskningssamarbete).

Helsingfors den 15 augusti 1980

Olavi Huikari
Överdirektör,
professor

Lauri Heikinheimo
Professor

Lantbruksekonomiska forskningsanstalten:¹

Forskningsanstalten är ense med medlemsförslaget om att det inte finns behov av att inrätta nya forskningsinstitut för olika programområden, utan att samarbetet borde utvecklas inom ramen för de existerande institutionerna vid universitet och forskningsinstitut.

Nordiskt samarbete har inom jordbruket traditionellt främjats bl. a. av Nordiska jordbruksforskarens förening (NJF). Likaså finns inom många specialområden aktivt samarbete mellan olika institutioner i olika länder. Arbetsprogrammet för de vetenskapliga akademierna inom jordbruket omfattar i varje land också nordiskt samarbete. Agronomi- och forstvetenskapliga kommissionen inom Finlands akademi är medlem i det samnordiska organet, Nordiska kontaktorganet för jordbruksforskning (NKJ). NKJ medverkar aktivt i främjandet av forskningsverksamheten mellan länderna och genom organet har man med framgång styrt forskningsfinansiering från olika nordiska länder till gemensamma forskningsprojekt.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Med hänvisning till det ovanstående understöder forskningsanstalten det i förslaget nämnda inrättandet av en nordisk forskningsfond. Medel jämte forskningsprojektens finansiering kunde styras också till forskarutbildningen.

De föreslagna medlen borde styras genom NKJ inom jordbruks- och livsmedelsområdet och forskningsprojekten kunde utföras på åtgärd av institutioner i olika länder.

Det vore önskvärt att en representant från NKJ skulle ingå i den föreslagna arbetsgruppen.

Detta yttrande gäller huvudsakligen endast forskningen och samarbetet inom lantbruks- och livsmedelsområdet.

Helsingfors den 18 augusti 1980

Matias Torvela

Ledare för forskningsanstalten.
professor

Geodetiska institutet:¹

Geodetiska institutet anser att det väckta medlemsförslaget behandlar ett ärende som är värt understöd. För att de nordiska länderna verkligen skall kunna hänga med i den internationella tekniska utvecklingen, borde dessa länder intensivt utveckla sitt samarbete angående vetenskaplig forskning. Detta är synnerligen viktigt, eftersom den vetenskapliga forskningen för att vara effektiv, inom många vetenskapsgrenar kräver anskaffning och ajourhållande av en mycket dyr forskningsutrustning. Inom många områden är inget nordiskt land ensamt kapabelt till detta. I Norden råder det inom många områden också brist på toppexperter. De räcker i varje fall inte till för alla universitet, högskolor och forskningsinstitut. För att alla personer inom forskarutbildningen ändå, om de så vill, skall kunna få den högsta utbildningen inom sitt område och en så kompetent vägledning på doktorandstadiet som möjligt, borde man utveckla det nordiska samarbetet så att begåvade forskare vid behov kunde placeras vid de läro- och forskningsinstitut, där de bästa experterna finns.

Om forskningsarbetet utvecklas enligt det ovanstående förslaget borde man fästa huvudvikten vid de områden inom vetenskaplig forskning, vilkas utövande mest binder nationella ekonomiska resurser. Till sådana vetenskapsgrenar hör i synnerhet teknisk-vetenskapliga och naturvetenskapliga områden, lantbruks- och skogsbruksekonomi och medicin.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Nordiska avtal och nordisk lagstiftning får dock inte utvecklas så att den vetenskapliga forskningen inom ett område vid något universitet, någon högskola eller något forskningsinstitut i Norden blir lidande på grund av den samnordiska koordineringen.

Enligt geodetiska institutet utgör satellit- och rymdforskningen ett sådant område, där nordiskt samarbete skulle vara nyttigt och värt understöd. Den i satellitforskningen använda utrustningen är nämligen mycket dyr. Om man inte kan skaffa den står de nordiska länderna omedelbart inför hotet att inom detta område hamna bland utvecklingsländerna. Detta skulle vara beklagligt, ty satelliter är ju till stor nytta både för den geodetiska forskningen, lantmäteriet, datakommunikationerna och försvaret och för alla vetenskapsgrenar, vilkas uppgift är att från luften följa jordytans, vegetationens samt vattnets- och snötäcket utveckling.

Helsingfors den 23 juni 1980

Juhani Kakkuri
Överdirektör

Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet:¹

Såsom det konstateras i medlemsförslaget, förutsätter ett mänskligt samhälle och en god livskvalitet allt mera omfattande planering och målmedvetna åtgärder. Begreppet innefattar också miljöskydd i rätt tid och på rätt sätt och ett rationellt utnyttjande av naturresurser som tryggar kontinuiteten. De tjänar både direkt och indirekt genom rekreationsverksamhet produktionslivet och höjandet av livskvaliteten.

Vilt-, fiskeri-, ren- och pälshushållningen utgör en betydande del av utnyttjandet av de förnyelsebara naturresurserna. Näringarna är viktiga i alla nordiska länder, men eftersom det är fråga om relativt snäva specialområden, har man i varje land kunnat inrikta forskningsverksamhet på dem endast i begränsad omfattning. För att effektivisera forskningsarbetet och utveckla forskarutbildningen vore ett utvidgat forskningspolitiskt samarbete till stor nytta. I detta sammanhang är det skäl att konstatera att det redan finns nordiskt samarbete inom alla de nämnda sektorerna inom forskningsinstitutets område. För att stöda bl. a. viltforskningsverksamheten inrättades i början av 1970-talet Nordiskt kollegium för viltforskning.

Inrättandet av en nordisk fond för att stöda och finansiera samlingsprojekt är i hög grad värt understöd. En sådan fond skulle underlätta koordineringen av forskningen och göra det möjligt att anskaffa till gemensamt

¹ Yttrandet översatt från finska.

bruk även dyr modern forskningsutrustning som är nödvändig för forskningsarbetet. Existerande forskningsinstitut kunde på detta sätt utnyttjas som stödpunkter och verkställare för samarbetsprojekt.

Med hänvisning till det ovsagda finner forskningsinstitutet medlemsförslaget i Nordiska rådet om forskningspolitiskt samarbete vara i hög grad värt understöd.

Helsingfors den 30 juli 1980

Teppo Lampio

Föreståndare

Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet, fiskeriforskningsavdelningen¹:

Vilt- och fiskeriforskningsinstitutets fiskeriforskningsavdelning är villig att deltaga i möjliga nordiska samarbetsprojekt inom sitt område samt i utvecklingen av forskningspolitiskt samarbete och understöder varmt tanken på inrättandet av en forskningsfond. Inom fiskeriforskningen har redan länge pågått gemensamma forskningsprojekt bl. a. inom vandringsfiskeriforskningen, fiskeriforskningen angående gränsvatten och nöjesfiskeforskningen, men många av dem lider av brist på pengar.

Helsingfors den 20 augusti 1980

Pekka Tuunainen

T. f. avdelningsledare

Ålands landskapsstyrelse har i skrivelse den 22 maj 1980 förklarat sig förorda medlemsförslaget.

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund och Affärsarbetsgivarnas centralförbund AAC:

I förslaget angående forskningspolitikens inriktning behandlas viktiga frågor, bland vilka som den mest centrala kan ses den på grund av stegrade arbetskraftskostnader försvagade konkurrensförmågan i de nordiska länderna samt i många andra utvecklade industriländer. På denna inverkar även de högre priserna på energi samt den ökade billigimporten från länder, i vilka man i allt större utsträckning börjat utnyttja billig arbetskraft vid sidan av modern teknologi. Det torde vara med sanningen överensstämmande, att särskilt de små ländernas enda möjlighet att bevara sin konkurrenskraft i den föränderliga internationella ekonomin består just i

¹ Yttrande översatt från finska.

det i medlemsförslaget nämnda förfarande, i att utveckla en teknologisk kunskap som till sin vidd är begränsad men kvalitativt står på en hög nivå. Som en viktig utgångspunkt kan ses även det, att de nordiska länderna genom att förena sina resurser bättre kan lyckas i denna strävan.

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund och Affärsarbetsgivarnas centralförbund anser emellertid, att förslaget till inriktning av forskningspolitiken har blivit synnerligen generell och deklamatoriskt: man har inte lyckats med att finna en konkret ny och nödvändig forskningsprofil. I detta avseende anser vi det vara av vikt att ett helt nytt förslag uppgörs, vilket kunde ske i den i detta förslag proponerade arbetsgruppen.

I medlemsförslaget understrykes betydelsen av universitetens roll. Det har härvid föreslagits att forskningsanslagen koncentreras till universiteten samt bl. a. att forskarutbyte anordnas mellan de nordiska länderna. AFC och AAC anser det vara viktigt att universitetens forskningsverksamhet koordineras samt att den även omriktas nationellt från samhälllig forskning till teknologiskt utvecklingsarbete. Detta förutsätter förutom ett ökat forskarutbyte mellan de nordiska länderna även att forskarutbildningen i allt högre grad äger rum utanför de nordiska länderna.

Att utveckla forskarutbildningen kan emellertid ses enbart som en grundläggande faktor vid främjandet av innovationer inom näringslivet och nationalekonomins orientering. Den egentliga utvecklingsverksamheten äger så gott som alltid rum inom själva företagen.

Av denna anledning anser vi det i främsta rummet vara viktigt att företagens verksamhetsförutsättningar förbättras i detta avseende med t. ex. beskattningsmässiga åtgärder. Även borde utredandet av dessa medel utgöra ett tyngdpunktsområde i det kommande utredningsarbetet. Av denna orsak bör i den tidigare nämnda arbetsgruppen förutom representanter för arbetsmarknadsorganisationerna ingå även direkta representanter för näringslivet.

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund och Affärsarbetsgivarnas centralförbund anser det inte vara viktigt att forskningsmedel koncentreras till utredande av frågor som ansluter sig till arbete vid löpande band, emedan t. ex. i Finland inte denna produktionsform förekommer i större utsträckning. Likaså har inte yrkessjukdomarnas antal under senare tid just inte ökat och de har blivit lindrigare till sin natur. Arbetarskyddet är i Norden redan nu ett område som är föremål för intensiv forskning, och dess finansiering har även fått ökad uppmärksamhet bl. a. genom grundandet av arbetarskyddsfonder. Forskningen kring arbetsmiljön borde fås att tjäna arbetslivet och erbjuda tillrättagande alternativ.

Med hänvisning till det ovan sagda framför AFC och AAC som sin åsikt följande:

1. Före den föreslagna fonden grundas borde Nordiska rådet tillsätta en expertgrupp för att utreda det ekonomiska och organisatoriska läget inom det nuvarande forskningssamarbetet. På basen av arbetsgruppens utred-

ning kan undertecknande organisationer ta ställning till en eventuell fond och i allmänhet till formerna för forskningssamarbetets utvecklande.

2. Undertecknade organisationer AFC och AAC anser allmänt taget utvecklandet av det nordiska forskningssamarbetet och forskarutbildningen vara viktiga frågor. Man bör även sträva till, att vid anordnandet av samarbetets finansiering, organiseringen, uppställandet av målsättningar och vid uppföljningen uppnå ändamålsenliga och till de centrala delarna enhälliga avgöranden.

Helsingfors den 26 augusti 1980

Arbetsgivarnas i Finland
centralförbund

A. E. Helle

Affärsarbetsgivarnas
centralförbund AAC

Jyki Vihma

Akava r. f.:

Inom Akava är man tillfreds med att ett initiativ till forskningspolitiskt samarbete tagits inom Nordiska rådet.

Akava finner det angeläget med ett intensifierat nordiskt samarbete inom forskarutbildningen bl. a. genom ett ökat antal nordiska forskarutbildningskurser. Härvid kan den föreslagna fonden vara av avgörande betydelse, då de finländska universiteten och högskolorna har ytterst begränsade medel för forskarstuderandes resor.

Akava anser också att man bör undersöka möjligheterna till ett ökat nordiskt samutnyttjande av speciellt dyrbar utrustning och ett ökat utbyte av personal mellan forskande högskolor. Akava vill dock i det sammanhanget understryka att det framför allt är forskarna själva som kan bedöma behovet av ett dylikt samarbete. Samarbete inom hälso- och vårdforskningen är viktigt, men det finns en mängd andra sektorer där samverkan är lika angelägen.

Akava har i tidigare remissvar till Nordiska rådet betonat de problem som hänger samman med tjänsteinnehavares anställningsvillkor i annat nordiskt land. Det gäller t. ex. tillgodoräkning av tjänstetid i annat nordiskt land vid beräkning av ålderstillägg eller motsvarande som baserar sig på tjänstgöringstid. Detta är frågor som bör lösas även för forskarnas del.

Det nordiska forskningssamarbete som existerar i dag är splittrat. Det behövs översyn samt en bättre information till forskarna om möjligheterna till nordiskt samarbete.

Akava tillstyrker förslaget om att tillsätta en arbetsgrupp med uppgift att precisera formerna för ett utökat nordiskt forskningssamarbete, som kan

finansieras genom en nordisk fond. Akava anser att Akava bör få representation i samarbetsgruppen bl. a. för att belysa de frågor som gäller tjänstevillkor för forskare som arbetar i annat nordiskt land.

Helsingfors den 23 september 1980

Akava

S. Apajalahti

Ordförande

Jaakko Kähönen

Utredningschef

Norge

Kirke- og undervisningsdepartementet:

På foranledning av de nordiske statsministre ble det som kjent i mars 1979 nedsatt en nordisk arbeidsgruppe som fikk til oppgave å kartlegge og utrede mulighetene for økt nordisk forskningssamarbeid. Arbeidsgruppen består av representanter for Stedfortrederkomitéen og Embetsmannskomiteén for nordisk kulturelt samarbeid.

Til Nordisk råds 28. sesjon 1980 forelå en foreløpig rapport fra embetsmannsgruppen, jf. supplement 1, bilag 5. I denne rapporten gav arbeidsgruppen bl. a. uttrykk for at den regnet med å kunne bli ferdig med sitt oppdrag i løpet av høsten 1980.

Kirke- og undervisningsdepartementet har ventet med å ta standpunkt til Medlemsforslag A 583/k inntil det ble klarlagt om sluttrapporten ville foreligge som forutsatt. Da det nå er bekreftet at endelig rapport fra embetsmannsgruppen vil foreligge i høst, finner Kirke- og undervisningsdepartementet det både naturlig og formålstjenlig å kunne se medlemsforslaget i den større sammenheng. Som kjent spenner embetsmannsgruppens mandat over hele feltet forskning, og det er grunn til å regne med at sluttrapporten vil omhandle også spørsmål som er reist i medlemsforslaget eller som har nær tilknytning til disse. Kirke- og undervisningsdepartementet tillater seg derfor å be om å få komme tilbake med uttalelse om Medlemsforslag A 583/k i forbindelse med vurdering av embetsmannsgruppens endelige rapport. Industridepartementet, Sosialdepartementet og Kommunal- og arbeidsdepartementet slutter seg til dette.

Oslo, 13 oktober 1980

Etter fullmakt

Olav Hove

E. Skadsem

Universitetet i Oslo:

Forslaget tar sitt utgangspunkt i at økonomien er i en alvorlig krise i mange industriland, inklusive i Norden, og drøfter tiltak for å motvirke dette.

I forslaget påpekes det sterkt at problemene på forskjellige områder i industrilandene har det til felles at de krever ny kunnskap for å kunne løses. Universitetet i Oslo støtter sterkt det syn at ny kunnskap ofte er et nødvendig grunnlag for rasjonelle beslutninger og at økt innsats i forsknings- og utviklingsarbeid derfor er av sentral betydning for politiske vedtak vedrørende viktige aktuelle problemer som er beskrevet i forslaget.

Universitetet i Oslo finner det særlig verdifullt at forslaget påpeker behovet for økt forskningsinnsats på forskjellige felter, ikke bare i teknisk-naturvitenskapelige fag men også i medisin, humanistiske fag, samfunnsvitenskap og i tverrfaglig virksomhet.

Forslaget påpeker at rekrutteringen til forskerutdanning har sviktet på slutten av 1970-tallet, og at de nordiske land må regne med betydelige problemer på dette felt i nær fremtid. På grunn av knapp ressurstilgang de senere år har Universitetet i Oslo også møtt disse problemer i stor utstrekning, og det er åpenbart av meget stor betydning å fremme tiltak som kan motvirke denne negative utviklingen.

Universitetet i Oslo har i mange år bidratt til og sett nytten av felles nordisk innsats i forskningssektoren, spesielt i de nordiske forskerkursene. På felter med sparsomme ressurser i ett enkelt land har felles nordisk aktivitet vært meget nyttig og stimulerende, og utviklingen har på denne måten blitt raskere enn det ville vært mulig ved innsats avgrenset til de enkelte land.

Universitetet i Oslo støtter derfor medlemsforslag A 583/K om økt nordisk samarbeid og innsats i forskning. Prinsippene for finansiering av denne innsats er av sentral betydning, og det forutsettes at midlene til komponentene i forslaget må komme i tillegg til de midler som nå tildeles universitets- og høyskolesektoren. Hvis midlene i realiteten kommer fra de rammer som nå tilfaller universitetene og høyskolene, må man direkte forutsette skadelige virkninger p. g. a. den meget vanskelige økonomiske situasjon disse institusjonene befinner seg i og som det er direkte vist til i medlemsforslaget.

Oslo, 18 november 1980

Morten Harboe

Professor

Kjell Venås

Professor

Olav Knudsen

Dosent

Bjørn Pedersen

Professor

Universitetet i Bergen:

— — — men må gjøre oppmerksom på at forslagene¹ ikke har kunnet få den behandling på institusjonens grunnplan i sommermånedene som de fortjener.

Det eksisterer idag et betydelig nordisk samarbeid om forskning både gjennom institusjonelle og personlige kontakter. Dette samarbeid forsterkes av det felles arbeidsmarked innen Norden også for akademiske institusjoner. Som et eksempel på et felles nordisk forskningsinstitutt kan nevnes instituttet for Afrikastudier i Uppsala.

Både de nordiske samfunn og universitetene i Norden ville imidlertid kunne dra nytte av et utvidet forskningssamarbeid etter de linjer og ut fra forutsetninger som er skissert i Medlemsforslag A 583/k.

De norske universitetene er i ferd med å omstrukturere sin forskerutdanning. Innen mange fagområder er selv det samlede nasjonale miljø for lite til å kunne gi et fullt tilfredsstillende tilbud til de forskerrekutter som søker opptak. I slike tilfeller ville et organisert nordisk samarbeid være i universitetenes interesse. De aktuelle fagområdene vil som regel ikke ha direkte tilknytning til det spesifikt nordiske, men det skulle være unødvendig å peke på at de nordiske land trenger en så god forskerutdanning som mulig i alle fagområder. De enkelte lands ressurser ofte vil være for små til at en slik utdanning kan være på et akseptabelt internasjonalt nivå uten et visst samarbeid.

Et fruktbart samarbeid om konkrete forskningsprosjekt vil ofte måtte vokse naturlig ut av de eksisterende miljøer. Derfor vil det være vesentlig at en eventuell arbeidsgruppe (som skissert i forslaget punkt 3) arbeider i nær forståelse med de relevante vitenskaplige miljøer. I denne forbindelse vil Universitetet i Bergen understreke at aktuelle samarbeidsområder vil være å finne innenfor alle universitetets fakulteter og at det må være en forutsetning at det ved finansiering av prosjekter vises full forståelse for medlemsforslagets ord om at "gemensamma satsningar får göras på områden som för dagen inte bedöms kunna ge direkt samhällsnyttiga avkastningar."

Mens Universitetet i Bergen vil støtte et arbeid for et utvidet samarbeid om forskning innen Norden, er det vanskelig å se at spørsmålet om stiftelse av et nordisk vitenskapsakademi har samme interesse. Ifølge forslaget skulle et slikt akademi ha som hovedoppgave å utgi vitenskapelig litteratur av nordisk interesse. Det er vanskelig å se at slik publiseringsvirksomhet krever et nordisk vitenskapsakademi som overbygning. Utgivelse av forskningsresultater vil være et naturlig ledd i det forskningssamarbeid

¹ Yttrandet avser både medlemsforslag A 583/k om ett forskningspolitiskt samarbeide i Norden och A 584/k om stiftande av en nordisk vetenskapsakademi

forslag A 583/k tar sikte på og et akademi etter forslag A 584/k skulle dermed være overflødig.

Bergen, 8. august 1980

Ruth Kleppe
Førsteamanuensis

Kjell Sælen
Studiekonsulent

Universitetet i Tromsø har i skrivelse den 25 juni 1980 forklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Norges handelshøyskole:

Norges handelshøyskole stiller seg positiv til tanken om en videreutvikling av det nordiske forskningssamarbeidet. Det kan i den forbindelse pekes på at et slikt samarbeid allerede foregår i betydelig utstrekning på de fagområder som Høyskolen har ansvar for. Blant annet holdes det regelmessig såkalte "nordiske foretaksøkonomiske konferanser". Den siste ble holdt i Stockholm i 1979, og forhandlingene derfra er publisert i to bind under tittelen "Forskning, utbildning, praxis".

Av andre tiltak som har vist seg verdifulle, vil en spesielt nevne de nordiske forskerkursene, som en rekke av Høyskolens ansatte har dradd nytte av.

Høyskolen er også kjent med at det mellom de nordiske forskningsrådene foregår et omfattende samarbeid gjennom spesielle nordiske samarbeidsutvalg for ulike forskningsområder. Disse samarbeidsutvalgene får sine budsjetter gjennom bevilgninger fra de enkelte lands forskningsråd. Det har hittil foregått et betydelig samarbeid om publisering av vitenskapelige tidsskrifter på nordisk basis. Det har også vært igangsatt enkelte samarbeidsprosjekter mellom forskningsrådene.

Norges handelshøyskole vil anbefale at samarbeidet søkes utviklet videre. Høyskolen finner det naturlig at dette skjer først og fremst gjennom at man i første omgang tilsetter en arbeidsgruppe slik som medlemsforslag A 583/K inneholder blant sine konklusjoner. En slik utredning vil kunne angi hvilken retning samarbeidet bør ta.

Høyskolen vil anta at en økt innsats i felles forskerutdanning vil kunne vise seg å være et av de områdene hvor nordisk samarbeid kan bli mest effektivt. Det vil imidlertid være vanskelig å komme frem til bestemte konklusjoner om hvordan dette kan skje, uten at det først har vært studert av en arbeidsgruppe.

Når det gjelder spørsmålet om opprettelse av et nordisk fond for forsk-

ning, mener Høyskolen at det på det nåværende tidspunkt er for tidlig å ta standpunkt til dette forslaget. Da eventuelle bevilgninger til et slikt fond sannsynligvis vil måtte skje innenfor de rammer som i hvert enkelt land er satt av for bevilgninger til forskningsstøtte, vil dette bety en beskjæring av bevilgningene til de enkelte lands forskningsråd. Høyskolen mener derfor at man i arbeidet med saken bør se spesielt på spørsmålet om det ikke fortsatt vil være mest hensiktsmessig at midlene til samarbeidet kanaliseres gjennom de enkelte lands forskningsråd. Disse vil også ha den faglige ekspertise som er nødvendig for vurdering av prosjekter, og det vil vise seg kostbart å bygge opp en egen nordisk ekspertise for dette formål.

Bergen, 2. juli 1980

Gerhard Stoltz

Rektor

Institutt for anvendt sosialvitenskapelig forskning (INAS):

Vi er prinsipielt enige i og vil støtte forslaget om et forskningspolitisk samarbeid i Norden. Spesielt vil vi peke på betydningen av økt samarbeid av anvendt karakter og da særlig samfunnsvitenskapelig forskning med en bredere orientering mot studier av sosiale endringsprosesser og levekår. I denne sammenheng mener vi det vil være gunstig med et nordisk forskningsfond. Vi vil imidlertid framheve at det på mange områder allerede eksisterer et internordisk samarbeid og at det kan være vel så viktig å stimulere og støtte dette, som etablering av nye samarbeidstiltak.

INAS ble opprettet i 1968 som en frittstående institusjon under Kirke- og undervisningsdepartementet. Ut fra instituttets formål og gitt den store grad av likhet mellom de nordiske land, har vi hele tiden funnet det nødvendig og stimulerende å holde oss orientert om, og ha kontakter med, forskningsmiljøer i de andre nordiske landene som arbeider på tilsvarende områder.

På bakgrunn av de etterhvert hyppige kontakter kom det fram et uttalt behov for internordiske drøftelser av emner innenfor sosialpolitisk teori og forskningsstrategier. Følgene ble at man på møte i nordisk samfunnsvitenskapelig samarbeidsnevnd i januar 1971 vedtok at det skulle arrangeres et nordisk sosialpolitisk forskerseminar. Seminaret ble holdt i Danmark i 1972 og ut fra de positive erfaringer det ga ble det besluttet å avholde seminar hvert annet år og at arrangementet skulle gå på omgang landene imellom. Siden da har det vært holdt i Norge i 1974 og i Finland i 1976. Deretter er det oppstått administrative vansker med å holde samarbeidet igang. Dette er beklagelig ut fra den betydning dette har hatt for kontakt og den tiltro man hadde til dette forum for framtidig samarbeid.

Sett ut fra de relativt begrensede ressurser innenfor sosialforskningen i de nordiske land, og de i forslaget nevnte problemer som med stor sannsynlighet vil nedfelle seg på det sosialpolitiske området, er opphøret av nevnte samarbeid sterkt beklagelig.

Samarbeid og kontakt forskere imellom er av vesentlig betydning. Dette gjelder ikke minst for sosialforskningen hvor miljøene i de enkelte land i Norden er små. Vi er derfor av den mening at det her må bygges opp en administrativ beredskap som gjør det mulig å fortsette samarbeidet. Dette kunne skje ved at det etableres et sekretariat som går på omgang landene imellom hvert annet år i forbindelse med ansvaret for arrangementet av nevnte seminar. Sekretariatet legges til en forskningsinstitusjon og har som oppgave, foruten arrangement av seminaret og oppfølging av de rekommendasjoner som kommer fra det, – å sørge for løpende informasjon fra pågående og om planlagte prosjekter, ta initiativ til kontaktmøter om samarbeidsspørsmål, samt virke for utveksling av forskere landene imellom. I og med at sekretariatet legges til en forskningsinstitusjon vil kostnadene bli relativt små og vil i hovedsak bestå i lønn til en sekretær på deltid, dekke kostnader til trykking og forsendelser av informasjonsmateriell, og noen reiseutgifter. Ialt burde det dreie seg om n. kr. 60.–70.000.

Vi vil til slutt støtte forslaget om at det nedsettes en arbeidsgruppe og håper man her tar med representanter fra anvendt sosialvitenskapelig forskning i de nordiske land.

Oslo, 30. juli 1980

Natalie Rogoff Ramsøy

Direktor

Anders Ringen

Kontorsjef

Hovedkomiteen for norsk forskning:

Hovedkomiteen har mottatt følgende saker fra rådet med anmodning om uttalelse:

- Medlemsforslag A 583/k om et forskningspolitisk samarbeid i Norden
- Medlemsforslag A 588/e om nordisk samarbeid for å fremstille alternative drivstoffer
- Medlemsforslag A 584/k om stiftelse av et nordisk vitenskapsakademi.

Hovedkomiteen mottok i 1979 en henvendelse fra Nordisk Råds sekretariat for nordisk kulturelt samarbeid om økt nordisk samarbeid på områdene

- Framtidsstudier
- Østasieforskning
- Nordisk forskningssamarbeid generelt.

De saker som vi nå har fått tilsendt reiser, etter vår oppfatning, tilsvarende spørsmål som de nevnte sakene fra kultursekretariatet, og vi viser derfor til Hovedkomiteens svar til sekretariatet (*se Bihang*).

I tillegg till det som er sagt i den nevnte uttalelse generelt, er Hovedkomiteens oppfatning av de enkelte sakene denne:

Forslaget peker på viktige samfunnsoppgaver hvor forskning bør kunne gi verdifulle bidrag. Det peker også på sentrale spørsmål i nyttiggjøringen av forskningspotensialet og bruken av ressursene.

En forutsetning for at et nordisk samarbeid i forskning skal gi resultater er imidlertid at det apparat som skal delta i et slikt samarbeid er bygget opp til det nivå som er nødvendig i de enkelte land, bl. a. en rimelig koordinering.

Etter Hovedkomiteens oppfatning er denne koordinering i dag for lite utviklet til at et nordisk samarbeid skal kunne gi resultater av verdi. Det gjelder alle de nevnte områder.

En styrking av det nordiske forskningssamarbeid i form av konkrete prosjekter forutsetter, etter Hovedkomiteens oppfatning, at vilkårene for slikt samarbeid blir bedre klarlagt og bedre tilrettelagt enn de er nå. Hovedkomiteen vil derfor gi sin tilslutning til forslaget om en arbeidsgruppe for dette formål, forslagets siste punkt, men mener at det før en slik utredning foreligger ikke er grunnlag for å anbefale de to første punktene.

Oslo, 21. oktober 1980

E. Fjellbirkeland

BIHANG

Skrivelse till Sekretariatet for nordisk kulturelt samarbeid angående nordiskt forskningssamarbete

I de tilsendte dokumenter er anført som begrunnelse for nordisk samarbeid både hensiktsmessigheten ved slikt samarbeid og det overordnede politiske mål: å fremme den nordiske samhörigheten generelt.

Forskningsamarbeid over landegrensene foregår på forskjellige plan. Det konkrete *prosjektsamarbeid* tas i første rekke hånd om av forskningsmiljøene selv. Forsknings*politisk* samarbeid drives av forskningsinstitusjoner, av forskningsråd og av organer på det administrative og politiske plan.

Begrunnelsen for prosjektsamarbeidet vil i første rekke være hensiktsmessigheten. Den kan vurderes fra et vitenskapelig synspunkt, fra et brukersynspunkt eller fra et mer overordnet politisk synspunkt. Siktemålet fra et vitenskapelig synspunkt vil være å styrke forskningsinnsatsen gjennom større miljøer og samordning av ressurser. Fra brukersynspunkt vil

det være å få bedre materiale som grunnlag for praktisk virksomhet og for myndighetene vil behovet for en god utnyttning av ressursene gjøre seg gjeldende, ved siden av den politiske målsetting for å fremme slikt samarbeid generelt. Det forskningspolitiske samarbeid vil dels komme til uttrykk gjennom de konkrete samarbeidsprosjekter, f.eks. som finansieringskilder. Men det vil også gi seg utslag i beslutninger med sikte på bevisst å fremme slikt samarbeid.

For det samarbeidet som er ønsket av hensiktsmessighetsgrunner, enten vitenskapelige eller brukerorienterte, er det i første rekke viktig at det ikke eksisterer hindringer som gjør det vanskeligere å gjennomføre slike prosjekter i et nordisk samarbeid enn innenfor det enkelte land. En del slike hindringer som tidligere vanskeliggjorde samarbeidet i Norden er etterhvert fjernet. Det gjaldt tollbestemmelser, forbud mot å ta apparatur ut av landet, disponering av reisebevilgninger m.m. Formelle hindringer av denne karakter synes ikke å spille noen vesentlig rolle lenger. Problemet er i første rekke knyttet til finansieringen av prosjekter, særlig flerårige.

Ettersom det også innenfor de enkelte land er flere finansieringskilder for forskning, skaper spørsmålet om koordinering og bindende tilsagn også problemer innenfor det enkelte land. Den desentraliserte forskningsorganisasjon innenfor det enkelte land gir alternative finansieringsmuligheter for forskningsprosjekter, men skaper også vansker for en koordinering av ressursene med sikte på en rasjonell utnyttning av dem. Disse problemene vil gjøre seg ennå sterkere gjeldende i et nordisk prosjektsamarbeid enn i et samarbeid mellom miljøene i det enkelte land. Det er tross oppdelingen de samme finansieringskilder som er tilgjengelige for alle deltakere innenfor det enkelte land, mens en felles finansiering fra forskjellige land må innpasses i de prosedyrer som følges i de enkelte land.

For forskningsprosjekter som legges opp i samarbeid mellom forskjellige miljøer i det enkelte land, spiller forskningsrådene en viktig rolle som finansieringskilde. Tilsvarande finansieringsorganer på det nordiske plan ville muliggjøre et effektivt nordisk samarbeid og vil antakelig være en forutsetning for en vesentlig økning i dette samarbeidet.

Det er imidlertid etter vår oppfatning vesentlige innvendinger mot en slik ordning. Den viktigste er at avveiningen mellom den nasjonale prioritering og koordinering og mulighetene for nordisk finansiering kan komme i konflikt. Dette vil særlig gjelde tiltak av betydelig omfang og varighet.

Det er i de tilsendte dokumenter slått til lyd for samarbeid gjennom arbeidsdeling på områder som i det enkelte land er små og perifere. Som eksempler er nevnt tre språkområder. Ut fra den gitte situasjon kan det synes rasjonelt å gjennomføre slik arbeidsdeling. Det er imidlertid også vektige grunner som taler mot. En slik grunn er vanskene med å vinne gehør for nyetablering eller utvidelse av vitenskapelige områder, eller bruksområder, som av de etablerte organer blir oppfattet som perifere. En nordisk samordning gjennom arbeidsdeling vil kunne bidra til å gjøre det ennå vanskeligere enn hittil å utvikle kompetanse og kapasitet på nye områder, og dermed svekke tilpasningsevnen i forskningsapparatet. De tre språkområdene som er nevnt er klare eksempler på dette. De er som vitenskapelige områder små og perifere samtidig som de representerer dominerende faktorer i verdensutviklingen.

Rasjonell utnyttning av naturressurser og fellesfinansiering av særlig kostbare institusjoner eller instrumenter kan være argumenter for nordisk samarbeid. Her kommer imidlertid inn spørsmålet om samarbeid også med

andre land. Norden kan være en egnet region for slikt samarbeid, enten alene eller innenfor et videre samarbeid. Dette vil i første rekke gjelde brukerorientert forskning. Innenfor grunnforskningen vil samarbeidspartnere peke seg ut på andre kriterier.

Nordisk samarbeid gjennom arbeidsdeling vil antakelig ha mest for seg på områder hvor det vil være av betydning å sammenlikne resultatene fra de enkelte land, f. eks. undersøkelser over helsepørsmål, sosialpolitikk, utdanningspolitikk, områdeplanlegging osv. En systemtisk samkjøring av forskningen på disse områder i de enkelte land burde kunne øke effektiviteten av de ressurser som anvendes. Også på disse områder støter en imidlertid på problemet med mangelfulle koordineringsmuligheter innenfor det enkelte land.

Det er nevnt i dokumentene at forskningen er et vel egnet område til å fremme generelt det nordiske samarbeidet, bl. a. fordi området er "fjernt fra de politiske beslutningsprosesser og potensielle konfliktområder". Hovedkomiteen er i tvil om forskningens egnethet for dette. I alle fall den forskning som er fjernt fra de politiske beslutningsprosesser berører relativt få personer, som dessuten må antas å være svært fortrolige med et internasjonalt tenkesett. Det er dessuten behov for å involvere forskningspolitikken sterkere i den allmenne politikk. Det kan derfor synes å være behov for å fremme samarbeidet nettopp der hvor både beslutningsprosesser og potensielle konfliktområder berøres. Betydningen av en dialog mellom landene på slike områder ville kunne være større også for den allmenne nordiske samhörigheten, enn de mer fjerne vitenskapelige fagområder.

Tross de innvendinger som er nevnt ovenfor, mener Hovedkomiteen at det nordiske samarbeidet i forskning bør søkes utviklet videre, både fordi det kan være forskningspolitisk hensiktsmessig og fordi det er i samsvar med et uttalt ønske fra de enkelte lands politiske myndigheter.

Nordisk forskningssamarbeid bør i første rekke søkes utviklet på områder hvor forskningen tar sikte på klarlegging av forhold som er sammenliknbare i de nordiske land, altså brukerorientert forskning. For slik forskning bør det finnes finansieringskilder som disponeres av nordiske organer. Disse kilder bør imidlertid i første rekke brukes til å utarbeide planer for gjennomføringen av de enkelte tiltak. I alle fall for tiltak av betydelig omfang og varighet, bør finansieringen av selve prosjektene koordineres med den nasjonale forskningsprioritering i deltakerlandene. Dette vil kreve en grundig planlegging og forhandlingskapasitet i de nordiske organer, som må organiseres og gis ressurser som muliggjør en slik oppgave. Dette skulle også kunne gjøre det mulig å unngå en alt for tidkrevende prosedyre, når planene forelås.

Også for samarbeid med sikte på en rasjonell nyttiggjøring av naturressurser eller kostbare utstyrsenheter ville et nordisk finansiert planleggingsarbeid være hensiktsmessig.

Når det gjelder de konkrete forslag om samarbeid i framtidsforskning og i østasiatisk forskning, mener Hovedkomiteen at også disse bør gjøres til gjenstand for den prosedyre som er foreslått, dvs at det bør utarbeides mer konkrete og langsiktige planer for virksomheten, både i det enkelte land og for et nordisk samarbeid og eventuell arbeidsdeling. Før konkrete forskningsprosjekter settes igang basert på nordisk samarbeid i finansiering eller på annen måte.

Finansieringen av de nordiske organer og planleggingsarbeidet bør skje

gjennom årlige bevilgninger. Det bør ikke legges opp til noe forskningsfond, men bevilgninger bør gjøres overførbare på linje med den ordning forskningsrådene har i Norge.

Oslo, 14. august 1979

K. Dahl Jacobsen

E. Fjellbirkeland

Norges almenvitenskapelige forskningsråd (NAVF):

NAVF har allerede ved to anledninger avgitt uttalelse til Nordisk Ministerråd om økt nordisk forskningssamarbeid. Disse uttalelsene er datert 12.9.1979 og 26.3.1980 (se Bihang 1 och 2). I begge uttalelsene blir det gitt uttrykk for stor skepsis til forslaget om å opprette et nordisk forskningsfond, og det presiseres at fondet må få et nært samarbeid med de nasjonale forskningsrådene.

Oslo, 2. juli 1980

Anders Omholt

J. Thorbjørnsrud

BIHANG 1

Skrivelse från NAVF till kultursekretariatet angående ökat nordiskt forskningssamarbete

PM av april 1979 om økt nordisk forskningssamarbeid har vært oversendt våre faglige råd til høring. Deres uttalelser følger vedlagt.¹

NAVF støtter generelt tanken om videre utbygging av det nordiske forskningsarbeidet. Det er imidlertid etter rådets oppfatning viktig at dette skjer i så nær kontakt med de nasjonale organer som mulig, for å fremme ikke bare samarbeidet om prosjekter, men også det forskningspolitiske samarbeidet og koordineringen med nasjonale aktiviteter. Erfaringene med de nordiske samarbeidsnemdene er så positive at rådet mener en bør bygge videre på dette.

Et eget forskningsfond vil gi en betydelig risiko for at samarbeidet løsrives fra den nasjonale forskningspolitikk. Et nytt organ vil også kreve større midler til administrasjon og drift. Det vil bidra til å komplisere og fordyre det forskningspolitiske apparat. Den fordel en slikt felles fond kan gi er i første rekke større mulighet for å fremme tverrfaglig forskning. NAVF vurderer ikke denne fordel som betydelig i forhold til ulempene.

¹ Här ej tryckta

Av de to foreslåtte modeller vil NAVF derfor tilrå at en legger forholdene til rette for en styrking av samarbeidet gjennom de allerede eksisterende samarbeidsnemndene. Dette vil sikre den nødvendige kontakt og koordinering med de nasjonale forskningsrådene og med den faglige ekspertise.

Oslo, 12. september 1980

Anders Omholt

J. Thorbjørnsrud

BIHANG 2

Skrivelse från NAVF till kultursekretariatet angående ökat nordiskt forskningssamarbete

NAVF viser til innstilling til Ministerrådet fra den rådgivende komité for forskning vedrørende nordiske forskningsprosjekter datert 7.2.1980. Forskningsrådet vil minne om sin uttalelse av 12.9.1979 til Ministerrådet om økt nordisk forskningssamarbeid hvor hvor NAVF tilrår at en legger forholdene til rette for en styrking av samarbeidet gjennom de allerede eksisterende samarbeidsnemndene. Det påpekes betydelige ulemper ved etablering av et eget forskningsfond.

Av den tilsendte innstilling forstår vi at en nå arbeider videre med planene om å etablere et nordisk forskningsfond. I den forbindelse vil vi presisere at opprettelse av et slikt fond ikke må skje på bekostning av eksisterende midler til forskningsrådene. Vi støtter fullt ut RKF's understreking av at dersom tilstrekkelige *nye* midler ikke kan stilles til rådighet, bør den foreslåtte organisasjon *ikke* etableres.

NAVF vil understreke uttalelsen fra RKF om at fondet i den fagkyndige bedømmelsen av prosjektene i størst mulig grad bør bygge på den faglige ekspertise som finnes i eksisterende nasjonale og nordiske forskningsorganer. Det er viktig at rådene kommer sterkt inn som faglige rådgivere overfor fondet. Det er de som besitter den faglige ekspertise.

Oslo, 26. mars 1980

Anders Omholt

J. Thorbjørnsrud

Det norske videnskaps-akademi:

På møtet i Reykjavík noterte de nordiske vitenskapsakademier med tilfredshet at forslagsstillerne også tar opp den grunnleggende og langsiktige forskning i sin diskusjon av nye kunnskapsbegreper. Denne forskning er en forutsetning for en politisk løsning av mange av våre samfunnsproblemer. Det er av største viktighet at de midler som kan komme til å stilles til disposisjon, ikke bare eller hovedsaklig øremerkes for anvendt forskning.

Norden er på mange måter en enhet, og følger ikke de nasjonale grenser når det gjelder våre forskningsaktiviteter. Det er dessuten på mange områder en både finansiell og personlig motivasjon for et nordisk forskningssamarbeid. Den profilering av forskningsinstitutter som nu pågår eller etterstrebes i flere av de nordiske land, bør kunne bli mere effektiv om den planlegges i et nordisk perspektiv. Om finansielle muligheter skapes for et økt nordisk samarbeid, kommer naturligvis utvelgelse og fordeling til å kreve en fortløpende behandling. Forslagsstillerne foreslår nedsettelse av en arbeidsgruppe med den oppgave å presisere hvordan, i hvilket omfang og på hvilke områder et økt nordisk forskningssamarbeid skal kunne komme i stand. Akademiene vil gjerne understreke viktigheten av at det i denne gruppe tas med aktive forskere med høy kompetanse for å garantere at bedømmelsen av prioritetsspørsmålene skjer også med hensyn til hva som fra et vitenskapelig synspunkt fremstår som det mest tilfredsstillende. Våre akademier står gjerne till tjeneste med forslag på personer som kan inngå i denne arbeidsgruppe og/eller i det organ som skal ta seg av den fremtidige fordeling av midlene.

Av beretningen for 1979 fra Nordisk Ministerråd fremgår det at summen av midler til samnordisk forskning det år gikk opp til omkring 120 mill.d.kr., hvorav 60 mill.d.kr. over de to fellesnordiske budsjetter. Midlene gikk i første rekke til de tekniske og landbruksvitenskapelige områder. De tilskudd som ytterligere kan komme fra et særskilt nordisk fond for forskning, synes i sammenligning med disse beløp å bli av betydelig mindre størrelse. Mot denne bakgrunn vil det være enda mer nødvendig at de nye midler satses på vitenskapelig høyt kvalifiserte prosjekter og innen områder som for tiden har mindre og begrensede ressurser. Vårt Akademi vil sterkt fremheve at man bør satse på eksisterende organisasjoner og miljøer, og heller styrke disse fremfor å etablere nye.

Også innen forskerutdannelsen kan meget vinnes ved et bedre nordisk samarbeid. Dette bør, på samme måte som forskningen, først og fremst skje ved å styrke de eksisterende miljøer. Som et godt eksempel på hva som kan oppnås, kan nevnes de nordiske forskerkurs som Nordisk kollegium for økologi har arrangert i mere enn 15 år. Her utnytter man den spesialisering som finnes mellom de forskjellige forskningsmiljøer i Norden, slik at Norden sees på som en helhet hvor de enkelte miljøer supplerer hverandre. De fleste nordiske økologer som utdannes i dag, har gått gjennom et eller flere slike nordiske forskerkurs. På lignende måte har det i landbruksutdannelsen gjennom lengre tid vært gjennomført endel fellesnordiske kurs.

Samtidig som de eksisterende nordiske samarbeidsformer som har vist seg vellykkede, bør styrkes, bør utbygging av eventuelle nye samarbeidsområder følge de linjer som erfaringer har vist gir de beste resultater.

Oslo, 22. september 1980

Det norske videnskaps-akademi

Jul Låg

Preses

Arne Semb-Johansson

Generalsekretær

Norsk arbeidsgiverforening:

Norsk arbeidsgiverforening er av den oppfatning at den økonomiske og tekniske utvikling medfører både problemer og muligheter.

Vi deler medlemsforslagets oppfatning at en bevisst forsknings- og utviklingsinnsats er nødvendig for å øke kunnskapsgrunnlaget for rasjonelle beslutninger vedrørende løsning av problemene og utnyttelse av mulighetene.

Det er åpenbart at det på flere områder vil være god ressursutnyttelse å øke det nordiske forskningssamarbeid. Det foregår allerede en del nordisk samarbeid, både uorganisert gjennom enkelte forskeres kontakt med nordiske kolleger og formelt gjennom de nordiske samarbeidsnemnder for forskning.

Det er vår oppfatning at man for øket nordisk samarbeid innen forskning på de 4 områder, naturvitenskap, humaniora, samfunnsvitenskap og medisin, bør utnytte de nordiske samarbeidsnemnder og de nasjonale forskningsråd.

Det eksisterer ikke noe nordisk organ som kan fremme forskning som går på tvers av de tradisjonelle disiplinindelinger. Vi er imidlertid i tvil om det vil være hensiktsmessig å opprette et fond med egen administrasjon på dette felt. At det kan være behov for spesielle øremerkede bevilgninger ser vi ikke bort fra, men det er mulig at disse mest hensiktsmessig kan gis til de nasjonale forskningsråd som sitter inne med den nødvendige ekspertise og kontakter.

Norsk arbeidsgiverforening antar at det vil være fornuftig å nedsette en arbeidsgruppe som får til oppgave å fremme forslag om hvordan og i hvilken utstrekning økt nordisk forskningssamarbeid kan/bør utformes.

Et spørsmål som bør ofres stor oppmerksomhet i den sammenheng er hvordan forskningsbrukernes behov for forskning og innsikt i relevante problemstillinger kan få påvirket prosjektutføringen.

Oslo, 2. september 1980

Norsk arbeidsgiverforening

Eva Birkeland

Sverige

Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ):

Samarbete mellan forskningsorgan i de nordiska länderna förekommer såväl på den planerade och anslagsgivande som den forskningsutförande nivån. Gemensamma satsningar görs vid nordiska forskningsinstitut. Enligt medlemsförslaget bör en nordisk fond för forskning inrättas för att det nordiska forskningssamarbetet skall kunna vidgas inom samhälleligt betydelsefulla, breda forskningsområden. Vidare bör enligt förslaget det nordiska samarbetet inom forskarutbildningen utökas.

Enligt UHÄ:s mening skulle den föreslagna fonden innebära att man skapade nya behov av kontakt och samordning mellan i första hand nationella myndigheter och organ för sektorsforskning. Dessa utför redan nu ett kartläggnings- och prioriteringsarbete inom respektive land som måste ligga till grund för tilldelning av medel till olika forskningsområden och bedömning av planer för eventuella gemensamma nordiska projekt.

För flertalet av de i medlemsförslaget angivna områdena för nordiskt forskningssamarbete disponeras i Sverige förhållandevis stora belopp. Det nordiska forskningssamarbetet inom dessa områden bör för Sveriges vidkommande kunna ske via befintliga organ för sektorsforskning.

Den av Nordiska ministerrådet tillsatta arbetsgruppen för ett ökat nordiskt forskningssamarbete bör genom sina beskrivningar och analyser kunna ge ett samlat underlag för Nordiska rådets fortsatta agerande i forskningsfrågor. UHÄ anser att arbetsgruppens slutrapport, som väntas komma tidigast under hösten 1980, bör avvaktas innan man tar ställning till de frågor som aktualiseras genom förslaget om en nordisk forskningsfond.

UHÄ ser forskarutbildningen som ett naturligt och viktigt område för internordisk samverkan. Initiativ till sådan samverkan inom nya områden bör enligt UHÄ:s mening tas av de för forskarutbildningen ansvariga forskarna inom högskolan. Den närmare planläggningen av sådana kurser och genomförandet av dessa kräver särskilda resurser. UHÄ anser att det vore av värde om de medel som finns för detta ändamål inom ramen för det nordiska samarbetet ökas.

Stockholm den 25 augusti 1980

Erlend Ringborg

Göran Zetterblom

Ingenjörsvetenskapsakademien, (IVA):

Akademien delar förslagsställarnas utgångspunkt att ett ökat nordiskt forskningssamarbete på många områden kan vara av värde, både för att kraftsamla begränsade FoU-resurser mot problem av gemensamt intresse, och för att vidga de engagerade forskarnas kontakter.

Samtidigt anser akademien det vara en förutsättning att forskningssamarbetet i varje enskilt fall skall vara vetenskapligt motiverat, dvs. resultatet kan förväntas bli bättre än vid alternativen att forska inom det egna landet, eller samarbeta med utomnordiska forskningsorgan. Annars blir samarbetet främst en utrikespolitisk manifestation, som samtidigt leder till ett sämre utnyttjande av begränsade forskningsresurser.

Det är viktigt att de konkreta forskningsprojekt som kommer till stånd är förankrade i reella forskningsbehov och att fördelarna med ett eventuellt nordiskt samarbete prövas i varje enskilt fall. Akademien tillstyrker förslaget om en arbetsgrupp med uppgift att inventera tänkbara samarbetsområden. Sådana bedömningar bör inte begränsas till att identifiera gemensamma forskningsbehov, utan även avse de eventuella vetenskapliga fördelarna av ett samarbete. Detta förutsätter att arbetsgruppen får tillgång till vetenskaplig kompetens.

Nordiskt forskningssamarbete kan ske på tre olika nivåer:

1. Finansiering
2. Programformulering
3. Utförande.

Enligt akademiens mening bör Nordiska rådets arbete koncentreras på ökat samarbete på programformuleringsnivån, att identifiera gemensamma problem och utforma forskningsprogram med syfte att belysa problemen. Ett sådant samarbete leder naturligt till ökade kontakter på utförandenivån, mellan de institutioner som engageras i att genomföra forskningsprogrammen.

Akademien är mera tveksam till samarbete på finansieringsnivån. Att skapa speciella finansieringsramar för nordiska samarbetsprojekt innebär att andra kriterier än de vetenskapliga kommer att styra forskningsstödet, med risk för ett sämre resursutnyttjande. Akademien avstyrker därför förslaget om en nordisk forskningsfond.

Nordiskt samarbete inom tillämpad forskning och utveckling, av det slag förslagsställarna efterlyser, bedrivs sedan länge bl. a. inom Nordforsk, ett samarbetsorgan för tekniska forskningsorgan i de nordiska länderna. Nordforsks arbetsmodell innebär att förstudier och programarbete bedrivs och finansieras inom Nordforsks ram, medan de konkreta forskningsprojekt som blir resultatet finansieras av de nationella forskningsstödjande organen, i konkurrens med andra projekt.

Sammanfattning

Akademien är positiv till ökat nordiskt samarbete och anser att detta i första hand bör avse programarbete för att identifiera forskningsområden där samarbete kan medföra ett bättre utnyttjande av tillgängliga FoU-resurser.

Akademien avstyrker däremot inrättandet av en nordisk forskningsfond.

Stockholm den 1 september 1980

Ingenjörsvetenskapsakademien

Bengt Modéer

Akademisekreterare

Lennart Elg

Forskningsrådsnämnden (FRN)¹:

Som ett redskap för ökat nordiskt forskningssamarbete kan FRN inte se att en akademi enligt de antydda riktlinjerna är ändamålsenlig. Det nordiska samarbetet på tidskriftsområdet är under bl. a. forskningsrådets ledning tämligen väl utvecklat och ytterligare åtgärder härför syns inte f. n. vara de mest angelägna. Forskningsrådsnämnden avstyrker förslaget om inrättandet av en nordisk forskningsakademi.

I medlemsförslag A 583/k föreslås ett ökat nordiskt forskningssamarbete i forskarutbildning och konkreta projekt och föreslås att en fond för finansiering av nordiskt forskningssamarbete inrättas.

FRN har i samband med utredningsarbetet inom ramen för det nordiska kultursamarbetets verksamhet framhållit att inrättandet av en nordisk forskningsfond bör vara ett huvudalternativ vid strävandena att uppnå ökat nordiskt forskningssamarbete. Sådant arbete pågår såväl inom en av Nordiska ministerrådet på initiativ av de nordiska statsministrarna tillsatt särskild arbetsgrupp (Eko-forsk) för dessa frågor som inom Nordiska rådgivande kommittén för forskning (RKF). RKF har för sin del föreslagit inrättandet av en fond och frågan bearbetas nu vidare av Eko-forsk.

Forskningsrådsnämnden vill för sin del starkt understryka behovet av ökat nordiskt forskningssamarbete. En nordisk forskningsfond är därvid ett alternativ som bör övervägas som komplement till existerande samar-

¹ Yttrandet avser medlemsförslagen A 583/k om forskningspolitiskt samarbete i Norden och A 584/k om stiftande av en nordisk vetenskapsakademi.

betsformer. Det bör emellertid understrykas att en sådan fond inte kan ersätta nationellt disponerade forskningsmedel utan förutsätter tillskott av nya resurser.

Stockholm den 18 september 1980

Ingemar Mundebo

Hans Landberg

Svenska arbetsgivareföreningen (SAF):

Medlemsförslaget behandlar viktiga och samtidigt svåra frågor. Utan tvekan kommer de kärva ekonomiska villkoren under 1980-talet att ytterligare öka behovet av samordning på forskningens område. Därvid aktualiseras möjligheterna till gemensamma prioriteringar; dubbelarbete bör i möjligaste mån undvikas. När det gäller den miljöinriktade forskningen behövs en ökning av resurser vid universiteten. Universitetsanknuten forskning underlättar rekrytering till området och specialisering. En klarare arbetsfördelning mellan universitetsforskningen och den tillämpade myndighetsforskningen bör eftersträvas.

Föreningen delar därför förslagsställarnas uppfattning att de förebyggande aspekterna när det gäller människans sjukdom och åldrande, hälsa och välbefinnande motiverar ett ökat nordiskt intresse. Huruvida en nordisk fond för forskning därvid skulle kunna vara ett lämpligt instrument är det för tidigt att uttala sig om.

Ett ökat nordiskt samarbete inom forskarutbildningen kan stimuleras på flera sätt: genom stipendier, genom forskarutbyte m. m.

Föreningen vill därför tillstyrka förslaget att en arbetsgrupp tillsätts för att precisera inriktning och omfattning av ett ökat nordiskt samarbete inom forskningens område. Eftersom arbetsgivarsidan ägnat miljöfrågorna stort intresse vill föreningen understryka att arbetsgivarsidan bör vara representerad i en sådan arbetsgrupp. Föreningen finner anledning att särskild nämna detta, eftersom den nordiska ämbetsmannakommittén när det gäller tidigare arbetsmiljöprojekt inte utnyttjat arbetsgivarsidan som en resurs. Se bl. a. remissvar om handlingsprogram för arbetsmiljöområdet. (*Bihang*).

Stockholm den 29 maj 1980

Svenska arbetsgivareföreningen

Gunnar Westermark

Gideon Gerhardsson

Skrivelse till Nordiska ministerrådet från Svenska arbetsgivareföreningen angående revision av det nordiska handlingsprogrammet för arbetsmiljöområdet

Ministerrådets nu gällande handlingsprogram för arbetsmiljöområdet behandlar regelsystem, definitionsproblem, forskning, utbildning och information. Erfarenhetsutbyte inom dessa områden är värdefullt, men det föreligger stora svårigheter att inom en nära framtid bemästra en rad skillnader mellan länderna. Detta gäller framför allt regelsystemen, definitioner av begrepp inom området och samverkansformer. I det följande vill vi emellertid understryka de nordiska arbetsgivareföreningarnas vilja till konstruktivt samarbete.

Vid ett möte 1979-02-20 i Stockholm mellan arbetsmarknadens parter och Nordiska ämbetsmannakommittén för arbetsmiljöfrågor erinrade representanterna för de nordiska arbetsgivarna om att partssamarbetet på arbetsmiljöns område har lång tradition. I Sverige antog exempelvis parterna regler för skyddsombudens verksamhet 1942; dessa regler intogs i lagstiftningen först 1949. Samarbetsavtal om arbetarskydd tillkom 1942. 1954 antogs principer för företagshälsovårdens organisation. Det senaste svenska partsavtalet om arbetsmiljö och om företagshälsovård antogs av SAF, LO och PTK 1976.

Arbetsgivarnas representanter riktade mot denna bakgrund en stark kritik mot ensidigheten i den hitintillsvarande verksamheten inom ämbetsmannakommittén särskilt med tanke på de önskemål parterna framfört om att delta i en organiserad medverkan i vissa delar av det nordiska samarbetet på arbetsmiljöområdet. Det underströks att arbetsmiljöområdet är en sektor som i stor utsträckning utvecklas genom den dagliga verksamheten i företagen i nära samarbete mellan företagsledning och de anställda, varvid framför allt företagshälsovården bidrar med specialiserad expertis. Enligt tradition skapar arbetsmarknadens parter själva regler som får slagkraft både genom sin praktiska inriktning och genom det ansvar parterna tar för deras förverkligande.

Till skillnad från ett annat livaktigt område inom det nordiska samarbetet, arbetsmarknadspolitiken, har parterna alltså på arbetsmiljöområdet en sådan ställning att regeringarna här har kunnat begränsa sina insatser på grund av parternas aktiva arbete. Detta förhållande betonades såväl av ministerrådet som av Nordiska rådet då arbetsprogrammet för det nordiska samarbetet på arbetsmiljöområdet antogs 1976. Det fastslogs bl. a. att parternas erfarenheter och kunskaper skulle utnyttjas och att samarbetet skulle organiseras så att parterna kunde påverka planeringen av verksamheten i ämbetsmannakommittén och även delta i enskilda projekt. Den projektlista som ämbetsmannakommittén fick i uppdrag att upprätta för att konkretisera handlingsprogrammet skulle utformas i nära kontakt med parterna. Så skedde inte. Ministerrådet har för övrigt i brev den 2 december 1976 angivit hur samarbetet skulle ske mellan ministerrådet och parterna. Bland annat framhölls att ministerrådets generalsekreterare kan arrangera möten med parterna kvartalsvis, att det är lämpligt att parterna informeras före respektive ämbetsmannakommittémöte, t. ex. genom en överläggning före mötet samt att parterna får protokoll och annan information efter mötena.

Arbetsgivarorganisationerna noterar med beklagande att dessa planer ännu inte förverkligats från ämbetsmannakommitténs sida. Frånsett ett seminarium om företagshälsovård – som tillkom på förslag från arbetsgivarsidan – har ämbetsmannakommitténs aktiviteter begränsat sig till korta missivbrev av den typ varmed den tidigare omnämnda projektlistan sedermera utsändes.

De bristfälliga kontakterna från ämbetsmannakommitténs sida är särskilt beklaglig eftersom flera av de pågående projekten nära berör parternas intresseområden. Exempel på detta är följande projekt:

Nordisk vidareutbildning av specialister inom företagshälsovården

Utveckling av metoder för långtidsplanläggning av arbetsmiljöinsatser i stora företag

Psykosociala arbetsmiljöproblem inom processindustrin

Symposier rörande psykosocial arbetsmedicin.

Ämbetsmannakommittén har alltså underlåtit att ta kontakt med arbetsgivarsidan såväl om vilka projekt som skulle ingå i projektförteckningen som i de skilda projekten. I flera symposier synes både forskare och representanter för NFS ha inbjudits delta, däremot inte arbetsgivarsidan. Det nordiska samarbetet på arbetsmiljöområdet har avvikit från arbetsformerna för NAUT och det kontrasterar mot de former för trepartssamverkan som utvecklats inom exempelvis ILO.

I avsaknad av nödvändig primär dokumentation om den verksamhet som hittills bedrivits inom handlingsprogrammet är det inte möjligt att sakgranska de projekt som omnämns i revisionsförslaget. I det följande begränsas därför framställningen till allmänna synpunkter.

I det reviderade remissförslaget för ett nordiskt handlingsprogram på arbetsmiljöområdet betonas i *inledningen* att NFS har eget arbetsmiljöprogram. Däremot omnämns inte att man på arbetsgivarsidan också arbetar med arbetsmiljöfrågor.

Det noteras vidare att det nordiska samarbetet på myndighetsnivån efter 1975 omfattat en rad praktiskt inriktade projekt. Eftersom skillnaderna i regelsystemen mellan de nordiska länderna upplevs som särskilt besvärande hade det varit värdefullt och önskvärt att resultatet av de hitintillsvarande projekten sammanfattats och utvärderats. Utan en sådan utvärdering är det mycket svårt att avgöra huruvida det reviderade handlingsprogrammet utgör den bästa grunden för ministerrådets fortsatta verksamhet på myndighetssidan.

I det avsnitt som behandlar avsikten med handlingsprogrammet sägs att en helhetsbild av området eftersträvas. För detta krävs både en inventering av angelägna åtgärder och en prioritering mellan både delområden och enskilda projekt. En utgångspunkt för det nordiska samarbetet enligt förslaget är att en totalsyn på arbetsmiljön eftersträvas som omfattar både fysiska och psykiska miljöfaktorer. Vi kan instämma i detta synsätt men finner det samtidigt angeläget att samsamarbetsformer skapas som möjliggör ett förverkligande av de uppställda målen. En sådan totalsyn förutsätter nämligen insatser även av parterna och inom avtalsområdena.

Bland prioriterade delområden nämns *arbetsmedicin* och *arbetshygien* först. Det understryks att NFS och Nordiska rådet inom detta delområde speciellt prioriterat kemiska hälsorisker men även arbetsställningar och ergonomiska frågor nämns. Här är en samverkan med arbetsgivarsidan utomordentligt nödvändig, eftersom möjligheterna att begränsa användningen av kemiska ämnen och att omge de använda kemiska ämnena med

tillfredsställande säkerhetsåtgärder måste integreras i den industriella planeringen. Som exempel på framgångsrika åtgärder inom området kan nämnas erfarenheter från företag där man infört en heltäckande registrering av alla kemiska ämnen som kommer innanför fabriksportarna. Samtliga bedöms med avseende på etikettering, kemiska skyddsblad utarbetas, toxikologiska data införskaffas och instruktioner utarbetas för användning, förvaring, transporter och kvittblivning. I detta arbete ingår, när så är ändamålsenligt, en indelning av ämnena i hälsoriskklasser med hjälp av hygieniska gränsvärden och emissionsdata. Riskpotentialen graderas och lägsta rekommenderade lufthastighet för uppfångning i ventilationsanordningar anges osv.

Förslag till riskreducerande förändringar omfattar arbetsprocesser, utrustning, arbetsformer samt instruktioner för personalen. Kravspecifikationer måste utarbetas till ledning för inköp. De som har ansvar för inköp skall vara förtrogna med riskanalysens innebörd. Bland annat bör de känna till skillnaden mellan aktiv och passiv säkerhet. Aktiva säkerhetsåtgärder minskar sannolikheten för att olyckor skall inträffa. Passiva säkerhetsåtgärder är sådana som reducerar omfattningen av en olyckshändelse. Det är viktigt att men redan i inköpsituationen diskuterar skötselinstruktioner och underhåll, bl. a. intervall för t. ex. byte av viktiga delar eller kritiska komponenter som kan orsaka olyckor eller minska den passiva säkerheten.

Dessa exempel visar nödvändigheten av att erfarenheter från det dagliga livet i företagen bearbetas i samnordiska projekt. Så bör riskanalyser ligga till grund för de instruktioner som utarbetas för olika arbetsplatser och för utbildning av de anställda. När det gäller risk för *yrkesskador och olyckor* måste sådana studier utgå från en samlad bild av alla riskmoment och en övergripande bedömning av både sannolikheter och konsekvenser. En sådan beskrivning behövs för att utarbeta förslag till förbättringar, t. ex. förändringar av processer, maskiner och utrustning, arbetsrutiner och upplärning, information.

De *psykosociala frågorna* behandlas relativt utförligt i förslaget. Beskrivningen begränsar sig emellertid i huvudsak till en uppräknning av faktorer som bör studeras närmare. Här kan värdefulla erfarenheter från företagen utnyttjas. Så tillsatte SAF redan 1951 en kommitté för att utreda olika arbetspsykologiska frågor inom arbetslivet.

De förslag som därvid utkristalliserades lades till grund för en rad konkreta insatser från SAFs sida under 1950- och 1960-talen. Dit hörde frågor som rörde kvinnlig och äldre arbetskraft, analyser av arbetskrav och arbetskapacitet, ergonomiska kriterier på maskiner och utrustning grundade på anatomiska, fysiologiska och psykologiska kunskaper. Psykologiska och sociologiska faktorer uppmärksammades i forskningsprojekt som berörde samspelet mellan både individer och grupper. Det befanns att vetenskapliga kunskaper var nödvändiga för olika tillämpningar som rörde rationalisering, arbetsstudier och arbetsvärdering.

1952 inrättade SAF Personaladministrativa rådet för både grundläggande och tillämpad forskning. I denna tvärdisciplinära forskning ingick bl. a. studier av olycksfallsorsaker, stressproblem och arbetsmotivation.

Om de angivna målen för det psykosociala området skall kunna förverkligas inom rimlig tid är det viktigt att de kunskaper och erfarenheter som redan samlats i företagen utnyttjas både för att analysera olika behov och att åstadkomma den lämpligaste prioriteringen av forskningsinsatser. Man

bör även vara medveten om att frilliga insatser inom detta område visat sig vara betydligt mera ändamålsenliga än lagstiftningsförsök.

När det gäller nordiskt samarbete rörande *lagstifning och föreskrifter* är det angeläget att befrämja en harmonisering inom de nordiska länderna. På sikt är det även angeläget att åstadkomma mer likartade internationella regler vilket bl. a. understrukits av ILO. De nordiska länderna kan emellertid med förenade krafter verksamt bidra till en sådan utveckling.

I ett avsnitt (5) behandlas möjligheterna att på bästa sätt uppnå de uppsatta *gemensamma målen*. Bland förslagen märks ett ökat informationsutbyte mellan länderna, en lämplig arbetsfördelning när det gäller forskning och utveckling, regler och föreskrifter och ett mera effektivt nordiskt samarbete med internationell förankring. De åtgärder som därvid är närmast aktuella, nämligen probleminventeringar, dokumentation och FoU-projekt är goda hjälpmedel; de kan emellertid användas på ett mer eller mindre effektivt sätt. Försök att åstadkomma bättre system för att överföra arbetsmiljöforskningens resultat till arbetslivets folk är bara en liten del av detta problem. De större problemen är tillämpningar av resultaten i det praktiska arbetet, både när det gäller nyprojektering och ombyggnader. Det nära sambandet mellan arbetsmiljö och yttre miljö bör därvid beaktas.

Slutligen vill vi peka på ett synnerligen aktuellt ämne för nordiskt samarbete. Det gäller harmonisering av reglerna för klassificering, märkning och användning av kemiska ämnen. De nordiska arbetsgivar- och industriorganisationerna har i dagarna i en gemensam skrivelse påtalat risken för att nya hinder införs i den nordiska samlevnaden. Här måste ministerrådet snarast vidta åtgärder så att inte nya problem skapas i arbetsmiljöarbetet.

Sammanfattningsvis vill SAF framhålla att en revision av handlingprogrammet vartannat år kan vara motiverad. En sådan revision av struktur, principer, målsättning och innehåll är emellertid föga meningsfull om den inte samtidigt grundar sig på en utvärdering av de resultat som uppnåtts.

Svagheten i det hitintillsvarande arbetet är enligt arbetsgivaresidans mening att de organ inom ministerrådet som haft arbetsmiljöfrågorna på sitt program ensidigt begränsat sig till ett myndighetstänkande. Detta kan vara en förklaring till de relativt blygsamma framgångarna. En nödvändig förutsättning är därför att ett mera meningsfullt samarbete inleds med parterna. Arbetsgivar sidan är därvid villig att samarbeta på ett konstruktivt sätt. Som exempel på konkreta aktuella problem kan nämnas nordiska regler för hantering av kemiska ämnen och produkter.

Vi hemställer att ett förbättrat samarbete inleds med att tillfälle ges för arbetsgivar sidan att yttra sig över de förslag till arbetsprogram och till projektförteckning som nu kommer att utarbetas inom ministerrådets sekretariat, innan de fastställs.

Stockholm den 27 februari 1980

Svenska arbetsgivareföreningen

Gunnar Westermark

Gideon Gerhardsson

Medlemsförslag

om en kulturfond för Nordkalotten

(Väckt av Aimo Ajo, Gunnel Jonäng och Marjatta Väänänen)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska kulturfonden:

Nordiska kulturfonden är väl medveten om de särskilda förhållanden och förutsättningar som gäller samarbetet inom nordkalottområdet. Detta kommer, som bla konstateras i medlemsförslaget, till uttryck genom att fonden ger större proportionellt samlat bidrag till detta regionala samarbete än vad som gäller för andra regioner i Norden. Behovet av stöd till spontant samarbete är stort såväl på Nordkalotten som i övriga delar av Norden. Det har under de senaste åren också visat sig föreligga ett växande behov av bidrag till denna typ av samarbete. Nordiska kulturfonden såväl som andra nordiska stödordningar tar emot ansökningar till ett långt större belopp än man disponerar.

Att inrätta särskilda fonder eller att dela upp redan existerande nordiska stödordningar i regionala delar ter sig inte ändamålsenligt och kan anses strida mot tanken om samarbete mellan alla delar av de nordiska länderna.

Beträffande samarbetet mellan samerna gäller särskilda förhållanden och i detta avseende önskar fonden hänvisa till det utredningsarbete som bedrivs i regi av Nordiska ministerrådet mot bakgrund av *rekommendation nr 15/1976* om åtgärder för att stärka det samiska kulturlivet. Utredningen förväntas föreligga inom kort.

Slutligen skall anföras att Nordiska kulturfonden vid beredningen av större ansökningar från regioner i Norden använder regionala organ som remissinstanser.

Köpenhamn den 26 mars 1981

På vägnar av Nordiska kulturfondens styrelse

Klas Olofsson
Direktör

Petter Enggaard
Fuldmægtig

Nordiska samarbetskommittén för arktisk medicinsk forskning (NoSAMF):

Nordiska samarbetskommittén för arktisk medicinsk forskning (NoSAMF) finner skäl för att förstärka förutsättningarna för kulturellt samarbete i vid bemärkelse omfattande allmän kulturell verksamhet, utbildning och forskning inom de nordliga delarna av de nordiska länderna, där dessa länder gränsar intill varandra. En kulturfond för Nordkalotten skulle kunna bidra härtill. Emellertid skulle bildandet av en kulturfond för Nordkalotten kunna leda till att även andra regioner inom Norden med viss kulturell samhörighet skulle framställa liknande önskemål. Skall en kulturfond för Nordkalotten bildas bör den därför understödjas av de berörda nordiska länderna Finland, Norge och Sverige och sålunda tillkomma utanför Nordiska rådets eller Nordiska kulturfondens ram.

Det kan anmärkas att högskolor och universitet har en central betydelse för kulturlivet. Sedan de tre nordliga universiteten i Tromsö, Uleåborg och Umeå tillkommit har de påtagligt stimulerat kulturlivet i dessa områden. Det samarbete som redan existerar mellan de nordliga universiteten i Tromsö, Uleåborg och Umeå borde ges gynnsammare betingelser för fördjupning.

Med hänvisning till vad som anförts anser NoSAMF att upprättandet av en kulturfond för Nordkalotten innefattande även Nordlands, Troms och Finnmarks fylken i Norge, Uleåborgs län i Finland och Västerbottens län i Sverige genom ekonomiska bidrag från de direkt berörda nordiska länderna Finland, Norge och Sverige, skulle verksamt kunna bidra till ett fördjupat kulturellt samarbete inom detta område. NoSAMF finner det väsentligt att en fondstyrelse innehåller medlemmar med god kännedom om förhållandena inom de nordliga områdena.

Uleåborg den 4 maj 1981

För Nordiska samarbetskommittén för arktisk medicinsk forskning

Henrik Forsius
Professor, ordförande

Juhani Leppäluoto
Biträdande professor,
generalsekreterare/forskare

Nordkalottkommittén:

I Nordiska rådets medlemsförslag har man tagit upp en fråga som länge diskuterats på Nordkalotten och där olika förslag till lösningar framförts i olika sammanhang.

Kultursamarbetet på Nordkalotten idag är livligt och mångsidigt och täcker över hela det kulturella fältet. Kännetecknande för detta samarbete är dock bristande samordning, kontinuitet och brist på medel. Det kulturella samarbetet på Nordkalotten bygger i stor utsträckning på enskilda föreningars och institutionernas spontana initiativ vilkas verkställande finansieras antingen av organisationerna själva eller Nordiska kulturfonden. Nordiska kulturfondens medelstildelning till Nordkalottens allmänskulturell verksamhet har inte fått den dimension som önskats. Inte heller har uppriktandet av sekretariatet för nordiskt kulturellt samarbete i Köpenhamn kunnat uppfylla Nordkalottens förväntningar på detta område.

Nordkalottkommittén tillstyrker medlemsförslaget och vill samtidigt framföra följande:

1. Fondens innehållsmässiga verksamhetsområde bör omfatta hela det kulturella fältet, dvs. allmänt kulturellt arbete, undervisning och forskning.

2. Fondens geografiska verksamhetsområde bör i första hand vara det samma som idag sammanfaller i begreppet Nordkalotten, nämligen fylkene Nordland, Troms och Finnmark i Norge och länen Norrbotten i Sverige och Lappland i Finland. Sekundärt kan verksamheten omfatta ett visst kulturutbyte med Island och Grönland.

3. Beträffande finansieringen av fondens verksamhet bör det årligen avsättas medel från Nordiska kulturfonden. Budgeten bör kunna kompletteras med anslag från olika nationella källor. Under en övergångsperiod på 4–5 år bör den samnordiska finansieringen utökas väsentligt.

4. NKK:s erfarenheter visar att för att lyckas måste samarbete och organisationsmodell bygga på områdets egna behov och förutsättningar. Detta kräver en klar regional förankring som kan uppnås genom att knyta beslutsfunktionen till ett sådant organ som representeras av områdets egna företrädare. Av detta följer bl. a. att fondens sekretariat skall placeras på Nordkalotten.

5. Sammansättningen av fondens styrelse bör återspegla befolkningsammansättningen på Nordkalotten.

Bodö den 19 mars 1981

Nordkalottkommitténs ordförande

Ole S. Aavatsmark

Fylkesmann

Föreningarna Nordens förbund:

Alltsedan år 1960 har Föreningarna Norden i Finland, Norge och Sverige varit engagerade i ett organiserat nordkalottsamarbete. Detta år arrangerades i Torneå den första nordkalottkonferensen. Från första början slog föreningarna in på linjen att på konferenserna sammanföra representanter för nordkalottområdet med representanter på riksnivå från de berörda länderna. Regeringarnas och de centrala ämbetsverkens medverkan har alltid ansetts viktig. Under de första åren rådde ett markant behov av årliga sammankomster på bred bas, vilket ledde till att nordkalottkonferensen i Torneå år 1960 följdes av motsvarande konferenser i Hammerfest 1961 och i Kiruna och Piteå 1962. Sistnämnda år uppdrog regeringarna i Finland, Norge och Sverige åt Föreningarna Norden att även i fortsättningen arrangera nordkalottkonferenser. Dessa har efter år 1962 fortlöpande ägt rum vartannat år. Konferenserna har behandlat kultursamarbetet, sociala frågor, samfärdsel och ekonomiska frågor. För konferensernas program och genomförande svarar Nordkalottkonferensernas presidium, som tillsatts av Föreningarna Norden och som för närvarande består av stadsdirektör Tuure Salo, Finland; direktör Reidar Carlsen, Norge och landshövding Ragnar Lassinantti, Sverige.

Återkommande önskemål på nordkalottkonferenserna under behandlingen av kultursamarbetet har varit intensifierade kontakter mellan kulturorganisationerna på Nordkalotten, gemensam planering av kulturaktiviteterna och ett allsidigt främjande av kulturutbytet. Speciellt tydligt kom dessa önskemål fram på seminariet Kultursamarbetet på Nordkalotten, som den 12–14 augusti 1977 arrangerades av Pohjola-Nordens lapplandsdistrikt, Pohjola-Nordens kulturrepresentantskap, Rovaniemi stad och Lapplands läns konstkommission. Bristen på erforderliga medel har utgjort ett hinder för förverkligandet av många goda initiativ. De finansieringskällor man nu har haft att tillgå är Nordiska kulturfonden, Kulturfonden för Sverige och Finland och Kulturfonden för Norge och Finland. Gemensamt för dessa fonder är dock att finansieringsbehovet på det allmänna riksplånet är så stort att nordkalottsamarbetet blott i enskilda fall har kunnat räkna med bidrag. Regionalt förankrade projekt som tar sikte på ett utvidgat kultursamarbete på Nordkalotten har bara i undantagsfall beviljats anslag och någon uppföljning har inte kunnat ske. Mot denna bakgrund har såväl på nordkalottkonferenserna åren 1974, 1976, 1978 och 1980 som på kulturseminariet i Rovaniemi 1977 framförts uttryckliga önskemål om upprättandet av en kulturfond för Nordkalotten. Tanken på en kulturfond för Nordkalotten har således bredast tänkbara stöd.

I detta sammanhang finner vi det på sin plats att understryka att avståndet på Nordkalotten är så stora och förhållandena i övrigt så särpräglade att tanken på en nordisk regional fond speciellt i detta fall är väl underbyggd och inte bör ses som en försvagning av nordiskt kulturutbyte på

riksnivå. Erfarenheterna hittills tyder på att behovet av nordisk samverkan och av nordiska kontakter i Norges, Sveriges och Finlands nordligaste delar primärt omfattar utbyte med motsvarande geografiskt belägna områden i grannländerna.

Hänvisande till ovanstående tillstyrker vi förslaget om upprättandet av en kulturfond för Nordkalotten, varmed vi avser det område som utgöres av Nordland, Troms och Finnmark fylken i Norge, Norrbottens län i Sverige och Lapplands läns i Finland. Ett lämpligt belopp för årlig utdelning finner vi vara 1 miljon dkr. Fondstyrelsen bör till sin sammansättning begränsas till att omfatta enbart personer som är bosatta i nordkalottområdet. Med tanke på den roll Föreningarna Norden under årtionden spelat och alltjämt spelar i nordkalottsamarbetet finner vi det acceptabelt om en gemensam representant för de tre föreningarna beredes plats i fondstyrelsen antingen inom ramen för något av de ifrågavarande tre ländernas representation eller utöver denna.

Helsingfors den 9 mars 1981

Tuure Salo
Ordförande

Gustav af Hällström
Sekreterare

Nordiska samerådet:

Nordiska samerådet anmärker, att de som gjort detta medlemsförslag inte har tagit kontakt med de samiska organisationerna i denna fråga. Trots detta har samerna använts som en förevändning för att få till stånd en sådan här kulturfond. Samerna har sett hur det har gått med liknande förslag tidigare. Samerna har utnyttjats för att man skall få pengar för olika ändamål, men efter att ha lyckats med detta, har man litet eller inte alls beaktat samernas behov.

Nordiska samerådet konstaterar att om det överhuvudtaget skall upprättas en kulturfond för Nordkalotten skall den vara för samerna. En annan sak är att det bör samer även utanför Nordkalotten både i Sverige och Norge och en sådan här föreslagen kulturfond skulle således lämna dem utanför. Den skulle således inte beröra alla samer.

Nordiska samerådet önskar sålunda meddela att den avstyrker från att medlemsförslaget genomförs.

Utsjoki den 14 januari 1981

Leif Rantala
Sekreterare

Sámi Instituhtta (Nordisk samisk institutt):

I medlemsforslaget refereres det blant annet til samenes kultursituasjon. I denne forbindelse er å bemerke at det så vidt vites ikke har vært tatt kontakt med samiske organisasjoner eller institusjoner under utarbeidelsen av medlemsforslaget. Slik blant annet Svenska samers riksförbund påpeker i sitt remissvar av 6.2.81, vil det være adskillig tvil om i hvilken grad fondet reellt sett vil komme samene tilgode, og i hvilken grad samiske organer vil få medinnflytelse på fondets forvaltning. Prinsipielt vil det være betenkelig at samiske behov dras inn i argumentsammenheng, uten at situasjonen vurderes i et helhetsperspektiv.

Det er ved denne anledning viktig å være oppmerksom på at det i tilknytning til *medlemsforslaget A 451/k* og *rekommendasjonen 15/1976/k* om tiltak for å styrke det samiske kulturlivet, nå er under avslutning en egen nordisk utredning. Denne utredning vil blant andre tiltak inneholde forslag om et eget samisk kulturfond på nordisk basis.

Nordisk samisk institutt er av den oppfatning at et kulturfond for Nordkalotten i og for seg kan være vel motivert. Imidlertid er en sterkt i tvil om et slikt fond vil løse og dekke samiske behov for kultursamarbeid over landegrensene, da samisk kultursamarbeid i *vesentlig* grad må baseres på nordisk finansiering. Nordisk samisk institutt vil for sin del sterkt prioritere innretningen av et eget samisk kulturfond, og vil påpeke faren for at et kulturfond for nordkalotten vil kunne oppfattes som et reellt alternativ for dette, og at det vil kunne komme til å stå i et mulig konkurranseforhold til et samisk kulturfond.

Kautokeino den 9 mars 1981

Nikolaus Kuhmunen

Styreformann

A. N. Sara

Instituttstyret

Samarbeidskomiteen for universitetene og høyskolene på Nordkalotten:

På møtet ble vedlagte brev fra universitets- og høyskoleämbetet (*se nedan under Sverige*) lagt fram. Samarbeidskomiteen fattet stor interesse for forslaget om et Kulturfond for Nordkalotten. Samarbeidskomiteen vil gi sin fulle støtte til det forslaget som etter komiteens oppfatning vil være av stor verdi for det fremtidige samarbeidet på Nordkalotten.

Bodø, 16. juni 1981

Magne Haakstad

Rektor

Magne Rasch
Førstesekretær

Danmark**Ministeriet for kulturelle anliggender:**

I den anledning fremsendes skrivelse af 30. januar 1981 fra ministeriet for Grønland, skrivelse af 2. marts 1981 fra miljøministeriet og skrivelse af 4. marts 1981 fra undervisningsministeriet (se nedan), idet det bemærkes, at kulturministeriet for sit vedkommende ikke har yderligere bemærkninger til medlemsforslaget. *Statsministeriet* har meddelt, at man ikke havde bemærkninger.

København, den 9. marts 1981

P.m.v.

O. Perch Nielsen

Vibeke Jakobsen

Undervisningsministeriet:

I denne anledning skal man i tilslutning til tidligere pr. telefon meddelt tilkendegivelse herved meddele, at det foreliggende forslag efter undervisningsministeriets opfattelse bl. a. bør bedømmes ud fra prioriteringssynspunkter. I denne forbindelse har man noteret sig, at der allerede i et vist omfang ydes støtte til kulturelle aktiviteter på Nordkalotten gennem de bevillinger, der ydes dertil fra Nordisk Kulturfond samt gennem andre bevillinger, der ydes til aktiviteter på Nordkalotten over Nordisk Ministerråds almene budget og kulturbudget. På sidstnævnte ydes der f. eks. i 1981 3 147 000 dkr. til Samisk institut, 725 000 dkr. til arktisk medicinsk forskning og 150 000 dkr. i 1980-81 til samarbejde mellem universiteterne på Nordkalotten.

Undervisningsministeriet finder for sit vedkommende ikke at kunne anbefale forslaget på det foreliggende grundlag.

København, den 4. marts 1981

P.m.v.

Bj. Brynskov

E. Noer

Fuldmægtig

Ministeriet for Grønland:

I denne anledning skal man meddele, at Grønlandsministeriet har indhentet en udtalelse fra Grønlands Hjemmestyre. *Grønlands Hjemmestyre* har herefter afgivet følgende udtalelse af 20. januar 1981, hvortil Grønlandsministeriet vil kunne henholde sig:

Tilbagesendes til *Ministeriet for Grønland, Hausergade 3, 1128 K*, idet Grønlands Hjemmestyre skal anmode ministeriet om over for udenrigsministeriet i den omhandlede sag at medtage følgende som hjemmestyrets udtalelse i sagen.

Grønlands Hjemmestyre har med stor interesse konstateret, at det fremsatte forslag til en kulturfond for Nordkalotten – uagtet Grønland ikke vil være umiddelbart omfattet af fonden – rummer muligheder for, at kulturelt samarbejde mellem Nordkalotten og de øvrige lande i Nordatlanten, herunder Grønland, efter forslaget skal kunne nyde støtte inden for fondens rammer. Man er fra grønlandsk side meget interesseret i en stadig udbygning af samarbejdsmulighederne inden for kulturelle, forsknings- og undervisningsmæssige områder med de øvrige nordiske lande, og i særdeleshed i sådanne tiltag, som kan støtte samarbejdet med andre arktiske områder.

København, den 30. januar 1981

P.m.v.

E.b.

Christian Jensen

Miljøministeriet:

– at der, under hensyn til det betydelige arbejde der udføres på Nordkalotten inden for rammerne af det nordiske regionalpolitiske samarbejde under nordisk embedsmandskomité for regionalpolitik (NÄRP), ikke ses at være et nærliggende behov for et sådant fond ud fra en regionalpolitisk betragtning.

– at en vurdering af et eventuelt kulturpolitisk begrundet behov må vurderes af ministeriet for kulturelle anliggender.

Ovenstående indstilling har været forelagt fredningsstyrelsen, som har tilsluttet sig denne.

København, den 2. marts 1981

P.d.v.

Jesper Jørgensen

Finland

Undervisningsministeriet:

Såsom det framgår av medlemsförslaget, är Nordkalotten ett område där bl. a. geografiska och språkliga skäl talar för en särskild gemensam insats på det kulturella fältet. Ministeriet stöder därför även för egen del den i medlemsförslaget framförda tanken på en särskild kulturfond för Nordkalotten med en egen styrelse. Om medel för en fond av detta slag inte kan inrymmas i den nordiska kulturbudgeten anser ministeriet att möjligheterna till ett särskilt avtal mellan de berörda länderna om upprättande av en kulturfond för Nordkalotten bör undersökas.

Med hänsyn till Nordiska rådets *rekommendation nr 15/1976* om åtgärderna för att stärka det samiska kulturlivet och det förslag om upprättandet av en samisk kulturfond som ingår i den utredning som nyligen färdigställts i anledning av rekommendationen, kommer ministeriet att ta ställning till medlemsförslaget i samband med frågans behandling inom det nordiska kulturavtalets samarbetsorgan.

Helsingfors den 29 maj 1981

Kalevi Kivistö
Minister

Fredrik Forsberg
Yngre regeringssekreterare

Länsstyrelsen i Lapplands län:

Länsstyrelsen har deltagit i diskussioner som har pågått för att öka utvecklingsmöjligheterna inom kultursamarbetet på Nordkalotten. Vid dessa tillfällen har man diskuterat möjligheten att upprätta en Nordkalottens egen kulturfond, som skulle utveckla och leda samarbetet. Länsstyrelsen anser det nu gjorda medlemsförslaget som väl motiverat, och att det motsvarar länsstyrelsens synpunkter i ärendet.

Som komplettering till medlemsförslagets motivering konstaterar länsstyrelsen att speciellt från och med förra året har man på uppdrag av länsstyrelsens skolavdelning försökt redogöra för och inspirera till samarbete mellan skolor och inom undervisningsväsendet över riksgränserna på Nordkalotten. Samarbetet både i Tornedalen och också i områdets nordligaste kommuner har långvariga traditioner och delvis fasta former. Representanterna för länsstyrelsens skolavdelning har tillsammans med representanterna för skolnämnden i Norrbottens län gjort två gemensamma orienteringsresor till skolor på låg- och högstadierna i Lapplands och

Norrbottnens län under förra året. Därtill gjorde skolavdelningens tjänstemän en orienteringsresa till Norge. Resan pågick en vecka och orienteringsobjekt var skolsituationen i Troms fylke. Syftet med denna aktivitet har varit att försöka främja kalottsamarbete mellan skolorna och undervisningsväsendet i allmänhet. En av fortsättningsåtgärderna har varit åstadkommandet av ett projekt som syftar till utarbetandet av gemensamma läromedel med hembygdsmotiv för Tornedalens skolor. Syftet är att starta ett motsvarande projekt också i Finnmarken i Norge.

Refererande till vad som har anförts ovan anser länsstyrelsen i Lapplands län att medlemsförslaget angående upprättandet av en kulturfond för Nordkalotten är både väl motiverat och aktuellt och hoppas, att förslaget skall leda till kulturfondens upprättande.

Rovaniemi den 9 februari 1981

Juhani Lassila
Avdelningschef

Kalervo Aho
Skolinspektör

Uleåborgs universitet¹:

Såsom nämnts i det aktuella medlemsförslaget har Uleåborgs universitet haft etablerat samarbete med universitet och högskolor på Nordkalotten inom forskning och undervisning. Verksamheten har delvis försvarats av knappa resurser. Därför anser Uleåborgs universitet, vars forskningsintressen i stor omfattning är inriktade också på kalottområdet, att inrättandet av den i medlemsförslaget planerade kulturfonden är mycket önskvärt. Likaså skulle de i medlemsförslaget skisserade verksamhetslinjerna vara lämpliga ur universitetets synpunkt.

Uleåborg den 2 december 1980

Markku Mannerkorpi
Rektor

Pekka Heikkinen
Förvaltningsdirektör

¹ Yttrandet översatt från finska.

Lapplands högskola:

Lapplands högskola meddelar, att den bifaller varmt grundandet av en kulturfond på Nordkalotten enligt de riktlinjer som medlemsförslaget i Nordiska rådet anger. Snabba åtgärder i saken borde vidtas, för att genom denna fond få stöd för det nordiska samarbete/kalottsamarbete som sker vid Lapplands högskola.

Rovaniemi den 27 februari 1981

Esko Rieppula

Tf rektor

Juhani Lillberg

Sekreterare

Uleåborgs landsarkiv¹:

Till det i medlemsförslaget föreslagna inrättandet av en kulturfond för Nordkalotten kan landsarkivet ta ställning inom ramen för sina uppgifter som fastställs i landsarkivförfattningen (2. 10. 1970/619) närmast som forskningsinstitut och också som förvaringsställe för arkivalier. Det sistnämnda i synnerhet därför att Uleåborgs landsarkivs distrikt täcker Uleåborgs och Lapplands län och att det har försökt att anskaffa mikrofilmkopior också från de norska och svenska arkiven om handlingar som täcker hela Nordkalotten.

I många avseenden har Nordkalotten under en lång historisk utveckling bildat ett från de övriga avvikande kulturområde, vars utveckling har haft likadana drag även sedan riksgrensarna – efter överenskommelserna åren 1613, 1751, 1809 och 1826 – har delat området mellan olika riken. Denna gemenskap har kommit till uttryck i samernas historia, i den s. k. kvänkulturen, den har kontinuerligt existerat i form av ekonomiska förbindelser och verksamhet och den har aldrig avbrutits i fråga om individuella kontakter. Alla dessa omständigheter har gjort Nordkalotten till ett från de övriga avvikande område, för vars egenarts och särdrags bevarande det är skäl att genom nordiskt samarbete skapa förblivande förutsättningar.

Som forskningsinstitut förordar landsarkivet naturligt nog varje initiativ, vars syfte är att främja forskningen om Nordkalotten och därmed bevara dess särdrag. Inrättandet av en egen kulturfond för Nordkalotten måste ses mot denna bakgrund och ingalunda som ett system som konkurrerar med de redan verksamma samsamarbetsinstitutionerna. Eftersom målområdet för den möjliga nya kulturfonden är geografiskt och till sina kulturdrag tydligt

¹ Yttrandet översatt från finska

avgränsat, måste man vid bildandet av dess organisation i synnerhet ta hänsyn till de institutioner, vilkas dagliga arbete på ett eller annat sätt omfattar forskning om Nordkalotten.

Uleåborg den 6 mars 1981

Aino Paasovaara
Landsarkivarie

Samuli Onnela
Arkivarie

Ålands landskapsstyrelse har i skrivelse den 22 december 1980 förklarat sig förorda medlemsförslaget.

Lapplands distrikt av Arbetarnas bildningsförbund ABF rf:

Distriktet anser att förslaget delvis kan godkännas, men vill att man beaktar följande:

Fonden kan dela ut bidrag enbart åt privata personer eller organisationer som finns inom fondens verksamhetsområde. Mandatperioden för fondens direktion är två år och hälften av medlemmarna vore i tur att avgå alltid efter mandatperiodens slut. De politiska partiernas distriktsorganisationer skulle göra ett förslag till medlemmar av fondens direktion. Nordiska rådet skulle utnämna direktionsmedlemmarna.

Styrelsens politiska fördelning skulle motsvara hela kalottområdets politiska styrkeförhållanden. Därmed kunde hela kalottområdet känna fonden som sin egen.

Med ovannämnda förändringar kan distriktsorganisationen förhålla sig positiv till grundandet av Nordkalottens kulturfond.

Rovaniemi den 25 februari 1981

(Ej sign.)

Lapin maakuntaliitto r.y. (Lapplands landskapsförbund)¹:

Befolkningens kontakter över riksgränserna på Nordkalotten har långa traditioner. Riksgränserna på Nordkalotten är som känt av förhållandevis sent datum. Gränserna medförde heller inte ursprungligen någon väsentlig

¹ Yttrandet översatt från finska

begränsning av befolkningens rörlighet eller möjligheter att idka hävdvunnet näringsfång i egen genuin miljö. Det kan bland annat konstateras, att samerna i tiden garanterades rätt att utnyttja områden på såväl norska som finska sidan av gränsen mellan länderna som betesmarker för sina renar. Senare tidens utveckling har dock lett till, att gränserna fått en klart begränsande effekt på kontakternas och samarbetets omfattning.

Det organiserade samarbetet på Nordkalotten inleddes genast efter senaste krig i form av samarbete på kulturområdet. Under 1960- och 1970-talen har olika organisationer av officiell, mellanstatlig karaktär grundats för en ytterligare utveckling av samarbetet mellan de nordiska länderna. Också de på frivilligt deltagande baserade föreningarnas verksamhet har varit synnerligen livlig. I praktiken har dock den huvudsakliga tyngdpunkten i samarbetet på Nordkalotten förskjutits till sysselsättnings- och ekonomisektorerna.

År 1965 grundades Nordiska kulturfonden på initiativ av Nordiska rådet. Syftet med fonden är att utveckla samarbetet på kulturområdet. Granskas de anslag fonden fördelat snävt mot bakgrund av regionala befolkningssiffror kan det konstateras att kalottområdet av de rätt knappa anslagen fått en del som väl svarar mot områdets befolkningsunderlag. Lapin maakuntaliitto r.y. förenar sig dock med förslagsställarna om uppfattningen, att en jämförelse på sådana grunder är principiellt förkastlig. Medel borde i större utsträckning än tidigare kanaliseras till sådana områden, där alla slag av ömsesidigt samarbete över gränserna uppvisar en påtaglig livaktighet och för vilka ett utvecklande av detta samarbete kan motiveras med särskilt tungt vägande geografiska, historiska och kulturhistoriska skäl.

I sammanhanget kan särskilt konstateras, att en utveckling av det samiska kultursamarbetet är en förutsättning för hela den samiska befolkningens och den samiska kulturens fortbestånd på Nordkalotten. Samernas samarbete över de nordiska ländernas riksgränser är fortfarande en av de mest centrala punkterna i kultursamarbetet på Nordkalotten.

Då Nordiska kulturfonden trots goda motiveringar inte i tillräckligt stor utsträckning har förmått avsätta medel för de bidragsgilla objekt kalottområdet kan uppvisa, anser Lapin maakuntaliitto r. y. det vara nödvändigt att grunda en egen kulturfond för Nordkalotten. Fonden bör grundas i enlighet med de riktlinjer och principer som anges i medlemsförslaget.

Rovaniemi den 16 februari 1981

Lapin maakuntaliitto r. y.

Lasse Näsi

Ordförande

Timo Hannula

Verksamhetsledare

Vapaan sivistystyön yhteisjärjestö – Samverkande bildningsorganisationerna r.y.:

Nordiska rådets medlemsförslag om grundandet av en kulturfond för Nordkalottens område förtjänar allt stöd enligt Vapaan sivistystyön yhteisjärjestö – Samverkande bildningsorganisationerna r.y. Det kulturarbete som hittills har bedrivits visar, att intresse och vilja till ett mångsidigt kulturutbyte på nämnda område finns. Med beaktande av Nordkalottens speciella karaktär och behovet av att kontinuerligt erhålla kulturimpulser bör stödandet av en mångsidig och självständig kulturverksamhet kunna säkras från samhällets sida. Detta bör inte lämnas beroende enbart av den privata aktiviteten. Speciellt omhuldandet av samekulturen och bevarandet av dess livskraft kräver kraftiga stödåtgärder från statsmakternas sida. Grundandet av en egen kulturfond för Nordkalotten skulle också ge områdets egen befolkning bättre möjligheter att delta när det görs beslut som berör dess egen kultur.

På grund av ovannämnda orsaker understöder Vapaan sivistystyön yhteisjärjestö – Samverkande bildningsorganisationerna r.y. det gjorda medlemsförslaget om grundandet av en kulturfond för Nordkalotten. Samverkande bildningsorganisationerna betonar dock, att då fondens verksamhetslinje slutligt definieras bör det fria bildningsarbetets vida fält – Finlands medborgar- och arbetarinstitut, de nordiska ländernas folkhögskolor och övriga bildningsorganisationers samt bibliotekens kultur- och undervisningsverksamhet inrymmas i kretsen för kulturfondens stöd varjämte det fria bildningsarbetet bör vara representerat i dess beslutande organ.

Helsingfors i februari 1981

Vapaan sivistystyön yhteisjärjestö –
Samverkande bildningsorganisationerna r.y.

Jussi Pikkusaari
Ordförande

Helena Kekkonen
Generalsekreterare

Lapplands läns konstkommission¹:

Tanken om inrättandet av en kulturfond för Nordkalotten har länge varit aktuell och den har framförts bl. a. i olika kalottkonferenser. Lapplands läns konstkommission finner det väckta medlemsförslaget i hög grad värt understöd.

¹ Yttrandet översatt från finska

Som verksamhetsfält för Nordkalottens kulturfond lämpar sig de i förslaget nämnda länen i Norge, Sverige och Finland. Konstkommissionen instämmer också i förslaget om att åtminstone upprätthållandet av kulturförbindelser till Island borde höra till fondens målsättning.

Vid planeringen av förvaltningsorganisationen för Nordkalottens kulturfond borde man ta hänsyn till att man har för avsikt att bilda en egen kulturorganisation på Nordkalotten som skulle kallas Nordkalottens kulturerepresentantskap. Hittills har Lapplands och Norrbottens län utsett sina representanter till den. Norges andel står än så länge i planeringsstadiet.

Konstkommissionen anser att Nordkalottens kulturerepresentantskap kunde vara representerad i kulturfondens förvaltning tillsammans med de representanter som Nordiska rådet och undervisningsministeriet utser. Därtill borde styrelsen ha en samerepresentant som Nordiskt sameråd skulle utse från varje land. Då skulle varje land ha fyra (4) representanter i styrelsen.

Konstkommissionen finner det viktigt att styrelsemedlemmarna bor på Nordkalotten och att de är välorienterade i kalottärenden och kulturlivet.

Fondens sekretariatsuppgifter kunde överlämnas åt ett redan verksamt sekretariat som sköter nordiskt kulturellt samarbete.

Verksamhetsfältet för Nordkalottens kulturfond kunde omspänna hela det kulturella fältet. Vid medelsbeviljandet vore det ändamålsenligast att följa den föreslagna ansökningsprincipen.

Konstkommissionen understryker också att initiativverksamheten angående speciella samarbetsprojekt tas med i fondens verksamhet såsom det föreslagits.

Vid vidare utveckling av Nordkalottens kulturfond borde man i synnerhet lägga vikt vid främjandet och stödandet av samekulturen som är säregen för kalottens kulturliv.

Rovaniemi den 4 mars 1981

Risto Kuosmanen

Ordförande

Kari Laine

Sekreterare

Lapin sivistysseura (Lapplands bildningsförbund)¹:

Lapin sivistysseura ry. som främjar de finska samernas kulturella och materiella utveckling på basen av samisk egen verksamhet. föreningar sig utan förbehåll om de motiveringar förslagsställarna anfört.

Resurser som främjar kultursamarbetet på Nordkalotten bör mera än nu uttryckligen inriktas på sådana områden, där det finns betydande historis-

¹ Yttrandet översatt från finska.

ka, geografiska och etnologiska motiv för en verksamhet över riksgränserna. Förstärkt samarbete mellan samerna är av avgörande betydelse för tryggandet av samekulturens och -befolkningens utvecklingsförutsättningar på Nordkalotten.

Helsingfors den 9 mars 1981

Lapin sivistysseura ry

Tarmo Salo

Sekreterare

N o r g e

Kirke- og undervisningsdepartementet

Kirke- og undervisningsdepartementet er oppmerksom på betydningen av et vel tilrettelagt og aktivt kulturarbeid på Nordkalotten og de fordeler et kultursamarbeid over landegrensene kan medføre innenfor dette område.

Som påpekt i begrunnelsen for medlemsforslaget, finner samarbeid allerede sted på en rekke kulturelle delområder, mer eller mindre formalisert. Dels er dette basert på nasjonal, dels på nordisk finansiering. Eksempler er samarbeidet mellom universitetene på Nordkalotten og samarbeidet mellom de regionale museene i området (under navn av Nordkalottmuseet). Nordisk sameråd er også et slikt samarbeidsorgan. Mellom folkeopplysningsorganisasjonene og på de tradisjonelle kunstområdene foregår atskillig spontan kontakt, utveksling og samarbeid over landegrensene på Nordkalotten.

I Norge har man både gjennom flere Nord-Norge planer og i de øvrige budsjetter gitt høg prioritet til tiltak som i vesentlig grad har bidratt og bidrar til å styrke kulturarbeidet på Nordkalotten, herunder også samisk kultur. Bevilgninger under denne planen skjer dels direkte over statsbudsjettet og dels over Norsk kulturfond. Norsk kulturråd som forvalter kulturfondets midler har bl. a. faste utvalg for samisk kunst og kunsthåndverk, for samisk litteratur og for samisk musikk. Disse utvalgene deltar i arbeidet med fordeling av kulturfondets midler.

Den siste aksjonsplanen for Nord-Norge, som ble satt i verk i 1981, vil bli videreført i årene som kommer.

Det er departementets oppfatning at medlemsforslaget om et særskilt kulturfond for Nordkalotten bør sees i sammenheng med Nordisk Rads rek.nr 15/1976 om innsats for å styrke det samiske kulturlivet. Det utredningsarbeid som Nordisk ministerråd har satt i gang på grunnlag av denne rekommandasjonen er nå ved å bli avsluttet. Departementet er kjent med at ett av de forslag utredningen vil kunne ut i, er opprettelsen av et eget fond til fremme av samisk kulturliv. I første omgang bør Ministerrådet ta

standpunkt til dette og til de øvrige forslag som blir lagt fram i utredningen. Man vil da ha et bedre grunnlag for en samlet vurdering av de støttebehov som finnes innenfor Nordkalottens kulturliv.

Oslo, 23. mars 1981

Etter fullmakt

Olav Hove

Olav Nyhamar

Nordland fylkeskommune:

1. Nordland fylkesutvalg støtter tanken om opprettelse av et Nordkalottens kulturfond, slik det er skissert av de finske forslagsstillere.

2. Midlene til fondet bør gis av de berørte regjeringer, eventuelt av Nordisk Råd.

3. Fondsstyrets sammensetning bør gjenspeile befolkningssammensetningen på Nordkalotten. Ut fra dette foreslår fylkesutvalget at styrets sammensetning blir som følger:

2 representanter fra Norrbottens län

2 representanter fra Lapplands län

2 representanter fra Nordland fylkeskommune

1 representant fra Finnmark fylkeskommune

1 representant fra Troms fylkeskommune

Oppnevningen kan enten skje direkte av fylkeskommunene, eller av de respektive regjeringer etter innstilling fra fylkeskommunene/länene.

4. Det bør etableres et eget sekretariat for fondet, geografisk plassert på Nordkalotten. Sekretariatet kan administrativt sortere under Sekretariatet for Nordisk Kulturelt samarbeide i København.

5. Fylkesutvalget forutsetter at fondets virksomhetsområde blir nærmere vurdert og presisert.

Bodø, 5. mars 1981

Rolf Vestvik

Fylkeskultursjef

Troms fylkeskommune:

1. Landsdelsutvalget for Nord-Norge og Namdalen har vedtatt å la seg representere i et utvalg for å utrede dannelsen av et kulturorgan på Nordkalotten.

Fylkesutvalget finner det rimelig at dette utvalg får seg forelagt medlemsforslag A 594/k til uttalelse.

2. En avgjørelse om opprettelse av et kulturfond for Nordkalotten bør derfor utstå til innstillingen fra nevnte utvalg er lagt fram og ferdigbehandlet.

Troms, 12. mars 1981

A. T. Anderssen
Fylkesrådmann

Finnmark fylkeskommune:

Finnmark fylkesutvalg har den 10. desember 1979 sluttet seg til bl. a. følgende forslag fra *Fylkestingets kultur- og miljøutvalg*:

Finnmark fylkes kultur- og miljøutvalg vil gå inn for at det opprettes et politisk valgt organ, valgt av Nordland, Troms og Finnmark fylkeskommuner, Norrbottens län og Lapplands län. Dette organ bør få overført midler fra Nordisk Ministerråds bevilgning til nordisk kulturelt samarbeid og fra fylkeskommunene/länene, til fordeling til kulturell virksomhet på Nordkalotten.

Med bakgrunn i dette vedtak er Finnmark fylkeskommune enig i det fremsatte medlemsforslag.

Det bør i første rekke være viktigst å løse de oppgaver som er innen selve området for Nordkalotten

– Nordland – Troms – Finnmark – Norrbottens län og Lapplands län
– før Island og Grønland kommer med i arbeidet. En deler fullt ut det syn som det er gitt uttrykk for i medlemsforslaget.

Vadsø, 16. februar 1981

Arnulf Olsen

Universitetet i Tromsø:

Universitetsstyret behandlet i møte 26.2.81 spørsmålet om et kulturfond for Nordkalotten. Følgende enstemmige vedtak ble fattet:

Universitetsstyret gir sin tilslutning til forslaget om et eget kulturfond for Nordkalotten. Styret slutter seg til de positive holdninger som kommer til uttrykk i instituttene uttalelser og viser til disse.

Instituttene uttalelser er tatt inn i vedlagte kopi av saksframlegg S 35b/81, og vi viser til dette.

Tromsø, 27. februar 1981

Harald Overvaag

Are Johnsen

Festspillene i Nord-Norge:

Festspillene i Nord-Norge ser meget positivt på dette tiltaket, og vil støtte tanken om opprettelse av et kulturfond for Nordkalotten. Vi mener at dette kan være et viktig element i en forsatt utvikling av kulturlivet i nord, og vi anser det som betydningsfullt at man kan få et fast sekretariat for fondet. Dette sekretariatet bør plasseres i Nordkalottområdet.

Festspillene i Nord-Norge finner det naturlig at en får et eget fondsstyre, og at dette styre blir sammensatt av representanter fra de nordligste län i Finland og Sverige og fra de tre nordnorske fylker.

Festspillene i Nord-Norge er enig i den geografiske presisering av virksomhetsområdet som kommer til uttrykk i "Medlemsforslag om en kulturfond för Nordkalotten", og vi vil uttrykke håpet om at denne viktige sak snart kan få en positiv løsning.

Harstad, 4. februar 1981

Arvid Magheussen
Adm.leder

Nordnorsk forfatterlag:

— — — og stiller oss positivt til et slikt fond. Nordnorsk Forfatterlag sliter sjøl med elendig økonomi, og vil muligens kunne få støtte fra et slikt fond med tiden?

Vidrek, 18. februar 1981

Toril Brekke

Nord-norske bildende kunstnere:

Nord-norske bildende kunstnere ser opprettelsen av Nordkalottens kulturfond nå, som litt tidlig. Arbeidet har vært i gang i et år, i en komite fra Nordisk Sameråd og Nordisk Ministerråd, der det er foreslått opprettet et Samisk kulturfond.

Så langt NNBK forstår må opprettelsen av Nordkalottens kulturfond vente til komiteinnstillingen er fremlagt for Nordisk Ministerråd og behandlet der.

Vi har kommet fram til dette syn da samisk kultur også er brukt som grunnlag for ønsket om å opprette Nordkalottens Kulturfond. Samisk kultur, i sin pressede situasjon, må etter Nord-norske bildende kunstneres oppfatning få et eget organ som kan fordele midlene der det er behov, etter

de samiske kulturarbeidernes mening, utfra førstehåndskjennskap til de samiske forholdene.

På grunnlag av dette går Nord-norske bildende kunstnere i mot opprettelsen av Nordkalottens kulturfond før det er tatt stilling til forslaget om et eget Samisk Kulturfond.

Svolvær, 19. februar 1981

Nord-norske bildende kunstnere

Lars-Erik Karlsen

Formann

Hålogaland teater:

Hålogaland teater, Norges nordligste teater, vil gjerne legge vekt på at det ikke finnes faste ordninger for samkvem mellom de profesjonelle teatrene på Nordkalotten – Nordland teater, Hålogaland teater, Norrbottensteatern og Rovaniemi teater.

De geografiske forhold tilsier at det burde turneres over riksgrensene, slik at det totale teater tilbudet kunne økes til et fullverdig tilbud.

Behovet for f.eks. finsktalende teater i store deler av Troms og Finmark er stort.

En totalvurdering tilsier at det burde være mulig å føre de kulturmessige tradisjoner mellom folkene på Nordkalotten videre – også innen området teater.

Hålogaland teater støtter fullt ut tanken om et eget Kulturfond for Nordkalotten.

Tromsø, 21. januar 1981

A/S Hålogaland teater

Gunhild Indahl

Adm.sekr.

Nordland teater:

Nordland teater anbefaler opprettelsen av Kulturfond for Nordkalotten, og synes idéen er spennende.

Fondstyrelsen bør etter teatrets mening bestå av medlemmer og organisasjoner som har sitt sete og opprinnelse på Nordkalotten.

Mo i Rana, 20. februar 1981

for Allmøtet v/Nordland teater

Maryon Eilertsen

Hålogaland amatørsekskap:

Som det påpekes av forslagsstilleren, har den kulturelle samhandelen på Nordkalotten økt kraftig de siste 5–6 årene. Det kan her vises til Festspillene i Nord-Norge, forfatterseminar, amatørteatergruppe fra Nord-Norge til Finland o. l.

Det er bred interesse i Nord-Norge om å øke samarbeidslinjene øst-vest (til øvrige Nordkalotten), men hovedproblemet har vært manglende bevilgninger til å realisere ulike prosjekt.

Vi vil derfor støtte opprettelsen av et Nordkalottens kulturfond. Det er viktig at dette fondet ikke reduserer virksomheten til allerede etablerte samarbeidsorgan og den generelle støttevirksomheten til nordisk kulturfond.

Kulturfondets primæroppgave bør være å støtte og stimulere prosjekt som tar sikte på å øke samhandelen/kontakten mellom de nordiske land på nordkalotten. Etter vår mening bør det ikke være et fond som støtter ulike prosjekt bare fordi de lanseres i nordregionen.

Støtteberettigede prosjekt bør være de som søker å etablere kontakt og spre ulike erfaring (konferanser/kurs/seminar), gjestebesøk/spill av ulike grupper, profesjonelle/amatører og samarbeidsprosjekt over flere år som sikter på å bygge ut formelle kontaktnett på Nordkalotten.

Tromsø, 23. februar 1981

Bjørn Hall-Hofsø
Styreformann

Sverige

Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ):

UHÄ har berett universitetet i Umeå och högskolan i Lulea tillfälle att inkomma med yttranden i ärendet (*se nedan*).

UHÄ delar de bägge högskoleenheternas positiva inställning till kultursamarbete på Nordkalotten.

Samarbetet inom högre utbildning och forskning är ett viktigt inslag i Nordkalottens kultursamarbete. Stora ansträngningar görs för närvarande för att bygga upp och utveckla detta samarbete. Särskilda medel har sedan några år anslagits från Nordiska kulturfonden.

Mellan universitetet och högskolorna på Nordkalotten har man startat ett mer konkret utvecklingsarbete, där man arbetar bl. a. med att utveckla gemensamma och integrerade utbildningslinjer med nordkalottinriktning, där eleverna får tillbringa viss tid av studierna vid de andra universitetet på Nordkalotten.

Samarbete mellan universitet och högskolor på Nordkalotten bygger på att medelförsörjningen har viss stabilitet. Anslagen från Nordisk kulturfond ges normalt endast för ett år. Resursramarna inom Nordisk kulturfond för nordiskt universitetssamarbete är vidare utomordentligt begränsade.

UHÄ som bl. a. har att stödja högskolans internationalisering anser att en del av detta arbete bör inriktas mot nordiskt universitetssamarbete, och delvis kunna ha en sådan inriktning som nu pågående utvecklingsarbete mellan Nordkalottens universitet. UHÄ kan för sin del överväga att stödja sådant utbildningssamarbete genom riktade bidrag från internationaliseringsanslaget.

Detta löser emellertid inte frågan om bidrag från de andra berörda nordiska länderna.

UHÄ anser därför sammanfattningsvis att det fortsatta universitetssamarbetet på Nordkalotten fordrar en bättre trygghet i medelförsörjningen än den Nordisk kulturfond torde kunna ge. UHÄ förordar därför att andra arrangemang övervägs. Etablerandet av en särskild kulturfond för Nordkalotten kan vara en utväg. Det förefaller emellertid lika lämpligt att det via respektive statsbudget anvisas vissa anslag för stöd till samarbetet avseende såväl högre utbildning och forskning som kulturfrågor i allmän mening. Det bör ankomma på Nordiska rådet att närmare överväga den närmare formen för hur särskilda resurser skall tillföras kultursamarbetet på Nordkalotten.

Stockholm den 12 maj 1981

Carl-Gustaf Andrén

Benny Jonsson

Statens kulturråd:

År 1974 fastställdes målen för den statliga kulturpolitiken. Ett av dessa mål handlar om att främja decentralisering av verksamhet och beslutsfunktioner inom kulturområdet. Ett annat mål talar om att tillgodose eftersatta behov. En strävan att få till stånd ett förbättrat kultursamarbete på Nordkalotten ligger helt i linje med dessa mål.

Mot denna bakgrund vill kulturrådet ändå anföra följande synpunkter. Under lång tid har det förekommit kontinuerliga kontakter över riksgränserna på Nordkalotten. Som exempel på detta kan nämnas Nordkalottkommittén, Nordkalottkonferenserna och Nordiska samrådet.

Inom kulturrådet finns idag samarbete mellan muséer (Nordkalottmuseum), författarsamarbete, Nordkalottens musikråd m. m. Det kultursamar-

bete över gränserna som förekommer bygger i hög grad på enskilda för-
eningars och institutioners initiativ och har då stötts av Nordiska rådet.

När det gäller anslagstilldelning från de nordiska samarbetsorganen har
kultursamarbetet på Nordkalotten inte blivit missgynnat i förhållande till
andra delar av Norden. Detta sägs också i medlemsförslaget om inrättande
av en kulturfond på Nordkalotten.

För en större medelstilldelning åberopas skäl som glesbebyggelse och
långa distanser, vilket fördyrar kontakterna. Vidare påpekas att det sa-
miska kultursamarbetet över riksgränserna är ett livsvillkor för att den
samiska kulturen över huvud taget skall kunna bibehållas och utvecklas.

Enligt kulturrådets mening vore det dock olyckligt att på detta sätt skilja
ut en del av de nordiska länderna med en speciell fond för Nordkalotten.
Kulturrådet ser det som fullt möjligt och realistiskt att Nordiska kulturfon-
den tar sin del i ansvaret för den kulturella utvecklingen på Nordkalotten.

Det är heller inte önskvärt att i ett redan knappt ekonomiskt läge splittra
befintliga medel och få ytterligare en administrativ hantering, där det
dessutom är tveksamt om en sådan skulle gagna kultursektorns utveckling
på Nordkalotten. Det är kulturrådets mening att kultursamarbetet och den
kulturella utvecklingen på Nordkalotten väl kan främjas inom ramen för
Nordiska kulturfondens ansvarsområde.

Stockholm den 18 juni 1981

Anders Clason

Margareta Wahlberg

Skolöverstyrelsen, Nordkalottens arbetsmarknadsutbildning (AMU):

Kursledningen ställer sig positiv till förslaget. Ett inrättande av en kul-
turfond för Nordkalotten skulle för Nordkalottens AMU-centers del inne-
bära att ett samarbetsorgan på regional (Nordkalotten) nivå upprättas.
Detta skulle medföra att dagens tidskrävande administrativa kontakter
med centrala myndigheter förhoppningsvis skulle minska.

Centret finner det angeläget att ett organ finns med resurser till forskning
och koordinering av yrkes- och arbetsmarknadsutbildningen på Nordkalot-
ten.

En kulturfond för Nordkalotten skulle kunna förverkliga idéer som
väckes vid Nordkalottens AMU-center. Da Nordkalottens AMU-centers
upptagningsområde är detsamma som det föreslagna verksamhetsområdet
för kulturfonden kommer vi att se fonden som en naturlig samarbetspart-
ner i framtiden.

Övertorneå den 9 mars 1981

I tjänsten

Ingvar Henriksson

FF kursföreståndare

Jan-Evert Lindmark

Utbildningsman

Kulturfonden för Sverige och Finland:

Kulturfonden för Sverige och Finland har allt sedan sin tillkomst arligen tillskjutit medel till kulturellt bilateralt arbete på Nordkalotten, och särskilt velat understödja den sprakkursverksamhet som bedrivits för att öka svenskars kunskaper i finska och finländares i svenska. Goda sprakkunskaper är ju en förutsättning för nära samarbete. Vidare har fonden bl. a. aktivt bidragit till den kartläggning av historia och aktuella förhållanden som genomförts beträffande Tornedalen, och arligen utdelat minst ett av sina särskilda kulturstipendier till på Nordkalotten bosatt kulturarbetare som gjort sig bemärkt i samarbetet mellan Sverige och Finland.

Även om fonden tidigare lämnat bidrag har dessa ingalunda kunnat motsvara de behov som adagalagts genom inkomna ansökningar. Det är salunda naturligt för fonden att instämma i de motiveringar förslagsställarna fört fram och förorda inrättandet av en särskild kulturfond för Nordkalotten efter mönster av Nordiska kulturfonden.

Stockholm den 12 mars 1981

För styrelsen i kulturfonden för Sverige och Finland

Hans Löwbeer

Ordförande

Sulo Huovinen

Sekreterare

Umeå universitet, humanistiska fakulteten:

Humanistiska fakultetsnämnden ställer sig positiv till förslaget att upprätta en kulturfond för Nordkalotten. Den humanistiska fakulteten har, liksom andra fakulteter vid Umeå universitet, i olika sammanhang haft täta kontakter med och även samarbete med universitetsinstitutioner i norra Finland och Norge. Likaså har fakulteten haft förbindelser med Nordiskt samiskt institut i Kautokeino. Planer på ett närmare samarbete mellan Umeå, Uleåborg, Tromsø och Kautokeino har t. ex. förekommit inom det historiska forskningsområdet. Svårigheterna att finansiera företagen har varit det främsta hindret att förverkliga sådana planer.

Möjligheterna till att förverkliga ett närmare kultursamarbete mellan institutioner på Nordkalotten passar väl in i den humanistiska fakultetens planer på ett centrum för cirkumpolär kulturforskning vid Umeå universitet. Det finns överhuvudtaget nu så många planer på eller uppslag till samarbete inom olika delar av den kulturella sektorn inom Nordkalotten

att den föreslagna kulturfonden för Nordkalotten skulle komma mycket lägligt. Fonden skulle genom sin stödjande verksamhet och även genom egna initiativ kunna bli av stor betydelse för ett livaktigt kultursamarbete över Nordkalotten.

Den föreslagna organisationen för kulturfonden för Nordkalotten med en styrelse till hälften utsedd av Nordiska rådet och till hälften av berörda regeringar är lämplig. Men garanti måste skapas för att personer, som kan företräda Nordkalottens intressen, kommer att ingå i styrelsen.

Den humanistiska fakulteten vill på det varmaste understödja hemställan att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att upprätta en kulturfond för Nordkalotten.

Umeå den 4 februari 1981

Evert Baudou

Svante Lampa

Högskolan i Luleå har i skrivelse den 15 januari 1981 förklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Länsstyrelsen i Norrbottens län:

Länsstyrelsen i Norrbottens län översänder inkomna underremisser från länskolnämnden, Föreningen Nordens norrbottensdistrikt och bokförlaget Tornedalica (*se nedan*). För egen del får länsstyrelsen anföra följande. jande.

Medlemsförslaget tar upp en fråga som länge diskuterats på Nordkalotten och där förslag till lösningar framförts i olika sammanhang. I yttrandet kommer länsstyrelsen att närmare ge bakgrunden till nordkalottsamarbetet, en redogörelse för det regionalpolitiska samarbetets organisation och verksamhet, synpunkter på kultursamarbetet och sin syn på medlemsförslaget.

Bakgrund

Samarbetet på Nordkalotten har såväl en lång historisk utveckling som en framtidsinriktad aktualitet. Redan under tidig medeltid förekom utvecklade handelskontakter mellan olika delar av området. Under 1800-talets niodår gjordes folkvandringar från den svenska Tornedalen och från finska Lappland bla upp till ishavskusten för att klara försörjningen. Detta har haft stor betydelse för den kulturella utvecklingen och för intresset av ett ökat framtida samarbete. Även den leastadianska väckelserörelsen har här

haft stor betydelse. Gränsälven mellan Sverige och Finland var länge en vattenled som snarare knöt samman än skilde befolkningen i Tornedalen. Genom freden i Fredrikshamn år 1809 delade riksgränsen en tidigare kulturbygd mellan två länder. Gränslinjen kom dock först att existera i folks medvetande i slutet av 1800-talet när man av protektionistiska skäl började hävda gränsen. Senare utbyggnad av kommunikationslederna har närmast de tre länderna till varandra och därmed öppnat nya samarbetsmöjligheter.

I framtiden kan förutses ett ökat industriellt samarbete och handelsutbyte inom Nordkalotten. Speciellt gäller detta om Norge finner gas/olja utanför den nordnorska kusten och beslutar sig för en utvinning av sådana tillgångar. Även ungdomens allt större intresse för internationella frågor och internationellt samarbete talar för ett ökat framtida kontaktutbyte inom området.

Nordkalotten har haft och kommer i framtiden att ha en speciell ställning i det nordiska samarbetet. Från Nordiska rådets sida har områdets status markerats genom tillsättandet av en särskild Nordkalottkommitté för regionalpolitiska frågor. Föreningarna Norden har också i sitt handlingsprogram speciellt markerat att Nordkalotten bör utvecklas i samarbete utan hänsyn till riksgrensarna.

Nordkalotten är ett känsligt område internationellt sett. Säkerhetspolitiskt riktas därför omvärldens intresse mot denna del av Norden. För oss på Nordkalotten framstår emellertid området mer som ett avspänningsfält mellan öst och väst och något av en broförbindelse som förenar dessa båda väderstreck. Detta skapar både förtröstan och tillförsikt. Men utvecklingen och kontaktutbytet inom området måste aktiveras och utvecklas så att inte ett kulturellt vacuum uppstår. En sådan omständighet skulle nämligen skapa likgiltighet hos områdets egen befolkning och bristande respekt hos utomstående. Livaktighet och målmedvetenhet i samarbetet är därför en naturlig nordisk uppgift i en progressiv politik för Nordkalotten. Men det är även ett betydelsefullt led i de nordiska ländernas insatser för internationell avspänning och ett brett fredsarbete. Av yttrandet från Föreningen Nordens Norrbottensdistrikt framgår att man bland lokalbefolkningen har ett mycket starkt intresse för ett breddat och livfullt kultursamarbete. Sett i detta vidare perspektiv är det av stor betydelse att tillskjutandet av resurser för att stimulera samarbetet inom området inte tillåts följa de ekonomiska konjunktursvängningarna på ett sätt som innebär nedskärningar under kärvare ekonomiska perioder.

Den regionalpolitiska verksamheten

Ett samarbete måste för att vara livskraftigt bygga på områdets egna behov, förutsättningar och initiativ.

Men detta är inte i sig tillräckligt för att också ett livfullt samarbete skall komma till stånd. Samarbetet inom det regionalpolitiska området har klart

visat att så är fallet. Inte heller resurser till den centrala nivån är någon garanti för en bred aktivitet ute i regionerna. För att så skall bli fallet behövs regionala replipunkter. Tillsättandet av en speciell nordkalottkommitté var ett sätt att skapa en sådan regional replipunkt för nordiskt samarbete. Kommittén är för övrigt det enda regionala organet i nordiskt sammanhang.

I kommittén sitter företrädare för såväl den regionala som den centrala nivån i de tre länderna. Ordförandeskapet åvilar den regionala nivån, något som samtidigt markerar den strävan till regional förankring som är utmärkande för kommittén och dess verksamhet. Under kommittén finns en speciell beredningsgrupp där planeringsansvariga tjänstemän från regionen ingår. Under beredningsgruppen bildas tillfälliga arbetsgrupper inom avgränsade verksamhetsområden.

Först sedan Nordkalottkommittén fick en egen budget kunde man emellertid effektivt stödja och stimulera ett målmedvetet samarbete. De nordiska insatserna skall dock närmast ses som ett komplement till nationella insatser. Denna typ av stödåtgärder får därför inte innebära en innehållsmässig styrning. I stället skall de skapa förutsättningar för verksamhet. De egna resurssatsningarna är också i dag huvuddelen av vad som satsas på olika samarbetsprojekt. Budgeten möjliggör att kommittén långsiktigt kan planera verksamheten och samtidigt ta vissa gemensamma kostnader som naturligen inte kan belasta enskilda företag, organisationer m.fl. Att ge Nordkalottkommittén egen budget har för det anslagsbeviljade nordiska organets sida varit ett billigt och effektivt sätt att åstadkomma en bredd och ett engagemang i samarbetet som tidigare inte var möjligt att åstadkomma. Sommaren 1980 var exempelvis 34 olika samarbetsprojekt i gång inom ramen för en budget på 1 050 000 nkr.

Den kulturella verksamheten

Det vore lika naturligt för att inte säga naturligare att en speciell kulturbudget inrättades för Nordkalotten och administrerades efter ungefär samma principer som de som nu tillämpas för det regionalpolitiska området. När det senaste kulturavtalet antogs i början av 1971 uppfattades det av många som en garanti för en successiv expansion av det kulturella samarbetet. Man förväntade sig någon form av uppsökande verksamhet samt utformning och verkställighet av ett nordiskt kulturellt program för Nordkalotten. Så blev emellertid inte fallet. Kulturellt samarbete förutsätter nämligen i än större utsträckning än det regionalpolitiska arbetet initiativ och insatser från områdets egen befolkning, organisationer och föreningsliv. Samtidigt utgör en kulturell gemenskap och kulturella kontakter en viktig grundförutsättning för andra former av samarbete, exempelvis inom näringslivets olika områden. Kultursamarbete är därför en naturlig del i ett fungerande regionalpolitiskt samarbete som syftar till att förbättra befolkningens livsbetingelser på Nordkalotten. Det är bla mot denna bakgrund

beklagligt att kultursamarbetet inte kunnat utvecklas i samma takt som det regionalpolitiska samarbetet. Inom det kulturella området erhålls det största utbytet per insatt stödkrona eftersom de enskilda insatserna här har en dominerande roll i olika verksamheter.

Erfarenheterna har visat att skall man ha ett långsiktigt kulturellt samarbete över riksgränserna så framstår studier i grannlandets språk som en praktisk och överlägsen väg in i det andra landets kulturella och sociala värld. En riktig förståelse för människors nationella och därmed också kulturella egenart är svår att åstadkomma utan språkkunskaper som grund. Språket är nyckeln till praktiskt taget alla andra sektorer. Med språkstudier som grund är det förhållandevis lätt att ta upp samarbetet inom musik, teater, regionalpolitik, miljövärd, bokutgivning osv. En satsning på regionalpolitik med tonvikt på industrisamarbete, handelsutbyte m m kan därför aldrig bli fullständig utan en parallell satsning på den kulturella verksamheten. Språkstudierna måste därför få en mycket hög prioritet i ett vidgat nordkalottsarbete.

Inom nordkalottområdet finns mycket starka språksamband, som inte följer riksgränserna. Dessa samband utgör en god grund för framtida satsningar. Det samiska språket är ett exempel på vad här sagts. Det finska språket är ett annat exempel. Tidigare beräkningar har visat att det är realistiskt att räkna med att exempelvis mer än 25 procent av Norrbottens invånare kan göra sig förstådda bland enbart finskspråkiga. Under senare år har också allt fler i länet skaffat sig möjligheter att ta in finsk TV, något som kan ha bidragit till det ökade intresset för finska språket bland länsbefolkningen. Enligt länsstyrelsens uppfattning har också något av en islossning kunnat noteras i Nordnorge under 1970-talet till förmån för finska språket och för kulturaktiviteter på finsk-språkig grund. De reformer som gjorts inom det norska skolväsendet och insatser av bla Vadsö bibliotek bör kunna ge en god grund för ytterligare expansion.

Av det yttrande som Föreningen Nordens Norrbottensdistrikt lämnat framgår att Nordkalottområdet under lång tid bedrivit en omfattande språkutbildning. Denna verksamhet har varit av stor betydelse såväl för det kulturella samarbetet som för det regionalpolitiska samarbete som Nordkalottkommittén närmast ansvarar för.

Aktuellt behov under lång tid

I yttrandet från Föreningen Nordens Norrbottensdistrikt finns en sammanställning över hur två huvudfrågor behandlats i återkommande konferenser på Nordkalotten under drygt tjugo år.

1. Nödvändigheten av ökade ekonomiska anslag till regionen från nordiska stödorgan.
2. Nödvändigheten av ett stort regionalt inflytande över medlens användning.

Bland annat har nordkalottkonferenserna, som anordnas på rekomen-

dation av Nordiska rådet och med godkännande av de tre ländernas regeringar, vid upprepade tillfällen vidimerat ovanstående behov. Dessa konferenser har varit det forum där representanter för lokala, regionala och centrala organ, myndigheter och organisationer i de tre kalottländerna diskuterat aktuella och vitala frågor för nordkalottområdet. De resolutioner som antagits vid dessa konferenser har dock aldrig på ett medvetet sätt följts upp. Anledningen till detta kan bland annat vara att ansvaret för uppföljningen legat centralt i Föreningarna Norden och inte ute i den region som närmast berörs av resolutionernas förverkligande.

Den nordiska kulturbudgeten och Nordkalotten

Nordiska kulturfondens stöd till Nordkalottens allmänkulturella aktiviteter har ofta utåt framställts som generösare än vad som varit det verkliga förhållandet. Anledningen till detta är bl a att fonden i stödet till Nordkalotten redovisat stöd till permanenta institutioner som Nordiskt samiskt institut i Kautokeino och Samarbetskommittén för arktisk medicin i Uleåborg. Beräkningar som länsstyrelsen i Norrbottens län gjorde 1977 över de senaste sex årens stöd till samiska respektive icke samiska aktiviteter på Nordkalotten gav följande resultat:

- sameer ca 190 dkr per person
- icke-sameer ca 4.15 dkr per person.

Ett betydande stöd till de samiska aktiviteterna är nödvändigt. Däremot är det mindre ändamålsenligt att redovisa detta som ett allmänkulturellt stöd till nordkalottområdet. Samefrågorna kan inte betraktas som en isolerad nordkalottfråga utan måste ses i ett vidare flernationellt sammanhang. Vad gäller Samarbetskommittén för arktisk medicin kan framhållas att Uleåborg ligger utanför det område som traditionellt definieras som Nordkalotten.

Föreningen Nordens Norrbottensdistrikt framhåller i sitt yttrande att avståndet i flera bemärkelser upplevs som stort mellan kultursekretariatet i Köpenhamn och befolkningen på Nordkalotten. Detta är inte befordrande för den kulturella verksamheten. Om det nordiska arbetet skall överleva de närmaste decennierna måste samarbetet bli en realitet för fler människor inom kalottområdet än i dag. Samarbetet måste engagera fler än politiker, ämbetsmän och andra som på ett eller annat sätt lever av samarbetet. Samarbetstankarna måste föras ut från huvudstäderna och söka sin förankring bland Nordkalottens egen befolkning. Speciellt viktigt i det längre perspektivet är att satsa på att utveckla ungdomsverksamheten, något som också läns skolnämnden framhållit i sitt yttrande. I det korta perspektivet måste stödet till praktiskt genomförbara lokala och regionala initiativ bli mer påtagligt.

Nuvarande administrativa förfarande kring olika stödformer förutsätter en utförlig långsiktig planering av verksamheten. Detta är inte förenligt med en strävan att mer direkt engagera gräsrotsnivån inom området och

genom stöd uppmuntra spontana initiativ. En grundförutsättning för ett sådant bredare engagemang är förenklade administrativa rutiner och ett snabbare beslutsfattande. Lättast kan detta åstadkommas genom att i likhet med det regionalpolitiska området flytta ut beslutsfattandet till områdets egna företrädare.

Medlemsförslaget

Länsstyrelsen i Norrbottens län tillstyrker medlemsförslaget.

Från Nordiska kulturfonden bör ett årligt belopp avsättas till en Nordkalottens egen kulturbudget. Budgeten bör kunna kompletteras med anslag från olika nationella källor tex riksanslag, fylkeskommunala/landstingskommunala anslag och kommunala anslag. I ett inledande skede bör anslaget från Nordiska kulturfonden inte understiga 1 miljon skr. Stöden till fasta institutioner av typen Nordiskt samiskt institut och Samarbetskommittén för arktisk medicin bör läggas utanför Nordkalottens kulturbudget. På motsvarande sätt bör också stöd till andra samiska kulturaktiviteter ligga utanför arbetsområdet för Nordkalottens kulturbudget.

Bland det mest utmärkande för dagens kultursamarbete är bristen på samordning. För att råda bot på detta och även garantera nordkalottområdets inflytande över kultursamarbetets utformning finns två vägar.

Den ena vägen är att knyta beslutsfunktionen till Nordkalottkommittén som då utökas med företrädare för den kulturella sektorn. Under kommittén tillskapas en speciell beredningsgrupp för kulturfrågor. En sådan lösning skulle också markera det ömsesidiga sambandet mellan regionalpolitisk utveckling och kulturfrågor.

Den andra vägen är att knyta beslutsfunktionerna till ett särskilt Nordkalottens fullmäktige som enbart arbetar med kultursamarbete. Under 1980 bildades ett sådant organ av myndigheter, organisationer och föreningsliv i Norrbottens län och Lapplands län. Norges inställning till den nya organisationen är positiv. Fullmäktiges uppgifter är i första hand att skaffa fram resurser för kultursamarbete inom olika områden och att i medelsfrågor kunna ta upp förhandlingar med nordiska stödorgan, regeringar, regionala och lokala myndigheter m fl. Däremot har fullmäktige ingen ledande roll i genomförandeskedet av olika aktiviteter. Bildandet av Nordkalottens fullmäktige visar att nordkalottområdets egna företrädare är beredda att påverka och själva ta ansvaret för kultursamarbetets framtida utformning.

Oberoende av vilken av dessa vägar som väljs beträffande kulturmedlens förvaltning är det av största betydelse att nordkalottområdets egna företrädare får det avgörande inflytandet i verksamheten.

Luleå den 9 mars 1981

Ragnar Lassinantti

Bruno Larsson

Länsskolnämnden i Norrbottens län:

Medlemsförslaget ger exempel på kulturellt samarbete på Nordkalotten främst från området för allmänkultur men även från forskning. "På undervisningens område har av olika skäl resultaten varit mindre betydande", konstaterar förslagsställarna. Inom utbildningens område lyfts dock fram ett exempel, Nordkalottens AMU-center i svenska Övertorneå, som ett utmärkt exempel på mellanstatligt samarbete med regional syftning.

Länsskolnämnden (Ln) i Norrbottens län kompletterar de av förslagsställarna givna exemplen med andra av delvis annan karaktär. Exempelen får ses som uttryck för en strävan inom utbildningens område att geografiskt och funktionellt förskjuta kultursamarbetet till fältet – kommuner, grupper och institutioner – för att få minoritetskulturer på Nordkalotten att tala och verka på sina egna villkor. Ln vill dock redan inledningsvis framhålla att de yttringar som exemplen utgör behöver stöttas ekonomiskt och ideellt om de skall kunna utvidgas och utvecklas att bli bestående levande inslag i nordisk och nordkalottisk gemenskap.

Exempel på finsk-svenskt kultursamarbete inom utbildningsområdet

– Sedan gammalt har skolsamverkan skett över svensk-finska gränsen speciellt vid Haparanda-Torneå i form av besök, idrottstävlingar m. m. Under senaste två decennier har bl. a. finska lärarkandidater och finska lärare auskulturerat i och besökt Haparanda-skolor. Lärare från Norrbotten har besökt finska skolor bl. a. under studiedagar. Ytterligare exempel på samverkan ges genom här närslutet program över Nordens dag 1971-10-14, bilaga 1;¹ ett program för finska gästers besök i Norrbotten och Framnäs 1979-01-26–27, bilaga 2;¹ för att belysa studier och diskussioner av skolförhållanden på Nordkalotten under flera gemensamma resor med deltagare från Sverige och Finland bifogas en reserapport från överinspektör Tuttu Nurmiahos och skolchefen från Kuusamo i Finland Lauri Muhonens besök i skolor i svenska Tornedalen 1978-11-22–24, bilaga 3.¹

– Mellan Haparanda och Torneå finns inom skolområdet ett samarbetsavtal som medger elever i det ena landet att gå grundskola i det andra landet. En grupp med tre deltagare från vardera landet följer samarbetet och föreslår skolmyndigheterna praktiska lösningar i samarbetsfrågor. Kopia av samarbetsavtalet bifogas, bilaga 4¹.

– Gemensamma inspektionsresor i Lapplands län Finland och Norrbottens län Sverige har gjorts läsåret 1979/80. Samtidigt har samråd i samarbetsfrågor skett vid gemensamma sammankomster mellan de båda länderna. Deltagare har varit skolinspektörer och lokala skolmyndigheter från Finland och Sverige.

¹ Bilagorna på finska. Här ej tryckta.

– Två resor har gjorts läsåret 1979/80. Program för ena resan närslutes, bilaga 5.¹

Gemensam svensk-finsk inspektörsresa planeras till Nordnorge läsåret 1980/81.

– För att stärka den ursprungliga kulturella och språkliga identiteten och ge dels en god grund för inläring av svenska språket dels utveckla möjligheterna till kulturellt utbyte med finska språket på Nordkalotten har kommuner via Ln under ett flertal år tilldelats anslag för att skaffa finsk-språkig litteratur till skolbiblioteken.

– Mellan kommunerna Kolari och Muonio i Finland och Pajala kommun i Sverige har samarbete inom utbildningssektorn skett via idrottstävlingar, elevutbyten, gästbesök av elever och lärare. Planer finns att starta gemensamma tema-arbeten, ha gemensamma lägerskolor, fadderskolor, lärarbyten, gemensamma fester och andra tillställningar.

Högstadiel elever i Svanstein Sverige och i Rovaniemi Finland har läsåret 1979/80 haft veckolånga utbytesvistelser i Rovaniemi resp. Svanstein. Svanstein-eleverna har bl. a. till Ln inlämnat reseberättelser på både svenska och finska.

– Ln har initierat att i skolor försöka lyfta fram språken och den elementära kunskapen om och förståelsen för Nordkalotten för att därmed utveckla och stärka nordisk och nordkalottisk gemenskap. Under läsåret 1979/80 har två häften med Nordkalott-teman getts ut och distribuerats till skolorna. Häfte 1 bifogas, bilaga 6¹. Länsstyrelsens skolavdelning i Rovaniemi har översatt den mellan citaten sammanbindande svenska texten till finska och i stencilupplaga spritt temahäftena i finska skolor. Förhoppningar finns om ett stimulerande erfarenhetsutbyte mellan länderna i arbetet med gemensamma teman i Finland och Sverige.

Exempel på samiskt kultursamarbete inom utbildningsområdet

– Ln har tillsammans med Samisk Utdanningsråd i Norge en överenskommelse om samordnad utgivning av läromedel. För utgivning av sydsamiska läromedel svarar Norge, för lulesamiska läromedel Sverige. Nordsamiska läromedel utges i alla tre länder: Sverige, Norge och Finland. Utbyte av läromedel sker mellan länderna. Under de senaste fem åren har ett femtiotal titlar producerats i de tre länderna.

Sammanträffanden minst en gång per år sker mellan representanter för länsstyrelsen i Rovaniemi Finland, länskolnämnden i Luleå Sverige och Samisk Utdanningsråd i Norge. Representanter för centrala myndigheter från de tre länderna deltar.

Samiska utbildningsfrågor behandlades bl. a. vid ett seminarium i Gällivare 1974-09-11–13.

¹ Bilagan på finska. Här ej tryckt.

– Ett historieprojekt pågår vid Sameinstitutet i Kautokeino. Samernas historia skall utforskas och beskrivas. Projektet skall utmynna i bl. a. läromedel om samernas historia och kultur.

Det brådskar med ytterligare insatser

Nordkalottisk språkförståelse måste vara kärnan i kultursamarbetet på Nordkalotten. Ln har under ett antal år uppmärksam följt utvecklingen i länet av finskan och samiskan som hemspråk och valet av hemspråk i skolan främst bland grundskolans elever men även bland gymnasieskolans. Intresset för hemspråk är uppenbarligen större bland invandrare än bland svenskarna tillhörande den finskspråkiga minoriteten. Allt fler ungdomar från det ursprungliga finskspråkiga området har dock de senaste åren börjat inse värdet av att kunna finska och väljer även finska som hemspråk i skolan. Inom detta området deltar i grundskolan drygt 200 elever fler i år än förra året i undervisningen i finska. Totala antalet elever som deltar i undervisningen i finska i grundskolan har i länet i år för första gången passerat gränsen 200 och är nu 2190.

Mycket talar ändock för att vi i länet är inne i ett skede som i stället för "aktiv tvåspråkighet" (svenska-finska resp svenska-samiska) hos våra två språkminoriteter kan medföra språkbyte till svensk enspråkighet. Bl. a. två forskare, Walter Rönmark och Joel Wikström, konstaterar i sin akademiska avhandling "Tvåspråkighet i Tornedalen" hösten 1980 "att finska språket i Tornedalen minskar och att man om en eller två generationer sannolikt är helt svenskspråkiga i området". En sådan utveckling vore givetvis en svår motgång i nordiskt och nordkalottiskt samarbete. Kraftfulla och väl avvägda insatser måste till om nordkalottisk språkförståelse skall kunna bibehållas och utvecklas. Och det brådskar!

Skall vi kunna behålla och utveckla nordkalottisk gemenskap måste Nordkalotten ges en starkare plats i ungdomars medvetande. Ln har med några exempel ovan antytt det nätverk i samarbetet som finns inom utbildningsområdet på Nordkalotten. Nätverket är dock inte tillräckligt starkt och inte heller tillräckligt utbrett och grenfördelat. För sådant arbete krävs större ekonomiska resurser än vad som varit tillgängliga hittills. Exemplet ovan kan endast visa färdriktningen för arbetet. En kulturfond för Nordkalotten skulle enligt Ln kunna bli det stöd som behövs för att bearbeta nätverket vidare.

Ln har inte detaljstuderat sammansättningen av fondens styrelse men vill ändå framhålla att majoriteten av styrelsens medlemmar bör vara bosatta på Nordkalotten. Styrelsemedlemmarna bör även väl känna till förhållandena inom området. Ln tillstyrker det väckta medlemsförslaget.

Luleå den 3 februari 1981

På länsskolnämndens vägnar

Karl Pekkari

Föreningen Norden Norrbotten:

Medlemsförslaget tar upp en fråga som länge diskuterats på Nordkalotten och där förslag till lösningar framförts i olika sammanhang. I yttrandet kommer distriktet att närmare ge exempel på samarbetsaktiviteter, en sammanfattning av vad som tidigare framförts bl. a. från Föreningen Nordens nordkalott- och kulturkonferenser och synpunkter på det framtida kultursamarbetet.

Exempel på samarbetsaktiviteter

Det finns vissa områden som är grundläggande för alla andra former av samarbete. Språkstudier är det kanske allra viktigaste av dessa områden och måste därför få en mycket hög prioritet i ett vidgat nordkalottssamarbete.

Distriktet har under en följd av år arrangerat språkkurser i finska för svenskar och andra skandinaver i Rovaniemi, Jyväskylä och Tammerfors, i svenska för finländare och islänningar på Framnäs folkhögskola i Öjebyn och i isländska för nordkalottingar i Reykjavík. Intresset för språkkurserna har varit stort och dess betydelse för ett brett samarbete på Nordkalotten och mellan Nordkalotten och Island kan inte övervärderas.

Distriktet och dess lokalavdelningar har vidare medverkat i flertalet andra arrangemang som alla syftar till en breddad förståelse och ett ökat samarbete inom nordkalottområdet. Som exempel kan nämnas anordnande av konferenser, spridning av litteratur, kulturveckor i Tornedalen, kulturdagar i Rovaniemi, utbyte av arbetstagare mellan Luleå och Rovaniemi, satsning på skolungdomen o. s. v.

Konferenser där behovet av speciella kulturmedel behandlats

Kulturfrågorna har diskuterats mellan representanter för myndigheter, organisationer och institutioner inom nordkalottområdet, dels inom ramen för nordkalottkonferenserna och dels vid särskilt anordnade kulturkonferenser. Nedan följer en kort sammanställning över tillfällen där behovet av speciella kulturmedel till Nordkalotten särskilt kommit till uttryck.

- Kulturkonferensen "Att bo vid en gräns" i Övertorneå 1958
Konferensen uttalade bl. a. att möjligheterna att få pengar ur olika fonder måste bevakas.
- Nordkalottöverläggningar i Piteå 1962
Konferensen beslutade anta en resolution om bildande av ett Nordkalottens kulturråd. Kulturrådet som senare bildades av Föreningarna Norden hade dock ingen möjlighet att förverkliga sina ambitioner då man saknade såväl ekonomiska som personella resurser för sin verksamhet.
- Nordkalottkonferensen i Kiruna 1974
Konferensen uttalade bl. a. att särskilda medel för nordkalottarbetet bör avdelas att direkt disponeras på det regionala och lokala planet för planerande och genomförande av olika samarbetsprojekt.

- Nordkalottkonferensen i Torneå 1976
Konferensen uttalade bl. a. att en bestämd andel av Nordiska kulturfondens medel borde reserveras uttryckligen för samarbetet inom kalottområdet. Dessutom borde av de olika ländernas kulturanslag en del anvisas till de organ som sköter kulturärenden i länen på Nordkalotten för nordiskt samarbete.
 - Konferensen "Kulturellt samarbete" i Haparanda 1977
Vid konferensen uttalades från flertalet håll att en särskild Nordkalottfond borde inrättas. En bestämd andel av Nordiska kulturfondens medel borde överföras till den nya fonden för att användas i det kulturella arbetet inom kalottområdet.
 - Seminarium kring kultursamarbetet på Nordkalotten i Rovaniemi 1977
Seminarier konstaterade att Nordkalottens kulturråd i någon form borde återupplivas och att en Nordkalottens kulturfond borde inrättas.
 - Nordkalottkonferensen i Alta 1978
Konferensen förutsatte att kultursamarbetet på Nordkalotten får avsevärt större resurser och att anslagen till detta får en fast plats i den nordiska kulturbudgeten.
 - Nordkalottkonferensen i Luleå 1980
Konferensen noterade att ett kulturellt representantskap för Norrbottens och Lapplands del redan bildats och att Norges inställning till den nya organisationen är positiv. Konferensen hoppades att norrmännen inom en snar framtid speciellt ur fylkeskommunernas sida kommer att besluta på vilket sätt Nordnorge deltar i den nya organisationen. Vidare framhöll konferensen att Nordkalotten måste få en ordinarie plats i de olika ländernas och kulturfondernas budgetar. Dessutom borde en kulturfond bildas för Nordkalotten. Den skulle upprätthållas av Nordkalottens eget folk och utvecklas även på olika sätt inom Nordkalotten.
Under en 20-årsperiod är det således två huvudfrågor som diskuterats:
1. Nödvändigheten av ökade ekonomiska anslag till Nordkalotten från nordiska stödorgan.
 2. Ett samarbetsorgan där områdets egen befolkning har det avgörande inflytandet. Organets uppgift bör närmast vara att stimulera, initiera, samordna och stödja kulturell verksamhet.

Det framtida kultursamarbetet

I dag är avståndet i flera bemärkelser stort mellan kulturellt sekretariatet i Köpenhamn och befolkningen på Nordkalotten. Detta är inte beförande för den kulturella verksamheten. Om det nordiska arbetet skall överleva de närmaste decennierna måste samarbetet bli en realitet för fler människor inom kalottområdet än i dag. Samarbetet måste engagera fler än politiker, ämbetsmän och andra som på ett eller annat sätt lever av samarbetet. Samarbetstankarna måste föras ut från huvudstäderna och söka sin förankring bland Nordkalottens egen befolkning. Speciellt viktigt är att satsa på att utveckla ungdomsverksamheten.

Nuvarande administrativa förfarande kring olika stödformer förutsätter en utförlig långsiktig planering av verksamheterna. Detta är inte förenligt med en strävan att mer direkt engagera gräsrotsnivån inom området och genom stöd uppmuntra spontana initiativ.

En grundförutsättning för ett sådant bredare engagemang är ekonomiska möjligheter att kunna stödja olika aktiviteter, förenklade administrativa rutiner och ett snabbare beslutsfattande. Lättast kan detta åstadkommas genom att flytta ut beslutsfattandet till områdets egna företrädare.

Medlemsförslaget

Distriktet tillstyrker medlemsförslaget.

Lämpligen bör Nordiska kultursekretariatet avdela medel till en Nordkalottens kulturbudget. Budgeten bör också kunna kompletteras med anslag från olika nationella källor t. ex. riksanslag, fylkeskommunala/landstingskommunala anslag och kommunala anslag. I ett inledande skede bör anslaget från Nordiska kultursekretariatet inte understiga 1 miljon skr per år. Med hjälp av dessa medel bör aktiviteter inom kulturområdet kunna "toppfinansieras".

Förvaltningen av kulturbudgeten bör handhas av företrädare för nordkalottområdets egna myndigheter, institutioner och föreningsliv. Den principiella inriktningen från Nordiska kultursekretariatets sida bör klaras via allmänna riktlinjer i samband med anslagsgivningen. Organisationen kan lämpligen bygga på den nya organisation – Nordkalottens kulturrepresentantskap – som Norrbottens och Lapplands län bildat kompletterad med ett nordnorskt deltagande.

För att förbilliga den administrativa hanteringen bör sekretariatsresurser åt organisationen köpas av någon befintlig organisation inom kalottområdet, exempelvis från Föreningen Nordens Norrbottensdistrikt, som redan tidigare byggt upp ett eget kansli med heltidsanställd personal.

Luleå den 25 februari 1981

För Föreningen Nordens Norrbottensdistrikt

Per Flygare

Same-Ätnam:

Ett av förslagets två bärande argument för en kulturfond för Nordkalotten är, att på Nordkalotten finns samisk bosättning, samt att det samiska samarbetet över landgränserna i Norden, särskilt inom den kulturella sektorn, är och bör vara en del av samarbetet på Nordkalotten, som kräver speciellt hänsynstagande.

Same Ätnam har den uppfattningen, att det samiska samarbetet, som nu sker över gränserna, är av stor betydelse för att den samiska kulturen skall bevaras, stimuleras och utvecklas. Detta samarbete måste dock förstärkas och tryggas genom större stöd från de nordiska länderna, gemensamt.

Förslagsställarna bortser från att en stor del av samerna bor utanför Nordkalotten och skulle på så sätt falla utanför Nordkalottfondens verksamhetsområde. Därmed skulle också en kulturfond för Nordkalotten försvåra det samiska samarbetet över landgränserna.

Eftersom värnandet om det samiska kulturarbetet framhävs starkt i förslaget, är det märkligt att ingen samisk representation föreslagits i styrelsen för den föreslagna kulturfonden för Nordkalotten. Det hade annars varit en självklar konsekvens av förslagsställarnas argument.

Fondens verksamhetsfält är tänkt att omspänna hela det kulturella fältet, även undervisning och forskning. Medelsbevollningen föreslås bygga på ansökningar, men även på egna initiativ från fondens styrelse.

Same Ätnam befarar, av erfarenhet från andra, liknande fonders verksamhet, att samernas intressen i praktiken kommer att stödjas i mycket ringa omfattning.

Vi vill också framföra vårt missnöje över att de samiska organisationerna *inte* tillfrågats under förslagets utarbetande, eftersom värnandet om de samiska intressena blivit tyngdpunkt i förslaget.

Med hänvisning till ovan anförda, avstyrkes framlagt förslag samt hemställs

att Nordiska rådet *ej* rekommenderar Nordiska ministerrådet att upprätta en kulturfond för Nordkalotten i den form, som lagts fram i förslaget.

Same Ätnam föreslår att det bildas en nordisk samisk kulturfond, med anslag upptaget på nordiska kulturbudgeten, eller på annat sätt, som kan täcka kostnader för gemensamt nordiskt samarbete.

Same Ätnam vill för övrigt påpeka att Nordiska ministerrådet tillsatt en samisk kulturutredning angående det samiska samarbetet inom kultursektorn. I denna utredning ingår Nordiska samerådet och Nordiskt samiskt institut.

Same Ätnam förutsätter att Nordiska rådet beaktar det förslag, som denna utredning lägger fram.

Gällivare den 12 mars 1981

Same Ätnam

Ulla Barruk

Ordförande

Svensk-norska samarbetsfonden:

Fonden har ända sedan sin tillkomst årligen lämnat bidrag till kulturell verksamhet på Nordkalotten och har på olika sätt följt utvecklingen av detta särskilda samarbete. Inte minst har detta skett genom att fonden alltid varit representerad vid de av föreningarna Norden på de tre berörda regeringarnas uppdrag anordnade nordkalottkonferenserna. Fondens erfarenhetsbakgrund gör det naturligt för densamma att helt instämma i den argumentation för upprättandet av en särskild nordkalottfond, som förslagsställarna framlägger. Särskilt tungt vägande omständigheter är de stora geografiska avstånden och områdets mångspråkighet, som leder till en helt annan kostnadsnivå för utbyte än vad som gäller annat gränsregionalt samarbete i Norden.

Den Nordiska kulturfonden förfogar under 1981 över 8,5 milj. dkr. En särskild kulturfond för Nordkalotten skulle uppenbarligen avlasta Nordiska kulturfonden, som hittills dock i ganska otillräcklig grad kunnat tillgodose önskemål från Nordkalotten. En särskild nordkalottfond borde kunna tillskapas efter mönster av Nordiska kulturfonden, dvs. genom att årliga anslag ställdes till förfogande. Ett lämpligt belopp vore måhända 1 milj. dkr, till vilket de tre berörda länderna finge lämna bidrag fördelade efter någon princip, varom man kunde enas. Folkmängd, bruttonationalprodukt eller de tre kalottområdenas befolkningstal borde vara vägledande.

Enligt styrelsens mening bör i sammanhanget beaktas huruvida Grönland och Island i någon utsträckning kan innefattas i den verksamhet den nya fonden skulle bedriva.

Styrelsen för den tänkta fonden kunde liksom den av regeringarna tillsatta Nordkalottkommittén begränsas till att omfatta representanter för de tre berörda länderna. Lämpligen kunde parlamenten utse varsin representant och regeringarna varsin, dvs. enligt samma principer som gäller beträffande Nordiska kulturfonden.

Stockholm den 3 mars 1981

För Svensk-norska samarbetsfonden

Curt-Steffan Giesecke

Ordförande

Arne F. Andersson

Verkst. direktör

Norrbottens bildningsförbund:

Norrbottens bildningsförbund tillstryker förslaget.

Förbundet har under mer än två decennier arbetat intensivt med olika samarbetsprojekt. Vi har den erfarenheten att kultursamverkan på Nordkalotten är av synnerligen stor betydelse för oss alla som lever här i norr. Vi har många likartade problem som kan lösas genom impulser över gränserna.

Det är ibland mycket svårt att genomföra samarbetsprojekt. Detta gäller framför allt sådana aktiviteter som kräver lång planering och upprepade sammankomster. De långa avstånden ger kostnader, som de inblandade parterna har svårt att täcka. Många goda idéer kan därför av kostnadsskäl inte ens prövas. Det finns många idéstarka personer och grupper men dessa saknar stöd därför att det är ont om planeringsstarka organ.

Det vi behöver är snabba beslut och pengar. Vi tror att den föreslagna fonden kan tillgodose våra behov.

Vår erfarenhet talar för nödvändigheten av en stark förankring av beslut till Nordkalotten. Förbundet anser det angeläget med en fond sådan den skisserats i förslaget.

Luleå den 9 mars 1981

Bengt Andersson

Svenska samernas riksförbund:

Medlemsförslaget om inrättande av Nordkalottens kulturfond efter modell av Nordiska kulturfonden berör på olika sätt samerna. I medlemsförslaget markeras detta på så sätt att det samiska kultursamarbetet "över gränserna" framhålls vara ett livsvillkor för att den samiska kulturen över huvud taget skall kunna bibehållas och utvecklas. SSR delar i och för sig uppfattningen att det från samisk synpunkt är både angeläget och nödvändigt att se "kultursamarbetet" oberoende av de nordiska gränserna.

När det kommer till förverkligandet av ett sådant samarbete inrymmer dock medlemsförslaget flera tveksamheter. Rent allmänt har tillskapandet av fonder av ett liknande slag för samerna inneburit besvikelser då det ibland motiverats med just samernas förhållanden att tillskapa fonden för att senare resultera i att samerna får liten eller ingen del alls från fondanvändningen. En annan invändning är angiven geografisk begränsning, som lämnar en stor del av sameområdet utanför fondens användningsområde.

Beträffande den föreslagna förvaltningen genom fondstyrelse så noteras att något särskilt samiskt inflytande här inte heller föreslås.

SSR får i detta sammanhang erinra om det arbete som nu pågår med anledning av tidigare rekommendation i rådet beträffande det samiska kulturlivet. Nu pågående utredning avses bli redovisad innevarande år. Även om det i dagsläget kan vara för tidigt att bygga förslag på vad denna utredning kan komma att föreslå ser SSR det angeläget att det inte nu vidtas åtgärder, t. ex. inrättandet av en kulturfond för Nordkalotten, som omöjliggör eller annars försvårar ett realiserande av vad den särskilda samiska utredningen kan komma att förorda. Detta kan t. ex. innebära att en särskild samisk kulturfond befinnas mest lämpad om frågan skall bedömas ur samisk synpunkt.

Mot här angiven bakgrund kan SSR inte tillstyrka att det upprättas någon särskild kulturfond för Nordkalotten i enlighet med medlemsförslaget.

Karesuando den 6 februari 1981

Svenska samernas riksförbund

Nikolaus Stenberg

Ordförande

Bokförlaget Tornedalica:

De delar av Nordkalotten där svensk, finsk, norsk och samisk kultur under lång tid kommit i beröring med varandra och sammansmält eller existerat sida vid sida har fått en särpräglad språklig och etnisk profil. I religiöst avseende har delar av Nordkalotten fått en speciell prägel genom laestadianismen, en väckelserörelse med fast förankring bl. a. i Tornedalen där väckelsen började under första hälften av 1800-talet.

Gränsen mellan Sverige och storfurstendömet Finland år 1809 drogs mitt igenom socknar och byar i Tornedalen. Den klöv därmed obarmhärtigt en enhetlig bygd med samma språk och kultur i två hälfter som kom att lyda under var sin stats suveränitet. Med den nya riksgrensens utsträcktes också det ryska inflytandet under ett drygt sekel fram till Torne och Muonio älvar. Denna gränsdragning kom att på ett avgörande sätt påverka Tornedalens kulturella utveckling och förutsättningarna för näringslivet. Svenskt språk och svensk kultur vann undan för undan allt större insteg inom den västra halvan av Tornedalen. Vid den från början finskspråkiga obligatoriska folkundervisningen övergick man efter hand till en helt svenskspråkig undervisning. De för den svenska folkskolan unika tvåspråkiga läroböckerna med parallella svenska och finska texter kom helt ur bruk omkring 1920 då de inte längre ansågs ha någon uppgift att fylla.

Som en följd av den historiska utvecklingen torde vissa delar av Nordka-

lotten höra till Nordens intressantaste områden bl. a. ur historiska, lingvistiska, etnologiska och sociologiska aspekter. Samtidigt är de emellertid föga utforskade i dessa hänseenden. Å andra sidan visar den rikliga förekomsten av reseskildringar och topografiska beskrivningar att de tidvis tilldragit sig stor uppmärksamhet.

Skriftserien Tornedalica som började utges 1962 har tagit till sin uppgift att i samverkan över riksgränserna stimulera och publicera forskningsbidrag och att göra äldre otryckt eller svårtillgängligt material med anknytning till Nordkalotten lättare tillgängligt för en nutida läsekrets.

Hittills har 31 skrifter enligt bif. förteckning¹ utkommit i denna serie och en avhandling om kronotorparna är under tryckning. I serien ingår flera vetenskapliga avhandlingar samt faksimilupplagor och översättningar av äldre litteratur.

Fyra av den finländske forskaren och författaren Samuli Paulaharjus arbeten, där han summerar seklers utveckling på Nordkalotten, har genom Tornedalicas medverkan blivit översatta och utgivna på svenska utan att ingå i Tornedalica-serien. Av dessa har den svenskspråkiga editionen av Paulaharjus "Ruijan suomalaisia" blivit speciellt uppmärksammas. I denna bok skildrar Paulaharju med djup inlevelse folkvandringen på 1800-talet från Nord-Finland och Nord-Sverige till den norska ishavskusten där fisket och arbetstillfällena vid dåtidens största industriföretag på Nordkalotten, kopparverket i Kälfjord i Alta, räddade många från hungersnöd i hemlandet. Denna folkvandring med sina många dramatiska episoder lyckades Paulaharju detaljrikt spåra och bevara åt eftervärlden genom en tålmodig och noggrann inventering av då ännu förefintliga muntliga källor och traditioner. Det dröjde dock 45 år innan "Ruijan suomalaisia" med den svenska titeln "Finnmarkens folk" år 1973 blev tillgänglig också för en icke finskkunnig läsekrets. För en relativt blygsam ekonomisk insats fick tusentals människor i Finnmark tillgång till denna fascinerande skildring av hur svälten en gång i tiden drev deras förfäder till den norska ishavskusten. Samtidigt fick den nu levande generationen av invandrarnas efterkommande i Finnmark kännedom om sina släkttrötter och därmed också möjligheter att återknyta kontakter med förfädernas hembygder, kontakter som i sin tur kan ytterligare utveckla och stärka nordisk gemenskap.

Många av Tornedalica-seriens skrifter har varit så efterfrågade att upplagorna numera är slutsålda. På Föreningen Nordens internordiska språkkurser och i någon mån också vid skolor av skilda slag har böckerna rönt intresse. Av länskolnämnden i Norrbottens län initierade s. k. Nordkalott-teman i skolarbetet torde komma att ytterligare öka skolornas intresse för denna bokserie. Från Island har framkommit önskemål om översättning till isländska av i serien ingående böcker. En upplaga på isländska av den i serien tidigare utgivna "Berättelser från Kamaripirtti" är därför

¹ Här ej tryckt.

planerad att ingå i framtida utgivning. Översättningar till svenska av Réginald Outhiers bok ``Journal d'un Voyage au Nord eu 1736 & 1737`` om bl. a. natur, människor och levnadsförhållanden i Tornedalen vid tiden för den franska gradmätningen där 1736–1737 och av Samuli Paulaharjus bok ``Ruijan äärimmäisillä saarilla`` (På Finnmarks yttersta skär) beräknas bli utgivna inom en nära framtid om de ekonomiska möjligheterna kan säkerställas. Som ett bidrag till belysning av den obligatoriska folkundervisningens historia i Norrbottens finskspråkiga bygder planeras en faksimil-upplaga av en i finnbygdens skolor tidigare använd lärobok med parallell svensk och finsk text.

Bokutgivning av detta slag kan som hittills bara till en del baseras på inkomster av försäljning, eftersom produktionskostnaderna per bok för de relativt små upplagor det kan bli fråga om blir tämligen höga och spridningen i möjligaste mån bör kunna stimuleras i den nordiska gemenskapens intresse med låga försäljningspriser. Utgivningen måste därför till stor del finansieras på annat sätt än genom försäljning.

Ett förverkligande av det i Nordiska rådet väckta medlemsförslaget om en kulturfond för Nordkalotten med en styrelse väl förtrogen med Nordkalottens historia och nutida förhållanden skulle kunna bli ett värdefullt stöd bl. a. för en verksamhet av den art bokförlaget Tornedalica bedriver. Fonden skulle därmed på ett verksamt sätt kunna främja och utveckla den nordiska gemenskapen och det kulturella samarbetet på Nordkalotten med dess för sådant samarbete unika förutsättningar, möjligheter och behov.

Haparanda den 17 februari 1981

För Tornedalica

Albert Pekkari

Sekreterare

Medlemsförslag

om ett epidemiologiskt bevakningssystem i Norden

(Väckt av Johan J. Jakobsen och Bertil Jonasson)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska hälsovårdshögskolan:

Epidemiologiska bevakningssystem har en lång tradition som tog sig uttryck i en epidemilagstiftning som bl. a. innebar rapporteringsskyldighet. Under efterkrigsperioden har nya möjligheter tillkommit att fortlöpande övervaka folkhälsan genom såväl effektregister som exponeringsregister.

Vad beträffar effektregister gäller att cancerregistren och missbildningsregistren vid sidan av dödsorsaksregistreringen kan uppfattas som de mest användbara bland dem som uppnår acceptabel kvalitet.

I fråga på exponeringsregister gäller att dessa hitintills har varit av ringa omfattning men att det under senare år vuxit upp ett stort antal nya exponeringsregister (för Sveriges del dokumenterade i rapporter från miljödatanämnden).

Vad beträffar bevakningsaspekterna bör understrykas att redan i nuläget förekommer betydande insatser inom arbetarskyddsområdet och inom naturvårdsområdet.

När det gäller effektregister har hitintills ansträngningarna att systematiskt utnyttja dessa varit obetydliga. Svårigheterna har varit betydande beroende på att kvaliteten är ojämn. Detta för med sig att om man skulle få ett "larm" till följd av att en viss missbildning är vanlig i ett visst område tvingas man att övertyga sig om att det är en äkta förhöjning och icke en effekt av felaktig registrering eller slumpen. Även om epidemiologiska data i Norden har förstklassig kvalitet är de belastade med påtagliga felkällor. Problemen är betydande redan inom respektive land och blir ännu större om man utsträcker bevakningen till hela Norden. Innan man har anledning att närmare utreda de nordiska aspekterna borde man avvakta tills åtminstone *ett* av de nordiska länderna har erfarenheter av ett epidemiologiskt bevakningssystem.

Det här förda resonemanget hänför sig till effektregister, men samma argument är giltiga även för exponeringsregister och miljöprovbanken.

Göteborg 16 februari 1980

Lennart Köhler
Rektor

NORDFORSK har i skrivelse den 29 januari 1981 meddelat att medlemsförslagets innehåll ligger utanför dess verksamhetsområde.

Nordiska samarbetsnämnden för medicinsk forskning:

I ett medlemsförslag till Nordiska rådet har Johan J. Jacobsen, Oslo och Bertil Jonasson, Stockholm, föreslagit att Nordiska ministerrådet undersöker möjligheterna att inrätta ett epidemiologiskt bevakningssystem i Norden. I förslaget framhålls att epidemiologiska studier är ett sätt att belysa miljöfaktorers eventuella skadliga effekter på människan. Förslagsställarna menar att endast en planlagd, löpande bevakning av människors hälsa och miljöförhållanden kan ge underlag för epidemiologiska analyser. Anledningen till att en nordisk insats behövs på detta område uppges vara att ett enskilt land är en för liten enhet för att bygga upp ett epidemiologiskt bevakningssystem. I medlemsförslaget anförs vidare att ett tidigare nordiskt förslag om en miljöprovbank skulle kunna ses som ett första steg i riktning mot ett system för epidemiologisk övervakning.

NOS-M delar inte förslagsställarnas uppfattning att breda prospektiva studier är den enda möjligheten för epidemiologiska studier av effekten av olika miljöfaktorer. Tvärtom torde retrospektiva epidemiologiska studier med riktad frågeställning många gånger vara ett bättre sätt att belysa ett möjligt orsakssamband sedan misstanke uppkommit om ett sådant. NOS-M känner stor tveksamhet inför värdet av ett brett organiserat epidemiologiskt bevakningssystem av den typ förslagsställarna skisserar. NOS-M delar inte heller förslagsställarnas uppfattning att epidemiologiska studier med prospektiv metodik inte skulle kunna göras inom ett och samma land.

Frågorna om olika miljöfaktorers hälsomässiga betydelse har fått ökad uppmärksamhet under senare år och flera olika myndigheter och organisationer arbetar med dessa frågor, t. ex. Arbejdsmiljøinstituttet i Danmark, Yrkeshygienisk institutt i Norge och statens miljömedicinska laboratorium i Sverige. NOS-M anser att de uppgifter förslagsställarna diskuterat i första hand bör åvila redan existerande nationella myndigheter och avstyrker

därför förslaget om en närmare utredning om möjligheterna att inrätta ett epidemiologiskt bevakningssystem i Norden.

Stockholm den 27 februari 1981

För nordiska samarbetsnämnden för medicinsk forskning

Henry Danielsson

Ordförande

Ingvar Lennerfors

Sekreterare

Nordiska industriförbundens miljövårdskommitté (NIM):

Principiellt är det, inte minst från statistisk synpunkt och med tanke på att få fram ett tillräckligt stort statistiskt material, värdefullt med ett nordiskt samarbete för ett epidemiologiskt bevakningssystem. Framför allt behöver vi konkreta exponeringsuppgifter (nivåer, tider etc.) som sedan kan samköras med eventuella sjukdomsfall. Standardiserade studier inom Norden vore här av stort värde.

Vad gäller förslaget om s. k. provbanker är vi mera tveksamma. Här är det mycket viktigt att man klart har specificerat vilka prover man tänkt sig, hur de skall tas, hur de skall lagras, exempel på vad man sedan skall leta efter osv., innan man kan ta ställning till denna del av förslaget.

Påståendet på sid. 3 att "miljöproverna bör kunna ge antaganden om exponering för t. ex. cancerframkallande substanser och föranleda en epidemiologisk undersökning" är nog en sanning med viss modifikation. Påståendet är riktigt om man tänker sig att kvalitativt/kvantitativt påvisa en exponering som varit pågående då provet togs eller är relativt avslutad. Om det däremot rör sig om retrospektiva studier med sent tagna prover har man oftast ingen glädje av detta provmaterial, eftersom latensperioden för kemiskt inducerad cancer kan vara 10-tals år. Det innebär, att den kemiska cancerogenen, som inducerade canceren för kanske 10 år sedan, ej längre går att spåra.

I andra sammanhang, t. ex. då det gäller exponering för kvicksilver, har bevarat biologiskt material emellertid varit till stor nytta vid sentida rekonstruktioner. Tanken på provbanker skall därför inte förkastas men struktureras mycket konkret innan man ger sig in på några sannolikt ganska kostnadskrävande engagemang.

Sammantaget anser NIM förslaget att undersöka möjligheterna att inrätta ett epidemiologiskt bevakningssystem i Norden vara väl befogat. Dock

bör man därvid prioritera sådana åtgärder som analys- och rapporteringsrutiner för exponeringsmätningar, harmonisering av protokoll, sjukdomsdiagnostik osv.

Stockholm den 17 mars 1981

För Nordiska industriförbundens miljövarudskommitté

Bo Helmerson

Dietrich Timm

Nordiskt samprojekt för klinisk kemi (NORDKEM):

NORDKEMs styrelse ställer sig positiv till medlemsförslaget, men da det faller utanför NORDKEMs verksamhetsområde är ett speciellt uttalande i ärendet svart att ge. NORDKEM önskar dock vara underrättad om ärendets vidare utveckling.

Helsingfors den 2 juni 1981

Arno P. W. Nyberg

Biträdande projektledare

Danmark

Indenrigsministeriet:

På baggrund af udtalelser til forslaget, der er fremsat til indenrigsministeriet af *arbejdsministeriet, miljøministeriet, undervisningsministeriet, sundhedsstyrelsen, Dansk Institut for Klinisk Epidemiologi og Cancerregisteret* skal indenrigsministeriet udtale følgende:

Medlemsforlaget i Nordisk Rad om et epidemiologisk overvågningssystem i Norden indeholder en henstilling om, at Nordisk Rad rekommanderer Nordisk Ministerråd at undersøge mulighederne for at oprette et epidemiologisk overvågningssystem i Norden.

I begrundelsen for forslaget fremføres, at oplysninger om eventuelle sammenhænge mellem en vis faktor i miljøet og en skadelig effekt på mennesket, bl.a. fås ved eksperimentelle undersøgelser på forskellige organismer og ved såkaldte epidemiologiske undersøgelser af sygdomspanoramaet i befolkningen.

Endvidere fremhæves, at for at skaffe et epidemiologisk materiale, der giver rimelige muligheder for at udtale sig om sammenhænge mellem

miljøfaktorer og sundhed, må der samles oplysninger fra mange forskellige steder. Der peges i den forbindelse på oplysninger fra sundhedssektoren i form af dødelighed og sygdomsstatistik, f.eks. cancerstatistik. Hvad angår oplysninger om ekspositioner peges på forskellige malinger og biologiske prøver, og der henvises til forslaget om at etablere en nordisk miljøprøvebank.

Endelig fremhæves, at en betingelse for at få valide data er, at undersøgelserne gennemføres som en planlagt løbende overvågning af befolkningens sundhed, og miljøforholdene i forskellige miljøer (arbejds miljø, bolig-miljø etc.), samt at de enkelte nordiske lande hver for sig udgør for sma-enheder i et sådant epidemiologisk overvågningssystem.

De nordiske lande har en række fællestræk kulturelt, økonomisk og uddannelsesmæssigt i den måde, det politisk-administrative apparat er opbygget, herunder sundhedsvæsenet, tilsynet med arbejdsmiljøområdet og tilsynet med det eksterne miljø. Endvidere er befolkningerne i de nordiske lande relativt velregistrerede. I Danmark gælder dette savel fagforeningsregistre (høj organisationsprocent) som personregistre (f.eks. det danske centrale personregister) og sygdomregistre (Landspatientregistret, Cancerregisteret m.v.). Mulighederne for at foretage fælles epidemiologiske undersøgelser på nordisk plan er således principielt til stede og man finder, at de nordiske lande med deres relativt velregistrerede befolkning har en særlig forpligtelse til at benytte disse muligheder.

En række epidemiologiske undersøgelser forudsætter større enheder, end det enkelte land råder over, hvis der skal være en rimelig chance for, at undersøgelsen skal give svar på de stillede spørgsmål. Dette forhold gælder f.eks., safremt en sygdom er sjældent forekommende.

Det er dog indenrigsministeriets opfattelse, at fællesnordiske epidemiologiske projekter bør tage udgangspunkt i konkrete forskningsprojekter og i den forbindelse henvises til rekommandation 13/1978/s om en fællesnordisk indsats over for fosterskader i arbejdsmiljøet. En øget anvendelse af fællesnordiske epidemiologiske projekter bør baseres på de erfaringer, der indhøstes via konkrete projekter, idet man kun på den måde kan opna en viden om fordele og ulemper ved sådanne projekter, herunder mulighederne for at justere projekterne.

Man må derfor være af den mening, at anvendelse af epidemiologiske forskningsprojekter bør tage sit udgangspunkt i konkrete forskningsprojekter og ikke i etablering af overnationale, administrativt fastlagte systemer.

Begrundelsen for at se med nogen skepsis på etablering på nordisk plan af et egentligt epidemiologisk overvågningssystem, grunder sig bl.a. på det principielle synspunkt, at der ikke bør etableres overordnede systemer, før deres gennemførlighed er bevist.

Endvidere vil der ved etableringen af et fælles epidemiologisk overvågningssystem være en række forhold – herunder at indsamling af data, alle

†1–30: sess. A 597/s. Suppl.

ligheder til trods, ikke foregår efter helt ens principper i de forskellige nordiske lande – der gør, at en principerklæring om etablering af et sådant system vil betyde, at de enkelte lande skal ændre en række indarbejdede administrative procedurer.

Da der generelt i de nordiske lande er mangel på personer med en epidemiologisk uddannelse, kan det for flere af de nordiske lande være et ønske at anvende disse personer nationalt.

Endelig vil indsamlingen af data på nordisk plan indebære en række uafklarede problemer, såfremt det betyder, at der skal indsamles persondata, som er beskyttet af national lovgivning.

Mulighederne for på baggrund af registre (dødelighedsregistre, cancerregistre, sygehusregistre m.v.) at udarbejde sammenlignelige statistikker fra de nordiske lande, kan synes ikke at være udnyttet i tilstrækkelig grad. Sådanne sammenligninger kan imidlertid støde på det problem, at disse registre – som nævnt ovenfor – ikke indsamler oplysningerne på helt sammenlignelig vis, hvorfor de ikke umiddelbart kan indgå i fælles epidemiologiske undersøgelser.

Til det i medlemsforslaget anførte om det igangværende arbejde med at etablere en nordisk såkaldt miljøprøvebank kan det bemærkes, at det forekommer umiddelbart for tidligt at søge en sådan miljøprøvebank suppleret med et bredere koordineret epidemiologisk overvågningssystem. Det må være at foretrække at arbejde på, at dette område etableres mere trinvis, og som et eksempel kan nævnes samarbejdet mellem de nordiske cancerregistre. Dette samarbejde er nærmere beskrevet i en skrivelse fra cancerregistret af 30. marts 1981 (*se nedan*).

Endelig må det fremhæves, at Danmark jo står i den specielle situation, at det også må søge at koordinere forskellige aktiviteter af denne art i forhold til De europæiske Fællesskaber. Således har Danmark deltaget i en større undersøgelse af befolkningsbelastningen med bly, der på baggrund af et EF-direktiv har været igangsat af medlemslandene. Dette EF-samarbejde vil kunne give vanskeligheder ved en koordinering af epidemiologisk sundhedsovervågning på nordisk plan, men vil på den anden side kunne betyde, at man i det omfang, det viser sig muligt at gennemføre en sådan koordineret aktivitet, vil kunne sikre, at de nordiske resultater i videst muligt omfang er sammenlignelige med resultater fra de andre EF-medlemslande.

På baggrund af det foran anførte må man fra dansk side se med betydelig skepsis på det fremsatte medlemsforslag om etablering af et fællesnordisk epidemiologisk overvågningssystem. Man er af den mening, at fællesnordiske epidemiologiske undersøgelser må tage deres udgangspunkt i konkrete, veldefinerede forskningsprojekter, som er planlagt og gennemføres efter ens principper i de deltagende lande.

Herudover vil det være af interesse at undersøge, hvilke eksisterende registre, der er relevante for epidemiologisk overvågning, ligesom det vil

være ønskeligt, om der foretages en vurdering af, i hvilket omfang de eksisterende data er sammenlignelige.

København, den 1. april 1981

P. m. v.

E. b.

Jens Andersen

Føroya landsstýri:

— — — skal man meddele, at sagen har været forelagt *landslægen*, og at denne i skrivelse af 30. januar 1981 har udtalt, at under henvisning til bemærkningerne fra forslagsstillerne er der al mulig grund til at støtte forslaget om, "att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att undersöka möjligheterna att inrätta ett epidemiologisk bevakningssystem i Norden."

Landsstyret kan henholde sig til *landslægens* udtalelse.

Tórshavn, den 6. februar 1981

Páll Vang

Landsstyresmand

Komiteen for Sundhedsoplysning:

Forslaget omhandler en løbende indsamling og opbevaring af prøvematerialer såvel fra mennesker som fra disses aktuelle miljøer, naturlige som menneskeskabte, for at disse "banker", resp. analyseresultaterne kan tjene den epidemiologiske forskning inden for miljømedicinen.

Komiteen kan derfor hverken bidrage med særlig sagkundskab eller direkte udnytte systemet. Dettets værdi for sygdomsforebyggelsen vil utvivlsomt forøges, når der inddrages områder, der adskiller sig mere, end tilfældet er inden for de enkelte nordiske lande, ikke mindst Danmark.

København, den 17. december 1980

Komiteen for Sundhedsoplysning

M. Toft-Nielsen

Amtsrådsforeningen i Danmark har i skrivelse den 17 mars 1981 förklarar sig icke kunna stödja det framlagda förslaget.

Cancerregistret:

Generelle kommentarer

Epidemiologiske overvågningssystemer kan generelt siges at bestå af 3 enkeltkomponenter, som enten kan være til stede alene eller samlet. Disse er:

1. Oplysninger om eksponeringsforhold ("Eksponeringsregistre").
2. Oplysninger om effektforhold (sygdomsregistre, herunder cancerregistre).
3. Koblinger mellem eksponeringsoplysninger og effektoplysninger (f.eks. korrelationsundersøgelser, follow-up-undersøgelser af persongrupper).

Generelt er oplysninger om sygdomsforholdene (effektregistrering) bedre udviklet end rutinemæssige registreringer af eksponeringsforhold, herunder miljøfaktorer.

Dette vanskeliggør mulighederne for, at opnå udsagnskraftige resultater vedrørende sammenhængen mellem specifikke eksponeringer og sygdomsrisiko, ikke mindst i sådanne tilfælde hvor der hengår lang tid mellem udsættelse for et muligt sygdomsfremkaldende forhold og sygdomsudvikling. En sådan situation er typisk for cancersygdommenes udvikling, hvor denne latenstid ofte er af størrelsesorden 20–30 ar.

Specifikke kommentarer vedrørende et cancerepidemiologisk overvågningssystem i Norden.

Ad 1. Eksponeringsinformation

Vor nuværende viden tyder på, at cancersygdomme i vidt omfang betinges af udefra kommende forhold, som enten alene eller oftere i samspil forårsager cancerudvikling. De bedst klarlagte risikoforhold er relateret til personlige vaner som f.eks. tobaksrygning og alkoholindtagelse, medens også en række eksponeringer i arbejdsmiljøet og i det generelle miljø er af betydning.

På denne baggrund må forslaget om oprettelse af en "miljøprøvebank" og en "biologisk prøvebank" anses for værdifuldt, men utilstrækkeligt fordi en række eksponeringer som må antages at være af betydning ikke vil blive registreret ved de nævnte systemer.

Hertil kommer, at oprettelse af sådanne prøvebanker alene ville give øjebliksbilleder, hvorimod oplysninger om eksponeringens varighed må antages at være af afgørende betydning inden for epidemiologisk kræftforskning.

Ad 2. Cancerregistrering i de nordiske lande

I mere end 20 år er der foregået cancerregistrering i samtlige nordiske lande, og der foreligger fra samtlige lande statistisk materiale, som på trods

af forskelle i indhentning og behandling af oplysninger i de enkelte lande igennem flere årtier har rapporteret sammenlignelige data vedrørende cancerforekomsten.

Der er således i adskillige årtier i de nordiske lande foregået en cancer-epidemiologisk overvågning og rapportering af sygeligheden. I dette tidsrum har der årligt været afholdt møder mellem repræsentanter for de nordiske cancerregistre og der er foretaget flere nordiske samarbejdsprojekter mellem cancerregistre. Der er således allerede etableret et snævert samarbejde, således at cancerregistre med kort varsel kan foretage fællesnordiske undersøgelser, såfremt tilstrækkelige eksponeringer foreligger.

Ad 3. Koblinger mellem eksponeringsoplysninger og oplysninger om cancerforekomsten

Sådanne undersøgelser ville karakteristisk kunne foregå f.eks. som korrelationsundersøgelser hvori oplysninger om eksponeringsforhold i forskellige dele af befolkningen (f.eks. geografisk) sammenholdes med cancerforekomsten i de samme befolkninger. På grund af samspillet mellem forskellige faktorer i den kræftfremkaldende proces er sådanne undersøgelser dog relativt uspecifikke. De nordiske landes personidentifikation gør det muligt at foretage koblingsundersøgelser hvor individspecifikke eksponeringsforhold sammenholdes med oplysninger om cancerforekomst hos enkeltindividet.

Sådanne undersøgelser er gennemført i samtlige nordiske lande, enten nationalt eller som led i internationale projekter. Såfremt der foreligger eksponeringsoplysninger ville undersøgelser af denne art kunne foretages ensartet i alle de fem nordiske lande.

Konklusion

1. Oplysninger om eksponeringsforhold er ofte mangelfulde til cancer-epidemiologiske formål. Opbygningen af et generelt overvågningssystem i form af miljøprøver eller biologiske prøvebanker må anses for utilstrækkeligt til cancer-epidemiologiske formål, hvor der må tages hensyn såvel til eksponeringens varighed som til dens intensitet.

2. Sådanne overvågningssystemer bør ligge uden for effektregistre. Planlægning og udformning bør foregå i nært samarbejde med de myndigheder og personer, som er ansvarlige for effektregistre.

3. Cancerregistre i de nordiske lande har en veletableret nær kontakt, som muliggør gennemførelsen af undersøgelser vedrørende cancer og miljøsammenhænge i de nordiske lande, såfremt der foreligger tilstrækkelige oplysninger om eksponeringsforhold.

København, den 30. marts 1981

Ole Møller Jensen

Overlæge, dr.med.

Den almindelige danske Lægeforening:

Hygiejnekomiteen kan ikke tilslutte sig ideen om at etablere et overvågningssystem af den nævnte art, idet man ikke mener, at det foreliggende vidensgrundlag for oprettelsen af et sådant system er tilstrækkeligt.

Yderligere ønsker man at anføre, at et sådant overvågningssystem ikke vil være muligt at udarbejde i lægelig regie, fordi etableringen vil involvere store tekniske vanskeligheder, og fordi der er tale om emnekredse, der berører flere fagområder.

Lægeforeningens hygiejnekomité mener, at forudsætningen for, at et overvågningssystem af nævnte art til sin tid måtte kunne etableres, vil være, at der foreligger fællesnordisk epidemiologisk forskning omkring specielt arbejdsmedicinske emner, forskning som kan danne grundlag for udarbejdelsen af nævnte overvågningssystem, og skal derfor anbefale, at initiativer til sådan forskningsaktivitet tages.

København, den 10. marts 1981

Erik Holst

Michael Hart Hansen

Embedslægeforeningen:

Embedslægeforeningens bestyrelse har med stor interesse læst forslaget om et epidemiologisk bevakningssystem i Norden samt de i forslaget nævnte to udredninger (*NU B 1977:6* og *NU B 1978:10*). Forslaget er blevet behandlet på et bestyrelsesmøde den 28. januar 1981.

Embedslægeforeningen kan tiltræde de fremsatte synspunkter og vil være taknemmelig for at blive underrettet om sagens videre forløb.

Såfremt det bliver aktuelt, at embedslægerne mere direkte skal involveres i et nordisk epidemiologisk bevakningssystem, må det forudsættes, at der føres nærmere forhandlinger herom. Foreningen finder, at sundhedsstyrelsen og miljøstyrelsen i første række må inddrages i sagen, ligesom man skal tillade sig at foreslå, at der tillige indhentes en udtalelse fra Dansk selskab for samfundsmedicin (adresse: Dansk institut for klinisk epidemiologi, Svanemøllevej 25, 2100 København Ø).

København, den 29. januar 1981

Bent Lund Jørgensen

E. Fenger-Grøn

Danmarks Naturfredningsforening:

— — — skal det meddeles, at Danmarks Naturfredningsforening på det varmeste kan støtte forslaget.

København, den 28. november 1980

Hanne Signe Olsen

Dansk Sygeplejeråd har i skrivelse den 16 januari 1981 förklarat sig stödja medlemsförslaget.

Finland**Ministeriet för inrikesärendena:**

Inrättandet av det i medlemsförslaget avsedda epidemiologiska bevakningssystemet skulle å ena sidan förutsätta att jämförbarheten hos de grundläggande statistiska uppgifter som insamlas i de nordiska länderna förbättras, å andra sidan att miljödatasystemet utvecklas så att dess nivå motsvarar de medicinska data- och statistiska systemens nivå.

Förutsättningarna för epidemiologiska studier i Finland är rätt goda vad angår den medicinska delen; befolkningens hälsotillstånd och sjukdomar registreras noggrant med moderna metoder. Statistiken torde innehålla tillräckligt med uppgifter för epidemiologiska undersökningar och bevakningssystem angående miljöfaktorernas betydelse. Finlands ställning torde till denna del vara förmånlig även internationellt sett.

Ett bevakningssystem av den art som avses i medlemsförslaget kräver i alla fall en mängd detaljuppgifter om potentiella riskfaktorer i miljön och om miljökvaliteten i allmänhet. Tillgången på dylika uppgifter är mycket knapp i vårt land. Miljöstatistiken är otillräcklig eller alltför allmän för forskningsverksamhet av detta slag. Med undantag för kontroll av vattenkvaliteten har det utförts endast sporadiska mätningar av förorenade komponenter i luft i vissa befolkningscentra. Inrättandet av ett epidemiologiskt bevakningssystem kräver sålunda att det snabbt skapas ett miljödatasystem och att forskningen angående miljöns kvalitet kraftigt utvecklas.

Ministeriet för inrikesärendena har i sin egen verksamhetsplan för åren 1982–1986 fäst uppmärksamhet vid nödvändigheten av att skapa ett miljödatasystem och är även i fortsättningen villigt att verka för utvecklingen av forskningen rörande miljö kvalitet. Inrättandet av det i medlemsförslaget nämnda bevakningssystemet förutsätter dock att de statistiska och forskningsresurserna utvecklas långsiktigt i alla länder, varför det inte torde finnas möjligheter att ta ett dylikt bevakningssystem i bruk ännu under detta årtionde. Ministeriet konstaterar dock avslutningsvis, att skapandet

av ett samnordiskt bevakningssystem skulle vara förmånligt för alla parter och att det skulle vara skäl att inleda förberedelserna för systemet i de nordiska samarbetsorganen så fort som möjligt.

Helsingfors den 16 mars 1981

Olli Ojala
Avdelningschef

Peter von Boguslawsky
Tf. planerare

Social- och hälsovårdsministeriet:¹

I medlemsförslaget fästes uppmärksamhet vid de ökande dödlighetssiffror som kan bero på olika miljöfaktorer. Framför allt understrykes cancers ökande andel i dödlighetssiffrorna. I förslaget hemställs att man genom att utnyttja statistikuppgifter, mätningar, prov och andra medel skulle försöka inrätta en gemensam miljöprovsbank i Norden. Denna bank skulle koncentrera sig på utvecklingsarbete, observationer, forskningsanalyser och prognoser angående människans hälsa och miljöförhållanden. Miljöbanken föreslås bli uppbyggd i två etapper. I ett första skede borde de existerande samnordiska provsamlingarna kartläggas och i ett andra skede borde man utarbeta en detaljerad plan för att inrätta en samnordisk miljöbank.

Det väckta medlemsförslaget är aktuellt och harmonierar med de övriga aktuella åtgärderna i vårt land som inriktas på människans livsmiljö och dess utforskning. Social- och hälsovårdsministeriet har fått mottaga ett förslag om att tillsätta en kommitté som skulle föreslå åtgärder för att förebygga cancerrisken och dess ökning. Social- och hälsovårdsministeriet har sedermera tillsatt en arbetsgrupp för att förbereda tillsättandet av den föreslagna kommittén.

Även på åtgärd av folkhälsolaboratoriet kommer man att under de närmaste åren fästa allt mera uppmärksamhet vid miljöfaktorerna. Med tanke på detta har man förberett inrättandet av ett miljötoxikologiskt laboratorium i samband med folkhälsolaboratoriet. Detta laboratorium kommer uttryckligen att utföra forskningsarbete om miljöns hälsosynpunkter.

Hälsovårdsmyndigheternas verksamhet när det gäller övervakning och utvecklingsarbetet angående livsmiljön har för sin del tagit sig uttryck i att hälsovårdsnämnderna har fått ökad betydelse som kommunal övervakningsmyndighet.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Social- och hälsovårdsministeriet har i sitt utlåtande om 1980-talets utvecklingsprogram, som utarbetats av statens medicinska kommission inom Finlands akademi, understrukt att miljöriskerna blir allt allmännare och att detta bör beaktas i den vetenskapliga planeringen.

Kartläggandet av miljöskador för hälsan utgör en viktig del av forskningen av epidemiologi av flera allvarliga sjukdomar såsom t. ex. cancer. En för Norden gemensam miljöbank skulle tjäna detta ändamål väl. Verksamheten förutsätter dock organiserad övervakning på nationell nivå.

I Finland sker en kontinuerlig övervakning av livsmiljön endast i fråga om vattendrag. Vattendragen övervakas av ett övervakningsnät som upprätthålles av vattenstyrelsen, för kontrollen av hushållsvatten ansvarar hälsovårdsnämnderna. Vattenlaboratorierna bildar ett forskningsnät, vars tjänster utnyttjas av hälsovårdsmyndigheterna.

Meteorologiska institutet utforskar luftföroreningar, men det finns inte ett kontrollnät som täcker hela riket. Några stora kommuner övervakar kontinuerligt luftens kvalitet genom fasta kontrollanordningar.

Utnyttjandet av dessa regelmässiga och slumpmässiga laboratorieforskningsgällande miljöeffekter för hälsa, som för närvarande utförs i vårt land, förutsätter att sammandrag utarbetas. Byran för miljöhygien i medicinalstyrelsens hälsovårdsavdelning strävar att föra detta. Med dagens resurser är byråns möjligheter dock mycket ringa. Den bästa lösningen skulle vara ett särskilt dataregister för hela landet, där resultat skulle deponeras och som skulle utarbeta sammandragen. Ett sådant register kunde fungera i samband med folkhälsolaboratoriet.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att ett nordiskt epidemiologiskt bevakningssystem, inom vilket en gemensam miljöprovsbank skulle fungera, skulle tjäna som en tillräckligt stor enhet för epidemiologisk forskning i fråga om sambanden mellan sådana sjukdomar som cancer och miljöfaktorerna. Medicinalstyrelsens hälsovårdsavdelning samt social- och hälsovårdsministeriets hälsovårdsavdelning anser Finlands medlemskap i kontrollsystemet som nyttigt (*se Bihang*). Man måste dock konstatera att initiativet är först i ett tidigt planeringsstadium, så att man vid beslutandet om medlemskap borde utreda också möjligheter att utnyttja arbetshälsovårdens motsvarande register tillsammans med det föreslagna systemet.

Med hänvisning till ovanstående konstaterar hälsovårdsavdelningen att det anhängiga medlemsförslaget är aktuellt och återspeglar de utvecklingstrender som håller på att genomföras också i vårt land. Sälunda torde det vara nyttigt för påskyndandet av det nationella utvecklingsarbetet att utforska samarbetsmöjligheter på samnordisk basis.

Helsingfors den 3 juni 1981

Sinikka Luja-Penttilä

Social- och hälsovårdsminister

Karl Johan Krokfors

Sekreterare
för internationella ärenden

PM utarbetat av medicinalstyrelsen i Finland i anledning av medlemsförslag A 597/s¹

Evalueringen av miljöns hälsorisker förutsätter i Finland en arbetsam insamling av material. Sammanfattandet av olika myndigheters forskningsresultat kräver en alltför stor arbetsinsats. Miljöhygienens forsknings- och övervakningsresurser är administrativt splittrade. I fråga om utredningar om kemiska miljöfaktorerers inverkan på hälsa är medicinalstyrelsen t. ex. i kontakt med Folkhälsolaboratoriet, näringsstyrelsen, Meteorologiska institutet, Institutet för arbetshygien o. a. Viktiga uppdrags- och övervakningsutredningar utförs bl. a. av statens tekniska forskningsinstitut och vattenstyrelsen.

En databank som skulle ha sin tyngdpunkt i hälsofrågor eller som skulle ta hänsyn till hälsosynpunkter, skulle vara ett värdefullt medel för forskare och myndigheter på området. Som ett motiv för en negativ inställning till initiativet kan framföras att det i vårt land ännu inte finns egna register på området. De utvecklas dock som bäst och ett negativt beslut skulle sannolikt fördröja deras uppkomst, vilket inte är önskvärt.

Det viktigaste av vattenstyrelsens register är i detta sammanhang registren för vattenkvalitet och miljögifter. Vattenstyrelsen utvecklar numera sitt system både i fråga om programmeringar och centralenheten och utrustar under de närmaste åren de regionala vattendistrikten med terminaler med vilkas hjälp registren kan utnyttjas.

Meteorologiska institutets luftvårdsavdelning ämnar ta i bruk ett adb-register om biologiska effekter av luftföroreningar.

Inrikesministeriets miljövårdsavdelning planerar register om luftvård och rekreatiomsområden. Dessa register kunde tas i bruk av länsstyrelsernas terminaler senast år 1983.

Näringsstyrelsen beställer ofta övervakningsutredningar om lämnningar efter främmande ämnen och bekämpningsmedel. Om överföringen av resultat till adb har utarbetats en systemplan för 1983.

Jyväskylä universitets institution för kemi har i bruk ett forskningsregister om uppföljning av Päjänne- och OECD-utredningar.

Ett gemensamt utnyttjande av register och uppbyggandet av ett informationssystem kan vara en viktig del av det administrativa utvecklingsarbetet.

Av de register som beskriver hälsotillståndet är ur miljöövervaknings-synpunkt bl. a. cancer-, förgiftnings-, epidemi- och yrkessjukdomsregistren viktiga. Registren om miljö och hälsotillstånd bör samordnas, vilket också är syftet med ett epidemiologiskt övervakningssystem.

Ett liknande initiativ är skapandet av ett riksomfattande forskningsregister. Vid uppbyggandet av ett nordiskt övervakningssystem måste detta samt arbetshygienregistren om exponeringsuppgifter och sjukdomsfall beaktas. I ett lyckat system har alla myndigheter tillgång till olika register (bl. a. genom att samordna programmeringar) och samtidigt förebygger man genom koordineringen dubbelarbetet och försäkras sig om att alla områden täcks.

I vårt land är sakkunskapen gällande ett administrativt informationssy-

¹ Översatt från finska.

stem begränsad. Närmast representeras den av de i ovannämnda institut för systemplaneringen ansvariga personerna. Inom förvaltningen har man i allmänhet inte insett betydelsen och potentialen av ett informationssystem som tillämpar en modern teknik. Om miljövårdens administration och forskningsfält tänker bemöta utmaningen från industrin och den offentliga debatten, måste den trots den svåra uppgift den står inför delta i utvecklandet av ett epidemiologiskt bevakningssystem och samtidigt integrera de register som är i funktion eller som utvecklas som bäst.

Kimmo Louekari

Konsult

Folkpensionsanstalten:

Medlemsförslaget tar närmast sikte på bevakning av de hälsorisker som den fysikaliska och kemiska miljön eventuellt kan medföra samt uppföljning av förekommande miljöförändringar. I förslaget understryks betydelsen av att man periodiskt eller kontinuerligt samlar in dels exponeringsuppgifter och dels uppgifter om befolkningens hälsotillstånd. Med tillhjälp av dem kunde insjuknanderiskernas beroende av bestämda miljöfaktorer undersökas. I förslaget framläggs också tanken på s. k. provbanker; genom analyser av i dem förvarat material vore det möjligt att på lång sikt följa med t. ex. förändringar i den kemiska belastningen på miljön.

Det är i princip angeläget att utveckla ett sådant bevakningssystem som avses i förslaget. De praktiska svårigheterna kommer dock att bli rätt stora. Uppgifter kan insamlas bara om sådana faktorer som man med redan förefintliga kunskaper kan misstänka för skadlighet. Bevakningssystemet gagnar troligtvis mera mätandet av kända riskers storlek än uppdagandet av nya och okända hälsorisker. En annan anmärkning gäller övervakningens begränsande i huvudsak till kemiska miljöfaktorer. Dessa är förvisso viktiga, men från folkhälsosynpunkt skulle det behövas uppgifter också om faktorer som kosten, bruket av njutningsmedel, levnadsvanorna m. m. Ett system som förtjänar beteckningen "epidemiologiskt bevakningssystem" borde helst omfatta synnerligen mångsidiga exponerings- och hälsouppgifter. Det nu föreslagna systemet skulle främst vara till nytta för kontrollen av den fysikaliska och kemiska miljön samt därmed förbundna hälsorisker. Det torde också finnas planer på att bygga upp dylika mångsidiga register över hälsodata i Finland. Oaktat de anmärkningar som gjorts är en miljöövervakning av den i medlemsförslaget förordade typen betydelsefull och även lämplig som nordiskt samarbetsprojekt.

Folkpensionsanstalten har inom ramen för sitt forskningsarbete i flera sammanhang samlat uppgifter om såväl befolkningens hälsotillstånd som olika faktorer av eventuell betydelse för folkhälsan — i själva verket har

vid anstalten skapats ett slags hälsouppföljningssystem, som vidareutvecklas efter hand. De miljöeffekter medlemsförslaget handlar om har dock inte kommit att ägnas någon större uppmärksamhet i detta arbete. I samband med Bilklinikens undersökningar har blodprov (plasma- och serumprov) tagits och alltifrån år 1969 förvarats i djupfryst form. De djupfrysta blodproven bildar en sådan provbank som avses i förslaget; även om avsikten framför allt varit att använda dem för undersökningar rörande de individuella insjuknanderiskerna. I viss mån skulle de kunna ge underlag för studiet av eventuella förändringar i befolkningens exponering för kemiska miljöfaktorer. Uppgift om existensen av denna "provbank" kan fogas till den nordiska förteckning som omtalas i medlemsförslaget. Det är dock klart, att proven i första hand är avsedda för andra ändamål.

Det framlagda medlemsförslaget understöds i princip, men dess omsätande i praktiken förutsätter ännu mycket arbete.

Helsingfors den 27 april 1981

Jaakko Pajula
Generaldirektör

H. J. Rinne
Medicinalråd

Statistikcentralen:¹

Statistikcentralen stöder det föreslagna bevakningssystemet. Det finns mycket litet systematiska uppgifter om uppföljning av miljöns inverkan, och det föreslagna bevakningssystemet skulle för sin del fylla detta tomrum i dataproduktionen. Av de aktuella uppgifterna insamlar statistikcentralen uppgifter om befolkningens dödsorsaker, yrke, boningsort och arbetsplats. Med vissa års mellanrum gör statistikcentralen även intervjuundersökningar om befolkningens levnads- och arbetsförhållanden. På uppdrag av medicinalstyrelsen har statistikcentralen ytterligare utfört intervjuundersökningar som kartlagt hälsobeteende, och utför därtill utredningar/beräkningar av befolkningens mottaglighet för tobakens skadliga ämnen.

Regionala uppgifter om dödligheten i olika sjukdomar är tillgängliga och dessa uppgifter kan sammanlänkas med folk- och bostadsräkningarnas uppgifter om yrke, arbetsplats och boningsort. Dyligt material som går att kombinera finns tillgängligt redan för åren 1970, 1975 och 1980. Det har även utförts en undersökning om sambandet mellan yrke och dödsorsak. (Statistikcentralen, Undersökningar nr 54: Yrke och dödlighet, Hannele Sauli).

¹ Yttrandet översatt från finska.

Statistikcentralen insamlar inte själv miljöuppgifter, utan publicerar uppgifter som andra myndigheter insamlat. Därför är statistikcentralen medveten om nuläget då det gäller miljöuppgifterna. För det planerade bevakningssystemet finns det redan underlag bl. a. i ett register vid Institutet för arbetshygien (ett register över personer som i sitt yrke blir utsatta för cancerbildande ämnen), vattenstyrelsens åskådningsmaterial (inkl. banken för djupfrysta vattenprov) samt i systemet för uppföljning av luftens kvalitet.

Vid grundandet av detta bevakningssystem borde man först utreda möjligheterna för gemensam användning av registren samt jämförbarheten av Finlands och de övriga nordiska ländernas material. Denna utredning kunde utföras i samarbete mellan statistikcentralen, medicinalstyrelsen, inrikesministeriets miljövårdsavdelning, Institutet för arbetshygien och vattenstyrelsen.

Helsingfors den 11 mars 1981

Olavi E. Niitamo

Överdirektör

Finlands akademi, medicinska kommissionen:¹

Enligt kommissionens uppfattning bör den epidemiologiska forskningen i huvudsak utvecklas inom ramen för forsknings- och uppföljningsmekanismen i den nationella hälsovården. Vid utvecklandet av forskningen på området och vid planeringen av uppföljningssystem som bidrar till forskningens främjande bör man enligt kommissionens uppfattning i första hand ta som utgångspunkt den nytta som man vid det hälsovårdspolitiska beslutsfattandet på det nationella planet kan ha av forskningen på området och de uppföljningsmekanismer som betjänar det.

Kommissionen anser att man även på nationell nivå vid utvecklandet av uppföljningssystemet kan uppnå betydande resultat. I detta sammanhang kan man för Finlands vidkommande nämna t.ex. cancerregistret, som upprätthålles av folkhälsolaboratoriet.

Enligt kommissionen är det i och för sig nödvändigt och önskvärt att öka forskningssamarbetet på området och koordineringen av de metoder som används i forskningen mellan de nordiska länderna. Däremot anser kom-

¹ Yttrandet översatt från finska.

missionen det inte ändamålsenligt att upprätta ett "överstatligt" nordiskt bevakningssystem i enlighet med förslaget.

Helsingfors den 6 mars 1981

Jukka Ainamo
Ordförande för den
internationella sektionen

Seppo Hongisto
T. f. sekreterare

Institutet för arbetshygien:

Vi önskar understöda Bertil Jonassons och Johan J. Jakobsens medlemsförslag, enligt vilket Nordiska rådet skulle rekommendera Nordiska ministerrådet att undersöka möjligheterna för att införa ett epidemiologiskt övervakningssystem i de nordiska länderna.

Vi önskar speciellt understryka skillnaderna mellan övervakningssystem och *ad hoc* forskningsprojekt för att det inte skall uppstå missförstånd beträffande de förväntningar, som kommer att ställas på sådan verksamhet. Ett övervakningssystem är som forskningsmedel (vid testning av hypoteser och bekräftelse av orsaksförhållanden) enligt vår uppfattning mindre effektivt och ofta helt otillämpligt jämfört med de egentliga *ad hoc*-forskningsprojekten. Vi ser övervakningssystemens användbarhet främst som alarmsystem samt som hypotesgenererande kontinuerliga informationssystem, som kan användas vid inriktandet av egentliga forskningsprojekt, dock icke nödvändigtvis som deras datakällor.

För att arbetsmiljön skall kunna utgöra en betydande del av yrkesgruppernas exponering för ämnen och energier, anser vi det vara nödvändigt, att också yrkesexpositionernas registreringsmöjligheter kartläggs då möjligheterna för ett nordiskt epidemiologiskt övervakningssystemens funktioner undersöks.

Samtidigt föreslår vi en utredning av hur och vilka slags processinformationer man skulle kunna programmera in i systemet ifråga. Vi för saken på tal, för att enligt vår åsikt övervakningssystemen, såvitt möjligt bör nå längre i övervakningen av miljöns och de tekniska processernas hälsorisker än till expositionerna, nämligen till de tekniska och andra processer (industriproduktionen, dess kvalitet, råämnen, teknologi, energiproduktion, avfallsbehandling, vägtrafik osv.), som är upphovet till exponeringarna.

I detta sammanhang går vi inte in på planeringens detaljer. Vid behov kan vi underhandla om den arbetsinsats vi eventuellt kan ställa till förfogande för planeringsprojektet. Vi har anmält två teman beträffande miss-

bildningar till det av WHO:s Europabyrå planerade internationella pilotprojektet "Study on the Development of Systems for the Epidemiological Surveillance of Long-Term Environmental Health Effects" samt inrättat ett ADB-baserat datasystem, som registrerar de arbetare i Finland, som i sitt yrke exponeras för cancerogena ämnen, samt de företagsavdelningar, produkter och arbetsmetoder, där exponering förekommer. Vi för också registret över Finlands yrkessjukdomar och ett register över de arbetshygieniska mätningar vi utfört samt planerar ett ADB-register över biologiska exponeringstestresultat.

Helsingfors den 10 mars 1981

Jorma Rantanen
Generaldirektör

Sven Hernberg
Forskningsdirektör

Timo Partanen
Bitr. avdelningschef

Ålands landskapsstyrelse har i skrivelse den 16 december 1980 förklarat sig stödja medlemsförslaget.

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund och Affärsarbetsgivarnas centralförbund (AAC):

Sedan 1.1.1979 har Finland en lag om företagshälsovård, i enlighet med vilken arbetsgivaren är skyldig att utreda de risker och men för hälsan, som arbetet och förhållandena på arbetsplatsen medför för arbetstagaren. Från och med 31.3.1983 kommer samtliga i lagen avsedda arbetsplatser att omfattas av lagen. Därmed har hälsoriskerna för arbetstagare i annans tjänst kartlagts för hela landet. På en del arbetsplatser kommer även arbetshygieniska mätningar att utföras och biologiska prov av arbetstagarna att analyseras.

I fråga om personer som i sitt yrke utsätts för risk för cancersjukdomar finns i Finlands lagstiftning bestämmelser som förpliktat arbetsgivaren att föra register över i social- och hälsovårdsministeriets beslut nämnda ämnen och över personer som exponeras för dessa ämnen, ifall det finns berättigad orsak att anta att risk för hälsan kan uppstå. De registrerade uppgifterna sänds till arbetarskyddsmyndigheterna och vidare till centralregistret på Institutet för arbetshygien.

I medlemsförslaget till Nordiska rådet föreslås att en nordisk miljöprovbank skulle grundas. Centralförbunden anser att det först bör klarläggas för Nordens del vilka register som redan nu finns i de olika länderna. Dessutom bör man undersöka om de olika provtagningssätten och analys-

metoderna är jämförbara med varandra. Samtidigt bör det klarläggas om de metoder som används följer de direktiv som getts av internationellt godkända exportorgan. Trots IARC:s ställningstagande förekommer en stor brokighet i olika länder beträffande till exempel yrkescancer.

Centralförbunden anser de i medlemsförslaget framförda motiveringarna sakliga. Dock borde innan ett nordiskt register grundas ovannämnda frågor, vilka är av grundläggande art, först utredas. Därefter är det möjligt att avgöra om uppgifterna i de olika ländernas register kan utnyttjas direkt eller om ett samnordiskt register behövs.

Helsingfors den 20 februari 1981

Arbetsgivarnas i Finland
centralförbund
Seppo Riski

Affärsarbetsgivarnas
centralförbund (AAC)
(Oläsl. namn)

Samfundet Folkhälsan i svenska Finland:

Det medlemsförslag, som väckts av Johan J. Jakobsen och Bertil Jonasson är aktuellt och framsynt.

För närvarande har vart och ett nordiskt land genom sin centralförvaltning (medicinalstyrelsen, socialstyrelsen och olika ministerier ansvariga för miljöfrågor) kontakt med de olika universitetens forskningsinrättningar. Rationell målinriktad epidemiologisk bevakning, i den bemärkelse som medlemsförslaget förutsätter, torde emellertid inte förekomma i de enskilda nordiska länderna. Atminstone kan man inte anse, att den fungerar helt tillfredsställande.

En förbättring i enlighet med medlemsförslaget är därför helt motiverad.

Enligt vårt förmenande kunde ett förslag av det epidemiologiska bevakningssystemet koordineras i de nordiska länderna så, att Nordiska hälsovårdshögskolan i Göteborg skulle vara det naturliga centret för denna verksamhet som på detta sätt skulle ha direkta kontakter med Nordiska rådet och regeringarnas beslutsfattare. Detta förslag kan också motiveras med att en professur i miljömedicin har inrättats vid Nordiska hälsovårdshögskolan och den torde besättas under 1981 eller 1982.

Sjukdomsepidemiologisk statistik är omhändertagen av de nordiska ländernas centralförvaltning (medicinalstyrelsernas epidemiologiska avdelningar), miljöfrågor sorterar under andra departement och den aktiva forskningen är koncentrerad till huvudsakligast universitets- och forskningsinrättningar. Utöver den uppsamlade och koordinerade verksamheten av epidemiologiska data beträffande olika sjukdomsgrupper i de olika nordiska länderna innehåller medlemsförslaget tanken på en nordisk miljöprovbanks. Andra lämpligare centraler för en dylik nordisk samlande verk-

samhet kan existera, vilket vår organisation inte har närmare kännedom om, men också en dylik funktion kunde lämpligast omhändertas av en särskild för ändamålet sammansatt och utbildad arbetsgrupp inom Nordiska hälsovårdshögskolan. Denna högskola skulle stå i direkt kontakt med de olika nordiska ländernas centrallaboratorier, som är ansvariga för miljöfrågor.

Med tillhjälp av en datacentral i Göteborg och med budsstationer i lämpliga ovan skisserade centra i de olika nordiska länderna kan ett dylikt bevakningssystem i Norden upprätthållas.

Medlemsförslaget väckt av Johan J. Jakobsen och Bertil Jonasson kan sålunda stödas av Samfundet Folkhälsan, som dock anser att ett dylikt arrangemang kräver resurser som kunde koncentreras till den Nordiska hälsovårdshögskolan i Göteborg. En av fördelarna med en dylik lösning är den att nämnda högskola ger undervisning åt de ledande tjänstemännen inom hälsovården i de nordiska länderna, varför denna form av övervakning samtidigt byggs in i själva undervisningen och vidareutbildningen. På detta sätt kan på ett tidigt stadium slås alarm om oroväckande trender uppstår i någon del av Norden.

Helsingfors den 12 februari 1981

Samfundet Folkhälsan i svenska Finland r. f.

Ole Wasz-Höckert

Ordförande

Jarl Brommels

Verkst. dir.

Finlands sjuksköterskeförbund har i skrivelse den 23 februari 1981 förklarat sig stödja medlemsförslaget.

Terveyskasvatuksen keskus-Centralen för hälsofostran r. y.:

Enligt Världshälsoorganisationen (WHO) är en av hälsofostrans ändamål "att få människorna att delta i beslutsfattande som berör både ens egen och sin omgivnings hälsa". Således har initiativtagarna angripit ett ur hälsofostrans synvinkel viktigt ämne. Med tanke på Finlands förhållande är den i motionen använda terminologin dock litet främmande vilket försvårar ställningstagandet.

Till grund för hälsofostran behöver man pålitlig och tidsenlig information om angelägenheterna som inverkar på hälsan. Speciellt har nya problem förorsakats av ett allt snabbare och expanderande ibruktagande av nya kemiska föreningar och livsmedelsbiämnen. Dessa problem har man kunnat bara delvis ingripa mot genom hälsofostran (t. ex. produktsäkerhetsar-

†3-30:sess. A 597/s. Suppl.

bete, standardisering av varningstecken, miljöskyddsverksamhet, utvecklande av varudeklarationer, osv.).

De existerande registren över skadliga ämnen i arbets- och levnadsmiljön har grundats på nationella behov, och de har visat sig vara användbara som sådana. Bristfälligheterna som beror på att provantalet är små är obetydliga om man betraktar registrens egentliga uppgift.

Vid bedömningen av registrens användbarhet borde man inte övervärdera provantalet. Ökandet av provantalet medför nya problem och skulle lätt leda till att de data som nya prov ger blir outnyttjade. Man vet inte t. ex. vilka prov som borde tagas för de behov som förekommer om tjuo år, och det är inte heller klart att dessa prov i dag kan ens tagas. Å andra sidan, många av de i dag nödvändiga proven blir måhända onödiga i och med utvecklingen inom teknologin. Av dessa skäl och för att innehålla pålitlig data om sällan förekommande exponeringar borde provbanken vara enormt omfattande.

Centralen för hälsofostran anser – såsom föreslagits i motionen – att man borde först och främst förbättra samarbetet mellan de existerande registren och därigenom utnyttja dem mera än hittills. I stället för omfattande databanker rekommenderas begränsade och på särfrågor inriktade undersökningar.

Innan man grundar en omfattande miljöprovbank bör man ordentligt utreda kvaliteten och kvantiteten av de data som behövs och uppskatta provbankens kostnader. Provbankens kostnadsberäkningar bör jämföras med kostnadsnyttorelationer som man erhåller genom de existerande registren och deras komplettering och gemensamma utnyttjande.

En epidemiologisk provbank kan grundas på de existerande registren, till och med komplettera dem. Användbara register finns i Finland och i de andra nordiska länderna. Av de i Finland verksamma registren må här nämnas bl. a. Folkpensionsanstaltens register (gratismedicin, bilkliniken, Mini-Finland, osv.), Finlands kräftregister, Institutets för arbetshygien ASA-databassystem samt Arbetarskyddsstyrelsens identifikations- och märkningssystem för hälsofarliga ämnen (TVATM).

Initiativtagarnas ändamål är viktigt. Vid strävan till detta mål borde man fortsätta insamlingen och analyseringen av avskilda data om miljön. Samarbetet borde då omfatta alla vederbörliga nordiska organ, till och med Nordiska hälsovårdshögskolan.

Helsingfors den 2 juni 1981

Terveyskasvatuksen keskus-
Centralen för hälsofostran r. y.

Esko Kalimo
Ordförande

Juha Klemola
Verksamhetsledare

Island

Hjúkrunarfélag Íslands har i skrivelse den 12 juni 1981 forklarat sig støða medlemsförslaget.

Norge

Sosialdepartementet:

Etter samråd med bl. a. *Kommunal- og arbeidsdepartementet* og *Miljøverndepartementet* vil en herfra uttale følgende:

Det er viktig å belyse sammenheng mellom helse- og miljøforhold.

Arbeid med dette som et av siktemålene har pågått i lengre tid på ulike områder. Registrering av dødelighet, sykelighet, ulykker og medfødte misdannelser m. v. er vel etablert. De nordiske land står her i en meget gunstig stilling, idet de nyter godt av et velutbygd helsevesen, en systematisk folkeregistrering og et høyt allment opplysningsnivå blant befolkningen m. v.

Foruten Statistisk Sentralbyrå gir i Norge særskilte registre så som Krefregisteret, Meldesystemet for infeksjonssykdommer og Medisinsk fødselsregister m. v. verdifulle opplysninger.

Det tas sikte på å styrke samordningen av epidemiologiske registre i Norge. For helsemyndighetene vil det være naturlig at Statens institutt for folkehelse spiller en sentral rolle i denne samordning. En slik samordning vil ha som mål å fremme en mer effektiv og hensiktsmessig utnyttelse av registerne bl. a. med sikte på å belyse miljøforhold som antas å ha betydning for helse og sykdom.

Det er også verdt å nevne at et utstrakt nordisk samarbeid mellom epidemiologiske institusjoner har pågått de senere tiår ikke minst når det gjelder infeksjonssykdommer og kreft. På bakgrunn av erfaringene som hittil er høstet, er det all grunn til å oppmuntre til videre samarbeid mellom nordiske institusjoner for epidemiologi og statistikk.

I de senere år er oppmerksomheten blitt rettet bl. a. mot forhold vedrørende yrke og arbeidsmiljø som er av betydning for sykdom og helse-skader.

Det er uten tvil behov for bedre informasjon om eksposisjon til helsemessige risikofaktorer. Systematisert og standardisert innsamling av data om intensitet og varighet av eksposisjon overfor risikofaktorer i miljøet bør styrkes. For å tjene sin hensikt i forskningsmessig øyemed krever slik datainnsamling i alminnelighet vel definerte og skarpt avgrensede problemstillinger, desto mer som innflokke samspill mellom ulike variabler ofte gjør seg gjeldende. En storstilet innsamling og lagring av data og biologisk prøvemateriale over lengre tid vil kunne bli meget ressurskre-

vende. Under de rådende økonomiske forhold vil det etter Sosialdepartementets oppfatning også måtte legges til grunn nytte-kostnadsbetraktninger når en skal vurdere igangsettelse av overvåkingssystemer og forskningsprosjekt.

På denne bakgrunn finner en at nordisk samarbeid som foreslått i medlemsforslaget for tiden bør begrenses til konkrete, avgrensede tiltak med presise siktemål etter nærmere forarbeid fra forskere og forskningsinstitusjoner.

Oslo, 6. april 1981

Knut Munch Sjøgaard
Ekspedisjonssjef

Ottar T. Christiansen

Universitetet i Oslo, Universitetsdirektøren:

— — — vært forelagt for Det medisinske fakultet, som har gitt sin tilslutning til vedlagte uttalelse fra en komite på tre personer. Jfr. komiteens brev av 5. februar 1981 og fakultetets brev av 11. mars 1981 (*se nedan*).

Universitetsdirektøren henholder seg til det som her er anført.

Oslo, 14. mars 1981

Olav M. Tørvik

Kari Høgevold

Universitetet i Oslo, Det medisinske fakultets sekretariat:

Det medisinske fakultetsråd oppnevnte i møte 13. januar 1981 et utvalg bestående av professor Tor Bjerdedal, Institutt for forebyggende medisin, professor Helge Laake, Avd. I, Ullevål sykehus og prosektor Miklos Degré, Bakteriologisk institutt, Rikshospitalet (nå professor ved Statens institutt for folkehelse) til å komme med forslag til fakultetsuttalelse i saken.

Fakultetsstyret har i møte 10. mars 1981 sluttet seg enstemmig til utvalgets uttalelse av 5. februar 1981. Vi viser til uttalelsen, som vedlegges.

Oslo 11. mars 1981

Aslak Tønna
Fakultetssekretær

Liv Magelssen
Førstesekretær

Universitetet i Oslo, Hygienisk institutt:

Utvalget oppnevnt av Fakultetsrådet i møte 13. januar 1981 oversender herved forslag til uttalelse i ovennevnte sak. Utvalget gir først en oppsummering av medlemsforslaget og hva det konkret innebærer, dernest noen kommentarer til forslaget og til slutt forslag til uttalelse.

Oppsummering av medlemsforslaget

Som begrunnelse for forslaget fremhever forslagstillerne at det i de senere år er kommet alarmerende rapporter om økning i forekomst av kreft og økning i dødeligheten på grunn av miljøforurensninger. Forslagstillerne mener å kunne konstatere at det politisk synes å være enighet om behovet for øket innsats fra samfunnets side for å beskytte mennesket mot skader forårsaket av uheldige miljøforhold.

I forslaget understrekes betydningen av epidemiologisk forskning, spesielt langsiktige og målrettede undersøkelser av ulike befolkningsgrupper for å få større kunnskap om sammenhengen mellom miljøforurensninger og helseskader. Gjennomføringen av disse undersøkelser må skje på grunnlag av en løpende overvåking av det enkelte menneskes helse og miljøer og på andre områder. Forutsetningen for slike undersøkelser er etableringen av sykdomsregistre (meldesystem for infeksjonssykdommer, kreftregister, misdannelsesregister etc.) og andre epidemiologiske effektregistre på den ene side, og miljødatabanker på den annen side. Selv med vel fungerende registre vil imidlertid befolkningen i de nordiske land hver for seg være for små for hurtig avklaring av alarmerende økninger i mer sjeldne helseeffekter, f. eks. spesielle krefttyper. Et nordisk samarbeid vil langt på vei overkomme disse vanskeligheter.

Når det gjelder miljødatabanker refererer forslaget til det betydelige nordiske utredningsarbeid som er utført på området og som har resultert i to publikasjoner, *NU B 1977:6* "Nordisk miljøprovsbank – ett hjälpmedel för miljöövervakning och forskning", og *NU B 1978:10* "Karakterisering av miljödata". Det ansees sannsynlig at de forslag disse utredninger fremmer med hensyn til retningslinjer for organisering av miljødata på nordisk basis kan gi utgangspunkt for oppbygningen av et felles nordisk system for epidemiologisk overvåking.

På denne bakgrunn foreslås det at Nordisk Rad anbefalder Nordisk ministerråd å undersøke mulighetene for å etablere et epidemiologisk overvåkingssystem i Norden.

Utvalgets kommentarer

Utvalget tar forslaget som et nytt uttrykk for politikeres økende interesse for helsespørsmål og deres vilje til å legge forholdene til rette for en hurtig løsning på de mest presserende problemer.

Særlig har miljøbetingende helseskader tiltrukket seg oppmerksomhet

og betydelige ressurser er ikke minst stillet til rådighet for utforskning av arbeidsmiljøbetingede helseskader, spesielt kreft og medfødte misdannelser.

Når det gjelder medfødte misdannelser støtter Nordisk Ministerråd allerede et nordisk samarbeid som baserer seg på utnyttelse av de respektive lands misdannelses registre (jmf. St. meld. nr. 30, 1980/81. Nordisk samarbeid, side 28).

Videre kan nevnes at arbetarskyddsstyrelsen i Sverige i 1980 tok et initiativ til å tilrettelegge felles nordisk registerstudier på arbeidsmiljøområdet. Mulighetene for slike studier vil bli nærmere avklart ved et nordisk seminar som planlegges avholdt i 1981.

Etter utvalgets mening vil de igangværende bestrebelser på koordinering av epidemiologisk forskning i Norden gi verdifulle erfaringer med tanke på forslaget om etableringen av et nordisk epidemiologisk overvåkningssystem. Det er imidlertid lang vei frem før et slikt forslag eventuelt kan realiseres, men et nordisk epidemiologisk overvåkningssystem vil utvilsomt innebære så store fordeler at arbeidet med å tilrettelegge det bør få full støtte fra norsk side.

Forslag til uttalelse

Det er alminnelig antatt at epidemiologisk forskning har spesielt gode forutsetninger i de nordiske land. Dette skyldes at landene har et godt utbygget helsevesen, en systematisk folkeregistrering, stabile politiske forhold og en befolkning med et høyt utdannelses nivå. Disse muligheter har vært utnyttet i og med etableringen i de enkelte land av en rekke såkalte epidemiologiske registre (meldesystem for infeksjonssykdommer, kreftregister, misdannelsesregister etc.). Disse registre nyter internasjonal anerkjennelse. På enkelte felter er også nasjonale epidemiologiske overvåkningssystemer igang. Erfaringene fra disse går klart i retning av behov for samarbeid utover landegrensene. For en rekke problemstillinger vil et nordisk samarbeid utvilsomt kunne gi betydelige fordeler.

På denne bakgrunn vil fakultetet støtte de foreliggende medlemsforslag om at Nordisk ministerråd anmodes om å undersøke mulighetene for å etablere et epidemiologisk overvåkningssystem i Norden. Fakultetet vil eventuelt stille seg positivt til å delta i en slik undersøkelse.

Oslo, 5. februar 1981

Tor Bjerkedal

Helge Laake

Miklos Degré

Rikstrygdeverket:

Rikstrygdeverket finner det fremlagte medlemsforslaget interessant selv om det synes å ligge litt på siden av vårt ordinære arbeidsfelt. Vi ser det derfor ikke naturlig å engasjere oss aktivt i prosjektet og dessuten har vi neppe heller ressurser til slikt engasjement.

Derimot vil vi kunne bistå med data i den utstrekning vi har opplysninger som kan være av interesse for "bevakningssystemet".

Vi er også interessert i å bli holdt orientert om de resultater som måtte komme fram av prosjektet om et epidemiologisk overvåkningssystem i Norden.

Oslo, 25. februar 1981

Kjell Knudsen

Gunnar Aas

Den norske lægeförening:

Forslag fremsatt i Nordisk Råd oktober 1980 skisserer et ikke nærmere avgrenset, men åpenbart meget omfattende prosjekt med følgende elementer:

1. Akkvisisjon og lagring over en lengre tidsperiode (årtier) av data som kan tjene som indikatorer for generell forekomst av biologisk potensielt skadelige agens (uspesifisert) i miljøet.

2. Akkvisisjon og lagring over tilsvarende tidsperiode av biologisk materiale (f.eks. blod- eller urinprøver) fra individer som ferdes i samme miljø, med tanke på senere evaluering av individuell disposisjon over nevnte, uspesifisert agens.

3. En gang i fremtiden, formentlig om 10–20 år, oppsporing av de samme individer med tanke på retrospektiv konstruksjon av kohorter som følges med tanke på sykdom og død.

Eventuelt orienterende undersøkelser rundt sykdomstilfeller (case control studier).

Idéen å iverksette et slikt system kan synes besnærende, idet et slikt prosjekt tilsynelatende kunne forventes å gi svar på en del helsepolitiske spørsmål vedrørende miljøfaktorer i dagens samfunn som årsak til sykdom og død. Til støtte for idéen tjener det faktum at fungerende systemer som langt på vei kan foreta den identifikasjon som kreves under punkt 3, forlengst fungerer i de nordiske land, iallfall for én viktig sykdomsgruppe i denne forbindelse (Krefregisteret).

Erfaringsmessig krever imidlertid prospektive studier av denne type langt mer utfyllende informasjon om individene i kohorter og kontrollgrup-

per enn hva som her vil være mulig uten en vel definert og skarpt avgrenset problemstilling ved undersøkelsens begynnelse. Grunnen til dette er det kompliserte samspill og tallrike interaksjoner mellom en rekke variabler – herunder definerbare miljøfaktorer – når det gjelder helseforhold og leveutsikter. Uten nærmere kartlegging av slike variabler innen grupper som senere skal sammenlignes, vil undersøkelsen lett bli verdiløs når det gjelder å identifisere f. eks. carcinogener i det ytre miljø. Tobakksrøking er et typisk eksempel på en av flere slike forstyrrende faktorer ved forsøk på å evaluere sykdomsfremkallende forhold i miljøet.

En storstilet innsamling av materiale som antydnet under 1 og 2 vil bli meget ressurskrevende med mindre den konsentreres om vel definerte malgrupper. Prøvetagningen vil også kreve en streng standardisert metodikk, og alle prosedyrer i denne forbindelse må selvsagt stå under løpende kontroll av en sentral, koordinerende instans.

Det er fortjenestefullt at tiltak med sikte på å forbedre folkehelsen tas opp i Nordisk Rad. Et overvåkningssystem ut fra de prinsipper som er skissert i forslaget fra oktober 1980 kan imidlertid bare ha aktualitet innenfor en langt snevrere ramme, nemlig for å belyse betydningen av et lite antall, vel definerte eksogene faktorer innenfor strengt begrensede kohorter. Det må med andre ord foreligge en klart spesifisert problemstilling og et detaljert handlingsprogram konstruert av kompetente forskere.

I dagens ressursknappe situasjon i helsetjenesten og den medisinske forskning er det viktigere enn noensinne at ikke bare aktuelle helsetjenester men også forskningsprosjekter prioriteres på basis av cost-benefit-overveielser. Ut fra slike betraktninger finner en dessverre bestemt å måtte fraråde tanken på å etablere et overvåkningssystem av så generealisert karakter som det her er antydnet.

Oslo, 24. mars 1981

Etter bemyndigelse
Den norske lægeforenings sentralstyre
H. M. Svabø
Generalsekretær

Johan Greve Brun

Norsk sykepleierforbund har i skrivelse den 9. januar 1981 forklarat sig stödja medlemsförslaget.

Sverige

Socialstyrelsen:

— — — Styrelsen som inhämtat yttranden från 1:e stadsläkaren i Malmö och länsläkarorganisationen i Älvsborgs län (se nedan) får härmed avge följande yttrande.

I likhet med motionärerna anser socialstyrelsen att ett nordiskt samarbete inom det epidemiologiska området är värdefullt. Genom ett sådant samarbete kan epidemiologiska undersökningar omfattande hela Norden utföras. Därigenom uppnås i vissa fall bättre möjligheter att studera effekterna av bl. a. olika miljöfaktorer liksom ökade möjligheter att utföra jämförande studier.

I Sverige kommer miljömedicinska enheter att byggas upp inom de olika landstingen. Att döma bl. a. av rapporten till landstingsförbundets kongress 1979 "Hälsopolitik i praktiken" kommer dessa enheter att bl. a. utföra epidemiologiska utredningar. En utredningsgrupp inom landstingsförbundet har nyligen avlämnat en rapport med vägledning till de enskilda landstingen vad gäller organisationen av den miljömedicinska verksamheten liksom arbetets innehåll vid dessa. På central nivå kommer bl. a. socialstyrelsen och statens miljömedicinska laboratorium att stödja verksamheten inom de olika landstingen. Ett sådant stöd kommer bl. a. att innefatta hjälp med uppläggning av undersökningar, val av undersökningsmetoder liksom hjälp i samband med tolkning av funna resultat.

Vad gäller de undersökningar som kan tänkas komma att utföras inom ramen för en epidemiologisk verksamhet anser styrelsen det angeläget att framhålla att man måste utgå från klart formulerade frågeställningar. Dessa torde man som regel ha större förutsättningar att ställa på regional nivå än på riksnivå. I detta avseende torde Norden sålunda vara en för hög administrativ nivå. Insamling av primärmaterial vad gäller såväl uppgifter om hälsoeffekter som expositionsförhållanden måste ske i nära samarbete med primärvårdens och hälsovårdsnämndernas personal.

De data som krävs för en viss frågeställning är oftast så specificerade att de ej kan erhållas från en databas som den här föreslagna med enbart uppgifter av generell karaktär. Man blir hänvisad till enskilda studier av ad hoc karaktär, där det blir nödvändigt att för varje element samla in tilläggsinformation till de data som kan erhållas från registren.

Även om sålunda det epidemiologiska arbetet av många skäl bör lokaliseras till regional nivå finns många skäl till ett ökat nordiskt samarbete. Det är bl. a. angeläget att principerna är enhetliga för hur olika former av ohälsa klassificeras liksom för hur miljöfaktorer mäts och beskrivs.

Inom Norden finns goda förutsättningar för ett samarbete. En av anledningarna därtill är personnummeruppgifterna. Vidare finns väl fungerande individrelaterade effektregister inom avgränsade områden, t. ex. cancer och missbildningar samt mer generell individbunden patientstatistik som är mer eller mindre heltäckande. I Sverige pågår även försök att på motsvarande sätt bygga upp individrelaterade exponeringsregister för vissa kända eller gravt misstänkta sjukdomsframkallande agens som förekommer inom arbetsmiljön. Inom respektive område har ett intimt nordiskt samarbete etablerats.

Det bör betonas att klassificeringsnormerna i de nordiska länderna inte

överensstämmer. De nordiska cancerregistren utgör undantag då de i stort använder samma klassifikation även om revideringar förekommer. En grundförutsättning för att bygga upp en gemensam nordisk databas är att samma klassificeringsnormer används. Så är inte fallet för närvarande (se t. ex. översikter gjorda av NOMESKO och revision av nordisk yrkesklassificering). Det förefaller dessutom som om de nordiska länderna kommer att skilja sig åt mer i framtiden vad gäller klassificeringsnormer.

Enligt styrelsens uppfattning är det mycket angeläget att man på nordisk nivå fattar beslut om gemensamma principer för karakterisering av miljön. Inom de nordiska länderna pågår ett standardiseringsarbete bl. a. vad gäller miljöförhållanden. Detta arbete bör samordnas så att samma mätmetoder används i de olika nordiska länderna så att miljödata blir jämförbara.

Förslaget om en nordisk miljöprovbanks synes välgrundat och är av stor betydelse för framtida epidemiologiska undersökningar. En fundamental fråga är ofta vilka föroreningar som förekommit under olika tidsperioder. Det kommer sannolikt att i framtiden finnas behov av att få reda på vilken exposition som befolkningen utsatts för av ämnen som vi för närvarande inte är observanta på och ägnar resurser åt att mäta.

Socialstyrelsen får sammanfattningsvis framhålla att det är mycket angeläget att ett nordiskt samarbete kommer till stånd men samtidigt meddela att en eller några få stora databaser, som innehåller en mängd uppgifter på aggregerad nivå aldrig kan tillgodose det behov av data som krävs för att utföra epidemiologiska studier av god kvalitet. Styrelsen vill i stället rekommendera att resurser läggs ner för att först och främst bygga upp regionala och nationella individrelaterade register av god kvalitet för specifika områden eller ändamål och därefter satsa på ett nordiskt samarbete med utnyttjande av de nationella registren var för sig. Det är viktigare att känna till var informationen finns än att samla allt på ett ställe. Det är också angeläget att på olika sätt stödja uppbyggandet av regionala enheter med uppgift att bedriva epidemiologisk verksamhet. I det nordiska samarbetet är förbättrad klassificering genom t. ex. NOMESKO:s verksamhet angeläget liksom gemensamt utrednings- och utbildningsarbete framför allt genom Nordiska hälsovårdshögskolan.

Stockholm den 3 mars 1981

Enligt socialstyrelsens beslut

Lennart Rinder

Riksförsäkringsverket:

De administrativa dataregister som används inom sjukförsäkringen innehåller inga diagnosuppgifter. För korta sjukfall anger den försäkrade en egendiagnos och för sjukfall som pågår längre tid än en vecka krävs ett

läkarintyg. Kvaliteten på dessa diagnosuppgifter som arkiveras i manuella register inom försäkringskassan är svårbedömd men torde knappast vara tillräckligt bra för att utgöra ett underlag för epidemiologiska studier. Arbetskaderegistreringen sker för närvarande inom arbetarskyddsstyrelsens statistiksystem.

Mot denna bakgrund och med hänsyn till att den epidemiologiska forskningen ligger utanför verkets ansvarsområde finner verket inte skäl att framföra några synpunkter på förslaget.

Stockholm den 3 mars 1981

Marianne Sjönell

Tor Eriksen

Statistiska centralbyrån (SCB):

Medlemsförslaget berör frågan om ett epidemiologiskt bevakningssystem samt behovet att åstadkomma epidemiologiskt material som tillåter säkra slutsatser om samband mellan miljöfaktorer och människans hälsa. Medlemsförslaget antyder vidare att en jämförelse med större länder ger vid handen att varje nordiskt land, taget för sig, därvid kan vara en alltför liten bas för sådant bevakningssystem.

SCB vill inledningsvis nämna dödsorsaksstatistik, statistik över arbetsolyckor, statistik över vägtrafikolyckor, folk- och bostadsräkningar samt statistik över levnadsförhållanden (ULF) såsom exempel på statistik producerad av SCB som kan utnyttjas i förevarande sammanhang. Vidare pagår inom verket utvecklingsarbeten med statistik över olyckor som inträffat i hem och under fritid, med statistik över frånvaro från arbetet samt med statistik över arbetsmiljön (bl. a. metodstudier) som anknyter till medlemsförslaget.

Materialet från folk- och bostadsräkningarna har utnyttjats för sambearbetningar med cancerregistret vid socialstyrelsen och med SCBs dödsorsaksstatistik. I det senare fallet har 1960-ars folk- och bostadsräkning samutnyttjats med dödsorsaksstatistik för perioden 1961–1970 som underlag för orienterande studier av överdödlighet inom olika yrken. Yrkesuppgifter har därvid utnyttjats som en allmän mätare av arbetsmiljön.

Medlemsförslaget betonar framförallt behovet av att erhålla en större population som underlag för ett bevakningssystem samt behovet att kunna utnyttja ett stort antal uppgifter från skilda håll. Även om tillgång finns till en stor mängd data föreligger emellertid svårigheter att tolka erhållna resultat. SCB kan här exemplifiera med erfarenheter från SCBs undersökningar.

Undersökningar av samband mellan miljöfaktorer och hälsa kan tänkas

genomförda som t. ex. riktade undersökningar som utgår från misstänkta eller kända samband eller som orienterande/sonderande undersökningar som förutsättningslöst intresserar sig för olika studerbara miljöfaktorer och brist på hälsa.

Det är givetvis av stort intresse att i de orienterande studierna kunna kartlägga de olika orsaksfaktorerna bakom det som kan tas som uttryck för brist på hälsa. Samtidigt är detta emellertid förenat med stora svårigheter. Orsaksanalyser förutsätter i princip experimentellt upplagda undersökningar. Sådan är inte praktiskt genomförbara eller etiskt acceptabla i förevarande fall. Slutsatser om orsaksförhållanden får därför som regel dras från statistiskt underlag som grundas på tvärsnittsdata av olika slag. Detta kräver i sin tur vissa antaganden om de statistiska sambanden som uppkommit i materialen.

Selektionseffekter kan således förekomma. Genom rekrytering eller utslagning kan de anställda få en särskild sammansättning i fråga om hälsotillstånd, sjukfrånvaro m. m. De som vid en viss tidpunkt finns i en viss typ av arbete eller miljö kan vara ett "urval" som varit mer "anpassningsbar" till arbetsmiljön. Andra kan ha slutat av hälsoskäl eller vantrivsel.

Sambandet mellan arbetsmiljö och hälsa är givetvis ett uttryck för den exponering individen utsatts för. Exponeringstidens längd kan här vara av betydelse för i vilken omfattning miljöeffekter hunnit utvecklas. Ett problem är att korta exponeringstider resulterar i mindre samband.

Ytterligare svårigheter vid tolkningen av samband kan vara åtgärder m. m. som sätts in för att förebygga "beteenden" som uppstår som en följd av arbetsmiljön. Samband mellan arbetsmiljö och sjukfrånvaro kan således påverkas av åtgärder som sätts in för att nedbringa frånvaronivån, såsom hälsovård, omplacering, omskolning och sjukskrivningskontroll. Vidare kan nämnas åtgärder som större socialt tryck att inte sjukskriva sig.

Mättekniska problem av olika slag gör sig också gällande i detta sammanhang. De skall emellertid inte beröras närmare här.

SCB har i det föregående pekat på några svårigheter som föreligger vid behandling av statistiskt material. Detta får emellertid inte uppfattas så att SCB ställer sig avvisande till medlemsförslaget.

Frågan om ett epidemiologiskt bevakningsregister i Norden inrymmer emellertid i sig betydande problem av bl. a. metodstatistisk och mätteknisk art, av insamlingsteknisk natur och av samordningskaraktär ifråga om standarder, definitioner och begrepp inom de områden som berörs i medlemsförslaget. Inom ramen för Nordiska ministerradets ämbetsmannakommittéer samt Nordiska chefsstatistikernasamarbetet pågår i nuläget visst samarbete som ligger i linje med medlemsförslagens hemställan. Erfarenheter från detta samarbete antyder att problemen ofta är av så komplicerad art att det kan bli resurskrävande och tidskrävande att lösa dem.

Mot denna bakgrund vill SCB förorda en etappvis ansats med en första etapp, innefattande *förplanering* av en undersökning av förutsättningarna

för att inrätta ett epidemiologiskt bevakningssystem i Norden samt en andra etapp, innefattande en utredning av möjligheterna att inrätta ett sådant bevakningssystem i Norden. Ställning till genomförandet av den andra etappen bör därvid ske först när resultat från förplaneringen föreligger. I arbetet är därvid viktigt att ta del av erfarenheterna från det arbetet som pågår inom två av Nordiska ministerrådets ämbetsmannakommittéer som inom det Nordiska chefsstatistikersamarbetet.

Stockholm den 9 mars 1981

Statistiska centralbyrån
Avdelningen för individstatistik

Nils Elmhammer

Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ):

UHÄ har i ärendet inhämtat yttranden från universiteten i Uppsala, Linköping, Lund, Göteborg och Umeå samt karolinska institutet (*se nedan*).

Samtliga remissinstanser avstyrker medlemsförslaget om inrättande av ett gemensamt epidemiologiskt bevakningssystem i Norden. Från flera håll påpekas att det redan finns ett antal register såsom cancer- och dödsorsaksregistren, uppbyggda i varje land och att det snarare gäller att intensifiera samarbetet mellan dessa än att skapa ett nytt överordnat bevakningssystem. Remissinstanserna ställer sig tvivlande till att ett dylikt överordnat system bättre skulle tillgodose forskningens behov än de redan existerande nationella registren. Medicinska fakultetsnämnden i Umeå anser att det väsentliga syftet i motionen lättast skulle nås genom att intensifiera redan existerande internordiskt samarbete mellan olika register t.ex. genom periodisk utgivning av jämförande statistiska sammanställningar.

Några instanser, bl. a. medicinska fakultetsnämnderna i Uppsala och Göteborg, delar inte förslagsställarnas uppfattning att prospektiva studier är den rätta vägen för epidemiologiska studier av olika miljöfaktorer effekter. Tvärtom anser man att retrospektiva epidemiologiska studier med riktad frågeställning många gånger är det bästa sättet att belysa ett möjligt orsakssammanhang sedan misstanke om sadant uppkommit. Vidare anser medicinska fakultetsnämnden i Uppsala att Sverige inte är ett alltför litet område för epidemiologiska studier med prospektiv metodik då sådana studier enligt fakultetsnämnden måste planeras med stor noggrannhet och exakthet i metoderna, vilket torde vara lättare att genomföra i ett land än i flera.

Enligt medicinska fakultetsnämnderna i Linköping och vid karolinska institutet är medlemsförslaget inte tillräckligt väl underbyggt för att kunna

understöddjas. Från karolinska institutets sida vill man ha frågan om uppbyggnaden av ett dylikt överordnat system mer förutsättningslöst utrett än vad som presenterats i föreliggande förslag. Från Linköping påpekas det även att "det krävs icke obetydliga resurser för genomförande av övernationella projekt om meningsfulla resultat skall kunna erhållas".

UHÄ anser i likhet med remissinstanserna att medlemsförslaget under nuvarande förhållanden inte bör tillstyrkas, utan att man snarare bör inrikta sig på att bygga ut och intensifiera samarbetet mellan befintliga nationella register.

Stockholm den 17 februari 1981

För universitetskanslern

Erland Ringborg

Marika Raftell

Statens naturvårdsverk:

Ett av problemen med genomförandet av epidemiologisk miljöövervakning i ett litet land som Sverige är de studerade målpopulationernas begränsade omfattning. Sammanslagningen av data från analoga befolkningsgrupper inom Norden till ett större material skulle bl. a. kunna ge en högre precision vid en epidemiologisk utvärdering. Vidare skulle den sammankoppling av data från sjukvård och folkbokföring som t. ex. skett i cancerregistren i teorin medge en unik möjlighet att genom s. k. register-epidemiologi söka klarlägga samband mellan faktorer i miljön och uppkomsten av tumörsjukdomar. Vinsterna som skulle erhållas vid upprättandet av ett gemensamt nordiskt epidemiologiskt bevakningssystem förefaller därför bestickande.

En hopkoppling av de olika miljödataregistren i de nordiska länderna förutsätter emellertid att samma klassificeringsnormer för datauppgifter användes i de olika länderna. Detta är olyckligtvis inte fallet och inget tyder på att någon förändring av detta tillstånd kommer att ske inom överskådlig framtid. De olika nationerna har hårt bundit upp sig vid olika klassificeringssystem. Det skall påpekas, att även om en integrering av olika typer av miljödataregister skulle kunna realiseras är det fara värt att ett sådant system förblir ett ytterst trubbigt instrument för sitt avsedda syfte, där kostnaderna inte står i rimlig proportion till utbytet. Detta sammanhänger med att användbarheten av ett sådant övervakningssystem begränsas av de inbyggda felkällor som alltid vidläder register av denna typ, och som hänför sig till den mycket ojämna kvaliteten hos de inmatade datauppgifterna. Ett nyligen slutfört utredningsprojekt understött av Arbe-

tarskyddsfonden (Pilotstudie: Utnyttjande av olika register för utredningar av samband mellan cancerincidens och vissa miljöfaktorer: 75/155) utvisade således, att skillnaderna i diagnostikresurser vid olika sjukhus i Sverige för inrapporteringen av vissa cancerformer medför en så stor snedvridning i registermaterialet, att rapporterade cancerfrekvenser är mer eller mindre oanvändbara för epidemiologisk utvärdering. Förhöjda cancerfrekvenser inom vissa geografiska regioner kan vara helt skenbara, som t. ex. incidensen prostatacancer i malmöområdet.

Ett register av denna kvalitet blir givetvis inte bättre av att slas samman med motsvarande material från övriga nordiska länder, och kommer förvisso inte att infria förslagsställarnas förhoppningar om "säkrare" och "snabbare" identifiering av skadliga miljöfaktorer. Tvärtom finns det på grund av ovannämnda skillnader mellan länderna risk för att felkällor av olika karaktär adderas eller subtraheras så att skenbara över- eller underfrekvenser uppstår. Detta kommer på sikt att undergräva förtroendet för systemet hos både användare och allmänhet.

Innan ett kostnadskrävande projekt av denna typ planeras bör ett program med en betydligt mer begränsad målsättning genomföras på vilket i sin tur en mer realistisk utvärdering av möjligheterna att skapa ett epidemiologiskt övervakningssystem på nordisk bas kan ske. Ett första steg bör bl. a. omfatta

a) harmonisering och klassificeringsnormer för inmatning av sjukvardsdata i ADB-register

b) en förutsättningslös inventering och analys av kvaliteten hos olika registermaterial i Norden med avseende på snedvridning av typ diagnosresurser m. m.

Inom programmet för övervakning av miljö kvalitet (PMK) finns i nära anslutning till delprogrammet för övervakning av miljögifter en s. k. miljöprovbank. I denna förvaras prover av biologiskt ursprung för att i framtiden möjliggöra retrospektiva studier av olika miljögifters uppträdande i tid, rum och olika biologiska material. Materialet insamlas dels via ett referensmaterialprogram, som är helt avsett att tjäna miljöprovbankens syften, dels via ett övervakningsprogram där en viss del av det material som kommer in för miljögiftsanalyser avsättes för miljöbanken. Fallvilt och djur som enligt 18§ i jaktstadgan skall tillställas naturhistoriska riksmuseet, kommer också in i miljöprovbanken, som på så sätt även kommer att innehålla en viss mängd miljögiftshotade djurarter. De insamlade djuren mäts, vägs och bedöms med avseende på kroppsvikt och kroppslängd och olika organs vikt och längd. Vad gäller ägg, mäts skaltjocklek. I allmänhet insamlas muskel, ben, njure, lever, hjärna, fettvävnad, gonader. Vad gäller däggdjur tillkommer pälsår och för fåglar tillkommer fjädrar och ägg. Från fisk tas inte hjärna och fettvävnad, men fiskfjäll lagras. Små individer av fiskar eller ryggradslösa djur kan lagras hela.

En stor del av materialet förvaras djupfryst, en del i formaldehyd-

konservering och vissa delar i form av lipidextrakt. En utredning om olika lagringsmetoder pagas under ledning av professor Sören Jensen.

I dator lagras data angående identifikationsnummer, insamlare, plats, storlek, kön osv. samt typ och mängd av lagrad vävnad, lagringsplats, analystyp, analysmetod och analysresultat.

I miljöprovbanken kan även lagras botaniskt material. Hittills har det dock endast varit aktuellt med vissa moss-arter i anslutning till de riksomfattande karteringar av tungmetaller i mossa, som skett i PMK:s regi.

Biologiskt material lagras salunda kontinuerligt i miljöprovbank med avseende på retrospektiva miljögiftsanalyser. Verksamheten och organisationen i samband med denna miljöprovbank fungerar bra. Emellertid torde en lagring i provbank av biologiskt material för epidemiologiska syften sannolikt ställa betydligt större krav på insamlingsmetodik, hantering och lagring än vad gäller för den ovan beskrivna miljöprovbanken. Ett presumptivt infektiöst material måste ur skyddssynpunkt insamlas och behandlas på ett allmänhygieniskt acceptabelt sätt. Lagring av infektiöst material torde även stöta på svarigheter vad avser att bevara den epidemiologiska status materialet har vid insamlingstillfället. Troligen krävs betydande samordnade ekologiska och medicinska forskningsinstanser innan en epidemiologisk provbank kan skapas. Organisationen kring en svensk miljöprovbank finns dock redan klar. Även här krävs således betydande insatser innan planerna på en gemensam nordisk miljöprovbank kan realiseras.

Solna den 25 mars 1981

För naturvårdsverket

Valfrid Paulsson

Robert Nilsson

Miljödatanämnden:

Miljödatanämnden har uppmärksammat detta förslag och utgår från att det kommer att behandlas ingående.

Fragan om ett epidemiologiskt program på nationell nivå har varit föremål för diskussioner inom nämnden. Nämnden själv har haft förhållandevis begränsade möjligheter att arbeta konkret med dessa fragor. En allmän översyn har dock påbörjats av det informationsunderlag som för närvarande tas fram för att belysa samband mellan miljöfaktorer och människans hälsa.

I miljödatanämndens betänkande "Bättre miljöinformation" (SOU 1980: 24) ägnades ett kapitel åt miljöfaktorer och människans hälsa –

program för undersökningar och övervakning (epidemiologiskt program). Avsnittet avslutades med vissa synpunkter och förslag.

Miljödatanämnden vill med detta enbart *informera* om nämndens aktiviteter i denna fråga och dess hittills redovisade synpunkter på behovet av insatser på det nationella planet. Det nu aktuella medlemsförslaget i Nordiska rådet har sålunda inte diskuterats i miljödatanämnden.

Stockholm den 18 februari 1981

På miljödatanämndens vägnar

Ulla Swarén

Kanslichef

Dag Swenson

Arbetskyddsstyrelsen:

Ovanstående medlemsförslag syftar till att undersöka möjligheterna att inrätta ett epidemiologiskt bevakningssystem i Norden. I medlemsförslaget hänvisas bl. a. till ett förslag om en nordisk miljöprovbank vilket framlagts i en utredning utförd av en projektgrupp under Nordiska ministerrådet. Utredningens förslag om dels ett register innehållande existerande provsamlingar, dels planering av en forskningsverksamhet som syftar till en systematiskt upplagd miljöprovbank bör enligt de nordiska förslagsställarna kunna utgöra ett första steg i riktning mot ett system för epidemiologisk bevakning. I övrigt hänvisas till att ett stort antal uppgifter från olika håll behöves för att åstadkomma epidemiologiskt material som tillåter säkra slutsatser om samband mellan miljöfaktorer och människans hälsa. Hänvisning göres även till ett nordiskt projekt, Karakterisering av miljödata, som innehåller vissa riktlinjer för ADB-lagring av miljödata på nordisk basis och att det är möjligt att dessa principer kan utnyttjas även vid uppbyggnaden av ett epidemiologiskt bevakningssystem.

Arbetskyddsstyrelsen har funnit medlemsförslaget svärgripbart. Det tycks syfta till ett mycket omfattande och opreciserat system samtidigt som det primärt har sin förankring i utredningsförslag vilka, att döma av föreliggande förslag, ej genomförts eller värderats om ens antagits.

Inom sitt område kan arbetskyddsstyrelsen bidra med följande reflektioner. I de nordiska länderna finns väl fungerande individrelaterade effektregister inom avgränsade områden, t. ex. cancer och missbildningar samt informationssystem som kopplar samman vissa effekter med eventuell orsak, t. ex. det svenska informationssystemet om arbetsskador. I Sverige pågår även försök att bygga upp individrelaterade exponeringsregister för vissa kända eller starkt misstänkta sjukdomsframkallande agens som förekommer inom arbetsmiljön. Inom respektive område har ett intimt nordiskt samarbete etablerats.

En grundförutsättning för att bygga upp en gemensam nordisk databas är att samma klassificeringsnormer användes. Så är inte fallet i dag för de register som arbetarskyddsstyrelsen har överblick över (se t.ex. översikter gjorda av NOMESKO och revision av nordisk yrkesklassificering). Det finns en tendens till ökade skillnader i klassificeringsnormerna. De nordiska arbetarskyddsmyndigheterna undersöker för närvarande möjligheten av en samnordisk utvärdering av de register som användes för epidemiologiska studier inom arbetsmiljöområdet. Mot denna bakgrund har det hittills ansetts mest rationellt att anslå resurser till att bygga nationella individrelaterade såväl exponerings- som effektregister av god kvalitet för specifika områden eller ändamål och att koncentrera det nordiska samarbetet på att samordna resultaten av nationella studier eller bilda samnordiska projekt för särskilda frågeställningar. Man bör i detta sammanhang även uppmärksamma att registerdata oftast måste kompletteras för att besvara de specifika frågeställningar som uppkommer vid epidemiologiska undersökningar.

Styrelsens inställning till medlemsförslaget är att det för närvarande inte bör föranleda någon åtgärd. I stället bör resultaten av pågående projekt och utvärderingsförsök avvaktas.

Solna den 6 mars 1981

Gunnar Danielson

Gunilla Warnbeck

Statens miljömedicinska laboratorium:

I en från laboratoriet till statens naturvårdsverks forskningsnämnd inlämnad utredning "Epidemiologisk miljöövervakning" har en genomgång av tidigare erfarenheter gjorts liksom en analys av bevakningsproblematiken. I redogörelsen konstateras att relativt liten forskningsaktivitet bedrivits såväl inom- som utomlands samt att sådan aktivitet är beroende av nationella förutsättningar och förhållanden. Modeller och metoder för ett epidemiologiskt bevakningssystem bör framtagas av en central myndighet medan däremot tillämpningen bör ske på regional nivå, eftersom kännedom om lokala förhållanden är en nödvändig förutsättning för en optimal evaluering och ett effektivt åtgärdande av upptäckta missförhållanden. I utredningens förslag till fortsatt verksamhet inom bevakningsområdet påpekas angelägenheten i att dels utveckla en övergripande modell, dels söka identifiera var de största kunskapsluckorna finns och dels invitera en rad kompetenta forskare att ägna intresse åt delproblem inom området. Sålunda bör en projektgrupp snarast bildas med direktiv att analysera hela problemkomplexet, initiera och samordna olika delprojekt inom problem-

området samt söka finansiella möjligheter att stödja de enskilda projekten. I en sådan projektgrupp bör återfinnas experter rörande teknisk mätteknik med avseende på omgivningsagens, medicinska och epidemiologiska experter med avseende på mätningar på humana effekter, toxikologer med kunskap om dos- och responsförhållanden, samt statistiker och dataexperter för utarbetande av ett optimalt varningssystem. En första arbetsuppgift skulle kunna vara att utforma en kravspecifikation rörande bevakningssystemets olika komponenter och därefter delegera konkreta arbetsuppgifter inom projektets delområden.

Sedan två år har arbete med epidemiologiska bevakningsmodeller bedrivits med Älvsborgs län som försöksområde. Projektet har initierats av socialstyrelsen som givit länsläkarorganisationen i uppdrag att i samarbete med hygieniska institutionen vid karolinska institutet och statens miljömedicinska laboratorium bedriva detta arbete. Älvsborgsprojektet har haft en ekologisk ansats vilket innebär att geografiska enheter (församlingar) har studerats. Församlingarna har karakteriserats med hänsyn till demografiska och socioekonomiska parametrar, dosparametrar och mortalitetsdata. Den inventering som har gjorts av tillgängliga dosparametrar visar att det för närvarande inte finns mätdata i tillräcklig omfattning för att kunna karakterisera de geografiska enheterna.

Ovanstående har relaterats i syfte att meddela att arbete pågår inom Sverige rörande ett epidemiologiskt bevakningssystem men också i avsikt att antyda komplexiteten i den metodologi som erfordras. Upprättandet av en provbank i enlighet med det ställda förslaget skulle förvisso kunna utgöra ett värdefullt komplement till övriga indata i ett bevakningssystem men utgör knappast en prioriterad åtgärd i dagens situation, där mycket grundläggande metodologiskt arbete återstår innan en bevakningsmodell kan fungera.

Medlemsförslaget om en provbank avstyrkes därför, medan däremot tanken på en gemensam nordisk strävan mot ett bevakningssystem förtjänar allt stöd.

Stockholm den 27 februari 1981

Lars Friberg
Professor

Rune Cederlöf
Docent

Karolinska institutet, rektorsämbetet, har i skrivelse den 19 januari 1981 förklarat sig instämma i yttrande från hygieniska institutionen av den 15 januari 1981 (se nedan).

Karolinska institutet, hygieniska institutionen:

Det föreligger otvivelaktigt ett mycket stort behov att utveckla modeller för epidemiologiska bevakningssystem. Ett nordiskt samarbete inom området är också önskvärt. Medlemsförslaget om ett epidemiologiskt bevakningssystem i Norden är emellertid icke väl underbyggt. Ett uppbyggande av en miljöprovbanks får ses som enbart en mycket liten del i ett epidemiologiskt bevakningssystem. Jag bedömer det som ett slöseri med resurser att genomföra förslaget utan att först ha gjort en mer allsidig analys av hur fragan om ett epidemiologiskt bevakningssystem i sin helhet bör konstrueras.

Mot bakgrund av vad jag ovan anför avstyrks medlemsförslaget om ett epidemiologiskt bevakningssystem i Norden. Däremot skulle jag gärna se att fragan om uppbyggande av ett sådant bevakningssystem blev föremål för en utredning mer förutsättningslöst än som presenteras i förslaget.

Stockholm den 15 januari

Lars Friberg

Uppsala universitet, rektorsämbetet, *har i skrivelse den 12 februari 1981 förklarat sig instämma i medicinska fakultetsnämndens yttrande av den 3 februari 1981 (se nedan).*

Uppsala universitet, medicinska fakultetsnämnden:

TVå medlemmar i Nordiska radet föreslår att man undersöker möjligheterna att inrätta ett epidemiologiskt bevakningssystem i Norden. Förslagsställarna framhåller att epidemiologiska studier är ett av flera sätt att belysa vissa miljöfaktors eventuella skadliga effekter på människan. De menar att endast en planlagd, löpande övervakning av människors hälsa och miljöförhållanden kan ge underlag för epidemiologiska analyser. Skälet för en nordisk insats på detta område uppges vara att Sverige skulle vara en alltför liten enhet för att bygga upp ett epidemiologiskt bevakningssystem. Förslagsställarna anför vidare att ett tidigare nordiskt förslag om en miljöprovbanks kan ses som ett första steg i riktning mot ett system för epidemiologisk övervakning.

Medicinska fakultetsnämnden delar inte förslagsställarnas uppfattning att breda prospektiva studier är den enda möjligheten för epidemiologiska studier av olika miljöfaktors effekter. Tvärtom torde retrospektiva epidemiologiska studier med riktad frågeställning många gånger vara det bästa sättet att belysa ett möjligt orsakssamband sedan misstanke härom

uppkommit. Fakultetsnämnden känner sålunda stor tveksamhet inför värdet av ett stort och brett organiserat epidemiologiskt bevakningssystem av den typ förslagställarna skisserar.

Nämnden delar inte heller förslagsställarnas uppfattning att Sverige skulle vara ett alltför litet område för epidemiologiska studier med prospektiv metodik. Det torde vara nödvändigt att planera sådana studier med stor noggrannhet och exakthet i metoderna vilket torde vara lättare att genomföra i ett land än i flera.

Frågorna om olika miljöfaktorers hälsomässiga betydelse har fått ökad uppmärksamhet under senare år och ett stort antal myndigheter och organisationer arbetar med dessa frågor, i Sverige t. ex. det nyinrättade statens miljömedicinska institut. Nämnden anser att de uppgifter förslagsställarna diskuterat i första hand bör åvila de redan existerande myndigheterna och avstyrker därför förslaget om en närmare utredning av möjligheterna att inrätta ett epidemiologiskt bevakningssystem i Norden.

Uppsala den 3 februari 1981

På medicinska fakultetsnämndens vägnar

John Sjöquist

Birgit Lannering

Universitetet i Linköping, medicinska fakultetsnämnden:

Tankegångarna i förslaget speglar den oro som finns på många håll över de hälsorisker som miljöförstöringen kan tänkas innebära. Inte sällan har epidemiologiska undersökningar kommit att framstå som det effektivaste verktyget vad gäller att uppmärksamma miljörisker även om den toxikologiska forskningen under senare år kommit att bidra i större utsträckning än tidigare med utvärderingar och varningar beträffande exempelvis kemikaliers verkningar.

Frågan om satsning på epidemiologisk forskning har diskuterats i flera kommittéer och arbetsgrupper i Sverige och ett par professorer med epidemiologisk inriktning har tillkommit under senare år. Det är dock tveksamt om den epidemiologiska forskningen egentligen har fått något bredare och mera påtagligt stöd och det kan till och med ifrågasättas om inte vissa krafter arbetat på att försöka avgränsa den epidemiologiska verksamheten genom institutionalisering. Det finns anledning att vara kritisk mot sådana tendenser liksom också mot tanken på att bygga upp något slags överordnat nordiskt system för epidemiologisk övervakning.

Medlemsförslaget ter sig något oklart på vissa punkter, t. ex. vad avser diskussionen om cancerregistret och behovet av förstklassiga epidemiolo-

giska data. Problemet är dock knappast att exempelvis cancerregistrets data är av för dålig kvalitet utan snarare har det varit en eftersläpning i bearbetning av inkommande material och vidare finns nu förslag om att annan institution än socialstyrelsen skulle vara huvudman för cancerregistret, något som ur många synpunkter ter sig olyckligt. Cancerregistren i något eller några av de andra nordiska länderna synes inte vara förankrade vid någon myndighet utan upprätthålles av andra organisationer, något som bland annat har lett till svårigheter för arbetsmedicinskt inriktade epidemiologer i ett av våra grannländer att få tillgång till erforderliga data. Det finns således anledning att kanske i första hand på nationell basis se över funktionen av olika register snarare än att försöka bygga upp övernationella system. Medlemsförslaget antyder att expositionsuppgifter är av särskilt värde och i detta vill man gärna instämma. Övervägande pågår för närvarande i Sverige inom ramen för ett av arbetarskyddsfonden stött projekt beträffande hur mera utförliga expositionsuppgifter skulle kunna införskaffas. Problemen härvidlag är utomordentligt stora och det torde krävas att man i första hand får fram ett försöksregister som skulle kunna tjäna som modell för ett större projekt. Det ter sig av bland annat anförda skäl såsom tveksamt om något effektivt system kan skapas på nordisk basis. Till detta kan läggas att vid 26:e Nordiska yrkeshygieniska mötet i Helsingfors 1977 redovisades en sammanställning betitlad "Samnordisk fallrapportering och epidemiologi inom yrkesmedicinen". Detta var en rapport som utarbetats med medel från Nordiska ministerrådet och som tillställts såväl rådet som nordiska ämbetsmannakommittén för arbetsmiljöfrågor men såvitt bekant har ingenting skett som följd av den aktuella rapporten. Bland annat har det visat sig att konkret nordiskt samarbete i arbetsmiljöfrågor kräver en del resurser vilka knappast ställs till förfogande. Även om således vissa deltidstjänster temporärt finansierats på nordisk basis så torde ett samarbete av tilltänkt slag närmast kräva något slags institution, sannolikt en arbetsgrupp på åtminstone 5–6 personer för att något konkret resultat skall kunna erhållas.

Medlemsförslaget diskuterar i sin senare avdelning en delvis annorlunda aspekt, nämligen behovet av att insamla, bevara och sprida kännedom om såväl biologiska som andra prov ur naturmiljön. Man tänker sig tydligen någon form av nordisk provbank med samordning av forskning om provtagningsmetoder, analysmetoder, lagringsmetoder m. m. Man menar sedan att ett samarbete härvidlag skulle kunna vara ett första steg i riktning mot ett system för epidemiologisk bevakning.

Det förefaller angeläget att man fortlöpande tar "såväl biologiska som andra prov ur naturmiljön" och att sådana prov blir bevarade för framtida behov. I sammanhanget kan erinras om hur kvicksilveranalyser kunde utföras på fjädrar från uppstoppade fåglar i museer och därvid visa hur halten efterhand ökat till följd av användningen av kvicksilverbetat utsäde. Det ligger nära till hands att man också kan få anledning att efterforska

andra substansers spridning i miljön, exempelvis klorerade bekämpningsmedel och eventuellt biprodukter i dessa såsom klorerade dibensodioxiner och dibensofuraner vilka förefaller kunna ackumuleras längre än vad som man i allmänhet hittills antagit. Om någorlunda gemensamma nordiska riktlinjer kunde skapas för en sådan provtagning vore detta säkerligen värdefullt. Frågan är dock hur sådana prover skall kunna bevaras, men möjligen skulle de naturhistoriska riksmuseerna kunna förstärkas för att ta hand om sådant material av såväl ekologiskt som miljömedicinskt intresse. I första hand bör man dock söka klarlägga på vilket sätt preparat lämpligen kan bevaras över mycket långa tidsrymder.

Sammanfattningsvis förefaller således medlemsförslaget innehålla vissa synpunkter av betydande intresse medan andra avsnitt är mindre väl genomtänkta och kanske alltför optimistiskt presenterade. Sist men inte minst förtjänar det återigen betonas att storstilade, övernationella projekt av det aktuella slaget kräver icke obetydliga resurser om meningsfulla resultat skall kunna erhållas.

Linköping den 14 januari 1981

På medicinska fakultetsnämndens vägnar

Nils-Holger Areskog

Randi Hellgren

Lunds universitet:

Vid Lunds universitet har medicinska och matematisk-naturvetenskapliga fakultetsnämnderna beretts tillfälle att inkomma med yttrande i detta ärende.

Båda fakultetsnämnderna har beslutat avstå från att avge yttrande.

Lund den 2 februari 1981

På rektorsämbetets vägnar

Kerstin Widebäck

Göteborgs universitet, medicinska fakultetsnämnden:

Frageställningen beträffande i vilken grad man med hjälp av olika epidemiologiska bevakningssystem kan studera samband mellan miljöfaktorer och människans hälsa är mycket väsentlig. Epidemiologiska tekniker för detta ändamål har använts i hundratals år och har för speciella expone-

ringsituationer särskilt i yrkeslivet kunnat knyta uppkomst av en viss sjukdom till en specifik exponering.

När det gäller bevakningssystem för befolkningen i stort uppkommer väsentliga svarigheter. Människan utsättes dagligen för en lang rad av olika miljöfaktorer, vilka var och en på något sätt kan förmodas påverka hennes hälsa. Till detta kommer den för stora befolkningsgrupper från hälsosynpunkt mycket viktiga exponering som äger rum till följd av levnadsvanor, särskilt alkohol och tobak.

Att i detta mangfacetterade exponeringsmönster genom ett bevakningssystem kunna särskilja enstaka faktorer som ger upphov till en speciell sjukdomsbild är mycket svart. Undersökningar som utförts de senaste åren visar att man även vid analyser av avgränsade yrkesgrupper får en alltför otillräcklig bild av de specifika miljöfaktorerna. Helt annorlunda ställer det sig då man har en på grundval av djurförsök eller genom preliminära observationer i vissa befolkningsgrupper uttalad hypotes rörande en viss faktors farlighet. Detta medger definitionen av grupper med olika exponeringsnivå samt sökande efter medicinska effekter med en precis diagnos. Den största delen av kunskapen rörande sjukdomsframkallande ämnen i omgivningen har tillkommit baserat på sådan specifik information snarare än genom data från allmänna bevakningssystem.

För närvarande pågår på flera håll inom Norden forskningsarbeten som syftar till att utveckla metoder för att studera befolkningens hälsotillstånd särskilt i avseende på miljöfaktorer. Vid medicinska fakulteten har sedan många år pågått kliniska undersökningar av olika åldersgrupper bland Göteborgs befolkning. Vidare bedrivs forskningsprogram rörande samband mellan miljöfaktorer och cancer och i en nyligen påbörjad undersökning studeras sambandet mellan miljöfaktorer och hälsotillståndet bland befolkningen i stenungsundsområdet.

Medicinska fakultetsnämnden finner att kunskaperna rörande hur ett epidemiologiskt bevakningssystem för att studera samband mellan miljöfaktorer och människans hälsa skulle upprättas för närvarande är alltför bristfälliga för att förutsättningar skulle föreligga att på nordisk bas införa ett sådant system. Fakultetsnämnden anser i stället att pågående aktiviteter hos olika forskargrupper inom området bör stödjas t. ex. genom att speciella forskningsanslag görs tillgängliga genom Nordiska ministerrådet.

Göteborg den 21 januari 1981

Per M. Lundin

Barbro Strand

Umeå universitet, medicinska fakulteten, fakultetsnämnden:

Med utgångspunkt från att förändringar av sjukdomsincidens och mortalitet (t. ex. beträffande cancer) ofta torde vara resultat av förändringar i

levnadsvanor och miljö föreslås i motionen att man undersöker möjligheterna att inrätta ett epidemiologiskt bevakningssystem i Norden. Förslaget har intimt sammankopplats med ett förslag om en nordisk miljöprovbank framlagt av en projektgrupp under Nordiska ministerrådet (*NU B 1977:6*). Något beslut om en sådan har dock ännu ej fattats.

För närvarande finnes i samtliga nordiska länder cancerregister och dödsorsaksregister uppbyggda efter likartade principer. Alla dessa register har god tillgänglighet när det gäller t. ex. miljömedicinskt inriktad forskning. Det finns för närvarande inget som talar för att ett gemensamt nordiskt epidemiologiskt bevakningssystem bättre skulle kunna tillgodose forskningens behov än de nuvarande nationella registren. Det väsentliga syftet i motionen skulle sannolikt lättast nås genom att intensifiera det redan existerande internordiska samarbetet mellan ovan nämnda register t. ex. genom periodiskt utgivande av jämförande statistiska sammanställningar. I sammanhanget bör också erinras om de internationella organen WHO:s och IARC:s koordinerande insatser beträffande dödsorsaks- och cancerincidensdata från olika länder.

En möjlighet som föresvävat motionärerna är uppenbarligen också en sammankoppling av data i en nordisk miljöprovbank med data från t. ex. cancerregister och dödsorsaksregister. Det är för närvarande omöjligt att förutsäga om data i en sådan miljöprovbank kommer att vara av värde för epidemiologisk analytisk forskning och avgörande för detta är naturligtvis dels provens frekvens och representativitet, dels i vad mån proven kan fånga etiologiskt relevanta faktorer. Med dagens datateknik är det emellertid lätt att vid behov sammankoppla data från en miljöprovbank med data från t. ex. cancerregister och dödsorsaksregister utan att ett speciellt epidemiologiskt bevakningssystem behöver organiseras.

Det bör också av berörda myndigheter undersökas hur man kan underlätta för forskare att göra samnordiska epidemiologiska analyser, t. ex. av sjukdomars geografiska utbredning. Vidare bör, enligt vår mening, resurser hellre än att skapa stora databanker satsas på att utvärdera den officiella hälsostatistiken, gärna då i nordiskt jämförande syfte.

Med anledning av ovanstående vill fakulteten avstyrka att ett institutionellt sammanhållet epidemiologiskt bevakningssystem organiseras i Norden men rekommenderar ökad samverkan mellan befintliga register av miljömedicinskt intresse i Norden såsom dödsorsaksregister och cancerregister.

Umeå den 26 januari 1981

Pa fakultetsnämndens vägnar
Sven Dahlgren

Katarina Holmqvist

Umeå universitet, institutionen för ekologisk zoologi:

Vid inrättandet av ett epidemiologiskt bevakningssystem i Norden måste det vara angeläget, att samordna detta med det redan befintliga svenska Program för miljö kvalitetsövervakning (PMK) som administreras av statens naturvårdsverk.

Syftet med de två bevakningssystemen är i grunden detsamma, nämligen att värna om vår livsmiljö. Inom PMK samlas dessutom bl.a. en rad uppgifter om olika ämnens förekomst i miljön. Det måste vara väsentligt att kunna sambearbeta sådana data med epidemiologiska data.

För att data skall kunna samutnyttjas effektivt, ställs krav på att den information som insamlas inom respektive övervakningssystem lagras på likvärdigt sätt. Detta gäller t.ex. angivelse av mätvariabel, tidpunkt och plats för olika slags observationer. Möjligheten att i epidemiologiska sammanhang använda samma system för datalagring som inom PMK kan därför rekommenderas.

Umeå den 23 januari 1981

Enligt uppdrag

Birger Hörnfeldt

Åke Bengtsson

Svenska kommunförbundet:

Styrelsen ställer sig bakom förslagsställarnas synpunkter på behovet av en bättre samordning av insatser som avser att belysa skyddet av totalmiljön men är tveksam till om det för närvarande föreligger ett behov av ett nordiskt, epidemiologiskt bevakningssystem.

Sedan de mikrobiologiska miljöfaktorerna till stor del kommit under kontroll har hälsovårdsarbetet i Sverige under senare år alltmer inriktats på kemiska och fysikaliska miljöfaktorer. Utöver toxikologiska undersökningar på djur har det gjorts omfattande försök att genom epidemiologiska studier försöka utreda orsakssamband och dos-respons-samband mellan hälsoeffekter och olika faktorer i totalmiljön.

Kravet på epidemiologiska bevakningssystem inom den förebyggande hälsovården (i den allmänna miljön och i arbetsmiljön) betingas av såväl förekomst av hälsofarliga miljöfaktorer som förekomst av sjukdomar. Men det krävs även tillräckligt stora befolkningsgrupper för att sådana epidemiologiska undersökningar skall bli meningsfulla och avkasta säkra resultat.

Sverige har byggt upp databaser med inriktning på exponerings- och effektdata. Avsikten har varit att genom registreringar av data, relaterade

till individen och dennes exponeringsplats, bl. a. skapa underlag för bedömning av miljöbelastningar och behov av ökade skyddsinsatser. Sålunda kan nedanstående register sägas bilda underlag för ett bevakningssystem som förslagsställarna efterlyser:

- pneumokoniosregistret (dammlunga)
- tvillingregistret (rökvanor m. m.)
- alkoholregistret
- register över läkemedelsutköp
- läkemedelsbiverkningsregistret
- dödsorsaksregister
- dödsfallsregister
- patientregister
- register inom allmänna försäkringen
- 90-dagarsregistret (sjukskrivning om minst 90 dagar)
- register över förtidspensioner, sjukbidrag, invaliditet m. m.
- cancerregistret
- missbildningsregistret
- tuberkulosregistret
- yrkesskaderegistret
- bygghälsoregistret
- register över vägtrafikolyckor

Harutöver finns många register, statistiska sammanställningar och undersökningar som belyser levnadsförhållanden, hälsa och sjukdom, handikapp m. m. som tjänar som underlag då man önskar identifiera individer eller grupper som eventuellt befinner sig i riskzoner eller är utsatta för stora miljöbelastningar.

Samtidigt med att dessa individrelaterade register byggs ut har det under senare år tillskapats olika register och datasystem för inrapportering av miljödata såsom:

- luft- och nederbördstekniska stationsnätet
- Miljövårdens informationssystem
- Programmet för övervakning av miljö kvalitet
- Samordnad utsläpps- och recipientkontroll (försöksverksamhet)
- svenska delen av EMEP (European Monitoring and Evaluation Programme).

Trots dessa informationskällor finns det fortfarande behov av basdata då det gäller att identifiera individer eller grupper i speciellt belastade arbetsmiljöer. Vidare behöver det tillskapas informationssystem för att fanga in och bevara uppgifter om exponering och hälsouppgifter under längre tidsperioder (t. ex. strålrisker i bostäder och arbetsplatser).

Under landstingsförbundets kongress år 1979 behandlades bl. a. debattskriften "Hälsopolitik i praktiken – förutsättningar och krav". Skriften pläderar för ökade miljö- och individinriktade, förebyggande insatser.

Sedan våren 1980 pågår inom landstingsförbundet ett arbete med att

utforma riktlinjer för hälsopolitik och ta fram material som skall ligga till grund för praktisk planering och genomförande av landstingens miljömedicinska verksamhet, med uppgift att på regional nivå utveckla och stödja det hälsoriktade arbetet. Verksamheten skall bl. a. inkludera epidemiologiska studier, forsknings-, utvecklings- och försöksverksamhet med syftet att identifiera, analysera och beskriva olika hälsoproblem.

I enlighet med riksdagens beslut att socialstyrelsens länsläkarorganisation skall avvecklas har regeringen uppdragit åt statens förhandlingsnämnd att med berörda sjukvardshuvudmän förhandla om samverkan inom det miljömedicinska området. Härvid kommer behov av expertinsatser inom miljömedicin, smittskydd och epidemiologi att klarläggas.

1980-07-01 trädde statens miljömedicinska laboratorium i verksamhet. Det skall ha sin verksamhet starkt orienterad mot den fysiska miljön, med huvudsaklig inriktning på att skapa underlag för bedömningar av föroreningar i den yttre miljön och i bostäder. Det skall också behandla allmänna medicinskt-hygieniska och toxikologiska problem.

Med hänvisning till ovanstående och att det pagar ett flertal utredningar som på olika sätt skall belysa betydelse och behov av epidemiologiska övervakningssystem för hälsa och miljöfaktorer anser styrelsen att frågan om inrättandet av ett epidemiologiskt bevakningssystem i Norden kan besvaras först sedan det klarlagts hur nuvarande resurser används, vilka resultat de avkastar och hur dessa kommer den enskilda och samhället till godo. Bland annat behöver analyseras om datainsamlingen kring individens hälsa respektive miljöfaktorer är tillräckligt samordnade med hänsyn till hälso- och miljövarsarbetets syften.

Stockholm den 27 februari 1981

Svenska kommunförbundet

Inge Hörlén

Landstingsförbundet:

Sverige befinner sig för närvarande i ett skede av uppbyggnad av samhällsmedicinskt inriktade verksamheter. Delvis sker detta genom omstrukturering av tidigare verksamheter på området. För landstingens del kan denna utveckling sägas vara en följd av det senaste decenniets hälsopolitiska debatt och programarbete.

Behovet av epidemiologisk kunskap i vid mening har genomgående manifesterats i de senaste arens hälso- och sjukvardspolitiska debatt och programarbete i Sverige. När det gäller statliga organ av betydelse för epidemiologisk bevakning och hälsopolitisk verksamhet sker för närvaran-

de väsentliga förändringar. I den omorganisation av socialstyrelsen som nu successivt sker, tillskapas en byrå för hälsoskydd inom avdelningen för förebyggande arbete och planering. 1980 inrättades statens miljömedicinska laboratorium och institutet för psykosocial miljömedicin. Statens miljömedicinska laboratorium skall enligt förarbetena ha en verksamhet som är inriktad på att bygga upp, samla in och systematisera kunskaper inom den fysikalisk-kemiska miljömedicinens område och den allmänna hälsovården samt vidare att "följa, stödja och delta i det internationella hälsovårdsarbetet." Socialstyrelsen avser ha en epidemiologisk och statistisk kompetens för att, i nära samarbete med det miljömedicinska laboratoriet, kunna initiera och följa forskningen på området och föra ut resultaten till i första hand landstingen.

Enligt landstingsförbundets bedömning bidrar den ovan beskrivna utvecklingen till att de svenska förutsättningarna för ett nordiskt samarbete på detta område ännu inte kan överblickas. En särskild utredning av förutsättningar och problem i samband med ett nordiskt epidemiologiskt bevakningssystem bör därför enligt landstingsförbundet ske för att ge underlag för ställningstagande på området.

Landstingsförbundets styrelse vill i detta sammanhang erinra om sitt yttrande 1980-02-28 över ett remitterat medlemsförslag (A 575/s) om utvidgad utbildning och forskning inom det miljömedicinska området. I det yttrandet förordades "en inventering och värdering av skilda alternativa möjligheter att förstärka forskningen och utbildningen inom det miljömedicinska området".

Stockholm den 26 februari 1981

Landstingsförbundet

Kurt Ward

Rune Carlsson

Svenska arbetsgivareföreningen (SAF):

— — — Yttrandet har utarbetats i samråd med arbetsgivareföreningarna i Danmark, Finland och Norge.

Medlemsförslaget behandlar förutsättningarna för ett epidemiologiskt bevakningssystem i Norden. Med hänvisning till svårigheterna att kartlägga orsakerna till cancer understryks behovet av förtsklassiga epidemiologiska data. Det betonas också att en bedömning av de långsiktiga förändringarna i livsmiljön och deras effekter blir säkrare, om data från hela Norden kan insamlas, vilket gör att iakttagelserna kan bygga på ett större befolkningsunderlag.

I förslaget omnämns olika nu tillgängliga resurser och vissa planer på delmål, bl. a. en nordisk miljöprovbank som eventuellt skulle kunna nyttjas i ett övergripande nordiskt bevakningssystem.

I medlemsförslaget antyds även olika svårigheter att inrätta ett nordiskt bevakningssystem, främst användning av nuvarande statistiska uppgifter samt bristen på strategier och erfarenheter av exponeringsundersökningar.

Om relationerna mellan miljöfaktorer och hälsoeffekter skall kunna bestämmas krävs bl. a. program för insamling av expositionsdata, vilka saknas i nuläget.

Organisationerna vill därför tillstyrka att möjligheterna att inrätta ett epidemiologiskt bevakningssystem i Norden undersöks. En sådan undersökning bör emellertid utgå från ett övergripande synsätt. Den bör göras framåtblickande och vara mera inriktad på att formulera ett system för framtiden än på att pröva hur nu befintliga statistikdata skall kunna användas retrospektivt. De nordiska arbetsgivareföreningarnas miljöexperter är villiga att medverka i en sådan undersökning.

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund kommer att komplettera ovanstående synpunkter med ett särskilt yttrande.

Stockholm den 25 februari 1981

Svenska arbetsgivareföreningen

Gunnar Westermark

Gideon Gerhardsson

Sveriges läkarförbund:

Läkarförbundet sympatiserar med intentionerna bakom förslaget. Det är ytterst angeläget att öka kunskaperna om sambanden mellan miljö – i vidaste bemärkelse – och hälsa.

Ett epidemiologiskt bevakningssystem av antytt slag kan möjligen utgöra ett instrument härför. Självfallet måste emellertid såväl behovet som nyttan av ett sådant system analyseras ingående innan det förverkligas. Läkarförbundet är inte övertygat om fördelarna med ett system på nordisk nivå och har i annat sammanhang förordat upprättandet av epidemiologiska bevakningssystem på läns- eller regionalnivå. Systemets avgränsning är en av de frågor som bör övervägas närmare inom ramen för den föreslagna undersökningen. Även möjligheterna till samordning med redan existerande "provbanks" och register måste utredas, liksom alternativa organisationsformer.

Sammanfattningsvis kan läkarförbundet med ovan gjorda papekanden tillstyrka att en undersökning genomförs beträffande möjligheterna att inrätta ett epidemiologiskt bevakningssystem i Norden.

Stockholm den 5 mars 1981

Sveriges läkarförbund
Utredningsavdelningen
Ulf Schöldström

Ingemar Eckerlund

Svensk sjuksköterskeförening:

---, har inget att erinra vad gäller förslaget att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att undersöka möjligheterna att inrätta ett epidemiologiskt bevakningssystem i Norden.

SSN bör överväga, om vi som organisation skall hemställa hos Nordiska rådet att få följa arbetet eller ha möjlighet till "insyn" i framtiden.

Stockholm den 4 februari 1981

Ulrica Croné
Ordförande

Förste stadsläkaren i Malmö:

Förslagställarnas ambition är att få ett gradvis bättre kunnande om sambandet mellan miljöförorening och hälsorisker. Detta är naturligtvis mycket angeläget. Jag tror dock inte att det förslag som lämnas här är det bästa när det gäller att uppnå detta mål. Anledningen till att jag tycker detta är följande.

Varje undersökning som syftar till att finna samband mellan miljöföroreningar och hälsorisker måste utgå från en alldeles klart formulerad hypotes. För att kunna testa denna hypotes behövs sedan kännedom om exponeringsfaktorer, typ och dos samt framkallad effekt eller respons. Den hälsorisk eller sjukdom man avser att studera måste vara klart definierad. Relevanta kontrollgrupper måste finnas.

En sammanställning av en miljöprovbanks såsom föreslagits, kan vad jag förstår endast ge anekdotiska kunskaper om förekomst i miljö utan någon möjlighet att utifrån detta göra observationer av etiologisk relevans. För att belysa trender i miljöpåverkan på en befolkning kan naturligtvis sådana här prov användas, men det är i stort sett det enda användningsområdet jag ser.

Jag har heller inte förstätt hur detta skall gå till praktiskt. Det talas ju faktiskt om insamlandet av biologiska och andra prov av naturmiljö samt en lagringsmetod. Det kan väl inte vara förslagställarnas mening att man för tider framöver skall bevara prov för kommande analyser. Analysen får väl göras i samband med insamlandet av proven och sedan får väl analysresultatet i stället bevaras åt eftervärlden.

Jag vill också vända mig emot påståendet att Sverige skulle vara en alltför liten enhet för att bygga upp ett epidemiologiskt bevakningssystem. Tvärtom skulle jag vilja hävda att epidemiologiska bevakningssystem skall göras i mycket små geografiska enheter. Däremot principerna för hur det skall vara uppbyggt bör naturligtvis göras på en nationell nivå och da naturligtvis gärna i samarbete med internationella erfarenheter. Att man har en gemensam princip för de nordiska länderna för insamling av miljödata är naturligtvis inget hinder, utan tvärtom.

I Sverige förfogar vi över ett omfattande väl genomarbetat system för beskrivning av såväl mortalitet som morbiditet (fortlöpande registrering, cancermorbiditet, register över inträffade missbildningar, data rörande graviditetsutfall samt ett specialregister med avseende på morbiditet). Även i miljödatanämndens informationssystem finns mycket relevant kunskap lagrad och detta bör naturligtvis stå till förfogande även för de andra nordiska länderna.

Ett epidemiologiskt bevakningssystem kommer förr eller senare att utvecklas i Sverige. Det praktiska handhavandet av detta bevakningssystem skall väl enligt planerna ske vid landstingens miljömedicinska enheter när detta har inrättats. Det är den lokala kännedomen om expositionsförhållanden och specifika sjuklighetsförhållanden inom respektive landsting som är avgörande för möjligheter att sammanställa orsakssamband när det gäller miljöföreningar och hälsorisker. För att ge större effektivitet i landstingens miljömedicinska enheters arbete måste ett överordnat generellt system för epidemiologisk bevakning finnas till hands och det är viktigt att forskning och utvecklingsarbete ägnas åt konstruktionen av ett sådant system. Denna utarbetning kan gärna göras i samnordisk krets.

Sammanfattningsvis vill jag alltså säga att jag inte har något emot att det inrättas ett epidemiologiskt bevakningssystem i Norden men att detta ägnar sig åt att beskriva generella principer för miljöövervakning. Insamlandet av data vad gäller exponering, dos och effekt bör dock ske i samband med klart och definierade hypoteser om samband mellan miljöföreningar och hälsorisker/sjukdom.

Malmö den 27 januari 1981

Ulf Bergdahl

Länsläkarorganisationen i Älvsborgs län:

1978 avgav utredningen om lokalisering av miljöstörande industri sitt slutbetänkande (SOU 78:25). I denna konstaterades att kunskapen om miljöns inverkan på människors hälsa var bristfällig och utredningen föreslog att de dåvarande länsläkarorganisationernas arbetsuppgifter skulle omprioriteras så att de kunde bilda kärnan i en regional epidemiologisk enhet. På basen av detta förslag gav socialstyrelsen hösten samma år länsläkarorganisationen i Älvsborgs län i uppdrag att tillsammans med expertis vid hygieniska institutionen vid karolinska institutet och dåvarande omgivningshygieniska avdelningen vid statens naturvårdsverk praktiskt arbeta med dessa frågor.

Sedermera har riskdagen beslutat att länsläkarorganisationerna skall avskaffas fr. o. m. 1981-07-01. Samtidigt har landstingsförbundet under sin kongress våren 1980 antagit en rekommendation att landstingen skulle inrätta s. k. miljömedicinska enheter vars huvuduppgift skulle bli att utarbeta ett epidemiologiskt bevakningssystem. En utredningsgrupp inom landstingsförbundet väntas inom kort framlägga förslag och rekommendationer till enskilda landstingen angående dessa eventuella miljömedicinska enheters arbetsuppgifter, personal etc.

Centralt har omgivningshygieniska avdelningen ombildats till statens miljömedicinska laboratorium (SML) fr. o. m. 1980-07-01 och därvid överförts från statens naturvårdsverk till socialstyrelsen. En av SML:s uppgifter är att medverka vid uppbyggandet av ett epidemiologiskt bevakningssystem.

Nyligen har från SML lämnats framställning till statens naturvårdsverk forskningsnämnd med konkreta förslag i denna fråga. Enligt detta förslag skulle centralt vid SML inrättas en styrgrupp och till denna grupp skulle knytas tre expertgrupper: en medicinsk, en sociologisk och en teknisk grupp.

För att ett epidemiologiskt bevakningssystem skall kunna fungera fördras emellertid ett nära samarbete med primära uppgiftslämnare såsom distriktsläkare, läkare inom slutenvård, tekniker inom industrin, tjänstemän vid länsstyrelsens naturvårdsenhet, vid hälsovårdsnämnderna o. s. v. Detta för att kunna värdera dessa uppgifters validitet. Detsamma gäller för att kunna tolka erhållna resultat. Ett intimt samarbete med sjukvårdshuvudmannen och andra samhällsplaneringsorgan är vidare en förutsättning för att erhållna resultat skall kunna omsättas i praktiskt handlande.

Enligt länsläkarorganisationen i Älvsborgs län tvååriga erfarenhet är detta så betydelsefullt att utan denna lokala förankring har knappast ett epidemiologiskt bevakningssystem några förutsättningar att kunna fungera i praktiken.

Beträffande förslaget om inrättandet av provbank etc. saknar länsläkarorganisationen helt kunskap om och erfarenheter av vad detta innebär.

Sammanfattningsvis vill länsläkarorganisationen således framhålla att om ett epidemiologiskt bevakningssystem skall fungera fordras en regional anknytning. I Sveige bör detta ske genom att man snarast möjligt inrättar miljömedicinska enheter. SML bör nationellt få i uppdrag att samordna ansträngningar inom detta område med övriga nordiska länder.

Vänersborg den 9 januari 1981

Dag Höglund

T f länsläkare

Medlemsförslag

om ett nordiskt tungjon-laboratorium

(Väckt av *Sture Palm och Ingrid Sundberg*)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordisk Institut for teoretisk atomfysik (NORDITA):

För den kärnfysikaliska forskningen i Norden är det av största betydelse, att man har tillgång till laboratorieresurser, som möjliggör att bedriva experimentell forskning på kärnfysikens frontområden. Mot bakgrund av att acceleratorparken i Norden inte innefattar någon större modern accelerator är det vidare av vikt att man *snarast* finner en väg att tillgodose behovet av en sådan. Med tanke på att frågan om den framtida verksamheten inom experimentell kärnfysik är speciellt akut för forskarna i Stockholm och Uppsala, har svenska regeringen tillsatt en utredning under ledning av svenska naturvetenskapliga forskningsrådets ordförande Mats Lemne, med uppgift att föreslå en lösning på de framtida acceleratorproblemen. Det i medlemsförslag A 598/k presenterade alternativet till accelerator är ett av flera alternativ, som ovannämnda utredning behandlar. Frågan är i sin helhet på remiss hos svenska fysiker. Vidare kommer ett antal arbetsgrupper, som behandlar skilda användningsområden av en framtida accelerator, att framlägga sina synpunkter vid en workshop i mars detta år. Till denna har även kärnfysiker från övriga nordiska länder inbjudits.

Inom kort kommer alltså ett omfattande material att föreligga om det framtida behovet av accelerators i Norden – speciellt då i Stockholm–Uppsala området – grundat på nordiska kärnfysikers bedömningar och önskemål.

NORDITA finner det i detta läge olämpligt att på denna tidpunkt yttra sig om ett speciellt förslag utan att kunna ta hänsyn till de övriga alternativ, som den nämnda utredningen förväntas presentera.

Köpenhamn den 15 januari 1981

På NORDITA:s vägnar

Ben Mottelson

T. f. direktör

Samarbetsnämnden för de nordiska naturvetenskapliga forskningsråden (NOS-N):

De naturvetenskapliga forskningsråden i Danmark, Finland, Norge och Sverige ser positivt på det politiska initiativ som tagits beträffande acceleratorbaserad forskning. Kärnfysikalisk forskning i Norden lider sedan länge av svår brist på modern basutrustning, i första hand kraftfulla accelerators. Förslaget om nordiskt samarbete inom acceleratorbaserad forskning anser råden vara intressant speciellt i längre perspektiv, då detta kan ge möjligheter till en kraftfullare satsning inom området än vad samarbete inom enskilda land kan ge.

Den finska naturvetenskapliga kommissionen *tillstyrker* förslaget. Kommissionen föreslår även att Finland borde komma ifråga vid valet av säte för det föreslagna nordiska tungjon-laboratoriet.

Kommissionen påpekar att Finland för närvarande knappast fungerar som centrum för någon av de gemensamma nordiska anläggningarna. Kommissionen upplyser vidare att Jyväskylä universitet planerar att i slutet av 80-talet bygga en modern accelerator, visserligen inte med lika goda prestanda som det föreslagna laboratoriet förutsätter. Det torde emellertid vara möjligt att öka den planerade accelerators prestanda att motsvara den föreslagna nordiska accelerators och att ställa denna accelerator till förfogande för nordiskt bruk. Eftersom universitetet i Jyväskylä dessutom samtidigt planerar att bygga om laboratorietrymmen, borde det enligt kommissionens uppfattning vara möjligt att smidigt anpassa byggplanerna att omfatta det föreslagna tungjon-laboratoriet.

Råden i Danmark, Norge och Sverige *avstyrker* för närvarande förslaget. Det naturvetenskapliga rådet i Danmark anser att rådet på grundval av det föreliggande förslaget inte kan ge något detaljerat uttalande. Då förslaget utan vidare skulle komma att orsaka betydande investeringar kan rådet inte, under den rådande krissituation som den naturvetenskapliga forskningen befinner sig i, *tillstyrka* förslaget.

Det naturvetenskapliga forskningsrådet i Norge anser att de norska kärnfysikerna, med hänsyn tagen både till inhemska och internationella anläggningar, för närvarande har rimliga arbetsvillkor.

Rådet hänvisar vidare till det avgörande som inom kort skall fattas beträffande Norges deltagande i det nya internationella LEP-projektet vid CERN, Genève. Rådet anser att även om det här är fråga om en annan del av fysiken, måste ett engagemang av den storleksordning det här är fråga om, ses i ett större sammanhang, nämligen utvecklingen av norsk fysik i allmänhet.

Naturvetenskapliga forskningsrådet i Sverige hänvisar till det uppdrag som utbildningsdepartementet under 1980 givit åt landshövdingen Mats Lemne och professor Ingvar Lindgren att utreda resurser för den accelera-

torbaserade forskningen samt ta kontakter med nationella och nordiska samarbetsorgan. Utredningen beräknas vara klar hösten 1981. NFR förutsätter att utredarna i sitt arbete även tar ställning till det framlagda medlemsförslaget.

Stockholm den 29 januari 1981

För Samarbetsnämnden för de nordiska
naturvetenskapliga forskningsråden

Anja Borg
Sekreterare

Nordens fackliga samorganisation har i skrivelse den 11 december 1980 meddelat att organisationen inte avser att yttra sig i anledning av medlemsförslaget.

Danmark

Undervisningsministeriet:

I den anledning har man anmodat Niels Bohr Institutet om at udtale sig om forslaget. Institutets udtalelse af 16. december 1980 vedlægges (se *nedan*).

Endvidere er statens naturvidenskabelige forskningsråd blevet anmodet om at udtale sig. Forskningsrådet har ikke på det foreliggende grundlag set sig i stand til at udtale sig detaljeret om det fremsatte forslag, men anfører, at da forslaget givet vil medføre betragtelige investeringer, må forskningsrådet i den nuværende krisesituation for naturvidenskabelig forskning i Danmark fraråde, at man fra dansk side går ind i realitetsdrøftelser vedrørende denne sag.

Undervisningsministeriet er enig i denne vurdering.

Ministeriet for kulturelle anliggender har ingen bemærkninger haft til forslaget.

København, den 21. januar 1981

P. m. v.

Bjørn Brynskov

E. Noer
Fuldmægtig

Niels Bohr Institutet:

Ønsket om et fælles nordisk tungion laboratorium har været fremsat fra NBI¹ i 1972. Det dengang udarbejdede projekt var baseret på den allerede eksisterende accelerator ved TAL² som injektor for en ny stor cyclotron. Dette projekt, som blev støttet af FFU,³ blev i princippet tiltrådt af den danske regering, men vandt ikke tilslutning hos de bevilgende myndigheder i de øvrige nordiske lande.

NBI fremsatte i 1977 et nyt tungion projekt (TIP) på rent dansk grundlag. Dette projekt, som bestod af en 20–25 MV tandem accelerator, blev varmt støttet af SNF⁴ og PRF,⁵ som fandt de forskningsområder, som projektet tog sigte på, særdeles lovende. Det viste sig imidlertid umuligt at opnå den fornødne økonomiske støtte til TIP projektet, og de eksperimentelle kernefysikere har set sig nødsaget til at basere en stor del af deres forskning på større europæiske og amerikanske accelerators som et nødvendigt supplement til den forskning, som stadig kan udføres ved institutets tandem accelerator.

Institutet nyder i øjeblikket stor goodwill fra disse laboratoriers side, og den umiddelbare fremtid synes sikret ved separate aftaler fra projekt til projekt og via velvillig støtte fra SNF til dækning af rejseomkostningerne og mindre instrumentanskaffelser i forbindelse med projekterne. Det er dog tvivlsomt, om institutet på længere sigt kan holde sig på dette ambitionsniveau ved kun at låne sig frem. En mere langsigtet planlægning af målrettet forskning er ikke mulig på dette grundlag.

Det foreslåede nordiske tungion laboratorium udstyret med en accelerator af den nævnte størrelsesorden må siges at have tilstrækkelig højt ambitionsniveau til at interessant forskning vil være mulig gjort i en lang årrække fremover – og er som sådan helt sammenlignelig med det danske TIP projekt. NBI finder etableringen af det foreslåede tungion laboratorium særdeles attraktiv.

Det er en forudsætning for en langsigtet og frugtbar udnyttelse af de påtænkte fælles nordiske faciliteter, at et tidssvarende basislaboratorium med en videreudvikling af den eksisterende accelerator og et avanceret databehandlingsudstyr kan opretholdes. I den foreliggende økonomiske virkelighed, hvor nedskæringsbestrebelse næsten dagligt truer dansk naturvidenskabs forskningsmæssige muligheder, finder vi det dog yderst

¹ Niels Bohr Institutet

² Tandem acceleratorlaboratoriet (i Roskilde)

³ Forskningens fællesudvalg

⁴ Statens naturvidenskabelige forskningsråd

⁵ Planlægningsrådet for forskningen

betænkeligt at indgå i realitetsforhandlinger om et nordisk tungjon laboratorium.

København, den 16. december 1981

P. i. v.

Ove Nathan

Bestyrer

Finland

Helsingfors universitet, konsistoriet:

Redan för omkring ett år sedan gjorde finländska, även till Helsingfors universitets institutioner anknutna kärnfysiker hemställen hos Nordiska kommittén för acceleratorbaserad forskning (NOAC) om kartläggande av behovet av en samnordisk accelerator. Bakgrunden härtill utgörs av det sedan 1960-talet existerande behovet av en till kärnforskning duglig accelerator med stor prestanda. I föreliggande förslag omnämnt nordiskt tungjon-laboratorium skulle fylla grundförutsättningarna för ett effektivt samarbete. En tungjon-cyklotron vore ett synnerligen mångsidigt och i fråga om sin tekniska utrustning modernt instrument för forskarna inom kärnfysiken och skulle ge de nordiska kärnfysikerna tillfälle att bedriva aktuell forskning jämsides med de stora internationella laboratorierna. De första, på den nya supraledande teknologin baserade cyklotronerna, kommer inom kort att bli färdiga i USA och Kanada. Denna innovation i acceleratortekniken bör leda till betydande inbesparingar såväl i fråga om bygg- som driftskostnaderna. Då därtill flera nordiska kärnfysiker uttalat sitt intresse för ett samnordiskt accelerator-projekt, finner konsistoriet att en utredning är aktuell och önskvärd.

Understödjande medlemsförslaget rekommenderar konsistoriet att Nordiska ministerrådet för förslagens vidareutveckling av NOAC eller motsvarande sakkunniggrupp inbegär en utredning och en rekommendation om det vetenskapliga forskningsarbete som skall bedrivas vid det föreslagna nordiska laboratoriet, om möjligheterna till avancerad teknisk utrustning av laboratoriet, om de ekonomiska och administrativa frågorna samt om platsen för laboratoriet.

Helsingfors den 17 december 1980

N. Oker-Blom

Rektor

Jukka Petänen

Biträdande sekreterare

Åbo akademi:

Såsom framgår av medlemsförslaget är den acceleratorbaserade kärnfysiken eftersatt i Norden idag. Försök att i Norden inrätta ett tungjonlaboratorium har på 1970-talet gjorts två gånger utan framgång.

Inom Åbo akademi är främst den experimentella fysiken i behov av tillgång till ett tungjonlaboratorium. Akademiens 103 cm:s cyklotron används dels till forskning och undervisning i kärnfysik, dels till tillämpad fysik, främst inom det biovetenskapliga området och för produktion av radionuklider.

För forskning i kärnfysik är akademiens cyklotron ej tillräcklig. Den är emellertid nödvändig för den experimentella undervisningen och för att upprätthålla en basforskning som kan anknytas till verksamheten vid ett tungjonlaboratorium, vars moderna apparativa utrustning och forskningsmiljö är oumbärlig för forskning på en tillfredsställande ambitionsnivå.

Till utbildningen av forskare i experimentell kärnfysik vid Åbo akademi har hört vistelse vid större nordiska laboratorier, främst vid Forskningsinstitutet för atomfysik i Stockholm. Inget nordiskt laboratorium har dock kunnat erbjuda resurser i klass med dem som finns t. ex. i Förbundsrepubliken Tyskland eller i USA, där frontlinjeforskningen i kärnstrukturer finns idag.

Med hänsyn till det ovan sagda stöder Åbo akademi planerna på inrättandet av ett tungjonlaboratorium. Åbo akademi erinrar dock om de svårigheter som de tidigare försöken att realisera ett sådant laboratorium stött på. Inget tidsödande utredningsarbete borde få inledas förrän grundförutsättningarna för planens genomförande skapats. Sådana grundförutsättningar är:

- garanterandet av extra medel i de nordiska ländernas budgeter utöver andra områdens forskningsmedel
- enighet beträffande tungjonlaboratoriets placering.

Åbo akademi önskar för övrigt inte ta ställning till de ekonomiska konsekvenserna av projektet.

Åbo den 7 januari 1981

För Åbo akademi
Bill Widén
 Rektor

Roger Broo
 Förvaltningsdirektör

Åbo universitet¹:

— — — Universitetet anser att nordiskt samarbete inom den naturvetenskapliga grund- och tillämpande forskningen i princip är värt understöd. Inom några forskningsområden är samarbetet rent av nödvändigt. Innan påbörjar samarbetet borde man dock grundligt utreda, vilka forskningsområden det är skäl att stöda i synnerhet från Finlands synpunkt.

I medlemsförslaget har vetenskapliga motiv för inrättandet av ett tungjonlaboratorium enligt universitetet inte poängterats tillräckligt. Åbo universitet tycks inte heller för närvarande ha behov att delta i forskning kring en tungjonaccelerator.

Universitetet anser att innan Finlands eventuella deltagande i inrättandet av ett tungjonlaboratorium borde vårt lands högskolors och forskningsinstituts användningsbehov och laboratoriets inverkan på forskningsverksamheten grundligt utredas. På basen av uppgifterna i medlemsförslaget anser universitetet att det inte kan förorda Finlands deltagande i inrättandet av laboratoriet.

Åbo den 8 februari 1981

Osmo Ikola

Rektor

Seppo K. Markkanen

Planerare

Uleåborgs universitet, naturvetenskaplig fakulteten¹:

— — — Fakulteten förhåller sig i princip positiv till anskaffandet av en superanläggning med samnordiska krafter. Det aktuella tungjonlaboratoriet är av den storleksklassen att inget nordiskt land ensamt kan inrätta ett sådant.

Det planerade laboratoriets forskningsområde skall vara experimentell kärnkraft, kärnkemi och medicin. Planen behandlades i Nordiska rådet år 1972 under namnet NORDAC.

Enligt fakulteten innehåller det närslutna dokumentet för litet information om det planerade laboratoriets kostnader, forskningsplaner, personalbehov, lokaliseringssort osv. för att man skall kunna ta slutlig ställning till förslaget.

Därför föreslår fakulteten att man tillsätter en samnordisk arbetsgrupp

¹Yttrandet översatt från finska.

med uppgift att ajourföra den tidigare NORDAC-planen. Först därefter är det möjligt att fatta ett slutgiltigt beslut om inrättandet av ett laboratorium.

Uleåborg den 16 december 1980

Aino Hag
Fakultetssekreterare

Jyväskylä universitet, fysikaliska institutionen:

Forskningen vid Jyväskylä universitets fysikaliska institution är koncentrerad kring studier av atomkärnans struktur. Därför är det medlemsförslag som gjorts inom Nordiska rådet mycket intressant ur institutionens synvinkel. Det föreslagna samnordiska tungjonlaboratoriet skulle ju erbjuda institutionens forskare forskningsutrustning på hög internationell nivå.

För närvarande har forskarna vid fysikaliska institutionen (till antalet cirka 30, av vilka över hälften disputerat) tillgång till en $k = 20$ MeV cyclotron som tagits i bruk år 1975. Trots sin ringa ålder har cyclotronlaboratoriet vid Jyväskylä universitetets fysikaliska institution utvecklats till ett internationellt känt forskningscentrum inom kärnstruktur. Som specialområden må nämnas studier av monopolövergångar, utveckling av den s. k. helium-jet-metoden samt gamma- och elektronspektroskopi. Cirka två tredjedelar av den finska forskningen inom kärnstruktur görs i Jyväskylä. Institutionens internationella kontakter är livliga. Speciellt på nordisk nivå har samarbetet varit rikt.

För att säkra förutsättningarna för fortsatt forskning har fysikaliska institutionen i det långsiktiga utvecklingsprojektet för Jyväskylä universitet föreslagit ett förnyande av den nuvarande cyclotronen i mitten av 1980-talet och senast då institutionen flyttar till de nya institutionsutrymmen som torde byggas åren 1985–87. Den nuvarande cyclotronen börjar då vara uttjänt både vetenskapligt och tekniskt eftersom den till sin konstruktion är på 1960-tals nivå. Att flytta och återmontera den gamla utrustningen i nya utrymmen torde inte heller ekonomiskt vara vettigt.

Ifall det nu föreslagna samnordiska tungjonlaboratoriet förverkligas, kunde man enligt fysikaliska institutionens mening förena projektet i Jyväskylä med det. Den utredning som pågår i anknötning till Jyväskyläs acceleratorprojekt tjänar som sådan också ett samnordiskt ändamål, och är definitivt inte förgäves även om projektet i Jyväskylä skulle överföras till förverkning på nordisk nivå. Med hjälp av en samnordisk satsning kunde man enligt institutionens mening bäst säkra den kärnfysikaliska forskningens kontinuitet samt en internationellt sett tillräckligt hög nivå i Jyväskylä, i Finland och i hela Norden.

Baserande sig på ovan framlagda synpunkter stöder fysikaliska institutionen det medlemsförslag om byggande av ett nordiskt tungjonlaboratorium vilket framlagts i Nordiska rådet.

Jyväskylä den 6 januari 1981

Kalevi Valli

Föreståndare för institutionen

Tekniska högskolan¹:

Inom kärnfysiken och framför allt inom den teoretiska och experimentella forskningen av kärnstrukturen har de nordiska länderna starka traditioner. För närvarande håller man inom kärnfysiken snabbt på att övergå till att utforska kärnreaktioner, som åstadkommits med tunga joner. I detta syfte är förslaget om ett nordiskt tungjon-laboratorium aktuellt.

Det är klart att en tungjonaccelerator och ett i anslutning till den byggd laboratorium väsentligt skulle förbättra möjligheterna för grundforskning inom kärnfysiken i alla de nordiska länderna. Planeringen och byggandet av en accelerator skulle också vara utmanande som teknisk prestation. En tungjonstråle kan användas också inom andra forskningsområden, ehuru i ganska begränsad omfattning.

Ett tungjon-laboratorium skulle dock tjäna forskningsverksamheten vid Tekniska högskolan i tämligen liten omfattning. I högskolans fysikforskning har huvudvikten lagts vid atomfysiken, den fasta materians fysik och kärnfysikens tillämpningar.

Kostnaderna för det föreslagna tungjon-laboratoriet skulle bli höga och det är tänkbart att Finlands andel skulle belasta fysikforskningens eller universitetens och forskningsinstitutens nuvarande anslagsramar. Det skulle nödvändigtvis behövas ett specialanslag för genomförandet och upprätthållandet av initiativet. Med tanke på hemlandets forskningspolitiska situation finns det dock mål inom andra områden av fysiken som har ett större behov av finansiellt stöd. I fråga om kärnfysikens grundforskning har man under det senaste årtiondet satsat ganska mycket, när man vid Jyväskylä universitet och Åbo akademi anskaffat cyklotroner samt påbörjat byggandet av ett nytt acceleratorlaboratorium vid Helsingfors universitet.

Sammanfattningsvis anser Tekniska högskolan att ett nordiskt tungjonlaboratorium skulle vara intressant för den experimentella forskningen inom kärnfysiken, men att det knappast skulle ansluta till högskolans eget

¹Yttrandet översatt från finska.

forskningsprogram. Närmare beskrivning av projektet saknas i förslaget. Likaså saknas uppgifter om kostnaderna och deras täckande, placeringsort och bruket av anläggningen. Det är nödvändigt att utreda dessa förhållanden innan ett positivt ställningstagande till projektets genomförande kan övervägas. Det är dock att befara att kostnaderna blir höga och att deras täckande skulle belasta förverkligandet av för högskolan viktigare forskningsprojekt. Därför förhåller sig Tekniska högskolan reserverat till projektet åtminstone tills de ovannämnda uppgifterna genom eventuella förstudier står till förfogande.

Esbo den 19 december 1980

Jorma Routti

Professor

Anna-Kaarina Hakala

Notarie

Tammerfors tekniska högskola¹:

Högskolan anser det viktigt att öka nordiskt forskningssamarbete inom forskningens olika områden och är beredd att aktivt stöda detta. Det nu aktuella initiativet ligger än så länge utanför högskolans eget forskningsområde. Högskolan anser dock att initiativet väl lämpar sig som objekt för nordiskt forskningssamarbete. Högskolan föreslår en grundlig prövning av möjligheterna att placera institutet i Finland. Denna lösning motiveras å ena sidan av ett obetydligt antal samnordiska projekt i Finland samt å andra sidan av den höga nivån och omfattningen av forskning inom kärnfysiken i vårt land.

Tammerfors den 15 december 1980

Osmo Hassi

Rektor

Simo Arra

Planerare

Som bilaga sänder vi materialvetenskapsprofessor Pentti Kettunens utlåtande (*se nedan*) om tungjonlaboratoriets grundläggande som även tjänar materiallärans forskningsmöjligheter. Naturligtvis stöder Tammerfors tek-

¹ Yttrandet översatt från finska.

niska högskola alla försök som syftar till planering om tungjonlaboratoriets utveckling och som även bättre tjäna våra forskningsbehov.

Tammerfors den 8 januari 1981

Simo Arra
Planerare

Om ett samnordiskt tungjonlaboratorium skall byggas, torde det stöda inte bara strålningsfysik utan ett bredare materialforskningsfält. Då torde

- provkammaren (target chamber) vara så makroskopisk att verkliga materialprov kan behandlas i den
- i provet (target) och provhållaren vara möjligt att genom kylning eller uppvärmning kontrollera eller variera temperaturen
- fokuseringen arrangeras så att fokusstorleken kan varieras från en liten punkt till över hela provet
- olika jonkällor vara möjligt att använda
- undersökas om ett arrangemang för SANS (small angle neutron scattering) vore möjligt i detta laboratorium.

Om forskningsfälten och användningsmöjligheten vill Tammerfors tekniska högskola nämna f. ex. följande:

- strålningsskador i materialen. Strålningsskador torde vara möjligt att förorsaka också djupare än bara ytan. Detta stöder utvecklingen av hållbara material mot strålningar
- tidig undersökning av brott nukleation (t. ex. i utmattning), vakanskoalitioner, utskillningar (precipitation), relaxationfenomen i plaster, etc. med hjälp av SANS
- orenhetsanalys av superrena material
- joninjektioner av material
- analysering av ytor, etc.

Om de ovannämnda åsikterna iaktas i planeringen av det samnordiska tungjonlaboratoriet, stöder Tammerfors tekniska högskola förslaget och är villig att göra mera noggranna förslag om de idéer, som är nämnda ovan.

Tammerfors i januari 1981

Pentti Kettunen
Professor

Villmanstrands tekniska högskola, institutionen för allmänna vetenskaper¹:

I Norden fungerar inom grundforskningen om kärnstrukturen talrika forskningslaboratorier och -grupper, mellan vilka samarbetet under det gångna årtiondet har varit mycket resultatrikt.

Anläggningsresurserna för acceleratorbaserad forskning har dock inte under de senaste åren kunnat bevara sin internationella konkurrenskraft. Villmanstrands tekniska högskola förenar sig om den framförda åsikten att de nordiska länderna inte har råd att släppa sitt grepp om forskningens frontlinje på detta område. Då är det viktigt att snabbt fatta beslut om att förbättra de nordiska acceleratorresurserna.

Gemensamt vore det möjligt att även inrätta ett internationellt betydande tungjon-laboratorium. Att bygga ett sådant står inte i konflikt med genomförandet av nationella projekt.

Villmanstrands tekniska högskola förordar inrättandet av ett samordiskt tungjon-laboratorium, eftersom det från forskningssynpunkt erbjuder de bästa möjligheterna för alla parter.

Villmanstrand den 8 januari 1981

(Ej Sign.)

Finlands akademi¹:

Naturvetenskapliga kommissionen anser nordiskt samarbete viktigt för en framgångsrik forskningsverksamhet. I synnerhet vid förverkligandet av omfattande projekt understryks det internationella samarbetets betydelse då det gäller täckandet av kostnaderna och tillkomsten av fruktbar internationell forskningsatmosfär. Enligt kommissionen är det föreslagna tungjon-laboratoriet ett lämpligt objekt för denna slags verksamhet. Alla nordiska länder har i fråga om forskningsnivån inom området förutsättningar att fullödigt delta i samarbetet. Möjligheter till högklassig experimentell verksamhet är dock begränsade på grund av anspråkslösa grundanläggningar. Den nordiska kärnfysiken har dock även med nuvarande anläggningar uppnått en internationellt sett hög nivå.

Statens naturvetenskapliga kommission föreslår att Finland allvarligt diskuteras som placeringsort för det föreslagna tungjon-laboratoriet. För närvarande fungerar vårt land endast i ringa mån som centrum för nordiska samarbetsprojekt. Vid Jyväskylä universitet planerar man att i slutet av

¹ Yttrandet översatt från finska.

detta årtionde anskaffa en ny generations accelerator, som dock inte har lika stor kapacitet som förutsätts i det samnordiska projektet. Den planerade anläggningens kapacitet skulle kunna ökas och den kunde ställas till samnordiskt förfogande. Universitetet har också ett utbyggnadsprogram för slutet av årtiondet som omfattar laboratorietrymmen för kärnfysiken. Bygget av det föreslagna tungjon-laboratoriet skulle enligt kommissionens uppfattning smidigt kunna anslutas härtill.

Helsingfors den 31 december 1980

Gunnar Graeffe

Ordförande

Leena Kirkkomäki

Sekreterare

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund:

— — — konstaterar vi att laboratoriet uppenbarligen främst skulle användas för utbildning inom teoretisk kärnfysik och för grundforskning.

Vi anser att innan ett beslut om laboratoriet fattas, bör man utreda i vilken utsträckning ett sådant laboratorium skulle användas för de olika ändamålen och i vilken grad det skulle komma att påverka utnyttjandet av redan befintliga laboratorier. Dessutom bör man klarlägga vilken storlek det planerade laboratoriet skulle få och vilka kostnader det skulle medföra.

Helsingfors den 30 december 1980

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund

Seppo Riska

Affärsarbetsgivarnas centralförbund AAC r. f.:

— — — berör kärnfysik, vilken inte faller inom AAC:s verksamhetsfält, anser vi oss inte kunna avgiva utlåtande i saken.

Helsingfors den 4 december 1980

Affärsarbetsgivarnas centralförbund AAC

Pekka Merenheimo

Island

Bandalag háskólamanna (Akademikernas centralorganisation):

Det ville være af interesse for islandske forskere at ha adgang til et tungjonlaboratorium, men det ville sikkert ikke være mange islændinger som ville arbejde ved forskning i dette felt. Det er dog sandsynligt at enkelte doktorskandidater eller forskere i fysik ville vælge et projekt i dette felt. De ville dog sandsynligvis være part af en større grup som ville alligevel være forbundet med et nordiskt universitet, eftersom vi har ingen forskning på dette område ved Islands universitet.

BHM stiller sig derfor temmelig neutralt i denne sag.

Reykjavík, den 31. januar 1981

Bandalag háskólamanna

Guðríður Þorsteinsdóttir

Norge

Kirke- og undervisningsdepartementet:

Saken har vært forelagt *Norges almenvitenskapelige forskningsråd* som uttaler:

På grunn av den korte svarfristen 09.01.81, er det ikke mulig for NAVF å ta denne saken opp til behandling på vanlig måte i sine faglige råd. (Rådet for naturvitenskapelig forskning har sitt neste rådsmøte den 12.01.81). Forskningsrådet vil likevel komme med følgende merknader til medlemsforslaget ut fra en administrativ vurdering:

Drøftelsene om et nordisk samarbeids-prosjekt innenfor akseleratorbasert kjernefysikk har pågått gjennom mange år, som nevnt i medlemsforslaget. Det ble vist stor interesse fra norske kjernefysikere for det prosjektet (NORDAC) som ble diskutert i årene omkring 1972, spesielt ettersom mulighetene for å drive slik forskning i Norge da var lite tilfredsstillende.

Bl. a. med betydelig støtte fra NAVF ble det i 1979 inninstallert en syklotron for akselerasjon av protoner og lette joner ved Fysisk institutt, Universitetet i Oslo. Selv om denne akseleratoren er av beskjedne størrelse internasjonalt, kan en for visse partikkeltyper her gjøre eksperimenter i et energiområde som ikke er tilgjengelig ved andre laboratorier i Norden.

Det fremgår av de planer som er lagt for utnyttelse av Oslo-syklotronen at denne vil absorbere en vesentlig del av kapasiteten til de norske miljøer innen eksperimentell kjernefysikk.

Sammen med en mulighet som norske kjerneforskere har – og som blir utnyttet bl. a. med støtte fra NAVF – til å delta i eksperimenter ved utenlandske topplaboratorier (eks. GSI, Darmstadt og CERN – ISOLDE) skulle dette tilsis etter NAVFs vurdering, at denne delen av norsk naturvitenskapelig forskning har rimelig gode arbeidsvilkår.

Et annet forhold som NAVF vil nevne i denne forbindelse er den høringsrunde som nå pågår i rådets regi om eventuell norsk deltakelse i

LEP-prosjektet ved CERN. Det dreier seg riktignok her om en annen del av fysikken, høyenergi- eller elementærpartikkelfysikk, men det er likevel nødvendig å se et engasjement av en størrelsesorden som det her er snakk om i sammenheng med utvikling i norsk fysikk forøvrig.

Som konklusjon vil NAVF anta at det fra norsk side er lite aktuelt, på nåværende tidspunkt, å sette i gang arbeid i regi av Nordisk ministerråd med å forberede et nordisk tungjonlaboratorium.

Kirke- og undervisningsdepartementet deler forskningsrådets synspunkt og finner således ikke å kunne anbefale at det nå blir satt i gang arbeid med å forberede et nordisk tungjonlaboratorium.

Oslo, 15. januar 1981

Etter fullmakt

Olav Hove

E. Skadsem

Norsk forskerforbund:

Norsk forskerforbund finner det hensiktsmessig at de nordiske land samarbeider om å reise et tungjonlaboratorium og støtter derfor det fremlagte forslag til en rekommandasjon fra Nordisk Råd til Nordisk Ministerråd.

Oslo, 13. januar 1981

Norsk forskerforbund

Sigmund Skrinde

Utredningssjef

Sverige

Universitets- och högskoleämbetet:

Landshövding Mats Lemne, ordförande i naturvetenskapliga forskningsrådet, utreder på uppdrag av regeringen frågan om svensk acceleratorbaserad forskning. I en skrivelse 1980-11-06 till svenska fysiker informerar professor Ingvar Lindgren och docent Örjan Skeppstedt, CTH, om det pågående utredningsarbetet.

I skrivelsen framhåller Lindgren och Skeppstedt att det föreligger starka skäl för att åstadkomma en samordning av acceleratorresurserna i Stockholm – Uppsalaområdet. I första hand bör – på kortare eller längre sikt – ett nationellt acceleratorcentrum (NAC) inrättas.

Fem tänkbara alternativ diskuteras. Det förslag som väckts inom Nordiska rådet överensstämmer i stort med ett av dessa, vilket även påpekas av Lindgren och Skeppstedt.

UHÄ finner det angeläget att förslaget till Nordiska rådet behandlas av rådet först efter det att den svenska utredningen har redovisat vetenskapliga och ekonomiska argument som kan anföras för och mot de olika lösningar som nu diskuteras beträffande den svenska acceleratorbaserade forskningen.

Stockholm den 15 januari 1981

På UHÄ:s vägnar

Olof Moll

Bengt Erik Ronne

Naturvetenskapliga forskningsrådet:

Svensk kärnfysikalisk forskning lider sedan åtskilliga år av svår brist på modern basutrustning, i första hand acceleratorer. Det är därför glädjande att ett nytt politiskt initiativ i acceleratorfrågan har tagits. Förslaget om nordiskt samarbete inom acceleratorbaserad forskning är intressant speciellt i ett längre tidsperspektiv, då detta kan ge möjligheter till en kraftfullare satsning inom området än vad samarbetet inom landet kan ge.

Förslaget ger emellertid inte en komplett bild av svensk acceleratorbaserad forskning av i dag och är inte förankrat bland forskare med denna inriktning. Bl. a. behandlas enbart tungjonfysik som utgör endast en del av den acceleratorbaserade forskningen. Dessutom tycks inte förslaget beakta det uppdrag som utbildningsdepartementet under 1980 givit åt landshövdingen Mats Lemne och professor Ingvar Lindgren att utreda resurser för den acceleratorbaserade forskningen i Sverige, bl. a. möjligheterna att skapa ett nationellt acceleratorcentrum. Utredningen skall inrikta sitt arbete mot ökad samordning av befintliga resurser och avvägning mellan inhemsk och CERN-baserad forskning samt ta kontakter med nationella och nordiska samarbetsorgan. Vidare skall utredningen söka framtida lösningar för den forskning som f. n. bedrivs vid R2-reaktorn i Studsvik samt för den radiobiologiska forskningen. Utredningen, som beräknas vara klar hösten 1981, bör i sitt arbete även ta ställning till det framlagda medlemsförslaget.

Rådet har tidigare behandlat acceleratorfrågorna ingående och som en följd har nämnda utredning tillsatts. Denna bör enligt rådets mening fullfölja sitt arbete innan vidare beslut tages.

Mot bakgrund av ovanstående avstyrker därför rådet förslaget om inrättande av ett nordiskt tungjon-laboratorium.

Stockholm den 5 december 1980

Ingvar Lindqvist

Lars Gidefeldt

Forskningsinstitutet för atomfysik:

— — — Enligt förslaget skulle detta laboratorium utrustas med en accelerator, vars prestanda och utförande skulle vara i det närmaste identiska med önskemål, som i olika sammanhang framförts av institutsledning, forskare och teknisk personal vid forskningsinstitutet för atomfysik, och som också redovisats i dess styrelses anslagsframställning till universitets- och högskoleämbetet 1980 med begäran om medel från och med budgetåret 1981/82 för anskaffning av en sådan accelerator.

Forskningsinstitutets styrelse vill uttrycka sin tillfredsställelse över att förslagsställarna i Nordiska rådet funnit det vid forskningsinstitutet utarbetade förslaget till accelerator avsedd för installation vid institutet så intressant, att ett liknande förslag även skulle kunna läggas till grund för en uppbyggnad av ett nordiskt acceleratorlaboratorium. Liksom förslagsställarna är styrelsen övertygad om att internationellt samarbete är ett nödvändigt livsvillkor för all kvalificerad naturvetenskaplig forskning.

Det framlagda medlemsförslaget fäster inget avseende vid att frågan om basresurser för all acceleratorbaserad forskning i Sverige nu förhoppningsvis befinner sig i slutskedet av en lång utredningsprocess. Med hänsyn till det svåra läge, som den svenska acceleratorbaserade forskningen sedan länge befinner sig i, anser styrelsen liksom kollegiet vid forskningsinstitutet för atomfysik det vara av största vikt att det pågående svenska utredningsarbetet fullföljes utan dröjsmål.

Kollegiet vid forskningsinstitutet har behandlat det aktuella medlemsförslaget och till styrelsen överlämnat ett yttrande över detsamma (*se nedan*).

Stockholm den 22 december 1980

G. Ekspong

Styrelsens ordförande

N. Johansson

Styrelsens sekreterare

Forskningsinstitutet för atomfysik, kollegiet:

Forskningsinstitutet för atomfysik har under flera årtionden givit det nordiska samarbetet mycket hög prioritet, vilket, som framgår av bl. a. institutets årsrapporter, tagit sig uttryck i initiativ till nordiska möten och konferenser av skilda slag samt ett omfattande nordiskt samutnyttjande av institutets resurser. Kollegiet önskar med de positiva erfarenheter som institutet därvid fått understryka vikten av att det nordiska samarbetet fortsätter och utvidgas, särskilt inom kostnadskrävande delar av den naturvetenskapliga forskningen.

Ett nordiskt samarbete inom den forskning som är beroende av dyrbara acceleratorer kan ske väsentligen på två sätt:

I det ena fallet (alternativ 1) sker finansieringen i stort i proportion till respektive länders BNP. Så var tänkt exempelvis i det år 1970 framlagda s. k. NORDAC-projektet, vilket var så ambitiöst, att inget av medlemsländerna ensamt kunde finansiera det.

I det andra fallet (alternativ 2) beslutar ett av medlemsländerna om ett eget projekt, och därest detta är vetenskapligt och tekniskt attraktivt för övriga medlemsländer, sker någon form av formell anknytning (exempelvis via NOAC – Nordiska samarbetskommittén för acceleratorbaserad forskning – som då ges ökade resurser). Nämnda samarbetsmodell tillämpas vid mesonfabriken SIN utanför Zürich. Dess 600 MeV protonmaskin byggdes av Schweiz till en kostnad av 125 M SwF (1970 års index). Senare har Tyskland associerats till denna anläggning med en årlig "medlemsavgift" på cirka 13 M DM, vilket täcker en avsevärd del av den årliga driftkostnaden.

I båda fallen höjs den vetenskapliga nivån genom utbyte av kunskap mellan ett stort antal institutioner och genom en högre total budgetnivå samt bättre utnyttjandegrad än varje land var för sig förmår åstadkomma.

Det aktuella medlemsförslaget om en nordisk tungjon-accelerator kan rubriceras som ett alternativ 1 och syftar till fullföljande av intentionerna i NORDAC-förslaget samt en vidare utveckling av NOAC:s verksamhet till att omfatta ett nordiskt tungjon-laboratorium. Vidare framhålls i medlemsförslaget att "ett sådant laboratorium bör bestå av en accelerator med godhetstal $k = 500$ och en avancerad jonkälla av s. k. ECR-typ, alternativt en större (också supra-ledande) cyklotron med $k = 800$, vilken till att börja med utrustas med en billigare och enklare jonkälla, som i en andra etapp ges en mer avancerad utformning. Laboratoriet bör ges experimentella utrymmen och utrustningar för olika typer av acceleratorbaserad forskning. Personalstrukturen anpassas i enlighet med t. ex. vad som gäller för NORDITA och motsvarande laboratorier".

Det bör här betonas att det framförda medlemsförslaget i första hand vänder sig till de nordiska grupper som intresserat sig för tungjonfysik, och att det främst är dessa som berörs av förslaget. Beträffande de maskin-

typer som framförs i medlemsförslaget, är det kollegiets mening att Sverige ensamt bör vara i stånd att finansiera den mindre typen av cyklotron ($k = 500$, kostnad ca 25 Mkr med 1980 års index), även om den förses med en extern jonkälla exempelvis av CRYEBIS- eller ECR-typ (kostnad upp till ca 5 Mkr i 1980 års prisnivå). Drift- och personalkostnader ligger inom ramen för en budget av ungefär samma storlek som den forskningsinstitutet f. n. har, och detta är ett av skälen till att institutets styrelse framlagt förslag om en sådan accelerator. Ett nordiskt samarbete inom tungjonfysiken på NORDAC-basis bör således baseras på en maskin för tunga joner med minst $k = 800$ och försedd med extern jonkälla för att därigenom ge en ambitionsnivå utöver den enskilda institutionens nivå. I det följande benämnes detta alternativ NORDAC-2. Investeringskostnaden för en sådan maskin torde uppgå till ca 40 Mkr. Med erfarenheterna från NORDAC-1 bör här framhållas att berörda nordiska fysiker behöver en stark viljedokumentation från ministerrådet för att det synnerligen omfattande utredningsarbete, som ett NORDAC-2 alternativ kräver, skall te sig meningsfullt.

Ett nordiskt samarbete inom acceleratorfysik behöver naturligtvis ej begränsas till att gälla enbart tungjon-fysik. Det torde dock vara svårt att finna en maskintyp som med framgång och inom rimliga kostnadsramar tillfredsställer alla acceleratorintressenter i Norden. Berörd verksamhet spänner över stora områden av naturvetenskapen från fysikalisk biologi, radiofysik, nuklearmedicin, kärnkemi, skilda slag av atomfysik och kärnfysik till gränsområdena till partikelfysiken samt neutron- och reaktorfysik.

En möjlighet till nordiskt samarbete inom acceleratorfysik enligt alternativ 2 har påtalats i den resursinventering av svensk acceleratorfysik som 1979 gjordes av föreståndarna för AFI, GWI och TLU och medarbetare. Man redovisade där som sin uppfattning att Sverige borde kunna finansiera såväl investeringskostnaderna som merparten av driftkostnaderna för ett kraftfullt acceleratorlaboratorium (NAC). Ett nordiskt utnyttjande av ett sådant svenskt laboratorium innebär en kostnadsnivå för övriga nordiska länder som är mycket lägre än enligt såväl det gamla NORDAC-förslaget, där totala investeringskostnaderna uppgick till 103 M Dkr i 1970 års penningvärde, som ett NORDAC-2 alternativ. Ett sådant samarbete kan utgöra en möjlig, ehuru mindre ambitiös lösning, därest ett NORDAC-2 ej kan realiseras. Strukturen hos ett eventuellt NAC är ännu en öppen fråga, men ett NAC kan komma att innehålla den i medlemsförslaget omnämnda $k = 500$ acceleratortyp med en extern jonkälla. Även i detta scenario bör naturligtvis det nordiska intresset beaktas vid valet av acceleratortyp.

Medlemsförslaget syftar i första hand till en utredning om ett nordiskt tungjon-laboratorium i Nordiska rådets regi. Det skall i detta sammanhang erinras om dels den av utbildningsdepartementet sommaren 1980 tillsatta utredningen av de svenska acceleratorfrågorna, dels att de nordiska forsk-

ningsråden i oktober 1980 beslutat göra en enkät om "big science" i Norden för att få underlag till en diskussion under våren 1981 om eventuellt nordiskt samutnyttjande av dyrbara anläggningar. AFI har i detta senare sammanhang av NFR anmodats att inlämna uppgifter om såväl den befintliga 225 cm-cyklotronen som den av institutet äskade $k = 500$ cyklotronen med supraledande spolar.

Kollegiet ser det som en uppenbar risk att de svenska och nordiska acceleratorfrågorna hamnar i flera av varandra oberoende utredningsföretag med åtföljande tidsfördröjningar som resultat. Den pågående svenska utredningen, där enligt direktiven även det nordiska perspektivet skall beaktas, får enligt kollegiets mening ej fördröjas av medlemsförslaget.

Mot bakgrund av ovanstående vill kollegiet angående medlemsförslaget till ett nordiskt tungjon-laboratorium som sina ståndpunkter framhålla:

att det är viktigt att det nordiska samarbetet utvecklas och utvidgas speciellt inom de delar av naturvetenskapen som fordrar kostnadskrävande investeringar,

att NORDAC-2 skulle med en tillräckligt hög investeringsnivå utgöra en attraktiv bas för framtida nordisk acceleratorfysik, eftersom den vetenskapliga och tekniska verksamheten kommer att kunna få en högre internationell konkurrenskraft än den som kan åstadkommas nationellt eller lokalt,

att därest NORDAC-2 icke visar sig kunna genomföras av ekonomiska eller andra skäl eller om ett färdigställande icke synes kunna ske förrän i början eller mitten av 1990-talet, kollegiet klart förordar en något mindre ambitiös lösning som kan bestå av det av forskningsinstitutet framförda, eventuellt något modifierade förslaget eller av ett svenskt nationellt laboratorium, och att endera av dessa ges någon form av nordisk anknötning,

att forskarna vid AFI fortfarande anser att en cyklotron med supraledande spolar och försedd med en modern yttre jonkälla för tunga joner ur vetenskaplig, teknisk och ekonomisk synpunkt är den mest intressanta acceleratortypen,

att det är synnerligen angeläget att det framlagda medlemsförslaget icke fördröjer den av utbildningsdepartementet tillsatta utredningen.

Stockholm den 15 december 1980

I. Bergström
Föreståndare, AFI

A. Johnson
Kollegiets sekr.

Svenska arbetsgivareföreningen:

Den acceleratorbaserade forskningen är utan tvekan av ökande betydelse i sådana högteknologiska samhällen som de nordiska. Basutrustningen är emellertid kostnadskrävande och nyttjandegraden måste därför vara tillräckligt hög för att de stora investeringarna skall vara försvarbara. Utvecklingen i industriländerna visar emellertid på problemområden där acceleratorbaserad forskning inte bara är av grundforskningsnatur; även målinriktad industriell forskning ingår.

Föreningen finner det därför motiverat att betingelserna för ett gemensamt nordiskt tungjonlaboratorium utreds närmare och möjligheterna att inrätta ett sådant prövas. Härvid bör de potentiella industriella behoven ägnas särskilt intresse och ett ökat samarbete med CERN belysas.

Stockholm den 9 december 1980

Svenska arbetsgivareföreningen

Gunnar Westermark

Centralorganisationen SACO/SR:

Försörjningen av s. k. tung och supertung vetenskaplig utrustning är för närvarande i hög grad otillfredsställande vid universitet och högskolor. Detta förhållande har framhållits av såväl Naturvetenskapliga forskningsrådet (NFR), Medicinska forskningsrådet (MFR) och Forskningsrådsnämnden (FRN). Även övriga nordiska länder torde stå inför samma problem vid anskaffning av modern vetenskaplig utrustning. Problemen torde vara särskilt akuta inom de vetenskaper som utnyttjar partikelacceleratorer där utrustningen i många fall införskaffades under 1940- och 1950-talen. Mot denna bakgrund vill SACO/SR varmt tillstyrka initiativ syftande till att nå en rimligare lösning på anskaffning och finansiering av tung och supertung vetenskaplig utrustning. Ett nordiskt samarbete kan vara en framkomlig väg att införskaffa utrustning i mångmiljonklassen.

Beträffande föreliggande medlemsförslag vill SACO/SR emellertid råda till att man avvaktar resultatet av den utredning som leds av Mats Lemne beträffande ett svenskt acceleratorcentrum. Det är ingalunda självklart att en supraleadande cyklotron för acceleration av tunga joner är vad svensk och nordisk kärnfysik behöver inför 90-talet.

Stockholm den 15 januari 1981

Centralorganisationen SACO/SR

Tuve Lindeberg

Olle Appelberg

Medlemsförslag

om generell hastighetsbegrænsning för innehavare av körkort under första året

(Väckt av Marjatta Väänänen)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordisk trafikksikkerhetsråd (NTR):

Medlemsförslaget tar sikte på å gi nye bilister en roligere kjørestil, samtidig som omgivelsene blir gjort oppmerksomme på at de har å gjøre med uerfarne bilister. Det første året antas å gi bedre holdninger og kjøremåter for nye, uerfarne bilførere.

Visse statistiske undersøkelser indikerer at unge bilførere med manglende kjøreefaring utgjør en risikogruppe i trafikken. Eldre "nye" bilførere utgjør ikke en tilsvarende risiko. Selv om sammenhengen mellom alder, erfaring og trafikkrisiko ikke er entydig klarlagt, kan det med stor sannsynlighet sies at økende erfaring utgjør en økende sikkerhetsgaranti for bilførere i trafikken.

NTR vil henvise til bl. a. de ulike nordiske utredninger som behandler føreropplæring der man utgår fra muligheten gjennom opplæring å forkorte den risikofylte tiden i trafikken for unge bilførere.

NTR vil her også vise til det nye norske førerkortssystem med to faser. Første gangs utstedelse av førerkort i klassene A eller B skjer midlertidig for 2 år. Innen utløpet av 2 års-perioden må bilføreren ha gjennomgått obligatorisk tilleggsopplæring, i mørke og/eller glattkjøring, før ordinært førerkort kan utstedes. Tilsvarende har det i Island fra 1966 vært "midlertidig" førerkort første året. Ordinært førerkort blir her først utstedt etter politiets vurdering av habilitet og erfaring.

NTR stiller seg positiv til tiltak som kan bidra til å redusere ulykkesrisikoen for nye, uerfarne bilførere. NTR har, med utgangspunkt i medlemsforslaget, dog kunnet konstatere at den i Finland gjennomførte 80 km/t-

fartsbegrensningen for nye førerkortsinnehavere, etter en viss vurdering, ikke har hatt den etterstrevede spesifikke ulykkesreducerende effekten.

Oslo, 1. april 1981

R. N. Torgersen
Ordfører

Nordisk trafikskoleunion:

Förslagsställaren har i sin framställning pekat på det väl dokumenterade förhållandet att de nyutbildade förarna är överrepresenterade i trafikolycksfallsstatistiken.

Det förefaller också riktigt att det är en rad samverkande orsaker som gör att den föraren är mer olycksbelastad än förare med några års erfarenhet. Förmodligen rör det sig inte bara om det första året. Med nuvarande körkortsutbildning anses det att det krävs två à tre års körerfarenhet med ca 1500 körmil per år för att föraren skall vara en s.k. normal risk i trafiken.

Huruvida en personlig hastighetsbegränsning kan avsevärt nedbringa trafikolyckorna bland de nya förarna är kanske inte helt styrkt. En nedgång i antalet trafikolyckor för dessa förare kan även bero på andra omständigheter. Man har skäl att antaga att enbart särskild skylt på bil med ny förare vid ratten har en viss psykologisk effekt. Föraren är inte helt anonym och den omgivande trafiken förväntas visa särskild hänsyn.

Nordisk trafikskoleunion har den uppfattningen att en systematisk trafikutbildning under barn- och ungdomsåren som avslutas med en fördjupad körkortsutbildning är det klart bästa medlet att förbättra trafiksäkerheten. För bil- och motorcykelförare bör dessutom en efterutbildning inom två år efter körkortstagandet vara obligatorisk. Sådan lagstiftning finns redan i Norge som i detta avseende är ett föregångsland.

Sammanfattning

Nordisk trafikskoleunion är tveksam till lagstiftning om personlig hastighetsbegränsning. NTU föreslår en allsidig nordisk undersökning om de nya förarnas olycksbenägenhet innan lagstiftande åtgärder vidtagas.

Sollefteå den 19 februari 1981

Nordisk trafikskoleunion

Bertil Flodén
President

Danmark

Justitsministeriet:

Justitsministeriet har i denne anledning modtaget en udtalelse af 3. april 1981 fra Rådet for Trafiksikkerhedsforskning (se nedan).

Justitsministeriet kan henholde sig til rådets udtalelse, idet bemærkes at den foreslåede hastighedsbegrænsning efter de gældende generelle hastighedsbegrænsninger alene vil have betydning for kørsel på motorveje. Det danske motorvejsnet udgør kun en begrænset del af det samlede vejnet og uheldsfrekvensen på motorveje ligger væsentligt under uheldsfrekvensen på andre vej kategorier.

På denne baggrund er det justitsministeriets opfattelse, at en generel hastighedsbegrænsning på 80 km i timen gældende det første år efter erhvervelse af kørekortet her i landet vil have en så begrænset virkning, at forslaget herom ikke kan anbefales.

København, den 22. april 1981

P. m. v.

E. b

Walsted Hansen

Rådet for større Færdselssikkerhed henviser i skrivelse den 29 april 1981 till justitsministeriets uttalande av den 22 april 1981 (se ovan).

Rådet for Trafiksikkerhedsforskning:

Forslaget tager udgangspunkt i det også i Danmark velkendte forhold, at motorførere, der har haft kørekort i mindre end et år, er indblandet i forholdsvis flere personskadeuheld end øvrige motorførere. Dette kan skyldes dels, at deres tilbøjelighed til at komme i uheld er større end gennemsnittet, og dels, at deres udsathed er større i kraft af kørselsmængde og omstændigheder for denne kørsel. I Danmark har vi ikke det kendskab til de forskellige trafikantgruppers trafikarbejde, som er nødvendigt for at kunne redegøre for de to faktorerers relative betydning for uheldstallene.

Det bør i øvrigt bemærkes, at også gruppen af førere, der har haft kørekort mellem 1 og 3 år, er meget kraftigt overrepræsenteret i uheldsstatistikken. I alt har de første tre årgange af motorførere mere end tre gange så mange uheld som de to næste årgange.

Relevante forskningsresultater tyder dog på, at der selv efter korrektion for større trafikdeltagelse for disse årgange består en reelt forhøjet risiko, som det er af vigtighed at reducere.

En OECD Road Research rapport fra 1975, "Young Driver Accidents", foreslår forbedret køreuddannelse, hastighedsgrænser for nyuddannede motorførere og generelle hastighedsgrænser som foranstaltninger til reduktion af uheldshyppigheden for uerfarne førere, og det foreliggende forslag er altså i overensstemmelse med den ene af disse anbefalinger.

I Danmark har vi gennem generelle hastighedsgrænser etableret et tempo på vore veje, som formodentlig svarer til det, som det foreliggende forslag tilstræber at pålægge de nyuddannede førere. En yderligere reduktion af disses hastighed i Danmark vil næppe være realistisk og efter rådets mening heller ikke ønskeligt, da det ville bidrage til en større spredning af hastighederne, som påvirker færdselssikkerheden negativt.

Med forslaget om en nyordning af køreuddannelsen har Danmark taget skridt til at realisere en anden af OECD-rapportens anbefalinger, og rådet finder, at virkningen af denne foranstaltning bør kendes, før der iværksettes yderligere generelle foranstaltninger på dette område.

Lyngby, den 3. april 1981

Jørgen Christensen

Dansk Kørelærer-Union:

 Dansk Kørelærer-Union kan ikke anbefale forslaget om generell hastighetsbegrænsning för innehavare av körekort under första året.

Begrundelse

Vedtagelsen af forslaget vil ikke have nogen effekt i Danmark, idet vi allerede har en generel hastighedsbegrænsning på 80 km/t for alle veje uden for tættere bebygget område; dog undtaget motorveje, hvor grænsen er 100 km/t.

Det samlede danske motorvejsnet udgør 459 km og er det absolut sikreste vejnet vi har. En hastighedsgrænse på 80 km/t for indehavere af kørekort erhvervet indenfor det sidste år vil endda få en negativ indvirkning på sikkerheden, idet jo mindre hastighedernes gennemsnitlige afvigelse fra middelhastigheden (spredningen) er, jo mere støt og jævnt afvikles trafikken gennem færre overhalinger og dermed færre konfliktmuligheder.

I forslaget gøres der opmærksom på, at køreundervisningen i køreskolerne betyder høje udgifter for kørekortaspiranterne, og at disse får dem til at aflægge køreprøve for tidligt.

Denne konstatering viser med al ønskelig tydelighed, at man egentlig godt ved, hvor man skulle sætte ind; men at man vel af politiske grunde viger for at tage fat på det egentlige problem. Nordisk Råd burde i stedet for det stillede forslag arbejde for en forbedret obligatorisk uddannelse, og først og fremmest virke for at afskaffe "far til søn-metoden" i de lande, hvor den eksisterer, særlig Sverige og Finland. Ligeledes burde Rådet virke for indførelsen af den norske fase 2-uddannelse i de øvrige nordiske lande. Dette ville kunne give positive resultater.

 Ørbæk, den 6. maj 1981

Dansk Kørelærer-Union

Erling Hansen

Landsformand

Køreprøvesagkyndiges Landsforening:

Spørgsmålet har vi drøftet i landsforeningens bestyrelse, og vi er enige om, at forslaget ikke vil have nogen egentlig betydning her i Danmark, fordi vi i forvejen har de generelle hastighedsbegrænsninger på 60 km/t i tættere bebygget område, 80 km/t uden for tættere bebygget område og 100 km/t på motorveje.

Derfor vil forslaget kun komme til at få betydning for kørsel på motorveje, hvor der næsten ikke sker uheld.

Men for lande, der ikke har en lignende hastighedsbegrænsning, vil forslaget kunne have interesse, og for sådanne lande vil vi støtte forslaget, fordi hastigheden ofte er skyld i mange af de meningsløse uheld, der daglig sker.

Statistikken for Danmarks vedkommende viser jo også klart, at uheldstallene er for nedadgående siden indførelsen af de faste hastighedsbegrænsninger.

Aalborg, den 22. maj 1981

Busk-Jensen

Formand

Forenede danske Motorejere:

Vi har med interesse læst ovennævnte forslag og glædet os over at en 80 km/t-grænse for ikke-rutinerede bilister har haft god effekt i Finland.

Hastighedsbestemmelserne for personbiler er i Finland som følger:

Autobaner	120 km/t
Andre veje	80, 100, 120 km/t
	(efter skiltning),

ellers generel hastighedsbegrænsning på andre veje på 80 km/t.

Den danske lovgivning er ikke helt så liberal, når det gælder hastighedsgrænser. På motorveje må køres maks. 100 km/t, på landeveje 80 km/t eller efter skiltning og i bebyggelser 60 km/t eller efter skiltning.

En 80 km/t-grænse for bilister, der har haft kørekort i mindre end 12 mdr., vil således i Danmark kun være af betydning på motorveje.

Det er vor opfattelse, at trafikulykkerne på de i forvejen meget sikre danske motorveje næppe vil blive færre som følge af et antal nye kørekortsindehavere skal reducere maksimalhastigheden fra 100 til 80 km/t.

Vi kan således ikke give medlemsforslag sag A 599/t vor anbefaling.

København, den 4. maj 1981

Preben Kærsgaard

Informationschef

Finland

Ministeriet för inrikesärendena:

Den i Finland ikraftvarande personliga hastighetsbegränsningen om 80 km/t för förstaårsförare har visat sig vara en märkbar minskande faktor av antalet olycksfall med hänsyn till trafiksäkerheten. Emedan det också är ändamålsenligt, att de nordiska länderna har likadana trafikbestämmelser, understöder ministeriet för inrikesärendena medlemsförslaget om generell hastighetsbegränsning om 80 km/t i de nordiska länderna för innehavare av körkort under första året.

Helsingfors den 26 mars 1981

Olli Urponen

Tf. polisöverdirektör

Reijo Naulapää

Överinspektör

Trafikministeriet¹:

Enligt ett stadgande i finska förordningen om körkort (31.5.72/447) om en allmän hastighetsbegränsning för nya förare, får den som under kortare tid än ett år innehaft körkort, som berättigar till framförande av bil, framföra bil med en hastighet av högst 80 km/h, om icke andra stadganden förpliktar till ännu lägre hastighet. Samma hastighetsbegränsning gäller framförande av motorcykel, om föraren innehaft körkort, som berättigar till framförande av fordonet, under kortare tid än ett år (Förordning om körkort, 24 §).

¹ Yttrandet översatt från finska.

För kontroll av hastighetsbegränsningsbestämmelsens efterlevnad skall på motorcykel samt person- och paketbil, som framföres av en sådan ny förare, baktill på fordonet på synligt ställe finnas ett av trafikministeriet bestämt kännetecken. (Förordningen om körkort 24 §). Med stöd av det ovan anförda bemyndigandet har trafikministeriet bestämt att kännetecknet skall ha formen av en rund skiva med diameter av 130 mm, vars bottenfärg är vit, och som omgives av en 5 mm bred svart kant. Mitt på skivan finns talet 80 i 80 mm höga, svarta siffror. Kännetecknet skall fästas på insidan av bilens bakruta i nedre vänstra kanten, om det är tydligt synligt bakåt, eller på annan plats baktill på bilen så att det för övrigt är väl synligt. Hastighetsbegränsningens giltighetstid skall antecknas i vederbörande persons körkort.

Om innehavare av ett nytt körkort framfört ett fordon utan kännetecken som anger den fordrade hastighetsbegränsningen och samtidigt överskridit för nya förare gällande hastighetsbegränsning skall polisen indra hans körkort för ett år eller, om särskilda skäl föreligger, för kortare tid. Har vederbörande person på annat sätt brutit mot stadgandet om nya förare, kan hans körkort indragas för en kortare tid än ett år eller man kan avstå från indragning. (Förordning om körkort § 29). Indrages körkort som innehafts av en person underkastad särskilda krav för nya förare, förlängs den föreskrivna ett års tidsperioden med den tid, för vilken körkortet indragits.

Utgångspunkten för stadgandet av bestämmelsen om en generell hastighetsbegränsning för nya förare var undersökningar enligt vilka nya innehavare av körkort förorsakar relativt flera trafikskador än andra förare. Oftast ökas olycksrisken för de nya förarna av för stora hastigheter i förhållande till körskickligheten och i allmänhet av bristen på övning i fordonet. För att öka förarnas körskicklighet och säkerhet borde man således mer än hittills fästa uppmärksamhet på förarundervisningens effektivisering och särskilt på fortbildningens organisering.

För att lösa denna fråga i Finland har man diskuterat möjligheten att införa ett s. k. provkörkort, varvid erhållandet av ett körkort skulle förutsätta dels ett för en viss tid beviljat s. k. villkorligt körkort och dels deltagande i en effektiverad fortutbildning. Efter detta skulle ett egentligt körkort kunna beviljas. Denna stegvisa undervisning skulle uppenbarligen ha en positiv betydelse inte enbart för förarnas körskicklighet utan även för deras trafiksäkerhetsattityder. Hastighetsbegränsningsbestämmelsens andel såsom en faktor i olycksantalens minskning är svår att uppskatta, för ingen särskild undersökning i saken har genomförts. Enligt statistiska uppgifter har trafikskadorna, som förorsakats av nya förare, visserligen minskat under detta årtionde liksom trafikskadorna i allmänhet, men införandet av ifrågavarande hastighetsbegränsning är inte särskilt märkbar i olycksstatistiken. Utom hastighetsbegränsningar behövs uppenbarligen även andra åtgärder för att lösa problemet rörande nya förare än organisering av fortbildning. Trafikministeriet har dock ingenting att anföra mot,

att en allmän hastighetsbegränsning för nya förare skulle införas även i andra nordiska länder. Trafikministeriet hänvisar också till Finlands bilskolförbund r. f.:s utlåtande av den 8.4.1981 som bifogas (se nedan).

Helsingfors den 13 april 1981

Reino J. Auvinen

Kanslichef

Markku Lehtinen

Sekreterare för
internationella ärenden

Ålands landskapsstyrelse:

Ett viktigt led i arbetet på att förbättra trafiksäkerheten är att förmå bilförarna att hålla sådana hastigheter att de alltid med beaktande av kunskap och vägförhållanden behärskar sitt fordon. Härvid har man utnyttjat både vägdifferentierade och förardifferentierade hastighetsbegränsningar.

Vid vägdifferentierade hastighetsbegränsningar har fordonens hastighet anpassats till vägförhållandena, vilket visat sig vara en effektiv åtgärd för att förbättra trafiksäkerheten. Enligt tillbudsstående uppgifter har i USA, Sverige och Finland, där man bland andra länder infört systemet, personskadeolyckorna minskat med 10–25 % och dödsolyckorna med 30–50 %. Införande av dylika vägdifferentierade begränsningar utreds för närvarande i landskapet Åland.

Medlemsförslaget avser en förardifferentierad hastighetsbegränsning, varigenom hastigheten anpassas efter förarens kunskaper. Hos nya förare är ofta självförtroendet större än kunnandet och denna kategori är därför tillsammans med förare över 70 år mest olycksdrabbad. Undersökningen har visat att fordonsförare vars erfarenhet understiger 10 000 km löper en dubbelt större risk än medelföraren att förorsaka kollision och en cirka 5 gånger större risk att drabbas av en singelolycka.

Av de nordiska länderna är det endast Finland som infört en förardifferentierad hastighetsbegränsning till 80 km/h, vilket ansetts ha en positiv effekt på trafiksäkerheten. Landskapet Åland har i kraft av sin självstyrelse lagstiftningsbehörighet beträffande bl. a. vägtrafik och körkort. Den nämnda hastighetsbegränsningen gäller sålunda inte på Åland. Förslag om motsvarande gränser har icke heller väckts, bl. a. beroende på att i landskapet sedan länge tillämpats en generell hastighetsbegränsning om 90 km/h. I sammanhanget kan framhållas att man även på andra håll, bl. a. i Norge, har relativt låga generella fartgränser, vilket gör behovet av förardifferentierade begränsningar mindre. En risk med sådana begränsningar

bör även framhållas: Gränsen bör inte sättas för lågt i förhållande till den övriga trafiken eftersom man då skapar omkörningsbehov och därigenom ökar olycksriskerna.

Landskapsstyrelsen har med intresse noterat att man i de nordiska länderna diskuterat och delvis infört en form av provotid för nya förare, varvid dessa efter en viss tids erfarenhet skall genomgå kompletterande utbildning samt uppvisa klanderfritt beteende i trafiken. Dylika åtgärder kan kombineras med förardifferentierade begränsningar.

Hänvisande till det sagda anser landskapsstyrelsen att en rekommendation från Nordiska rådet med anledning av medlemsförslaget kunde utökas till att omfatta närmare utredningar av olika metoder att minska olyckorna i vilka nya körkortsinnehavare är inblandade, inte blott frågan om en hastighetsbegränsning till 80 km/h.

Mariehamn den 12 mars 1981

Folke Woivalin

Lantråd

Lars Ingmar Johansson

T. f. kanslisekreterare

Trafikförsäkringsföreningen¹:

I medlemsförslaget konstateras att förstaårsförare utgör en klar riskgrupp i trafiken. I utredningar som Trafikförsäkringsföreningen gjort, liksom i försäkringsbolagens trafikskadestatistik (ända till år 1972 trafikförsäkringens medelskadestatistik) och i forskningsrapporterna från undersökningsnämnderna för trafikskador har man kommit fram till likadana resultat.

TFF föreslog år 1971 för trafikministeriet införandet av ett s. k. provkörkortssystem. I sammanhanget föreslog TFF att 80 km/h skulle fastslås som högsta hastighet för en ny förare och att han skulle förpliktas att i sitt fordon använda skylt för ny förare. Förslagets två sistnämnda punkter genomfördes år 1972. TFF har senare i olika sammanhang upprepat sitt förslag om provkörkortssystemet.

År 1971 då TFF föreslog provkörkortssystem, föranledde första årets förare enligt försäkringsbolagens trafikskadestatistik trafikskador ca 2,5 gånger och sådana trafikskador som ledde till personskador ca 3,5 gånger så ofta som de som kört 5–10 år. Jämförelsen grundar sig på antalet beviljade körkort under de nämnda åren. Enligt både den ovannämnda jämförelsen och forskningsresultaten från undersökningsnämnderna för trafikskador är de av nya förare föranledda trafikskadorna ofta till sina följder allvarigare än de skador som erfarna förare föranleder.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Undersökningsnämnderna för trafikskador har ofta konstaterat att en avgörande bidragande faktor till skadans uppkomst har varit att en ny förare på grund av svag körförmåga har fungerat felaktigt och förlorat kontrollen över sitt fordon. I det av undersökningsnämnderna år 1979 i tre verksamhetspunkter påbörjade s. k. personskadeforskningsprojektet jämförs bl. a. förarens kunskaper och verksamhet i praktiken. Forskningsresultaten visar att förare vet hur man borde behandla fordonet i kritiska situationer, men att färdigheten saknas i verkliga situationer. Med ett provkörkortssystem kunde nya förare effektivt vägledas till behövlig vidareutbildning.

I försäkringsbolagens trafikskadestatistik har man jämfört trafikskador som förorsakats av första årets förare, vilkas personbilar registrerats för privat trafik, under olika år och detta har ställts i relation till antalet beviljade körkort under de nämnda åren:

År	Alla trafikskador/ 1 000 körkort	Trafikskador som lett till person- skador/1 000 körkort
1969	49,27	10,75
1970	51,11	11,35
1971	58,62	13,54
1972	47,99	11,63
1973	47,89	10,11
1974	42,19	9,60
1975	52,49	10,00
1976	44,00	8,16
1977	42,80	7,20

Mellan åren 1971 och 1972 kan konstateras en tydlig minskning av skadorna, som fortsatte år 1973. De specialbestämmelser för nya förare som trätt i kraft år 1972 bidrog sannolikt till den positiva utvecklingen. Jämförelsen i fråga om senare år försvåras bl. a. av de då genomförda allmänna och till olika vägnivåer bundna hastighetsbegränsningarna.

Enligt TFF har hastighetsbegränsningen för nya förare även sedan allmänna hastighetsbegränsningar införts varit nödvändig. En personlig hastighetsbegränsning under ett år torde handleda den nya föraren till en inställning som tar hänsyn till trafiksäkerheten. Skylten för en ny förare varslar de övriga om överraskande situationer som den nya föraren möjligen medför. Enligt TFF kunde de nya förarnas trafiksäkerhet ännu betydligt förbättras genom införande av det föreslagna provkörkortssystemet i sin helhet. De olika ländernas enhetliga trafikbestämmelser bidrar till trafiksäkerheten. För att öka trafiksäkerheten vore det motiverat att i alla nordiska länder för nya förare skapa ett s. k. provkörkortssystem (ett

villkorligt körkortssystem o. dyl.) och genomföra det som en del av en hastighetsbegränsning om 80 km/h.

Med hänvisning till det ovan sagda förordar Trafikförsäkringsföreningen det väckta medlemsförslaget och föreslår, att Nordiska rådet skulle rekommendera Nordiska ministerrådet att med hänsyn till ökad trafiksäkerhet överväga åtgärder för att skapa ett s. k. provkörkortssystem i alla nordiska länder för innehavare av körkort under första året och som en del av detta genomförandet av hastighetsbegränsning om 80 km/h.

Helsingfors den 23 februari 1981

Trafikförsäkringsföreningen

Pentti Ajo

Trafikskyddet¹:

Både inhemska och internationella utredningar visar, att förarens risk att råka ut för en trafikolycka är mångdubbel under åren närmast efter det körkort erhållits, jämfört med körningen under senare år. Först efter ca sex års körerfarenhet, eller ca 100 000 körkilometer, sjunker förarens olycksrisk betydligt. Det stora flertalet av dessa nya förare, omkring 80 %, är samtidigt också unga, under 25 år.

Enligt Trafikskyddets uppfattning kan dessa förarens risk att under sina första körår råka ut för olyckor effektivt minskas genom en förarundervisning, som är pedagogiskt rätt uppbyggd, innehållsmässigt rätt avvägd och som bygger på klara målsättningar. Detta förutsätter att undervisningen sker i faser och att ett s. k. villkorligt körkort tas i bruk. Då skulle eleven efter att ha slutfört det första skedet i undervisningen få ett villkorligt körkort för 1–2 år, under vilken tid han efter övning på egen hand skall delta i en utbildning, som fördjupar trafikkunskaperna och -färdigheterna och som handleder i körning under svåra förhållanden. Först efter att ha genomgått denna fas skulle eleven erhålla egentligt körkort.

Trafikskyddet anser, att vidareutvecklandet av förarutbildningen, periodiseringen av densamma samt ibruktagandet av villkorligt körkort effektivt kommer att minska de nya förarnas olycksbenägenhet än en hastighetsbegränsning, som utfärdas för de nya förarna.

Som motivering för sin ovan relaterade uppfattning anför Trafikskyddet följande:

Genom ändring (15.12.1972/815) av körkortsförordningen (31.5.1972/447) infördes för de nya förarna en personlig hastighetsbegränsning om 80 km/h för det första köråret.

¹ Yttrandet översatt från finska.

I vårt land har veterligen inga egentliga undersökningar gjorts om verkningarna av denna åtgärd; däremot föreligger vissa statistiska jämförelser för åren 1968–1978. Av dem framgår, att personskadeutvecklingen för de nya förarna (som kört under högst ett år) började nedgå år 1969. Därefter har den sjunkande trenden varit jämn – endast år 1975 visade olycksutvecklingen ökning. Efter år 1973 har personskadeolycksutvecklingen för de nya förarnas vidkommande varit parallell med den totala personskadeolycksutvecklingen. Ur statistiken över de nya förarnas olyckor framgår ingen förändring, som skulle kunna tolkas som härrörande av den ovan nämnda hastighetsbegränsningen. Försäkringsbolagens årsstatistik för den nyssnämnda tioårsperioden beträffande antalet ersättningsfall för skyldiga nya förarens trafikskador stämmer helt överens med antalet årligen avlagda nya körkort (bilaga 1).

Det verkar som den personliga hastighetsbegränsningen för nya förare inte skulle ha medfört den önskade nyttan. Det nuvarande hastighetsbegränsningssystemet, omfattande en bashastighet på 80 km/h samt vägbestämda begränsningar, har visat sig vara en effektiv trafiksäkerhetsåtgärd. Som komplettering till detta hastighetsbegränsningssystem innebar hastighetsbegränsningen 80 km/h för nya förare inte någon väsentligt lägre och tryggare hastighet jämfört med de hastigheter, som de övriga förarna använder. I bilaga 2 uppräknas hastighetsbegränsningarna på de allmänna vägarna samt trafikprestationerna på vägarna med olika hastighetsbegränsning. De sistnämnda uppgifterna torde ge en bild av de hastigheter, som används i vårt land.

Den för nya förare bestämda personliga hastighetsbegränsningen 80 km/h jämte det märke, som anbringas på bilen som tecken på detta, kommer snarare att endast utgöra ett visst kännetecken, som gör att man kan känna igen en ny förare i trafiken.

Att på detta sätt stämpla en ny förare kan ha verkningar på honom själv och på de övriga bilisternas beteende, vilka måste betraktas som negativa. Exempelvis kan härav föranledas onödig omkörning av en ny förare.

Endast en hastighetsbegränsning garanterar inte heller, att föraren under begränsningstiden får tillräckligt av den erfarenhet, som han behöver. Eftersom begränsningen automatiskt försvinner ett år efter det körkortet erhållits, motiverar den inte i och för sig föraren att skaffa sig erfarenhet.

Helsingfors i april 1981

Trafikskyddet

Pentti Pekonen

Styrelseordförande

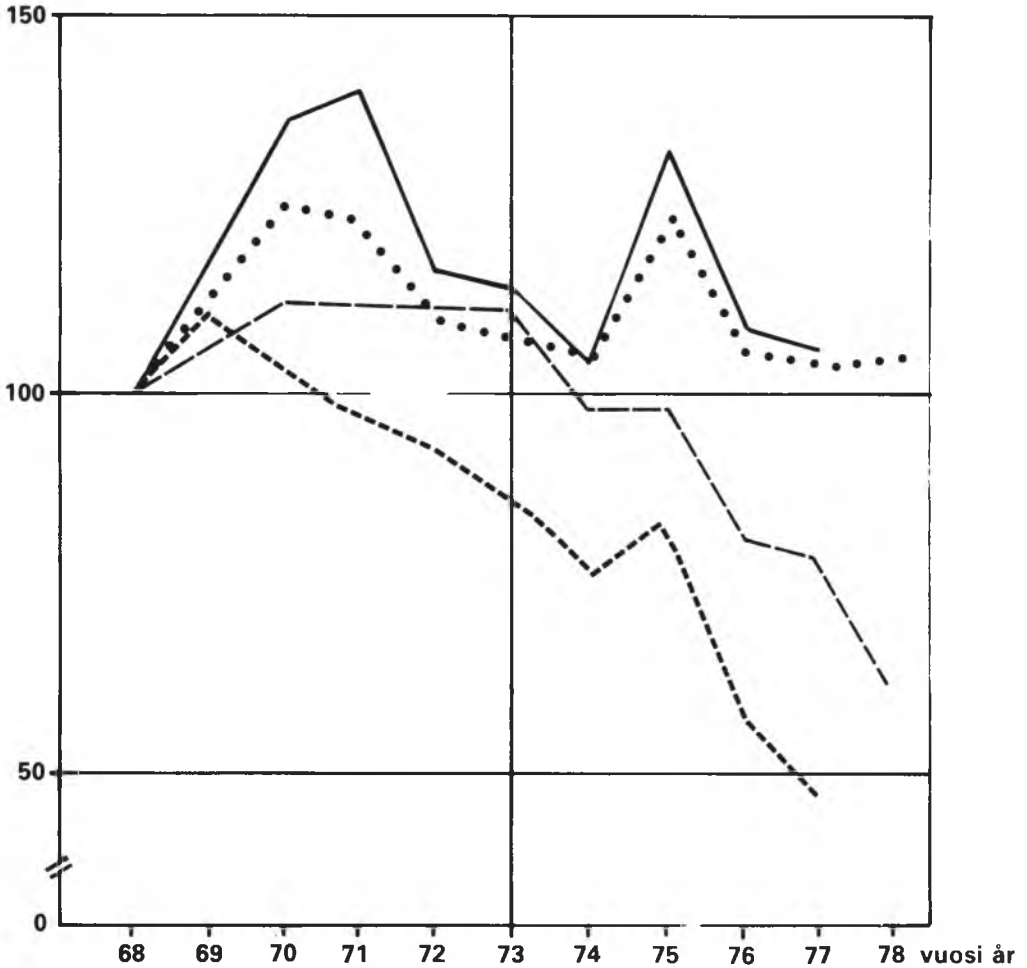
Ilpo Krootila

Verkställande direktör

BIHANG 1

Index för de nya förarnas olycksutveckling åren 1968–1978

År 1968 = 100

———— Skyldiga nya förares personskadeolyckor
(förare som kört under högst ett år)

..... Antal förarexamina årligen

----- Samtliga olyckor med personskada som påföljd

----- Nya förares personskadeolyckor
(förare som kört under högst ett år)

Diagrammet visar, att de nya förarnas personskadeolycksutveckling år 1973 och senare är parallell med den totala personskadeolycksutvecklingen. Personskadeolycksutvecklingen för skyldiga nya förare följer helt det årliga antalet nya förarexamina.

Hastighetsbegränsningarna på de allmänna vägarna

	Begränsning km/h	Sträcka km	%	Trafik- prestation %
Vägbestämd	≤50	315	0.4	15.4
Vägbestämd	60	872	1.2	
Lokal	≤60	3 500	4.7	
Vägbestämd	70/80	4 111	5.5	
Bashastighet	80	54 350	73.0	25.3
Vägbestämd	100	11 130	15.0	34.8
Vägbestämd	120	129	0.2	3.2
		74 407	100.0	62%

Av prestation sker ca 32 % på gator och övriga kommunala vägar eller enskilda vägar, där hastighetsbegränsningen är ≤80 km/h. På hastighetsbegränsningsområdet ≤80 km/h inträffar sålunda ca 3/4 av trafikprestationen.

Automobilförbundet:

På basen av tillgängliga statistiska uppgifter är det inte möjligt att dra den slutsatsen att de nya bilisternas hastighetsbegränsning om 80 km/h skulle ha klart minskat deras andel i trafikolyckor i Finland. På en stor del av vägarna har denna specialbegränsning förlorat mycket av sin betydelse eftersom den högsta tillåtna hastigheten på dessa vägar är högst 80 km/h. Som varsel för den övriga trafiken är 80 km:s skylten dock betydelsfull, som man fullt riktigt konstaterat i medlemsförslaget.

Hastighetsbegränsningen för nya bilister har inte heller orsakat några som helst olägenheter. För enhetlighetens skull är det tydligen på sin plats att man även i de övriga nordiska länderna inför en motsvarande specialbegränsning.

Helsingfors den 16 mars 1981

Automobilförbundet r. f.

Heimo Jaakkola
Verkställande direktör

Otto Nurmela
Fältschef

Soumen autokoululiitto r.y. – Finlands bilskolförbund:

I Finland gäller sedan år 1972 en individuell hastighetsbegränsning 80 km/h för alla förare vilka innehåft körkort kortare tid än ett år. En bidragande orsak till att dylik fartgräns införts är bl. a. det faktum att man i fråga om trafikolyckor som drabbat nyblivna och oerfarna förare kunnat konstatera att förarens bristande erfarenhet och skicklighet ofta varit anledning till olyckan. Däremot kan man inte i likhet med motionären säga att ifrågavarande individuella hastighetsbegränsning införts i Finland "vid sidan av effektiverad undervisning i bilskolorna". Denna bestämmelse stadgades enbart på basen av forskningsresultat. Inte heller kan man påstå att äldre körkortsaspiranter undgår de första årens risker ens i någon mån på den grund att de måste få en längre körundervisning än de yngre som lär sig snabbare; för äldre bilförare gäller samma kriterium som för trafiken överhuvud – på erfarenhet baserad försiktighet inverkar positivt på trafikbeteendet. Bilskolförbundet är såtillvida ense med motionären, att antalet olyckor som drabbar nyblivna förare tydligt reducerats efter det nämnda individuella fartgräns trädde i kraft. Å andra sidan måste man komma ihåg, att Finland inom trafiksäkerhetssektorn inte är något föregångsland i Norden – snarare tvärtom. I Sverige och Norge har man i detta avseende hunnit mycket längre, och ingetdera landet känner en motsvarande form av hastighetsbegränsning.

Bilskolförbundet anser att den nyblivna förarens olycksrisk borde försöka reduceras med alla till buds stående åtgärder och konstaterar att den bästa lösningen hittills visat sig vara tillräcklig övning under varierande förhållanden samt i anslutning härtill en föreskriven fortbildning. T. ex. i Sverige och Norge har man redan föreskrivit obligatorisk övning på konstgjort hala banor vilka öppethålls året runt.

Bilskolförbundet anser inte att nyblivna förare som rör sig i trafiken i de övriga nordiska länderna utgör en märkbar riskgrupp – åtminstone inte i en sådan omfattning att den individuella fartgränsen borde gälla i samtliga nordiska länder. Detta i synnerhet som de s. k. hastighetsgränserna varierar i de olika länderna. Således skulle de förare som kör med bashastighet och långsammare än andra medföra olägenhet för och t o m äventyra den övriga trafiken (VTT 1980).

Hänvisande till vad ovan anförts rekommenderar Bilskolförbundet att för nyblivna förare införs en fartgräns även i övriga nordiska länder, men att denna i varje enskilt land avpassas efter respektive lands trafikförhållanden, vägnät och fartgränser och föreskrivs att gälla endast i resp. land.

Helsingfors den 8 april 1981

Soumen autokoululiitto r.y. – Finlands bilskolförbund

Urpo Vihervaara
Förbundschef

Norge**Statens vegvesen, Vegdirektoratet:**

Den øvre generelle hastighetsgrense i Norge er 80 km/t. Det skulle således være uaktuelt å fastsette 80 km/t. som personlig øvre fartsgrense for nye førerkortinnehavere her i landet. På noen få motorvegstrekkninger er fartsgrensen 90 km/t. Imidlertid vil effekten av et slikt tiltak på disse motorvegene være tvilsom.

Også i Norge har man vært opptatt av tiltak som kan minske ulykkene for nye motorvognførere. Det vises i denne forbindelse til nyordningen fra 15. september 1979 som innebærer at nye bilførere får utstedt midlertidig førerkort for 2 år og må gjennomgå obligatorisk tilleggsopplæring (fase 2) i 2 årsperioden for å få utstedt ordinært førerkort.

Oslo, 11. mars 1981

Etter fullmakt

Aksel Bruun

Chr. Boe

Trafikksikkerhetsrådet:

Trafikksikkerhetsrådet finner det riktig å opprettholde dagens praksis på dette felt i Norge. Ut fra gjeldende fartsbestemmelser går rådet ikke inn for å innføre en generell hastighetsbegrensning for nye førerkortinnehavere her i landet.

Trafikksikkerhetsrådet ser ikke bort fra at forslaget kan ha en positiv virkning i land med høyere hastighetsnivå enn Norge.

Oslo, 27. mars 1981

Egil Halvorsen

Ordfører

Leif Agnar Ellevset

Sekretariatsleder

Norsk trafikksikkerhetsforbund:

Norsk trafikksikkerhetsforbund støtter forslaget om en generell lavere fartsgrense for nye førerkortinnehavere det første året. Ulykkesstatistikk såvel fra Norge som andre europeiske land viser en sterk overrepresentasjon av unge og uerfarene motorvognførere.

Norsk trafikksikkerhetsforbund ser farten som en helt vesentlig faktor ved de aller fleste trafikkulykker. På denne bakgrunn vil vi påpeke at vi finner den foreslåtte hastighetsbegrensning på 80 km/t. som altfor høy. Vi tillater oss derfor å foreslå en generell hastighetsbegrensning for nye førerkortinnehavere det første året på 70 km/t.

Oslo, 7. mars 1981

For Norsk trafikksikkerhetsforbund

Arne Astrup Narverud

Norske forsikringsselskapers forbund:

Rent generelt vil vi uttale at påbud om spesiell skilting av biler som kjøres av nye bilførere trolig vil medføre problemer med i første rekke overvåkingen av et slikt påbud. Videre ser vi det slik at det vil kunne oppstå praktiske problemer når nye og unge bilførere skal kjøre sine foreldres eller arbeidsgivers biler. Vi ser heller ikke bort fra at et påbud kan resultere i farlige forbikjøringer når ny-bilførerne på grunn av redusert maksimalhastighet kjører saktere enn det som er vanlig på de enkelte vegstrekningene.

Hva angår Norge er maksimalhastigheten allerede 80 km/time med unntak for noen korte motorvegstrekninger der maksimalhastigheten er høyere.

Innføring av spesiell hastighetsgrense på 80 km/time det første året for nye førerkortinnehavere i Norge finner vi derfor uberettiget.

På bakgrunn av dette kan vi vanskelig gi vår tilslutning til forslaget for Norges vedkommende.

Oslo, 24. februar 1981

Norske forsikringsselskapers forbund

Gunnar Brask

Adm direktør

Trygg trafikk:

Styret i Trygg Trafikk behandlet ovennevnte sak i møte den 25. februar d. å. og fattet følgende vedtak:

Styret i Trygg Trafikk finner det riktig å opprettholde dagens praksis.

Oslo, 27. mars 1981

Trygg trafikk

Leif Agnar Ellevset

Direktør

Per Helljesen

Kontorsjef

Bilorganisasjonenes samarbeidsutvalg:

Bilorganisasjonene KNA, NAF og MA vil i utgangspunktet uttrykke forståelse for det forslag som er framsatt, om å ha en redusert hastighet for nye førerkortinnehavere. Imidlertid mener vi at erfaringene fra Finland ikke kan overføres direkte til vårt land, i det man i Norge jo har en maksimalgrense på 80 km/t. Vi kan således ikke direkte overføre de positive erfaringene finnene har gjort med 80 km-grense for nye førerkortinnehavere, til oss.

Etter vår mening er det hevet over enhver tvil at nye førerkortinnehavere nok har en høyere ulykkesrisiko enn erfarne kjørere. Imidlertid tilsier all forskning og erfaring at det vil gå hele 7 år før man har vunnet så pass erfaring at ulykkesrisikoen er stabilisert på et lavere nivå.

Etter vår mening kan det forsvares å sette inn tiltak rettet mot denne trafikantgruppe, men vi stiller oss tvilende til om redusert hastighet er et egnet virkemiddel i denne forbindelse isolert sett.

Bilorganisasjonene KNA, NAF og MA vil for sin del påpeke at både nåværende fartsgrenser og de andre momentene som er nevnt foran, ikke tilsier en spesiell reduksjon i hastighetsgrensene for nye førerkortinnehavere.

Oslo, 8. mai 1981

Bilorganisasjonenes samarbeidsutvalg

Gunnar Apeland

Sverige

Rikspolisstyrelsen:

I 65 § vägtrafikkungörelsen (1972: 603) föreskrivs att fordon utanför tätbebyggt område inte får föras med högre hastighet än 70 km/h (bashastighet). Dock får trafiksäkerhetsverket besluta att högsta tillåtna hastighet skall vara 90 km/h eller 110 km/h eller på motorväg 90, 110 eller 130 km/h. Den föreskrivna bashastigheten grundar sig på resultatet av en omfattande försöksverksamhet med generella hastighetsbegränsningar.

Rikspolisstyrelsen delar uppfattningen att lägre hastighetsgränser sannolikt kan medföra ett färre antal olyckor samt att nya körkortshavare kan betraktas som en riskgrupp i trafiken.

Styrelsen ifrågasätter emellertid om en särskild hastighetsbegränsning till 80 km/h för denna grupp skulle medföra någon påtaglig förbättring från trafikolyckssynpunkt. Tveksamheten grundar sig på nuvarande förhållande med de olika hastighetsgränser som gäller. På det statliga vägnätet är för närvarande den högsta tillåtna hastigheten 70 km/h eller lägre på 6 640 mil, 90 km/h på 2 530 mil och 110 km/h på 530 mil.

En ny hastighetsbegränsning enligt förslaget till 80 km/h skulle sålunda komma att beröra en relativt liten grupp motorfordonsförare på endast cirka 3 000 mil väg. En sådan hastighetsgräns mellan de två nu vanligast förekommande kan, i den mån den följs, förväntas förorsaka köbildningar och irritation med ett ökat antal omkörningar eller försök till sådana som följd, vilket inte är befrämjande för trafiksäkerheten. Styrelsen vill i sammanhanget erinra om att inte ens under övningskörning någon hastighetsbegränsning är föreskriven i Sverige.

Enligt styrelsens mening skulle en bestämmelse av föreslagen art dessutom medföra svårigheter från trafikövervakningssynpunkt. Vid tex hastighetskontroller skulle svårigheter uppstå att urskilja aktuella fordon oavsett de är försedda med utmärkning eller inte.

I Finland gäller som i Sverige generella hastighetsbegränsningar. Gränserna är emellertid satta till 60 respektive 80 km/h, motsvarande 70 respektive 90 km/h i Sverige. Härav följer att det i Finland tillämpade systemet med särskild hastighetsbegränsning till 80 km/h för nya körkortshavare är anpassat på ett naturligt sätt till där gällande hastighetsgränser. Motsvarande system i Sverige skulle alltså innebära att den aktuella hastighetsgränsen bestäms till 90 km/h för nya körkortshavare, vilket i sin tur skulle innebära begränsning i hastighetshänseende på endast 530 mil av det statliga vägnätet.

Rikspolisstyrelsen avstyrker förslaget.

Stockholm den 1 september 1981

Rikspolisstyrelsen

Lennart Printz

P-R Marling

Trafiksäkerhetsverket:

Trafiksäkerhetsverket saknar underlag för en trafiksäkerhetsmässig bedömning av erfarenheterna av det finska systemet varför verket avstår från att redovisa någon uppfattning.

Borlänge den 14 april 1981

Trafiksäkerhetsverket

Jan Hagberg

Svenska försäkringsbolags riksförbund:

I medlemsförslaget konstateras inledningsvis att samstämmiga undersökningar visar att nyblivna körkortsinnehavare utgör en särskild riskgrupp i trafiken under det första året. Bristande rutin – särskilt i samverkan med speciella klimatförhållanden som leder till svårbemästrade situationer – framhålls som förklarande faktor. En förlängd utbildning kan bidra till att minska dessa risker. Därutöver krävs emellertid, menar förslagsställaren, ytterligare åtgärder, t.ex. såsom i Finland en personlig hastighetsbegränsning till 80 km/h för innehavare av körkort under det första året.

Erfarenhetens betydelse för olycksrisken kan avläsas i trafikförsäkringsbolagens skadematerial. Försäkringsmässigt har man sedan gammalt på olika sätt tagit hänsyn till den inverkan bristande erfarenhet kan ha. Ett uttryck för detta är differentierade självrisker med hänsyn till ålder; ett annat är det bonussystem som tillämpas och som i stort sett återspeglar den riskutveckling som gäller för en nybliven körkortsinnehavare oavsett ålder.

Riksförbundet delar således uppfattningen att de nyblivna fordonsförarna utgör en särskild riskgrupp och att åtgärder bör övervägas och vidtas för att minska dessa risker. Vid bedömning av den åtgärd som förs fram i nu aktuella medlemsförslag finns det anledning att beakta dels de komplikationer – och eventuellt ökade risker – en personlig hastighetsbegränsning för denna förargrupp kan medföra för trafiken i stort, dels den bristande kunskapen om denna åtgärds faktiska effekter, dels slutligen svårigheten att effektivt övervaka efterlevnaden av en sådan hastighetsbegränsning.

Försäkringsbranschens skadematerial liksom olika undersökningsresultat tyder på att olycksfrekvensen ligger på en relativt sett något högre nivå inte endast under det första året utan under uppemot fem till sju år efter det att man erhållit körkort. Med detta som utgångspunkt bör man alltså egentligen diskutera åtgärder med verkan över en sådan tidsperiod. För-

bättrad grundutbildning liksom kompletterande efterutbildning kan ha en effekt av detta slag. Huruvida så är fallet har veterligen inte tidigare prövats; i Norge pågår dock för närvarande en utbyggnad av en kompletterande efterutbildning som den nyblivna föraren ska genomgå inom två år efter det att körkortet erhållits. En uppföljning och utvärdering av denna verksamhet planeras ske. En personlig hastighetsbegränsning för den nyblivna föraren kan naturligtvis rent teoretiskt också tänkas ha en sådan mer långsiktig effekt utöver en eventuellt minskad risk under den tid hastighetsbegränsningen gäller. Några undersökningar som skulle ge stöd för detta tycks dock inte finnas. Att från början vänja sig vid en lugnare körstil bör dock som förslagsställaren hävdar komma hela trafiken till gagn. En fråga i sammanhanget är naturligtvis vilken hastighetsbegränsning som i så fall ger bäst effekt.

De komplikationer som kan uppstå i trafiksystemet i stort om man inför personlig hastighetsbegränsning för de nyblivna förarna är av samma slag som de problem man redan nu har med fordon som framförs – eller ska framföras – med lägre hastighet än trafiken i övrigt. Ökad risk för upphinnandeolyckor försöker man exempelvis förebygga med förbättrad upptäckbarhet. Fordon som framförs långsammare än flertalet utmed en väg provocerar omkörningar som i sig utgör riskmoment. I Sverige försöker man minska dessa risker i trafiken – och öka framkomligheten för övrig trafik – i anslutning till större helger och sommarsemestrar genom att i möjligaste mån begränsa den långsamma, tunga trafiken.

Innan man inför en åtgärd i form av en personlig hastighetsbegränsning för nyblivna förare måste man således förvissa sig om att den inte innebär att man skapar riskmoment av sådant slag och med sådana konsekvenser för andra trafikantgrupper att nettoeffekten blir en totalt sett försämrad trafiksäkerhet.

I Finland har man infört den föreslagna åtgärden. Erfarenheterna rapporteras vara goda. Vad gäller hastigheterna har särskilda undersökningar gjorts. Efterlevnaden från de nyblivna förarnas sida har varit ypperlig; det förekommer enligt uppgift knappast några överträdelser. Att därifrån dra slutsatser beträffande hur förhållandena skulle bli i övriga nordiska länder kan vara vanskligt om man inte tar hänsyn till exempelvis variationer i övervakning, anpassning till övriga hastighetsbegränsningar och efterlevnad av trafikregler över huvud taget.

I fråga om olycksutvecklingen har inte någon särskild utredning utförts. De uttalanden som gjorts angående effekterna torde vara baserade på en minskad olycksfrekvens i de åldersgrupper som dominerar bland de nyblivna körkortsinnehavarna. Denna minskning kan emellertid till stor del förklaras av att de aktuella årskullarna successivt blivit mindre.

Mot bakgrund av vad som framförts i det föregående skulle riksförbundet vilja rekommendera att man i första hand undersöker vilka faktiska effekter en åtgärd av föreslagen karaktär får innan man inför densamma i

ytterligare länder. Här kan man utnyttja det faktum att Finland redan vidtagit åtgärden och undersöka effekterna dels för de nyblivna förarna, dels för trafiken i stort. Resultaten av sådana undersökningar borde utgöra ett viktigt inslag i det erfarenhetsmaterial som utgör underlag för att överväga att införa en personlig hastighetsgräns för nyblivna förare.

Stockholm den 26 mars 1981

Svenska försäkringsbolags riksförbund

G Malmenström
Styrelsens ordförande

Richard Schönmeyr
Verkställande direktör

Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande:

Frågan om körkortsutbildningen och problemet med oerfarna förare har i Sverige senast behandlats av trafiksäkerhetsutredningen i dess delbetänkande "Trafikant och förarutbildning" och dess slutbetänkande "Trafiksäkerhet – problem och åtgärder".

Problemet med oerfarna förare är främst en fråga om unga förare. I Sverige är mer än 80% av de nya körkortshavarna i åldern 18–24 år. Ungefär 60% av samtliga nya körkort tilldelas personer i åldersklassen 18 år.

Utredningen visar på det höga risktal unga förare har och framhåller att det är flera faktorer som bidrar till detta. Bristande mognad på grund av ungdom är en förklaring. Ungdomar kör i större utsträckning i mörker och i höga hastigheter och under mer riskfyllda förhållanden än mognare förare gör. En stor del i förklaringen ligger i bristande erfarenhet. Enligt det resultat som forskningen hittills kommit fram till tar det omkring sex år eller 10000 mils körning innan en förare blir en "säker" förare. Trafiksäkerhetsutredningens förslag när det gäller förarutbildningen syftar till att avkorta den tid det tar för att bli en "säker" förare.

Trafiksäkerhetsutredningen har förhört sig om effekterna av den i Finland gällande bestämmelsen om att nyblivna körkortshavare inte får köra fortare än 80 km/h. Enligt vad trafiksäkerhetsutredningen uppger har man inte kunnat uppvisa någon olycksreducerande effekt av denna begränsning. Trafiksäkerhetsutredningen förklarade att den var obenägen att öka förekomsten av fordonsdifferentierade hastighetsgränser och föreslog därför inte någon hastighetsbegränsning för nyblivna körkortshavare.

När det gäller fordonsdifferentierade hastighetsgränser framhöll trafiksäkerhetsutredningen att olika undersökningar har visat att sådana hastig-

hetsgränser snarast har en olyckshöjande effekt. Trafiksäkerhetsutredningen förordade därför inte ytterligare åtgärder av det slaget annat än då mycket starka skäl föreligger.

I sitt yttrande över det ovan angivna delbetänkandet tillstyrkte NTF trafiksäkerhetsutredningens förslag gällande förarutbildningen. NTF anförde bl a att NTF ansåg att man i sammanhanget borde diskutera möjligheterna av att pröva det system som tillämpas i England när det gäller nyblivna förare, nämligen att fordonen är utmärkta med "L".

I sitt yttrande över trafiksäkerhetsutredningens slutbetänkande anförde NTF när gällde unga förare bl. a. följande:

"Ett viktigt inslag i strävandena att få unga förare att bli säkrare och mer omdömesgilla är de olika formerna av fortbildningsverksamhet. Ytterligare insatser behövs emellertid för att få ungdomar och även övriga nyblivna körkortsinnehavare att delta i en sådan verksamhet. I det syftet har en särskild arbetsgrupp tillsatts av TSV och NTF med deltagande av motororganisationerna och trafikskolorna för att diskutera möjligheterna att bredda och intensivifiera fortbildningen och förnya kursinnehållet. NTF anser det vara väsentligt att problemet med nyblivna körkortsinnehavare blir föremål för forsknings- och utvecklingsarbete och att tillräckliga resurser ges för detta samt därpå baserad fortbildning.

Utöver utbildning som förare måste man även sträva efter att påverka ungdomarnas attityder till trafiken. Detta är målsättningen för NTF:s aktivitet "Ung i trafiken", vilken mötts av mycket stort intresse. De hittillsvarande erfarenheterna av aktiviteten visar att det är en framkomlig väg för att nå ut till ungdomarna och på sikt påverka deras attityder."

När det gällde fordonsdifferentierade hastigheter anslöt sig NTF till vad trafiksäkerhetsutredningen anförde.

Det föreliggande medlemsförslaget innehåller icke några fakta som ger NTF anledning att ändra den inställning som NTF gett uttryck för i sina yttranden över trafiksäkerhetsutredningens betänkanden till de delar de behandlar unga och oerfarna förare.

Stockholm den 14 april 1981

Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande

C.-G Hammarlund

Kung. Automobil klubben, KAK:

Enligt KAKs uppfattning är det väsentliga när det gäller nya körkortsaspiranter att de erhåller en tillfredsställande utbildning. Utbildningen har under årens lopp avsevärt förbättrats, men i vissa hänseenden, bl a när det gäller vinterkörning, krävs ytterligare åtgärder för att förbättra utbildningen.

Kontrollen av körkortsaspiranter är i Sverige mycket grundlig. Man kan idag utgå ifrån att de som godkänns vid proven inför besiktningssman verkligen också behärskar körningen, även om de självfallet saknar rutin.

KAK anser sålunda att det är utbildningen och kontrollen av blivande förare som är det väsentliga.

KAK kan däremot icke tillstyrka att man inför en särskild generell hastighetsbegränsning för innehavare av körkort under första året. Helt allmänt synes det angeläget att undvika alltför många olika hastighetsbestämmelser. Vidare är det angeläget – i varje fall i tättrafikerade områden – att bilisterna har möjlighet att hålla ungefärligen samma rytm i trafiken. Därigenom flyter trafiken jämnare och man undviker en rad omkörningar. Även ur övervakningssynpunkt synes det olämpligt med en specialregel som den föreslagna.

På grund av vad sålunda anförts får KAK avstyrka förslaget om en särskild hastighetsbegränsning för innehavare av körkort under första året.

Stockholm den 6 april 1981

Kung. Automobil klubben

Carl Persson

Generalsekreterare

Motormännens riksförbund (M):

Förslaget bygger på antagandet att unga förare skulle vara inblandade i ett jämföreslevis stort antal olyckor och att dessa skulle bero på bristfällig hastighetsanpassning. Det förstnämnda antagandet kan anses vara dokumenterat medan det inte finns några kända fakta som stöder det andra antagandet, i vart fall inte i Sverige.

Skulle förslaget genomföras, skulle det för svenska förhållanden – och i allt väsentligt även i de övriga nordiska länderna – innebära att man på 90-vägar skulle få tre olika grupper av fordon med olika hastighetsbegränsningar. 70 km för fordon med släp, 80 för fordon som förs av "nybörjare" och 90 för majoriteten av fordonen. På 110-väg blir det i enlighet härmed fyra olika hastighetsbegränsningar. Detta innebär en betydande ökning av

antalet omkörningar och därmed betydligt ökande risker på väg med mötande trafik.

Mot bakgrund av vad här har anförts och med hänsyn till att den föreslagna åtgärden bedöms bli mycket svår att övervaka, får M härmed avstyrka förslaget.

Stockholm den 13 april 1981

Motormännens riksförbund

Sven Gustafsson

Kamen Nikolaev

Folksam har i skrivelse den 14 april 1981 förklarat sig ansluta sig till Svenska försäkringsbolags riksförbunds yttrande av den 26 mars 1981 (se ovan).

Sveriges trafikskolors riksförbund (STR):

Medlemsförslaget om en generell hastighetsbegränsning till 80 km/h under en bilförardebutants första år bygger på antagandet att olycksrisken då är särskilt hög. Detta skulle enligt förslagsställaren bero på att föraren saknar rutin som skulle medföra bl. a. felbedömningar och överdrivet risktagande.

Längre utbildningstid vid trafikskolorna skulle enligt förslagsställaren kunna minska dessa risker. Vidare skulle den inledningsvis nämnda generella högsta hastigheten under bilförardebutantens första år minska riskerna i trafiken.

Förslaget utmynnar i en hemställan till Nordiska rådet att rekommendera att den finska 80/h-regeln införes i samtliga nordiska länder.

Förslagsställaren anför att "samstämmiga undersökningar visar att innehavare av körkort under det första året efter det tillstånd att framföra motorfordon har beviljats utgör en distinkt riskgrupp i trafiken". Eftersom inga referenser lämnas till de åsyftade undersökningarna kan påståendet inte verifieras.

Känt är att debutanterna under *de första åren* som bilförare har en hög olycksdisposition och att det tar cirka sju år att utveckla den säkerhet som kan nedbringa olycksfrekvensen till en bestående låg nivå.

Osäkerheten hos debutanterna medför otvivelaktigt störningar i trafiken.

För information till andra trafikanter om bilförardebutanternas närvaro i trafiken används i många länder en särskild skylt: Ett vitt L på blå botten i en kvadratisk skylt. STR anser att denna åtgärd är säkerhetsfrämjande och förordar att bestämmelsen införes i de nordiska länderna.

Själva olycksfrekvensen däremot är störst under andra och tredje åren som bilförare, d. v. s. efter viss körd sträcka (*se Bihang*). Förklaringen härtill kan vara att försiktigheten är stor under första året, men att alltefter-som erfarenheten ökar utan att tillbud eller olyckor inträffar – olyckor är ju trots allt inte vanliga i förhållande till exponeringen i trafiken – över-skattas under de närmast följande åren den egna körförmågan nu med olyckor som följd (Munch, f. fl.).

STR har därför föreslagit att körkortet skall bli permanent först sedan kompletterande utbildning och slutprov efter viss tid eller körsträcka har genomgåts. Det finns många skäl till att införa interimistiska körkort. Sådana skäl är behovet av kompletterande vinterutbildning när förarprovet avläggs under årstid då körning på vinterväglag inte kan övas och prövas, eller då utbildning i mörkerkörning inte kan äga rum. Dessutom bör ett senarelagt slutprov avslöja felaktiga beteenden och bristande kunskaper. Frågan om interimistiska körkort bör därför utredas på nordisk bas.

I Sverige har föreslagits att vissa delar av förarutbildningen obligatoriskt skall förläggas till auktoriserad trafikskola. En sådan reform kan förväntas höja dugligheten hos bilförardebutanterna och minska riskerna i trafiken under nybörjaråren. En sådan reform svarar mot förslagsställarens uppfattning att en förlängning av förarutbildningen kan minska trafikriskerna.

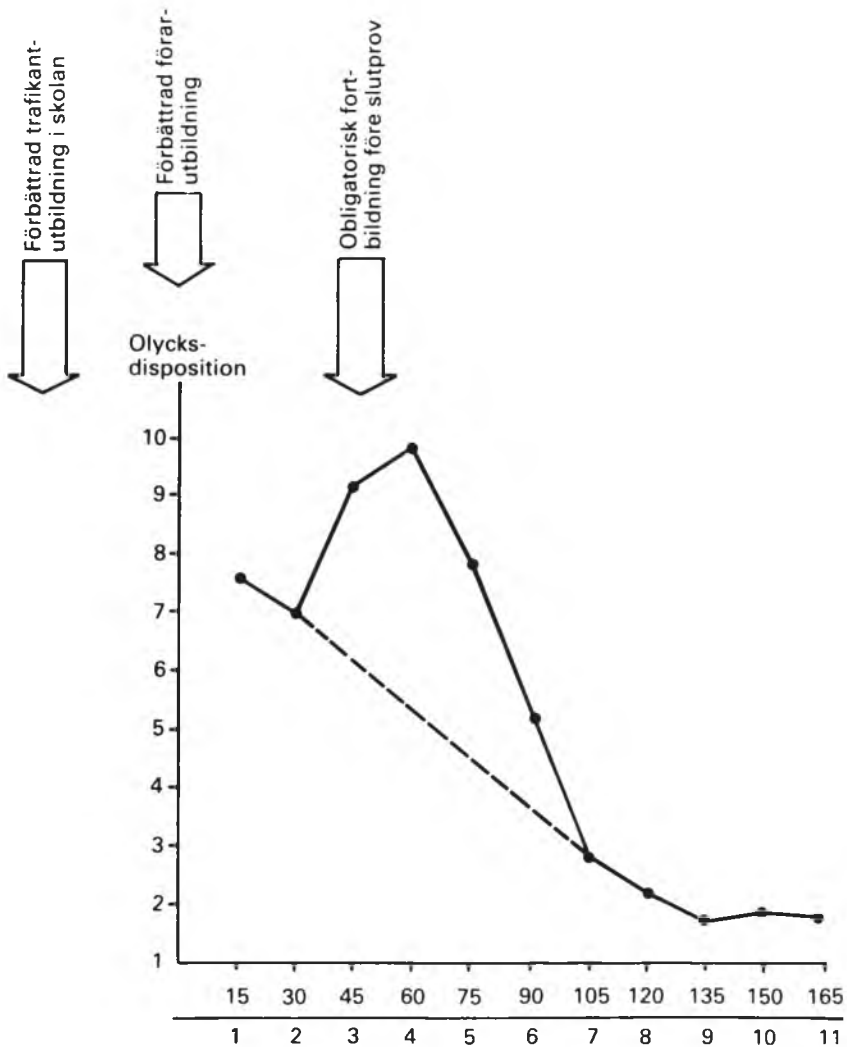
En hastighetsbegränsning för bilförardebutanterna till 80 km/h vid en generell hastighetsbegränsning på 90 km/h, som råder i Sverige, kan knappast förväntas ge åsyftade säkerhetsvinster. Regeln är dessutom svår att övervaka i varje fall om den inte kombineras med särskild skyltning av fordonet.

Med åberopande av vad som anförts får STR avstyrka förslaget om en generell hastighetsbegränsning på 80 km/h för bilförardebutanter. Samtidigt vill STR föreslå att frågan om interimistiska körkort tages upp till prövning, förslagsvis i Nordisk Trafiksikkerhetsråd. Där bör också prövas frågan om bilförardebutanternas fordon bör förses med "L-skylden".

Stockholm den 25 februari 1981

Sveriges trafikskolors riksförbund

Einar Lundgren
Förbundsordförande

Olycksdisposition = Antal registrerade körfel på 100 förare

———— = Huvudsakligt förlopp

- - - - = Felaktigt förväntat förlopp

Motorförarnas helnykterhetsförbund (MHF):

I medlemsförslaget framhålles att nya körkortsinnehavare utgör en större risk i trafiken än sådana med längre körerfarenhet. För att förbättra trafiksäkerheten för denna grupp har man i Finland infört en viss maximihastighet under det första året av körkortsinnehavet. Enligt medlemsförslaget är erfarenheterna från denna verksamhet i Finland positiva. Man säger att olyckorna, där förstagångsinnehavare är inblandade, har minskat under den period som denna maximihastighet har varit gällande.

I medlemsförslaget redovisas emellertid inga statistiska belägg för att en nedgång av olyckorna har ägt rum. Någon egentlig utvärdering av denna reform synes överhuvudtaget inte ha ägt rum, vilket måste beklagas. Om trafiksäkerheten främjas kan MHF för sin del mycket väl tänka sig att motsvarande bestämmelser införs också i andra nordiska länder. Men före ett ställningstagande härom bör man göra en utvärdering av verksamheten i Finland. Ett införande av nya regler bör, så långt som möjligt, bygga på vetenskapliga fakta om reglernas trafiksäkerhetsbefrämjande effekter.

Stockholm den 25 maj 1981

Motorförarnas helnykterhetsförbund

Valeri Surell

Medlemsförslag

om nordisk utbildning för exportmarknadsföring

(Väckt av Bertil Jonasson, Petter Savola och Henrik Westerlund)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

De nordiska arbetsgivareföreningarna:

De nordiska arbetsgivareföreningarna avstår från att avge synpunkter, eftersom respektive lands industriförbund, exportråd och exportskolor också fått ärendet på remiss.

Stockholm den 29 juni 1981

Gunnar Lindström

Gunnar Westermark

Udenrigsministeriets handelsafdeling har i skrivelse den 6 juli förklarat sig inte ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Danmark

Industriministeriet:

Udenrigsministeriet har samtidig tilskrevet undervisningsministeriet med anmodning om at fremkomme med sine bemærkninger til industriministeriet med henblik på en fælles udtalelse.

Efter at sagen har været drøftet mellem de to ministerier, kan følgende fælles udtalelse fremsættes:

”Industriministeriet og undervisningsministeriet finder, at uddannelsen i eksportmarkedsføring må omfattes med særlig interesse og opfatter forslaget som udtryk herfor.

Det fremgår imidlertid ikke af forslaget, hvilken målgruppe den pågæl-

dende uddannelse skal rette sig imod, eller hvilket niveau der skal være tale om, herunder hvorvidt der skal forskes ved det foreslåede institut. Det fremgår heller ikke, hvilke relationer der skal være til de eksisterende uddannelsessteder.

Der findes i Danmark et omfattende udbud af eksportrelaterede uddannelser i forbindelse med de erhvervsøkonomiske uddannelsesretninger. Derudover afholder erhvervsorganisationerne efteruddannelseskurser bl. a. inden for eksport. Det kan i den forbindelse nævnes, at organisationerne herudover i et vist omfang er i stand til at bistå virksomhederne i forbindelse med konkrete eksportforretninger.

Efteruddannelseskurserne gennemføres i vid udstrækning lokalt, hvilket anses for nødvendigt, såfremt man ønsker deltagelse fra de små og mellemstore virksomheder, der skønnes at have det største behov for denne efteruddannelse.

Det bør endvidere påpeges, at uddannelsen i betydeligt omfang bygger på forhold, der er forskellige fra land til land.

Der synes imidlertid med fordel at kunne etableres et samarbejde omfattende overordnede funktioner, såsom fælles udvikling af undervisningsprogrammer og undervisningsmaterialer samt uddannelse af undervisere, i særdeleshed i forbindelse med de mere avancerede dele af eksportuddannelserne.

Forinden der iværksættes initiativer på området, bør der imidlertid foretages en mere præcis kortlægning såvel af hensigtsmæssige samarbejdsgaver som erhvervslivets behov.

Man vil være interesseret i at medvirke positivt i et sådant udredningsarbejde''.

København, den 1. juli 1981

P. m. v.

E. b.

I. Kjøller

Fuldmægtig

Entreprenørforeningen:

Indledningsvis skal Entreprenørforeningen anføre, at man ser positivt på alle tiltag, der har til hensigt at fremme eksportuddannelserne både herhjemme og i de øvrige nordiske lande. Om man skal etablere en egentlig nordisk uddannelse i eksportmarkedsføring kan vi ikke tage stilling til, før uddannelserne på dette område nærmere bliver belyst.

Umiddelbart synes eksportuddannelserne i Danmark at være tilstrækkeligt udbygget på alle niveauer, hvilket også er vort indtryk er tilfældet i de

øvrige nordiske lande. Det er derfor vor opfattelse, at man måske snarere burde fremme mulighederne for en større integration mellem de forskellige landes uddannelser, således at forstå, at der skabes større mulighed for, at f. eks. danske studerende kan tage specielle kurser ved uddannelsesinstitutioner i de andre nordiske lande og omvendt. Endvidere bør man undersøge mulighederne for udveksling af medarbejdere mellem de forskellige uddannelsesinstitutioner samt søge at afholde fællesnordiske seminarer om forskellige eksporttemaer, såsom system- og projekteksport, joint venture-samarbejde etc. på særligt udvalgte markeder.

Vi stiller os naturligvis gerne til disposition for en nærmere drøftelse omkring bestræbelserne for en udbygning af eksportuddannelserne.

København, den 1. juli 1981

Entreprenørforeningen

Erik Ross Pedersen

Industrirådet:

Industrirådet har med interesse læst forslag A 600/e om en nordisk uddannelse i eksportmarkedsføring med særligt henblik på konkrete spørgsmål, fortrinsvis med sigte på at imødekomme behovet for en sådan uddannelse i små og mellemstore virksomheder, og i samarbejde med de nordiske eksportskoleers virksomhed.

Ligesom Nordisk Råd omfatter Industrirådet eksportuddannelserne med stor interesse. Dels er vi gennem vor repræsentation i en lang række råd og nævn med i den overordnede styring af eksportuddannelsernes omfang og indretning her i landet. Dels følger vi gennem hyppige fællesnordiske møder i Nordic Management Board såvel som i De nordiske eksportskoleers samarbejdsorgan, hvorledes vore nordiske kolleger løser industriens problemer inden for lederuddannelse i almindelighed og inden for eksportspørgsmål i særdeleshed. Og dels er vi selv igennem vor egen kursusvirksomhed, jfr. vedlagte beskrivelse af "Industrirådets kursus 1981" (*Här ej tryckt*) direkte engageret i efteruddannelse inden for eksport.

I det fællesnordiske samarbejde mellem større kursusarrangører i vore lande har der været gjort adskillige forsøg på at gennemføre en fælles nordisk seminar-virksomhed, bl. a. om Eksport til Fællesmarkedet og om Østhandel. Når antallet af fejlslagne forsøg langt overstiger de 2 vellykkede seminarer, som det lykkedes at gennemføre i løbet af en 10 års periode, hænger det sammen med nogle forhold, som det måske kan være nyttigt for Nordisk Råd at kende til, før man beslutter sig i den foreliggende sag.

– Det er vor erfaring, at medarbejdere fra især mindre og mellemstore virksomheder har svært ved at frigøre sig fra arbejdet i deres virksomheder for at deltage i uddannelse. Netop derfor foregår der i disse år en ret stærk decentralisering af vore uddannelser, således at man over det

meste af Danmark vil have adgang til efteruddannelse efter arbejdstid. Den centralisering, som et eventuelt fællesnordisk initiativ er udtryk for, forekommer på denne baggrund betænkelig.

- Ikke mindst for mindre og mellemstore virksomheder, hvis eksportarbejde i reglen er stærkt afhængigt af bistand udefra, må kursusindholdet lægges til rette med udgangspunkt i det enkelte lands institutioner og det enkelte lands lovgivning. De forskelle, der trods alt er i så henseende mellem de nordiske lande, udgør en væsentlig hindring for udbytterige fællesnordiske kursus i eksportspørgsmål for mindre og mellemstore virksomheder.
- Siden 1970'ernes begyndelse har vi i øvrigt kunnet iagttage, at når vore medlemsvirksomheder – ofte de større – har medarbejdere på kursus i udlandet, har man i stigende grad valgt at sende dem på kursussteder i syd og vest.
- Endelig skal vi pege på, at de forskellige videreuddannelser omkring eksportspørgsmål er indrettet i lyset af bl. a. industriens struktur og behov såvel som foreliggende efteruddannelser i det enkelte land. Da disse forhold jo udviser betydelige variationer fra land til land i Norden, har det hidtil været svært at finde en brugbar fællesnævner.

Alt i alt kan man vel sige, at der på dette felt næppe kan udpeges så tilpas store uopdyrkede virkefelter i de nordiske lande, at de efter vort skøn kan give plads for nye uprøvede tiltag. De forsøg, som hidtil har været gjort, har kun fået beskeden støtte i de berørte institutioner og organisationer i vore lande.

Den velvilje, som vi ved, er til stede i Nordisk Råd over for uddannelse, herunder for eksportspørgsmålene, kunne måske komme til udtryk gennem støtte til fællesnordisk udvikling af undervisningsmateriale og undervisere. På dette felt ligger der betydningsfulde opgaver af fællesnordisk karakter. Disse opgaver bliver ikke løst i dag. De afventer et nordisk initiativ. Industrirådet medvirker gerne til en forbedring af de nordiske eksportuddannelser ad denne vej.

København, den 26. juni 1981

Ove Munch

Finland

Handels- och industriministeriet:¹

Den internationella utbildningen i exportmarknadsföring blir allt viktigare då handeln och annan ekonomisk verksamhet expanderar till nya områden. Också nya former av export såsom projektexportens ökning ställer nya krav vad gäller innehållet i och formen för exportmarknadsföring. En

¹ *Yttrandet översatt från finska*

utveckling av projektexporten har i flere olika sammanhang ansetts vara beroende av en yrkeskunnig exportpersonal. Det är sålunda viktigt att utbildningsfrågor uppmärksammas både nationellt och såvitt möjligt också på det nordiska planet.

Handels- och industriministeriet finner att utbildningen i exportmarknadsföring bäst kan främjas genom en vidare utveckling av existerande högskolor och specialutbildningsanstalter för dessa frågor. Det är också viktigt att underlätta möjligheterna för att anordna samnordiska utbildningstillfällen i exportmarknadsföring. Härvid hänvisar handels- och industriministeriet till förslagen i *NU 1981:1* vad gäller nordiskt samarbete beträffande icke-europeiska kulturer och områdesstudier, vilket på sitt sätt kunde befrämja den typ av samverkan som avses i medlemsförslaget. Dessutom borde man fördjupa utnyttjandet av internationella erfarenheter på området, vilket t. ex. kunde ske genom ett ökat utbyte av studerande och lärare.

Helsingfors den 5 augusti 1981

Erkki Palmqvist

Bitr. avdelningschef

Barbro Widing

Byråchef

Helsingfors handelshögskola — Helsingin kauppakorkeakoulu¹:

Speciellt utöver den allmänna färdighet handelshögskolorna ger har det konstaterats vara nödvändigt att för personer i exportuppgifter anordna kompletteringsutbildning i form av exportmarknadsförar- o. d. exportutbildning. Detta uppdrag har i Finland redan 20 år framgångsrikt skötts av Vientikoulutussäätiö. Denna stiftelses verksamhet har Helsingfors handelshögskola antingen direkt eller via personkontakter påverkat under hela dess verksamhet.

Enligt Helsingfors handelshögskolas uppfattning finns det i de nordiska länderna varken behov av eller förutsättningar för en gemensam exportutbildningsanstalt. Trots att de nordiska länderna i mycket liknar varandra är deras exporthandel och utrikesfunktioner till sin karaktär och sina grunder olika. Enligt erhållna erfarenheter har verksamheten kunnat effektiviseras och de gemensamma erfarenheterna ökas med det samarbete som redan en längre tid utövats mellan de nordiska exportutbildningsanstalterna.

Då frågan granskas ur Finlands synvinkel är det motiverat att konstatera, att det inte är ändamålsenligt att i större omfattning än tills vidare ställa till de övriga nordiska ländernas förfogande det kunnande och den kunskap som erhållits inom exportutbildningen i Finland. Det nordiska samarbetet kunde dra nytta av att stöda och befrämja nuvarande kontaktformer t. ex. i

¹ *Yttrandet översatt från finska.*

fråga om lärarutbyte, anordnande av gemensamma seminarier, utarbetande av undervisningsmaterial samt i fråga om utredningar och undersökningar i branschen.

Enligt Helsingfors handelshögskolas uppfattning är det inte ändamålsenligt att splittra de tillbudsstående resurserna genom att grunda ett nytt organ, utan däremot borde eventuella tilläggsresurser styras för att effektivisera verksamheten av redan existerande organ. Helsingfors handelshögskola vill i detta sammanhang framhäva även vikten av att utveckla grundutbildningen t. ex. på det sätt vi framlagt i våra planer för internationell utbildning.

Helsingfors den 25 juni 1981

Veikko Leivo

Rektor

Kalevi Sarvikivi

Byråchef

Svenska handelshögskolan:

I ovan nämnda förslag påpekas betydelsen av kunnande om internationell marknadsföring för företag i de nordiska länderna. Exportverksamhet och annan internationell marknadsföring är relativt sett av stor betydelse för nordiska företag, emedan man i många fall har små hemmamarknader.

Förslagsställarna anser att en nordisk satsning med inriktning på exportmarknadsföring mot denna bakgrund är en angelägen uppgift. Den påtänkta utbildningen skulle till sin natur, enligt förslagsställarna, vara kompletterande och tonvikten skulle ligga på konkreta frågor. Ytterligare skulle utbildningen speciellt vara inriktad på att betjäna små och medelstora företag.

Den föreslagna utbildningen fyller avgjort ett behov. Ifall målgruppen primärt är små och medelstora företag är en koncentration på exportmarknadsföring som utländsk verksamhetsform förmodligen riktig. I annat fall synes det vara skäl att utvidga området till internationell marknadsföring omfattande också mera avancerade verksamhetsformer.

I de nordiska länderna bedrivs redan idag exportutbildning av högskolor, institut och exportskolor (i Finland t. ex. Exportutbildningsstiftelsen). Det synes mest ändamålsenligt att utveckla en mera koordinerad nordisk utbildning i exportmarknadsföring utgående från de existerande utbildningsanstalterna, vilka redan idag är inriktade på konkret utbildning, snarare än att skapa en parallell verksamhetsform, som det kan bli svårt att administrativt hålla ihop.

För utveckling av de enskilda ländernas exportutbildningsanstalter synes det viktigt att fästa vikt vid dels utbyte av erfarenheter om utbildningsprogram och -material för att man skall kunna ta till vara möjliga synergief-

fekter på nordisk bas, dels vid utbyte av information om nya rön och erfarenheter från det ifrågavarande utbildningsområdet som förvärvas inom olika utbildningsanstalter. Genom dylika åtgärder kunde man uppnå en nordisk utbildning i exportmarknadsföring, där man effektivare tar tillvara existerande kunskap och erfarenheter på området i de olika nordiska länderna och som på ett effektivare sätt betjänar målgruppens behov.

Helsingfors den 14 maj 1981

Svenska handelshögskolan

Lars Wahlbeck

Rektor

Göran Westerlund

Förvaltningsdirektör

Ålands landskapsstyrelse har i skrivelse den 20 maj 1981 förklarat sig stöda medlemsförslaget.

Industrins centralförbund:

Exportmarknadsföringsutbildning idkas inom Norden rätt omfångsrikt på olika nivåer och sålunda att den anpassas till de lokala förhållandena. Utöver denna metodiska undervisning hålls flera seminarier som behandlar ett land, en vara eller en grupp varor. Hos oss utbildar Exportutbildningsstiftelsen, som torde vara den största inom Norden, personer som arbetar inom exporten eller den internationella marknadsföringen. Erfarenheterna av stiftelsens nära 20-åriga verksamhet är positiva.

Nordiskt samarbete inom detta område idkas förutom vid ett par årligen återkommande gemensamma möten även genom kontakt instituten emellan. Detta samarbete kunde utvecklas och utvidgas. Däremot ser Industrins centralförbund icke behov av en gemensam nordisk utbildning för exportmarknadsföring.

Helsingfors den 22 juni 1981

Industrins centralförbund

Aarne Castrén

Stiftelsen för exportutbildning:

Stiftelsen för exportutbildning har verkat i Finland i nästan 20 år för att utbilda personal för exporten och den internationella marknadsföringen. Utbildningens centrala principer och huvudsakliga mål är att ge fortsättnings- och kompletteringsutbildning som är så praktisk som möjligt och motsvarar de utbildades verkliga behov.

Exportpersonalens utbildningsbehov beror på dess grundskolning, dess och firmornas erfarenhet av den internationella handeln och vart och ett av ländernas mål på de internationella marknaderna. Trots många andra likheter finns det stora skillnader inom exportutbildningens centrala principer mellan de nordiska länderna.

Den finska verksamheten inom exportutbildningen är mera omfattande och mångsidigare än i de andra nordiska länderna. Organiserat samarbete med nordiska exportskolor förverkligas på två nivåer. De nordiska exportutbildningsorganisationerna samlas två gånger per år till ett gemensamt möte och en gång per år med den internationella organisationen International Association of Institutes of Export. På båda nivåer är samarbetet närmast erfarenhets- och opinionsutbyte som har varit till en stor nytta. Var och en organisation har kunnat utnyttja de idéer och praktiska erfarenheter som passar bäst till dess egen intressesfär.

Exportpersonalens utbildningsbehov varierar mycket i Norden liksom även principerna för utbildningens verkställande i praktiken. Stiftelsen för exportutbildning (Vientikoulutussäätiö) anser att det under dessa omständigheter inte är ändamålsenligt att börja med nordisk utbildning för exportmarknadsföring.

Nordiskt samarbete inom exportutbildningen kunde däremot utvecklas genom att öka och utvidga de redan nu förekommande sammanträffandena så, att de ej försakar kostnader för de olika ländernas utbildningsorganisationer, samt genom att till gemensam användning utarbeta undervisningsmaterial, bl. a. case-studier om praktiska problem inom exportmarknadsföringen.

Helsingfors den 12 maj 1981

Stiftelsen för exportutbildning

Mika Kaskimies

Ordförande

Jaakko Harjula

Verksamhetsledare

Finlands utrikeshandelsförbund¹:

Vi finner att nordisk utbildning för exportmarknadsföring i princip är en god idé, eftersom den kunde skapa förbättrade förutsättningar för export-samarbete mellan företagen i Norden.

I synnerhet kunde man ha nytta av samnordiska kurser om projektexport om man med hjälp av dem kunde vänja de nordiska företagens handels- och tekniska personal till intimare samarbete än för närvarande.

Enligt vår uppfattning är det dock inte skäl att inrätta någon ny organisation för nordisk utbildning för exportmarknadsföring utan initiativet borde överlämnas till nationella exportutbildningsorgan för vidareutveckling och eventuellt genomförande.

Helsingfors den 15 juni 1981

Finlands utrikeshandelsförbund

Kaarlo Yrjö-Koskinen

Norge

Departementet for handel og skipsfart:

Handelsdepartementet har mottatt kopier av de uttalelser som Norges eksportråd, Norges industriforbund og Norges eksportskole har avgitt direkte til Nordisk Råd, Den norske delegasjon (*se nedan*). Som det fremgår hersker det enighet om behovet for å styrke utdannelsestilbudet innen faget eksportmarkedsføring. Det foregår allerede et visst samarbeid mellom de nordiske eksportskolene og dette samarbeidet vil kunne utbygges videre. Ovennevnte institusjoner anser ikke at det er behov for å opprette noen ny nordisk institusjon for å fremme dette samarbeid.

Handelsdepartementet har i lengre tid vært opptatt av å initiere tiltak med sikte på å øke kompetansen på nasjonal basis når det gjelder utdanning i eksportmarkedsføring. Departementet vil også gi uttrykk for tilfredshet med at det på nordisk basis kan treffes tiltak som bidrar til å øke innsatsen på dette felt. Vi deler for øvrig den oppfatning at det best kan skje ved praktiske samarbeidstiltak gjennom de nasjonale institusjoner som arbeider med slike spørsmål. Erfaringsutveksling, kursvirksomhet og samarbeid om opplæringsprogram antas å utpeke seg som området hvor det kan høstes fordeler av et utvidet nordisk samarbeid. Utveksling av studenter og stipendiater ved nordiske læresteder kan også være et tiltak som vil bidra til å heve utdannelsesnivået i eksportmarkedsføring. Handelsdepartementet er for øvrig slik det er kommet til uttrykk i de uttalelser

¹ *Yttrandet oversatt från finska*

som er omtalt innledningsvis, enig i at det ikke synes å være behov for å opprette noen felles nordisk institusjon til spesielt å ta seg av utdannelsen i eksportmarkedsføring.

Oslo, 3. juli 1981

For Handelsministeren

Thor A. Iversen
Fung. departementsråd

Tor Stokke
Ekspedisjonssjef

Norges handelshøyskole:

Saken har vært oversendt vår førsteamanuensis Bjarne Bakka for kommentarer.

Høyskolens kollegium behandlet saken i sitt møte 27.05.81 og sluttet seg til førsteamanuensis Bakkas uttalelse, datert 15.05.81, som følger vedlagt (se nedan).

Bergen, 5. juni 1981

Gerhard Stoltz
Rektor

Sigismund Koester
Direktør

Norges eksportråd:

Det har lenge vært et stort behov for å styrke utdanningstilbudet innen markedsføring, spesielt eksportmarkedsføring i Norge. Dette ble påpekt av det såkalte Eksporttiltaksutvalget under ledelse av statssekretær Ølberg (jfr. NOU 1978: 53 s. 42, f. f.), som også kom med en rekke tilrådinge om å bedre tilbudet.

Den økende erkjennelsen av behovet for internasjonal orientering i undervisningen har gitt konkrete resultater, bl. a. ved etablering av markedsføringslinjer i den videregående skolen. Disse har ofret eksportproblematikk relativt stor oppmerksomhet.

Den kanskje mest betydningsfulle opprustningen av eksportmarkedsføring som fag har funnet sted ved de økonomiske høyskolene (Norges handelshøyskole, Bedriftsøkonomisk institutt, Handelsakademiet, Mar-

kedsføringskolen, Trondheim økonomiske høyskole, Agder distrikthøyskole og Østfold distrikthøyskole). Faget har også fått innpass ved Norges tekniske høyskole.

Den skisserte utvikling vil trolig fortsette. Etter hvert må det da kunne sies at tilbudet av grunnleggende teoretisk utdanning i eksportmarkedsføring, både i den videregående skolen og på høyskolenivå, er relativt godt.

Uavhengig av dette vil det alltid være et stort behov for praktisk orientert kursvirksomhet, etterutdanning, osv. I de fleste nordiske land er dette en sentral oppgave for de nasjonale eksportskolene. Ikke minst i Norge er det ønskelig å utvide Eksportskolens kapasitet på dette området, noe som også ble påpekt av ovennevnte utvalg. I denne forbindelse vil det også være ønskelig med økt nordisk samarbeid.

Etter Norges eksportråds vurdering bør spørsmålet om nordisk utdanning i eksportmarkedsføring ikke bli et spørsmål om en ny utdanningsinstitusjon. Derimot kan forslaget i Nordisk Råd være av interesse med tanke på utvikling av felles nordiske, praktisk orienterte seminarer, erfaringskonferanser o. l.

De nordiske land har utvilsomt mye å tilføre hverandre innenfor eksportområdet. Selv om industristrukturen er forskjellig i de nordiske land, vil markedene, distribusjon, mentalitet o. l. i tredje-land, være likt for industrien i de nordiske land. Erfaringsutveksling og kursvirksomhet med deltakelse fra flere nordiske land vil derfor være verdifullt, kanskje særlig for små og mellomstore bedrifter.

Norges eksportråd vil under disse forutsetninger stille seg positivt til tanken om et utvidet nordisk samarbeid om praktisk opplæring og videreutdanning innen eksportmarkedsføring. Støtte fra Nordisk Råd til videreutvikling av kurstilbudet i de nordiske land og til utvikling av felles nordiske opplæringstiltak vil her kunne være av stor betydning. Det må da være en forutsetning at man bygger videre på de erfaringer som er høstet i samarbeidet mellom de nordiske lands eksportskoler og at virksomheten senere eventuelt samordnes med disse skolene.

Oslo, 30. juni 1981

Norges eksportråd

Tore Tønne

Avdelingssjef

Norges eksportskole:

Norges eksportskole er landets eneste fagrettede etterutdanningsorganisasjon som kun opererer innen eksportmarkedsføring.

Norges eksportskole ble etablert som en stiftelse den 7. oktober 1960 av

Norges eksportråd, Norges industriforbund og Norges handelsstands forbund.

Behovet for etterutdanning og ajourføring innen eksportmarkedsføring i Norge er meget stort.

Norges eksportskoles styre ser Nordisk Råds forslag til å styrke utdannelsen innen eksportmarkedsføring som meget positivt.

Nordisk samarbeid på området eksportmarkedsføring har de siste år blitt intensivert bl. a. ved at de nordiske eksportskoler møtes hvert halvår for å utveksle erfaringer, presentere for hverandre ideer til nye veier å gå innen internasjonal markedsføring, utveksle programforslag, foredragsholdere etc.

Disse møtene har vært meget positive og bidrar gjensidig til å høyne nivået og kunnskapene innen eksportmarkedsføring i de respektive land.

I dag er det stort sett økonomien som begrenser en ennå nærmere kontakt nordiske eksportskoler imellom.

Ved støtte fra Nordisk Råd vil samarbeide kunne intensiveres ytterligere, noe vi ser på som meget nyttig og ønskelig. I første rekke vil dette kunne skje på områder som:

- utarbeidelse av praktiske eksport-cases tilpasset de respektive lands egne behov
- samarbeide om seminarer og markedsreiser til nye eksportmarkeder
- utarbeidelse av felles eksportlitteratur med støtte til tilpassing/oversettelser til de respektive nordiske språk
- tilpasse allerede eksisterende seminarer til de øvrige nordiske lands behov
- en faglig og økonomisk koordinering ved bruk av ressurspersoner fra utlandet.

Norges eksportskoles styre mener at de nordiske lands etterutdanningsbehov varierer en god del fra land til land. Det vil derfor være lite praktisk å etablere en egen nordisk eksportskole/institutt. Derimot mener man at det samarbeidet som allerede er etablert de nordiske eksportskoler imellom ytterligere bør styrkes som ovenfor nevnt, med støtte fra Nordisk Råd.

Oslo, 24. juni 1981

Norges eksportskole

Ulf Johns

Styrets formann

Arvid Sten Kåsa

Daglig leder

Norges handelshøyskole, Markedsøkonomisk institutt:

– – – Forslaget synes å omfatte både studentundervisning, praktisk-teknisk voksenopplæring og mer generell opplæring i ledelse. Jeg vil først kommentere disse hver for seg og tilslutt konkludere m. h. t. videre fremdrift.

Studentundervisning

Det er uklart hvorvidt forslaget sikter mot en egen linje og eksamensgrad for eksportmarkedsføring. I en tidligere uttalelse til KUD har jeg frarådet en slik utvikling og vil holde fast ved dette. Mine videre kommentarer gjelder derfor eksportkurs som innslag i et generelt økonomisk/administrativt studium.

Behovet for slike kurs kan det ikke herske tvil om. Ved NHH er interessen stor, likeså ved Bedriftsøkonomisk institutt, Handelsakademiet, Markedsføringsskolen og flere distriktshøgskoler. Utviklingen ble sterkt stimulert av NOU 1978: 53 om eksportfremmende tiltak og de midler som ble kanalisert også til undervisning. Dessverre har KUD hatt snevre rammer for oppfølging, men innsatsen fortsetter med begrensede midler. En viss nasjonal koordinering er oppnådd via en felles lærebok med lærerveiledning og en samling av norske og nordiske beslutningsøvelser eller "cases".

På studentundervisnings-nivå finnes en uformell, nordisk kontakt mellom lærere. NHH har særlig hatt kontakt med handelshøgskolan i Stockholm og universitetet i Uppsala. Et noe mer systematisk samarbeid ville utvilsomt ha verdi, f. eks. i form av utveksling av kursplaner, undervisningsmateriell, cases o.l. Muligens kunne også nordiske lærerseminarer tenkes for å høyne det faglige og pedagogiske nivå. (Her må imidlertid tas i betraktning at nordiske lærere også kan møtes i European International Business Association med sete i Bryssel.)

Praktisk/teknisk voksenopplæring

Også denne type eksportopplæring har økt sterkt de senere år. Den sentrale institusjon er Norges eksportskole som ble startet i 1955 av de store næringsorganisasjoner. Norges eksportskole arrangerer hvert år en rekke kortere kurs og seminarer omkring konkrete emner som eksportrutiner, transportopplegg, kontraktsforhandlinger, eksporttjuss, eksportfinansiering, prosjekttransport, etablering av datterselskaper ute etc.

Norges eksportskole har nær kontakt med tilsvarende institusjoner i andre nordiske land. Man utveksler erfaringer m. h. t. programutvikling, markedsføring og oppfølging av kursene, utveksling av foredragsholdere m. v. Det ble i 1980 avholdt møter i Helsinki og Stockholm. Undertegnede har som styremedlem i Norges eksportskole inntrykk av at samarbeidet fungerer godt på det praktiske plan. Også her ville trolig mer regelmess-

sighet og systematikk gi utbytte, men ressursene er meget begrenset m. h. t. både bemanning og penger. (Også her må tas i betraktning at kontakt foregår internasjonalt, nemlig i International Association of Institutes of Export.)

Ledelsesopplæring for internasjonalt arbeid

Samtlige nordiske land har i dag programmer for utvikling av internasjonal lederkompetanse. I Norge synes de vesentligste tiltak å være:

- Et tilbud for mellomstore bedrifter som omfatter alle stadier av internasjonaliseringsprosessen. Programmet er utviklet av NHH og arrangeres i samarbeid med Norsk institutt for ledelse og administrasjon (NILA).
- Et tilbud for større bedrifter som primært går på internasjonal konsernstyring. Et mulig mønster er det svenske TIO-programmet ("Training for international operations"). Det er utviklet ved handelshøgskolan (Institutet för företagsledning – IFL), og kan muligens bli et fellesprosjekt med NILA og NHH.

Ellers synes NILA å bli den sentrale institusjon i Norge. I tillegg til ovennevnte har NILA etablert såkalte bedriftsklubber etter mønster av Dansk Management Center (DMC), med "internasjonalisering" som et sentralt tema. Sammen med IFL og DMC arrangerer NILA dessuten et større ledertreningsprogram for SAS-personell fra ulike land.

Også m. h. t. ledelsesopplæring foregår det altså et betydelig samarbeid mellom nordiske institusjoner. På dette nivå vil jeg tro at mulighetene burde være særlig gode hvis større ressurser ble stilt til disposisjon. Ledelsesproblemene er nemlig av karakter mer generelle, og her synes det mulig å få til større, fellesnordiske tiltak. (Også her må tas i betraktning at kontakt foregår internasjonalt, f. eks. gjennom European Foundation for Management Development i Bryssel.)

Vurdering/fremdrift

Etter min mening er mulighetene for nordisk samarbeid ulike for de tre nivåer:

- For studentundervisning synes det naturlig med utveksling av kursplaner, undervisningsmateriell, cases, innbydelser til lærerseminarer o. l.
- For praktisk-teknisk voksenopplæring kan – i tillegg til ovennevnte – muligens også utveksling av foredragsholdere og enkelte felleskurs komme på tale.
- For ledelsesopplæring synes det realistisk med et mer omfattende samarbeid i form av større fellesprosjekter for programutvikling og arrangement/alternering av programdeler i de ulike land.

På denne bakgrunn synes det nødvendig å velge ulike fremgangsmåter ved evt. videreføring av forslaget i Nordisk Råd:

- M. h. t. studentundervisning kunne man be de nordiske handelshøgskoler utarbeide et forslag i fellesskap.

- M. h. t. praktisk-teknisk eksportopplæring kunne man be de enkelte lands eksportråd/eksportskoler utarbeide et forslag.
- M. h. t. ledelsesopplæring kunne man be IFL, DMC og NILA utarbeide et forslag i fellesskap.

Ikke i noe tilfelle ser jeg berettigelsen av et eget nordisk institutt for eksportopplæring. Det samarbeid som allerede er i gang, må kunne føres videre uten nye, ressurskrevende institusjoner.

Bergen, 15. mai 1981

Bjarne Bakka
Førstelektor

Norges industriforbund:

Norges industriforbund deler de synspunkter som er kommet til uttrykk i forslaget om markedsføringens betydning for de nordiske lands konkurransevne. I Norge er det fortsatt et klart behov for en vesentlig styrking av den samlede markedsføringsinnsats – også på utdannelsesområdet – som involverer næringslivet, organisasjonene og myndighetene.

De nordiske land står på mange måter i samme situasjon overfor den internasjonale konkurransen og vil utvilsomt vinne på et nærmere praktisk samarbeide m. h. t. utdanning i eksportmarkedsføring. Støtte fra Nordisk Råd vil i denne forbindelse være velkommen.

De nasjonale utdannelsessystemer er bygget opp ut fra hvert lands til dels ulike behov og er organisatorisk tilpasset hvert lands eksport- og undervisningsapparat.

Industriforbundet ser derfor ikke behov for noen egen nordisk institusjon for undervisning i eksportmarkedsføring. Derimot bør samarbeidet mellom de eksisterende nasjonale organer kunne styrkes. For Norges del vil dette gjelde Norges eksportskole.

Midler avsatt av Nordisk Råd til nordisk samarbeide på dette felt, bør kunne anvendes i de enkelte land til utbygging av det nasjonale undervisningstilbudet basert på erfaringsutveksling mellom de eksisterende institusjoner i Norden.

Oslo, 29. juni 1981

Norges industriforbund
Kjell-Martin Frederiksen
Avd. direktør

Sverige

Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ):

Yttranden har avgivits av universiteten i Stockholm, Uppsala, Linköping, Lund, Göteborg och Umeå samt av högskolorna i Örebro, Växjö, Karlstad, Luleå och Sundsvall/Härnösand (*se nedan*).

Utbildningsministern har i bilaga 12 till årets budgetproposition anfört att en central uppgift för högskolan är att förnya och förändra utbildningen så att de internationella inslagen förstärks och därmed bättre svarar mot bl. a. näringslivets och särskilt exportindustrins behov. Enligt UHÄ:s mening framstår härvid utbildning i exportmarknadsföring som ett angeläget område.

Vikten av en förstärkning av utbildningen på området understryks i universitetens och högskolornas remissyttranden. Med något undantag anser man ett nordiskt samarbete kunna erbjuda fördelar. Flera ställer sig dock tveksamma till den i medlemsförslaget framförda tanken på ett nordiskt exportmarknadsinstitut och förordar andra former för samarbete.

Nordiskt samarbete kan enligt UHÄ:s mening inte ersätta den utbyggnad som i Sverige fordras i fråga om utbildningen i marknadsföring vid universitetet och högskolor. Ett nordiskt samarbete kan dock utgöra en värdefull komplettering till en sådan utbyggnad.

Medlemsförslaget anger vissa framgångsvägar i ett nordiskt samarbete. Särskilt i perspektivet av den utbyggnad av utbildningen som måste komma till stånd i Sverige bör emellertid formerna för ett nordiskt samarbete ytterligare övervägas.

När det gäller en utbyggnad av utbildningen i Sverige kan UHÄ nämna att verket nyligen lämnat grafiska institutet och institutet för högre kommunikations- och reklamutbildning (GI/IHR) bidrag för att försöksvis anordna en kvalificerad påbyggnadsutbildning i internationell marknadsföring. Utbildningen anordnas i samverkan med bl. a. universitetet i Göteborg och Sveriges exportråd.

Stockholm den 1 juli 1981

På UHÄ:s vägnar

Owe Skoglund

Kommerskollegium:

I förslaget konstateras att betydelsen av utrikeshandeln, och då särskilt exporten, för de nordiska ländernas ekonomier ägnats stor uppmärksam-

het inom det nordiska samarbetet. I existerande utredningsmaterial om nordiskt exportsamarbete har dock påfallande litet intresse ägnats den betydelsefulla marknadsföringen av exporten. Förslagsställarna anser det angeläget med en satsning inom detta område och hemställer att åtgärder vidtas för en gradvis uppbyggnad i nära samverkan med de nationella exportskolorna av en gemensam nordisk utbildningsverksamhet för marknadsföring. Ett nordiskt exportmarknadsinstitut anges som ett naturligt alternativ men även något slag av kontinuerliga exportmarknadsseminarier skulle kunna komma ifråga.

Handelskamrarna i Stockholm, Göteborg och Malmö har av kollegiet beretts tillfälle att avge yttrande i ärendet.

Som framgår av bifogade kopior av yttrandena (*se nedan*) är de tre handelskamrarna i och för sig positiva till någon form av ökad nordisk satsning på det aktuella området. Endast Västsvenska handelskammaren tillstyrker dock att detta sker helt i den form som förts fram av förslagsställarna medan de övriga förordar åtgärder som i huvudsak innebär ett effektivare utnyttjande av redan befintliga utbildningar och resurser.

Utbudet av utbildningsmöjligheterna i de nordiska länderna inom det aktuella området är redan betydande. Kollegiet anser att syftet med medlemsförslaget i hög grad skulle främjas genom en förstärkning av existerande utbildningsresurser och en samordning av dessa på nordisk basis. Detta kan förslagsvis ske genom de åtgärder som nämns av handelskamrarna i Stockholm och Malmö: vidgade kontakter mellan befintliga utbildningsorgan; kartläggning av förekommande exportmarknadsföringskurser i Norden; ökat deltagande från andra nordiska länder i dessa. Kollegiet ställer sig också i princip positivt till en kompletterande nordisk utbildningsverksamhet. En sådan kan vara naturlig i anslutning till nordisk projektexport och annan exportsamverkan mellan företag i nordiska länder. Kollegiet har dock svårt att se att några direkta fördelar f.n. skulle uppnås genom ett specifikt nordiskt exportmarknadsinstitut. Däremot synes tanken på kontinuerliga nordiska exportmarknadsseminarier vara värd att pröva.

Stockholm den 29 juni 1981

Gunnar Söder

Claes Wennerblom

Stockholms universitet, företagsekonomiska institutionen:

1970-talet har utmärkts av en starkt ökande konkurrens på den internationella marknaden. Norden har i denna "tävlan" om världens marknader inte varit speciellt framgångsrik. Våra marknadsandelar har spruckit och vår effektivitet i produktionen och marknadsföringen av exportprodukter

har inte ökat så mycket som våra konkurrentländers. Skandinavien + Norden – betraktas ofta som en marknad eller som ett tillverkningsland av världen utanför Norden.

När andra länder – områden (som t. ex. ASEAN) samarbetar för produktion och export så kvarhåller varje nordiskt land sin särart. Samarbete mellan de, relativt sett, homogena nordiska länderna verkar vara svårt.

Förslaget som ett nordiskt samarbete av utbildning för exportmarknadsföring som nu läggs fram är därför ett välkommet inslag för att öppna möjligheter för att stärka Nordens konkurrenskraft. Som förslagsställarna påpekar är de samlade erfarenheterna hos de nordiska företagen av exportmarknadsföring mycket stor. Vad som hittills saknats är dels erfarenhetsutbyte, dels en bra utbildning på exportmarknadsföring. Den utbildning som i dag finns på området är inte bara den som sker i de nordiska exportskolorna utan den sker också på universitetet och högskolor.

Under de senaste åren har antalet elever på kurser i "internationell marknadsföring" ökat kraftigt. Många universitetskurser i internationell marknadsföring saknar en bra teoretisk förankring och är mer förankrade i en praktisk "gör-så-här-verksamhet".

Ett nordiskt exportmarknadsinstitut skulle därför inte bara komplettera de nordiska exportskolorna utan även komplettera universitetens önskemål om fördjupande kunskaper om exportmarknadsföringens möjligheter och svagheter i Norden. En viss forskningsverksamhet vid institutet vore också önskvärd.

Förutom utbildnings- och forskningsuppgifter vore det angeläget att institutet kunde fungera som kontaktförmedling i frågor om exportmarknadsföring.

Ett ämne under utveckling och uppbyggnad (som exportmarknadsföring) förändras i regel snabbt till innehåll och inriktning. Det är därför angeläget att institutet ges förutsättningar för största möjliga flexibilitet i sitt agerande. En liten administrativ enhet är då en fördel.

Företagsekomiska institutionen vill av ovanstående skäl kraftigt stödja förslaget om att upprätta en nordisk utbildning för exportmarknadsföring.

Stockholm den 21 maj 1981

Christer Lindgren

Leif Widman

Uppsala universitet, rektorsämbetet, har i skrivelse den 1 juni 1981 förlarat sig instämma i yttrande från ekonomlinjenämnden av den 26 maj 1981 (se nedan).

Uppsala universitet, ekonomlinjenämnden:

Ekonomlinjenämnden instämmer i förslagsställarnas bedömning om exportens betydelse för de nordiska ekonomierna.

Ekonomlinjenämnden delar också uppfattningen att förbättrade kunskaper i marknadsföring kan spela en positiv roll för exportens utveckling. Detta förhållande har uppmärksammats av ett stort antal organisationer och myndigheter bl. a. utvecklingsfonderna, exportrådet etc.

Det förefaller emellertid ekonomlinjenämnden naturligare att hellre utveckla samarbetet mellan befintliga organisationer än att skapa en ny.

Ekonomlinjenämnden vill erinra om att relativt omfattande forskning inom internationell marknadsföring pågår inom universitetet och att riksdagen i beslut om sektorsforskningen (prop. 1978/79: 119) uttalat sig för att universitetens roll i detta sammanhang bör öka. I den s.k. FOSAM-utredningen, som för närvarande är på remiss förordas vidare att industriell FoU bör ingå i detta sammanhang.

Dessutom finns vid universitetet dels en variant av ekonomlinjen med internationell inriktning (140 p) dels en påbyggnadsutbildning i internationellt företagande – särskilt exportfrågor (40 p) som båda rönt stor uppskattning.

Uppsala den 26 maj 1981

För ekonomlinjenämnden

Hans Modig

Högskolan i Örebro:

Det är troligt att det i framtiden kommer att finnas stort behov av en omfattande och mångsidig nordisk utbildning och forskning i internationell marknadsföring.

Inte minst för mindre och medelstora företag är det viktigt att utveckla kunskaper och attityder, som innebär att man betraktar sina nordiska grannländer som en andra hemmamarknad. Givetvis innebär en sådan attitydförändring ett hårdare konkurrens klimat mellan olika inomnordiska företag. Med hänsyn till de allt hårdare kraven på världsmarknaden avseende bl. a. forskning och produktutveckling torde detta dock enbart vara en nyttig och nödvändig utmaning. Som exempel på detta kan här nämnas industrin inom radio- och TV-branschen: det är fullt möjligt att de nordiska företagen i denna bransch skulle ha hävdats sig bättre framdeles om konkurrensen hade framtvingat inomnordisk produktionsuppdelning och specialisering – eller bildandet av samnordiska företag, redan i början av 1970-talet.

Litet förenklat uttryckt kan man påstå att både ökad företagskonkurrens och ökat företagssamarbete mellan nordiska företag i regel torde vara en nödvändig och nyttig utveckling för att bibehålla god sysselsättning och lönsamhet i nordiska företag och organisationer.

Även om varje enskilt nordiskt land redan idag har bra exportskolor samt utbildning och forskning med inriktning på nordiska problem så tror vi inte detta är tillfyllest.

En samnordisk utbildningsorganisation skulle på ett helt annat sätt kunna bidra till ett samtidigt utbyte av kunskaper och idéer mellan alla de nordiska länderna. Eftersom de nordiska länderna på många områden har mycket olika kunskaper och erfarenheter – bl. a. beroende på olika handelspolitiska positioner, skulle ett nordiskt utbildningsorgan få en viktig funktion för erfarenhetsutbyte. Genom att samla specialister från flera länder öppnas också möjligheter till att ge avancerad utbildning även till mycket smala målgrupper.

Det kan också vara värdefullt om t. ex. exportmarknadsförare i en bransch ges tillfälle att lära känna nordiska kollegor inte bara genom affärskontakter utan även i utbildningssituationer, t. ex. branschspecialiserade exportseminarier.

Det stora värdet av ett nordiskt exportmarknadsinstitut har vi hittills betonat som viktigt för mindre och medelstora företag. Säkert kan det dock fylla viktiga funktioner även för större företag, organisationer och myndigheter i deras internationella verksamhet. Som exempel på problemområden för gemensam utbildning och forskning kan nämnas: multinationella företag, exportsamverkan på avlägsna marknader, systemförsäljning, köp och försäljning av teknologi, marknadsföring av offentliga och privata tjänster.

Ett nordiskt exportmarknadsinstitut skulle också kunna sprida information om nordiskt samarbete inom andra områden.

Sammanfattningsvis finner vi det angeläget att nordiskt exportmarknadsinstitut i någon form kommer till stånd snarast möjligt. Även om institutet under de första åren får karaktären av försöksverksamhet, så är det angeläget att man inte försenar dess förverkligande genom att först göra tidsmässigt långt utdragna utredningar. Genom en väl upplagd försöksverksamhet skulle institutet snabbt kunna komma till nytta för att främja nordiskt samarbete och nordisk export.

Örebro den 26 maj 1981

På styrelsens vägnar

Stefan Björklund

Stefan Waltersson

Tekniska högskolan i Linköping, förvaltningsnämnden:

LiTH ifrågasätter möjligheterna till och nyttan av en gemensam nordisk utbildning i praktisk exportmarknadsföring. Länderna har mycket stora strukturella olikheter både vad gäller näringslivets struktur och utbyggnaden av en internationell marknadsföringsorganisation. Det norska näringslivet domineras av olje- och gasexploateringen, det finländska av skogs- och verkstadsindustrin med Sovjetunionen som viktigaste marknad, det danska av jordbruksproduktion med stort EG-beroende och det svenska av verkstadsindustri och skogsindustri. Utbildningen måste anpassas till förutsättningarna. Man måste ta hänsyn till de konkurrensförhållanden som råder främst mellan Sverige och Finland.

LiTH menar att förslaget är orealistiskt och dåligt underbyggt. Det bör därför avstyrkas. Erfarenhetsutbyte bör däremot ske spontant mellan exportfrämjande organisationer och högskolor/universitet.

Linköping den 15 maj 1981

Thomas Johannesson

Lars Alm

Lunds universitet, rektorsämbetet:

Rektorsämbetet finner det angeläget att den kunskap om och erfarenhet av exportmarknadsföring som finns i de nordiska länderna tas till vara på bästa sätt.

Liksom *linjenämnden för ekonom-, samhällsvetar- och systemvetenskapliga linjerna* anser rektorsämbetet att utbildning i exportmarknadsföring bäst kan ske inom ramen för befintlig högskoleutbildning och de institutioner och organ som etablerats för denna utbildning. I samband med den översyn över bl. a. ekonomutbildningen som pågår inom den s. k. AU-gruppen föreligger möjligheter att tillse att rimligt utrymme skapas för den föreslagna utbildningen i form av specialalternativ vid någon eller några högskolor.

Det nordiska samarbete som förslagsställarna förordar kan smidigt åstadkommas genom att tjänstebyte mellan nordiska universitet och högskolor underlättas och att systemet med nordiska gästföreläsare utvidgas. Den specifika kompetens som kan föreligga vid en högskola kan därigenom även komma andra högskolor tillgodo.

Lund den 3 juni 1981

Nils Stjernquist

Knut Norborg

Göteborgs universitet, rektorsämbetet, hänvisar i skrivelse den 11 juni 1981 till yttranden från Företagsekonomiska institutionen och Linjenämnden för ekonomilinjen m. fl. av den 27 maj respektive 14 maj 1981 (se nedan).

Göteborgs universitet, företagsekonomiska institutionen:

Institutionen ställer sig positiv till det framlagda förslaget men önskar en mer markerad precisering av verksamhetens inriktning avseende följande punkter.

Institutets huvudändamål bör vara att organisera kursverksamhet och utvecklingsaktiviteter som bidrar till att föra samman kunskaper och erfarenheter från forskare, lärare och kvalificerade praktiker inom området exportmarknadsföring och internationell handel. Den direkta målgruppen för verksamheten bör alltså vara personal som sysslar med utveckling och ledning av utbildning inom det aktuella området.

Motivet för denna inriktning är att det för närvarande saknas ett lämpligt organ för erfarenhetsutbyte mellan olika typer av exportutbildare vid universitet, näringslivsorganisationer och ledande exportföretag. Detta synes ha medvört vissa brister i det nuvarande utbildningsutbudet. Inom det pedagogiska området gäller dessa brister särskilt olika typer av aktivitetspedagogik med anknytning till kommunikation och förhandling i olika typer av kommersiella situationer. Inom detta området är även kunskapsbasen klart otillfredsställande. Inriktningen mot mindre och medelstora företag gäller speciella krav på utbildningsorganisationen. Dessa har i nuläget uppmärksamats vid utbildningen i småföretagsekonomi och företagsutveckling som genomförts eller planeras vid Göteborgs universitet och Chalmers tekniska högskola. De internationella kommunikationsproblemen har speciellt beaktats i samband med utveckling av den internationella ekonomlinjen som är en samproduktion mellan lärare vid samhällsvetenskaplig och humanistisk fakultet bl. a. vid Göteborgs universitet.

I övrigt ansluter sig institutionens synpunkter till ekonomilinjens yttrande 1981-05-11 (*se nedan*).

Göteborg den 27 maj 1980.

Carl G Engström
Prefekt

Göteborgs universitet, linjenämnden för ekonomlinjen m fl:

Linjenämnden instämmer i förslagsställarnas beskrivning av den nordiska utrikeshandelns nuvarande status. Samtliga nordiska länder har ett stort beroende av stor utrikeshandel men har under senare år fått vidkännas allt starkare konkurrens även inom produktområden som tidigare ansetts utgöra hörnpelare i nordisk export till den övriga världen. Den största delen av den nordiska utrikeshandelns ökning under 1960-talet kunde hänföras till en kraftig expansion av den interna utrikeshandeln mellan de nordiska

länderna, något som bl. a. var en följd av EFTA-samarbetet. Denna expansionsfas tycks nu – kanske tillfälligt – vara avslutad och i stället har under 1970-talet europahandeln åter blivit viktigare för vart och ett av de nordiska länderna. Samtidigt är det betydelsefullt att påpeka, att framgångarna vad gällt att utveckla nordisk export på såväl Västeuropa som de växande marknaderna i Mellersta Östern och Sydostasien i jämförelse med andra industriländer, med ett fåtal lysande undantag, ter sig mycket blygsamma. Det är sannolikt riktigt som förslagsställarna hävdar att marknadsföringsaspekten har eftersatts i nordisk export under 1970-talet. Det tekniska försteg man tidigare haft inom en rad produktområden har möjligen inneburit att aktiv marknadsföring av dessa produkter inte har prioriterats. Under den senare hälften av 1970-talet då man i många fall upptäckt att nordiska varor inte längre "säljer sig själva" har beredskapen att aktivera marknadsföringen saknats.

Det är oklart i vilka mer konkreta former förslagsställarna tänker sig en gemensam nordisk utbildning i exportmarknadsföring. Linjenämnden för ekonomlinjen vill härvid framhålla att universiteten i de nordiska länderna kan utgöra en utmärkt bas för en sådan verksamhet då de fasta resurserna redan finns och där forskning inom internationell marknadsföring redan är etablerad. Universiteten i de nordiska länderna står redan nu i intim kontakt med varandra vad gäller utbyte av erfarenheter inom såväl marknadsföringsforskning som utbildning och har dessutom nära förbindelser med berörda näringslivssektorer. I Göteborg finns en lång tradition vad gäller utbildning av ekonomer med internationell inriktning, vilket har varit naturligt i en stad som så påtagligt har karakteriserats av internationell handel och sjöfart.

Vi vill därför skissera två förslag till hur en gemensam nordisk marknadsföringsutbildning praktiskt skulle kunna organiseras.

1. Med en lägre ambitionsnivå vore det möjligt att låta en årlig 10-veckorskurs i exportmarknadsföring cirkulera mellan fyra särskilt lämpliga universitetsorter i resp. Danmark, Finland, Norge och Sverige. Varje universitetsort skulle därmed åta sig att ge kursen en gång vart fjärde år. Kursen skulle stå under överinseende av en ledningsgrupp bestående av framstående företrädare för marknadsföringsforskning i vart och ett av de fyra länderna och skulle vända sig till praktiskt verksamma exportmarknadsförare från nordiskt näringsliv.

2. Med en något högre ambitionsnivå vore det rimligt att bygga upp ett fast institut för exportmarknadsföring i nära anknytning till *en* universitetsinstitution. Nordiska institutet för samhällsplanering i Stockholm kunde t. ex. tjäna som organisatorisk förebild. Kursverksamheten skulle därmed få en stabilare bas och dessutom kunna ges anknytning till gemensamma nordiska forskningsprojekt inom området. Denna modell skulle också kunna ses som en andra etapp av modell 1.

Sammanfattning

Linjenämnden för ekonomilinjen vid Göteborgs universitet ställer sig positiv till det framlagda förslaget och önskar särskilt betona att en sådan utbildning bör ges universitetsanknytning antingen i form av en ambulerande kursverksamhet mellan de nordiska länderna eller genom ett fast institut för exportmarknadsföring.

Göteborg den 14 maj 1981

I tjänsten

Ewa Wiklander

Umeå universitet, linjenämnden för AES-sektorn:

Linjenämnden stöder förslagsställarnas uppfattning att utrikeshandeln är viktig för de nordiska länderna och att åtgärder bör vidtas för att främja denna ytterligare särskilt vad gäller mindre och medelstora företag. Med tanke på att exportindustrin i de nordiska länderna under senare år kämpat för att behålla sina marknadsandelar är nya grepp nödvändiga. En effektivare marknadsföring är ett sätt att stärka exporten.

De förslag som lämnas av förslagsställarna är dock enligt nämndens mening något diffusa. De resurser som kan ställas till förfogande för utbildning i exportmarknadsföring bör *i första hand* användas för att förstärka redan befintlig utbildning. Ekonomutbildningen vid de svenska högskolorna är rätt missgynnad internationellt sett. Den har en omfattning på endast tre år och ligger resursmässigt lågt även i förhållande till många andra svenska högskoleutbildningar. Detta förhållande inverkar negativt på det förnyelsearbete som är nödvändigt för att en smidig anpassning skall kunna ske till samhällets behov. I den mån man tex skulle vilja ge exportmarknadsföringen större utrymme måste detta ske på bekostnad av något annat väsentligt områden med den omfattning linjen har för närvarande.

En förlängning av ekonomlinjen i Sverige skulle också vara värdefull för övriga Norden. De senaste åren har ett stort antal studerande från framför allt Finland och Norge avlagt ekonomexamen i Sverige. Av det totala antalet "utexaminerade" i Norge 1979 hade mer än hälften avlagt ekonomexamen i Sverige.

En svårighet som uppstår för studerande som återvänder till sitt hemland med svensk ekonomexamen är att den är kortare än övriga länders utbildning, vilket leder till ekvivaleringsproblem. En förlängning av den svenska ekonomutbildningen skulle innebära att den blev mer gångbar särskilt i Norden. Mer omfattande inslag i exportmarknadsföring skulle också kunna inrymmas utan att nedskärningar måste göras av andra viktiga inslag.

Linjenämnden förordar *i andra hand* att ett särskilt institut för exportmarknadsföring inrättas. Institutet bör knytas till ett universitet eller en högskola och i övrigt organiseras på samma sätt som NORDPLAN i Stockholm. Nämnden ställer sig däremot mer tveksam till en löslig organisation för t. ex. seminarieverksamhet.

Sammanfattning

Linjenämnden anser att det nordiska studerandeutbytet inom ramen för ekonomutbildningen är väsentligt i detta sammanhang. Ökade inslag av exportmarknadsföring bör ingå i utbildningen. Den svenska ekonomutbildningen bör förlängas till 160 poäng för att vara likvärdig med övriga nordiska länders utbildning. Ytterligare resurser bör därför satsas på befintliga universitet *i första hand*. *I andra hand* förordar linjenämnden att ett särskilt institut inrättas för att ge en nordisk utbildning i exportmarknadsföring.

Umeå den 26 maj 1981

För linjenämnden

Göran Grosskopf

Roland Lundgren

Högskolan i Växjö, högskolestyrelsen:

Linjenämnden har tidigare uppmärksammat behovet av ökad utbildning i exportmarknadsföring, speciellt för små och medelstora företag. Inte minst representanterna för de yrkesverksamma har påpekat att det finns en stor efterfrågan på kurser inom detta område. På förslag av länets TCO distrikt kommer linjenämnden därför att under nästa läsår utveckla en distanskurs på C-nivå i Internationell marknadsföring. Kursen avses att ges första gången hösten 1982. Det är därför med tillfredsställelse vi konstaterar att detta behov även påtalas i Nordiska rådet. Ett utökat nordiskt erfarenhetsutbyte inom exportmarknadsutbildning bör kunna ge samtliga länder positiva effekter. Linjenämnden ställer sig också positiv till att samverkan i detta ärende sker med etablerade utbildningsanstalter typ exportskolorna.

Linjenämnden är däremot tveksam till ett speciellt fristående nordiskt exportmarknadsinstitut. Ett organ av detta slag kan medföra en onödigt betungande administrativ struktur. Som ett alternativ till ett fristående institut bör man överväga om inte någon existerande utbildningsanstalt kan vara fadder för samordningen av den nordiska exportmarknadsutbildningen och eventuellt exportmarknadsforskningen. Ett exempel på en

lämplig fadder är institutet för internationell marknadsföring vid handelshögskolan i Stockholm.

Örebro den 27 maj 1981

På högskolestyrelsens vägnar

Göran Andersson

Ordförande

Högskolan i Karlstad, rektorsämbetet:

Att samordna vissa delar av utbildningen i exportmarknadsföring till ett nordiskt institut är en intressant tanke. Flera fördelar finns att vinna genom att på gemensam nordisk bas samordna utbildning i exportmarknadsföring, inte minst skulle möjligheterna till en problemorienterad och fördjupad export-utbildning för olika bransch- och produktområden där nationella kurser ej ge tillräckligt deltagarantal öka.

Samverkan mellan företag i Norden skulle säkert kunna stimuleras om exportutbildning och exportseminarier arrangerades på gemensam nordisk bas. Genom att samla nordiska resurser inom exportmarknadsföring till gemensamt nordiskt export-institut kan även en fördjupad bevakning av kunskapsutvecklingen inom området ske, samtidigt som målinriktad forskning och utveckling kan bedrivas i gemensamma nordiska projekt.

Högskolan i Karlstad har tillsammans med utvecklingsfonden i Värmland arbetat med exportsamverkan och exportundersökningar inom ramen för ett svensk-norskt samarbete i exportmarknadsföring och ser med tillfredsställelse att ett ökat nordiskt samarbete sker inom exportmarknadsutbildning och forskning.

Högskolan i Karlstad är intresserad av att medverka vid arbetet med att skapa ett gemensamt nordiskt exportinstitut.

Karlstad den 3 juni 1981

Lennart Andersson

Bo Hidén

Högskolan i Luleå, rektorsämbetet:

Förslaget uppmärksammar ett mycket viktigt och aktuellt område. En satsning bör göras på utbildning för exportmarknadsföring. Den föreslagna inriktningen på de små och medelstora företagens behov är också värdefull.

Föreliggande material är otillräckligt för att bedöma om en organiserad nordisk utbildning för marknadsföring bör komma till stånd. Bl. a. måste belysas om en sådan är möjlig innan berörda lagar och andra bestämmelser harmoniserats ytterligare mellan de nordiska länderna. Man bör också uppmärksamma de regionalpolitiska aspekterna. Rektorsämbetet föreslår därför att frågan utreds.

Luleå den 11 juni 1981

På högskolestyrelsens vägnar

Torbjörn Hedberg

Per Leander

Högskolan i Sundsvall/Härnösand:

Ett nordiskt samarbete när det gäller utbildning för exportmarknadsföring skulle säkert vara mycket givande och stimulerande. De nordiska länderna har till stor del likartade exportproblem: stora avstånd till avnärländerna, samt konkurrens från i första hand kontinentala tillverkare som har det gemensamma att de är stora företag som har en dominerande ställning inom sina respektive länder. Vi vet också – bl. a. genom erfarenheter från den exportutbildning som högskolan i Sundsvall/Härnösand har bedrivit i samarbete med utvecklingsfonden i Jämtlands län – att det finns ett stort behov av sådan utbildning för små och medelstora företag.

Däremot är det tveksamt om det verkligen är samordningsresurser som behövs. Det finns nämligen, enligt vår mening, ingen anledning att strömlinjeforma exportutbildningen – varken inom landet eller mellan de nordiska länderna. Vad som behövs är framför allt ett utbyte av idéer och erfarenheter på detta område, vilket kan ske t. ex. genom att lärare och exportmarknadsföring från de olika länderna får tillfälle att studera exportutbildningen, och kanske t. o. m. undervisa, i de andra länderna. I stället för ett nordiskt exportmarknadsinstitut vore det mera meningsfullt om Nordiska rådet medverkade till att resurser ställs till förfogande för en sådan utbytesverksamhet.

Sundsvall den 26 maj 1981

För Högskolan i Sundsvall/Härnösand

Ola Román

Handelshögskolan i Stockholm:

Vi instämmer i betoningen av exportens och marknadsföringens betydelse för de nordiska länderna. Detta bör naturligtvis få konsekvenser för utformningen av utbildningsväsendet i dessa länder. Innan vi fördjupar diskussionen på detta område vill vi emellertid påpeka att bristande kunskaper i företagen av den art som utbildning kan råda bot på knappast utgör det främsta hindret för en utökad export. Exempelvis torde möjligheterna att finansiera marknadsinvesteringar – t. ex. i form av försäljande dotterbolag, reservdelslager utomlands eller helt enkelt kostsamma marknadsundersökningar och försäljningskampanjer – vara väl så viktigt.

Detta till trots är det angeläget att genom utbildningsinsatser utöka kunskaperna om exportmöjligheter, främst i de mindre företagen. Förslagsställarnas skrivelse bör därför enligt vår mening behandlas positivt. Följande synpunkter kan läggas på ett slutligt ställningstagande:

1. Det är slående hur viktiga de nordiska länderna är som exportmarknader för varandra. Eventuella initiativ bör bygga på detta faktum. Exempelvis kunde man utveckla utbildningsmaterial i form av praktikfall som beskriver hur små företag bearbetar den nordiska marknaden. Förbättringar i detta avseende behöver inte alls ses som ett nollsummespel mellan de berörda nationerna. Förutom positiva effekter på fördelning och användning av resurser inom Norden bör även möjligheterna att konkurrera med till Norden levererande företag från utomnordiska länder beaktas.

2. I vissa fall kan exportsamarbete mellan företag från skilda nordiska länder vara av värde. En utbildning som den föreslagna bidrar till att skapa bättre förutsättningar för sådan samverkan.

3. En sammanslagning av nordiska resurser samt en samlad bearbetning av den nordiska marknaden för utbildning i exportfrågor kan leda till stordriftsfördelar i utbildningen. Till exempel kan man få de ekonomiska förutsättningar som fordras för att inbjuda de bästa lärarna och experterna till kurser och seminarier med specialiserad inriktning.

4. Det finns redan organ och förekommer en rad aktiviteter på exportutbildningsområdet. Förutom det som nämns i förslaget kan man för Sveriges del hänvisa till initiativ inom Sveriges exportråd, de regionala utvecklingsfonderna, industriverket samt all utbildning inom ramen för högskoleväsendet. Vid Handelshögskolan bedrivs t. ex. kurser i både marknadsföring och internationellt företagande. Marknadstekniskt centrum (MTC), nära knutet till HHS, anordnar en mängd seminarier kring bl. a. exportfrågor. Institutet för företagsledning, ävenledes med nära kontakter med Handelshögskolan, har i sitt utbud på c a 150 kursveckor per år ett flertal kurser som direkt vänder sig till företag och företagare med ambitioner att utöka sin internationella verksamhet. En del av dessa kurser drivs för övrigt i samarbete med utbildning i andra nordiska länder. Exempelvis genomförs f. n. ett stort utbildningsprogram för SAS i samarbete mellan

IFL, DMC (Dansk Management Center) och NILA (Norsk institutt for ledelse og administrasjon). Institute of International Business (IIB) vid Handelshögskolan bedriver forskning och undervisning om bl. a. exportfrågor.

Liknande uppräkningsor kan göras för övriga högskolor. Det finns alltså redan många institutioner som arrangerar exportutbildning med ett stort utbud av kurser och seminarier, liksom det finns fora för erfarenhetsutbyte mellan företag. En del av dessa aktiviteter erbjuds dessutom redan nu alla inom Norden verkande företag. IFL har t. ex. regelbundet deltagare från främst Norge och Finland på sina kurser. Genom att förstärka existerande organ och deras möjligheter att utvidga och förbättra sin verksamhet på exportutbildningsområdet kan syftet med det föreslagna initiativet från Nordiska rådet uppnås på ett effektivt sätt.

5. Man bör inte antaga att en för de nordiska länderna gemensam utbildning alltid är att föredraga. De skilda länderna har vitt skilda näringslivsstrukturer. Vidare bör, vilket visat sig i den praktiska erfarenheten av blandade utbildningsprogram, språksvårigheterna inte underskattas. Mer flexibla former för samverkan än gemensamma kurser bör diskuteras. Behovet av smidiga samarbetsformer accentueras i och med att en utbildning i exportmarknadsföring bör innehålla ett stort mått av praktisk anknytning.

6. Export av varor är endast en av många former för internationellt företagande. Skicklig hantering av importfrågor kan t. ex. vara väl så viktigt för många företag. Försäljning och köp av know-how och licenser samt etablering av dotterbolag för försäljning och tillverkning utgör andra aspekter. Utbildning för exportmarknadsföring bör i många fall inkludera sådana.

7. De stora företagen har redan ett väl utvecklat nordiskt kontaktnät och erfarenheter av export. De torde inte vara nämnvärt betjänta av initiativ av den typ som antyds i förslaget. Däremot kan de mindre företagen ha mer nytta av det hela. En närmare undersökning av intresset bör göras innan definitiva beslut fattas.

8. Exportproblemen är olika i olika mottagarländer. Därför bör man överväga om det är möjligt att åstadkomma en viss specialisering mellan de nordiska länderna, så att expertis vad gäller marknadsföring till specifika länder tillvaratas och utvecklas.

9. Det finns en risk att välgrundade initiativ av det slag som föreslås inte blir så framgångsrika som de skulle ha kunnat bli, på grund av att de för med sig inrättandet av nya organ, vilka inte har tillräckligt god förankring i de organisationer och institutioner som besitter faktiska kunskaper på området. Redan nu är floran av utbud på utbildningsmarknaden svåröverskådlig redan inom Norden. Om man utvidgar synfältet till länder utanför Norden, vilket många företag regelmässigt gör, erbjuds ytterligare en mängd attraktiva utbildningsmöjligheter.

Sammanfattningsvis instämmer vi i behovet av en utvidgad och förbättrad utbildning för exportmarknadsföring. Utökat nordiskt samarbete på området bör stimuleras. Detta bör ske genom att stöd ges till verksamhet vid existerande organ och institutioner och inte genom att nya organ inrättas. Det största problemet är att engagera bra lärare och experter på området, och för detta är det nödvändigt att utnyttja främst högskolornas och till dessa knutna instituts resurser och kontaktnät. Vidare bör man upprätthålla en viss konkurrens mellan leverantörer av utbildning, t. ex. genom att eventuellt stöd endast ges för begränsade projekt och genom att resultaten av kurserna systematiskt följs upp. Man bör inte kräva att utbildning som riktar sig till nordiska deltagare sker i samarbete mellan skilda nordiska länder. En viss specialisering kan vara önskvärd. Exempelvis torde det i Finland finnas stora kunskaper vad gäller export till östeuropeiska länder, medan man i Danmark är väl insatt i vad som gäller vid export till länder inom EG (Europeiska Gemenskapen). Vidare bör man inte kräva att all utbildning måste ske i grupper där man blandar deltagare från alla eller flera nordiska länder.

Stockholm den 15 juni 1981

Gunnar Hedlund
 Chef för institutet för
 internationellt företagande
 vid Handelshögskolan

Lars-Gunnar Mattsson
 Professor i företagsekonomi
 vid Handelshögskolan

Sveriges exportråd:

 Exportrådet har haft tillfälle ta del av yttrande i ärendet från Exportskolan AB och kan ansluta sig till huvudlinjerna i detta yttrande.

Stockholm den 12 juni 1981

Sveriges exportråd
Ove Heyman

Stockholms handelskammare:

 Det svenska näringslivet är i hög grad beroende av att kunna avsätta sina produkter utomlands. Nordiska produkter säljer sig inte längre själva på överlägsen kvalitet. I den internationella konkurrensen måste de säljas med kvalificerad marknadsföring. För att åstadkomma detta krävs bl. a.

tillgång till personal med utbildning i och erfarenhet av internationell markandsföring.

Enligt handelskammarens uppfattning är exportsäljarkåren i Sverige generellt sett välutbildad. För företagen kvarstår dock behovet av utbildning i konkret handelsteknik (exportdokument, offertteknik osv.) och kunskap om olika marknader. Det är viktigt att peka på varje enskild marknads särdrag och behovet för oss nordbor av att anpassa oss till dessa villkor. Mot bakgrund av detta behov har Stockholms handelskammare därför i sitt kursutbud inriktat sig på specifika länderkurser och praktiska exportteknikkurser (*se bifogade program. Här ej tryckt*).

Stockholms handelskammare har erfarit att det finns stora kunskapsresurser samlade vid landets högskolor. Det gäller bara att utnyttja dem rätt. Handelskammaren har etablerat ett nära samarbete med Lunds universitet för våra länderkurser. Erfarenheterna härifrån är goda varför handelskammaren förespråkar ett konstruktivt samarbete mellan näringsliv och högskolor.

Utbudet av kurser i exportmarknadsföring växer alltmer på den nordiska marknaden. Handelskammaren anser att det vore värdefullt att kartlägga detta utbud i Sverige, Norge, Danmark och Finland. De resurser som redan finns bör utnyttjas. Dessutom bör respektive lands kurser och seminarier i högre grad göras tillgängliga för andra nordbor.

Enligt handelskammarens åsikt finns det inte underlag för att inrätta ett nytt nordiskt exportmarknadsinstitut. Handelskammaren förespråkar i stället nordisk exportutbildning i form av exportmarknadsseminarier. Genom denna form kan man bygga på redan befintliga resurser inom högskolor och näringsliv i Norden och främja samarbetet mellan dessa. Det är också bästa sättet att uppnå flexibilitet och aktualitet.

Stockholm den 27 maj 1981

Stockholms handelskammare

Sven Swarting

Katarina Fristedt

Skånes handelskammare:

Handelskammaren kan i och för sig ställa sig bakom förslagsstälarnas uppfattning att en nordisk satsning inom exportmarknadsföring ter sig som en angelägen uppgift. Handelskammaren ställer sig emellertid skeptisk till behovet av en specifikt *nordisk* utbildning på detta område. Handelskammaren tror inte heller att ett underlag föreligger för att inrätta ett särskilt nordiskt exportmarknadsinstitut. I stället förespråkar handelskammaren

att man inom Norden genom befintliga resurser i högskolor och näringsliv generellt satsar på ökad utbildning inom det område som förslagsställarna förordar. Ett vidgat kontaktutbyte mellan befintliga organ på utbildningsområdet torde också kunna främja marknadsföringsutbildningen generellt inom Norden och därmed också på sikt främja de enskilda ländernas exportansträngningar.

Malmö den 15 juni 1981

Skånes handelskammare
omfattande Skåne och södra Halland

Lars C. G. Samzelius

Bo Åhnebrink

Västsvenska handelskammaren:

Handelskammaren tillstyrker medlemsförslagets synpunkter:

Det är väsentligt att utbildningen blir ett komplement till redan befintlig utbildning och att administrationen av den byggs upp på ett sådant sätt att flexibiliteten för framtiden säkerställs, förslagsvis i anslutning till någon av de existerande utbildningarna.

Göteborg den 5 juni 1981

Jan Riise

Exportskolan AB:

1 Sammanfattning och rekommendation

1.1 Positiv inställning

Exportskolan AB kommer med stort intresse att väkomna och stötta initiativ ägnade att på samnordisk bas stärka exportutbildningen.

Mellan exportskolorna i Norden finns redan nu en samhörighetskänsla och ett kollegialt utbyte av erfarenheter. Ett initiativ från Nordiska rådet kan verka vitaliserande på denna strävan till samverkan och verksamt bidra till en ökning och effektivisering av utbildningen i exportmarknadsföring i de olika nordiska länderna.

1.2 Samverkansområden

En ökad samverkan kan vara möjlig och effektiv inom flera av de olika exportskolornas grundaktiviteter, exempelvis

- *informationsinsamling och presentation* av marknadsförhållanden kan ge företagen underlag för beslut i vad gäller inriktning och prioritering av exportinsatserna.
Aktiviteter som bygger på fakta och data om marknader/branscher kan verksamt bidra till en önskvärd företagssamverkan i exporten.
- Språklig och delvis nationell *anpassning av existerande litteratur* och framtagning av en samnordisk synpunkt på *nyutvecklad kurslitteratur*. Även *praktikfall* som belyser exportmarknadsföringsfrågor av generell betydelse.
Detta är av stort intresse inte minst för utvecklingen av de mindre och medelstora företagens exportkompetens.
- Utveckling av nya kurstyper som
- *dels* är allmängiltiga för företagens exportutveckling,
- *dels* kan främja samverkan över nationsgränserna mellan företag i samma bransch, med likartade distributionsvägar och/eller samma målgrupper.
- *Utnyttjande internordiskt* av olika medlemsländers, eller andra länders, *föreläsarkapacitet*.

1.3 Organisation

Exportskolornas strävan till växande samförstånd och samverkan manifesterar sig genom halvårsvisa kontaktmöten mellan skolcheferna. Här kan finnas ett embryo till ett på fackmässig grund byggt nordiskt utbildningsråd för exportmarknadsföring, nedan benämnt "NUREX".

Åt detta organ kan uppdragas att idéskapa, utveckla och genomföra aktiviteter av ovan skisserat slag inom ramen för av Nordiska rådet givna förutsättningar.

1.4 Rekommendation

Exportskolan rekommenderar att ett möte anordnas med mål att skapa ett "Nordiskt utbildningsråd för export" och att dra upp riktlinjer för dess verksamhet och finansiering.

Exportskolan är för sin del beredd

att medverka till framtagning av ett arbetsprogram för detta möte

att taga aktiv del i mötet och

att utgöra en aktiv del av ett eventuellt NUREX.

2 Exportskolorna i Norden

Det finns exportskolor i varje nordiskt land. De utgör alla länkar i ett internationellt förbund av exportskolor som växer fram och som för närvarande omfattar mer än 10 olika länder.

I denna internationella organisation är för närvarande följande skolor i Norden medlemmar (markerat med *)

Sverige: Exportskolan AB (The Swedish Institute of Export*), Stockholm

Finland: The Finnish Institute of Export*, Helsingfors

Norge: Norges Eksportskole*, Oslo

Danmark: Industrirådet, Köpenhamn samt Exporthøjskolan*, Hernnig

Island: Export Board of Icelandic Industries, Reykjavík

Exportskolorna i de olika länderna arbetar under olika villkor och har olika typer av aktiviteter. The Finnish Institute of Export har det bredaste programmet med såväl språkutbildning som långtids- och korttidsutbildning inom exportområdet.

En förutsättning för ett arbete på gemensamma, nordiska projekt synes vara:

att de olika nationerna är beredda att, inom ramen för den nationella verksamheten, avsätta personella resurser för gemensamma insatser,

att från Nordiska rådets sida tillskapas en finansiell bas för utveckling och produktion av gemensamma projekt samt

att vid genomförandet av utbildningsprojekten villkoren anpassas för att möta olika nationella önskemål och möjligheter med hänsyn till kostnader, kursavgifter och exempelvis resor.

3 *Exportskolan AB – historik och affärsidé*

Det finns i Sverige ett antal olika företag och organ som tillhandahåller utbildning i exportfrågor. Av dessa är, enligt vår bedömning Exportskolan AB (ett dotterbolag till Sveriges exportråd) det enda utbildningsinstitutet med ett på bredden *och* djupet systematiskt uppbyggt kursprogram.

På bilaga 1¹ till detta yttrande ges en kort historik över exportutbildningens utveckling i Sverige.

Exportskolans affärsidé kan kort beskrivas på följande sätt:

''Exportskolan tillför företagen en systematiskt uppbyggd exportkompetens som är ägnad at öka effektiviteten i och effekten av exportansträngningar.

Samtidigt utvecklas de enskilda medarbetarnas kompetens och förmåga till exportinsatser.''

4 *Exportutbildningen i Exportskolan*

Utbildningen syftar till att med praktiskt inriktade föreläsningar och grupparbeten ge deltagarna kunskaper som är direkt användbara i exportarbetet.

I bilaga 2¹ redovisas den del av utbudet från Exportskolan som inryms i begreppet ''årsprogram''. Utöver dessa programlagda kurser ger Exportskolan utbildning i form av:

- speciellt för branscher anpassade kurser och/eller seminarier
- företagsanpassade kurser som genomförs internt på olika företag
- speciellt till mindre och medelstora företag (utvecklingsfondernas målgrupp) riktad och regionaliserad utbildning

¹ Här ej tryckt.

- seminarier som genomförs för och i samverkan med Sveriges exportråd
- Utbildningen täcker in frågor inom olika delar av den internationella marknadsföringen:
- operativa ämnesområden dvs. frågor som rör vardagsnära exportproblem: betalningar, leveranser, offert- och orderarbete
 - taktiska ämnesområden som täcker in exempelvis budgetperiodiska frågor såsom marknadsplanering och arbetet med återförsäljare och distributionskanaler
 - strategiska frågor dvs. ämnen som behandlar företagens beredskap, planering och villkor för export. Detta är frågor av särskild vikt för företagets utveckling på längre sikt.

Utbildningen bygger på:

- föreläsningar med grupparbeten kring praktikfall
- ofta specialskriven dokumentation samt, inte minst,
- erfarenhetsutbyte mellan kursledning och deltagare.

Föreläsare kommer företrädesvis från olika exportföretag och organisationer i näringslivet med expertkunskaper i olika exportfrågor. Föreläsarna är alltså inte á priori föreläsare utan fastmer praktiker med ett intresse av att dela med sig av sin kunskap.

Praktikfallen och dokumentationen bygger till stora delar direkt på föreläsarnas kunskaper men inkluderar även i viss mån utvalda titlar i form av artiklar och/eller böcker publicerat material.

5 Nordisk samverkan

Skolcheferna i de nordiska exportskolorna har inlett en strävan efter samverkan som manifesterar sig i regelbundna halvårsvisa möten. Där redovisas ömsesidigt kursplaner, utvecklingsprojekt, dokumentation etc.

Mötena ambulerar mellan de olika nordiska huvudstäderna varvid de olika skolorna i tur och ordning agerar som värd.

Arbetet går framåt men mycket finns ännu kvar att göra.

Grunden för samverkan är känslan av att exportskolorna så att säga är kolleger som är "leverantörer av exportredskap" i form av expertkunnande. Skolorna har som mål att öka exportkompetensen hos företagen.

Samverkan synes möjlig inom flertalet av verksamheternas delmoment:

- informationsinsamling och presentation
- språklig anpassning och dokumentation samt praktikfall
- framtagande av praktikfall med tillräckligt "bred" intressentkrets
- utveckling av kurstyper som antingen är allmängiltiga eller som kan bidra till att främja nordisk exportsamverkan
- utnyttjande, i vissa fall, av föreläsare med kompetens och intresse för samnordisk verksamhet

- genomförande i vissa fall av samnordiska specialkurser avseende områden där varje land för sig kan vara en alltför liten marknad för en effektiv kursinsats.

Stockholm den 4 juni 1981

Exportskolan AB

Finn R. Allertz

VD

Medlemsförslag

om obligatorisk lotsning genom Ålands hav och Kvarken

(Väckt av Olof Jansson, Sakari Knuuttila, Bror Lillqvist och Marjatta Väänänen)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Kvarkenrådet:

Den nord-sydgående farledens smala passage i Kvarken är ca tio sjömil lång och på det smalaste stället ca en sjömil bred. Den smalaste passagen finns vid Nordvalen, alltså på svenskt territorialvatten.

Chefen för Vasa lotsfördelningsdistrikt konstaterar att Kvarken ur navigationssynpunkt normalt sett inte innebär någon risk eftersom trafiktätheten i allmänhet inte är så stor. Lotsåldermannen på Rönnskärs lotsstation betraktar dock farleden i norra Kvarken som smal och svårnavigerad.

Hamnförvaltningen i Umeå kommun framhåller att det för närvarande pågår en omfattande teknisk utveckling av hjälputrustningar för fartygsnavigering. Införandet av det nya internationella utprickningssystemet har påbörjats och på svenska regeringens uppdrag pågår ett flertal utredningar som kan medföra förändringar i sjöfarten. Ett obligatoriskt lotstväng där finländska och svenska fartyg undantas kan uppfattas som ett protektionistiskt agerande och det kan dessutom få besvärliga ekonomiska konsekvenser för sjöfarten till regionerna norr om Kvarken. Sjöfarten inklusive hamnarna i Bottenhavet och Bottenviken belastas redan i dagsläget av stora ekonomiska kostnader i förhållande till övriga transportmedel och i förhållande till hamnanläggningar söder om dessa farledsområden.

De internationella reglerna för förhindrande av sammanstötningar till sjöss föreskriver filkörning och särskild försiktighet i trånga farleder. Sjöfartsmyndigheterna i kuststaterna kring Östersjön har avtalat om att varje land vid ingången av 1982 skall ha ett visst antal östersjölotsar eller långlotsar som vid behov utför lotsning utanför de nationella lotsningsområdena.

De kommunala hamnförvaltningarna i Vasa och Karleby liksom Vasa lotsförening framhåller viktigheten av att skapa separeringszoner och ra-

darövervakning för sjöfarten i Kvarken. Därutöver kunde obligatorisk lotsplikt för fartyg med miljöfarligt gods övervägas.

Med hänsyn till ovanstående finner Kvarkenrådet ej anledning att tillstyrka medlemsförslaget om obligatorisk lotsning i Kvarken.

Däremot anser Kvarkenrådet att åtgärderna i syfte att skapa separeeringszoner bör intensifieras liksom arbetet på att åstadkomma landbaserad radarövervakning.

Kvarkenrådet anser vidare att frågan om lotsplikt för fartyg med miljöfarlig last bör övervägas.

Vasa/Umeå den 11 mars 1981

För Kvarkenrådet
Sven Johansson
Landshövding
Ordförande

Paul Lindell
Sekreterare

Skandinaviska transportarbetarefederationen:

Vi har ingen merknader til at losplikt gjennomføres under forutsetning av at dette ikke er internasjonalt farvann. Dersom det her er snakk om internasjonalt farvann, kan etter vårt skjønn ingen nasjonal stat gjennomføre losplikt.

Oslo, 3 februar 1981

Skandinaviska transportarbetarefederationen

Henrik Aasarød

Gerd Hohle

Nordisk navigatørkongress – Nordisk fartygsbefälkskongress:

Nordisk fartygsbefälkskongress/Nordisk navigatørkongress stöder alla förslag som kan förbättra sjösäkerheten samt förhindra miljöförstöring genom olyckor till sjöss. Kongressen ställer sig dock tveksam till förslaget om obligatorisk lotsning i Ålands hav och Kvarken för alla fartyg, med undantag för finska och svenska fartyg med konventionella laster. Denna tveksamhet grundar sig på internationella rättsregler, som innebär att kuststaterna ej kan föreskriva lotsning på internationellt vatten.

Kongressen anser att det nu är viktigare att så snart som möjligt inom östersjöområdet få till stånd en effektiv hamnkontroll över alla fartyg, som anlöper östersjöhamnar.

De nordiska länderna har ratificerat, eller avser att ratificera, ILO-konvention nr 147 rörande minimistandard för handelsfartyg och dessutom är IMCO-konventionerna MARPOL 1973 med bifogade protokoll 1978, SOLAS 1974 och STCW 1978 under handläggning av berörda myndigheter i de nordiska länderna. Dessa konventioner kräver förbättrade bestämmelser för att förhindra miljöförorening till sjöss, räddning av människoliv till sjöss samt utbildning, certificering och vakthållning.

Enligt kongressens uppfattning kan de bästa åtgärderna för att förbättra säkerheten göras genom att tillfredsställande krav fastställs på bemanning, utbildning samt fartygs utrustning, speciellt med tanke på navigering i de berörda farvattnen.

Kongressen anser att styrmän på fartyg, som transporterar farlig last, skall vara vaktindelade i ett trevaktssystem baserat på åtta timmars arbetsdag. Detta kräver tre (3) styrmän ombord på sådana fartyg. Befälhavaren skall vara vaktfri så att han utvilad tillsammans med vakthavande styrman kan delta i fartygets navigering och framförande genom farvatten av sådan beskaffenhet som Ålands hav och Kvarken. Befälhavaren skall även under dygnets övriga timmar kunna ingripa och av vakthavande styrman när situationen så fordrar kunna tillkallas om tveksamhet uppstår.

Enligt förslag till IMCO från bl. a. Finland kommer lots att tillhandahållas för de fartyg som så önskar i östersjöområdet. Avsikten är att detta skall inledas under år 1982. Varken sådan lotstjänst eller obligatoriskt lotstväng minskar dock kravet på fartygs bemanning och utrustning.

Om lotsservice inom östersjöområdet införs bör detta ske under vissa förutsättningar. Lotsarna bör inneha tillräcklig kompetens samt vara erfarna i framförande av fartyg inom östersjöområdet. Lotsservicen bör anordnas så att risk för olyckor (grundstötning, kollision) inte uppstår vid tagande av lots eller lämnande av lots. Detta kan numera vara fallet vid flera lotsstationer. Lotsservicen bör skötas av personal speciellt anställd för detta arbete och inte av pensionerade lotsar eller av ordinarie lotsar under fritid.

Det föreligger bland det aktiva fartygsbefälet starka önskemål om trafikseparering i Ålands hav och Kvarken. Separeringen bör genomföras med utgångspunkt från trafikfrekvensen och den tvärgående trafiken. Vid fastställande av trafiksepareringszoner bör erfarenheter från andra liknande områden inom östersjöområdet beaktas.

Trafikövervakningen i östersjöområdet kommer att inledas försöksmässigt på frivillig basis från den 1 juli 1981 för olje-, gas- och kemikalietankfartyg överstigande 1 600 brt. I vilken grad denna övervakning kan förbättra sjösäkerheten är ännu för tidigt att uttala sig om, men om erfarenheterna blir gynnsamma bör övervägas om trafikövervakning även skall omfatta övriga fartyg.

Fartyg under bekvämlighetsflagg bör undergå sträng kontroll och om möjligt helt förbjudas att anlöpa östersjöhamnar. Endast fartyg tillhörande länder, som ratificerat och tillämpar IMCO:s STCW-konventionen 1978 +1-30:sess A 601/t Suppl.

och är tillfredsställande bemannade bör få tillstånd att anlöpa hamnar inom östersjöområdet.

Nordisk fartygsbefälskongress anser att en representant för kongressen bör ha rätt att närvara såsom expert vid behandlingen av sjösäkerhetsfrågor inom Nordiska rådet.

Oslo den 23 mars 1981

Nordisk fartygsbefälskongress

Nordisk navigatørkongress

Ragnar Grønsand

Direktør i Norges
Skibsførerforbund

Danmark

Industriministeriet:

I henhold til folkeretlige regler er det ikke muligt for Danmark at gennemføre obligatorisk anvendelse af lods i de danske sunde og bæltter, der er klassificerede som internationale stræder. Danmark har derfor været henvist til gennem IMCO i 1975 at få gennemført en anbefaling om, at visse skibe skal tage lods gennem indsejlingsfarvandene til Østersøen. Endvidere har Sverige og Danmark i IMCO i 1979 fået gennemført en anbefaling vedrørende anvendelse af lods i Sundet for lastede tankskibe med en dybgang over 7 m. samt for lastede gas- og kemikalietankskibe.

Der er imidlertid indført lodstvang ved besejling af visse danske havne og fjorde. I nogle tilfælde finder lodstvangen ikke anvendelse på skibe, hvis fører inden for et fastsat tidsrum har besejlet det pågældende område et vist antal gange med det samme skib. En undtagelse fra lodstvang bør således knytte sig til lokalkendskab og sejlpraksis med et bestemt skib i et bestemt område og ikke på nationalitet, som ikke automatisk medfører lokalkendskab.

Indførelse af lodstvang i de i forslaget omhandlede områder vil efter dansk opfattelse være i strid med reglerne om "transit passage" ifølge det af FN's 3. havretskonference udarbejdede udkast til "Convention on the Law of the Sea", idet farvandene er at betragte som internationale stræder.

København, den 6. marts 1981

P. m. v.

E. b.

N. J. Bagge

Kontorchef

Danmarks Rederiforening:

I den anledning kan vi meddele, at Rederiforeningen selvsagt tillægger det væsentlig betydning, at sejladsforholdene reguleres således, at der opnås størst mulig sikkerhed for, at der ikke sker forureningsulykker som følge af kollision og grundstødning m. v.

Rederiforeningen har imidlertid stedse vendt sig imod indførelse af lodsvang, bl. a. under henvisning til, at erfaringer fra lodsnings i danske farvande ikke hidtil på overbevisende måde i alle tilfælde har bekræftet den sikkerhedsmæssige værdi.

I forbindelse med den aktuelle sag gør Danmarks Rederiforening opmærksom på, at henvisningen i medlemsforslaget om obligatorisk anvendelse af lods i danske sunde ikke er korrekt. Til orientering vedlægges kopi af et cirkulære vedrørende en IMCO-rekommandation, ifølge hvilken visse skibstyper anbefales at anvende lods i Sundet (*se Bihang*). Derimod findes der i enkelte danske havne lodsvang for visse skibstyper.

Forinden der gribes til indførelse af lodsvang, bør det nøje vurderes, hvorvidt f. eks. pågældende farvands afmærkning er tilfredsstillende, og om en trafikseparering muligvis burde etableres. Det er vor opfattelse, at sådanne spørgsmål mest hensigtsmæssigt vil kunne søges løst ved henvisning til behandling i den mellemstatlige, rådgivende søfartsorganisation IMCO.

København, den 23. april 1981

Danmarks Rederiforening

P. d.v.

A. Vognsen

BIHANG

Cirkulære nr. 39 om anvendelse af lods i visse tankskibe, kemikalietankskibe og gastankskibe i Sundet

For at betrygge sejladsen i Sundet og for bl. a. derved at nedsætte risikoen for forurening forårsaget af tankeskibes grundstødning eller kollision har den mellemstatslige rådgivende søfartsorganisation (IMCO) vedtaget en rekommandation, ifølge hvilken alle lastede olietankskibe med en dybgang på 7 meter og derover og alle lastede kemikalie- og gastankskibe uanset størrelse under sejlads i Sundet inden for linierne Svinbådan fyr–Hornbæk havn og Skanör havn–Aflandshage skal anvende lods.

Industriministeriet henstiller, at alle skibe, der er omfattet af rekommandationen, følger denne.

Industriministeriet, den 29. februar 1980

Erling Jensen

/N. J. Bagge

Finland

Ministeriet för inrikesärendena:

Sjötransporter av farliga ämnen kan i tättrafikerade och svårnavigerade farvatten innebära en betydande fara för den marina miljön. Därför är det nödvändigt att fästa uppmärksamhet vid en ökad säkerhet i fråga om transporter av denna art.

Till följd av Helsingforskonventionen har man beslutat vidta vissa åtgärder inom östersjöområdet. Avsikten är att från och med den 1 juli 1981 inleda ett experiment i Östersjön med ett s. k. positionsanmälningssystem för olje-, kemikalie- och gastankfartyg av viss typ. Ytterligare handläggs de frågor som anknyter till transporter av ämnen som är skadliga för den marina miljön (Ship safety and pollution prevention-programmet) av en särskild sakkunniggrupp inom sjöfartsarbetsgruppen, som är underställd Helsingforskommissionen. Även trafikdirigerings- och lotsningsfrågorna åligger arbetsgruppen. Sålunda kan man anse att de trafikfrågor som avses i medlemsförslaget redan är anhängiga.

Eftersom kommissionens rekommendationer som gäller sjötransporter av farliga ämnen är bindande endast för Östersjöns kuststater, anser inrikesministeriets miljövårdsavdelning det vara skäl att införa obligatorisk lotsning genom tättrafikerade och svårnavigerade farvatten i synnerhet med tanke på andra än nordiska fartyg. Därför vore det motiverat att Nordiska rådet rekommenderar Sveriges och Finlands regeringar att obligatorisk lotsning införs genom Ålands hav och Kvarken. Ministeriets gränsbevakningsavdelning anser det däremot inte nödvändigt att genomföra medlemsförslaget som en separat fråga, utan anser att saken borde anknytas till Ship safety and pollution prevention-programmets helhetslösning, som tjänar samtliga östersjöstaters intresse.

Helsingfors den 13 mars 1981

J. Koikkalainen

Minister

Eero Saario

Avdelnings-
chef

Trafikministeriet:

I anledning av Nordiska rådets ovannämnda medlemsförslag får trafikministeriet konstatera att en separering av trafiken i olika riktningar i Ålands hav och i Kvarken kan göra trafikbilden klarare och på så sätt minska kollisionsrisken. Ätminstone från tvärtrafikens (passagerarfärjornas) sida har tankar i dylik riktning framförts.

Olycksfallstalen för dessa vatten åtminstone på den finska sidan ger inte anledning till större oro. Därför anser trafikministeriet att införandet av obligatorisk lotsning i nuläget kan vara överdrivet. Trafiksepareringen i Finska viken fungerar utan lotstväng.

Om fartygsstorleken i Ålands hav och i Kvarken ökar betydligt borde enligt trafikministeriets uppfattning farledernas tekniska nivå förbättras genom att utföra sjömätningar, bygga farledsutmärkning och eventuellt bortskaffa grund.

Helsingfors den 28 januari 1981

Reino J. Auvinen

Kanslichef

Markku Lehtinen

Sekr. för internationella
ärenden

Sjöfartsstyrelsen:

Farledsförträngningen är vid Åland ett tiotal sjömil lång och över två sjömil bred. I Kvarken har området samma längd och en bredd av över en sjömil. Ur navigationssynpunkt innebär dessa ställen normalt inte någon risk: trafiktätheten är i allmänhet inte så stor att flera fartyg vid dålig sikt eller under andra från det normala avvikande förhållanden kan förväntas finna sig i förträngningen samtidigt. De internationella reglerna till förhinderande av sammanstötning till sjöss, 1972, föreskriver filkörning och särskild försiktighet i trånga farleder.

Båge förträngningarna befinner sig på svenskt territorialvatten, och insättning av finska lotsar på dessa vatten kunde ge upphov till olika slags intressekonflikter.

Den personal och transportmateriel som de existerande lotsstationerna förfogar över är dimensionerad för att svara mot nuvarande lotsplikt, och det skulle sannolikt visa sig omöjligt för lotsstationerna att sköta ytterligare åligganden. En utökning av personal och materiel för nya åligganden skulle också stöta på stora svårigheter. Avståndet till fartygen från lotsarnas stationering skulle både på Ålands hav och i Kvarken bli över 20 sjömil, returfärden efter utförd lotsning ännu längre.

Vid fastställandet av lotsningsavgifterna borde givetvis kostnadstäckning eftersträvas. Dessa avgifter skulle därför bli synnerligen höga. Å andra sidan bör man alltid iakttäta stor försiktighet när det gäller att fastställa obligatoriska sjöfartsavgifter.

Slutligen må konstateras att sjöfartsmyndigheterna i kuststaterna kring Östersjön har avtalat om ett arrangemang som går ut på att varje land vid

ingången av år 1982 skall ha ett visst antal s. k. östersjölotsar eller långlotsar, som vid behov utför lotsning utanför de nationella lotsningsområdena. Avsikten med detta system är att bistå befälhavare som anser sig behöva lots med kännedom om de lokala förhållandena på Östersjön. Dessa lotsar tjänstgör endera på hela detta område eller är beredda att lotsa till exempel på Bottniska viken eller Finska viken.

Med hänvisning till det ovan anförda ser sig sjöfartsstyrelsen inte kunna förorda ovannämnda medlemsförslag.

Helsingfors den 9 februari 1981

Jan-Erik Jansson
Generaldirektör

Atso Jokivartio
Byråchef

Ålands landskapsstyrelse:

Landskapsstyrelsen omfattar självfallet den i medlemsförslaget framförda målsättningen att förbättra sjösäkerheten i Ålands hav och Kvarken. I övrigt har dock landskapsstyrelsen icke ansett sig kunna taga närmare ställning till förhållandena inom farvatten i Kvarken, utan inskränker sig i utlåtandet härvid endast till de delar medlemsförslaget avser Ålands hav.

Landskapsstyrelsen ställer sig i viss mån tvekande till förslaget att i dagens läge införa så långt gående bestämmelser som krav på obligatorisk lotsning genom Ålands hav för vissa fartyg.

Det torde nämligen uppstå praktiska problem med att taga och lämna lotsen i berörda havsområden. Dock borde möjligheter erbjudas för fartyg vilka önskar lots genom hela östersjöområdet. Lots skulle i så fall erhållas vid inloppet till Östersjön.

Enligt vad landskapsstyrelsen erfarit har nämligen obligatoriskt tagande av lots icke ännu införts t. ex. i Engelska kanalen och danska sunden, vilka farvatten är betydligt mer svårnavigerade och livligt trafikerade av fartyg än de nu aktuella farvatten i Ålands hav.

Däremot ställer sig landskapsstyrelsen helt bakom medlemsförslaget vad gäller det framförda förslaget att en separering av nord- och sydgående trafik fortast möjligt borde åstadkommas. En dylik trafikseparering har allmänt vidtagits överallt i världen inom liknande farvatten som de nu aktuella. En trafikseparering torde även kunna fås till stånd jämförelsevis enkelt och till rimliga kostnader. Man kan även antaga att en separering av trafiken skulle vara en säkerhetsåtgärd av mycket stort värde eftersom den rent praktiskt sannolikt skulle ha en avsevärd olycksfallsförebyggande inverkan. Likaså omfattar landskapsstyrelsen den i medlemsförslaget

framförda tankegången att trafiksepareringssystemet stegvis skulle kompletteras med en utbyggd övervakning och dirigering av fartygstrafiken från land.

Mariehamn den 2 april 1981

Folke Woivalin

Lantråd

Göran Holmberg

Byråingenjör

Oljebranschens centralförbund:¹

Styrningen av sjöfart inom livligt trafikerade havsområden, såsom i Engelska kanalen, Dovers sund, har allt ifrån år 1961 skötts genom en trafikseparering, så att trafikströmmar i motsatt riktning separerats från varandra. Resultaten har varit tillfredsställande.

Lotsverkets primära uppgift är att ge fartygen lotsningshjälp på sådana vattenområden, där lokalkännedomen hos fartygets befälhavare inte är tillfyllest. Som en ogrundad relik kvarstår ytterligare skyldigheten att använda lots även i de fall då fartyget är i utrikestrafik, fastän lotsen inte längre fungerar som representant för tullverket. I inget fall handhar lotsarna egentlig trafikstyrning.

Medlemsförslaget ökar enligt förbundets uppfattning inte säkerheten på ifrågavarande havsområden. Åtgärder i samband med upptagning och avlämnande av lots kan däremot, utförda på öppna havet, minska säkerheten. Faran för sammanstötningar på ifrågavarande områden skulle uppenbarligen öka.

Enligt centralförbundets uppfattning är trafiken på ifrågavarande områden inte så tät – såvida man inte beaktar den på Ålands hav inom ett snävt område förekommande tvärtrafiken – att den allmänt sett skulle förutsätta specialåtgärder. Såvida man trots allt vill styra trafiken och sålunda minska säkerhetsriskerna, är en trafikseparering på Ålands hav en reell möjlighet. Norrgående trafik kunde ledas genom farvatten på den finska sidan med utnyttjande av en ny farled öster om Märket, varvid sydgående trafik skulle få väsentligt mera utrymme (området mellan Understen och Märket).

I Kvarken föreligger i detta skede knappast behov för några som helst åtgärder, när trafiken på ifrågavarande område är relativt ringa.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Med hänvisning till vad ovan anförts anser centralförbundet, att nu föreliggande medlemsförslag inte borde ge anledning till ytterligare åtgärder.

Helsingfors den 11 mars 1981

Oljebranschens centralförbund

Henrik Lundsten

Finlands hamnförbund:

1. Frågan gäller verksamhet som sker på öppna havet och beträffande detta innehar Finlands hamnförbund inte full kompetens, varför det måste avhålla sig från att avge detaljerat utlåtande.

2. Som sin allmänna uppfattning konstaterar förbundet, att trots knappa tidtabeller och ofta svåra naturförhållanden, har det på nämnda vattenområden knappast alls skett olyckor i trafiken som regelbundet korsar Ålands hav och Kvarken. Rederierna torde också vid däckbefälets specialskolning och beträffande dess kompetens på det noggrannaste ha tagit i betraktande de stora olycksfallsrisker som finns.

Det kan vara svårt eller till och med omöjligt, att med godtagbara kostnader förbättra säkerhetsgraden mera än vad sjöfartsstyrelsen och rederierna genom sitt samarbete har åstadkommit. Saken borde i alla fall undersökas noggrant innan man vidtar åtgärder, vilkas inverkan inte kan uppskattas.

Helsingfors den 6 mars 1981

Styrelsen för Finlands hamnförbund

Gunnar Smeds

Lasse Terho

Finlands rederiförening¹:

Avsikten med ifrågasvarande medlemsförslag torde vara att förbättra sjösäkerheten, även om detta inte uttryckligen har angivits i förslaget. För att uppnå denna målsättning innehåller dokumentet utom det egentliga medlemsförslaget om obligatorisk lotsning också förslag om farledsseparationer i Ålands hav och i Kvarken. Kostnaderna för ökad användning av

¹ Yttrandet översatt från finska.

lots och inrättande av möjliga nya lotstjänster skulle enligt förslaget i första hand täckas med lotsningsavgifterna.

Rederiföreningen har alltid intagit en positiv ställning till sådana initiativ, som om de genomförs leder till effektiviserad sjösäkerhet. I detta syfte och med tanke på att man fått positiva erfarenheter t. ex. av separationer i Engelska kanalen, finner föreningen den i förslaget framförda tanken om införande av en särskild farledsseparation värd ett övervägande, dock så att farledsseparationen på grund av obetydlig trafik inte skulle genomföras i Kvarken. Däremot skulle det vara ändamålsenligt att separera sådan trafik i Ålands hav, med vars hjälp den norrgående trafiken kunde ledas genom vatten på finska sidan öster om Märket längs den nya leden som inrättas där, varvid den sydgående trafiken skulle få betydligt mer utrymme (mellan Understen och Märket). Enligt föreningens uppfattning bör man dock före införande av separationer utreda, om man kan uppnå för sjösäkerheten tillfredsställande resultat enbart genom att anordna radarövervakning.

Till den del av förslaget som gäller införande av obligatorisk lotsning på Ålands hav och i Kvarken, förhåller sig föreningen negativ även om lotsplikten inte skulle gälla svenska och finska fartyg, vilkas däckbefäl har tillräcklig kunskap och kännedom om ifrågavarande område. Om man tänker på att lotsplikt inte tillämpas ens på ett så livligt trafikerat område som Engelska kanalen och tar hänsyn till de kostnader lotsverksamheten skulle innebära för statsmakten och i sista hand för sjöfarten, kan den föreslagna obligatoriska lotsningen inte anses vara värd understöd.

Förslaget tycks inte heller vara motiverat i ljuset av sjöfartsstyrelsens haveristatistik. På de ifrågavarande områdena har under tiden 1.1.1968–31.5.1980 skett endast följande fyra olyckor:

11.6.1970, Astrea, norra delen av Ålands hav, mellan Märket och Understen.

1.8.1975, Gävle, norra delen av Ålands hav, i närheten av Märket.

12.6.1976, K.-A. Wallenberg, Ålands hav, mellan Gisslan och Märket.

18.5.1978, Therissos, Kvarken, i närheten av Utgrynnar.

Av de ovannämnda fartygen är Astrea uppenbarligen finskt, Gävle sannolikt svenskt och K.-A. Wallenberg ett svenskt bärgningsfartyg. Det fjärde, det grekiska fartyget Therissos, stötte natten till den 18 maj på grund beroende på ett navigeringsfel. Enligt uppgifter i pressen hade fartygets kapten förväxlat ljuskaraktärerna från Nordvalens och Utgrynnars fyror som i någon mån liknar varandra. Av sjöfartsstyrelsens statistik kan man däremot konstatera att under ifrågavarande tid talrika haverier skett både i Ålands och Vasa skärgård eller på deras infartsleder, där fartygen i de flesta fallen har haft lots ombord eller just varit i färd med att ta ombord eller lämna av lots.

Finlands rederiförening finner inte förslaget om obligatorisk lotsning i Ålands hav och i Kvarken värt stöd och anser att det inte skulle öka

sjöfartens säkerhet utan att lotsarnas ankomst- och avfärdsåtgärder snarare minskar sjösäkerheten. Nyttan av systemet skulle knappast motsvara de kostnader som det medför. Obligatorisk lotsning bör i inget fall anordnas utan grundliga kostnadsutredningar. Enligt föreningens uppfattning kan separationer i Ålands hav dock övervägas, om man inte med radarövervakning och trafikdirigering med hjälp av VHF-telefon anser sig kunna tillräckligt minska risken med sammanstötningar och andra sjösäkerhetsrisker.

Helsingfors i mars 1981

Finlands rederiförening

Per Forsskåhl

Mauno von Fieandt

Ålands redarförening r. f.:

I medlemsförslaget konstateras att i farvatten som är både tättrafikerade och svårnavigerade blir det allt vanligare med trafikseparationer. Separationer har införts på vissa ställen i Östersjön och i Finska viken, men inte i Ålands hav och Kvarken. I några särskilt svåra farvatten, såsom i de danska sunden, är dessutom lotsning obligatorisk i vissa fall. I alla händelser står lots till förfogande för de fartyg som så önskar. Åberopande den täta trafik som förekommer i Ålands hav och i Kvarken, föreslås i medlemsförslaget obligatorisk lotsning för samtliga fartyg som trafikerar dessa farvatten, finländska och svenska fartyg dock undantagna såvitt de inte för farlig last, såsom definierats av IMCO. Sådana fartyg skulle alltid vara lotspliktiga.

Medlemsförslaget berör även de organisatoriska och ekonomiska arrangemangen i lotspliktsfrågan; Finland och Sverige skulle gemensamt svara för systemets förverkligande medan kostnaderna skulle täckas med lotsningsavgifterna.

Rent allmänt kan det ifrågasättas huruvida farvattnen genom Ålands hav eller Kvarken kan klassificeras som svårnavigerade eller ens tättrafikerade. I Ålands hav går trafikflödet dels i nord-sydlig riktning (genomgångstrafiken till och från Bottenhavet) dels i ost-västlig riktning (huvudsakligen linjetrafiken mellan Finland och Sverige). I de vattenområden där dessa två trafikflöden korsar varandra finns gott om utrymme för nödiga undanmanövrar. På de smalaste ställena av Ålands hav, dvs. mellan bojarna Armbågen östra respektive västra, i södra delen samt i Södra Kvarken, i norra delen av Ålands hav är trafiken i regel för fartygen ettdera medgående eller mötande. Detta förhållande skapar förutsättningar för säker navigering i farvattnen i fråga. Även i Kvarken korsar den tvär-

gående och den nord-sydliga trafiken varandra under helt betryggande former. Såväl kollisioner som grundstötningar har i dessa farvatten under senare årtionden varit mycket sällsynta.

De fartyg som utgör den största potentiella risken för miljöföroreningar är stora tankfartyg som har undermålig bemanning. Några sådana torde knappast bli aktuella vare sig i Ålands hav eller i Kvarken inom en överskådlig framtid. Förslaget att förpliktiga fartyg som för "farlig last" enligt IMCO-klassificering, att undantagslöst ta lots, skulle innebära svåröverblickade kontrollsvårigheter för de finländska och svenska styckegods-fartygs del, som i princip skulle vara befriade från lotsplikten, men som i sin last har något kolli innehållande gods som enligt IMCO klassificeras som farligt.

Förslagsställarna anser att nya lotsstationer knappast skulle behövas i nämnvärd grad, men att det förmodligen skulle krävas flera lotstjänster. Kostnaderna skulle täckas med lotsningsavgifter.

Det är inte självklart att kostnaderna för ett system med lotstväng, eventuellt kompletterat med ett dyrbart radarövervaknings- och trafikledningsnät, kunde täckas med inkomster från lotsningen. Dessutom kan nyttan av en sådan organisation ifrågasättas. Det är inte nationalekonomiskt försvarligt att mot den uppenbarligen mycket ringa risken för sjöolyckor i Ålands hav sätta de stora kostnader som en potentiellt tillräcklig organisation och adekvata resurser för åläggande av lotstväng genom Ålands hav och Kvarken skulle innebära. Enbart de lotsbåtar och de lotsstationer som skulle erfordras för att under svåra väderleksförhållanden kunna ge och ta i land lots så att inte även dessa procedurer skulle medföra särskilda risker skulle kräva tunga investeringar.

Navigation i Ålands hav och i Kvarken kan ske med utomordentlig precision med hjälp av radar, Decca navigator, satellitnavigator m.m. samt visuella observationer. Av de elektroniska hjälpmedlen är visserligen endast radar obligatorisk på fartyg större än 1600 brt, men Decca navigator, som för övrigt har ypperliga mottagningsförhållanden just i dessa farvatten, är allmänt förekommande på fartygen. Lotstväng förekommer sällan inom liknande områden, fastän trafiktätheten är mångdubbelt tätare än i Ålands hav och Kvarken.

Lotsens huvudsakliga uppgift är att med sin lokalkännedom biträda fartygsbefälet i farvatten som är svårnavigerade, medan ansvaret för fartygets manövrering åvilar dess befälhavare och befäl, vilka har största förutsättningarna att vara förtrogna med fartygets egenskaper. Eftersom Ålands hav och Kvarken definitivt inte kan betecknas som svårnavigerade farvatten, vilket även bekräftas av utredningar över sjöolyckor inom Östersjön (t. ex. Casualties to tankers in the Baltic 1960-1975, Tekniska högskolans fartygstekniska laboratorium, rapport No 20), kommer ett införande av obligatorisk lotsning inom dessa farvatten inte att medföra önskad effekt på den totala sjösäkerheten eller miljöskyddet vid Östersjöns kuster och

skärgårdsområden. Däremot kunde möjligheterna att kunna erbjuda service till sådana fartyg vars befälhavare önskar och begär lotshjälp utredas.

Med hänvisning till det ovan sagda meddelar Ålands redarförening i sammanfattning följande synpunkter beträffande Nordiska rådets medlemsförslag om obligatorisk lotsning genom Ålands hav och Kvarken:

- Obligatorisk lotsning är ej nödvändig eller ens önskvärd;
- möjlighet att erhålla lots för fartyg som så önskar kan utredas;
- utredning över behoven av förbättringar inom den fasta och/eller flytande utprickningen och eventuella andra tekniska anordningar för sjösäkerhetens befrämjande kan förordas;
- trafikövervakning utöver framtida internationella åtaganden i anknytning till sjöräddningsorganisationen är inte nödvändig; samt
- behovet av trafiksepareringszoner och dessas eventuella utformning kan utredas.

Mariehamn den 11 februari 1981

Ålands redarförening r. f.

Justus Harberg

Suomen merimies-unioni — Finlands sjömans-union r. y.:

Finlands sjömans-union r. f. ställer sig positivt till förslaget framlagt till Nordiska rådet av Olof Jansson m. fl. angående obligatorisk lotsning av fartyg med miljöfarlig last genom Ålands hav och Kvarken. Även övrig fartygstrafik bör ges möjlighet att erhålla lots genom nämnda område om så önskas.

En inventering av den kommande fartygstrafiken med miljöfarliga laster bör göras för att utreda hur många lotsar som berörs av en sådan trafik. Ett samarbetsavtal mellan Sverige och Finland bör upprättas med tanke på att en sådan trafik berör bägge länders territorialvatten och att största möjliga smidighet i lotsningsverksamheten uppnås.

Fartyg bör beredas möjlighet att erhålla lots redan vid Almagrundet på den svenska sidan eller Utö på finska sidan före ingång i Ålands hav, då svårigheter redan kan uppstå vid passage av Svenska Björn på ingående i Ålands hav. Från dessa lotsplatser finnes redan idag lotsar och lotsbåtar att tillgå. Lotsbyte kan sedan erhållas vid behov från Nyhamns, Simpnäs, eller Svartklubbens lotsplatser. Lotsen bör sedan av praktiska skäl medfölja till destinationshamnen eller före ingång i Kvarken byta till Kvarkenlots vid Norrskär utanför Vasa. Vid utgående erhålls lots från avgångsham-

¹ Yttrandet översatt från finska.

nen med lotsbyte vid någon av de tidigare nämnda lotsstationer och lämnar sedan fartyget vid Utö eller Almagrundet.

Trafikseparation inom nämnda områden bör göras där sådan är möjlig med tanke på fartygens djupgående och farledens bredd.

Vidare bör påpekas att om IMCO:s rekommendation till kuststaterna i Östersjön träder i kraft den 1.1.1982, vilket förpliktar kuststaterna att i Östersjön tillhandahålla certifierade lotsar för "Deep Sea" lotsning i Östersjön, bör dessa lotsar på fartyg med miljöfarlig last vid passage av Ålands hav och Kvarken bytas ut till nationella lotsar från Sverige eller Finland.

Helsingfors den 23 februari 1981

Suomen merimies-unioni – Finlands sjömans-union r. y.

Reijo Anttila

Ordförande

Robert Herdin

Sekreterare

Suomen laivanpäällystöliitto – Finlands skeppsbefälsförbund r. y.:

Finlands skeppsbefälsförbund stöder alla förslag som kan förbättra sjösäkerheten samt förhindra miljöstörande katastrofer till sjöss. Förbundet ställer sig dock skeptiskt till förslaget om obligatorisk lotsning i Ålands hav och Kvarken för alla fartyg, med undantag för finska och svenska fartyg med konventionella laster.

Vi anser att det nu är viktigare att så snart som möjligt inom östersjöområdet få till stånd en effektiv hamnkontroll över alla fartyg, som anlöper östersjöhamnar. Finland har ratificerat ILO-konventionen 147 rörande minimistandard för handelsfartyg och dessutom är IMCO-konventionerna MARPOL 1973 med bifogade protokoll 1978, SOLAS 74 och STCW 1978 under bearbetning i Finland. Dessa konventioner kräver förbättrade bestämmelser angående förhindrande av miljöförorening till sjöss, räddande av människoliv till sjöss samt utbildning, cetrifikat och vakthållning.

Enligt vår uppfattning kan de bästa åtgärderna för förbättrande av säkerheten göras genom tillfredsställande krav på bemanning, utbildning samt på fartygens utrustning, speciellt med tanke på navigation i ifrågavarande farvatten.

Finlands skeppsbefälsförbund anser att styrmannen på fartyg med farlig last borde gå vakter i ett trevaktssystem baserat på åtta timmars arbetsdag. Detta kräver tre (3) styrmän ombord på dessa fartyg. Befälhavaren bör vara vaktfri så att han utvilad tillsammans med vakthavande styrmannen

kan delta i fartygets navigering i situationer liknande dem som genomfarten av Ålands hav eller Kvarken innebär.

Vi kan ej heller understöda tanken på att finska och svenska fartyg med farlig last undantagslöst skulle ha lotsplikt. Speciellt befälet på finska tankfartyg i kustfart kan väl anses vara de största experterna på förandet av tankfartyg genom såväl Ålands hav som Kvarken. De känner såväl sina fartyg som ifrågavarande farvatten och befälhavarna har praktik som styrmän under åratals i samma områden.

Det är inte alltid säkert att en utomstående lots förbättrar sjösäkerheten i farvatten av ifrågavarande slag. Kritiska situationer kan uppstå vid tagande av lots under svåra förhållanden. Om obligatoriskt lotstväng införes bör lotsen tagas ombord redan vid fartygets avgång från hamn i Bottniska viken eller i danska sunden.

Enligt ett förslag från Finland i IMCO torde en frivillig lotstjänst i östersjöområdet inledas år 1982. Varken sådan lotstjänst eller obligatoriskt lotstväng minskar dock på kravet på fartygens bemanning eller utrustning.

Ifall lotsservice inom östersjöområdet upprättas bör detta dock ske under vissa förutsättningar. Lotsarna bör inneha tillräcklig kompetens och erfarenhet av förande av fartyg inom östersjöområdet. Lotsservicen bör ordnas så att inte ytterligare katastrofrisker uppstår vid tagning av lots eller avlämning av lots såsom nu är fallet vid flera lotsstationer. Lotsservicen bör skötas av personer speciellt anställda för detta arbete, inte av pensionerade lotsar eller av ordinarie lotsar på deras fritid såsom nu lär vara fallet.

Eventuella trafikseparationer i Ålands hav och Kvarken bör övervägas utgående från trafikfrekvensen och tvärgående trafik. Dessutom bör erfarenheter från trafikseparationerna i andra liknande områden inom östersjöområdet beaktas innan slutgiltig ståndpunkt kan tagas.

Trafikövervakningen i östersjöområdet kommer att inledas försöksmässigt på frivillig bas från den 1 juli 1981 för olje-, gas och kemikalietankfartyg överstigande 1600 brt. Huruvida denna övervakning kan förbättra sjösäkerheten är ännu för tidigt att uttala sig om.

Speciellt fartyg under bekvämlighetsflagg borde undergå sträng kontroll, om möjligt helt förbjudas att anlöpa östersjöhamnar. Endast fartyg tillhörande länder som ratificerat och tillämpar IMCO STCW-konventionen från 1978 och är tillfredsställande bemannade borde få tillstånd att anlöpa östersjöhamnar.

Finlands skeppsbefälsförbund anser att en representant för skeppsbefälet borde ha rätt att närvara såsom ekspert vid behandlingen av sjösikkerhetsfrågor inom Nordiska rådet.

Helsingfors den 2 mars 1981

Suomen laivanpäälystöliitto –
Finlands skeppsbefälsförbund r. y.

Markus Sinisalo
Verksamhetsledare

Sven-Erik Nylund
Förbundssekreterare

Norge

Norges rederforbund og Skibsfartens arbeidsgiverforening, felleskontoret:

— — — Forslaget innebærer også at finske og svenske fartøyer hvor navigatørene er tilstrekkelig farvannskjente, blir unntatt fra ordningene.

Vi tør anmode om at den norske delegasjonen i Nordisk Råd anbefaler at man fra svensk og finsk side fremmer slike forslag gjennom FN's myndighetsorgan på skipsfartssiden, IMCO, som behandler forslag om trafikkseparering og losplikt i internasjonale farvann. Denne organisasjonen kan også anbefale trafikkseparasjonssystemer i nasjonale farvann etter hvert som de fremlegges av de respektive land.

Når det gjelder innføring av lostvang i nasjonale farvann, etterlyser vi begrunnelsen for dette, idet vi er av den oppfatning at den frivillige ordning som praktiseres i dag, virker tilfredsstillende. Hvis finske og svenske myndigheter allikevel finner å måtte innføre lostvang i disse farvann, bør den begrenses til fartøyer som fører farlig last, som f. eks. olje-, kjemikalie- og gasstankskip.

Oslo, 25. februar 1981

Norges rederforbund og
Skibsfartens arbeidsgiverforening,
felleskontoret

Sivert Øveraas

Sve r i g e

Sjöfartsverket:

Av förslaget berört område i Ålands hav begränsas i söder av en linje genom fyrarna Svenska Högarna och Bogskären, och i norr av latituden genom fyren Grundkallen, en farledssträcka av cirka 70 nautiska mil. Närmaste svenska lotsplatser är i söder Sandhamn och i norr Svartklubben, belägna 30 respektive 20 nautiska mil från begränsningslinjerna.

I Norra Kvarken berörs området mellan fyrarna Sydostbrotten och Stora Fjäderägg, en farledssträcka av cirka 40 nautiska mil. Närmaste svenska lotsplats är Umeå. Avstånd därifrån till begränsningslinjerna är 20 respektive 30 nautiska mil.

Såväl i Ålands hav som i Norra Kvarken möts Sveriges och Finlands territorialgränser. Sverige har i dessa områden ej i likhet med vad som skett i Kattegatt, Södra Öresund och Bornholmsgattet flyttat tillbaka sina sjögränser så att en ränna fritt hav lämnas mellan respektive länders territorialhav. Genomfart kan således ej ske på internationellt vatten. Den övervägande delen av genomfarten i båda områdena sker i det svenska territorialhavet. Enligt folkrätten har kuststaten rätt att utfärda kompletterande bestämmelser för oskadlig genomfart i dess territorialhav. Det är dock tveksamt om man med stöd härav kan införa åsyftad lotsplikt. I och för sig torde det vara formellt möjligt att föreskriva lotsplikt i territorialhavet för vissa civila fartyg med farlig last – på det sätt som gäller för visst svenskt inre vatten – och därvid göra gällande att risken för strandstatens säkerhet är så påtaglig med hänsyn till lasten att villkoren för rätt till oskadlig genomfart ej är uppfyllda. Detta torde emellertid innebära sådan inskränkning i andra staters sjöfart att det kan förutsättas medföra komplikationer. Liknande tankegångar har framförts vid överväganden om lotsning i Bältena.

Förslagsställarna hänvisar till den täta trafik som råder i Ålands hav och Norra Kvarken. Någon heltäckande statistik över fartygsrörelser i områdena finns ej. Huvudparten av de fartyg som passerar Ålands hav på nord- eller sydgående observeras dock från en svensk sjöbevakningsstation på Understen. År 1980 observerades knappt 6 000 fartyg passerande i vardera riktningen. Jämfört med Bornholmsgattet, öresundsområdet och farleden till Göteborg är trafiken i de båda områdena av mindre omfattning. Utvidgas jämförelsen till att omfatta utländska separeringsområden, t ex Engelska kanalen samt vid kontinentens storhamnar, framträder dessa skillnader i ännu högre grad. Beträffande mängderna av miljöfarliga fartygslaster i områdena saknas även en sammanlagd redovisning. Utvecklingen tyder dock på att skeppning av petroleumprodukter visar en stagnerande tendens. Kemikalieskeppningarna kommer sannolikt att öka, men det rör sig här om relativt små mängder med mindre tonnage.

Lotsning i svenska farvatten regleras i ett flertal författningar intagna i det av sjöfartsverket utgivna häftet Lots- och fyrförfattningar m. m. Sverige deltagar dessutom i ett internationellt samarbete med inriktning att utarbeta enhetliga bestämmelser för den s. k. långlotsningen. Med tillämpning från 1981-01-01 har ett avtal härom träffats avseende långlotsning i Nordsjön. För Östersjön har ett liknande avtal tecknats för tillämpning från 1981-01-01.

I Sverige råder i princip lotsfrihet. För miljö- och allmänfarliga laster har viss lotsplikt föreskrivits. Denna gäller dock enbart svenskt inre vatten. Sjöfartsverkets till regeringen överlämnade förslag till ändring av dessa bestämmelser omfattar likaledes endast svenskt inre vatten. Ett beslut av strandstaterna att låta liknande bestämmelser gälla även i territorialhavet strider som ovan angivits mot internationellt vedertagna principer. Arbetet kring danska tankegångar om införande av liknande lotsplikt i Bältena har såvitt sjöfartsverket känner till bekräftat tillämpningen av dessa principer.

Sjöfartsverket vill i detta sammanhang erinra om det pågående samarbetet om åtgärder för skydd av Östersjöns miljö inom ramen för Helsingforskonventionen. Det s. k. SSPP-programmet (Ship Safety Pollution Prevention) innefattar bl. a. lotsningsfrågor.

Det finns inte några svenska lotsplatser som är lämpligt lokaliserade för att ta hand om den lotsning förslaget anger. Ett genomförande härav förutsätter således nyetablering av lotsuppassningar. För Ålands havs södra del torde detta kunna ske utan alltför stora materiella och personella kostnadsökningar medan däremot för såväl Ålands havs norra del som Norra Kvarkens båda ändpunkter betydande investeringar i båtar och personal krävs.

En lämpligare lösning torde vara en långlotsorganisation med Sandhamn som sydlig och respektive Bottenhavs- eller Bottenvikshamn som nordlig ändpunkt. Utan vetskap om vilka lotspliktsgränser som skall gälla är personalbehovet för dagen omöjligt att bedöma, men förslaget torde ej gå att genomföra utan personalförstärkning även om långlotsformen väljes.

Förslagsställarna anser att även trafikseparering bör övervägas. En sådan måste uppfylla av IMCO fastställda regler för behov och utmärkning samt antagas av organisationen. En separering i området torde bli ganska komplicerad att genomföra med tanke på att utrymmet för tungtrafiken i vissa delar av området är ytterst begränsat. En omfattande förstärkning av utmärkningen torde krävas för att uppfylla IMCO:s krav. Trafiken torde för närvarande ej vara så intensiv att separering kan anses absolut nödvändig. För såväl Ålands hav som Norra Kvarken pågår emellertid utvärdering av sjömätningar som skall ligga till grund för ett eventuellt ökat leddjupgående genom dessa farvatten. Införande av trafikseparering kan komma att övervägas i samband härmed.

En lotspliktsutformning enligt förslaget innebärande undantag för svenskt och finskt fartygsbefäl torde bli svår att administrera och ännu

besvärligare att övervaka. En obligatorisk rapporteringsskyldighet till en dygnetrunt-bemannad trafikövervakningscentral torde vara en förutsättning härför. Det bör därvid undersökas om någon av de redan etablerade sjöbevakningscentralerna kan inrymma sådan rapportering i sin verksamhet.

Sjöfartsverket erinrar även om de trafik-, rapporterings- och trafikövervakningssystem som håller på att byggas upp runt Sveriges kuster. Måhända kan dessa i någon mån tillgodose den av förslagsställarna åsyftade skärpta övervakningen i de aktuella områdena och vara tillfyllest som åtgärd till sjösäkerhetens fromma.

Sammanfattningsvis konstaterar sjöfartsverket att:

- det är tveksamt om internationell rätt medger införande av föreslagen lotsplikt,
- med undantag för verkligt stora djupgåenden är farvattnen navigatoriskt relativt okomplicerade,
- genomgående trafik är ej särskilt omfattande,
- tvärgående trafik är till större delen färjor med rutinerat befäl,
- behov av trafikseparering behandlas i samband med andra förestående farledsbeslut,
- det finns inga lotsplatser lämpligt lokaliserade för att omhänderta avsedd lotsning,
- lotsning enligt förslagsställarnas intentioner medför investerings- och driftskostnader i större omfattning än vad angivits,
- om lotsplikt införes bör denna vara baserad på långlotsorganisation,
- lotsning även i långlotsalternativet medför kostnader för sjöfarten i såväl lotsavgifter som deviationer för ombordtagande eller lämnande av lots.

Sjöfartsverket anser således att särskilda åtgärder inte bör vidtas i anledning av medlemsförslaget. De frågor som tagits upp bör hänskjutas till Helsingforskonventionssamarbetet.

Norrköping den 13 mars 1981

Kaj Janérus

Kjell Reslow

Statens naturvårdsverk:

Vid förfrågan hos finska ambassaden har det framgått att Norra Kvarken åsyftas.

De svåra oavsiktliga oljeutsläpp som skett i Östersjön ger anledning att söka förbättra säkerheten till sjöss. Olyckorna har inträffat i skärgårdsområden och farleder in till hamn.

Naturvårdsverket anser att de stora effekterna på sjösäkerheten står att vinna med förbättringar av farlederna, trafikdirigering samt fartygens konstruktion och navigationsutrustning.

Motionärerna önskar för de angivna områdena lotsplikt för samtliga fartyg som för farlig last (enligt IMCO:s regler) samt för alla övriga fartyg utom för sådana svenska och finska där befälet känner området.

Naturvårdsverket tillstyrker att trafikdirigering och trafikseparering införs med hjälp av positionsrapportering och radarövervakning.

Naturvårdsverket har erfarit att sjöfartsverket arbetar med frågan om farleder genom Ålands hav och att införande av sådana kommer att innebära en separering av nord- och sydgående trafik.

Enligt naturvårdsverkets mening kan också en lotsplikt för fartyg som för farlig last samt för alla större fartyg medföra större säkerhet. Större fartyg medför mycket bunkerolja och är mer svårmanövrerade.

Själva Ålands hav är ett öppet vatten och nyttan av att medföra lots där kan ifrågasättas om övriga åtgärder med trafikseparering och trafikdirigering etc är genomförda. Däremot finns områden vid Svenska Björn och i Södra Kvarken där en lots med sin lokalkännedom kan bidra till sjösäkerheten. I Norra Kvarken kan navigeringssvårigheterna vara ännu svårare. En faktor som också bör tas med i beräkningen är att om lotsplikt gäller endast på inre vatten kan mindre fartyg med farlig last vid dåligt väder frestas utnyttja havsleder där de löper större risk.

Verket anser också att det bör övervägas om inte möjligheten bör införas att förbjuda passage av sådana fartyg som inte har lämplig utrustning för navigation och kommunikation. Även förbud att passera svårnavigerbara och ur miljöskyddssynpunkt känsliga områden då svårt väder råder skulle kunna ha stor säkerhetshöjande effekt.

Sammanfattningsvis tillstyrker naturvårdsverket att lotsplikt införs för större fartyg samt för fartyg som för farligt last. Arbetet med utläggande av säkra farleder, trafikseparering och trafikdirigering får dock inte eftersättas.

Solna den 12 mars 1981

Valfrid Paulsson

Lars Asplund

Svenska hamnförbundet:

Medlemsförslaget innebär att i passagera genom Ålands hav och Kvarken av sjösäkerhetsskäl skulle införas ett system med trafikseparering kombinerad med radarövervakning och skyldighet att anlita lots. Fartyg med farlig last skulle undantagslöst ha lotsplikt.

Vad som enligt hamnförbundets mening nu kan finnas skäl till är en rekommendation till Finlands och Sveriges regeringar att uppdra åt respektive sjöfartsmyndighet att gemensamt utreda de i medlemsförslaget upptagna frågorna. Den åtgärder som i första hand finns anledning att diskutera är någon typ av trafikseparering. En eventuell lotsplikt får baseras på behovsprincipen. Kusttonnaget torde utan men för säkerheten kunna hållas utanför en sådan.

Norrköping den 6 mars 1981

Svenska hamnförbundet

Tage Nyström

Bengt Rickard

Sveriges redareförening:

Trafikseparationsystem har införts av IMCO i syfte att förhindra att fartyg på motsatt eller nära motsatt kurs kolliderar med varandra. IMCO:s principer för "ships' routeing" finns i Resolution A 378 (X) som ändrats något genom Res. A 428 (XI). Resolutionen konstaterar att:

Recognizing also that the practice of complying with routeing measures adopted by IMCO for international use would contribute considerably to the avoidance of collisions between ships,

recognizing further that such practice would consequently reduce the risk of pollution of the marine environment and the risk of damage to marine life resulting from collisions or strandings,

confirming that IMCO is recognized as the only international body for establishing and adopting routeing measures on an international level.

I Res. A 378 (X) anges följande målsättning:

1. Objectives

- 1.1 The purpose of ships' routeing is to improve the safety of navigation in converging areas and in areas where the density of traffic is great or where the freedom of movement of shipping is inhibited by restricted sea-room, the existence of obstructions to navigation, limited depths or unfavourable meteorological conditions.
- 1.2 The precise objectives of any routeing system will depend upon the particular hazardous circumstances which it is intended to alleviate, but may include some or all of the following:
 - (a) the separation of opposing streams of traffic so as to reduce the incidence of head on encounters;
 - (b) the reduction of dangers of collision between crossing traffic and shipping in established traffic lanes;
 - (c) the simplification of the patterns of traffic flow in converging areas;
 - (d) the organization of safe traffic flow in areas of concentrated offshore exploration or exploitation;

- (e) the organization of traffic flow so as to avoid areas where navigation by all ships or by certain classes of ship is dangerous or undesirable;
- (f) the reduction of risks of grounding by providing special guidance to deep draught vessels in areas where water depths are uncertain or critical;
- (g) the guidance of traffic clear of fishing grounds or the organization of traffic through fishing grounds.

Ett flertal trafikseparationssystem, djupvattenrutter m. m. har beslutats internationellt av IMCO efter ansökan från kuststater för farleder där fartygstrafiken koncentreras. I östersjöområdet har flera trafikseparationssystem anordnats. Utanför norska kusten fanns förut flera trafikseparationssystem vars syfte var att hålla fartygstrafiken borta från kusten och på så sätt förhindra att olja från fartygskollisioner smutsade ned de norska kusterna. Dessa trafikseparationssystem har sedermera upphävts då de inte motsvarade de generella principerna för ships' routeing fastlagda av IMCO. Exempel på viktiga trafikseparationssystem är däremot Doversundet, områden i Malaccasundet, angöringar till New York, San Francisco m. fl.

IMCO Res. A 339 (IX) rekommenderar att fartyg med djupgående på 13 m och större bör använda sig av lotsservicen som tillhandahålls av kuststaterna vid passage genom Stora Bält.

Res. A 427 (XI) "Recommendation on the use of pilotage service in the Sound" rekommenderar att oljetankfartyg med större djupgående än 7 m, kemikalietankfartyg och gastankers i området mellan Svinbåden fyr och Hornbæks hamn och en linje mellan Skanör hamn och Haflandshage bör använda sig av lotsservicen som tillhandahålls av Danmark och Sverige. Lotsningen i dessa områden rekommenderas av IMCO men är inte obligatorisk. Såvitt föreningen vet kan strandstaterna till internationella sund i enlighet med internationella traktat inte förhindra fartygens "innocent passage" eller föreskriva särskilt för dessa.

Föreningen har svårt att förstå varför Ålands hav eller Kvarken skulle vara farvatten där obligatorisk trafikdirigering och lotsning skulle behövas. Med dagens avancerade fartyg och avancerade navigationsutrustning synes fartygsbefälet ha utmärkta förutsättningar föra fram sina fartyg säkrare. Dessutom är fartygstrafiken genom området sådan att särskilda åtgärder i stil med de föreslagna inte behövs.

Det förutsättes vidare att förslagsställarna inte avser färjetrafiken mellan Sverige och Finland, då befälet i dessa fartyg minst har samma farledskompetens som lotsarna i Finlands och Sveriges skärgårdar. På det fria havet, dvs. i Ålands hav, fyller lotsen ingen som helst uppgift. Fartygsbefälhavaren och befäl ombord torde ha större kompetens avseende sina fartygs manöveregenskaper än lotsarna någon gång kan lära sig. Lotsen byter fartyg för varje lotsning och kan sina farleder. Å andra sidan är det klart att befälhavaren i många svenska fartyg känner till farlederna lika bra.

Erfarenheterna har visat och i Sverige gjorda utredningar bekräftat att

fartygsolyckor med lots ombord inte är mindre än utan lots. Antalet fartygsolyckor i Ålands hav och Kvarken är mycket lågt och inget talar för att inga olyckor skulle inträffa därför att fartyg tvingas ta lots ombord. Mot denna bakgrund ifrågasättes om farvattnen i fråga fyller IMCO:s ovan angivna målsättning.

När det gäller fartygsdirigering är det oklart vad förslagsställarna avser. Avses med dirigering att fartygen får sina order från personer motsvarande flygledarna så torde detta medföra avsevärda juridiska problem. Enligt nationell och internationell lagstiftning har befälhavaren ansvaret för fartyget. När det gäller lotsning övertar endast lotsarna i Panama visserligen ansvaret för fartyget vid kanalpassage. Såvitt föreningen vet är detta det enda ställe där så sker. I övrigt har befälhavaren alltid ansvaret för fartyget och dess navigering oavsett om lots finns ombord eller inte.

Avser förslagsställarna trafikövervakning med rådgivning till befälhavarna synes detta på grund av farvattnets storlek en dyrbar lösning. För detta måste många radaranläggningar och trafikcentraler byggas och utrustas. Här förutsättes då att systemet får samma omfång och uppgift som det som drivs av Frankrike och Storbritannien i Doversundet.

I medlemsförslaget nämns vidare att fartyg med farlig last skulle undantagslöst ha lots ombord. Det är något oklart vad förslagsställarna avser med farlig last. Är det fråga om förpackat farligt gods, flytande farligt gods eller farliga torra bulklaster? Är det miljöfarlig last eller farlig last i allmänhet? Mot bakgrund av att varje fartyg har färg ombord i sina färgförråd – färg är alltid farligt gods – samt har olja i sina bunkertankar i avsevärda kvantiteter synes förslaget ur miljösynpunkt ologiskt.

Ett bättre sätt att förhindra sjöolyckor torde vara att de finska och svenska sjöfartsmyndigheterna effektivt kontrollerar fartygens utrustning samt fartygsbefälets kompetens när fartygen anlöper respektive hamnar.

Göteborg den 19 februari 1981

Sveriges redareförening

Erik Nordström

Sveriges fartygsbefälsförening:

Sveriges fartygsbefälsförening stöder alla förslag som kan förbättra sjösäkerheten samt förhindra miljöförstöring genom olyckor till sjöss. Föreningen ställer sig dock tveksam till förslaget om obligatorisk lotsning i Ålands hav och Kvarken för alla fartyg, med undantag för finska och svenska fartyg med konventionella laster. Denna tveksamhet grundar sig på internationella rättsregler, som innebär att kuststaterna ej kan föreskriva lotsning på internationellt vatten.

Föreningen anser att det nu är viktigare att så snart som möjligt inom östersjöområdet få till stånd en effektiv hamnkontroll över alla fartyg som anlöper östersjöhamnar.

Den nordiska länderna har ratificerat eller avser att ratificera ILO-konvention nr 147 rörande minimistandard för handelsfartyg och dessutom är IMCO-konventionerna MARPOL 1973 med bifogade protokoll 1978, SOLAS 1974 och STCW 1978 under handläggning av berörda myndigheter i de nordiska länderna. Dessa konventioner kräver förbättrade bestämmelser för att förhindra miljöförorening till sjöss, räddning av människoliv till sjöss samt utbildning, certifiering och vakthållning.

Enligt föreningens uppfattning kan de bästa åtgärderna för att förbättra säkerheten göras genom att tillfredsställande krav fastställs på bemanning, utbildning samt fartygs utrustning, speciellt med tanke på navigering i de berörda farvattnen.

Föreningen anser att styrmän på fartyg, som transporterar farlig last, skall vara vaktindelade i ett trevaktssystem baserat på åtta timmars arbetsdag. Detta kräver tre (3) styrmän ombord på sådana fartyg. Befälhavaren skall vara vaktfri, så att han utvilad tillsammans med vakthavande styrman kan delta i fartygets navigering och framförande genom farvatten av sådan beskaffenhet som Ålands hav och Kvarken. Befälhavaren skall även under dygnets övriga timmar kunna ingripa och av vakthavande styrman, när helst situationen så fordrar, kunna tillkallas om tveksamhet uppstår.

Enligt förslag till IMCO från bl. a. Finland, kommer lots att tillhandahållas för de fartyg som så önskar i östersjöområdet. Avsikten är att detta skall inledas under år 1982. Varken sådan lotstjänst eller obligatoriskt lotstväng minskar dock kravet på fartygs bemanning och utrustning.

Om lotsservice inom östersjöområdet införs, bör detta ske under vissa förutsättningar. Lotsarna bör inneha tillräcklig kompetens samt vara erfarna i framförande av fartyg inom östersjöområdet. Lotsservicen bör anordnas så att risk för olyckor (grundstötning, kollision) inte uppstår vid tagande eller lämnande av lots. Detta kan numera vara fallet vid flera lotsstationer. Lotsservicen bör skötas av personal speciellt anställd för detta arbete och inte av pensionerade lotsar eller av ordinarie lotsar under fritid.

Det föreligger bland det aktiva fartygsbefälet starka önskemål om trafikseparering i Ålands hav och Kvarken. Separeringen bör genomföras med utgångspunkt från trafikfrekvensen och den tvärgående trafiken. Vid fastställande av trafiksepareringszoner bör erfarenheter från andra liknande områden inom östersjöområdet beaktas.

Trafikövervakningen i östersjöområdet kommer att inledas försöksmässigt på frivillig basis från den 1 juli 1981 för olje-, gas- och kemikalietankfartyg överstigande 1600 brt. I vilken grad denna övervakning kan förbättra sjösäkerheten är ännu för tidigt att uttala sig om, men om erfarenheterna blir gynnsamma bör övervägas om trafikövervakning skall omfatta övriga fartyg.

Fartyg under bekvämlighetsflagg bör undergå sträng kontroll och om möjligt helt förbjudas att anlöpa östersjöhamnar. Endast fartyg tillhörande länder, som ratificerat och tillämpar IMCO:s STCW-konvention 1978 och är tillfredsställande bemannade, bör få tillstånd att anlöpa hamnar inom östersjöområdet.

Sveriges fartygsbefälsförening anser att en representant för föreningen bör ha rätt att närvara såsom expert vid behandlingen av sjösäkerhetsfrågor inom Nordiska rådet.

Stockholm den 17 mars 1981

Sveriges fartygsbefälsförening

Karl Rude

Medlemsförslag

om att artikel 8 i samarbetsöverenskommelsen 1962 (Helsingforsavtalet) kompletteras med de självstyrda områdena för undervisningen i skolorna

(Väckt av Olof Jansson)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska rådet, kulturutskottet:

I medlemsförslaget hänvisas till artikel 8 i Helsingforsavtalet, enligt vilken "i vart och ett av de nordiska länderna — — — undervisningen och utbildningen i skolorna i lämplig omfattning (skall) innefatta undervisning i övriga nordiska länders språk samt rörande deras kultur och allmänna samhällsförhållanden". Förslagsställaren finner att i gällande läroplaner för grundskolan i överensstämmelse härmed behovet av fördjupad undervisning beaktats, men att i dessa de självstyrande områdena i Norden beaktats i mycket ringa grad.

Såsom kulturutskottet tolkar artikel 8 i Helsingforsavtalet liksom artikel 3, punkt d i det nordiska kulturavtalet av 1971 bör den avsedda undervisningen och utbildningen självklart omfatta de självstyrande Färöarna, Grönland och Åland, men även de språkliga och etniska minoriteterna finlandssvenskarna, finnarna på Nordkalotten och samerna. Utskottet saknar uppgifter om huruvida detta alltid är fallet och vilken omfattning det i förekommande fall är fråga om.

Kulturutskottet finner det vara en viktig uppgift för Nordiska ministerrådet (kultur- och undervisningsministrarna) att i enlighet med andan i Helsingforsavtalet och kulturavtalet verka för att läroplanerna i de nordiska länderna vad grannländerna beträffar ger en fullständig och riktig bild, som även omfattar de självstyrande områdena och de språkliga och etniska minoriteterna.

Stockholm den 22 januari 1981

För Nordiska rådets kulturutskott

Arni Gunnarsson
Forman

Danmark**Udenrigsministeriet:**

Det fremgår af skrivelsen, at *ministeriet for kulturelle anliggender* ingen bemærkninger har til medlemsforslaget.

Udenrigsministeriet har for sit vedkommende ingen bemærkninger til medlemsforslaget.

København, den 4. maj 1981

P. m. v.

E. b.

Tage Leth

Undervisningsministeriet:

I denne anledning skal man herved meddele, at der ifølge § 16, stk. 1, nr. 2, i folkeskoleloven for hver skole skal udarbejdes en undervisningsplan, der blandt andet skal indeholde bestemmelser om undervisningens indhold i de enkelte fag, faggrupper og emner, angivet ved centrale kundskabs- og færdighedsområder eller belyst ved eksempler (læseplaner). Undervisningsplanen vedtages af de lokale skolemyndigheder. Undervisningsministeriet udsender alene vejledende læseplaner, og man har ikke mulighed for at pålægge skolerne, at orientering om de selvstyrende områder i Norden skal indgå i undervisningen.

Undervisningsministeriet modtager ikke indberetninger om læseplanerne ved de enkelte skoler, og man har derfor ikke noget overblik over, i hvilket omfang der rent faktisk orienteres om de selvstyrende områders forhold. Man har dog i undervisningsministeriet det indtryk, at der hyppigt undervises om Grønland og Færøerne, men kun undtagelsesvis om Ålandsøerne.

Ministeriet for kulturelle anliggender har meddelt, at det ingen bemærkninger har til medlemsforslaget.

København, den 29. april 1981

P. m. v.

E. b.

E. Noer

Fuldmægtig

Ministeriet for Grønland hänvisar i skrivelse den 24 juli 1981 till yttrande av den 20 juli 1981 från Grønlands Hjemmestyre (se nedan).

Grønlands Hjemmestyre, Kultur- og Undervisningsdirektoratet:

— — — skal kultur- og undervisningsdirektoratet herved meddele, at man finder det ganske naturligt, at en sådan undervisning pågår. Det skal dog bemærkes, at når der også nævnes sprogundervisning, må Grønland af naturlige grunde indtage en særstilling. Det kan imidlertid tillige oplyses, at hjemmestyret ifølge landstingsforordning nr. 6 af 16. oktober 1979 alene er bemyndiget til at udsende vejledende undervisningsplaner, idet en egentlig vedtagelse heraf er lagt ud til lokale myndigheder. Denne kompetancefordeling svarer til forholdene i Danmark, og der er ingen grund til at tro, der vil blive ændret herved, hvorfor direktoratet altså alene evt. kan henstille, at en sådan orientering finder sted.

Godthåb, den 20. juli 1981

P.d.v.

Per Henriksen

Fuldmægtig

Føroya Landsstýri:

I den anledning skal man meddele, at landsstyret den 26. marts 1981 forelagde sagen for *Undervisningsdirektoratet*, der i skrivelse af 4. maj 1981 har afgivet følgende udtalelse:

Der undervises i dansk sprog fra og med 3. årgang med 5 ugentlige timer, dvs. samme ugentlige timetal som i færøsk sprog. Der læses islandsk fra og med 6. årgang med ca. 10 sider om året.

Nordisk samtidshistorie læses alle 7 år i børneskolen.

I geografi behandles Danmark, Grønland, Island og de andre nordiske lande i 4. og 5. årgang. I 7. årgang behandles Færøerne nærmere, og i denne forbindelse bliver der lagt vægt på at sammenligne færøske og grønlandske samfundsforhold.

Under henvisning til foranstående skal *landsstyret* anbefale, at "Nordiska rådet rekommenderar de nordiska ländernas regeringar att artikel 8 i samarbetsöverenskommelsen 1962 (Helsingforsavtalet) kompletteras med de självstyrda områdena i Norden för undervisningen och utbildningen i skolorna".

Förshavn, den 11. maj 1981

L. v.

(Oläsligt namn)

Finland

Undervisningsministeriet:

Ministeriet stöder tanken bakom medlemsförslaget att de självstyrda områdena bättre än hittills tas upp i läroplanerna i skolorna i Norden. Ministeriet anser emellertid att frågan kan uppmärksammas även utan ingrepp i ingångna nordiska avtal genom en rekommendation eller ett uttalande från Nordiska ministerrådet i likhet med exempelvis den rekommendation som ministerrådet antagit för att stärka grannspråkens ställning i modersmålsundervisningen.

Ministeriet önskar dessutom meddela, att man från Finlands sida föreslagit att ministerrådet vid sitt nästkommande möte i juni 1981 skulle behandla frågan om de självstyrande områdenas deltagande i det organiserade nordiska skolsamarbetet.

Helsingfors den 29 maj 1981

Pär Stenbäck
Undervisningsminister

Fredrik Forsberg
Yngre regeringssekreterare

Skolstyrelsen:

Det finns inget hinder för att föreslagen komplettering görs om att Ålands självstyrelse inläggs i läroplanen för grundskolan i Finland. Denna komplettering förändrar knappast situationen i Finlands skolor, men den ger nog en vink om att ifrågavarande sak bör behandlas mera omfattande än för närvarande. I detta sammanhang bör likväl ihågkommas, att mängden av behandlingen av självstyrelsefrågor i läroplanerna bör stå i proportion till undervisningen om det övriga Norden och således även till hela skolans undervisningsprogram.

I detta sammanhang bör beaktas, att även om i grundskolans läroplan Ålands ställning som självstyrelseområde inte särskilt betonas, kommer dess ställning fram också i detta nu vid undervisningen i historia och samhällslära, svenska samt geografi.

Helsingfors den 4 maj 1981

Vesa Lyytikäinen
Avdelningschef

Pirkko Anttila
Byråchef

Skolstyrelsen, inspektionsbyrån, överinspektören för historia och samhällslära¹:

Det torde inte finnas något hinder för att artikel 8 i samarbetsöverenskommelsen (Helsingfors-avtalet) kompletteras på det föreslagna sättet. Denna komplettering torde inte nämnvärt ändra situationen i skolorna i Finland, men den ger dock en antydning om att ifrågavarande sak bör behandlas mer omfattande än för närvarande. Naturligast torde detta ske i undervisningen i svenska och geografi.

För Finlands vidkommande finns det knappast anledning att tillbakavisa ett initiativ, som i de övriga nordiska länderna skulle leda till att Ålands självstyrelse tas med i skolornas läroplan. Samtidigt måste man dock hålla i minnet det faktum att omfattningen av behandlingen av de nordiska självstyrda områdena i läroplanerna måste stå i proportion till undervisningen om det övriga Norden och således även till hela skolans undervisningsprogram. Jag tror inte att något nordiskt land har möjlighet att i detalj behandla självstyrelseområdena t. ex. i geografiundervisningen utan risk för en snedvridning av helhetsbilden av undervisningen om de nordiska länderna.

I motiveringen till förslaget finns tyvärr en halvsanning som bör påtalas. Det är i och för sig sant att Ålands självstyrelse inte nämns explicit i grundskolans läroplan. Detta beror dock enbart på att läroplanen inte innehållsmässigt har skrivits på ett sådant detaljerat sätt. I samhällslärens statslärodel behandlas förvaltningen och granskas alla dess nivåer. I detta sammanhang upptas Åland utan vidare som en form för regional (själv)styrelse. Till historiekursen hör åter i 7:e klassens lärokurs bl. a. det självständiga Finlands begynnelseskede i utrikespolitiken, dit också den s. k. Ålandsfrågan, dvs. uppkomsten av landskapets självstyrelse hör. I 8:e klassens kurs behandlas det nordiska samarbetet som en del av Finlands utrikespolitik. Här presenteras också Nordiska rådet. I några läroböcker konstateras härvid också Ålands och Färöarnas ställning i rådet.

Helsingfors den 12 februari 1981

Antti-Jukka Oksanen
Överinspektör

Skolstyrelsen, inspektionsbyrån, överinspektören för svenska¹:

I läroplanen för svenska språket, både för sådan undervisning som börjar i 3:e och sådan som börjar i 7:e klassen, betonas i målsättningsdelen

¹ Yttrandet översatt från finska.

betydelsen av det nordiska samarbetet och svenska språket för finländare som skapare och upprätthållare av nordiska kontakter. I målsättningarna nämnes likaså presentation av det nordiska språkområdet och kulturen i vidare mening.

I de läromedel som används behandlas de nordiska länderna, om vilka presenteras de viktigaste fakta, bl. a. fakta och terminologi om förvaltningen. Som ett finlandssvenskt område tillägnas Åland flera alldeles egna stycken. Även Färöarna hör till det material som presenteras.

Tilläggsmaterial står till buds. Bl. a. via statens AV-central får man olika filmer om Norden. I det nordiska språkårets 1980/81 tecken och redan under vårterminen 1980 har samlingsgrupper för olika organisationer, rundradion och skolstyrelsen balanserat betonat olika nordiska språk. Som exempel på detta kan nämnas två konkreta saker: 1) på basen av den segrande affischen i affischtävlingen angående det nordiska språket gjordes för elever ett kort, där också Färöarna och Åland tydligt kommer fram, 2) sångboken Nordsånger innehåller sånger på alla nordiska språk och anskaffandet av den har möjliggjorts för alla lärare i svenska.

I språkundervisningen och språkstudierna betonas behandlingen av administrativa saker på ett annat sätt än till exempel i realämnena. För studier och undervisning i svenska i vårt land är det enligt min mening bättre att nordismen ges större tyngd i undervisningen i svenska än enbart de självstyrda områdena, även om jag inte ser något hinder för att det i Nordiska rådet väckta medlemsförslaget genomförs.

Helsingfors den 15 april 1981

Sinikka Sironummi

Tjfs. överinspektör (svenska språket)

Skolstyrelsen, inspektionsbyrån, överinspektören för geografi¹:

 Grundskolans läroplanskommittés betänkande II 1970: A5 säger om undervisningen om de självstyrda områdena i grundskolans geografi bl. a. följande:

Grundskolans läroplan -70, instruktion 9. geografi 3:e klass:

Åland:

Jämförelse görs med Åbolands skärgård. Benämningarna Skärgårdshavet och Ålands hav inlärs. Paralleller mellan dessa två skärgårdar sökes. Uppmärksamhet fästes vid skärgårdens havsklimat och säregna vegetation. Angående Ålands näringsliv betonas sjöfart och turism. Uppmärksamhet fästes vid Ålands omfattande självstyrelse och orsakerna till denna. Orsakerna redovisas utförligare i historieundervisningen.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Färöarna och Grönland:

Grundskolans läroplan omtalar inte egentligen Färöarna och Grönland. Läroböckerna har dock iakttagit dessa självstyrda områden på olika sätt. I geografin i grundskolans 4:e klass, där de nordiska länderna behandlas omnämnes dessa områden i olika sammanhang.

Meidän Maailma (Vår värld) 4. (Otava) redogör för fisket och självstyrelsen på Färöarna och i Grönland i samband med Danmark. Om båda två finns i boken också skilda kartogram. Meidän Maailma 9. berättar om samebefolkningens ställning.

Perusmaantieto (Basgeografin) 4. (WSOY) berättar i ett särskilt stycke om Färöarna och Grönland, deras historia, språk, befolkningstal, näringar och självstyrelse. Perusmaantieto 9. redogör i stycket "Specialområden" för Ålands, Färöarnas, Grönlands och Ishavsöarnas särställning.

Helsingfors den 6 februari 1981

Aarne Sipilä

Överinspektör

Ålands landskapsstyrelse:

Landskapsstyrelsen instämmer i förslagsställarens omdöme om undervisningens betydelse för kunskapen om och förståelsen för de nordiska ländernas samhällsförhållanden. I detta avseende intar självstyrelseområdena Färöarna, Grönland och Åland en speciell ställning.

För Ålands del har landskapsstyrelsen kunnat konstatera att kunskapen om självstyrelsen är bristfällig i vida kretsar bland Finlands befolkning. Mycket tyder på att förhållandena är likartade i de övriga nordiska länderna vad gäller kännedomen om landskapet Ålands status och ställning i Finland och Norden.

Vad gäller kännedomen om Färöarna och Grönland kan man anta att förhållandena är likartade.

Landskapsstyrelsen har i skrivelse till Finlands undervisningsministerium i maj 1980 hemställt att Ålands självstyrelse skall uppmärksammas i grundskolans läroplaner. Med denna åtgärd strävar landskapsstyrelsen till att på det nationella planet uppnå sådana resultat som medlemsförslaget åsyftar.

Med tanke på den uppmärksamhet som självstyrelseområdena fått och det intresse för självstyrelse som förefaller växa fram allt mer på det internationella planet, anser landskapsstyrelsen det vara naturligt och motiverat att kunskapsnivån höjes i de regioner vilka i första hand berörs, nämligen de nordiska länderna.

Mot bakgrund av det anförda tillstyrker Ålands landskapsstyrelse medlemsförslaget.

Mariehamn den 21 april 1981

Folke Woivalin
Lantråd

Gunnar Jansson
Kanslichef

Norge

Kirke- og undervisningsdepartementet:

Kirke- og undervisningsdepartementet antar at Helsingforsavtalen slik den er utformet i artikkel 8 også omfatter språk, kultur og allmenne samfunnsforhold i de selvstyrte områder i Norden. En komplettering av artikkel 8 skulle således etter departementets oppfatning ikke være nødvendig for å oppnå adekvat omtale av disse områdene i de nordiske lands læreplaner.

I Norge utformes læreplanene til vanlig av de sakkyndige råd som er knyttet til Kirke- og undervisningsdepartementet for de skoleslag som sorterer under dette departement. Departementet vil be rådene være oppmerksom på behovet for særlig omtale av de selvstyrte områdene i Norden ved framtidige revisjoner av læreplanene for de aktuelle fag. Departementet vil også vurdere å ta med en henvisning til disse områdene i sine retningslinjer til forlag som utgir lærebøker.

Oslo den 9 oktober 1981

Etter fullmakt

Olav Hove

Olav Nyhammar

Sverige

Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ):

I likhet med rådets kulturutskott finner UHÄ det självklart att det ömsesidiga uppmärksammandet av andra nordiska länders språk, kultur och samhällsförhållanden i övrigt bör omfatta även de självstyrda områdena Färöarna, Grönland och Åland samt de etniska minoriteterna finlandssvenskarna, finnarna på Nordkalotten och samerna.

Huruvida ett sådant uppmärksammande som avses i föregående stycke kräver en formell ändring av samarbetsöverenskommelsen finner UHÄ osäkert. Att sakförhållandet kan behöva ges ökad aktualitet på olika sätt förefaller sannolikt. För UHÄ:s del faller det sig i första hand angeläget att tillse att olika lärarutbildningar i berört hänseende ges sådant innehåll att de möjliggör det nämnda uppmärksammandet. UHÄ avser att aktualisera frågan hos de lokala högskolemyndigheter som har det direkta ansvaret för planering och genomförande av här aktuella lärarutbildningslinjer.

Stockholm den 22 april 1981

Carl-Gustaf Andrén

Carl-Axel Axelsson

Skolöverstyrelsen (SÖ):

I enlighet med riksdagsbeslut (prop. 1978/79:180) har Läroplan för grundskolan, allmänna delen, reviderats och utgivits i november 1980. Den meddelar mål för skolans verksamhet, mål och kursplaner för de olika ämnena samt timplaner.

På olika ställen i kursplanerna finner man följande:

Eleverna skall lära känna språksituationen i de nordiska länderna. De skall efter hand få sådana kunskaper om danska och norska att de förstår lätta texter, kan ta del av radio- och TV-program samt samtala med danskar och norrmän, var och en på sitt språk (s. 134).

Undervisningen skall bidra till att eleverna får ökad förståelse för andra människor och deras villkor som en grund för vilja till jämlikhet och solidaritet (s. 120).

Undervisningen — — — skall ge en beredskap för fredssträvanden och öka förståelsen för behovet av internationell solidaritet (s. 120).

De (eleverna) skall vidga sin omvärldskunskap bl. a. genom att göra fältstudier samt tolka bilder, kartor och andra källor — — — och i skolarbetet ordna, bearbeta, tolka och kritiskt granska samhällsinformation som de får genom massmedier och på andra sätt (s. 121).

Ovanstående citat är hämtade ur målen för ämnet svenska samt för de samhällsorienterande ämnena. I kursplanen för de sistnämnda ämnena finner man vidare:

Regional geografi: Jordens kartbild, världsdelar och världshav. Ett urval miljöer i Sverige, Norden och Europa samt i andra världsdelar.

Ekonomisk samverkan i Norden, i Europa och världen i övrigt (s. 126).

Av ovan nämnda citat framgår att de nordiska frågorna behandlas ur flera olika aspekter, men att såväl mål som kursinnehåll uttrycks i relativt allmänna termer.

Läroplan för grundskolan 1980 som i full utsträckning skall tillämpas från och med höstterminen 1982 kommer på intet sätt i strid med artikel 8 i samarbetsöverenskommelsen 1962 (Helsingforsavtalet) efter en sådan komplettering som föreslås i det aktuella medlemsförslaget. SÖ tillstyrker därför förslaget.

Stockholm den 22 april 1981

På skolöverstyrelsens vägnar

Lennart Teveborg

Elsa Wahrby

Medlemsförslag

om enhetlig nordisk rabattordning för postförsändelser

(Väckt av Terhi Nieminen-Mäkynen, Gabriel Romanus och Rolf Sellgren)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska postföreningen:

Utgivandet av rabattmärken är för närvarande inte aktuellt i andra nordiska länder än Sverige. Däremot har de övriga nordiska länderna accepterat att mottaga från Sverige avsända postförsändelser frankerade med de av postförvaltningen i Sverige nu planerade rabattmärkena med angiven valör.

Beträffande principen om gemensamma nordiska rabattmärken, som också tangeras i medlemsförslaget, kan nämnas att ett sådant tillvägagångssätt skulle bli medföra behov av ett clearing-förfarande, vilket i praktiken skulle vara nästan omöjligt att genomföra.

Med beaktande av det aktuella läget i de olika nordiska länderna hänvisar vi till de svar respektive nordiska postförvaltningar kommer att avge i denna fråga.

Helsingfors den 6 april 1981

Jorma Nikkilä
Byråchef

Danmark

Generaldirektoratet for Post- og Telegrafvæsenet:

Det danske postvæsen skal i princippet drives forretningsmæssigt, hvorfor der i videst muligt omfang må søges skabt balance mellem indtægter og udgifter.

Brevbesørgelsen er postvæsenets vigtigste indtægtskilde, og ydelse af rabat på brevforførselsender under en eller anden form vil i sig selv betyde et

indtægtstab. En betingelse for at tilbyde rabat må derfor være en berettiget forventning om, at dette medfører en tilsvarende trafikforøgelse til dækning af indtægtsnedgangen.

Den danske poststyrelse har ikke noget grundlag for at bedømme, om indførelse af en rabat i Danmark efter det svenske mønster ville give en tilstrækkelig forøgelse af trafikken. En foreløbig beregning har imidlertid vist, at der i det "værst" tænkelige tilfælde, d.v.s. at rabatordningen ikke medførte nogen trafikstigning i det hele taget, ville være tale om en mindreindtægt på skønsmæssigt 17 mill. kr. på årsbasis. Hertil ville komme et ikke ubetydeligt beløb til ordningens iværksættelse.

På baggrund af foranstående og herunder især usikkerheden omkring de økonomiske konsekvenser for postvæsenet har den danske poststyrelse ikke for tiden planer om at udsende rabatfrimærker.

Det bemærkes i øvrigt, at man fra dansk side må gå imod tanken om udsendelse af et *fælles* nordisk rabatfrimærke, som nævnt i medlemsforslaget til Nordisk Råd. En sådan udsendelse ville kræve så omfattende administrative forholdsregler, herunder oprettelse af en clearing-ordning samt kontrolforanstaltninger til undgåelse af misbrug, at den må anses for særdeles vanskelig at praktisere.

Det kan endelig oplyses, at det omhandlede medlemsforslag har været drøftet ved et netop afholdt møde med de øvrige nordiske poststyrelser. Der blev her både af den finske, den islandske og den norske poststyrelses repræsentanter givet udtryk for, at man heller ikke i disse lande for tiden havde planer om udsendelse af rabatfrimærker.

København, den 7. april 1981

(Ej sign.)

Danmarks Filatelist Forbund:

Til det stillede forslag om ensartet nordisk rabatordning for postforsendelser må Danmarks Filatelist Forbund dog mene, at dette udelukkende er et fiskalt spørgsmål som vi ikke kan tage stilling til.

Den eneste betydning forslaget kan have for danske filatelister er et eller flere nye mærker som naturligt vil indgå i samlinger der omfatter Danmark.

Det er Danmarks Filatelist Forbunds håb at vi på filatelistiske områder kan få samarbejde med Nordisk Råd, og vi skal i denne forbindelse pege på vort tætte samarbejde med de øvrige nordiske filatelistforbund.

København, den 31. januar 1981

Danmarks Filatelist Forbund

Knud Mohr

Finland

Trafikministeriet:¹

Medlemsförslaget kan antingen tolkas sålunda att man skulle ta i bruk gemensamma rabattmärken för de nordiska länderna eller så, att respektive nordiskt land skulle ge ut egna rabattmärken inom ramen för gemensamma nordiska principer.

Vad ankommer på gemensamma nordiska rabattmärken kan konstateras, att införandet av sådana skulle medföra behov av ett clearingförfarande de nordiska länderna emellan, vilket i praktiken skulle vara nästan omöjligt att genomföra.

Beträffande det senare alternativet kan konstateras, att utgivandet av rabattmärken för nuvarande inte är aktuellt i andra nordiska länder än Sverige. För Finlands del må konstateras att en utredning beträffande en reformering av klassificeringsgrunderna för brevpostförsändelserna som bäst pågår. Trafikministeriet anser att användningen av rabattmärken kan övervägas efter det de nya klassificeringsgrunderna trätt i kraft. Beslutet om övergången till det nya klassificeringssystemet har man för avsikt att fatta under våren 1982. Däremot har de nordiska länderna, Finland inberäknat, accepterat att mottaga från Sverige avsända postförsändelser frankerade med de av postförvaltningen i Sverige planerade rabattmärkena med angiven valör.

Medlemsförslaget har även behandlats inom Nordiska postföreningen (*se ovan*) varvid synpunkterna varit mycket likriktade.

Helsingfors den 13 april 1981

Reino J. Auvinen
Kanslichef

Markku Lehtinen
Sekreterare för
internationella ärenden

Centralhandelskammaren:¹

De riksdagsmän som väckt medlemsförslaget konstaterar att i Sverige nyligen vid två tillfällen till hushållen utsänts erbjudanden om att köpa rabattmärken, som gäller för porto inom Sverige, men ej kan användas på brev och postkort som sänds till de övriga nordiska länderna. Erbjudandet var förmånligt – ett märke som kostar en krona gäller under obegränsad tid för inrikesporto i Sverige.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Åtgärden har dock medfört att internordiska brev kommit i ett sämre läge jämfört med inrikes försändelser, vilket enligt initiativtagarna strider mot syftet i den nordiska postöverenskommelsen. Rabattmärken kan inte användas på försändelser till andra nordiska länder, eftersom deras utformning inte kvalificerar dem som frimärken enligt den nya världspostkonventionen av 1979 då de saknar påskrift om portovärde.

Förslagsställarna föreslår att Nordiska rådet skulle rekommendera de nordiska regeringarna att genomföra en enhetlig nordisk rabattordning för postförsändelser.

Enligt de uppgifter som Centralhandelskammaren har erhållit har man redan vid mötet mellan generaldirektörerna för de nordiska postverken överenskommit att den i Sverige införda rabattordningen utvecklas så att ett med rabattmärke försatt brev kunde föras fram i hela Norden. Centralhandelskammaren har inga invändningar mot detta.

Däremot måste man konstatera, att den i Sverige gällande rabattordningen för postförsändelser är en följd av en förändring som håller på att ske i postens brevsystem och som avlägsnar helt den sk. öppna II-klassförsändelsen och några andra försändelsetyper, företagens möjligheter att erhålla rabatt vid normaltariff kommer att bindas till mängder och posttariffen höjs samtidigt. Förändringen sker 1.6.1981 och Sveriges näringsliv har motsatt sig den. Å ena sidan syftar rabattordningen till att ge en gottgörelse åt hushållen för den kraftigt stigande posttariffen och å andra sidan försöker man bevara en skäligen postvolym trots kraftiga tariffhöjningar.

Veterligen planerar man också i Finland att kombinera II-klassens post med I-klassens brevpöst, vilket klart skulle höja kostnaderna för användningen av postväsendet i synnerhet för näringslivet. Därför anser Centralhandelskammaren att man inte i Finland bör följa Sveriges exempel att skapa en rabattordning för I-klassens postförsändelser eftersom den tydligt minskat postens serviceurval och medför en tariffhöjning som ökar näringslivets kostnader för postväsendet.

Helsingfors den 26 mars 1981

Centralhandelskammaren

Veikko Makkonen

Ordförande

Sakari Yrjönen

Verkställande direktör

Post- och telegrafstyrelsen:

Medlemsförslaget kan antingen tolkas sålunda att man skulle ta i bruk gemensamma rabattmärken för de nordiska länderna eller att respektive

nordiskt land skulle ge ut egna rabattmärken inom ramen för gemensamma nordiska principer.

Vad ankommer på gemensamma nordiska rabattmärken kan konstateras, att införandet av sådana skulle medföra behov av ett clearingförfarande de nordiska länderna emellan, vilket i praktiken skulle vara nästan omöjligt att genomföra.

Beträffande det senare alternativet kan konstateras, att utgivandet av rabattmärken fn inte är aktuellt i andra nordiska länder än Sverige. För Finlands del må konstateras att en utredning beträffande en reformering av klassificeringsgrunderna för brevpostförsändelserna som bäst pågår. Post- och telegrafstyrelsen anser att användningen av rabattmärken kan övervägas efter det de nya klassificeringsgrunderna trätt i kraft. Beslutet om övergången till det nya klassificeringssystemet har man för avsikt att fatta under våren 1982. Däremot har de nordiska länderna Finland inberäknat accepterat att mottaga från Sverige avsända postförsändelser frankerade ned de av postförvaltningen i Sverige planerade rabattmärkena med angiven valör.

Helsingfors den 6 april 1981

Pekka Tarjanne
Generaldirektör

Jorma Nikkilä
Byråchef

Ålands landskapsstyrelse:

— — — att postväsendet enligt självstyrelselagen för Åland hör till de områden där landskapet saknar lagstiftningsbehörighet. Rent allmänt är landskapsstyrelsen beredd att stöda förslag som syftar till att öka samfärdseln och kontakterna inom Norden. Föreliggande medlemsförslag har otvivelaktigt ett sådant syfte. Eftersom landskapsstyrelsen likväl saknar närmare erfarenhet av de rättsregler och internationella avtal som reglerar postförslingen mellan olika länder har landskapsstyrelsen beslutat avstå från att härutöver yttra sig över förslaget.

Mariehamn den 27 februari 1981

Ragnar Erlandsson
Viceanträd

Lars Ingmar Johansson
Kanslisekreterare

Finlands filatelistförbund:

1. Finlands filatelistförbund konstaterar, liksom man även gjort i medlemsförslaget, att Sverige ensidigt har brutit den samnordiska postöverenskommelsen av år 1960 beträffande enhetliga posttaxor i inrikes- jämte internordisk brevväxling.

2. På grund av detta anser Filatelistförbundets styrelse, att man först och främst på officiell och postförvaltningsväg borde försöka få den från den gemensamma överenskommelsen avvikande parten att avstå från sin specialåtgärd, i vilket fall situationen på enklaste sätt kunde återställas.

3. Det ankommer naturligtvis inte på Finlands filatelistförbund att särskilt ingripa i orättmätigheter och därav följande möjligheter till missbruk vid ett sådant begränsat erbjudande Sverige nu har förverkligat och vilka borde utredas på diplomatisk väg och mellan postförvaltningarna, men *filatelistiskt* sett ogillar Finlands filatelistförbund det i Sverige förverkligade och särskilt det ifrågavarande förslaget till samnordiskt rabattmärke och motsätter sig ibruktagandet av sådana surrogat för frimärken som alla andra nordiska postförvaltningar borde förkasta.

Helsingfors den 24 april 1981

In fidem

T. J. Kivilahti

Sekreterare

Island

Póst- og símamálastofnunin (Post och telestyrelsen):

1) Indførsel af fælles-nordiske rabatfrimærker ville kræve meget komplicerede administrative forholdsregler.

2) Udgivelse af islandske rabatfrimærker anses for tiden ikke praktisk udførlig. Et nyt klassificeringssystem af omhandlede karakter måtte i så fald bringe sagen op til en ny behandling her.

3) Island vil ligesom de andre nordiske lande modtage forsendelser fra Sverige frankerede med de svenske rabatfrimærker.

Reykjavík, den 23. juli 1981

Jón Skulason

Norge

Postdirektoratet:

Selv om de svenske rabattmerkene, som er omtalt i forslaget, hittil bare har vært beregnet på innenriks post, har det hendt at merkene ved feiltakelser også har blitt brukt på postsendinger til Norge. Vi har i samsvar med den svenske postadministrasjonens ønske regnet slike sendinger som fullt frankert. Nye svenske rabattmerker får påtrykt verdi og skal også i utgangspunktet gjelde som full frankering innen Norden.

Vi kommer evt. også til å betrakte post frankert med rabattmerker fra andre nordiske land som riktig frankert hvis postverket i innleveringskjedet ønsker det.

Vi har ingen planer om å innføre rabattmerker i Norge, men om slike merker senere skulle bli innført innenriks, vil vi overveie å la dem gjelde også for sendinger til andre nordiske land.

Etter vår oppfatning vil rabattmerker vesentlig virke som et tiltak innenfor markedsføringen. Hensikten er å tilføre postverkene lønnsom mertrafikk. Det vil være en vurdering av mulighetene for merinntekter som må legges til grunn for avgjørelse om bruk av rabattmerker.

Det vil være store praktiske vanskeligheter forbundet med å utgi et nordisk rabattmerke som er gyldig som frankering i alle nordiske land (ulik porto i de forskjellige land, problemer m.h.t. fordeling av inntekter/utgifter med ordningen etc). Det kan i denne forbindelsen nevnes at spørsmålet var oppe på et møte i Nordposts komité for generelle og internasjonale spørsmål i Finland 31.3. – 2.4.81, og at ingen av de nordiske postverk fant å kunne støtte tanken om et felles nordisk rabattmerke.

Oslo 10. april 1981

E. Døving

Sverige

Postens distributionsrörelse:

I och med utgivningen av 1981 års rabattfrimärken för brev utsträcks användningen till att gälla inte bara inrikes brev utan också till Danmark, Finland, Island och Norge. För svensk del skulle därmed det första syftet med förslaget redan ha uppnåtts.

Ett gemensamt nordiskt rabattmärke som förslagsställarna utvidgar förslaget till skulle med säkerhet skapa stora administrativa problem såsom olika prisnivåer, ev gemensamma utgivningsdagar, ev behov av avräkningsförfarande på rabattfrimärket, portovalör på frimärket eftersom vi

1981 har valör för detta. Den minimala förtjänsten i enkelhet för kunderna uppvägs knappast av dessa problem.

Vi vill härmed avstyrka detta förslag.

Stockholm den 13 april 1981

Harry Edlund
Marknadsdirektör

Sveriges filatelist-förbund:

Sveriges filatelist-förbund delar helt rådets uppfattning att därest rabattmärken för postbefordran utges i något av de nordiska länderna bör dessa rabattmärken gälla för respektive portosats även i de övriga nordiska länderna.

Sveriges filatelist-förbund är ävenledes av den uppfattningen att därest vissa överenskommelser träffats de nordiska länderna emellan – exempelvis den nordiska postöverenskommelsen – bör överenskommelserna även följas av samtliga länder.

Inom filatelin och samlandet av frimärken över huvud taget har Sveriges filatelist-förbund energiskt arbetat för så goda relationer som möjligt mellan de nordiska ländernas nationella filatelistförbund, vilket vi även tror att vi har lyckats med.

Lidingö den 12 april 1981

G. B. Lindberg

Medlemsförslag om barn och barns miljö

(Väckt av Liv Andersen, Rune Gustavsson, Asbjørn Haugstvedt, Bror Lillqvist, Sten Söderström och Sigrid Utkilen)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska rådet, kulturutskottet:

Till kulturutskottet har för yttrande hänvisats medlemsförslag A 604/s om barn och barns miljö innehållande förslag om ett faddersystem, åtgärder mot våldsinslag i massmedia och mot kommersiellt tryck på barn, förbud mot aga samt föräldrautbildning. Dessutom innehåller medlemsförslaget rekommendation om samfällt agerande av de nordiska länderna till förmån för en konvention om barnens rättigheter. Utskottet har beslutat yttra sig om de delar av medlemsförslaget som berör utskottets ansvarsområde, nämligen förslagen om att utveckla föräldrautbildning samt att vidta åtgärder för att eliminera skadeverkningarna på barn av det kommersiella trycket och mediautbudet.

Kulturutskottet ansluter sig till den i medlemsförslaget framförda uppfattningen om att föräldrautbildning kunde vara ägnad att förbättra familjens och därmed barnens situation. Utskottet finner det likaså naturligt att en sådan utbildning utvecklas av de nordiska länderna i samarbete, t. ex. i form av ett allmänt erfarenhetsutbyte, materialproduktion och lärarutbildning.

Vad gäller förslaget om att vidta åtgärder för att eliminera skadeverkningar på barn av det kommersiella trycket och massmediautbudet nöjer sig utskottet med att hänvisa till *rek. nr 19/1977* om en undersökning av utvecklingen av kulturkonsumtionen i de nordiska länderna. I betänkandet om det ifrågakvarande medlemsförslaget (*A 485/k*) underströk utskottet det tomordentligt viktiga i att kulturindustrins inflytande på barn- och ungdomskulturen klarlades. I förlängningen av detta ligger helt naturligt så-

dana åtgärder som kan eliminera skadeverkningarna på barn av det kommersiella trycket och massmediautbudet.

Sisimiut den 5 augusti 1981

För Nordiska rådets kulturutskott

Árni Gunnarsson

Nordiska hälsovårdshögskolan:

Nordiska hälsovårdshögskolan har till uppgift att bedriva högre utbildning och forskning inom det område av hälso- och sjukvården, som kallas för "public health" eller folkhälsovetenskap. Sedan omorganisationen av högskolan för 3 år sedan har också barnens hälsoproblem i vid bemärkelse uppmärksammas. Sålunda genomförs varje år en månadslång kurs i socialpediatrik, som penetrerar och analyserar de nordiska barnens hälsa, sjukdom och omsorg ur ett socialt, ekonomiskt och politiskt perspektiv. Ämnen som "Uppväxtmiljöns betydelse för utvecklingen", "Barnens rätt i samhället", "Vanvård och misshandel", "Föräldrautbildning", och "Barnkultur" utgör självklara och väsentliga inslag i denna kurs.

Vidare har vid högskolan arrangerats seminarier om "Sjuka barns behov" (publicerat i Nordisk utredningsserie *NU A 1980:7*), "Barnets totala trafikmiljö (publicerat i *NU B 1980:16*) samt "Handicapped children – Medical, social and educational integration" (i oktober 1981).

Vid högskolan pågår också ett större forskningsprojekt om "Kroniskt sjuka och handikappade barn – Konsekvenser för individ, familj och samhälle".

Genom dessa aktiviteter om barns hälsa och välfärd i Norden har vi på NHV fått en fördjupad och breddad syn på de förhållanden som de nordiska barnen lever under, både den ljusa sidan med extremt låg dödlighet, utomordentligt näringsstillstånd, väl organiserad hälso- och sjukvård och den mörka sidan med kulturellt armod, vanvård, utslagning, missbruk och ojämlikhet.

Det finns stora likheter mellan barnens förhållanden i de olika nordiska länderna, men det finns också olikheter i lagstiftning, organisation och tradition. Gemensamt för alla länderna är dock en påfallande brist på systematisk och kontinuerlig övervakning och rapportering av barns fysiska och psykiska hälsa med hänsyn till objektiva och subjektiva hälsobegrepp och insatta i ett socialt sammanhang.

Man kan finna tvärsnittundersökningar av barns förhållanden, men de är begränsade till vissa tillstånd, vissa åldrar eller vissa geografiska områden. Vad som behövs är i stället en fortlöpande kartläggning av barns hälsa och välfärd i likhet med vad som numera finns för vuxna (levetidsundersö-

gelsler, ULF, omnibus, etc.). Sådana är av vital betydelse för en aktiv och rättvis barn- och familjepolitik och måste naturligtvis bedrivas i varje land för sig. Dock skulle en samordning mellan de nordiska länderna av dessa "Levnadsvilkorsundersökningar för barn" vara av synnerligen stor betydelse och kunna ge en extra dimension åt undersökningarna och deras resultat och dessutom ge extra stimulans åt det praktiska lösandet.

Den största, omedelbara vinsten av ett nordiskt samarbete torde ligga på lagstiftningsområdet, dvs. barns rättigheter, inklusive förbud mot aga och reglering av det kommersiella kulturutbudet. En nordisk överenskommelse på dessa områden kommer att få stor effekt på den internationella opinionen och kan säkert påskynda en gynnsam utveckling även utanför Norden.

Göteborg den 6 juli 1981

Sven-Olof Hedengren
Styrelsens ordförande

Lennart Köhler
Högskolans rektor

D a n m a r k

Justitsministeriet:

Justitsministeriet forstår bemærkningerne under pkt. 2 i medlemsforslaget således, at der stilles forslag om gennemførelsen af et forbud mod visse voldsskildringer i fjernsyn og på film.

Det er justitsministeriets opfattelse, at et strafsanktioneret forbud mod udbredelse af film m.v. med voldsskildringer foruden de principielle spørgsmål, som knytter sig til en begrænsning i ytringsfriheden, vil give anledning til betydelige vanskeligheder med hensyn til at drage grænsen mellem tilladte og forbudte forhold. Disse afgrænsningsvanskeligheder vil ikke mindst gøre sig gældende med hensyn til politiets og domstolenes håndhævelse af et sådant forbud, og det vil formentlig være vanskeligt med en rimelig effektivitet at påse overholdelsen af en straffebestemmelse af denne karakter.

Det er bl. a. på denne baggrund justitsministeriets opfattelse, at det næppe vil være hensigtsmæssigt at gennemføre et forbud mod udbredelse af film m.v. med voldsskildringer.

Man henleder opmærksomheden på, at spørgsmålet om voldsskildringer n.v. i Danmarks Radios fjernsynsudsendelser efter gældende lovgivning henhører under radiatorådet og kulturministeriet.

Med hensyn til pkt. 3 i medlemsforslaget bemærkes, at tilladigheden af korporlig afstraffelse af børn i Danmark afgøres efter straffelovens almindelige bestemmelser om vold og om vanrøgt eller nedværdigende behand-

ling i familieforhold. Revselsesretten er ikke direkte omtalt i straffeloven, men antages at have hjemmel i forholdets natur. Der kan i de senere års domspraksis spores en udvikling henimod en indskrænkning af området for revselsesretten, en udvikling der synes at have sammenhæng med en ændring i samfundets almindelige vurdering af spørgsmålet om fysisk afstraffelse af børn. Der er grund til at forvente, at denne udvikling endnu ikke er afsluttet, og at området for revselsesretten i de kommende års praksis vil blive indskrænket yderligere, i samme omfang som den almindelige holdning i samfundet ændres.

I Danmark er der i Børnekommissionens betænkning (nr. 918/1981) stillet forslag om, at der i myndighedsloven indsættes en principudtalelse, der vender sig imod forældres fysiske afstraffelse af børn. Denne betænkning er for tiden til udtalelse i justitsministeriet. Betænkningens forslag, der ikke tænkes selvstændigt strafsanktioneret, rejser bl. a. spørgsmål om, hvorvidt en sådan principudtalelse vil kunne tænkes at få betydning for forståelsen af straffelovens almindelige bestemmelser om vold og således kunne frygtes at medføre en utilsigtet udvidelse af kriminaliseringen af de pågældende handlinger.

Justitsministeriet har endnu ikke haft mulighed for at tage stilling til dette og andre principielle spørgsmål, som det nævnte forslag i Børnekommissionens betænkning giver anledning til at overveje. Det er på denne baggrund justitsministeriets opfattelse, at det på nuværende tidspunkt næppe vil være hensigtsmæssigt, at Nordisk Råd rekommanderer Nordisk Ministerråd at træffe foranstaltninger til at indføre et forbud mod revselse af børn.

Man vedlægger endvidere de fra socialministeriet, indenrigsministeriet og undervisningsministeriet modtagne udtalelser om medlemsforslaget.

København, den 3. juli 1981

Ole Espersen

Socialministeriets internationale kontor:

I denne anledning skal man meddele, at spørgsmålet om børns situation har været under behandling i Børnekommissionen, som netop har afgivet sin endelige betænkning (nr. 918-1981). Betænkningen vil formentlig blive genstand for en debat i folketinget til efteråret.

Selv om hensynet til børn er tilgodeset i dansk lovgivning – blandt andet i bistandsloven – finder socialministeriet intet at indvende imod, at der

arbejdes videre med tankerne om en yderligere sikring af børns stilling i samfundet.

København, den 16. juni 1981

P. m. v.

E. b.

Lise Lynæs

Indenrigsministeriet:

Udenrigsministeriet har i skrivelse af 7. april 1981 anmodet indenrigsministeriet om en udtalelse over et medlemsforslag stillet i Nordisk Råd om børn og børns miljø, forslag A 604/s og henstillet, at indenrigsministeriets bemærkninger til forslaget sendes til justitsministeriet.

I denne anledning har indenrigsministeriet anmodet sundhedsstyrelsen om en udtalelse. *Sundhedsstyrelsen* har afgivet følgende svar, som indenrigsministeriet kan henholde sig til:

Det foreliggende forslag giver ikke anledning til særlige sundhedsfaglige kommentarer.

Man er opmærksom på forslaget om forældreuddannelse, man skal hertil bemærke, at der fra socialministerens side er bebudet en redegørelse for småbørnskommissionens arbejde om familieorientering/fødselsforberedelse/forældreuddannelse. Ligeledes foregår der i forebyggelsesrådets regi, specielt den sundhedspædagogiske arbejdsgruppe, visse overvejelser vedrørende fødselsforberedende undervisning. Overvejelserne er imidlertid ikke afsluttet.

København, den 23. juni 1981

P. m. v.

E. b.

Jens Andersen

Undervisningsministeriet:

I denne anledning skal man udtale, at undervisningsministeriet kan tilslutte sig de intentioner, der ligger bag medlemsforslaget, og som alle sigter på at tilvejebringe størst mulig trykthed for børnene. Man kan derfor anbefale en undersøgelse af de foreslåede foranstaltninger.

Herudover kan man til justitsministeriets orientering oplyse, at de under

A i medlemsforslagets sammenfatning berørte spørgsmål er udførligt behandlet i den af socialministeriet nylig udsendte betænkning fra Børnekommissionen, hvori undervisningsministeriet var repræsenteret ved undervisningsinspektør Agnete Engberg, direktoratet for folkeskolen, folkeoplysning, seminarier m.v., samt at OECD for tiden arbejder med informationer til forældre med professor Hans Vejleskov, Danmarks Lærerhøjskole, som dansk kontakt.

Om det under B i sammenfatningen berørte spørgsmål om en konvention om børns rettigheder har undervisningsministeriet for nylig brevvekslet med udenrigsministeriet, senest ved et brev af 13. januar 1981 fra direktoratet for folkeskolen, folkeoplysning, seminarier m.v.

København, den 29. juni 1981

P. m. v.

E. b.

E. Noer

Fuldmægtig

Udenrigsministeriets retsafdeling:

Redegørelsen for en international konvention om børns rettigheder giver R. IV. anledning til følgende bemærkninger:

På menneskerettighedskommissionens 34. samling i 1978 fremlagde Polen et udkast til en konventionstekst om barnets rettigheder, baseret på FNs erklæring om børns rettigheder fra 1959.

I betragtning af, at det polske udkast til en konventionstekst stort set uden ændringer er en afskrift af erklæringen fra 1959, er der under behandlingen i menneskerettighedskommissionen blevet fremlagt en række ændringsforslag.

Det anføres i medlemsforslaget, at arbejdet med udarbejdelse af konventionen er gået langsomt, bl. a. fordi medlemslandenes forskellige økonomisk sociale forudsætninger har gjort det vanskeligt at gennemføre en konvention om børns rettigheder. Hertil kan bemærkes, at på trods af medlemslandenes forskellige økonomisk sociale forudsætninger har konventionsarbejdet i menneskerettighedskommissionen været konstruktivt, og i forhold til andet FN-arbejde vedrørende konventioner om menneskerettighedsspørgsmål er der også god fremdrift i forhandlingerne. Menneskerettighedskommissionen har således på indeværende tidspunkt behandlet og vedtaget de 9 præambulære og 8 operative artikler af i alt 28 operative artikler.

Der opfordres i medlemsforslaget til, at de nordiske landes regeringer på internationalt plan arbejder for en konvention om børns rettigheder og i

forbindelse hermed drager nytte af det arbejde, der er udført af det svenske "Rädda Barnen".

Fra dansk side gøres der en aktiv indsats i menneskerettighedskommissionen i arbejdet med konventionen om børns rettigheder. Der foregår endvidere allerede et tæt samarbejde mellem Norge, Sverige og Danmark, og på dansk initiativ deltog det svenske "Rädda Barnen" som observatør ved sidste samling i menneskerettighedskommissionen.

København, den 18. juni 1981

Aase Moltke-Leth

Kommunernes Landsforening har i skrivelse den 2 juni 1981 meddelat, at landsforeningens styrelse beslutat at ikke uttala sig i anledning av medlemsförslaget.

Den almindelige danske Lægeforening:

Vedrørende opvækstmiljøet, jf. punkt 2 i forslaget, er det lægeforeningens opfattelse, at der næppe er nogen uoverensstemmelse mellem den danske holdning og det foreslåede. Bl. a. har børnekommissionen gjort sig til talsmand for, at børn og voksne skal komme hinanden ved. Det er hidtil ikke udtrykt så klart, som det er i forslagets tanker om et "faddersystem", men tanker i denne retning har været fremme flere forskellige steder. Således har bl. a. "bedstemor"-modellen været fremdraget.

Med hensyn til forslagets punkt 3 om forbud mod afstraffelse skønner lægeforeningen, at det vil være uhensigtsmæssigt at lovgive om dette forhold. Lægeforeningen finder ikke, at nærmere fastlæggelse af bestemmelser om emnet vil føre til andet end skyldfølelse hos forældrene. Problemet vil snarere kunne finde sin løsning gennem uddannelse, opdragelse og velinformerende propaganda.

Spørgsmålet om forældreuddannelse, jf. forslagets punkt 4, er allerede taget op fra dansk side. Bl. a. har professor, dr. med. Johs. Melchior været med til at introducere emnet som skolefag i en valgfri periode. Lægeforeningen finder, at man skal fortsætte de bestræbelser, der går i denne retning inden for de forskellige systemer både i den almindelige skole og i de forskellige former for aftenskoler m. v.

Endelig finder lægeforeningen, at punkt 5 i forslaget om international konvention bør støttes så meget som muligt.

København, den 8. juli 1981

P.h.v.

Erik Holst

Michael Hart Hansen

Børne- og ungdomspædagogernes landsforbund:

— — — og finder, det er et godt initiativ, Rådet tager for at føre Børneårets intentioner videre på nordisk plan.

Angående de forskellige områder kan landsforbundet udtale følgende:

Opvækstmiljø

Som faglig organisation for pædagogerne i daginstitutionerne er BUPL naturligt meget opmærksom på opvækstmiljøets betydning for børns udvikling og trivsel, samt hvor ulige sociale forhold børn lever under – også i Danmark. Vi er derfor enige i, at samfundet i større grad burde indrettes efter børns behov, end tilfældet er i dag, hvor børnene mest af alle har været ofre for den negative side ved den industrielle og teknologiske udvikling – et miljø fattigere på kontakt med naturen, forældre og andre mennesker, men med forstærket påvirkning af massemedier og kommercialismen.

Ansvar for børnene er naturligvis primært forældrenes, men samfundet må træde til med støtteforanstaltninger for at sikre barnet tryk og tilværelsen fra fødslen af. Her kommer i første omgang daginstitutionerne ind. Der må arbejdes for, at der er et tilstrækkeligt udbud af pladser. Pædagogerne har i årevis gjort opmærksom på de tidlige barneårs betydning for den senere udvikling og evne til at klare sig i tilværelsen og derfor lagt stor vægt på forældresamarbejdet. BUPL har kæmpet mod de senere års nedskæringer på området og hilser med tilfredshed ethvert initiativ, der støtter vor kamp for et mere børnevenligt samfund. Ud fra den betragtning, at gode opvæksbetingelser ikke alene er af så stor betydning for barndomstidens forløb, men også for, hvordan et menneske klarer sig resten af livet personligt og socialt, vil det på længere sigt være økonomisk fordelagtigt for samfundet at satse langt mere på at fremme en bedre familie- og børnepolitik. Pædagogerne har viljen og de uddannelsesmæssige forudsætninger for at gøre en indsats, men de mangler tid og midler i form af bedre arbejdsforhold og personalenormeringer for gennem tilrettelæggelsen af det pædagogiske arbejde at kunne give børnene tilstrækkelig kompensation for de samfundsskabte frustrationer og skadelige forhold m. h. t. børnenes udvikling

Som noget meget uheldigt i dagens samfund er den voldsomme påvirkning, børnene udsættes for af massemedierne og kommercialismen, og der bør gøres langt mere for at bremse vold i TV og film. Spørgsmålet om at modvirke disse forhold i forbrugersamfundet er dog nøje knyttet til opdragelsen som helhed og de muligheder og tilbud, børnene får for at dyrke lødige interesser. Der må ofres meget mere på børnekulturen.

Vi er enige i, at det er af største betydning, at børnene får mulighed for mere kontakt med det omgivende samfund og andre voksne end forældrene, ikke mindst de ældre generationer, men vi finder forslaget om "faderskaber" for urealistisk og usikkert at satse på.

Forældreuddannelse

Som anført i det foregående arbejder BUPL til stadighed for at forbedre arbejdsforholdene for pædagogerne i daginstitutionerne, herunder som noget af det vigtigste at få mere tid til det, vi kalder "andet arbejde", og det vil i første omgang bl. a. sige til forældrearbejdet. Dette i erkendelse af, at det er af fundamental betydning, hvis man skal gøre sig håb om at ændre samfundet, så børnenes behov tilgodeses bedre, at pædagogerne får mulighed for at støtte og vejlede forældrene i opdragelsen og fremme forståelsen for barnets natur og udviklingsbehov.

Vi er helt enige i at der er et stort behov for forældreuddannelse, og at der allerede i skolen bør formidles kundskab om barnets og familiens forhold, at forældreuddannelsen bør omfatte så mange medborgere som muligt, men at det ville være en vigtig begyndelse, om der i lighed med i Sverige også i de andre nordiske lande indførtes forældreuddannelse i forbindelse med barnets fødsel.

International konvention om barnets rettigheder

BUPL kan kun anbefale, at de nordiske lande aktivt arbejder for, at en sådan konvention kommer i stand.

København, den 29. juni 1981

P.l.v.

Janni Milsted

Red Barnet:

— — — skal anføres, at man kan være ganske enig i de fremsatte overvejelser under pkt. 2 vedrørende *børnenes opvækstmiljø* og under pkt. 4 vedr. *forældreuddannelse*, idet det dog skal fremhæves, at det ville være ønskeligt, hvis det var muligt allerede at tage hensyn til barnets miljø før og omkring fødslen. Det vil således være ønskeligt, at der kunne indføres en bemærkning om værdien af en tilstrækkelig lang graviditetsorlov og en tilstrækkelig lang barselhvile, som bl. a. kunne have meget betydning for muligheden af, at børnene kan ammes i tilstrækkelig lang tid.

Det ville også være ønskeligt at nævne muligheden for orlov for forældre med småbørn i sygdomstilfælde, således at børnene ikke, når de var syge, nødvendigvis skulle passes af fremmede personer.

Som supplement til forældreuddannelsen ville det være ønskeligt, om en uddannelse i familiekundskab allerede indgik i folkeskolen.

Med hensyn til det under pkt. 3 fremsatte forslag om *forbud mod legemlig straf* er et sådant forbud her i landet gennemført i skolevæsenet samt i dag- og døgninstitutioner for børn og unge. Man sympatiserer med

forslaget om gennemførelse af et internationalt forbud i forholdet mellem forældre og børn, men anser ikke tiden for moden hertil internationalt.

Hvad endelig angår det under pkt. 5 rejste spørgsmål om en *international konvention om barnets rettigheder* til afløsning af FN's deklaration af 1959 om barnets rettigheder, finder man, at det er væsentligt, at konventionen er så generel og omfattende, at dens indhold kan accepteres af alle FN's medlemslande. Dette indebærer, at indholdet også må være relevant for udviklingslandenes børn og for deres vilkår. Der er gjort et stort arbejde fra Polens permanente FN-repræsentation i Genève, og man skønner, at udkastet udarbejdet af den af FN's økonomiske og sociale råd nedsatte arbejdsgruppe, dateret 17. januar 1981 er et godt udgangspunkt, som opfylder disse kriterier.

For såvidt angår præamblen og artiklerne 1–8 har arbejdsgruppen yderligere uddybet baggrunden for dette vigtige dokument. Man har afsluttet drøftelserne vedrørende præamblen og artiklerne 1–8. Red Barnet kan for sit vedkommende tilslutte sig den nye formulering, men skal dog fremhæve artikel 2 anden paragraf om territorialitetsprincippet gennemførelse med hensyn til indfødsret. Formuleringen er antagelig for vidtgående til, at man kan acceptere denne uændret fra dansk side.

Endvidere har arbejdsgruppen modtaget forskellige ændringsforslag til artiklerne 9–12, men har ikke afsluttet drøftelserne og foreslået, at arbejdsgruppen får lejlighed til endnu en uges drøftelser. Man er enig i dette forslag, men kan imidlertid til de modtagne bemærkninger udtale følgende:

Til artikel 10 er der forslag både fra de australske repræsentanter og fra de danske repræsentanter. Man er tilbøjelig til at foretrække forslaget til ændret formulering fra australsk side.

Man kan ligeledes tiltræde den af den australske repræsentation foreslåede ændring af § 3 samt tilføjelsen dertil fra dansk side.

Den fra dansk side foreslåede nye § 4 om flygtningebørns retsstilling anser man for meget vigtig og kan tiltræde det fremsatte forslag.

Ligeledes kan man tiltræde det norske forslag til ny § 4 vedrørende særlig bistand til børn, hvis forsørgere er fængslede.

Det samme gælder Australiens forslag til ændret affattelse af artikel 12 § 1 og 2. Imidlertid vil det som foreslået af delegationen i nr. 126 være ønskeligt, om en arbejdsgruppe repræsenterende forskellige lande får lejlighed til at arbejde videre med disse forslag.

Man mener ikke, at det fremsatte forslag om et *carta infantium* generelt er anvendeligt som et forslag til supplement til den almene konvention. Derimod mener man, at det eventuelt kan anbefales som et nationalt supplement til konventionen, hvor specielle forhold kan tages op. Et sådant *carta infantium* er derfor allerede for mange år siden blevet foreslået af englænderen Eglantyne Jebb, grundlæggeren af "Save the Children Fund" i England, som også var forfatteren til den første internationale erklæring om barnets rettigheder.

Til orientering vedlægges præamblen tillige med paragrafferne 1–8 af udkastet til konventionen om barnets rettigheder accepteret af arbejdsudvalget. Endvidere vedlægges kommentarer vedrørende artikel 9 ff. (*Här ej tryckt.*)

København, den 26. juni 1981

Red Barnet

Inge Jespersen

Formand

Holger Horsten

Næstformand

Skole og Samfund:

 Skole og Samfund finder, at medlemsforslaget giver anledning til nedenstående bemærkninger:

at for Skole og Samfund er det vigtigste omkring børns miljøproblemer "forældreuddannelse" – og især er problemet et informationsspørgsmål,

at Nordisk Råd skal være opmærksom på de nordiske landes forskellige forudsætninger for at behandle problemet,

at "sammenfatningens" punkt A, B og D fremmes bedst ved en indsats på C-området – "Utveckla föräldrautbildning" og

at "fadderskap" er et fremmed begreb for danske forhold – og kan som sådant ikke formaliseres.

Nykøbing, den 6. august 1981

For Skole og Samfund

A. Tangsig Christensen

Erik Sørensen

Sekretariatsleder

Dansk Sygeplejeråd har i skrivelse den 11 juni 1981 förklarat sig stöda medlemsförslaget.

F i n l a n d

Justitieministeriet:

 Justitieministeriet fäster nedan uppmärksamhet vid de punkter i medlemsförslaget som anknyter till justitieministeriets verksamhetsområde.

Förbud mot aga

I samband med reformeringen år 1969 av strafflagens stadganden om misshandelsbrott slopades uttryckligen det stadgande som berättigade till kroppslig bestraffning. Enligt motiveringarna till sagda lagändring var avsikten med ändringen dock inte att upphäva föräldrarnas rätt att aga sina barn. Sålunda bör kroppslig bestraffning anses tillåten i Finland, om också gränserna för den tillåtna kroppsagan för närvarande är mycket snäva.

Vid justitieministeriet färdigställdes i maj 1981 ett av en arbetsgrupp uppgjort förslag till förnyande av förmynderskapslagen. Däri föreslås angående vårdnadshavarens uppgifter stadgat, att "barnet skall uppfostras så, att barnet får åtnjuta förståelse, trygghet och ömhet. Barnet får inte undertryckas, agas kroppsligt eller behandlas på annat kränkande sätt. Barnets utveckling till självständighet och uppväxt till ansvar och fullvuxen personlighet skall stödjas och främjas."

Föräldrautbildning

Förslaget att utveckla föräldrautbildningen bör understödjas. Uppfostringen av barn är en allmänmänsklig funktion och därför är i olika länder i denna fråga gjorda erfarenheter användbara i andra länder, då det internationella samarbetet i frågan är organiserat. I Finland har äktenskapskommittén i sitt år 1972 överlämnade delbetänkande (kommittébetänkande 1972: A 21) föreslagit en utveckling av familjerådgivningssystemet. I de utlåtanden som avgavs om betänkandet omfattade olika myndigheter och medborgarorganisationer i stor utsträckning förslaget. För närvarande dryftar en kommission, vars termin utgår 31.5.1982, en revidering av äktenskapslagen. Kommissionen kommer även att framlägga förslag i saken.

Konvention om barns rättigheter

Den 18 september 1978 avgav justitieministeriet ett utlåtande till ministeriet för utrikesärendena angående det utkast till konvention om barns rättigheter som FN-kommissionen för de mänskliga rättigheterna utarbetat och som i ovannämnda medlemsförslag avses. Justitieministeriet har i sitt utlåtande konstaterat, att konventionsutkastet baserar sig på tidigare godkända principer och att utkastet redan av denna orsak är godtagbart. Ändå kan den bestämmelse i konventionsutkastets 6 artikel, enligt vilken barn i späd ålder inte får skiljas från sin moder förutom i undantagsfall, förorsaka problem på justitieministeriets förvaltningsområde. Tillämpningen av sagda bestämmelse förorsakar problem då domstol eller annan myndighet i samband med en familjs upplösning måste avgöra vilken av föräldrarna som skall anförtros vårdnaden om och förmyndarskapet över barnet. Såväl i Finland som i de övriga nordiska länderna kan för närvarande såsom en hävdvunnen rättspolitisk princip anses, att besluten vid val av vårdnadsha-

vare för barn i ovan nämnda fall borde fattas på basen av individuell prövning och borde ha som enda tillämpliga princip tryggheten av barnets fördel och allsidiga välmående. Detta skulle innebära, att man då man beslutar om vårdnaden av barnet beaktar varje särdrag i det enskilda fallet och barnets förhållande till vardera föräldern och förhållandets natur.

I ovan nämnda arbetsgruppsförslag som berör förnyande av förmyndarskapslagen har man utgått ifrån, att vårdnaden om barnet kan anförtros bägge föräldrarna även sedan familjen splittrats. Sälunda kunde i praktiken moderns vårdnadsförhållande till barnet fortgå också då barnet i främsta rummet lever i faderns hushåll.

Helsingfors den 20 juli 1981

Antti Kivivuori
Avdelningschef

Ilkka Cantell
Lagstiftningsråd

Social- och hälsovårdsministeriet¹:

Såsom det konstateras i medlemsförslaget har man inte i fråga om det av FN proklamerade internationella barnåret angivit några exaktare målsättningar för dess fortsatta nationella uppföljning. Därför skulle det vara viktigt att man i varje land skapar ramar för verksamhetens koordinering och kontinuitet samt uppföljning. Av de förslag som har detta syftemål må nämnas det i Norge avgivna lagförslaget för att skapa ett barnombudsmannasystem samt förslaget från den finländska kommittén för det internationella barnåret om planering och uppföljning av beslutsfattandet gällande barnets ställning och rättigheter.

För att främja barnets uppväxtförhållanden föreslås i medlemsförslaget skapandet av ett s. k. faddersystem. Sådana åtgärder som syftar till upprättandet av sociala förhållanden i dess naturliga miljö där barn och barnfamiljer vanligen befinner sig, måste dock anses som viktigare än skapandet av ett faddersystem. Sådana miljöer är bl. a. utom daghem och skolor bostadsmiljön. Enligt social- och hälsovårdsministeriets uppfattning måste man i första hand rekommendera likadana åtgärder vars syfte är att fördjupa växelverkan mellan barn och föräldrar på bostadsområden, i skolor och daghem.

Social- och hälsovårdsministeriet finner det ändamålsenligt att åstadkomma förbud mot aga samt att en bestämmelse som förbjuder kroppslig

¹ Yttrandet översatt från finska.

bestraffning och annan kränkande behandling av barn införs. I samband med förberedandet av sådan lagstiftning bör man även få igång en offentlig debatt, som skulle vara ägnad att väcka intresse för positiva uppfostringsmetoder.

Vikten av föräldrautbildning har betonats i flera sammanhang. Föräldrarna behöver utan tvivel kunskap och stöd i sina uppfostringsuppgifter. Utöver de nödvändiga experttjänsterna måste man framhäva skapandet av sådana situationer och möjligheter där aktiv debatt om uppfostran väcks.

Att begränsa och eliminera skador på barn förorsakade av det kommersiella trycket och masskommunikationsmedlen är en brådskande uppgift. Genom nordiskt samarbete torde man kunna medverka till att de olika ländernas lagstiftning i behövlig grad kan revideras för att trygga barns rättigheter. Spridningen av överstatlig underhållning har inskränkt varje nations möjligheter att slå vakt om sin egen kulturtradition. Både inom masskommunikationsverksamheten och varureklamen skulle behövas samnordiska riktlinjer.

Social- och hälsovårdsministeriet är ense om att de nordiska länderna aktivt borde verka för en internationell konvention om barns rättigheter. Ur nordisk synpunkt skulle det vara motiverat att utveckla proklamationen om barns rättigheter så att barn också där skulle ses som en aktiv part med rätt att påverka saker som gäller barnet självt. En konvention på basen av proklamationen om barns rättigheter måste ses som betydelsefull i främjandet av barns rättigheter också ur nordisk synpunkt.

Social- och hälsovårdsministeriet anser att det i Nordiska rådet väckta medlemsförslaget om barn och barns miljö är aktuellt och viktigt.

Helsingfors den 1 juni 1981

Katri-Helena Eskelinen

Minister

Karl Johan Krokfors

Sekreterare för internationella ärenden

Skolstyrelsen:

Om man endast betraktar barnens yttre levnadsförhållanden och de förändringar som där skett, kan man konstatera att en gynnsam utveckling ägt rum i detta hänseende. Detta gäller särskilt barnens näringsssituation och allmänna hälsotillstånd: idag är barnen såväl i Finland som i de övriga nordiska länderna välvärda och omhändertagna. Även familjernas ekonomiska situation är i genomsnitt tämligen god. De ovannämnda faktorerna har i avsevärd grad påverkats av de lösningar som gjorts beträffande

social- och bostadsstödet samt av den utvecklade hälsovården, vars förtjänst är att bl. a. barnadödligheten idag är obetydlig. Vårnaden om barnen har inte heller begränsats enbart till hemmen, utan också skolväsendet har för egen del strävat till att stöda barnens gynnsamma utveckling genom bl. a. skolbespisning och -skjutsning samt skolhälsovård.

Situationen är emellertid en helt annan om man betraktar barnens psykiska levnadsförhållanden. Den häftiga förändringen av samhällsstrukturen, landsortens avfolkning och befolkningens koncentring till städer och befolkningscentra har i många barns uppväxtmiljö inneburit väsentliga förändringar och ofta även en ökad själslig otrygghet. Båge föräldrarnas förvärvsarbete utanför hemmet, långa avstånd mellan arbetsplatsen och hemmet har också i många fall varit bidragande orsaker till att föräldrarna och barnen har relativt små möjligheter till samvaro. Hemmets möjligheter att stöda barnets trygghetskänsla har sålunda ofta minskat. Då levnadsförhållandena har förändrats är de traditionella fostringsåskådningarna och -medlen inte heller i alla situationer längre lämpade för dagens läge och sålunda är fostrarna ofta osäkra och okunniga om hur de borde förfara och handleda barnen.

Enligt skolstyrelsens uppfattning behövs många olika medel för att förbättra detta läge. Ett sådant är målmedvetenheten och systematisk utbildning, som ingår redan i grundutbildningsstadiet. I utbildning riktad åt vuxna är det viktigt att ge information om barnets psykiska utveckling och de olika åldersperiodernas särdrag, behov i olika skeden och deras tillfredsställande samt att sträva till att väcka ett gemensamt ansvar för barnfostran bland de vuxna. Skolstyrelsen anser det viktigt att medlemsförslaget i Nordiska rådet förverkligas och anser, att utbildningen och informationen för att utveckla barnens och de ungas levnadsförhållanden inte bör inskränkas endast till föräldrarna, utan den bör nå även övriga vuxna. På så sätt kan man småningom nå resultat i strävan att utveckla attityderna i en mer barnvänlig riktning. I utbildningen om barn, deras behov och levnadsförhållandenas inverkan bör man utöver principer i barnfostran och praktiskt tillämplig kunskap inkludera anvisningar om metoder för handledning av barn. I detta sammanhang bör man också framföra en klart ogillande ståndpunkt till kroppslig bestraffning av barn. Man bör också sträva till att informera de vuxna om godtagbart och för barn lämpligt kulturutbud.

Skolstyrelsen konstaterar, att de i medlemsförslaget i Nordiska rådet framförda frågorna förutsätter ett mycket omfattande och mångsidigt utredningsarbete. Som ett exempel på detta bör nämnas förbud mot aga. I t. ex. Finlands lagstiftning finns inget direkt omnämnande av detta. Termen i sin helhet är på många sätt öppen för tolkningar.

Samtidigt som skolstyrelsen fäster vikt vid det till Nordiska ministerrådet gjorda förslaget, enligt vilket Nordiska ministerrådet borde vidta åtgärder för att eliminera skadeverkningarna på barn av det kommersiella

trycket och mediautbudet, konstaterar skolstyrelsen, att dessa åtgärder å ena sidan mycket långt bygger på attitydförändringar i en barnvänlig riktning. Å andra sidan är de åtgärder som genomförs på lång sikt. Då de förverkligas bör man också sträva till att få till stånd och utveckla ett kulturutbud som är mångsidigt och stöder barnets gynnsamma utveckling.

Skolstyrelsen anser, att en central åtgärd i förbättrandet av barnets levnadsförhållanden är att få till stånd ett internationellt avtal om barnets rättigheter i enlighet med Deklarationen om barnets rättigheter.

Helsingfors den 20 maj 1981

Erkki Aho
Generaldirektör

Pirkko Poikonen
Överinspektör

Ålands landskapsstyrelse:

Landskapsstyrelsen som ställer sig positiv till medlemsförslaget önskar särskilt understryka behovet av ökad medvetenhet angående växelverkan och dynamik mellan familjemedlemmarna inom familjen och mellan familjen och samhället samt angående de enskilda och samhälleliga värderingarna i fråga om människosyn och ansvar för medmänniskan.

Med hänsyn härtill uttalar landsskapsstyrelsen sitt speciella intresse för förslaget till den del det tar upp utvecklande av föräldrautbildningen samt vidtagande av åtgärder för att eliminera skadeverkningarna på barn av det kommersiella trycket och mediautbudet.

Mariehamn den 19 maj 1981

Olof Salmén
Landskapsstyrelseledamot

Bengt Linde
Socialchef

Kvinnoorganisationernas centralförbund¹:

Kvinnoorganisationernas centralförbund finner det acceptabelt att de miljö- och andra faktorer som på de grunder som konstateras i förslaget påverkar barnets utveckling och uppväxt i samhället och likaså vidtagandet av konkreta åtgärder som främjar barnets intressen och rättigheter utreds. Av de forskningsobjekt som rådet rekommenderar finner centralförbundet det mycket värdefullt att understöda det i punkt 1 c avsedda

¹ Yttrandet översatt från finska.

utvecklandet av föräldrautbildning och framhäver att båda föräldrarna alltså mera än hittills också barnets far, kunde få utbildning både i uppfostrings- och dagvårdsuppgifter. Bestämmelser och förbud som förbud mot aga, vilket inte definierats närmare i förslaget, skulle uppenbarligen inte utan kontrollmöjligheter förbättra föräldrarnas behandling av barn, varför det är viktigt att betona förändringen i föräldrarnas attityder och ökade kunskaper via utbildning i uppfostran. Beträffande de i punkt I d rekommenderade forskningsuppgifterna, borde man enligt Kvinnoorganisationernas centralförbund omgående på basen av utförda utredningar vidta åtgärder för att minska och avskaffa den s. k. våldunderhållningen, vilket föreslagits närmast i förslagets motiveringar, samt öka berikande barnkultur. Angående punkt B vill centralförbundet uttala att om Nordiska rådet kan påskynda det på internationell nivå redan påbörjade förberedelsearbetet gällande en konvention om barn, vore det skäl för rådet att medverka i konventionens utredningsarbete närmast på basen av det material som fås från Sverige.

Helsingfors den 30 juni 1981

Enligt uppdrag

Outi Kuosa

Generalsekreterare

Arbetarnas bildningsförbund rf¹:

A.1. a) Det är möjligt att starta ett faddersystem på frivillig basis och det kan också ske snabbt. Arrangemanget kunde skötas av olika organisationer. Ändå måste man undvika att överdriva betydelsen av en sådan fadderverksamhet. Viktigt är barnets uppväxtmiljö och de därmed anslutna människorelationerna i sin helhet. Både de offentliga institutionerna och medborgarorganisationerna har ett tillräckligt stort arbetsfält då det gäller att ändra på attityder så att umgänget mellan människor och omsorgen om barnen över familjegränserna kan ökas i synnerhet angående bostadsmiljön.

b) Lagstiftningen är ett viktigt medel för att hindra våldet. Direkt misshandel borde vara en straffbar gärning även när den sker innanför familjen. Frågan är dock förknippad med ett mycket omfattande nät av orsakssammanhang, och saken måste därför behandlas tillräckligt ingående.

c) Barn erhåller sina attityder till uppväxandet och metoder i anslutning

¹ Yttrandet översatt från finska.

till uppväxandet av sina föräldrar och andra uppfostrare. Det är viktigt att attityderna blir kända, eftersom de först därefter kan ändras.

Den nordiska uppfostringstraditionen är inte nödvändigtvis enhetlig. Skillnader kan finnas till och med inom olika delar av ett land. Det skulle vara av vikt att utforska uppfostringstraditionerna och -attityderna samt att informera om resultaten på ett omfattande och lättfattligt sätt. Initiativet kunde genomföras i samarbete mellan de nordiska länderna.

Familjeuppfostran i grundskoleåldern räcker inte som sådan. Undervisningen når bäst fram när kunskapsbehovet är aktuellt. Därför behövs familjeuppfostran och uppfostran till föräldraskap i familjebildningsskedet samt när det första barnet föds. Även senare finns det i familjens liv perioder då det skulle vara viktigt att få information om föräldraskap och diskutera uppfostringsfrågor, t. ex. när barnen kommer in i puberteten.

Jämte samhällets institutioner kunde det fria folkbildningsarbetet erbjuda kanaler för genomförandet av familjeuppfostran och uppfostran till föräldraskap.

d) Utbudet av kommersiell underhållning och annat kan regleras t. ex. genom att begränsa reklam och marknadsföring (kvalitativa och kvantitativa begränsningar) samt genom att direkt förbjuda de yttersta företeelserna. Trots detta är det viktigt att man försöker uppfostra barn och unga till kritiskt och självständigt tänkande i fråga om utbudet.

Hemmen har även här en viktig roll: föräldrarnas åsikter och konsumtionsvanor överförs. Visserligen riktas trycket alltmera mot barn och unga så att inte heller föräldrarna har möjligheter att kontrollera.

I skolundervisningen borde man i samband med olika ämnen ta med element, genom vilka barn och unga kan utveckla sin förmåga att bedöma det kommersiella utbudet både inom underhållningen och annan produktion. Det skulle bl. a. behövas mångsidigare visuell uppfostran och konsumtionsuppfostran samt i anslutning till det analys av reklam och marknadsföring. Allt som allt är det dock fråga om hela vårt levnadssätt och de rådande värdena i samhället. Utan djupare förändringar i den torde det vara omöjligt att få till stånd mera avgörande förbättringar.

B. Internationella konventioner har en mycket stor betydelse i fråga om att fästa uppmärksamhet vid de frågor de berör. Med tiden påverkar de också lagstiftningen i signatarstater, även om de inte garanterar en omedelbar förbättring i saker (jfr t. ex. lika lön för män och kvinnor). Därför är det på sin plats att de nordiska länderna försöker främja den internationella konventionen om barns rättigheter.

Därtill skulle de nordiska länderna ha anledning att inom ramen för sitt område påbörja ett inbördes samarbete bl. a. till förmån för barn hörande till de egna minoritetsgrupperna – i synnerhet samer, zigenare och migranter. Ofta berövas dessa barn sin kulturbakgrund, när de inte får förskole- och grundskoleundervisning på sitt modersmål. Därtill utsätts de för

social diskriminering i sin uppväxtmiljö. Samarbete för avhjälpande av missförhållanden skulle behövas.

Helsingfors i juni 1981

På Arbetarnas bildningsförbunds vägnar

Jussi Pikkusaari

Generalsekreterare

Maaseudun sivistysliitto (Landsbygdens bildningsförbund)¹:

Maaseudun sivistysliitto konstaterar att man i det i Nordiska rådet väckta medlemsförslaget om barn och barns miljö har behandlat många för barns situation viktiga frågor.

I motiveringen till förslaget har man alldeles riktigt bedömt förändringarna i barnets uppväxtmiljö som en följd av den industriella utvecklingen. Några av de största problemen beror på att barnet saknar stimulans i den fysiska miljön och vuxenkontakter i det dagliga livet.

Förbundet förenar sig om synpunkten i förslaget om att man vid utvecklandet av samhället måste beakta också barnens behov. En uppväxtmiljö som innehåller stimulerande kontakt med naturen, ger en grundval för ett sunt och harmoniskt liv i vuxen ålder. Lika viktiga är i detta avseende levande kontakter mellan barn och andra generationer.

Problemen i anslutning till lösare familjegemenskap har i förslaget nästan helt förbigåtts. Förbundet understryker att familjens betydelse för barnets utveckling är av helt central betydelse. Därför borde kraven på bevarandet och förstärkning av familjegemenskapen centralt beaktas i allt beslutsfattande som gäller den samhälleliga utvecklingen.

Förbundet ger sitt stöd till de rekommendationer som Nordiska rådet i medlemsförslaget föreslår rikta till Nordiska ministerrådet. I bruktagandet av både sk. faddersystem för barn och förbud mot aga och utvecklingen av föräldrautbildning förutsätter grundlig utredning och utredning av erfarenheter som man fått av dem i olika länder.

Synnerligen brådskande finner förbundet utredningen om hur man kunde förebygga skador på barn av den kommersiella masskulturen och i synnerhet massmedia med våldsinslag. Utan att ta ställning till de övriga detaljerna föreslår förbundet att den kommersiella spridningen av videokassetter med våldsinslag utsätts för förhandsgranskning.

Samtidigt borde man utreda möjligheter att stöda skapandet av en rik och mångsidig barnkultur. I synnerhet borde man fästa uppmärksamhet vid utvecklingen av säregen barnkultur på nationell basis i de olika nordiska länderna.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Maaseudun sivistysliitto finner vidare det nordiska samarbetet inom FN viktigt för att åstadkomma en konvention om barns rättigheter.

Helsingfors den 6 augusti 1981

Maaseudun sivistysliitto

Jaakko Numminen
Ordförande

Pekka Sallila
Verksamhetsledare

Mannerheims barnskyddsförbund¹:

1. *Föräldrautbildning*

Förbundet understöder varmt behandlingen av föräldrautbildningen på nordisk nivå och föreslår att

1) det i varje nordiskt land utarbetas *en helhetsplan för föräldrarådgivning*, som klagör föräldrautbildningens mål, innehåll, metoder, målgrupper, ansvariga myndigheter osv. Med hjälp av en sådan plan är det lättare att utföra ett koordinerat forsknings- och experimentarbete, utveckla upplysningsverksamhet samt ansluta den förebyggande föräldrautbildningen till familjernas kris- och terapiserie.

– Mannerheims barnskyddsförbund har år 1981 påbörjat en undersökning om en ung barnfamiljs resurser, som uppenbart är av betydelse också för utvecklandet av föräldrautbildning och andra tjänster.

2) *Samhället bör ta ansvaret åtminstone för en minimiutbildning av alla nuvarande – och via skolan – blivande föräldrar genom att utnyttja existerande verksamhetsenheter*, såsom hälsocentralen, dagvården och skolan.

– Mannerheims barnskyddsförbund har sedan år 1969 i samarbete med hälsovårdsmyndigheterna systematiskt utvecklat föräldrautbildningen, till en början via hälsocentralerna. Såsom det framgår av *bilaga 1²* har Vanhempainkoulu 1 (Föräldraskolan 1) (graviditetstiden) och Föräldraskolan 2 (föräldrar till 0–1-åriga barn) i år färdigställts för allmänhetens bruk vid alla hälsocentraler. Fortsättningsplanen gäller för föräldrar t. o. m. 7-klas-sister, dvs. en helhetsplan planeras som bäst som skulle gälla tiden mellan graviditeten och puberteten.

3) *Samhället bör ta ett klart ansvar för skapandet av en kontinuerlig stödordning för psykisk vård för hemmens uppfostringsarbete*, i synnerhet genom att utveckla föräldrautbildning som förebygger störningar och genom att utveckla kristjänster. Detta får dock inte ske genom att öka

¹ Yttrandet översatt från finska.

² Här ej tryckt.

experternas och yrkesuppfostrarnas auktoritet, utan genom att utveckla sådana utbildnings- och stödordningar, där föräldrar själva aktiveras som uppfostrare, ty de bär huvudansvaret för uppfostran. Familjeuppfostringsmetoderna bör förnyas i synnerhet så att de utnyttjar smågrupper både i skolan och i föräldrautbildningen, eftersom de traditionella metoderna inte nämnvärt bidrar till att kunskaper förändras till praktiska färdigheter.

– Mannerheims barnskyddsförbund har genom ett praktiskt experimentarbete under åren 1976–1980 utvecklat ett aktiveringsprogram för uppfostrare som grundar sig på den s. k. principundervisningen, vars syfte är att förebygga störningar i människokontakter och utveckla färdigheter att lösa problem genom att utveckla följande färdigheter: självkänsla och klarläggande av värderingar, hjälp av annan person, tydligheten, växelverkan och bemötande av problem. Som *bilaga 2*¹ finns ett schema över grunderna till aktiveringsprogrammet.

4) Vid utvecklandet av föräldrautbildningen måste man fästa speciell uppmärksamhet vid *familjernas förhållanden och förutsättningar* att ta emot utbildning och man måste fungera i tid för att förebygga värre risksituationer. Målsättningen är att med lämpliga metoder stöda i synnerhet de föräldrar, som mest behöver stöd. T. ex. i OECD/CERI-projektet poängteras utbildningen av ensamstående föräldrar, föräldrar vars situation på arbetsmarknaden är dålig samt föräldrar från minoritetskulturer och annat stöd till hemuppfostran. (The Educational Role of the Family, project design 1980, OECD).

– Mannerheims barnskyddsförbund har utarbetat stödprogram för föräldrar med tanke på risk- och krissituationer. Förbundet har t. ex. i samarbete med socialstyrelsen under åren 1976–1980 utfört ett experiment med hemvårdares effektiverade familjearbete i cirka 70 familjer gällande 200 barn.

5) Även om den viktigaste uppgiften i föräldrautbildningen är att utveckla kunskaper i människokontakter och att stödja familjeenheten, är det dessutom viktigt att på ett praktiskt sätt fästa uppmärksamhet *också t. ex. vid konstuppfostran, hushåll och lagstiftningsfrågor*.

– Mannerheims barnskyddsförbund har varit med om experiment gällande skolornas familjeuppfostran och har utarbetat program om barnavård och familjeuppfostran i samband med grundskolans hushållsundervisning. Dessutom har förbundet haft ett omfattande projekt om dagvårdens konstuppfostran, där en av de centrala idéerna är att i samband med dagvården bilda gemensamma klubbar för barns och föräldrars konstuppfostran och även annars utveckla samarbetet mellan hem och dagvård.

¹ Här ej tryckt.

2. *Införandet av förbud mot aga mot barn*

Förbundet tillstyrker förslaget om att lagstiftningsvägen förbjuda aga så att man inte heller i uppfostringssyfte vållar barn smärta. Det är klart att man inte med lagstiftningen nämnvärt kan påverka uppfostringspraxisen utan kanske endast den allmänna opinionen. Därför är det i synnerhet inom det upplysnings- och utbildningsarbetet, som finns i hemmen, nödvändigt att utveckla andra uppfostringsmetoder än de som använder kraftiga bestraffningsmedel.

– Mannerheims barnskyddsförbund föreslår i sitt nya barnpolitiska program *Lapsen Perusturva 1980* (*Barnets grundtrygghet 1980*) att ett förbud mot kroppslig aga mot barn entydigt borde tas med i lagstiftningen i Finland. I samma program är förbundet av den åsikten att barn och unga borde uppfostras även till att ta ansvar för sina gärningar. Även om den straffrättsliga åldersgränsen inte skulle sänkas från 15 år genom att gradvis experimentera borde man utveckla ett sådant straffpåföljdssystem för förseelser gjorda av 12–15 åriga där påföljderna vore nya och avvikande (veckoslutsarrest och annat innehållande av fritid, obligatoriska lärokurser, beslagtagning av brottsredskapet, till exempel fordon, för en viss tid, personligt deltagande i skadeersättning o. d.).

3. *Masskommunikation och våldsunderhållning*

Enligt förbundet lämpar sig åtgärder, som inriktas på att utveckla masskommunikationens innehåll och begränsning av våldsunderhållning synnerligen väl för nordiskt samarbete.

– Mannerheims barnskyddsförbund har under 1970-talet arbetat på olika sätt för att minska masskommunikationen med våldsinnehåll och att begränsa våldsunderhållning genom att år 1973 starta en kampanj ”*Hellyyden puolesta – väkivaltaa vastaan*” (För ömhet – mot våld).

I sitt barnkulturprogram finner förbundet att det är viktigt att resurserna för barnkulturen och konstuppfostran som positivt påverkar barnets utveckling ökas, vilket skulle möjliggöra ett konkret alternativ till dagens förråande masskommunikation med våldsinslag.

Förbundet har varit med om att starta bl. a. olika impuls- och intresseverksamhetsformer för människor i olika åldersgrupper och om inrättandet av bl. a. ett barnkulturcentrum i experimentsyfte i Nurmes.

Förbundet har också anordnat en tävling år 1979 ”*Lapsen ensimmäinen kirja*” (*Barnets första bok*) för att påverka barnböckernas innehåll. Två av de prisbelönta böckerna har utgivits.

Förbundet har också producerat en barnpublikation ”*Haitari*” (*Dragspelet*) år 1979.

4. *Genomförandet av ett faddersystem för barn*

Förbundet finner att det är viktigt att öka olika slags frivillig verksamhet gällande barn och barnfamiljer och att detta är mycket aktuellt med tanke

på just de faktorer rörande barn och uppväxtmiljö som nämns i medlemsförslaget. I den frivilliga verksamheten gällande barnfamiljer är det skäl att ta hänsyn både till de frivilliga tjänster som barnfamiljer mottar och de frivilliga tjänster som barnfamiljer ger.

Att äldre personer fungerar som fadder-farföräldrar är säkert en värdefull verksamhetsform, om de personer som fungerar som faddrar förbereds för sin uppgift.

– Mannerheims barnskyddsförbund har under fem år haft s. k. Hoitajarengas (Vårdnings-verksamhet) som är avsedd för barnens dagvård. Verksamheten är frivillig till sin karaktär fastän vårdarna direkt från föräldrarna erhåller en liten dagessättning. I praktiken uppstår vänskapsrelationer mellan vårdare och familj ofta så att samma tant enligt möjlighet besöker samma familj.

Under 1980 skedde i hela landet cirka 3 500 vårdförmedlingar via vårdningverksamheten.

Erfarenheterna av vårdningverksamheten påvisar att det åtminstone i Finland finns personer, som längtar efter kontakt med barnfamiljer och vill ge sitt stöd åt dem. Erfarenheten har också påvisat att de som är med i den frivilliga verksamheten också längtar efter kontakt med andra personer med samma uppgifter. Mannerheims barnskyddsförbund har i fråga om vårdningverksamheten funnit viktigt att de personer som fungerar som vårdare samlas regelbundet (5–10 gånger om året) till gemensamma arbetsväglednings- och utbildningstillfällen.

Mannerheims barnskyddsförbund arbetar som bäst på en utredning om den frivilliga verksamheten rörande barnfamiljer. Utredningen kommer att innehålla både en beskrivning av de olika existerande frivilliga verksamhetsformerna och en idédel: Hur skulle det kunna vara?

5. Internationell konvention om barns rättigheter

En internationell konvention om barns rättigheter skulle vara på sin plats, börjande från Norden. Samtidigt borde man fundera på ett nytt innehåll för konventionen i en sådan riktning att barnet kunde fungera också som rättsobjekt på ett meningsfullt sätt. Allt bättre resultat i det allsidiga utvecklandet av barnens förhållanden torde förutsätta ibruktagnandet av barns politiska rättigheter och sökande efter för ändamålet lämpliga medel med tanke på barnens begränsade möjligheter. Man borde fästa uppmärksamhet vid manipuleringen och styrningen från föräldrarnas sida: vid valet av levnadsbana borde till exempel barns anlag vara bestämmande i stället för föräldrarnas förhoppningar.

I fråga om utkomsttrygghet måste man understryka att barnet konsumerar lika mycket som en vuxen person. Detta borde beaktas vid bedömningen av bidrag och pensioner samt vid utarbetandet av utkomstjämförelser och vid uppgörandet av statistik.

– Mannerheims barnskyddsförbund har föreslagit att man åtminstone

borde utveckla hörande av barnet i saker som gäller det och att det allt mera borde praktiseras. Även genomförandet av barns rösträtt via försörjare vore på sin plats.

Mannerheims barnskyddsförbund önskar att man snabbt skulle åstadkomma ett systematiskt utbyte av information, material, verksamhetsmodeller och erfarenheter mellan de nordiska länderna i alla ovannämnda frågor, till vilka man i fortsättningen vid behov kan tillägga också andra frågor som t. ex. utvecklandet av samhällsarbetet.

Helsingfors den 29 juni 1981

Mannerheims barnskyddsförbund

Niilo Hallman

Ordförande för
centralstyrelsen

Ilkka Väänänen

Verksamhetsledare

Pelastakaa lapset – Rädda Barnen r. y.:

A. Förslag till rekommendationer av Nordiska ministerrådet

Uppväxtmiljö

Barnens faddersystem

Förslaget beträffande barnens faddersystem är en del av de åtgärder som syftar till att skapa en god uppväxtmiljö för barnen som kan bidra till deras gynnsamma utveckling. Till en god uppväxtmiljö hör även möjlighet för barnen och deras föräldrar att knyta nära och trygga människorelationer. Enligt medlemsförslaget vore det särskilt värdefullt att förstärka relationerna med den äldre generationen. Därför borde man undersöka möjligheten av att införa ett "faddersystem". Förslaget innehåller dock inte någon närmare redogörelse för hur ett sådant system skulle förverkligas. Tanken om förbättring av relationer och kommunikation mellan olika generationer kan anses vara bra ur alla parter synvinkel. Därför är det viktigt att alla möjligheter härtill undersökes.

Förbud mot aga

Vi konstaterar att kroppslig aga redan är förbjuden i Sverige genom lag som trädde i kraft i 1979. Ett förslag om likadant förbud i Finland ingår i betänkandet till ny lag om förmyndarskap som förberetts av finska justitieministeriet (4/1981). Enligt detta förslag skulle aga dock icke kriminaliseras, som fallet är Sverige.

I detta sammanhang vill vi även betona samhällets ansvar i skapandet av

sådana omständigheter som gör det möjligt för föräldrarna att vårda och uppfostra sina barn utan att det blir varken psykiskt eller fysiskt övermäktigt för dem.

Föräldrautbildning

Utvecklandet av föräldrautbildningen är en av de centrala uppgifterna i dagens samhälle. Föräldrautbildning som sker kring barnets födelse är viktig. Enligt vår uppfattning hör uppfostran till föräldraskap samman med uppfostran som berör de mänskliga relationerna. Denna borde initieras redan inom ramen för barndagvården och på grundskolans lägre stadier. Förmågan att kommunicera med andra, hänsyn till andra människor och inbördes respekt bör vara delar i denna uppfostran.

Åtgärder för att eliminera skadeverkningarna på barn av det kommersiella trycket och mediautbudet.

Dessa åtgärder anses synnerligen viktiga.

B. Förslag till rekommendation till de nordiska regeringarna att på internationellt plan verka för en konvention om barnens rättigheter.

Tanken kan anses vara god. Det syns dock svårt att åstadkomma en sådan text för konventionen som kunde godkännas av ett flertal av FN:s medlemsstater. Om den endast blir en konvention mellan en del av de mest utvecklade staterna kan dess inverkan vara mycket ringa i de stater där barnens rättigheter är mest åsidosatta.

Helsingfors den 24 juni 1981

Rädda Barnen r. f.

Elina Rautanen

Verkst. direktör

Christine Fagerström

Avdelningschef

Väestöliitto r. y. (Finska befolkningsförbundet):

Nordiskt samarbete i samband med åtgärder som gäller barn och barns miljö kan anses vara naturligt och nödvändigt, emedan barnens uppväxtmiljö är av samma typ i de nordiska länderna.

Uppföljning och jämförelse av forsknings- och lagstiftningsarbete i de nordiska länderna leder för sin del till konkreta åtgärder som förbättrar barnens levnadsmiljö. De initiativ och åtgärder, som gjordes under det internationella barnåret för att förbättra barnens situation måste föras vidare.

Barnet utformar sin uppfattning om samhället och relationerna mellan

människorna genom att observera sin uppväxtmiljö. För att garantera en mångsidig, idégivande och trygg uppväxtmiljö måste samhällsplaneringen beaktas från barnets synvinkel. I en urban levnadsmiljö är umgänget mellan olika generationer begränsat. Det vore därför skäl att ge t.ex. pensionärer möjligheter att syssla med barn och unga människor i större mån än vad som nuförtiden är fallet. På detta sätt kunde man berika de båda åldersgruppernas liv. Umgänge mellan olika människor ökar fördragssamhet och förståelse för samhället.

Det är viktigt för barn att de också har andra bestående relationer med vuxna än med sina egna föräldrar. Det s. k. faddersystemet kunde vara en lösning som leder till ökade sociala kontakter. Faddersystemets lämplighet i nordiska förhållanden borde därför utredas. I första hand borde man dock effektivisera redan existerande kontakter mellan barn och vuxna. Dagvårdare, lärare, grannar osv. är dagligen i naturlig kontakt med barnen. Medelst attityduppföstran borde vuxna fås att känna gemensamt ansvar för barn och barns miljö.

De vuxna måste känna sitt ansvar för den barnkultur som produceras och sprids i landet. Man borde begränsa våldsunderhållningen. Barnen och ungdomen måste skyddas mot massunderhållning som förmedlar ett allt brutalare våldsmönster. Man borde satsa på nationell barnkultur så att den kan konkurrera med internationell underhållning. Nordiskt samarbete som siktar på att understödja högklassig barnkultur måste på allt sätt befrämjas.

Ett led i strävan till att bekämpa våldet som beteendemönster är att i lag förbjuda fysisk tuktan. I detta sammanhang bör speciellt betonas fysisk tuktan. Genom dylika förbud kunde man påverka framför allt attityder om uppföstran. I samband med stadfästandet av lagen borde man effektivt t. ex. genom massmedia ge information om lagens betydelse och praktiska exempel på positiva mönster att lösa konfliktsituationen.

Föräldrautbildning kan ge föräldrarna stöd och självförtroende för sin uppgift som uppföstrare. Genom att effektivisera familjeföstran borde man preparera unga människor för familjelivet och att bli föräldrar. Familjeföstran borde ingå redan i skolundervisningen. Det är dock inte ändamålsenligt att ge all information i skolåldern. Därför är det viktigt att information om familjelivets olika skeden står till buds på ett sätt som kan förstås av alla. Information om familjelivets olika skeden och problem underlättar och hjälper att möta svårigheterna.

Föräldrautbildningen borde ske i form av s. k. sökande verksamhet så att de föräldrar nås som speciellt behöver stöd. Emigrantfamiljer behöver speciellt stöd i sitt fostringsarbete så att familjen kan anpassa sig med så små svårigheter som möjligt. Gemensamma sammankomster ökar samhörighetskänslan inom samma bostadsområden och hjälper föräldrar att bli bekanta med varandra.

Vi anser det vara betydelsefullt att Nordiska rådet rekommenderar de nordiska regeringarna att på internationell nivå verka för åstadkommande

av en konvention om barnens rättigheter. Vi önskar också understödja Nordiska rådets förslag att rekommendera Nordiska ministerrådet att utreda möjligheterna för att i de nordiska länderna a) förverkliga ett s. k. faddersystem för barn; b) införa förbud mot aga; c) utveckla föräldrautbildning; d) vidta åtgärder för att avlägsna skadeverkningarna på barn av det kommersiella trycket och mediautbudet.

Helsingfors den 1 juli 1981

Finska befolkningsförbundet r. f.

Jouko Hulkko

Verkställande direktör

Riitta Auvinen

Generalsekreterare

Svenska befolkningsförbundet i Finland:

Svenska befolkningsförbundet anser att förslagen till förbättring av barnens förhållanden genomgående är positiva. För de nordiska länderna är det säkert värdefullt att dra nytta av varandras erfarenheter och utbyta informationer, även om en hel del kan göras i de olika länderna oberoende av vad som sker i andra länder. Man får hoppas att det internationella barnåret kunde väcka beslutsfattare till insikt om barns i många fall trängda situation.

Svenska befolkningsförbundet anser dock att resurserna måste koncentreras på konkreta uppgifter. Konferenser, rapporter, seminarier är av ringa betydelse, om de inte följs upp av praktiska åtgärder.

Förbundet ser också därför förslagets punkt B om en konvention om barnens rättigheter som mindre väsentlig än att någonting fås till stånd, när det gäller de under punkt A uppräknade förslagen.

Förbundet vill särskilt ta fasta på förslaget om faddersystem för barn, vilket utan svårighet borde gå att förverkliga enligt mönster av redan fungerande system med patient- och åldringsvänner.

Förbundet vill emellertid utvidga idén till att omfatta ett system *mellan de nordiska länderna*. Vänskap mellan nationer bygger sist och slutligen på vänskap mellan individer. Om barn finge vistas någon tid hos en familj i ett annat nordiskt land skulle detta på sikt inte bara leda till individuella vänskapsförhållanden utan genom ökad kunskap om varandra fördjupa samhörigheten mellan de nordiska länderna. En sådan utvidgad fadderverksamhet skulle givetvis kräva mera internordiska organisatoriska åtgärder än de i medlemsförslaget nämnda punkterna.

Förbundet vill som avslutning pointera medlemsförslagets krav att "man bör sträva efter att samhället inte formas efter de vuxnas behov,

utan att även barnens behov tillgodoses". Att så inte sker nu är upphov till många av de svårigheter som möter barnen i det moderna samhället.

Helsingfors den 1 juni 1981

Svenska befolkningsförbundet i Finland r. f.

Göran Westerlund

Ordförande

Margareta Aminoff

Ombudsman

Centralförbundet för barnskydd:

Centralförbundet förenar sig om de i förslaget framförda värderingarna angående barnårets positiva verkningar och betoningen av hur viktigt det är att utnyttja temaårets resultat, när det gäller att få till stånd bestående och konkreta åtgärder i syfte att förbättra barnens ställning. Likaså är strävan att hålla fram dessa frågor inom det nordiska samarbetet värd allt understöd.

I medlemsförslaget har följande områden föreslagits som mål för det nordiska samarbetet:

- genomförandet av ett faddersystem för barn
- införandet av förbud mot aga
- utvecklandet av föräldrautbildning
- åtgärder för att eliminera skadeverkningarna på barn av det kommersiella trycket och mediautbudet
- att verka för en konvention om barnets rättigheter.

Aga och våld mot barn är frågor som är särskilt väl lämpade för det nordiska samarbetet. En viktig målsättning bör vara att man inom de nordiska länderna får till stånd en enhetlig lagstiftning, som klart ger uttryck för en negativ inställning till aga. För Finlands del är frågan just nu mycket aktuell, då socialstyrelsen och medicinalstyrelsen som bäst förbereder direktiv i saken och Centralförbundet för barnskydd i samarbete med nämnda centrala ämbetsverk i november 1981 kommer att genomföra en omfattande informations- och attitydskapande kampanj.

Utvecklandet av föräldrautbildningen är nära förknippat med frågan om aga. Man kan nämligen inte gå framåt enbart med hjälp av lagstiftningsmässiga förbud. Det är viktigt att också i vidare omfattning dryfta med vilka medel samhället i större utsträckning än hittills kunde stöda familjerna på det psykiska planet. I Finland är detta problemkomplex under utredning inom den arbetsgrupp för familjefostran som tillsatts av social- och hälsovårdsministeriet.

De åtgärder som behövs för att eliminera skadevekningarna på barn av massmediautbudet utgör likaså ett område där nordiskt samarbete behövs för att nå en lösning på problemen. Centralförbundet för barnskydd finner det speciellt viktigt i dagens läge att de nordiska länderna, då man överväger åtgärder i syfte att begränsa spridningen av videoprogram som innehåller förråande våld, skulle samarbeta för att försöka uppnå en så enhetlig praxis som möjligt.

I medlemsförslaget har man inte närmare utrett hur det föreslagna faddersystemet skulle förverkligas. Hur det avviker från det vanliga fadderskapet och vilket samband det har t. ex. med stödpersonverksamheten. Uppenbarligen vore det skäl att anknyta denna enskilda idé till en mera omfattande granskning av möjligheterna att främja fungerande närmiljö för barn och föräldrar.

Frågan om att ge deklarationen om barnets rättigheter status av en konvention som skulle vara mera bindande för FN:s medlemsstater är i och för sig intressant. Som behandlingen av Polens initiativ redan visat, verkar det dock rätt möjligt att få till stånd en internationell konvention som skulle ha konkret betydelse. Det förslag som framförts av Rädda Barnen i Sverige innehåller flera nya principer och ställningstaganden jämfört med deklarationen och barnets rättigheter vilka är värda att understöda. Många av dem utgår emellertid från så specifikt nordiska förhållanden och utgångspunkter att man med fullt skäl kan betvivla deras möjligheter att bli globalt accepterade. Diskussionen om initiativet till en konvention är värd allt stöd, förutsatt att frågan behandlas på realistisk bas.

Den lista över nordiska samarbetsområden som presenteras i medlemsförslaget skulle Centralförbundet för barnskydd vilja komplettera åtminstone med frågan om hur den offentliga förvaltningen i sin helhet – inte bara de myndigheter som av tradition ansvarar för barn- och familjepolitiken – kunde fås att i sin verksamhet bättre än hitills beakta barnens behov. Utvecklingen av samarbetet mellan de olika förvaltningsgrenarna samt mellan den offentliga förvaltningen och organisationerna bör ses som ett viktigt mål i detta sammanhang. Dessa frågor trädde i förgrunden i Finland vid diskussionerna under barnåret och det internationella barnåret 1979. Finlands kommitté framlade också sina egna förslag. Genom nordiskt samarbete kunde man också i denna sak driva på åtgärder i syfte att uppnå bestående resultat.

Helsingfors den 18 juni 1981

Centralförbundet för barnskydd r. y.

Heikki Koski

Ordförande

Kalle Justander

Verksamhetsledare

Finlands FN-förbund rf¹:

Ändringarna i samhällets struktur påverkar på ett betydande sätt barns uppväxtförhållanden både i industri- och utvecklingsländerna. Synnerligen snabbt har barns uppväxtförhållanden ändrats i industriländerna, där förändringarna i produktionsstrukturen, föräldrarnas arbete utanför hemmet, urbaniseringen, brist på trygga människorelationer och ofta familjernas upplösning på ett bestående sätt påverkar barns samhälleliga och rättsliga ställning.

I det i Nordiska rådet väckta medlemsförslaget fästes uppmärksamhet vid barns uppväxtmiljö, förbud mot aga, föräldrautbildning och FN:s proklamation om barns rättigheter. I förslaget hemställs att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att undersöka möjligheterna att i de nordiska länderna genomföra ett s. k. dagfaddersystem, införa förbud mot aga, utveckla föräldrautbildning, att vidta åtgärder för att eliminera skadeverkningarna på barn av det kommersiella trycket och mediautbudet. Dessutom uppmanas de nordiska regeringarna att på internationellt plan verka för en konvention om barns rättigheter.

Flera problem i anslutning till barns ställning upprätthålles av kulturen och man kan i första hand påverka lösandet av problem genom att förbättra familjens ekonomiska och samhälleliga ställning.

Krigs- och våldsleksaker och lekar, till vilka man får modell från massmedia, bildar ofta en stor del av barnets vardag i dag. I dessa lekar lär sig barnet att acceptera dödandet och skadandet av en annan människa och kan växa till idealisering av krig och våld. Under det internationella barnåret 1979 vädjade Finlands FN-förbunds styrelse bl. a. till föräldrar att låta bli att köpa krigs- och våldsleksaker till sina barn och till förlag och rundradions programråd att inte producera program som idealiserar krig och våld. Dessutom föreslog FN-förbunds styrelse att försvars- och skolmyndigheterna borde övervaka förmedlandet av modeller för våldsamt uppförande till barn.

Finlands FN-förbunds styrelse finner det i Nordiska rådet väckta medlemsförslaget sakligt och ändamålsenligt.

Som sitt utlåtande anför Finlands FN-förbund.

– att man vid reviderandet av uppfostrings- och skolpolitiken bör fästa speciell uppmärksamhet vid ansvarsfördelningen mellan föräldrarna och skolmyndigheterna och trygga föräldrarnas möjligheter att påverka och kontrollera innehållet och kvaliteten av sina barns utbildning.

– att vid utvecklandet av skolpolitiken tyngdpunkten i uppfostran måste ligga i stöd av människans andliga uppväxt och att undervisningen måste beakta framtiden och vägleda barnet till ansvar och deltagande.

– att man fäster speciell uppmärksamhet vid freds- och internationell

¹ Yttrandet översatt från finska.

uppfostran i den livstida utbildningen och att vuxenutbildningsorganisationer och -institut uppmanas att effektivera och öka andelen av föräldrautbildning i sin verksamhet.

– att man i politiska målsättningar för samhällets utveckling försöker ta hänsyn till barnets intressen, framför allt då barnet utsätts för diskriminering, våld och godtycke.

– att de övriga nordiska länderna förenar sig om Sveriges ståndpunkt om att lagstiftningsvägen förbjuda kroppslig aga mot barn.

Helsingfors den 30 juni 1981

Hilkka Pietilä

Generalsekreterare
för Finlands FN-förbund

Raimo Väyrynen

Ordförande
för Finlands FN-förbund

Förbundet Hem och Skola i Finland r. f.

2. Uppväxtmiljö

I medlemsförslaget framhålls att boendemiljön borde utformas så att olika generationer och socialgrupper integreras med varandra. Denna synpunkt anser förbundet vara så viktig att den även borde omnämnas i sammandraget.

3. Förbud mot aga

Förbundet ställer sig något tvekande till ett sådant förbud, som enligt förbundets åsikt kan ha icke önskade konsekvenser. Upplysning och attitydförändringarna är att föredra framom förbud då det gäller att ändra familjemedlemmars beteende mot varandra. Förbundet anser att en kriminalisering av även lindrig aga kan leda till att det psykiska våldet ökar. En uttalad kärlekslöshet och hatiskhet kan skada barnen långt mera än en smäll i hastigt mod.

Ovanstående gäller naturligtvis inte sådan aga som kan hänföras till misshandel. Förbud mot sådan existerar redan i samtliga nordiska länder.

4. Föräldrautbildning

Beträffande föräldrautbildningen önskar förbundet framhålla att den i de nordiska länderna redan står på en hög nivå, då det gäller graviditet, förlossning och spädbarnsvård. Utbildningen borde därför mera inriktas på barnets utveckling efter spädbarnsåldern, på barnpsykologi och fostrarfrågor.

I övrigt instämmer förbundet i medlemsförslaget.

Helsingfors den 2 juni 1981

Förbundet Hem och Skola i Finland r. f.

Kerstin Back

Berit Von Troil

Suomen sairaanhoitajaliitto r. y. — Finlands sjuksköterskeförbund r. f.
har i skrivelse den 26 juni 1981 förklarat sig stöda medlemsförslaget.

Föreningen för barn- och ungdomsfilm r. f. (Lasten- ja nuorteneelokuvayhdistys r. y.):¹

— — Vi har med intresse satt oss in i förslaget, emedan även vi själva kämpar med problem av samma art. Beträffande medlemsförslaget ger vi följande utlåtande:

Dessa frågor har sedan länge varit föremål för både diskussioner och till och med förhoppningar, som dock varit gagnlösa. Samtidigt är man rädd att situationen på grund av brist på handling skall slita sig ur vårt grepp, varefter vi kommer att tröttna på att tala. Felaktigheten och förvrängdheten i den aktuella trenden är härvidlag redan så pass påtaglig att vi nu behöver verkligt effektiva handlingar för att kunna avvärja det negativa tryck omgivningen utsätter barn för.

Vi besvarar de olika förslag till åtgärder som givits i initiativet på följande sätt (bokstäver och siffror motsvarar medlemsförslagets olika punkter):

A.

1. a) Det s. k. *faddersystemet* skulle föra människor närmare varandra och samtidigt skulle det klargöra för oss att en främmande människa i själva verket inte är farlig eller skrämmande. Ju flera vuxna barnet har att ty sig till desto tryggare känns omgivningen. Faddersystemet kunde alltså ersätta de vänner som familjen eventuellt saknar.

b) Vi ställer oss med ett visst förbehåll till *ibruktagandet av ett förbud mot aga*. Detta förbud lär, helt bestämt, barnen att manipulera den vuxna människan (Barnet till modern: "Du har inte rätt att bestraffa mig, vad jag än gör, för då skall jag nog gå och tala om det ..."). Ju mera barnet är medvetet om lagbundenheter desto mera börjar det tillgodogöra sig dem, även då de är som allra negativast. Ett barn som ännu inte är 15 år gammalt vet att han t. ex. kan (eller borde man kanske säga "får") utföra brottsliga handlingar utan att enligt lag vara skyldig att stå till svars för dessa.

Således föreslår vi, för att kunna undvika sådan manipulering, att punkt b förflyttas som ett delområde till punkt c, i vilken man för föräldrars klargör att barnet inte tar skada av bestraffning av lindrig art, då det

¹ Yttrandet översatt från finska.

förstått orsaken till bestraffningen och då man efteråt diskuterat igenom händelsen. Misshandel av barn är självfallet något helt annat och det bör fördömas såväl moraliskt som i lag.

c) *Föräldrautbildningen* är högst motiverad på grund av att man på övriga områden inom barnuppfostran (daghem, skolor, barnavårdsanstalter) fordrar en viss kompetens för den ytterst krävande uppgift som uppfostran utgör. Emedan man kan misslyckas t. ex. på ett barnhem, trots den professionella kompetensen, vilka är då inte möjligheterna därtill i ett vanligt hem!

d) Härnäst vill vi speciellt poängtera vissa faktorer, som är väsentliga, då det gäller en god *uppväxtmiljö* för barnet:

Barnets värld bör inte bestå av

- våld som underhållning
- reklam som kommersiell påtryckning
- krigsleksaker som "utvecklande hobbyredskap".

Ovannämnda element tillhör en värld som inmatas av de vuxna. Man vill helt omotiverat i ett allt tidigare utvecklingsskede göra barnet till en vuxen, som om det ej i sinom tid skulle hinna med ett vuxenliv. Tvärtom bör man understryka barndomens betydelse, ty den utgör den viktigaste tiden i en människas utveckling. Det är bra att minnas att människan är berättigad till att vara barn mellan 0 och 17 år. Vuxenlivet kan tänkas börja vid 18 års ålder, om man finner det nödvändigt att exakt definiera med en siffra.

Hur är det möjligt att man trots barnets låga ålder kan beröva det på flera år – och detta endast för den vuxna människans behov och ändamål?

B. *Internationell konvention om barnens rättigheter*

Då man lyckas bygga upp en fungerande ram inom Norden, kommer även det internationella inflytandet att stå på en fastare och mera lyckad bas.

Vår helhetsuppfattning

Barnets uppfostran bör återföras till hemmet. Samhällets spolierande element får inte befatta sig med barnets uppfostran på det sätt som tidigare nämnts i punkt 1.d. Dessa tillvägagångssätt stöder ej familjen, utan de kan anses förorsaka stridigheter och kaos. Emedan önskemålen och anhållandena ej lett till resultat, bör man överväga möjligheterna till att skydda familjen från dessa negativa intryck med hjälp av lagstiftning. Samhällets stöd bör stå i pedagogisk jämvikt med kraven på ett harmoniskt familjeliv.

Sådana kretsar som enbart baserar sig på egoistiska, ekonomiska intressen, kan definitivt inte verka som familjerådgivare. Det är självfallet att barnet "missbrukas" inom marknadsföringen: om man inte kan lura en tänkande vuxen, så utnyttjar man barnet genom att vädja till dess känslor och tillstånd av nedsatt självkänsla och som ersättning erbjuder man till och med en alternativ livsstil. Denna förändring av livsstil har en klart

nedvärderande och försvagande inverkan på familjen. Vi befinner oss sålunda i en ond cirkel, i vilken föräldrarna enligt principen för reciprocitet blir tvungna att återköpa sitt barn.

Helsingfors den 26 juni 1981

Lasten- ja nuortenelovakuyhdistys –
Föreningen för barn- och ungdomsfilm r. f.

Henry Korpilinna
Föreningens ordförande

Ungdomsterapeut
Esbo

Kai Merivirta
Föreningens
sekreterare
Verksamhetsledare
Helsingfors

Island

Hjúkrunarfélag Íslands har i skrivelse den 12 juni 1981 förklarat sig stöda medlemsförslaget.

Norge

Forbruker- og administrasjonsdepartementet:

1. Vi støtter hovedintensjonen i forslaget, som går ut på å øke det nordiske samarbeidet om spørsmål som angår barn. Dette samarbeidet bør ha en forholdsvis vid ramme, og vi finner at medlemsforslagets avsnitt 2 "Uppväxtmiljø" bør legges til grunn for det videre arbeid med å bygge til et slikt samarbeid.

2. Dette betyr da også at vi er noe mer tvilende når det gjelder de punktene som er ført opp under punkt A i avsnitt 6 "Sammanfattning". Det anbefales samarbeid om et "s. k. faddersystem for barn", uten at det går fram hva dette skal bety. Forbud mot fysisk straff av barn er allerede dekket i norsk lovgivning. Vårt departement er i tvil om behovet for et sterkt offentlig engasjement for å bygge opp en foreldreveiledningstjeneste. Og selv om vi også er bekymret over det kommersielle trykket og mediatilbudets virkning på barn, er vi ennå kommet så kort med hensyn til virkemidler, at vi tviler på nytteverdien av et nordisk fellesprosjekt med det aller første.

3. Vi har imidlertid endel forslag til konkrete temaer og arbeidsområder, der det vil være mulig å utveksle erfaringer ut fra arbeid som alt er i gang i ett eller flere medlemsland:

– Hvordan kan man mest effektivt søke å ivareta barns samfunnsmessige interesser: gjennom frittstående organer (som barneombudet), gjennom egne administrative organer for barnespørsmål, gjennom opprusting av eksisterende sektororganer som skoleverk eller sosialomsorg?

– Spørsmål som angår utforming av barns lekemiljø.

– Spørsmål som angår barns rettsbeskyttelse, bl.a. spørsmålet om partsrepresentasjon for barn i visse typer av domstolstviser, ved familiekonflikter osv.

– Forholdet mellom offentlige tiltak og frivillig innsats når det gjelder barn og unges fritid.

– Barn og unges medvirkning og medinnflytelse i samfunnet.

4. I den videre behandling av medlemsforslag 604/s må man også ha for øye Nordisk Råds rekommendasjon nr 25/1981 om "Förebyggande fritidsverksamhet för barn och unga", som nå ligger til behandling i Ministerrådet.

Oslo, 3. juli 1981

Efter fullmakt

Karin Stoltenberg

Johs. Wike

Norske kommuners sentralforbund:

Norske kommuners sentralforbund ser det som viktig å følge opp de forskjellige tiltak fra det internasjonale barneår og anser medlemsforslaget i Nordisk Råd om barn og barns miljø for et verdifullt bidrag i det videre arbeid for barns og ungdoms oppvekstmiljø.

Norske kommuners sentralforbund vil særlig understreke betydningen av å gi foreldre en tryggere grunn å stå på i deres arbeid og å minske vold i fjernsyn og film.

Oslo, 18. juni 1981

Lars-Jonas Nygaard

Knut Langfeldt

Den norske lægeforening:

Lægeforeningen mener at initiativet til å sette søkelyset på barns oppvekstmiljø og muligheter er nyttig. Jo mere samfunnet er klar over disse problemene jo bedre er mulighetene til å legge forholdet til rette for et

gunstig miljø. Spesielt er forslaget om at nordiske regjeringer på et internasjonalt plan skal arbeide for en konvensjon om barns rettigheter, en meget viktig oppgave som sterkt bør støttes.

Det bør imidlertid tas initiativ til å få istand en bred diskusjon om hvilke oppgaver som bør prioriteres og hvordan de skal gjennomføres.

Lægeforeningen støtter derfor fullt ut medlemsforslag A 604/s barn og barns miljø.

Oslo, 28. juni 1981

Den norske lægeforenings sentralstyre
Etter bemyndigelse:

H. M. Svabø

Johan Greve Brun

Norsk sykepleierforbund:

Norsk sykepleierforbund har i skrivelse den 15 juni 1981 forklarat sig støda medlemsförslaget.

Norsk samband for de forente nasjoner:

Forslaget ble behandlet i vårt arbeidsutvalgsmøte den 20 ds., hvor man kom fram til at det ikke ville være naturlig at FN-sambandet i dette tilfelle avgir noen uttalelse til Nordisk Råd.

Oslo, 25. mai 1981

Anders J. Guldvik
Generalsekretær

Sverige

Socialstyrelsen:

Under det av FN proklamerade internationella barnåret 1979 påbörjades en omfattande verksamhet på olika plan för att öka uppmärksamheten kring barnens villkor i såväl i- som u-länder. Arbetet inriktades mot att på sikt genom opinionsbildning och politiska beslut förbättra barnens livsmiljö.

Det föreliggande förslaget till Nordiska rådet pekar på åtgärder som kan föra vidare en del av de initiativ som tagits under barnåret.

Allmänt kan sägas att det är välkomna åtgärder, som förordas inom ett av socialstyrelsen prioriterat område.

Socialstyrelsen vill dock framföra följande synpunkter på de olika del-förslagen.

Faddersystem för barn

Barnomsorgen är ett värdefullt stöd för föräldrarna i dagens samhälle. En utbyggd bra barnomsorg, som innefattar daghem, deltidsgrupp, fritidshem, öppen förskola, familjedaghem, där föräldrarna är delaktiga i verksamheten bör kunna ge ett gott stöd i föräldrarollen. Den öppna förskolan är också till sin funktion kontaktskapande då den bygger på att vuxna deltar i verksamheten tillsammans med barnen. Inom barnomsorgen får föräldrarna kontakt med varandra och med personalen och de får också tillfälle att träffa andra barn. Barnomsorgen kan på så sätt även verksamt fungera som kontaktbas för familjerna inom bostadsområdet och närmiljön, något som särskilt betonas i verksamheten. Ett faddersystem kan aldrig ersätta kommunal barnomsorg som innebär omsorg kombinerad med pedagogisk verksamhet tillsammans med andra barn. Vissa möjligheter att utveckla någon form av faddersystem bör dock finnas.

Även föräldrautbildning genom barnomsorg, skola och bildningsförbund bör ge möjlighet till viktiga kontakter angående vad som är bra och vad som är mindre bra för barns utveckling och hur vuxna kan förbättra barns miljö.

Barns kontakt med äldre är viktig och bör stödjas på olika sätt. Vidgade sociala kontakter i bostadsområdet är ett sätt som ger möjligheter att träffas generationer emellan. Faddersystem kan vara ett annat sätt men bör få växa fram genom naturliga kontakter så långt detta är möjligt.

En lämplig form för faddersystem skulle i Sverige t. ex. kunna vara att genom mödra- och barnhälsovården skapa ökade förutsättningar för nyblivna mammor och pappor att komma i kontakt med andra föräldrar. Härigenom skulle de i vissa fall kanske kunna få sådant stöd och hjälp att samhället inte skulle behöva erbjuda ytterligare bistånd eller bara behöva erbjuda kompletterande sådant. Det är dock viktigt att sålunda utvecklade "fadder"-kontakter inte uppfattas så att de alltid kan ersätta det bistånd i form av kontaktfamiljer och kontaktpersoner, som socialnämnden har skyldighet att lämna till vissa barn och familjer enligt 6 § i den nya socialtjänstlagen (SFS 1980: 620) som träder i kraft den 1 januari 1982.

Förbud mot aga

Sedan den 1 juli 1979 stadgas i föräldrabalken (6 kap. 3 § FB) att vårdnadshavaren inte får utsätta barnet för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. Utredningen om barnens rätt, som lade fram lagändringsförslaget (SOU 1978: 10) ansåg, att avsaknaden av ett uttryckligt förbud mot aga medfört att många trott att aga får förekomma vid barnupp-

fostran. Detta innebar risker för barnen. Tiden var enligt utredningen mogen för att införa en bestämmelse som gav uttryck för barnets rätt till skydd mot övergrepp. I och för sig gällde redan tidigare att övergrepp mot barn straffades enligt 3 kap. 5 § brottsbalken på samma sätt som gällde övergrepp mot vuxna. Ändringen i föräldrabalken innebar ingen förändring i detta hänseende. Någon särskild straffbestämmelse knöts därför inte till den i föräldrabalken antagna bestämmelsen om agaförbud.

Stadgandet i 6 kap. 3 § FB har fått en stor genomslagskraft i Sverige och den har även väckt uppeende och diskuterats utomlands. Man har talat om den som den "nya barnvårdslagen" i Sverige.

Socialstyrelsen vill rekommendera, att en likartad bestämmelse införs i de övriga nordiska länderna. Detta är särskilt viktigt med hänsyn till att Norden utgör en gemensam arbetsmarknad och att flyttningar mellan länderna förekommer i stor utsträckning. Ett gemensamt synsätt i denna fråga skulle därför bidra till att förbättra barns uppväxtmiljö. Om en bred allmän opinion skapas mot kroppsliga bestraffningar och andra kränkande handlingar mot barn torde även antalet fall av barnmisshandel minska.

Föräldrautbildning

Med stor politisk enighet antog Sveriges riksdag i maj 1979 en proposition om allmän föräldrautbildning kring barnets födelse. Efter överläggningar mellan representanter för socialdepartementet och sjukvårdshuvudmännen har överenskommelse träffats om att sjukvårdshuvudmännen åtager sig att genomföra föräldrautbildning för blivande och nyblivna föräldrar i enlighet med barnomsorgsgruppens förslag (SOU 1978: 5) och verksamheten ska vara en del i hälsovården för mödrar och barn i primärvården.

Föräldrarna erbjuds delta i grupsammanskomster som leds av ordinarie personal, huvudsakligen barnmorskor och sjuksköterskor, i mödra- och barnhälsovården. Grupperna träffas 8–10 gånger under graviditeten och lika många gånger under första året efter barnets födelse. Arbetsformen är vald för att föräldrarna enligt målsättningen för föräldrautbildningen ska få ökade kunskaper, möjlighet till kontakt med föräldrar i samma livssituation samt insikter rörande förhållanden i samhället som påverkar barnfamiljens villkor. Därigenom vill man stärka föräldrar i deras föräldraroll och även ge möjlighet för dem att påverka och förändra sin egen situation.

Pedagogiken i föräldrautbildningen är inte den traditionella med föreläsningar och kunskapsförmedling utan bygger på utbyte av kunskaper och erfarenheter mellan föräldrarna. Verksamheten bör utgå från föräldrarnas behov och i stor utsträckning utformas av dem själva. Personalen kommer att fungera som deltagare i gruppen med vissa specialkunskaper i stället för som föreläsare.

Föräldraledigheten i samband med barns födelse har även utökats och fadern har rätt till 10 dagars ledighet i samband med ett barns födelse, bl. a. för att kunna delta i föräldrautbildning på BB och aktivt ta del i vården av det nyfödda barnet.

Båda föräldrarna har även rätt att mot ersättning från försäkringskassan ta ledigt från sitt arbete för att delta i föräldrautbildning under graviditeten och under första året efter barnets födelse.

Dessa reformer bygger på Barnomsorgsgruppens förslag och syftar till att genom förebyggande åtgärder ge stöd åt barnfamiljer och stärka föräldrar i deras föräldraskap. En viktig del i föräldrautbildningen är att engagera även fäderna i förberedelsen inför förlossningen och i vården av barnet.

Detta är i linje med den utveckling av mödra- och barnhälsovården som för närvarande sker på grundval av socialstyrelsens förslag till principprogram för mödra- och barnhälsovården. Där förordas framförallt en ökad uppmärksamhet på de psykologiska och sociala aspekterna under graviditet och tidigt föräldraskap. Särskilda program för att förebygga barnolycksfall och ökad uppmärksamhet på risker för mor och barn i närmiljö och samhälle ingår även i förslagen och betydelsen av en tidig föräldrabarnkontakt betonas.

Inom mödra- och barnhälsovården skall man även i samverkan med skola, socialvård och fritidsverksamhet gå ut med hälsouppllysning till allmänheten, t. ex. till ungdomar. Det gäller uppllysning om risker med missbruk under graviditet, uppmärksamhet på för barnen olämpliga lek- och trafikmiljöer samt frågor som rör sexualitet, samlevnad och planerat föräldraskap.

På många håll i landet pågår speciella projekt med uppllysning om sexualitet och samlevnad – det s. k. Gotlandsprojektet är ett exempel på detta. I dessa sammanhang tar man alltid upp frågor om könsroller, kommersiellt tryck och påverkan från massmedia. Man söker genom attitydbearbetning främja en positiv syn på sexualiteten och motarbeta den negativa kvinnosyn som bl. a. kommer till uttryck i prostitution och pornografi.

Inriktningen inom svensk hälso- och sjukvård, speciellt på primärvårdsnivå, på tidigt förebyggande insatser och på föräldrars och barns fysiska och psykiska hälsa är helt i linje med tankegångarna i promemorian från Nordiska rådet. De flesta av de föreslagna åtgärderna är genomförda eller är under uppbyggnad.

Socialstyrelsen anser, att vid ett nordiskt samarbete kring dessa frågor bör hittillsvarande erfarenheter från t. ex. föräldrautbildning kring barnets födelse och hälsouppllysning om sexualitet och samlevnad beaktas.

Kommersiella trycket och mediautbudet

Socialstyrelsen har i en skrivelse den 16 december 1980 till regeringen värdjat om att omedelbara åtgärder skall vidtas i syfte att hindra visning och spridning av videovåldet bland barn och ungdom.

Styrelsen framhöll, att "de undersökningar och studier rörande media-våld, som publicerats, ger starka belägg för ogynnsamma och sannolikt bestående effekter hos unga konsumenter. Även om man av existerande studier ej kan finna entydiga uppgifter om arten och graden av dessa

effekter, kan två följdverkningar urskiljas. Den ena är en avtrubning inför våldshandlingar. Den andra är en inlärning, där råhet, brutalitet och hänsynslöshet kan bli normgivande och leda till destruktiva handlingsmönster. Barn och unga människor, som befinner sig i den ålder att de söker sig en identitet, är särskilt utsatta för dessa effekter. Den grupp av barn och ungdomar, som av andra skäl redan far illa torde riskera de svåraste skadeverkningarna.”

Socialstyrelsen vill därutöver särskilt framhålla att den nya socialtjänstlagen (SFS 1980:620) som träder i kraft den 1 januari 1982 ställer ökade krav på samhället, att barn och ungdom skall få växa upp under gynnsamma betingelser. Styrelsen anser, att bl. a. videovåldet utgör ett allvarligt hot mot samhällets möjligheter att verka för goda uppväxtförhållanden för barn och ungdom. Våldsutbudet på videoområdet måste därför granskas och begränsas.

Riksdagen har också den 10 juni 1981 antagit en lag om förbud mot spridning av filmer och videogram med våldsinslag till barn under 15 år.

Även i övrigt är det angeläget, att åtgärder vidtas som syftar till att motverka skadeverkningar på barn och ungdom av det kommersiella trycket och mediautbudet. Det krävs kraftfulla åtgärder för att förhindra att kulturutbudet till barn och ungdom består av konsumtion av färdiga produkter och ett passivt mottagande. Attraktiva alternativ behöver utvecklas. Därvid vore gemensamma ställningstaganden i de nordiska länderna av stort värde, då effekten av vidtagna åtgärder därigenom skulle förstärkas.

Socialstyrelsen vill slutligen instämma i de synpunkter, som av motionärerna anförts under rubriken ”5 Internationell konvention om barns rättigheter”.

Stockholm den 29 juni 1981

Barbro Westerholm

Elvie Örtenberg

Skolöverstyrelsen (SÖ):

De föreslagna åtgärderna för att följa upp det internationella barnåret tillstyrks.

I arbetet på att förbättra barns uppväxtmiljö föreslås ett faddersystem. Utöver att vuxna kan vara faddrar torde enligt SÖ:s uppfattning också äldre barn kunna ta visst ansvar för yngre kamrater. Barn påverkas ofta starkt av äldre barn. Man kan tala om att barnkulturen överförs dem emellan.

I medlemsförslaget påpekas under rubriken Barns uppväxtvillkor (s 2) att "Problem uppstår ofta på grund av att det saknas stimulans i den fysiska miljön". Vidare sägs att barn behöver kontakt med naturen och med vuxna som en grundval för en sund och harmonisk livsföring i vuxen ålder. Utöver ett faddersystem krävs därför också andra åtgärder för en förbättrad uppväxtmiljö för barn.

Den fysiska miljön är en viktig faktor i barns utveckling. Den bör innehålla möjligheter till berikande lekar och ett stimulerande samspel med andra människor i olika åldrar. I verkligheten är den fysiska miljön i många fall ett hinder för barns utveckling med trafikfaror, brist på natur- och kulturaktiviteter och brist på lokaler att samlas i och brist på lekplatser. En steril händelsefattig miljö kan ge barnen en känsla av främlingskap i sin uppväxtmiljö.

Barnen är särskilt beroende av vad bostadsområdet har att bjuda dem. De små barnen leker oftast utanför bostaden och på gatorna i närheten. De bör ha rätt till en trygg och säker lekmiljö. Data om barntrafikolyckor visar att biltrafiken är ett stort problem för barnen i många bostadsområden.

En bra utemiljö kräver också att barn har tillgång till naturupplevelser. Naturen ger barnen kunskap och känsla för växter och djur, årets växlingar m. m. Det är när barnen själva får tillfälle att iaktta, undersöka och pröva det som finns i deras miljö som de lär känna omvärlden och den egna förmågan. Dessa kunskaper är i sin tur grundläggande för barnens självkänsla, självtillit och trygghet.

För många barn och ungdomar gäller att de inte i sin boendemiljö har någon lokal att vara i utan torget och de offentliga platserna är den enda tillflyktsorten. Barnens miljö bör vara så utformad att det finns möjlighet för barn och ungdomar att vara tillsammans både utom- och inomhus. De bör också ha möjlighet att påverka och förändra sin miljö och att ta ansvar för varandra.

Den starkt växande kommersialismen och massmediapåverkan är barn inte rustade att möta på ett konstruktivt sätt. SÖ instämmer därför i att de vuxna måste ta sitt ansvar och aktivt verka för en förändring av barns kulturutbud samt att åtgärder bör vidtas för att eliminera orsakerna till skadeverkningarna av mediautbudet och det kommersiella trycket.

Stockholm den 26 maj 1981

På skolöverstyrelsens vägnar

Lennart Teveborg

Margit Gummesson

Statens ungdomsråd:

Uppväxtmiljö (2)

En arbetsgrupp vid statens ungdomsråd har sedan 1977 arbetat med ett utredningsuppdrag med syfte att föreslå åtgärder som kan minska det kommersiella fritids- och kulturutbudets negativa verkningar bland barn och ungdom. Slutrapporten publiceras i juni 1981.

I rapporten har arbetsgruppen samlat kunskaper om hur samhällsutvecklingen och hur olika sociala förhållanden påverkar barn. Utifrån dessa samlade kunskaper presenteras en strategi för hur samhället bör planeras och utformas för att vara en god uppväxtmiljö. Inom ramen för strategin läggs en rad konkreta förslag.

Den grundläggande utgångspunkten för resonemangen i slutrapporten är att det inte går att eliminera det kommersiella utbudets skadeverkningar genom diverse punktinsatser. Viktiga förändringar måste till inom arbetsliv, produktion, ekonomi, omsorg, boende, skola, fritid m. fl. samhällssektorer.

Ökade vuxenkontakter är en viktig del av den presenterade strategin för en bättre uppväxtmiljö. Rådet har under senare år i sitt arbete alltmer kommit att inse hur betydelsefull en ökad generationssamverkan är för att barns och ungdomars villkor skall förbättras och för att äldre inte skall förlora kontakten med det uppväxande släktet. För att kontakter mellan barn och äldre på ett naturligt sätt skall kunna växa fram måste olika åtgärder vidtas på många skilda områden. Förslaget om ett faddersystem som en del av barntillsynen är därför väl värt att prövas.

När det gäller kommersiella avarter inom massmedia har statens ungdomsråd under det senaste året aktivt deltagit i arbetet mot det s.k. videovåldet. Därtill har en rapport publicerats, inom ramen för det ovan nämnda utredningsarbetet, med titeln "Smockor och smek, om ungdomstidningar". Rapporten, som bifogas, redovisar ungdomstidningarnas innehåll, marknadsföring och spridning. Den visar att det är mycket vanligt med rasfördomar, förhållande av våld, konservativa könsroller etc. i serie- och ungdomstidningar.

Det är rådets förhoppning att slutrapporten kommer att leda till en bred och konstruktiv debatt om hur vi kan förbättra barns uppväxtmiljö. Inte minst viktigt är det att folkrörelserna diskuterar rapportens förslag och idéer, eftersom föreningslivet förutsätts få en central betydelse för genomförandet av den presenterade strategin.

Slutrapporten är bara en del i ett långsiktigt arbete, där alla goda krafter måste tas i anspråk. Statens ungdomsråd stöder därför förslaget att Nordiska ministerrådet undersöker möjligheterna att i de nordiska länderna vidta åtgärder för att eliminera skadeverkningarna på barn av det kommersiella trycket och mediautbudet.

Förbud mot aga (3)

Lagen om förbud mot aga är förvisso en viktig markering av att samhället inte tolererar att barn utsätts för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. Tillsammans med föräldrautbildning är lagen ett stöd i arbetet på att förbättra barns villkor. Det är därför önskvärt att Nordiska ministerrådet får i uppdrag att verka för att förbud mot aga införs i de övriga nordiska länderna.

Utvecklad föräldrautbildning (4)

I Sverige befinner sig just nu Barnomsorgsgruppens slutbetänkande "Barn och vuxna" (SOU 1980:27) om föräldrautbildning på remiss. I slutbetänkandet presenteras en helhetssyn på föräldrautbildning som rådet till fullo delar och som bör bli vägledande för den framtida utvecklingen på området. Ungdomsrådet instämmer i medlemsförslagets bedömning av behovet av en utvecklad föräldrautbildning och stöder därmed det förslag som lämnas i anslutning härtill.

Internationell konvention om barns rättigheter (5)

I de nordiska länderna pågår ett mångsidigt och omfattande arbete för att på olika sätt förbättra barns uppväxtvillkor. Länderna har i mångt och mycket en likartad syn på barn. Därför är det självklart att de nordiska ländernas regeringar bör samarbeta för att få till stånd en konvention om barns rättigheter på internationellt plan.

Stockholm den 27 maj 1981

För statens ungdomsråd

Leif Zetterberg
Ordförande

Lars Franklin
Huvudsekreterare

Ledamoten *P. Westerberg* har anmält avvikande mening till yttrandet enligt följande:

Uttryck av typen "det kommersiella utbudets skadeverkningar" bör inte användas. Uttrycket brister i saklighet i och med den totala avsaknaden av preciseringar av vad som är skadligt.

Rädda Barnen:

Rädda Barnen arbetar för att hjälpa barn i nöd samt stärka barns rättsliga tällning och förbättra deras levnadsvillkor. Utifrån den utgångspunkten har Rädda Barnens styrelse behandlat ovanstående remissförslag.

Rädda Barnen har sedan flera år arbetat för att minska det våld barn utsätts för både direkt och indirekt. Vi har gjort det i Sverige genom att aktivt arbeta för både ett införande av lagen om förbud mot aga och efter dess tillkomst för att lagen skall vinna verkligt gehör. Under april månad 1981 genomfördes t. ex. en opinionsundersökning beställd av Rädda Barnen vilken visade att 71 procent av de vuxna i Sverige i dag anser att barn bör uppfostras utan att man tillgriper aga. Rädda Barnen skulle självfallet välkomna liknande lagstiftning i andra länder. Samtidigt som man genomför en lag som förbjuder föräldrarna att slå sina barn, måste man dock arbeta för att stödja föräldrar så att lagens intentioner verkligen genomförs. Ett led i ett sådant arbete är en föräldrautbildning där frågor om hur man uppfostrar barn måste ingå som en naturlig del. Det är emellertid också viktigt att man arbetar på att försöka minska den stress och svåra sociala situation som många föräldrar befinner sig i. En aldrig så god föräldrautbildning kan naturligtvis inte vara riktigt verkningsfull i familjer där arbetslöshet, missbruk, dåliga sociala kontakter och en egen svår uppväxt hos föräldrarna är vardagligt mönster.

Våldet mot barn har många ansikten och det går naturligtvis inte att frikoppla det ena från det andra. Barn exponeras i dag för mycket våld genom TV och video. Våld som vi vuxna visar upp som bra sätt att lösa konflikter på. Rädda Barnen har sedan 1975 aktivt arbetat för att minska våldsutbudet i massmedia i Sverige. Under 1980 föreslog Rädda Barnens barnombudsman att TV skulle pröva en våldsfri månad för att kunna göra en jämförelse om TV:n blev så mycket sämre utan våld. Vi vet i dag också relativt väl genom forskning att barn påverkas av massmediavåldet. En sammanställning över den internationella forskningen finns gjord av Kerstin Elmhorn för den svenska Videogramutredningen. Vi vill därför varmt tillstyrka att Nordiska rådet vidtar åtgärder för att eliminera skadeverknningar på barn, framför allt av våldsutbudet i massmedia.

Sedan några år tillbaka arbetar FN:s kommission för mänskliga rättigheter på en konvention om barnets rättigheter. Idén kom ursprungligen från Polen som presenterade ett förslag till konvention. Rädda Barnens styrelse beslöt uppdraga åt en arbetsgrupp att utarbeta ett Rädda Barnen-alternativ till det polska förslaget, eftersom styrelsen ansåg att konventionen borde vara starkare utformad än det ursprungliga polska förslaget. Rädda Barnens styrelse har också senare antagit en alternativ text till konvention benämnd Carta Infantium, vilken biläggs¹. I den arbetsgrupp som arbetar med frågan inom FN:s Kommission för mänskliga rättigheter är Danmark och Norge representerade. Rädda Barnens barnombudsman har haft flera kontakter med de danska och norska representanterna i arbetsgruppen och under dess senaste sammanträde förekom ett nära samarbete mellan främst de danska representanterna och Rädda Barnens barnombudsman.

¹ Här ej tryckt.

En konvention om barnets rättigheter är ett viktigt instrument för att förbättra barnens situation i världen. Det är självklart inte tillräckligt med bara en konvention, utan vi måste också tillse att de fattigare länderna får resurser att genomföra intentionerna i en sådan, samtidigt som vi måste upplysa och utbilda föräldrar och andra barnet närstående om barns behov och rättigheter. Om man skall anta en konvention bör den rimligen vara giltig för ett tjugotal år framåt. Den bör vara ett framåtsyftande instrument.

Vi tror att Rädda Barnens alternativ på flera punkter kan komplettera de förslag som presenterats av Polen inför FN. Det gäller bl. a. flyktingbarn, frågor om adoption, frågor om uppföljningen av konventionen och våldet mot barn. Rädda Barnen är självklart beredd att ställa sina kunskaper och resurser till de nordiska regeringarnas förfogande om så önskas inför arbetet med Konventionen om Barnets Rättigheter.

Sammanfattningsvis vill Rädda Barnen tillstyrka de i motionen framlagda förslagen.

Stockholm den 1 juni 1981

Gunnar Ström
Stf generalsekreterare

Svenska kommunförbundet:

Uppväxtmiljön

Det moderna industrisamhället är måhända mer kategoriindelad än tidigare samhällen bl. a. i den meningen att unga och gamla lever avskilda från varandra, barnfamiljer är mer koncentrerade till vissa bostadsområden än till andra, de välbärgade lever åtskilda från de mindre välbärgade osv. Detta är stora problem som skapar motsättningar och främlingskap. För att motverka generationsklyftorna har det i ett antal kommuner etablerats samarbete mellan barnomsorgsverksamheten och pensionärsorganisationerna. Barnen har genom pensionärernas deltagande fått kontakt med äldre personer vilket varit något positivt i sig samt fått ta del av de äldres erfarenheter och upplevelser av sin barn- och ungdomstid.

På sina håll har också ett system med kontaktpersoner/kontaktfamiljer börjat byggas upp till stöd för familjer som på olika sätt behöver extra stöd.

De förslag till förbättringar av uppväxtmiljön som finns i medlemsförslaget kan styrelsen, mot bakgrund av gjorda kommunala erfarenheter, ställa sig bakom. Styrelsen vill dock understryka att eftersom samhällsproblemen i huvudsak har sin grund i ekonomiska och sociala förhållanden så löser vare sig kontaktfamiljer eller faddrar berörda familjers problem och svårigheter annat än marginellt.

I medlemsförslaget tas också upp TV och filmvåldet och övrigt kommersiellt utbud och de problem som uppstår när barn och ungdom oskyddat utsätts för detta.

Förbundsstyrelsen delar medlemsförslaget uppfattning vad gäller det betydelsefulla i att barn och ungdom har vuxna som kan ge vägledning, skydd och stimulans när det gäller att söka sig fram i massmediautbudet och i det kommersiella utbudet. För många barn och ungdomar saknas dock fasta och trygga vägvisare vilket ger samhället ett särskilt ansvar när det gäller att vidta sådana åtgärder att inte skador uppstår.

Förbud mot aga

Förbud mot aga av barn finns sedan den 1 juli 1979. Lagen kommer ibland i konflikt med synsätt som förekommer i andra länder. Eftersom Sverige är ett invandringsland också vad gäller nordiska folk måste det betraktas som en fördel om lagstiftningen här är enhetlig mellan de nordiska länderna.

Föräldrautbildning

Föräldrautbildningen syftar inte bara till att ge kunskap om barns utveckling och barns behov utan också till en ökad medvetenhet om barns och vuxnas situation i samhället. I vilken utsträckning den föräldrautbildning som nu pågår kring barnens födelse varit framgångsrik är inte närmare utvärderat även om den information som inkommit till förbundskansliet tyder på att den varit framgångsrik och uppskattad. För föräldrautbildning upp på ett nordiskt plan kan givetvis de erfarenheter som gjorts i Sverige vara av stort intresse.

Sammanfattning

Styrelsen har tidigare pekat på de strukturella faktorernas betydelse när det gäller att lösa de problemställningar som berörs i medlemsförslaget. Med tanke på den vikt som vi i Sverige lägger vid barnens situation och rättigheter är det enligt styrelsens mening viktigt och naturligt att stödja de förslag som här kommit till uttryck.

Stockholm den 22 maj 1981

Svenska kommunförbundet

Inge Hörén

Landstingsförbundet:

I huvudsak kan landstingsförbundet ställa sig bakom de intentioner och förslag, som framförts i medlemsförslaget. De frågor som tas upp i försla-

get är dock till stor del av allmänpolitisk karaktär och berör i ringa grad landstingens direkta verksamhet.

Förbundsstyrelsen är generellt sett positiv till sådana samhälleliga åtgärder som kan underlätta för barnfamiljerna att vårda och fostra barnen. Genom sin förebyggande verksamhet har exempelvis landstingen på ett tidigt stadium byggt upp en över hela landet täckande mödra- och barnhälsovård vars verksamhet betytt och betyder mycket för barnen och familjernas välbefinnande. Sjukvårdshuvudmännens satsningar på föräldrautbildning inom mödra- och barnhälsovården och på BB är ytterligare exempel på fördjupade aktiviteter med sikte på föräldrar och barn.

Trots de olika aktiviteter och resurser som finns för att öka barnens välbefinnande finns det barn som far illa. Många barn och ungdomar upplever att ingen bryr sig om dem. De tycker sig inte ha egen identitet eller eget värde.

Föräldrarnas och barnens såväl psykiska, fysiska som sociala hälsa är av grundläggande betydelse för samhällets välfärd. Landstingen ser därför hälsovården som en angelägen uppgift vilket bl. a. understryks av den beslutade prioriteringen av primärvården. Primärvården medför också särskilda möjligheter till samverkan med framförallt primärkommunerna. I samverkansperspektivet kan inrymmas ett s. k. faddersystem för barn, en vidareutveckling av föräldrautbildningen inklusive olika åtgärder för att eliminera skadeverkningarna på barn av det kommersiella trycket och mediautbudet.

Landstingsförbundet kan således konstatera att utvecklingen av hälso- och sjukvårdens insatser mot en ökad inriktning på förebyggande insatser ligger väl i linje med motionärernas intentioner. Inte minst en utbyggd primärvård med dess sammanhållna hälsoansvar är i detta sammanhang av betydelse.

Stockholm den 14 maj 1981

Landstingsförbundet

Kurt Ward

Rune Carlsson

Sveriges läkarförbund:

Läkarförbundet anser att de frågor om barn och barns miljö som behandlas i förslaget är mycket angelägna och förbundet stödjer de åtgärder som föreslås.

I detta sammanhang vill läkarförbundet emellertid understryka betydelsen av en kompetent och välutbyggd barnhälsovård med välutbildad perso-

nal för bl. a. barnets uppväxtmiljö och föräldrautbildningen. Som påpekas har i Sverige redan de första stegen tagits för att införa föräldrautbildning med anknytning till mödra- och barnhälsovården.

Stockholm den 1 juni 1981

Sveriges läkarförbund
Utredningsavdelningen

Ulf Schöldström

Kerstin Sjöberg

Svensk sjuksköterskeförening:

SSF tillstyrker att Nordiska rådet utfärdar rekommendationer dels till Nordiska ministerrådet, dels till de nordiska ländernas regeringar i enlighet med förslaget.

SSF önskar dock att punkten 3 "Förbud mot aga" förtydligas så till vida att förbudet också avses bidra till att skapa opinion *både* mot handgripliga tillrättavisningar *och mot psykiska övergrepp* i barnuppfostran.

Med den nuvarande skrivningen i förslaget vad gäller lagens betydelse för att skapa opinion görs en alltför ensidig betoning på handgripliga tillrättavisningar, vilket SSF uppfattar som enbart fysisk bestraffning.

I övrigt tillstyrker vi

att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet

1. att undersöka möjligheterna att i de nordiska länderna

a) genomföra ett s.k. faddersystem för barn;

b) införa förbud mot aga.

c) utveckla föräldrautbildning.

d) att vidta åtgärder för att eliminera skadeverkningarna på barn av det kommersiella trycket och mediautbudet

2. att Nordiska rådet rekommenderar de nordiska ländernas regeringar att på internationellt plan verka för en konvention om barnens rättigheter.

Stockholm den 12 juni 1981

För Svensk sjuksköterskeförening

Gunvor Stjernlöf

1:e Förbundssekreterare

Riksförbundet Hem och skola (RHS):

Förbundet ställer sig bakom förslagsställarnas uppfattning att det arbete som utfördes under internationella barnåret bör följas upp genom konkreta åtgärdsprogram.

Förbundet kan i stort sett ansluta sig till det som anförs i förslaget, men vill därutöver peka på ytterligare några områden där insatser bör ske.

Enligt RHS mening borde de nordiska regeringarna tillsammans se över de lagar som gäller barn och ungdomar i de olika länderna, med särskild avsikt att förstärka barnens rätt. Ett sådant arbete har påbörjats i Sverige genom Utredningen om barnens rätt (Ju 1977: 80). Ökad uppmärksamhet bör också i sammanhanget ägnas barnens träning i demokratiska samrådsformer i förskola och skola.

Ett glädjande nordiskt initiativ togs i detta sammanhang på skolområdet genom den nordiska konferensen "Større elevengasjement for aldersgruppen 13-17 år" på Voksenåsen den 19-22 januari 1981.

Riksförbundet anser att det är en brist att man i motionen inte nämner barn med handikapp och deras speciella behov och diskuterar hur dessa ska kunna tillgodoses så långt som möjligt i barnens vardagsmiljö. Undervisningen av de svårt handikappade barnen integrerad med "vanlig" undervisning har endast påbörjats i Norden. Formerna för en sådan integration har ännu inte funnit sin lösning. De icke handikappade barnens inställning är fortfarande i stor utsträckning styrd av de vuxnas fördomar mot handikappade.

RHS vill vidare fästa uppmärksamheten på det hittills inte tillräckligt beaktade handikappet läs- och skrivsvårigheter. Även om ett nordiskt samarbete inom skolans värld pågår inom ramen för det sk Bergenprojektet, krävs betydligt större insatser (*se Bihang*).

Förbundet anser slutligen att det borde vara av värde att också ta upp frågan om hur man i Norden bättre ska kunna stimulera våra barns intresse för barn i u-länderna. En tänkbar idé är att en skolklass i ett nordiskt land står fadder för en klass med jämnåriga barn i ett u-land. Arbetsuppgiften innehåller möjligheter till konkreta insatser av ännu oprövad och okonventionell art.

Stockholm den 27 maj 1981

Riksförbundet Hem och skola

Elsie Larsson

Förste vice förbundsordförande

Lars Hildeberg

Förbundssekreterare

Skrivelse till utbildningsdepartementet i Sverige från Riksförbundet Hem och skola (RHS)

RHS hemställde om tillsättande av en särskild utredning kring läs- och skrivsvårigheter. Vi vill ytterligare understryka vår hemställan, inte minst mot bakgrund av att kommande år är Internationellt handikappår. Enligt förbundets uppfattning har det alltmer klarlagts att läs- och skrivsvårigheter kan resultera i ett livslångt handikapp eller utgöra ingången till social missanpassning.

RHS har tagit del av skolöverstyrelsens remissvar 1980-04-08 i ärendet och dess konstaterande att olika aktiviteter rörande de pedagogiska frågorna kring läs- och skrivsvårigheter redan pågår eller kommer att påbörjas inom kort.

RHS efterlyser emellertid en helhetssyn i sammanhanget, där inte enbart pedagogiska utan även emotionella och sociala aspekter beaktas, varmed föräldrarnas medverkan måste uppmärksammas i stor omfattning.

RHS upprepar sin hemställan att utbildningsdepartementet föranstaltar om tillsättande av en särskild utredning rörande barn med läs- och skrivsvårigheter.

RHS hemställer vidare

att inte ensidigt de pedagogiska aspekterna behandlas i sammanhanget att föräldrar till barn med läs- och skrivsvårigheter får en informations-skrift i frågan samt

att handikappet läs- och skrivsvårigheter och dess konsekvenser genom ovanstående lyfts fram under Internationella handikappåret.

Stockholm den 16 oktober 1980

Riksförbundet Hem och skola

Gabriel Romanus

Förbundsordförande

Lars Hildeberg

Förbundssekreterare

Pensionärernas riksorganisation (PRO):

PRO vill understryka vikten av att en uppföljning av barnaåret sker på olika nivåer och av myndigheter och hälsar därmed tillfredsställelse de åtgärder som vidtages för att på bästa sätt tillvarata den uppväxande generationens behov och intressen.

Samhällsutvecklingen har medfört den kategoriindelning vi i dag har i samhället och som är klart negativ för alla och då av flera skäl. Den grupp

som drabbas socialt hårdast av detta är den yngre generationen – vilket i sin tur då påverkar det framtida samhället.

En av PRO:s stora uppgifter i dag är att med olika medel arbeta för att minska generationsklyftan – tex genom medverkan i skolan, förskolan m.m. Viktigt är att den resurs som dagens pensionär utgör bättre tas tillvara i dagens samhälle för att ge barn och ungdomar perspektiv och trygghet genom ökad kännedom om varandra.

Det ömsesidiga utbytet som kontakten mellan yngre och äldre ger framstår helt klart i dag, bl.a genom den brevväxling som PRO tagit initiativ till genom projektet ``Bro mellan generationer``.

Att på något sätt begränsa kontaktskapandet till att gälla en viss grupp inom äldre- eller yngrekollektivet, i likhet med i USA, har PRO däremot svårare att stödja. Vi vill med all önskvärd tydlighet uttrycka vikten av att de insatser som görs av folkrörelserna i Sverige, och den utveckling av detta arbete som är önskvärd vad gäller kontakten mellan generationer, skall ses som ett komplement till samhällets åtaganden. Ansvaret skall inte på något sätt överföras från samhället till frivilliga insatser.

Med ovan anförda vill vi klart uttrycka vår positiva inställning till att barns behov beaktas och att vi på olika sätt ser PRO:s medverkan som nödvändig – dock efter den linje som uttryckts ovan.

Stockholm den 26 maj 1981

Pensionärernas riksorganisation

Lars Sandberg

Ordförande

Anitha Kroglund

Organisationssekreterare

•veriges fritidspedagogers förening SFF:

Även vi inom SFF anser det viktigt att föra barnårets intentioner vidare. vidare.

Vad gäller barns uppväxtmiljö är det viktigt att samhället inte formas enbart efter de vuxnas behov, utan även efter barnens behov. Att det skapas stimulans i den fysiska miljön och vuxenkontakter i det dagliga livet för barnen, är något vi inom vår yrkeskår är väl medvetna om. Det är något som vi inom SFF arbetar för att förbättra och har fört in det som en punkt i vårt handlingsprogram. Vi har även samverkat med IPA i frågor om bl. a. barns utemiljö.

Det är angeläget att barn ges tillfälle till naturupplevelser från tidig ålder, att bostadsmiljön utformas så att barnens behov av kontakter med andra människor, generationer och samhället ingår som en naturlig del av miljön. Påverkan av massmedia och det kommersiella utbudet är klart påvisat att

barn tar skada av. Viktigt är också att medvetandegöra vuxna om detta. Även vi inom SFF har i vår SIA-skrift klart uttryckt att detta är något vi måste göra barnen medvetna om genom information och diskussion. Det är ju vi vuxna som är förebilder för barnen och därför anser vi det är av stor vikt att en föräldrautbildning kommer till stånd. Vi anser det är av stor vikt att vi inom Norden har samma lagbestämmelser vad gäller kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. Detta kan ha en god inverkan på andra länders synsätt på barn och deras rättigheter i samhället. Att man inom Norden kan samverka till ett gemensamt handlingsprogram vad gäller barn och barns miljö är en styrka och kan vara till stöd för andra länder i deras strävan att göra miljön för våra barn i världen mera dräglig.

Vi inom SFF stödjer helt Nordiska rådets rekommendationer till Nordiska ministerrådet och de nordiska ländernas regeringar.

Stockholm den 21 maj 1981

Sveriges fritidspedagogers förening

Eva Nilsson

Sveriges folkpensionärers riksförbund – SFRF:

SFRF ställer sig positivt till all verksamhet och till alla åtgärder, som är ägnade att förbättra uppväxtmiljön för barn och ungdom. Bland våra medlemmar omvittnas ofta hur viktiga de tidiga levnadsåren kan vara för en människas framtida utveckling och mognad.

Den moderna bostadsmiljön är ofta så hård, opersonlig och likriktad att den direkt motverkar stimulerande och givande kontakt med andra människor och med det levande samhällslivet. Framför allt upplever de unga tristess och kontaktlöshet och ett främlingskap utvecklas gentemot de äldre generationerna. Okunnigheten hos de olika generationsskikten om varandra skapar rädsla och leder ofta till att man sluter sig inom sin egen värld.

Även vi äldre isolerar oss alltför ofta, och vi har svårt att medverka till det åldersintegrerade samhälle som är önskvärt. SFRF har därför som en viktig punkt på sitt handlingsprogram att verka för bättre "grannansvar" och för just ett närmande mellan generationerna. I åtskilliga av våra lokalföreningar förekommer försöksverksamhet med denna målsättning. Ett sådant exempel är projektet "Gamla – unga" i Täby kommun, där SFRF tagit initiativ till ett trevligt och givande samarbete med traktens ungdom kring en konkret uppgift. Exempel finns också på våra medlemmars medverkan i skolor och daghem liksom på den form av "väntjänst", som går ut på att skapa en allmänmännisklig kontakt med ensamma, kontakt-sökande människor i olika åldrar.

Det "faddersystem", som skisseras i det föreliggande förslaget, är enligt vår mening väl värt att prövas. Här skulle således både barnens behov av trygghet och gemenskap liksom de äldres önskan att göra en meningsfull social insats kunna kombineras och byggas ut till någonting konstruktivt och värdefullt.

I förslaget pekas på den starkt växande kommersialiseringen av massmedias utbud till de unga och de konsekvenser denna kan medföra. SFRF instämmer i att denna utveckling är ägnad att väcka oro. Ständigt upprepat "underhållningsvåld" i film, TV, video, seriemagasin kan enligt en enig expertis leda till att hos mera labila individer våldshandlingar blir till ett legitimt medel att lösa konflikter. Även könslivets exploatering som någonting ytterst ytligt och billigt torde på lång sikt få allvarliga konsekvenser.

Enligt vår mening måste både den producerande – utbudande – sidan liksom den konsumerande – t. ex. TV-tittarna – visa större omdöme och restriktivitet än vad som nu är fallet.

Inte minst viktigt är det att barnens TV-tittande sker under ordnade former och under vederbörligt ansvar från de vuxna i barnens omgivning. Föräldrars och vårdnadshavares ansvar är givetvis störst, men här kan också pensionärerna göra värdefulla insatser genom att så ofta som möjligt sitta med barnen vid TVn, hjälpa dem att sovra bland programmen, förklara och vägleda, skänka trygghet och mening åt tittandet.

Informationer om en riktig "TV-tittarkultur" är alldeles för dåliga. Nordiska rådet borde kunna bidra till att en konstruktiv debatt om dessa viktiga frågor kunde tagas upp med de nordiska producenterna av film, TV och videokassetter.

I övrigt vill SFRF uttala sin fulla sympati för tanken på att det inom det nordiska samarbetet tas initiativ till kraftfulla åtgärder för en förbättrad barnkultur och för ett närmande mellan unga och gamla i det sammanhanget.

Stockholm den 21 maj 1981

För Sveriges folkpensionärers riksförbund

Hans Hansson
Förbundsordförande

Gösta Blixt
Förbundssekreterare

Medlemsförslag

om spärr mot spridningen av videokassetter med våld och osedliga program

(Väckt av Ilkka-Christian Björklund, Kjell-Magne Bondevik, Astrid Gjertsen, Elsi Hetemäki-Olander, Tellervo Koivisto, Bror Lillqvist, Eivor Marklund, Asser Stenbäck, Jógvan Sundstein, Sten Söderström, Lars Werner och Marjatta Väänänen)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Danmark

Justitsministeriet:

Justitsministeriet har indhentet en udtalelse fra *rigsadvokaten*, der i skrivelse af 8. juli 1981 bl. a. har udtalt, at der i forbindelse med afkriminaliseringen af pornografi i 1967 og 1969 blev taget stilling til konflikten mellem beskyttelsen mod tilgang af pornografisk materiale og friheden til at producere og sælge pornografi og befolkningens frihed til selv at bestemme, hvad man vil læse og se, og at der blev givet det sidste hensyn overvægt. Under debatten forud for ophævelsen af straffen for pornografi blev det gjort gældende, at det var lidet konsekvent at straffe udgivelsen af pornografi, når voldsskildringer kunne viderebringes ansvarsfrit. Da kriminaliseringen af pornografi ophævedes, bortfaldt aktualiteten af spørgsmålet om at gøre voldsskildringer strafbar. En gennemførelse af medlemsforslaget fra Nordisk Råd om hindring mod spredning af videokassetter ned voldt og usædelige programmer vil være udtryk for en holdningsændring i forhold til den stilling, der blev taget i slutningen af 1960'erne. En sådan holdningsændring synes ikke at kunne begrundes med erfaringer, der viser, at udbredelsen har skadevirkninger eller andre skadevirkninger end dem, der blev forudsat ved lovændringerne i 1967 og 1969. En eventuel afkriminalisering af udbredelse af videokassetter med voldt og pornografi må endvidere efter rigsadvokatens opfattelse påregnes at føre til betydelige afgrænsningsvanskeligheder, og det må iøvrigt forudses, at et eventuelt forbud ikke vil kunne håndhæves med tilfredsstillende effektivitet.

Justitsministeriet har endvidere modtaget vedlagte udtalelse om medlemsforslaget fra *ministeriet for kulturelle anliggender (se nedan)*.

I den anledning skal *justitsministeriet* udtale følgende:

Et forbud mod udbredelse af videokassetter med vold og pornografi må antages at give anledning til betydelige vanskeligheder med hensyn til at drage grænsen mellem tilladte og forbudte forhold. Disse afgrænsningsvanskeligheder vil ikke mindst gøre sig gældende med hensyn til politiets og domstolenes håndhævelse af et sådant forbud, og det vil formentlig være vanskeligt med en rimelig effektivitet at påse overholdelsen af en straffebestemmelse af denne karakter. Hertil kommer de principielle spørgsmål, som knytter sig til en begrænsning i ytringsfriheden.

På denne baggrund er det justitsministeriets opfattelse, at det næppe vil være hensigtsmæssigt at gennemføre et forbud mod udbredelse af videokassetter med vold og pornografi.

København, den 24. september 1981

Ole Espersen

B. O. Jespersen

Ministeriet for kulturelle anliggender:

Ministeriet for kulturelle anliggender følger opmærksomt udviklingen inden for video-området, bl. a. gennem Statens Filmcentral og Det danske Filminstitut. Området er et centralt emne for den under statsministeriet nedsatte mediekommission.

Det er åbenbart, at denne udvikling har taget fart og er kommet i offentlighedens søgelys. I sammenligning med den tidligere tilstand er det nu i et langt større omfang blevet muligt for private at erhverve optagelser af voldeligt og pornografisk indhold.

Videogrammernes stadig voksende udbredelse indeholder i kulturpolitisk henseende givetvis positive sider, idet den åbner muligheder for producenter og for brugere af billede og lyd, som ikke tidligere var til stede. I en eventuel overvejelse af begrænsninger for udbredelsen må det indgå med vægt, at der ikke indføres begrænsninger, der indebærer fare for tilsidesættelse af retten til at udtrykke sig i kunstnerisk frihed og til at formidle kunstneriske udtryk og information til almenheden ved hjælp af video.

Kulturministeriet er opmærksomt på, at spørgsmålet om at regulere salg eller udlejning til private henhører under justitsministeriets ressort på linie med de herhenhørende bestemmelser i borgerlig straffelov om salg af "utugtige billeder" m. m. til personer under 16 år (§ 234) og om erhvervs-

mæssigt salg eller anden udbredelse af "utugtige fotografier, film eller lignende af børn" (§ 235).

Under kulturministeriets ressort hører i denne forbindelse alene reglerne om, at *offentlig forevisning* af film og videogrammer for børn under 16 år kun er tilladt efter forudgående godkendelse af Statens Filmcensur, jfr. 1 § i loven om filmcensur (lovbekendtgørelse nr. 211 af 30. maj 1980). Disse regler gælder bl. a. for eventuel forevisning fra forhandleres side i udstilingsvinduer eller på andre offentligt tilgængelige arealer.

Idet sagen således henhører under justitsministeriet, skal kulturministeriet alene udtale, at man ved eventuelle overvejelser om restriktioner vedrørende spredning af videokassetter inden for rammerne af det nordiske samarbejde må være opmærksom på, at der ikke indføres en regulering vedrørende salg og udlejning til private, der er mere restriktiv end den gældende regulering vedrørende offentlige forevisninger.

København, den 8. september 1981

P. m. v.

E. b.

J. Harder Rasmussen

Norge

Kirke- og undervisningsdepartementet:

Kirke- og undervisningsdepartementet har forelagt saken for *Justisdepartementet*, som i brev av 14.10.1981 uttaler:

Strafferådet avga 30. april 1981 en utredning om straffebestemmelser og andre tiltak mot voldsskildringer. Straffelovrådet foreslår en ny bestemmelse i straffeloven som skal ramme "den som i ervervsvirksomhet — — utgir eller frembyr til salg eller leie film eller videogram hvor det i underholdningsøyemed er gjort utilbørlig bruk av grove voldsskildringer". Forslaget er først og fremst begrunnet i hensynet til å beskytte barn og ungdom. I utredningen drøfter Straffelovrådet også forhåndssensur og en konsesjons- eller registreringsordning. Straffelovrådet frarår forhåndskontroll. Når det gjelder innføringen av en konsesjons- eller registreringsordning, vil Straffelovrådet ikke tilrå noen bestemt løsning. Rådet uttaler imidlertid at

"hvis man nå får en straffebestemmelse, slik som Rådet foreslår, kan det være grunn til å avvende de erfaringer man gjør med loven og håndhevingen av den før man går til ytterligere skritt".

Straffelovrådets utredning har vært på høring, og forslaget om å innføre en straffebestemmelse har fått nær samstemmig støtte fra høringsinstansene. Ingen høringsinstanser går inn for forhåndssensur. Blant høringsinstansene var det delte meninger om man allerede nå bør få en ordning med konsesjons- eller registreringsplikt for importører.

Straffelovrådets forslag er under vurdering i Justisdepartementet, og det tas sikte på å fremme proposisjon i stortingssesjonen 1981–82.

Statens filmkontroll har også fått seg forelagt medlemsforslaget. Filmkontrollen slutter seg til Straffelovrådets forslag om ny bestemmelse i straffeloven i forbindelse med salg eller leie av bl. a. videogram og går ellers inn for en registreringsordning på dette området.

Kirke- og undervisningsdepartementet viser til Justisdepartementets uttalelse og har for sin del ikke noe å merke til medlemsforslaget.

Oslo, 26. oktober 1981

Etter fullmakt

Olav Hove

Olav Nyhamar

Sverige

Justitiekanslern:

— — — får jag härmed hänvisa till vad jag anför i mitt remissyttrande den 22 januari 1981 till statsrådet och chefen för justitiedepartementet över departementspromemorian (Ds Ju 1980: 14) Våldet i videogram m. m. Förslag angående lagstiftningsåtgärder (*se Bihang*). Det remitterade medlemsförslaget föranleder inget uttalande från min sida utöver vad jag anför i nämnda yttrande.

Stockholm den 28 augusti 1981

Bengt O. Hamdahl

Johan Fischerström

BIHANG

Yttrande från justitiekanslern till statsrådet och chefen för justitiedepartementet i Sverige över departementspromemorian (Ds Ju 1980: 14) Våldet i videogram m. m. Förslag angående lagstiftningsåtgärder

Avsnitt 4 Utgångspunkter för övervägandena

I mitt remissvar över yttrandefrihetsutredningens betänkande (SOU 1979: 49) Grundlagsskyddad yttrandefrihet uttalade jag mig mot ytterligare grundlagsreglering av film och videogram. Beträffande särskilt videogram anförde jag att statsmakterna inte bör binda sig för en mera omfattande

grundlagsreglering innan betydligt större erfarenhet av denna företeelse föreligger. Mot bakgrund av min sålunda redovisade uppfattning och i avvaktan på resultatet av det utredningsarbete som görs inom yttrandefrihetsutredningen och videogramutredningen finner jag det vara lämpligt att nu endast vidta provisoriska lagstiftningsåtgärder av sådant slag som föreslås i promemorian för att möta stötande våldsskildringar i främst videogram.

Avsnitt 5 Förhandsgranskning

Enligt min mening torde det bästa sättet att komma till rätta med sådana våldsskildringar som det här är fråga om vara att införa någon form av förhandsgranskning. Mot bakgrund av de i promemorian redovisade övervägandena i anslutning till behandlingen av frågan om olika tänkbara former av förhandsgranskning anser jag emellertid att någon förhandsgranskning inte nu bör införas. Det främsta skälet härför är enligt min uppfattning att en meningsfull förhandsgranskning synes kräva grundlagsändring och en sådan bör inte komma ifråga förrän resultatet av det pågående utredningsarbetet på detta område föreligger. Vid denna tidpunkt bör frågan om införande av förhandsgranskning bli föremål för förnyat övervägande.

Avsnitt 6 Straffsanktionerat förbud mot spridning av våldsskildringar

Avsnitt 6.1 Inledande synpunkter

Förbud mot spridning av våldsskildringar på sätt som föreslås i promemorian innebär att våldsskildringarna kommer att granskas i efterhand. Detta medför att den som sprider videogram med våldsinslag många gånger inte kan med bestämdhet veta om skildringen kommer att bedömas vara sådan att spridning av densamma är förbjuden. Detta är en påtaglig brist. Det är dock troligt att de som är verksamma inom denna bransch har sådana kunskaper att de kan göra riktiga bedömningar i dessa frågor. Det sagda gäller särskilt om det i promemorian föreslagna alternativet, innebärande ett allmänt förbud mot spridning av extremt våld, väljs.

Mot förslaget att tills vidare låta prövningen av de berörda förbudsfrågorna handläggas i den ordning som vanligen gäller för brottmålsprocessen har jag i och för sig ingen erinran. Förslaget innebär att den eftergranskning som skall göras kommer att utföras av polis, åklagare och domstolar. I många fall kan detta arbete förväntas bli tidskrävande och förenat med svåra bedömningar. Det är naturligtvis också en brist att prövningen av våldsinlagen sker på flera olika håll och att statens biografbyrås erfarenhet på detta område inte bättre kan tillvaratas.

Trots de påtalade olägenheterna med ett straffsanktionerat förbud mot spridning av våldsskildringar finner jag att ett sådant förbud är motiverat i avvaktan på frågans slutliga lösning. Härigenom kan också erhållas erfarenheter vilka kan beaktas vid det definitiva ställningstagandet. Jag kan således i förevarande sammanhang tillstyrka ett straffsanktionerat förbud mot spridning av våldsskildringar. Till frågan om vilket av de föreslagna förbudsalternativen som bör väljas återkommer jag nedan.

Avsnitt 6.2 Ett förbud mot spridning till barn

Det i förevarande avsnitt redovisade alternativet bör enligt min mening inte väljas. Anledning härtill är främst att det torde vara mycket lätt att kringgå förbudet. På grund härav kan ett sådant förbud förväntas bli i det närmaste verkningslöst. Vidare medför ett sådant förbud att bedömningsfrågorna blir svårare.

Avsnitt 6.3 Ett allmänt förbud mot spridning av extremt våld

Alternativet i detta avsnitt är det som enligt min mening bör väljas. Ett förbud av detta slag har nämligen förutsättningar att få avsedd verkan. Eftersom det kvalificerade våldet helt förbjuds försvåras möjligheten att kringgå förbudet. Det är också det kvalificerade våldet som det i första hand är angeläget att få bort. En följd av att förbudet utformas på detta sätt – vilket innebär att det blir meningsfullt och enklare att tillämpa – är att förbudet inte träffar det fria utbudet till barn av videogram med sådana våldsinslag som biografbyråen bara skulle godkänna i filmer för vuxna. Enligt min mening bör detta kunna accepteras, särskilt som redan nu visning av film med sådana våldsinslag kan förekomma i television.

Den föreslagna regleringen har den fördelen att förverkande kan ske av inläggande lager av förbjudna videogram.

Jag förordar således att en provisorisk lagstiftning utformas huvudsakligen i enlighet med alternativet i detta avsnitt.

Avsnitt 6.4 En kombination av alternativen enligt 6.2 och 6.3

En reglering som innebär en kombination av de två tidigare redovisade förslagen blir svår att tillämpa. Enligt ett sådant alternativ blir gränsdragningsproblemen flera. Förbudet mot spridning till barn blir som tidigare sagt lätt att kringgå och därmed inte särskilt meningsfullt. Också den kritik som i övrigt framförs i promemorian mot detta alternativ talar mot att alternativet väljs.

Avsnitt 7.2. Alternativ enligt avsnitt 6.3

Vad gäller utformningen av 1 § i den föreslagna lagen har jag funnit anledning att uppehålla mig vid ordet "yrkesmässigt".

Av vad som anförts på sid. 32 i promemorian framgår att avsikten är att ett eventuellt förbud skall vara riktat mot den kommersiella spridningen. Överlåtelse eller utlåning m. m. från enskilda personer som inte sker i förvärvssyfte bör enligt promemorian inte träffas av någon ökad kriminalisering. Detsamma gäller visningar som inte görs yrkesmässigt, t. ex. privata visningar i hemmen eller vid slutna sammankomster.

Frågan uppkommer om ordet "yrkesmässigt" täcker allt som enligt det tidigare sagda är avsett att täckas. Beträffande vad i lagstiftningssammanhang antas gälla om "yrkesmässighet" vill jag hänvisa till vad lagrådet anfört i yttrande över förslag till lag om ställande av säkerhet vid sällskapsresa till utlandet (prop. 1967: 106 s. 44).

Enligt min uppfattning kan situationer tänkas förekomma där spridning av videogram kan förekomma i förvärvssyfte utan att det därmed sker yrkesmässigt. För att förbudet skall träffa även sådana situationer – vilket framstår som önskvärt – anser jag att efter ordet "yrkesmässigt" bör tilläggas orden "eller eljest i förvärvssyfte".

I fråga om beskrivningen av de otillåtna våldsskildringarna är jag tveksam till den användning som uttrycket sadism fått. Som lagtexten utformats synes den utgå från att sadism utgör en närmare bestämning till eller exemplifiering av rått eller hänsynslöst våld. Om man endast avser sådana former av sadism, som kan betecknas som råa eller särskilt hänsynslösa, torde ordet sadism vara obehövt i beskrivningen. Är däremot avsikten att förbjuda alla skildringar av våldsanvändning som har karaktär av sexuell perversion bör uttrycket sidoordnas med rått eller hänsynslöst våld.

Stockholm den 22 januari 1981

Bengt O. Hamdahl

Johan Fischerström

Riksåklagaren:

I Sverige har den 11 juni 1981 utfärdats en lag med förbud mot spridning av filmer och videogram med på visst sätt specificerat våld eller hot om våld till barn under femton år om spridningen sker i yrkesmässig verksamhet eller annars i förvärvssyfte. Lagen har uttryckligen angivits vara provisorisk i avvaktan på främst yttrandefrihetsutredningens slutbetänkande. Utredningens uppgift är att utarbeta förslag till ny grundlagsreglering rörande de medier med särskild betydelse för den fria åsiktsbildningen som inte omfattas av tryckfrihetsförordningen. I direktiven (Ju 1977: 10) har nämnts bl. a. radio och television, film, videogram och fonogram. En annan utredning har direkt anknytning till frågor på nu ifrågavarande område, nämligen videogramutredningen, vars slutbetänkande överlämnats i dagarna. Även upphovsrättsutredningen – med ett nära samarbete med motsvarande organ i övriga nordiska länder – har beröring med nu aktuella problem.

I Finland pågår en utredning om videovåldet.

Med hänsyn till det nationellt sett olika och för Sveriges del även provisoriska läget saknas för närvarande förutsättningar att till närmare övervägande upptaga frågan om övergripande nordiska åtgärder rörande videokassetter.

Stockholm den 7 september 1981

Magnus Sjöberg

Inger Nyström

Rikspolisstyrelsen:

Den nyligen antagna lagen (1981: 455) om förbud mot spridning av filmer och videogram med våldsinslag förbjuder yrkesmässig spridning till barn av filmer och videogram med ingående skildringar av verklighetstrogen karaktär som återger våld eller hot om våld mot människa eller djur.

Som påtalas i medlemsförslaget torde det livliga umgänget och kommunikationerna inom Norden göra det i praktiken omöjligt att vid gränserna övervaka eller förhindra en spridning av icke önskvärda videokassetter. Ingripande vid gränserna torde heller inte vara möjliga att verkställa av den anledningen att det där svårigen går att visa att kassetterna är avsedda att spridas till barn. Medlemsförslaget innehåller emellertid inte några förslag till konkreta åtgärder. Från denna utgångspunkt anser sig rikspolisstyrelsen inte kunna ta ställning i ärendet.

Stockholm den 11 september 1981

Rikspolisstyrelsen

Lennart Printz

Göran Hansén

Statens kulturråd:

Kulturrådet avgav 1981.02.19 ett yttrande till justitiedepartementet över förslag angående våldet i videogram, förslag till lagstiftningsåtgärder (Ds Ju 1980: 14). Kulturrådet hänvisar till detta yttrande (*se Bihang*).

I konsekvens med kulturrådets givna remissvar stödjer kulturrådet medlemsförslaget om en utredning av förutsättningarna för att motverka den icke önskvärda spridningen av videogram.

Stockholm den 25 juni 1981

Anders Clason

Agneta Westlund

BIHANG

Yttrande till justitiedepartementet i Sverige angående lagstiftningsåtgärder mot våldet i videogram

Kulturrådet anser att det från kulturpolitisk synpunkt är angeläget med en sanering av videogramutbudet i första hand i provisoriska former. Likaväl som man på filmens område funnit det nödvändigt med inskränkningar genom censur så måste det vara samhällets rätt och skyldighet att införa begränsningar för det nya mediet videogram, när det gäller att skydda främst barn och ungdom men också vuxna.

Det är utomordentligt angeläget att förslag till definitiva lösningar snarast kommer från de arbetande yttrandefrihets- och videogramutredningarna, så att det blir möjligt att göra en samlad bedömning av de komplicerade principiella frågorna som berör yttrandefrihetens gränser i olika medier. Det är naturligt att då välja samma lösning för videogrammen som för filmen nämligen förhandsgranskning. En kompletterande möjlighet är att införa ett system med ansvarig utgivare.

6.4 En kombination av alternativen enligt 6.2 och 6.3

Att enligt alternativ 6.2 endast införa en lag mot spridning av videogram till barn under 15 år anser kulturrådet verkningslöst. Det är alltför lätt att låta äldre kamrater skaffa videogrammen. Inte heller förslaget enligt 6.3 med ett generellt förbud mot spridning av våld genom videogram anser kulturrådet tillräckligt. Det hindrar inte det fria utbudet till barn av videogram med sådana våldsinslag som biografbyrån bara skulle godkänna i filmer för vuxna. Såsom sägs i promemorian så skulle även videogram med ganska betydande våldsinslag enligt den modellen bli tillgängliga för barn.

Kulturrådet förordar mot den bakgrunden en kombination av alternativen 6.2 och 6.3. De invändningar i fråga om en invecklad reglering som förs fram i promemorian anser inte kulturrådet särskilt tungt vägande. Inom filmområdet arbetar man idag med flera åldersgränser utan att det medför några större olägenheter.

Vad gäller videogram inom undervisning bör den undantas från granskning.

Detta ärende har beretts i kulturrådets samtliga nämnder och folkbildningskommitté. I den slutliga handläggningen har, förutom undertecknad ordförande, deltagit ledamöterna Ahlmark, Arvidsson, Ehrling, Ekholm, Furhammar, Hansson, Jansson, Jonsson, Malmberg, Nordin, Vestlund, Frick, Lundblad samt i övrigt närvarit tjänstemännen Forsell, Kleberg och Westlund, den sistnämnda föredragande.

Mot beslutet reserverar sig ledamöterna Ahlmark och Malmberg i enlighet med *Bihangsbilaga 1*.

Mot beslutet reserverar sig ledamöterna Ekholm, Furhammar och Nordin i enlighet med *Bihangsbilaga 2*.

Tilläggsyttrande

Ledamöterna Ehrling, Hansson, Jansson och Jonsson, som ansluter sig till majoritetens ställningstagande, men anser att till yttrandet bör fogas ett tillägg i enlighet med *Bihangsbilaga 3*.

Stockholm den 19 februari 1981

Anders Clason

Carl-Johan Kleberg

Bihangsbilaga 1

Reservation

Som utredarna framhåller aktualiserar varje ingrepp i yttrandefriheten besvärliga problem. Åtgärder mot våld i videogram bör därför prövas i samband med förslag framlagda av yttrandefrihetsutredningen och videogramutredningen. Skulle en provisorisk lagstiftning trots allt komma ifråga bör den begränsas till att gälla barn i enlighet med utredningens alternativ 6.2.

Lars Ahlmark

Dag Eson Malmberg

Bihangsbilaga 2

Reservation

Vi anser att kulturrådets yttrande skulle ha följande lydelse.

Kulturrådet anser att det är kulturpolitiskt viktigt att en sanering av videogramutbudet kommer till stånd och att dessa åtgärder kan vidtagas redan innan yttrandefrihetsutredningen har lagt fram sitt förslag.

Kulturrådet ansluter sig till det i promemorian föreslagna alternativet 6.3 "lag om förbud mot spridning av film och video med våldsinslag".

Torsten Ekholm

Sten Furhammar

Birgit Nordin

Tilläggsyttrande

Styrelsen anser det vara angeläget att minska de kommersiella intresena i videomarknaden. Genom att införa samma regler för reklam i videogram som gäller i radio och TV, där reklam inte är tillåten skulle de kommersiella inslagen minska.

En sådan åtgärd skulle även minska benägenheten att i spekulativt syfte införa våldsinslag i utbudet.

Styrelsen anser det även vara angeläget att det betänkande som inom kort kommer att avlämnas från utredningen om reklam i videogram blir föremål för snabbbehandling så att riksdagsbeslutet snabbt kan fattas. Utvecklingen inom videomarknaden motiverar snara åtgärder från samhällslets sida.

Guy Ehrling

Ing-Marie Hansson

Bertil Jansson

Egon Jonsson

Yttrandefrihetsutredningen:

Det är vår målsättning att under år 1982 lägga fram ett slutbetänkande med förslag till grundlagsreglering av yttrandefriheten. I samband därmed kommer vi också att redovisa vår syn på frågorna om censur av filmer och videogram samt om vidgad kriminalisering av pornografi och våldskildringar. Vi har ännu inte tagit ställning till dessa frågor. Arbetsituationen hindrar oss från att nu i sak besvara remissen.

Stockholm den 3 september 1981

Hans Schöier

Carl Behrman

Statens biografbyrå:

Biografbyrån kan instämma i förslagets verklighetsbeskrivning beträffande det förhållandet att videokassetter med grovt våldsinnehåll fått stor spridning i de nordiska länderna, inte minst i Sverige.

Byrån instämmer också i att det finns starka skäl att eftersträva en lösning på gemensamt nordiskt plan med tanke på de livliga kommunikationerna mellan våra berörda länder.

I Sverige utreds för närvarande såväl den svenska filmcensurens framtid som det komplex av frågor som kan sammanfattas under beteckningen

videoproblematiken. Biografbyrån räknar med att hösten 1981 och våren 1982 få avge yttranden i dessa stora och principiellt viktiga frågor.

Tills vidare kan det därför finnas anledning för biografbyrån att nöja sig med att konstatera att gällande lagstiftning för filmcensuren tillkommit vid en tidpunkt då videoproblematiken inte var aktuell. Från biografbyråns synpunkt är det svårt att se någon avgörande skillnad mellan spelfilmer av principiellt samma art men med olika distributionsteknik. Det kan med andra ord finnas skäl att ha principiellt samma behandling av film som distribueras med konventionell teknik och film som utnyttjar ny medieteknik. Detta understryks inte minst av det faktum att det i betydande utsträckning rör sig om identiska filmer, dvs. konventionell biografiffilm överförs till video (i form av kassetter eller skiva) och säljs eller hyrs ut till allmänheten.

Biografbyrån är medveten om att det i minst ett av våra nordiska grannländer, Norge, också pågår särskilda utredningar angående filmcensuren, med särskild inriktning på skyddet för barn och ungdom.

Biografbyrån menar sammanfattningsvis att det finns skäl att – med hänsyn tagen till redan pågående utredningsarbete i de olika nordiska länderna i filmcensur- och videofrågorna – eftersträva dels en likartad behandling av film som ses av allmänheten oavsett distributionsteknik, dels så likformiga regler som möjligt i de olika nordiska länderna.

Till detta måste dock tillfogas den reservationen att film på bio och film i television i Sverige sedan länge lyder under olika lagstiftning och olika regler i det här avseendet och att det inte finns skäl att försöka förändra det förhållandet. Detta bör dock inte vara något hinder för de ovan nämnda försöken till samordning.

Stockholm den 28 juli 1981

Statens biografbyrå

Gunnel Arrbäck

Pressens opinionsnämnd:

Förslaget gäller i första hand spärr mot videokassetter med våld. Frågan om våldsskildringar i videogram m. m. har på senaste tid tilldragit sig stor uppmärksamhet i Sverige och föranlett särskild utredning vid sidan om det arbete som redan sedan tidigare pågår inom yttrandefrihetsutredningen (Ju 1977: 10) och videogramutredningen (U 1977: 05). Förslag till provisorisk lagstiftning i ämnet har också under innevarande år av regeringen förelagts riksdagen (prop. 1980/81: 176), varefter konstitutionsutskottet framlagt ett reviderat, längre gående lagförslag (KU 1980/81: 28). Riksdagen har den 10

juni 1981 beslutit att sistnämnda lagförslag skall till viss del vila i minst tolv månader, medan förslaget i övrigt antagits. Lag rörande antagna delar har utfärdats den 11 juni 1981 (1981: 485). Den antagna lagen, som trätt i kraft den 1 juli 1981, innebär att ett särskilt skydd skapats för barn under femton år mot filmer och videogram med ingående skildringar av våld eller hot om våld mot människor eller djur. Som framhållits i lagstiftningsärendet är frågan om videovåldet förmål för fortgående utredning av både yttrandefrihetsutredningen och videogramutredningen, av den förra i ett vidare sammanhang omfattande flera uttrycksformer på yttrandefrihetens område.

Medlemsförslaget riktar sig också mot videokassetter med osedliga program en punkt som dock inte berörts närmare i förslaget. I anslutning därtill kan för Sveriges del erinras om det nya tillägg till tryckfrihetsförordningen som efter förslag av yttrandefrihetsutredningen infördes år 1979 (1979: 936), och som innebar att ett nytt brott, barnpornografibrott, infogades i brottskatalogen (som p. 12 i TF 7: 4). Brottet består i att någon skildrar barn i pornografisk bild med uppsåt att bilden sprides. Yttrandefrihetsutredningen har enligt sina direktiv att fortsätta utredningsarbetet även såvitt gäller pornografiska framställningar. Den skall sålunda i samband med frågan om filmcensurans avskaffande överväga lämpligheten av att något vidga det straffbelagda området.

Med hänsyn till den behandling det i medlemsförslaget berörda ämnet sålunda fått och alljämt får i riksdagen och inom pågående statliga utredningar är tydligt, att något nytt initiativ nu inte är erforderligt för Sveriges del. I den förut nämnda propositionen har nämnts, att överväganden på våldsområdet pågår även i Danmark, Finland och Norge (prop. 1980/81: 176 s. 3–4). Det är självfallet önskvärt att effektiva åtgärder mot de avarter inom yttrandefriheten som här är i fråga vidtas i samtliga nordiska länder i samma riktning som i Sverige. För svenskt vidkommande vill opinionsnämnden ansluta sig till den principiella ståndpunkt konstitutionsutskottet givit uttryck åt i sitt betänkande (KU 1980/81: 28, s. 8, 33 ff) när det gäller förhållandet till regeringsformens bestämmelser om begränsningar i yttrandefriheten.

Stockholm den 1 september 1981

På pressens opinionsnämnds vägnar:

Olle Höglund

Margarita Rossander

Videogramutredningen:

Videogramutredningen har den 16 juni i år slutjusterat sitt huvudbetänkande. Detta föreligger i tryck i slutet av augusti månad. I betänkandet framlägges förslag om åtgärder i nu aktuellt hänseende.

Vi tar oss friheten påpeka att yttrandefrihetsutredningen också arbetar med denna och angränsande frågor.

Stockholm den 29 juni 1981

För videogramutredningen

Per Olof Sundman

Ordförande

Stig Svärd

Sekreterare

Pressens samarbetsnämnd:

Sveriges riksdag antog den 9 juni i år ett förslag till lag om förbud mot spridning av filmer och videogram med våldsinslag till barn under 15 år. Samtidigt beslöts att ett förslag till lagparagraf om förbud mot spridning till allmänheten av filmer och videogram med våldsinslag skulle vila i 12 månader. De frågeställningar som är aktuella i detta lagstiftningsärende övervägs för övrigt i yttrandefrihetsutredningens pågående arbete. Även videogramutredningen har i sitt nyligen avlämnade betänkande berört frågor som aktualiseras i ovan nämnda medlemsförslag. Med hänsyn till nyssnämnda utredningar vill samarbetsnämnden för svenskt vidkommande förorda att man avvaktar med beslut rörande medlemsförslaget till dess förslagen från nyssnämnda utredningar har slutbehandlats.

Stockholm den 15 september 1981

Pressens samarbetsnämnd

Monica Boëthius

Medlemsförslag

Om undervisning beträffande byggnadsmiljöfrågor

Väckt av *Inger Hirvelä, Gunnel Jonäng, Eeva Kuuskoski-Vikatmaa, Tuukka Petäjaniemi, Arvo Salo och Marjatta Väänänen*

INLAGA I

Öppnandet av medlemsförslaget

Nordisk skolesamarbeid, kontaktgruppen for miljølære:

Innenfor det arbeid som drives av Nordisk Skolesamarbeid, har miljø-
ereprosjektet vært et av de store prosjektene siden 1974.

Oppsikten med det nordiske miljølæreprosjektet har bl. a. vært:

- videreutvikle det nasjonale arbeid med miljø-undervisning
- legge grunnlaget for et felles nordisk undervisningsmaterieil som kan utnyttas av alle nordiske land
- legge grunnlaget for en nasjonal etterutdanning av lærere i de ulike land
- utveksle metodiske erfaringer og materieil.

I løpet av perioden 1974–77 ble det for grunnskolen vedkommende utviklet undervisningsmateriale som for 7–9 klassetrinns vedkommende utgitt i form av en nordisk arbeidsdeling. For grunnskolen klassetrinn 1–6 ble norsk materiale lagt til grunn for samarbeidet.

Det samlede materialet utgjør i dag en rekke hefter, og som en illustrasjon over de tema som er behandlet kan nevnes:

1. Økosystem
2. Resirkulering
3. Forurensning
4. Friluftsliv
5. Hvorfor vokser byene og hva fører byvekst til?
6. Energibruk – energikilder

Det samlede materialet er blitt behandlet på i alt 4 nordiske kurser, og er siden 1977 blitt oversatt og bearbeidet til bruk i de forskjellige land. I

enkelte land er materialet blitt tatt i bruk i den ordinære undervisning, og i andre land utprøves det på forsøksbasis.

Når det gjelder 16–19-åringenes utdanning, er også temahefter blitt utarbeidet. Dette har også skjedd i form av en nordisk arbeidsdeling.

Et av disse heftene, som er utarbeidet i den danske arbeidsgruppe, omhandler "Boligmiljø og bosettingsmønstre". I heftet studeres problemene i lokal, regional og nasjonal sammenheng.

De menneskelige behov og trivsel vurderes i storby, småby, landsby og i utkantområder. Her drøftes også i hvilken grad de ulike typer av bomiljø har tatt hensyn til menneskets forhold til natur og kultur. Temaheftene for det gymnasiale stadiet er primært ment som lærerveiledninger, og blir nå prøvet i undervisningen i de forskjellige landene.

Den nordiske kontaktgruppen for miljølære er helt enig med forslagsstillerne i at en undervisning på dette området er både ønskelig og viktig på de nivåer som nevnes i medlemsforslaget, grunnskole, 16–19-åringenes utdanning og i folkeopplysningsorganisasjonene.

Videre vil kontaktgruppen også fremheve at for å realisere dette er det nødvendig med et bredt samarbeide mellom de forskjellige organer som er omtalt i medlemsforslaget, f.eks. arkitekter, undervisningsmyndigheter og folkeopplysningsorganisasjoner, samt planlegging- og miljøvernmyndigheter.

For å følge tankegangen i medlemsforslaget, er det nødvendig at dette skjer på lokal nivå.

På bakgrunn av dette er det kanskje noe vanskelig å se hvordan et formalisert nordisk samarbeid kan innpasses i et undervisningsmønster som må bygge på lokale forutsetninger, men innholdet i forskjellige former for utdanning, og metoder i undervisningen må kunne være gjenstand for en nordisk informasjonsutveksling. Videre vil en utveksling av læremateriale sikkert være av stor verdi.

København, den 30. juli 1981

Christen Jordet

Danmark

Boligministeriet:

Boligministeriet har indtil dato modtaget bemærkninger i sagen fra undervisningsministeriet og ministeriet for offentlige arbejder, ligesom man med ministeriet for kulturelle anliggender har aftalt, at dette ministerium svarer direkte til udenrigsministeriet med kopi til boligministeriet, når en igangsat høringsprocedure er afsluttet.

På denne baggrund skal man meddele, at *boligministeriet*, *ministeriet for offentlige arbejder* og *undervisningsministeriet* ikke inden for deres områder har bemærkninger til det fremsatte forslag.

Det forudsættes dog herved fra undervisningsministeriets side, at det ikke er hensigten med lovforslaget, at der skal stilles krav til grundskoler, gymnasieskoler m. v. om indførelse af obligatorisk undervisning i bygningsmiljøspørgsmål.

København, den 22. juli 1981

P. m. v.

Hanne Victor Hansen

Fuldmægtig

Miljøministeriet:

Man er principielt enig i, at dette område tages op i undervisningen. Dog kan man anbefale en indarbejdning og understregning af den overordnede planlægnings betydning for bygningsmiljøet (boligmiljøet).

Det er endvidere væsentligt, at man i undervisningen fremdrager forureningsforholdenes helt afgørende betydning for mulighederne for aktiviteter/beboelse, ikke alene i forbindelse med friluftsliv, men også i forbindelse med brugen af bymiljøets huse og uderum. Et ellers attraktivt bymiljø med bygninger og torve af god kvalitet kan blive gjort ubrugeligt – både til beboelse og til ophold udendørs – ved forureningsgener fra trafik (støj og luftforurening). Hertil kommer, at rystelser fra trafik kan virke ødelæggende på ældre bebyggelser, og at luftforurening også kan medvirke til nedbrydning af ældre huse, broer m. v.

De i medlemsforslaget anførte emner for undervisning vedrørende bygningsmiljøspørgsmål bør suppleres med undervisning i de grundlæggende forudsætninger, der er nødvendige for forståelsen af et tegningsmateriale. Et sådant kendskab er helt nødvendigt for at kunne forstå både det tegningsmateriale, der angår konkrete bebyggelsesforslag og forhold i den fysiske planlægning. I emnet, visuel kommunikation af fysisk planlægning, indgår mange forskellige aspekter:

- visuel fremstilling af fysiske planlægningsforhold i to dimensioner (f. eks. planer og snit)
- fremstilling af fysiske planlægningsforhold i tre dimensioner (f. eks. isometri og perspektiv)
- skildring af den visuelle oplevelse, man får ved at bevæge sig i et miljø, den "fjerde" dimension (f. eks. tegneserie og film)
- fremstilling af andre forhold, der er af betydning for planlægning (f. eks.

signaturer og diagrammer i forbindelse med forurening, trafik, befolkningstal, økonomi etc.)

– arbejdet med at videregive materialet og evt. redigering til udstillinger (bøger, tidsskrifter, aviser, film, TV etc.)

Et vist kendskab til ovennævnte arbejdsmetoder er nødvendigt, for at den "almindelige" borger har mulighed for at forstå og vurdere et planlægningsmateriale og hermed for at kunne tilkendegive sin mening i forbindelse med den kommunale planlægning.

I en svensk doktordisputats har arkitekt Örjan Wikforss gennem en række undersøgelser i forbindelse med et lokalt planlægningsforslag påvist, at det kun var meget få af forsøgspersonerne, der kunne forstå et sædvanligt tegningsmateriale.

Der er således meget vægtige grunde for at inddrage "visuel kommunikation" i undervisningen.

Man skal til sidst anbefale, at undervisning vedrørende bygningsmiljøspørgsmål tilrettelægges uden en for stor detaljeringsgrad.

København, den 21. juni 1981

P. m. v.

Jan Hellen

Ministeriet for kulturelle anliggender:

Under henvisning til ovenstående fremsendes udtalelser af 1. juli 1981 fra Akademiraadet, af 16. og 20. juli 1981 fra Det kgl. danske Kunstakademis skoler, af 30. juli 1981 fra Rigsantikvaren og af 3. august 1981 fra Arkitektskolen i Aarhus (*se nedan*).

Ministeriet skal for sit vedkommende henholde sig til disse udtalelser.

København, den 6. august 1981

P.m.v.

O. Perch Nielsen

Vibeke Jakobsen

Fuldmægtig

Akademiraadet:

Medlemsforslaget peger på bygningsmiljøets betydning for befolkningens daglige trivsel, på dette bygningsmiljøets stadige forandring, der medfører risiko for en alvorlig forringelse, samt på befolkningens usikkerhed over for vurderingen af bygningsmiljøets kvalitet og over for muligheden for at øve indflydelse derpå.

Det er Akademiraadets opfattelse, at medlemsforslaget rører ved et meget centralt problem i bygningskunstens aktuelle situation. Befolkningens reaktion på bygningsmiljøet viser, at man stiller store krav til de fysiske omgivelser, og at disse krav er meget mere komplekse, end man tidligere har indset. De såkaldte praktiske og økonomisk hensigtsmæssige løsninger tilfredsstillende ikke brugeren, såfremt disse egenskaber ikke kombineres med sådanne immaterielle kvaliteter, der bliver omtalt som æstetiske.

Man har imidlertid ikke vurderet behovet for æstetisk orientering eller skoling højt, men ment, at dette emne enten var unødvendigt eller måtte overlades til den enkelte. Dette forhold bør ses i relation til den information om litteratur, som anses for nødvendig i vore kulturlande, og i sammenhæng med de bestræbelser på kunstformidling, der finder sted i alle nordiske lande.

Orientering om bygningsmiljø bør ses både som en konsumentvejledning med henblik på at hjælpe brugeren med at vælge, og som en udvidelse af individets kulturelle oplevelsessfære. Begge disse hensigter har et bredt humanitært indhold, idet de socialt ringest stillede vil være handicappede også i denne henseende.

Urbaniseringen af den teknologiske udvikling er gået meget stærkt i de seneste decennier. Man kan nu beklage tabet af de værdier, der er forsvundet; men man kan også fæste blikket på de kvaliteter, der endnu er tilbage, og på mulighederne for at udvikle en ny holdning til bygningsmiljøets æstetiske sider.

Medlemsforslaget synes at være fremsat i en positiv tro på fremtidens muligheder og i erkendelse af, at problemet har en nordisk interesse dels gennem emnets almene karakter, og dels gennem den nordiske synsvinkels mulighed for at tydeliggøre de regionale særpræg.

Akademiraadet støtter varmt forslaget om:

a) att utreda förutsättningarna för möjligheterna till arkitektur- og bygningsmiljöfostran inom ramen för respektive länders kunskapsförmedlande institutioners verksamhet, samt

b) att utreda förutsättningarna för ett nordiskt samarbete inom denna undervisning og vil dertil føje, at man gerne ser, at udredningen både kommer til at omhandle kundskabsformidlingen i dens yderste forgreninger og den indsamling og redigering af stof, som er en forudsætning for

oplysningsarbejdet. Det er Akademiraadets opfattelse, at arkitektskolerne burde inddrages i dette arbejde, og at der burde etableres kanaler for et nordisk samarbejde med dette formål.

Charlottenborg, den 1. juli 1981

Peter Bonnén

Formand for Akademiraadet

Sven-Ingvar Andersson

Formand for faggruppen af
arkitekter i Akademiraadet

Kunstakademiets Skoler:

Arkitektskolen ser med positiv interesse på forslaget om et nordisk samarbejde omkring bygningsmiljøspørgsmål, og vil gerne aktivt indgå i arbejdet hermed, hvis det kommer på tale.

Udover den erfaring og ekspertise en række af skolens lærere besidder indenfor dette område, vil skolen også i spørgsmålet om den pædagogiske formidling af stoffet formentlig bidrage.

Flere af skolens lærere er i anden forbindelse inddraget i et projekt initieret af Danske Arkitekters Landsforbund, hvor arkitekterne indgår i folkeskolen med undervisning i arkitektur og planlægning.

Det er Arkitektskolens håb at forslaget kan fremmes af Nordisk Råd.

København, den 16. juli 1981

Karl Aage Henk

I fortsættelse af arkitektskolens brev af 16.7.81 kan vi supplere med følgende oplysninger:

På Institut I, arkitekturhistorie, opmåling og restaurering er der allerede tradition for udadvendt oplysningsarbejde, idet der gives konsulentbistand i spørgsmål vedrørende instituttets fagområder ikke blot til fagfolk, men også til privatpersoner.

Instituttet har medvirket ved udarbejdelsen af publikationsserien "Træstæder i Norden", der udsendes i 1972 på initiativ af Icomos og de nordiske rigsantikvarer. Ved samme lejlighed udarbejdedes et udstillingsmateriale, hvoraf et eksemplar findes på instituttet.

I samarbejde med instituttet er udsendt to bøger, Landhuset og Byhuset (Gyldendal 1975 og 1980) med gode råd om vedligeholdelse og istandsættelse af ældre huse. Bøgerne henvender sig til håndværkere, offentlige myndigheder og husenes ejere og beboere.

Instituttet har ligeledes været konsulent ved plakatserien Værd at værne, Købstaden, Industribyen, Landsbyen, Landhuset og Fiskerlejet, som udsendes af Danske Arkitekters Landsforbund i 1975.

Gennem mange år har instituttet på studierejser i Sverige, Norge, Færøerne, Island og Danmark opmålt ældre bygninger og bebyggelsesheder. Opmålingstegningerne, der befinder sig dels på afdelingen for opmåling dels i Akademiets samling af arkitekturtegninger vil være et væsentligt grundlag for yderligere oplysningsmateriale.

København, den 20. juli 1981

Mette Pihler

Rigsantikvaren:

Ved at inddrage miljøproblemer i undervisningen allerede i grundskolen og at fortsætte denne indlæring på højere skoletrin samt i voksenundervisningen vil man givetvis fremme forståelsen for det bevaringsværdige og skærpe ansvarsbevidstheden over for vor natur- og kulturarv. Jeg kan derfor varmt anbefale, at spørgsmålet tages op af undervisningsmyndighederne. Museernes og de antikvariske myndigheders rolle vil i denne forbindelse være vejledning i skrift og tale, fremstillingen af instruktive udstillinger samt bistand ved udformningen af lærebøger. Ønsker herom vil givetvis blive mødt med sympati hos personalet i disse institutioner, der allerede udfolder en betydelig oplysningsvirksomhed i miljøspørgsmål.

København, den 30. juli 1981

Olaf Olsen

Arkitektskolen i Aarhus:

Arkitektskolen i Aarhus støtter ubetinget det af Nordisk Råd fremsatte forslag om at indføre faget arkitektur i den almene uddannelse.

Arkitektskolen kan endvidere i denne forbindelse fremhæve det forhold, at lovgivningen, der berører det fysiske miljø, i stigende grad inddrager borgerne i beslutningsprocessen. Dette medfører, at samfundet også i stigende grad stiller krav til borgernes viden inden for området.

Arkitektskolen finder ud fra denne betragtning, at det må være en samfundsopgave at give borgerne mulighed for at tilegne sig viden om det fysiske miljø og finder det af Nordisk Råd fremsatte forslag uhyre relevant.

†2-30:sess A 606/k Suppl.

Arkitektskolen vedlægger en udtalelse fra afdelingen for bybygning (se nedan). Denne udtalelse skildrer bredere baggrunden for det fremvoksede behov.

Aarhus, den 3. august 1981

Nils-Ole Lund

Rektor

Arkitektskolen i Aarhus, Afdelingen for Bybygning:

Forslaget anfører korrekt, at der op gennem 60-erne og 70-erne har været en livlig diskussion af spørgsmål omkring bygningsmiljøet eller de byggede omgivelser i bred forstand.

Det sidste 10år har således været vidne til både et miljøår og et bevaringsår.

Men det er ikke blevet ved diskussionerne. I løbet af 70-erne er et utal af miljø- og beboergrupper dukket op. De har gjort krav på at blive hørt eller direkte at få del i den planlægning, der angår dem, deres beboelses- eller byområde.

Kritik, protest, beboeraktioner etc. har været fremprovokeret af mange forskellige anledninger: en privat eller kommunal sanering, en offentlig vejplan for et område, inddragelse af et friareal til bebyggelse, opførelsen af et grimt hus eller nedrivning af et pænt, ombringelsen af et par gamle elme etc.

Antallet af både lokale og mere omfattende aktiviteter eller aktioner er i dag så stort, at man med rette kan tale om en miljøbevægelse.

Den officielle praksis omkring planlovreformen afspejler disse realiteter. Her er den demokratiske medvirken i udarbejdelsen af mål og midler for såvel den regionale som den lokale planlægning en realitet i hvert tilfælde på papiret.

Dette kan tolkes som udtryk for at omgivelserne opfattes som udsat for en almindelig forarmelse.

Et eksempel på elendigheden er resultaterne af den økonomiske og trafiktekniske udvikling, der har betydet, at næsten alle danske midtbyer har fået en temmelig hård planlagt medfart. Trafiksaneringer og i sjældnere tilfælde boligsaneringer har som regel medført enten tættere eller socialt og arkitektonisk mere utilpassede byggerier eller ødelæggelse af større byarealer til parkeringsformål.

Et andet eksempel er forstadsbyggeriet fra 60-erne til i dag, der populært bliver betegnet som betonslum eller velfriseret ligusterfascisme.

Visse kritikere hævder, at planlægningen efter 2. verdenskrig har forårsaget større arkitektoniske katastrofer i de europæiske byer end selve krigen.

– at de byggede omgivelser opfattes som vigtige forudsætninger for livskvalitet.

Så vigtige, at nogen er villige til at sætte sig korporligt til modværge mod, hvad der opfattes som offentlige overgreb på miljøet, jævnfør aktioner som "byggeren", Christiania, slumstormeraktionerne etc.

– at flere og flere lægfolk bliver inddraget i problemstillinger omkring planlægningen og udformningen af det fysiske miljø. Både det sociale – og funktionelle – og selvfølgelig dermed også det arkitektoniske og æstetiske miljø.

Det vil i den forbindelse være en oplagt støtte, ja måske ligefrem en forudsætning for en demokratisk og decentral planlægningspraksis, at viden om og forståelse for planlægning og arkitektur hørte med til almen uddannelse.

Den samme forudsætning gælder interessen for sammenhængen mellem arkitektonisk udformning og socialt indhold, der på længere sigt skal resultere i et godt miljø.

Adskillige eksperimenter om basisdemokratisk medvirken i planlægning og byggeri har godtgjort, at mangelen på forudsætninger hos de deltagende ikke fagfolk oftest har været årsag til frustrationer og i sidste ende fiasko for de involverede projekter.

Manglende viden afslører sig tillige i mange "alternative" projektforslag af beboere i planlægningsramte områder. Disse forslag lider tydeligvis ofte af den samme mangel på overblik og fantasi som de kritiserede officielle forslag.

Man kan desværre ikke i dag forlade sig på et almindeligt kendskab eller en almen forståelse for arkitektoniske spørgsmål om udformningen og udseendet af bygninger og byer.

Den umiddelbare sammenhæng mellem samfund og byggeri som tidligere byggeskikken varetog, er desværre næsten blevet glemt i løbet af ganske få års vildtvoksende industrialisering.

Inden for arkitektfaget er der en stigende erkendelse af, at visse sider af de sidste 50 års dominerende faglige ideologi, den funktionalistiske, må påtage sig meget af skylden for efterkrigstidens opløsningstendenser inden for arkitektur og bybygning. Der er forståelse for, at man ikke uden videre kan bryde med de grundlæggende principper og den historiske hukommelse som byerne og deres bygværker er udtryk for uden at fornemmelsen af kontinuitet og sammenhæng går fløjten.

Det er derfor nødvendigt at gøre op med funktionalismens individualisme forstået som dens ensidige fokusering på udformningen af det enkelte hus og trangen til æstetisk originalitet uden nogen respekt for historiske eller samtidige omgivelser.

Byggeri både enkeltbygværker og mere omfattende bybygningsprojekter burde være et led i en fortløbende proces, hvor arkitektonisk videreudvikling er lig med på én gang tilpasning og omdannelse af det fysiske miljø i

overensstemmelse med historisk tradition og nutidige behov.

Snarere end at opstille præcise æstetiske retningslinier om form, farve og materialer, der blot risikerer at ende i formynderi eller nostalgisk plagiering drejer det sig om at udforme en nutidig byggeskik eller almen forståelse for byggeri og arkitektur.

I den forbindelse er forslaget om "att utreda förutsättningarna för möjligheterna till arkitektur- och byggnadsmiljöfostran inom ramen för respektive länders kunskapsförmedlande institutioners verksamhet, samt att utreda förutsättningarna för ett nordiskt samarbete inom denna undervisning" endog særdeles relevant.

Man behøver vel næppe at gøre opmærksom på, at arkitektskolerne rummer den nødvendige viden og interesse i et sådant projekt – forudsat at ressourcerne er til stede.

Man kan i den forbindelse gøre opmærksom på, at der eksisterer et nordisk forum for bybygning, hvis formål bl. a. er at fremme forståelsen for de byggede omgivers arkitektoniske kvaliteter samt at propagandere for, at den arkitektonisk miljømæssige side af den fysiske planlægning varetages med respekt for sammenhængen mellem historisk tradition, socialt liv og arkitektonisk form.

"Nordisk Bybygningsseminar" består af afdelinger på arkitektskolerne i Oslo, Stockholm, Lund, København og Aarhus.

Aarhus, den 3. august 1981

Jan W. Hansen

Københavns Kommune har i skrivelse den 12 augusti 1981 forklarat sig inte ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Frederiksberg Kommune:

I denne anledning skal man som sekretariat for kommunalbestyrelsen indledningsvis bemærke, at sagen ikke har været forelagt for fagudvalg og kommunalbestyrelse.

Med dette forbehold skal man dernæst, efter at have forelagt sagen for kommunens tekniske direktorat og direktorat for skole- og biblioteksvæsen, meddele, at man ikke fra forvaltningens side har bemærkninger til det omhandlede forslag.

København, den 29. juli 1981

Jørgen Foërsom

Hans Staalsen

Danske Arkitekters Landsforbund/Akademisk Arkitektforening:

Danske Arkitekters Landsforbund skal i den forbindelse oplyse, at emnet i forslaget har vor største interesse. Vi har i adskillige år arbejdet med "Arkitektur i folkeskolen", som emnet benævnes her, og forsøg på flere skoler forskellige steder i Danmark har fremvist mange tilfredsstillende resultater.

Vi må dog understrege, at emnet her i landet bliver praktiseret på en anden måde, end det kommer til udtryk i forslaget fra Nordisk Råd. At have arkitektur som emne i den danske folkeskole er mere end blot at lære børn om bygningskunst.

Emnet er også en pædagogisk idé, der bygger på et omfattende forsøgsarbejde. Børn skal opleve med alle sanser, bruge fantasien, bearbejde det oplevede og gøre noget konkret, og det skal ske i børnenes eget miljø.

Arkitektur skal defineres meget bredt som de byggede omgivelser, de menneskeskabte miljøer. Arkitektur er den kunstart, vi lever i. Det er byer, gader, huse, parker, pladser og torve, og der er rummene imellem dem. Det er den fysiske ramme om menneskers aktiviteter og medbestemmende for den måde, hvorpå vi lever. Således er arbejdet med arkitektur i skolen en slags miljøformidling.

Det har været pædagogisk værdifuldt, at børnene her ikke lærer via bogstaver og ord, men direkte med deres sanser oplever og fornemmer omgivelserne og derefter skaber noget. I et skolearbejde af denne art har den elev, der har svært ved det boglige, lige så gode muligheder for at gøre sig gældende, som dem, der brillerer i skolens vanlige fag.

Der er ikke tale om et nyt fag i skolen, snarere om at nærme sig de eksisterende fag på en mere direkte måde. Med held har metoden været brugt i undervisningen i bl. a. dansk, matematik, fysik, historie og samfundskundskab, endog i specialundervisning. Det tværfaglige samarbejde mellem pædagoger og arkitekter har bevirket, at en mængde ideer er blevet gennemprøvet og beskrevet. I en tid, hvor man søger at drage borgerne med ind i planlægningen af de fysiske miljøer, synes det naturligt, at skolen beskæftiger sig med sådanne emner.

Som det fremgår af foranstående, befinder vi os stadig i en forsøgsperiode, der i lige høj grad interesserer pædagoger som arkitekter, men især børnene.

Det vil derfor være af stor betydning, såfremt emnet kunne få støtte fra Nordisk Råd. Da emnet af flere årsager praktiseres forskelligt i de nordiske lande, vil Danske Arkitekters Landsforbund tillade sig at foreslå, at Rådet anbefaler en støtte til de enkelte landes initiativer i forbindelse med Arkitektur i skolen.

København, den 31. juli 1981

Søren Nielsen

Formand for DAL/AA

Dansk Folkeoplysnings Samråd

I medlemsforslag A 606/k fremfører medlemmer af Nordisk Råd det synspunkt, at der i de nordiske lande synes at være for ringe forståelse for de æstetiske værdier i boligmiljøet, og at regionale og nationale arkitektoniske traditioner m. v. har måttet vige i den økonomiske rationalitets navn. Det fremføres i medlemsforslaget, at en øget fokusering på disse anliggender i undervisningen ville kunne skabe bedre forståelse for de æstetiske værdier, og at man derfor ønsker at anbefale til Nordisk Ministerråd, at udrede forudsætningerne for en egentlig undervisning inden for disse områder, samt at undersøge mulighederne for et nordisk samarbejde indenfor denne undervisning.

I den anledning ønsker Dansk Folkeoplysnings Samråd gerne at udtale, at man deler forslagsstillernes opfattelse af betydningen af, at arkitektoniske særpræg søges bevaret og at æstetiske værdier skal prioriteres højt i by- og boligmiljøerne. Samrådet er ligeledes af den opfattelse, at det gennem undervisning vil være muligt at bidrage til en forståelse for disse værdier, fortrinsvis gennem undervisning i historie og kunstforståelse.

For så vidt angår voksenundervisningen og folkeoplysningen, som er Samrådets område, skal Samrådet anføre, at der i det folkeoplysende arbejde i en vis udstrækning tilbydes undervisning om disse spørgsmål, direkte eller indirekte, ligesom disse spørgsmål som bekendt behandles i miljøgrupper. En rapport om de erfaringer, der er gjort med dette arbejde i de nordiske lande, kunne give inspiration til videre initiativer.

København, den 21. august 1981

Poul E. Kandrup

Danmarks Naturfredningsforening har i skrivelse den 25 augusti 1981 förklarar sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Finland

Bostadsstyrelsen:

1. Det i förslagens motivering framförda bekymret över den allmänna kvalitativa försämringen av den bebyggda omgivningen är befogad. Då boendemiljön har en central betydelse för alla människors trivsel, trygghet och välmående, borde den kvalitativa förbättringen av boendemiljön få företräde framför andra omgivningstyper.

2. Inrymmandet av arkitektur- och omgivningsfostran på det föreslagna sättet i grundskolornas, gymnasiernas, medborgarinstitutens, studieor-

ganisationernas och andra folkbildningsorganisationers studieplaner vore en åtgärd, som på många sätt också skulle fullfölja målsättningar gällande utvecklandet av boendemiljöerna. I sin egen verksamhet har bostadsstyrelsen strävat till att medelst bostadsforskningsanslag främja den forskning som undervisningsmaterialets utarbetande förutsätter. Som ett konkret exempel kan omnämnas deltagandet i finansieringen av den i medlemsförslaget omnämnda publikationen "En trivsam miljö".

Helsingfors den 24 juli 1981

Pentti Petäjä

Direktör

Kalervo Laihto

Byråarkitekt

Uleåborgs universitet, arkitekturavdelningen¹:

Uleåborgs universitets arkitekturavdelning finner undervisningen gällande vård, skydd och utveckling av den bebyggda miljön vara viktig. Undervisning inom detta område har alltid hört till undervisningsprogrammet vid Uleåborgs universitets arkitekturavdelning. Effektiverad undervisning i form av ett nordiskt samarbetsprojekt är värd understöd. För ändamålet kunde ett samarbetsorgan med representanter för olika länders skolmyndigheter, lärarorganisationer samt arkitektförbund inrättas. I synnerhet borde man understryka miljöfrågornas allt viktigare ställning i lärarutbildningen.

Uleåborgs universitets arkitekturavdelning är villig att inom ramen för sina resurser delta i ärendets vidareutveckling.

Uleåborg den 11 maj 1981

Jouko Mähönen

Avdelningsföreståndare

Tekniska högskolan, arkitektavdelningen¹:

Byggnadsmiljöns nuvarande kvalitet och den offentliga debatten om dess utveckling under det senaste årtiondet påvisar att miljöns formkultur i vårt land inte utvecklats på ett för befolkningen tillfredsställande sätt. Byverksamhetens uppvaknande och intresset för landsbygden har t. o. m. setts som ett medel att finna det nationella byggandets "rötter". Det är bra

¹ Yttrandet översatt från finska.

att experiment med miljöfostran gjorts i grundskolan och att för detta syfte olika material producerats.

Det är dock skäl att uppfatta miljöfostran i vid bemärkelse både med tanke på de i byggnadsplaneringen ingående faktorerna och ur landskaps-synpunkt samt med hänsyn till övriga miljövårdsfaktorer. Det är klart att det är effektivt att påbörja miljöfostran redan vid unga år, men det är skäl att utvidga fostran att redan nu gälla också äldre generationer. Därför är det motiverat att ge denna undervisning också på mellanstadiet, i högskolorna samt i vuxenundervisningen.

Arkitektavdelningen understryker att inte någon miljölösning, vare sig det är fråga om byggnad, anläggning eller landskap, är en separat företeelse, utan är en del av en helhet där man alltid behöver yrkesplanerare på området. Det är förstås motiverat att förbrukaren deltar i planeringen och att man ger utrymme för människans självbestämmande. Men planeringen är trots detta ett samarbete mellan alla parter antingen det är fråga om en sommarstuga eller ett centralsjukhus.

Tekniska högskolans arkitektavdelnings roll i miljöfostran kommer närmast till uttryck innanför högskolan. Miljöfostran får inte heller i högskolan vara ett rent separat läroämne, utan det vore naturligtast att sammankoppla den med annan undervisning i miljöundervisningen, t. ex. med miljöhygien, husbyggnadslära, rumsbyggnadsteknik och annat. Syftet med ingenjörssavdelningarna är trots detta inte att lära ut "patentlösningar" – det vill säga utbilda en planerare av konsumenten – utan att skapa riktiga och positiva attityder, att stimulera till skapande tänkesätt och aktivt sökande av alternativ vid behandlingen av arkitektur- och miljöfrågor.

Arkitektavdelningen är beredd att inom Tekniska högskolan anordna miljöfostran för ingenjörsstuderande om bara medel anvisas för verksamheten. Med tanke på det nordiska samarbetet torde den naturligaste formen vara kunskaps- och forskarutbyte mellan högskolorna. På åtgärd av arkitektavdelningens institution för samhällsplanering har man redan satt igång samarbete med Lunds tekniska högskola, där man bl. a. vid forskarseminariet den 4–7.5.1981 presenterat projektet "En trivsamt miljö".

Esbo den 26 maj 1981

Bengt Lundsten

Avdelningsföreståndare, professor

Ritva Hämaläinen

Notarie

Skolstyrelsen:

Till de allmänna fostringsmål som definierats i *undervisningsplanen för grundskolan* (kom. bet. 1970: A4) hör att vissa värden och principer som ansetts vara centrala omfattas. Ansvaret för dessa mål kan inte läggas på ett enda ämne, utan förverkligandet av undervisningsplanen förutsätter, att dessa centrala principer gör undervisningen helgjuten genom att i tillämpliga delar bli upprepade i undervisningen i olika ämnen. Dessa allmänna målområden för grundskolan är bl. a. att människans biologi, målen för estetisk uppfostran och skapandet av en helgjuten personlighet hos eleverna samt främjande av mental hälsa beaktas i undervisningen.

Målen för miljöfostran i undervisningsplanen för grundskolan har anknytning till ovannämnda allmänna fostringsmål. Miljöfostran är således inte ett särskilt ämne, utan undervisningen i ämnet sker i anslutning till undervisningen i lämpliga ämnen. Andra läroämneshänvisningar, där undervisningen sker enligt genomslags- eller upprepningsprincipen är t. ex. fostran till internationalism och konsumentuppfostran.

I grundskolan har målen för miljöfostran kunnat bli beaktade speciellt vid undervisningen i miljölära, biologi, geografi, historia, samhällslära och teckning. Sistnämnda läroämne har varit särskilt lämpligt för den undervisning i arkitektur- och byggnadsmiljöfostran som upptagits i medlemsinitiativet. I alla lärokurser för ovannämnda ämnen finns anknytning till undervisningsmålen i den framlagda arkitektur- och byggnadsmiljöfostran, varför detta delområde av miljöfostran kan beaktas i samband med grundskolans undervisning i olika läroämnena.

Klubbarbetet i grundskolan har bidragit till möjligheterna att förverkliga miljöfostran. Läsåret 1979–80 var huvudtemat i klubbarna trivsamt miljö, för vilket tema Skolornas klubbcentral r. f. även sammanställde undervisningsdirektiv avsedda för klubbledarna.

Gymnasiets undervisningsplan innehåller inte heller miljöfostran som ett särskilt läroämne. Vid förnyandet av gymnasiets läroplan (Kom. bet. 1977: 2) har man dock föreslagit att miljöfostran förverkligas i undervisningen som genomslagsämne, såsom i grundskolan, i samband med undervisningen i olika läroämnena. Av läroämnena skulle härvid särskilt biologi, historia och samhällslära, geografi, fysik, kemi, hälsokunskap och teckning bli aktuella. Som mål för miljöfostran i gymnasiet har bl. a. fastställts, att eleverna får en uppfattning om de ekologiska, ekonomiska, samhälls- och politiska orsakerna till miljöproblemen samt om det rådande läget såväl i hemlandet som i den övriga världen. Eleverna bör även känna till målen med miljöfostran och möjligheterna att bevara och skapa en sund, trivsamt och mångsidigt levnadsmiljö.

Undervisningen såväl i grundskolan som i gymnasiet blir mera helgjuten genom olika teman, ämnesområden som förenar olika läroämnena och

†3–30: sess A 606/k Suppl.

vilkas förverkligande i undervisningen förutsätter samplanering mellan lärarna. Som ett exempel på ett dylikt tema kan nämnas Trivsamt miljö – utveckling och skydd av den byggda miljön, som läsåret 1979–80 förverkligades i grundskolorna och gymnasier. Till förverkligandet av temat bidrog tipsboken i miljöfostran, *Trivsamt omgivning*, som utgavs av Finlands arkitektförbund r. f. Då denna bok sammanställdes hördes ämnesvis som sakkännare överinspektörerna på skolstyrelsen. I samband med detta tema fäste man även uppmärksamhet vid den akustiska miljön, bl. a. vid bullerbekämpning och vid behovet av ljudisolering i anslutning till byggande.

I folkhögskolor, medborgar- och arbetarinstitut samt i studiecentraler kan anordnas bl. a. estetisk och samhällsundervisning. Detta stöder även ett av statsrådet 7.6.1978 avgivet uttalande, som innehåller ett principbeslut om vuxenutbildningen. Enligt uttalandet skall i vuxenutbildningen möjligheterna utvecklas att inhämta kunskaper och färdigheter rörande de vuxnas rättigheter och skyldigheter som medborgare och medlemmar i samhället. De ovannämnda läroinrättningarna och studiecentralerna, vilka underlyder avdelningen för det fria bildningsarbetet vid skolstyrelsen, planerar sin undervisning enligt de direktiv som skolstyrelsen givit. Avdelningen för det fria bildningsarbetet vid skolstyrelsen anser det tänkbart att den arkitektur- och byggnadsmiljöfostran som avses i medlemsförslaget beaktas i denna planering av undervisningen.

På initiativ av *Sekretariatet för nordiskt kulturellt samarbete* uppgjordes år 1974 en plan för förenhetligande av miljöfostran i Norden. I början omfattade planen endast grundskolans lågstadium. För närvarande inbegriper planen även grundskolans högstadium och gymnasiet. Av central betydelse i detta arbete för förenhetligande av miljöfostran är det projekt i miljöfostran som leds av Pedagogiska forskningsanstalten vid universitetet i Oslo.

I Finland och i det övriga Norden har sammanställts stoff för detta försök. Stoffet har indelats i fyra ämnesgrupper: 1) Kunskaper och erfarenheter om vår miljö, 2) Mark, vatten, luft, ljud, energi och nedsmutningsproblem, 3) Ekosystem och 4) Befolkning, näring, hälsa – naturresurser. Enligt det nordiska projektet för miljöfostran utgörs miljöfostran av stoff från flera vetenskapsområden. Förutom natursektorerna samt växelverkan – relationerna mellan människan och naturen bör man även känna till de historiska och samhällsliga kriterier, vilka har förändrat och förändrar både naturen och den övriga omgivningen.

Skolstyrelsens uppfattning är, att den arkitektur- och byggnadsmiljöfostran, som framlagts i medlemsförslaget ingår som ett delområde i den miljöfostran som förverkligas som genomslagsämne i skolorna. För att främja undervisningen i detta enligt skolstyrelsens uppfattning viktiga delområde av miljöfostran borde arkitektur- och byggnadsmiljöfostran, om möjligt, innefattas i ovannämnda nordiska projekt för utveckling av miljö-

fostran. Med hjälp av det försök som förutsätts i projektet kunde man klarlägga utgångspunkterna för kursplanerna för ifrågavarande undervisning. Utgångspunkterna kunde utnyttjas i utvecklingsarbetet för egna undervisningsplaner i varje nordiskt land. I samband med försöket borde även klarläggas frågorna i anslutning till det läro- och undervisningsmaterial som behövs i miljöfostran i varje nordiskt land.

Helsingfors den 24 augusti 1981

Vesa Lyytikäinen

Avdelningschef

Jaakko Linnankivi

Överinspektör

Yrkesutbildningsstyrelsen:¹

Under genomförandet av mellanstadiereformen åren 1982–1988 kommer den för alla elever gemensamma allmänbildande undervisningen under första läsåret, den s. k. allmänna perioden, att omfatta konst- och miljöfostran. Timantalet varierar mellan 27 och 38 timmar beroende på vilken grundlinje det är fråga om. Den andel miljöfostran har i undervisningen omfattar huvudsakligen planering och vård av den bebyggda miljön samt produktkunskap om en del av den bebyggda miljön.

Yrkesutbildningsstyrelsen utreder också som bäst vilka läromedel och vilken apparatur som behövs i läroämnet.

Yrkesutbildningsstyrelsen förbereder därutöver igångsättande av försök i miljöfostran på olika utbildningsområden med början läsåret 1982–83. Försöket utgör en fortsättning på motsvarande samnordiska försök i grundskolan som det Nordiska ministerrådet satte i gång. I försöket utreds främst möjligheten att beakta ekologiska miljöfrågor, men det finns också utrymme för behandling av motiv som gäller byggnadsmiljön.

Inom vissa av yrkesutbildningens grundlinjer behandlas frågor som sammanhänger med byggnadsmiljön i nära anslutning till yrkesämnena. Sådana är t. ex. grundlinjen för byggnadsteknik (utbildning av byggnadsarkitekter, byggnadsingenjörer och byggnadstekniker), grundlinjen för trädgårdsskötsel (parklinjen för trädgårdsmästare) samt grundlinje för hemslöjd- och konstindustri, där miljöfrågorna tas upp mycket grundligt ur yrkets synvinkel.

Yrkesutbildningsstyrelsen konstaterar dock att trots att frågor som gäller byggnadsmiljön kommer upp som ett för alla elever gemensamt allmänbildande läroämne är timantalet rätt anspråkslöst. För att timmarna i

¹ Yttrandet översatt från finska

miljöfostran skall kunna utnyttjas effektivt är det nödvändigt att motivkretsen i grundskolans läroplan tas upp i grunden.

I frågor som gäller byggnadsmiljön anser yrkesutbildningsstyrelsen att det finns förutsättningar för nordiskt samarbete t. ex. i samband med försöket i miljöfostran, där man kan främja utbyte av information om den miljöfostran som ges inom skolväsendet i olika länder. Yrkesutbildningsstyrelsen anser det också nödvändigt att samnordisk fortbildning för lärare anordnas i ämnet.

Helsingfors den 10 juli 1981

Vid förfall för generaldirektören

Reijo Virtanen
Överdirektör

Olli Rätty
Byråchef

Museiverket¹:

Museiverket anser att förslaget också stöder dess verksamhetsområde och målsättningar och att det i och för sig är bra och värt understöd. Fastän man redan i många utbildningssammanhang fäst allt större uppmärksamhet vid frågor i anslutning till den bebyggda miljön, kan situationen trots detta inte anses vara löst eller slutgiltigt ordnad. Därför är det enligt museiverkets mening ytterst viktigt att man kan öka och effektivera grundskoleutbildningen i synnerhet när det gäller miljöproblem och historiska byggnader. Utbildningen är inte heller tillräcklig på institutnivån när det gäller att höja byggandets estetiska kvalitet. Museiverket har dessutom i olika sammanhang understrukit vikten av vederbörlig vidareutbildning för den planerarkår som ansvarar för byggnadsmiljön och de kommunala förtroendemän som sysslar med byggnadsinspektion och byggande.

Det väckta medlemsförslaget skulle, om det genomförs, innebära betydliga framsteg och ge bättre möjligheter än nu att organisera omfattande framgångsrik miljöundervisning. Därför stöder museiverket medlemsförslaget om att arkitektur och miljöfostran tas med i undervisningsinstitutens läroplan.

Helsingfors den 10 september 1981

C.J. Gardberg
Överdirektör, statsarkeolog

Antero Sinisalo
Avdelningsledare

¹ Yttrandet översatt från finska

Statens audiovisuella central¹:

Förslaget om att arkitektur- och miljöfostran skulle effektiviseras och bättre än för närvarande beaktas också i skolornas läroplaner är enligt statens audiovisuella centrals uppfattning värt allt understöd, eftersom dessa frågor direkt påverkar människornas vardagliga levnadsmiljö och livskvaliteten också långt in i framtiden. De snabba förändringarna i samhället river ofta ned miljön, och att öka människornas medvetenhet i dessa frågor är en verkligt brådskande och betydelsefull angelägenhet.

I frågor av denna typ är det audiovisuella och i synnerhet visuella framställningssättet rentav en nödvändighet. En förutsättning för att undervisnings- och upplysningsverksamheten skall kunna effektiviseras är planmässig produktion och distribution av det audiovisuella materialet förutsätter. Möjligheterna till nordiskt samarbete på detta område skulle uppenbarligen vara goda. I första hand borde allt förefintligt material i de olika länderna inventeras. Bland annat statens AV-central förmedlar redan detta slags material, främst diaserier, och efterfrågan på dem visar att läroanstalterna verkligen intresserar sig för frågan.

Medlemsförslaget omnämner som ett konkret exempel inrättandet av en centralbank för byte av diapositiv, som inleddes inom ramen för temaåret "En trivsamt miljö". Avsikten är att elever i olika delar av landet skall fotografera sin miljö, och statens AV-central skulle låna ut dessa diaserier. För närvarande föreligger det dock en risk för att initiativet skall bli ett undantagsfall och de uppställda målen inte kommer att nås, och förden skull behövs fortsatt planering och effektiviserad information så att företaget kan ros i land. Att koppla in det nordiska samarbetet kunde vara ett steg som på nytt stimulerar verksamheten och samtidigt ökar elevernas kunskaper om förhållandena i de övriga nordiska länderna.

Med beaktande av ärendets vikt hoppas statens AV-central att medlemsförslaget så snart som möjligt skall kunna undersökas i detalj och att resultatet skall bli en samnordisk plan för den undervisning som gäller byggnadsmiljön. Detta skulle innebära en avsevärd förbättring i tillgången på läromedel och vidarebehandlingen av saken i de olika länderna. Begreppet byggnadsmiljö borde ses i så bred betydelse som möjligt och inte enbart tas upp ur arkitektorens synvinkel.

Helsingfors i juli 1981

Kalevi Pihanurmi
Direktionsordförande

Aino Toivonen
Direktör

¹ Yttrandet översatt från finska

Ålands landskapsstyrelse:

En byggnad är en väsentlig del av ett kulturlandskap. Dess utformning i samklang eller i disharmoni med omgivande byggnader ger betraktaren ett bestående intryck av samhället där byggnaden uppförts. Därför är det av betydelse att kunskap om regionala och nationella särdrag i arkitekturen finns att tillgå för den som står i beråd att uppföra en byggnad. Det är alltså viktigt att utbildningsinstitutioner för arkitekter och byggmästare har byggnadsmiljöfrågor på sitt undervisningsprogram. Den vägen kan t. ex. kommunala byggnadsnämnder få den sakkunskap som behövs. Att införa byggnadsmiljöfrågor som skilt ämne i grundskolor och gymnasieskolor torde stöta på oöverstigligen svårigheter på grund av det redan förut späckade undervisningsprogrammet.

Ålands landskapsstyrelse förordar förslaget del a) med ovanstående förbehåll och del b) i sin helhet.

Mariehamn den 22 juni 1981

Folke Woivalin

Lantråd

Börje Karlsson

Utbildningschef

Medborgar- och arbetarinstitutens förbund (MAIF) r. f.:

Enligt MAIF behandlar medlemsförslaget en viktig och aktuell fråga. Förbundet omfattar den i förslaget framförda uppfattningen, att människorna i allmänhet äger bristande kunskap om den bebyggda miljöns grundläggande faktorer och att man genom miljöfostran kan öka människans insikter i dessa frågor samt aktivera dem att verka för en bättre livsmiljö.

Medborgar- och arbetarinstitutet är fritidsläroinrättningar för vuxna. Deras verksamhetsområde omspannar hela landet (ca 550 000 studerande arbetsåret 1980–81). Planeringen av undervisningen är mycket flexibel; institutet tar sikte på att tillfredsställa aktuella utbildningsbehov inom sitt verksamhetsområde. Den i medlemsförslaget föreslagna typen av undervisning lämpar sig väl för medborgar- och arbetarinstitutet. Som stöd för undervisningen kan man använda den av Finlands arkitektförbund utgivna handboken "Viihtyisä ympäristö" (Trivsamt omgivning).

Hänvisande till det ovanstående konstaterar MAIF, att förbundet understöder de i medlemsförslaget framförda förslagen om utredning av möjlig-

heterna att ordna undervisning beträffande byggnadsmiljön. Samtidigt
 noterar MAIF, att medborgar- och arbetarinstituten kan delta i utbild-
 ning av vuxenbefolkningen genom att ordna undervisning i miljöfostran.

Helsingfors den 8 juni 1981

Kansalais- ja työväenopistojen liitto (KTOL) r. y.
 Medborgar- och arbetarinstitutens förbund (MAIF) r. f.

Pirkko Aro
 Ordförande

Timo Toiviainen
 Verksamhetsledare

Suomen kotiseutuliitto (Finlands hembygdsförbund)¹:

Finlands hembygdsförbund noterar med tillfredsställelse Nordiska rå-
 dets medlemsförslag om att uppta arkitektur- och miljöfostran i skolunder-
 visningen samt förslaget om nordiskt samarbete angående detta. Finlands
 hembygdsförbund har fäst uppmärksamhet vid skolundervisningen i miljö-
 kultur redan under flera år i sin publikationsverksamhet samt bl. a. genom
 att ta initiativet om att i skolorna fira ett temaår "Trivsamt miljö" och
 genom att för temaåret utge läromaterial, som skolstyrelsen utdelar i
 skolorna. På denna basis stöder Finlands hembygdsförbund det väckta
 förslaget varmt och föreslår i det följande några synpunkter angående
 sakens genomförande i praktiken.

Arkitektur- och miljöfostran bör upptas bl. a. i läroinnehåll och lärobö-
 ker i bildkonst, naturvetenskap, omgivningslära och historia och i grund-
 skolor och gymnasier, fastän lärokurserna i olika ämnen numera är mycket
 omfattande. I stället för separata läropaket som ofta inte utnyttjas, skulle
 "officiellt" upptagande av en motivkrets som en organisk del av läroinne-
 hållet inverka positivt både på lärarnas och elevernas attityder.

I fråga om arkitekturen borde i undervisningen behandlas byggnadssät-
 tet samt teknologins och produktionssättets inverkan på byggandet. Under
 hantverkseran var arkitekturen annorlunda än under elementbyggandet,
 eftersom varje teknologi har sina egna begränsningar och fördelar. Sålunda
 skulle förståelsen för byggnadssättet motverka förståelsen för arkitek-
 turen.

Som regionala underorganisationer till Finlands hembygdsförbund har
 fungerande landskapsförbund på landskapsnivå producerat läromedel om
 motivkretsen. Likaså har hembygdsföreningarna utarbetat material för att
 användas på lokal nivå. Förbundet anser därför att detta samt utnyttjandet

¹ Yttrandet översatt från finska.

av existerande material och producerandet av nytt för undervisningen lämpligt material närmast ankommer på lokala skolmyndigheter, lärare och hembygdsföreningar gemensamt. Detta samarbete bör styras på initiativ av skolstyrelsen, kommunala centralorganisationer och Finlands hembygdsförbund.

Enligt Finlands hembygdsförbunds uppfattning borde huvudvikten i undervisningen i arkitektur- och miljöfostran dock riktas på utbildningen efter grundskolan. Detta förutsätter bl. a. att denna motivkrets ges allt större vikt inom bildningsorganisationernas vuxenutbildningsverksamhet. För att förverkliga detta bör man utveckla bildningsorganisationernas samarbete på riksnivå och samnordisk nivå. Undervisningen på området borde utom i vuxenutbildningen också ges i yrkesläroanstalterna inom tekniken och på lantbruksområdet.

I utbildningen av de personer som ansvarar för grundreparationsrådgivningen i kommunerna bör det upptas både undervisning i miljökultur och attityduppfostran. Väsentligt är undervisning i inställningen till den vardagliga bebyggda miljön. Dessa attityder kan man påverka bl. a. i samband med byggnadsinspektionsverksamhet och byggnadsinstruktioner i anslutning till planeringen. Synnerligen viktigt är utbildningen av kommunala förtroendemän och tjänstemän som ansvarar för planering och byggande: i nyckelposition står bl. a. byggnadsinspektörer och medlemmar i byggnadsnämnden, i vilkas utbildning man fäst för litet uppmärksamhet vid miljökultur.

Som nordiska samarbetsformer kunde åtminstone till en början vara erfarenhets-, material- och impulsutbyte samt idégivning. Det skulle vara värdefullt att undersöka arkitekturen i de olika nordiska länderna samt jämföra t. ex. olika metoder. Det skulle vara intressant att få belyst t. ex. parallellmaterial om trähusbyggandet i Norge och Finland.

De nordiska hembygdsorganisationerna har sinsemellan förberett inrättandet av en nordisk samarbetsorganisation som täcker hela den nedärvda kulturen och miljökulturen. Nordisk samverkan för hembygdsarbete, som påbörjar sin verksamhet i januari nästa år, skulle kunna fungera som en informationskanal även i frågor om undervisningen på området och utvecklandet av läroplan. Därför är det viktigt att få Nordiska rådets stöd till det samarbete som skall inrättas.

Finlands hembygdsförbund föreslår också att man i samarbete mellan Nordiska rådet och Samverkan för hembygdsarbete med jämna mellanrum anordnar samnordiska seminarier om miljökultur t. ex. på Hanaholmens kulturcentrum.

Helsingfors den 17 september 1981

Finlands hembygdsförbund

Väinö Ryyppö

Ordförande för styrelsen

Markku Tanner
Verksamhetsledare

Samverkande bildningsorganisationerna rf:¹

Enligt Samverkande bildningsorganisationernas uppfattning tar medlemsförslaget upp en mycket viktig och aktuell sak. Under de senaste årtiondena har man i offentligheten allt mer börjat fästa uppmärksamhet både vid vantrivseln i de nya stadsområdena och å andra sidan förstörandet av kulturhistoriskt värdefulla byggnader. I medlemsförslaget konstateras att estetiska värden i byggandet ofta fått vika undan för ekonomiska och funktionella aspekter.

För att få människorna att intressera sig mera för sin egen bostadsmiljöns utveckling samt att mera omfattande inse betydelsen av den bebyggda miljön som en av de delfaktorer som fjärrar människorna från samhället och bidrar till vantrivseln, behövs det framför allt mera kunskap om dessa saker. Bildningsorganisationerna förenar sig om den i medlemsförslaget framförda uppfattningen om att människorna ännu har alltför litet kunskap om de grundläggande frågorna gällande den bebyggda miljön och härmed förbundna estetiska frågor. Med hjälp av miljöfostran är det möjligt att avhjälpa bristen på kunskap och aktivera människor till verksamhet för att förbättra miljön.

Utarbetandet av bra läromaterial måste anses utgå utgångspunkten för miljöfostran. Bildningsorganisationerna tillstyrker medlemsförslagets initiativ om att folkbildningsorganisationerna och landets arkitekter skulle starta ett samarbete för att utarbeta både litterärt och AV-material (diapositiv, filmer) för vuxnas bruk. Bildningsorganisationerna understryker dock att byggnadsmiljöfrågor inte borde behandlas separat och fristående från de övriga miljöfrågorna, utan läromaterialet borde planeras som en helhet, med beaktande av den bebyggda och naturenliga miljön. Detta förutsätter att naturskyddsförbunden och andra instanser som är väl förtrogna med miljöfostran tas med i samarbetet. Likaså bör miljöfostrans synvinkel utvidgas mot en social och sociopsykologisk inriktning, av vilken Finland redan har några positiva erfarenheter (vid Tekniska högskolan i Helsingfors ges undervisning i miljöpsykologi och fil. lic. Liisa Horellis lärobok om detta ämne utkommer hösten 1981).

För det nordiska samarbetets vidkommande konstaterar Bildningsorganisationerna att samarbetet bör utvecklas i synnerhet i läromaterialsfrå-

¹ Yttrandet översatt från finska

gor. Ett AV-material som konstaterats vara bra och ett litterärt läromaterial bör göras tillgängligt också för de övriga länderna och för översättningskostnader måste reserveras erforderliga anslag.

Helsingfors den 1 juli 1981

Samverkande bildningsorganisationerna rf

Jussi Pikkusaari

Ordförande

Helena Kekkonen

Generalsekreterare

Suomen arkkitehtiliitto · Finlands arkitektförbund ry.:

Finlands arkitektförbund ställer sig positivt till det medlemsförslag som väcktes i Nordiska rådet för att utveckla miljöfostran och utsträcka samarbetet på nordisk nivå. Fast miljökrisen är följd av många andra faktorer än bara upplysningsbrist, har det ändå en grundläggande betydelse när vi strävar mot bättre miljökvalitet.

Upplysningsarbetet borde börja så tidigt som möjligt, redan på lågstadiet i grundskolan. Vid sidan av grundskolorna borde man i en nära framtid speciellt fästa uppmärksamhet vid utvecklandet av vuxenutbildning för att nå de aktiva samhällsmedlemmar som nu arbetar som byggare och beslutsfattare. Samarbetet mellan dessa inrättningar och kommunala planläggningsorgan är mycket viktigt.

För att betona vikten av miljöfostran, började Finlands arkitektförbund förbereda också i förslaget nämnda publikationsserie "Trivsamt miljö". Hittills har utkommit handboken för lärare, diaserie som berättar om finska miljöns och kulturlandskapets utveckling samt affischserie om kyrkobyns utvecklingskedan. Genom medlemmarna av Finlands arkitektförbund har skolorna erhållit information baserad på materialet. Enligt Finlands arkitektförbunds erfarenheter i fråga om läromedel, bör man speciellt understryka behovet av resurser för beredningsarbete. Förutom vidareutveckling av materialet måste man också betona experternas ansvar för spridning av information. Det behövs samarbete mellan hem och skola samt experter. Andra experter utöver planläggare är samhällsarbetare, sociologer och de som intresserar sig för hembygdskultur m. m.

Som målsättning för miljöfostran kan inte tas att varje individ blir utbildad som planerare och sålunda utan yrkeshjälp klarar sig med till exempel ovan nämnda uppgifter. Planläggning förutsätter yrkesutbildning och därtill hörande långsiktig yrkeserfarenhet. Som utgångspunkt bör man sätta att varje individ genom uppfostran får de nödiga grundkunskaper, lär dem utnyttja informationskällor samt de speciella begrepp och språk, som

behøvs t. ex. i planleggingssamarbeide med arkitekter. Till trivsamt miljø h r att man utnyttjar sakkunnige eksperter. Ett av målen i miljöfostran  r att man hjälper alle og envar att på allra bästa sätt utnyttja arkitekter og andre eksperter såväl i privata som kommunale bygnadsprosjekt.

De fem punkterne på andra sidan är typiske frågor som b r l sast tillsammans med eksperter. Man kan inte ge någon patentlösning på frågorna. Eksisterende milj  påverkar mycket de slutlige l sningarna. I forslaget vidarebehandling b r dette avsnitt behandlast mera allmänt og i stället konsentrere sig mera på grundproblemer og ikke gå in for mycket på detaljer og detaljproblemer.

Byggaren måste også veta tilr kkelig mycket om konkrete delfr gor.

Typiske problemsituasjoner  r bl. a.:

- tillbygning av gammel bygning
- extra v rmeisolerings til gammel bygning
- nybygning til redan bygde miljön.

Finlands arkitektforbund st der de i Nordiske rådet gjorte forslagene og år glad över att denna fråga har fått bakom sig så vide politiske kretsar.

Helsingfors i juli 1981

Ej sign.

Norge

Kirke- og undervisningsdepartementet:

Saken har vært lagt fram for Miljøverndepartementet som støtter forslaget; jfr. vedlagte kopi av brev av 13. august d.  .

Forlaget har også vært lagt fram for Grunnskoler det og Rådet for videregående opplæring som er enig i at problemer omkring v re bygningsmiljøer b r vies oppmerksomhet også i v re allmenndannende skoler.

Departementet anser at undervisningen bør legge særlig vekt på de faser i ethvert byggeprosjekt der det er mulig for brukere og samfunnsinteresserte   øve innflytelse.

Når det gjelder grunnskolen, peker vi på at sp rsm l som gjelder stil, arkitektur og byggmilj et i noen grad er tatt opp i Mønsterplanen. Slike emner er med i opplegget for samfunnsfag, heimkunnskap og forming, og nevnt i planen for forming som valgfag og i emner under Miljø- og naturvern og Familiekunnskap.

Det er imidlertid ønskelig   få styrket denne undervisningen og gitt den st rre plass i de nevnte fag og emner, og muligens også få innarbeidet slike emner i andre fag. Det bør kunne utarbeides eget tilbud i undervisning om

byggmiljøet som valgfag og valgemne. Det er da nødvendig å få produsert egnet materiell og få organisert kurs for lærere.

Byggmiljøspørsmål opptar ellers mange av voksenopplæringsorganisasjonene og blir behandlet i ulike typer opplæringstiltak. Problemene som nevnes i medlemsforslaget vil sannsynligvis i stigende grad komme til å oppta alle samfunnsinteresserte og dermed også bli enda mer aktuelt som debatt- og undervisningstema i det organiserte voksenopplæringsarbeidet.

På bakgrunn av de innkomne svar og det som er uttalt ovenfor, vil departementet i prinsippet støtte forslaget.

Etter fullmakt

Olav Hove

Miljøverndepartementet har i skrivelse den 13 augusti 1981 forklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Arkitektøgskolen i Oslo:

Arkitektøgskolen i Oslo vil varmt støtte det fremsatte medlemsforslag om å utrede mulighetene for en viss allmen undervisning i arkitektur- og bygningsmiljøspørsmål og – forståelse ved grunnskoler, videregående skoler, m. v. Likeledes støttes tanken om å utrede forutsetningene for samarbeide på nordisk basis innenfor slik undervisningsvirksomhet. De nordiske arkitektur- og bygningsmiljøer er så nær beslektet at et samarbeid på dette område uten tvil vil være fruktbart for alle parter.

Innenfor vårt allmenne undervisningssystem i Norge idag er det praktisk talt ikke gitt noen plass for elementær introduksjon av kunnskaper om så grunnleggende kulturfaktorer som arkitektur, byggeskikk og lokale bygningsmiljøer.

Som påpekt i det fremsatte forslag, er den store mangel på kunnskaper hos folk flest om estetikk, stilarter, arkitektur og bygningsmiljø, – generelt, i nasjonal og i lokal sammenheng, utvilsomt en medvirkende årsak til at estetiske verdier så lett blir nedvurdert i våre dagers samfunn. Større allmenkunnskaper på disse felt er høyst påkrevet, om vi skal makte å bevare vår kulturelle egenart i fremtiden.

Arkitektøgskolen i Oslo vil kunne yte faglige bidrag til en slik undervisning og en slik utvikling som er nevnt. En vil derfor gjerne komme tilbake til saken med det første.

Oslo, 23. juli 1981

På vegne av Arkitektøgskolens forskningsutvalg

Erik Lorange

Formann
Professor i Plan I

Norske kommuners sentralforbund:

Undervisning i byggemiljøspørsmål er dekt slik i læreplaner for grunnskole og videregående skole i Norge:

– I grunnskolen inngår dette i de obligatoriske emner miljø- og naturvern og familiekunnskap samt innen deler av obligatoriske fag og da især samfunnsfag. Dertil kan dette inngå i valgfag, bl.a. del studieemner på ungdomstrinnet.

– I videregående skole kan dette inngå i valgfag, bl.a. del miljøfag/miljølære/miljøvern, i flere studieretninger.

I den anledning vises til mønsterplan for grunnskolen og fagplaner for videregående skole.

Det vil være positivt om det på nordisk basis utvikles flere hjelpemidler til bruk i undervisningen i byggemiljøspørsmål.

Oslo, 24. juli 1981

Arne Rødskog

Kåre Kjolle

Norsk forening for bolig- og byplanlegging:

Norsk forening for bolig- og byplanlegging vil støtte forslaget om å innføre i grunnskolen og den videregående skole bedre kunnskapsformidling om bygge- og miljø-verdier.

I våre daglige omgivelser – vårt kulturlandskap, våre bylandskap og våre bygder foregår en planlegging og bygging som altfor ofte er løsrevet fra hva barn og ungdom – og mange voksne – kan få glede av og identitet med.

En forståelse for den kultur som burde ligge i våre menneskeskapte miljøer er minst like viktig som den øvrige kulturundervisning i skolen. Arkitektur – i videste forstand – burde være en hovedkomponent i vårt miljø-arbeid og vår kulturelle utvikling.

Om dette kan innføres i skolen, legges et vesentlig grunnlag for arbeid med å forbedre miljøer i våre bo- og arbeidsområder og i vårt landskap.

Oslo, 27. juli 1981

Norsk forening for bolig- og byplanlegging

Erik Anker

Norges byggforskningsinstitutt:

Norges byggforskningsinstitutt har ikke arbeidet med boligspørsmål som undervisningsfag i grunnskole eller videregående skole. Vi har derfor ingen egen erfaring om hvordan slik undervisning kan innpasses i skolen, eller hvordan undervisningen på dette feltet kan legges opp. Skoleverket har imidlertid et ansvar for å oppdra til en mer bevisst holdning når det gjelder bygningsmiljøspørsmål.

De fleste mennesker kommer før eller siden i en situasjon hvor de skal ta stilling til bygningsmessige forandringer i sine nære omgivelser. Det kan være direkte knyttet til husbygging eller forandringer av egen bolig. Men det kan også være saker som berører større områder, som strøksforandringer, sanering, trafikkplaner, osv. Hvordan slike forandringer skjer og hva de kan føre til, er det viktig at alle vet. Bare med kunnskaper om hva som skaper gode boligmiljøer, kan en oppnå bevissthet, som igjen kan føre til større forståelse og aktivitet hos dem det angår.

Dette dreier seg om mer enn arkitekturvirkemidler, selv om det er viktig å spre kunnskap også her. Vi er derfor noe overrasket over de eksempler som er nevnt i forslaget for å illustrere et slikt undervisningsopplegg. Også i Norge er det en del av grunnskoleundervisningen som kan sies å berøre dette temaet. Vi tenker på orienteringsfagene som i noen grad går inn på lokalhistorie.

Sett fra vårt synspunkt ville det være en styrke om skolen kunne vie emnet større oppmerksomhet. Hvordan undervisningsopplegget skal utformes, har vi ingen bestemte oppfatninger om.

Oslo, 23. juli 1981

Norges byggforskningsinstitutt

Sven Erik Lundby

Ivar Jørgensen

Samnemnda for studiearbeid:

Vårt styre behandlet saken i møte 22/6-81 der det ble gjort slikt vedtak:
 "Styret i Samnemnda for studiearbeid uttaler at de støtter de forslag som tas opp i *medlemsforslag A 606 k*. Samnemnda understreker nødvendigheten av å øke forståelsen for de etiske og miljømessige sider når det gjelder arkitektoniske og kulturelle forhold ved og i bygninger.

Samnemnda for studiearbeid er enig i at voksenopplæringstiltak innenfor dette området vil være et av de viktigste redskaper for å nå de mål som beskrives i medlemsforslaget. Samnemnda vil peke på at særlig vil visuelle

opplegg kunne få stor innflytelse, og en vil rette oppmerksomheten mot at fjernundervisning (multimediatiltak) og de nordiske kringkastingsselskaper bør være sentrale elementer i voksenopplæring og folkeopplysningsarbeidet.”

Oslo, 7. juli 1981

Samnemnda for studiearbeid

Ole Ormseth

Generalsekretær

Sverige

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer:

Inledningsvis vill ämbetet dröja något vid skälen för att stärka kunskapsförmedlingen om den byggda miljön och dess värden.

Det finns i dag en medveten strävan att vidga medborgarnas delaktighet i förvaltningen och förändringen av den fysiska miljön genom att ge dem både bättre insyn i och starkare inflytande över planerings- och genomförandeprocessen. En sådan strävan har exempelvis kommit till uttryck i förslaget till en ny plan- och bygglag (SOU 1979: 65–66). Förslaget innebär bl. a. att varje kommuninnevånare skall ha möjlighet till inflytande över kommunens planering och genom besvär kunna bevaka att kommunerna på ett tillfredsställande sätt tillämpar de regler som garanterar medinflytande, att utställningstiderna förlängs för att öka medborgarnas möjligheter att engagera sig i planförslagen samt att kommunerna skall vara skyldiga att aktivt verka för att en debatt kommer till stånd bland medborgarna om den fysiska planeringens mål och innehåll. Ett annat exempel är den diskussion som nu förs om ökat ansvar för hyresgästerna när det gäller upprustning och underhåll av närmiljön.

Lagstadgade bestämmelser om medborgarnas information och inflytande i det enskilda fallet är en viktig väg till en vidgad delaktighet för var och en i samhällsplaneringen och samhällsbyggandet. En andra väg är naturligtvis att mera allmänt försöka fördjupa kunskaperna och medvetenheten om både den byggda miljön och om de processer som styr dess tillkomst och omvandling. På den vägen får informationen närmast karaktär av grundläggande utbildning. Den utbildningen bör så långt som möjligt riktas till alla och envar, för att inte informationen och inflytandet i det enskilda fallet skall stanna vid en angelägenhet för ett fåtal initierade och engagerade. Den är därför en naturlig och angelägen uppgift för skolan liksom för folkbildningen.

Till den här utgångspunkten eller det här målet – att göra medborgarna

delaktiga i samhällsplaneringen och samhällsbyggandet – bör läggas det kulturpolitiska målet att ge var och en del av det kulturarv som den byggda och odlade miljön representerar. Målen är inte identiska men de har naturligtvis ett starkt samband.

Det har ofta sagts att bevarandet av den historiska kontinuiteten i vår miljö har en grundläggande betydelse för den enskildes känsla av trygghet och förankring i tillvaron. Om man har den uppfattningen, måste man samtidigt sträva efter att ge var och en tillgång till den kunskap om gången tid som fordras för att känslan av delaktighet i ett gemensamt kulturarv och en kontinuitet skall kunna uppstå. I 70-talets kulturpolitiska beslut, där riktlinjerna för den statliga kulturpolitiken stakades ut, betonades också att samhällets insatser för äldre tiders kultur inte skulle få begränsas till ett passivt bevarande, utan tvärtom att "kraftfulla åtgärder måste till för att levandegöra och föra vidare vårt kulturarv" (Prop 1974: 28). För att sådana riktlinjer och åtgärder skall få en bred genomslagskraft i samhället, fordras i första hand att de förankras och genomförs i skolundervisningen.

Det här är tankegångar som redan i viss utsträckning har omsatts i handling. Åtskilliga museer har i samarbete med skolan utvecklat en betydelsefull verksamhet med att belysa och konkretisera den utveckling som fört fram till dagens samhälle genom ett studium av barnens vardagsmiljö. En mycket omfattande verksamhet av det här slaget har byggts upp av Stockholms stadsmuseum i samarbete med Stockholms skolförvaltning.

Nyligen har också i Sverige introducerats den undervisningsform som här har kallats "Gatan som klassrum". I sammanhanget kan det också vara skäl att nämna att skolan aktivt medverkade i den kampanj som bedrevs under det europeiska byggnadsvårdsåret 1975.

När det gäller folkbildningen gör hembygdsrörelsen sedan länge utomordentligt viktiga insatser för att göra kulturarvet i vardagsmiljön levande. Under senare år har också "gräv där du står"-tanken nått en vid spridning inom folkbildningsrörelsen som helhet. Organisationernas breddade engagemang i ett levande kulturarv har nyligen kommit till starkt uttryck i rapporten Facklig kultursyn, som lagts fram inför 1981 års LO-kongress.

Motionärernas utgångspunkter sammanfaller till stora delar med dem som ämbetet nu har tagit upp, men i motionen finns också en stark betoning av ett estetiskt element i den föreslagna utbildningen – "arkitektur- och byggnadsmiljöfostran". Det är en aspekt på den byggda miljöns kvaliteter som länge har fört en ganska undanskymd tillvaro här i landet. Samtidigt börjar vi nu bli alltmera medvetna om de negativa effekterna av en starkt kommersialiserad material- och metodutveckling som med hård marknadsföring och snabba modeväxlingar styr sättet att genomföra uppbyggnaden och förnyelsen av bebyggelsen. I klarspråk kan man säga att en skräpkultur väller ut över vår byggnadskultur och att den moteld som sätts in av samhället på det här kulturpolitiska randområdet inte på något sätt kan jämföras med motsvarande åtgärder på andra delar av kulturområdet.

Också här finns det således eftersatta behov som skolan och folkbildningen i större utsträckning bör kunna tillgodose.

I de sammanhang som hittills har berörts har riksantikvarieämbetets medverkan varit mycket begränsad. Ämbetets insatser på utbildningens område har istället främst inriktats på att inom gymnasieskola och universitet åstadkomma en yrkesutbildning som tillgodoser kulturminnesvårdens behov av både specialister och av särskild yrkeskompetens hos sådana yrkeskategorier som är verksamma vid ombyggnad och underhåll av äldre bebyggelse. På ämbetets uppdrag utfördes sålunda år 1979 en utredning om utbildning inom kulturminnesvårdens ansvarsområde. Ämbetet anser att också de yrkesorienterade utbildningsfrågor som behandlats i detta utredningsarbete kan ses i perspektivet av ett nordiskt samarbete och bilägger för kännedom utredningen samt ämbetets sammanställning av remissvar som avgivits över utredningen jämte kommentarer och förslag till fortsatta åtgärder (Rapport 1981: 1).¹ Med utredningen och remissynpunkterna som grund har ämbetet nyligen inlett diskussioner med berörda myndigheter och institutioner om hur arbetet fortsättningsvis bör bedrivas.

Utredningen har emellertid också berört frågor som rör en mera allmänt orienterande utbildning om kulturminnesvård och byggnadsvård i gymnasieskolan. Skolöverstyrelsen har i sitt yttrande också givit stöd åt uppfattningen att kulturminnesvården bör ägnas större uppmärksamhet i utbildningen. Styrelsen redovisar följande möjligheter att åstadkomma detta inom ramen för nu gällande tim- och kursplaner:

- ökade inslag av kulturminnesvård i historieundervisningen
- tematiskt inriktade studier
- en mer allmän inriktning på kulturminnesvård på gymnasieskolans treåriga linjer
- samverkan mellan yrkesbetonade ämnen, arbetslivsorientering och svenska (gäller främst tvåårig bygg- och anläggningsteknisk linje men även andra tvååriga utbildningslinjer)
- utnyttjande av "timme till förfogande"
- studiebesök

Ämbetet har med de här utgångspunkterna inlett ett samarbete med skolöverstyrelsen om kulturminnesvården i gymnasieutbildningen. Samarbetet befinner sig dock ännu i ett förberedande skede och det är därför för tidigt att uttala sig om vilka resultat som det kan leda till.

Ämbetet har tidigare i år också redovisat utbildningsutredningen för utbildningsdepartementet och därvid bl. a. hemställt att gymnasieutredningen genom tilläggsdirektiv ges i uppdrag att närmare inventera och studera utbildningsbehovet på gymnasienivå inom kulturminnesvårdens ansvarsområde och då särskilt byggnadsvårdsutbildningen. Regeringen har dock genom beslut den 1 juli 1981 lämnat detta yrkande utan bifall.

¹ Här ej tryckt

Sammanfattningsvis vill riksantikvarieämbetet tillstyrka de utredningar som motionärerna föreslagit och i likhet med motionärerna betona att det är värdefullt att se de här utbildningsfrågorna i ett nordiskt perspektiv. Det samarbete som ämbetet redan har inlett med skolöverstyrelsen kan ses som en del i de åtgärder på nationell nivå som motionen aktualiserat. Ämbetet är berett att medverka i de föreslagna utredningarna på både nationell och nordisk nivå som företrädare för kulturminnesvården, men saknar dessvärre ordinarie resurser för att ta på sig ett huvudansvar för upplägning, styrning eller samordning av utredningsarbetet från svensk sida.

Stockholm den 12 augusti 1981

Riksantikvarieämbetet

Berit Lunning

T f riksantikvarie

Christian Laine

Skolöverstyrelsen (SÖ):

Självfallet är det önskvärt att alla får en grundläggande utbildning i hithörande frågor i skolan, men man måste vara medveten om att skolans insatser på dessa områden måste bli begränsade. När det gäller estetisk fostran, frågor om vad som är vackert respektive fult, vad som är äkta respektive plagiat osv blir skolans roll marginell. Avgörande är den hemmiljö barnen växer upp i. Det förhållandet att andra insatser än skolans har ett dominerande inflytande får givetvis ändå inte hindra att skolan söker göra de insatser som är möjliga.

1980 års läroplan för grundskolan (Lgr 80) träder i kraft från läsåret 1982/83. Där är visserligen inte byggnadsmiljöfrågor direkt framskrivna i kursplanerna, men i flera huvudmoment i de samhälls- och naturorienterade ämnena liksom i ämnet bild ingår sådana frågor. I lokalt utformade tillvalskurser kan dessa frågor också förekomma.

De exempel på konkreta detaljfrågor som ges i medlemsförslaget hör dock normalt inte hemma i grundskolans undervisning.

En viktig fråga som berör SÖ:s ansvarsområde är hur de tekniker och ingenjörer utbildas som handlägger byggnadsfrågor. Vår byggnadsmiljö påverkas ju i hög grad av såväl projektörer som tjänstemän vid byggnadsnämnderna. Berättigad kritik har riktats mot denna teknikerkår och även om kåren inte har hela ansvaret för de senaste decenniernas många gånger känslolösa stadsförnyelse kan SÖ inte bortse från att utbildningen varit något bristfällig i här aktuella avseenden.

En betydande del av ovannämnda tjänstemannakår utbildas på byggtknisk gren av gymnasieskolans fyraåriga tekniska linje (gymnasieingenjörstudie). Den rent byggtkniska utbildningen är mycket komprimerad och omfattar endast ca 1 1/3 läsår. Arkitektur och miljöfrågor behandlas i ämnet hus- och stadsplanering som omfattar 15–20 procent av studietiden sista läsåret för de elever som läser husbyggnadsteknisk variant. Eftersom ämnet omfattar en rad delmoment inses lätt att utrymmet för byggnadsmiljöstudier är begränsat. Dessutom måste även dessa elever ha en grundläggande estetisk fostran för att fackstudierna skall ge resultat.

I de kursplaneanvisningar för byggtkniska ämnen på fyraårig teknisk linje som SÖ nyligen har fastställt och som givits ut understryks emellertid att frågor om miljöhänsyn i byggandet skall ges vikt i undervisningen. I anvisningarna till ämnet hus- och stadsplanering sägs bl. a.

”Genom undervisning i byggnads- och samhällsplanering skall eleven ges insikt i och förståelse för hur miljöfaktorer, samhällsresurser, funktionella och estetiska krav och förutsättningar samverkar vid planering av byggnader och samhällen.

Viktigt är att eleverna uppmärksammas på miljöfrågornas betydelse och ges kännedom om nödvändigheten av bibehållen ekologisk balans vid allt samhällsbyggande. I detta sammanhang bör särskilt energifrågorna i samhällsbyggandet belysas.”

En förändring i organisationen av årskurs 4 på teknisk linje som införs hösten 1981 kan emellertid få större inverkan på utbildningen av miljömedvetna blivande byggnadsingenjörer. Från och med nästa läsår kan nämligen de skolor som så önskar ersätta den centralt fastställda timplanen med en sk ramtimplan vilken ger utrymme för lokala varianter och specialiseringar (30 av landets 39 skolor med årskurs 4 kommer att utnyttja denna flexibla organisation). Skolorna kan då erbjuda eleverna fördjupningskurser och de elever som önskar fördjupa sig i hus- och stadsplanering får då ägna betydligt mera tid åt detta ämne än vad som ingår i normaltimplanen. Kursplanen anger att de fördjupade studierna med fördel kan ske i form av projektarbete och elever i fjärde årskursen kan då behandla projekt av typen:

Inventering av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse

Nya hus i orter med gammal enhetlig bebyggelse (ex fiskelägen i Bohuslän)

Miljöhänsyn vid energisparåtgärder

Ombyggnad av äldre industrifastigheter

Ramtimplanerna kan ge oss ett mindre antal gymnasieingenjörer med bättre miljöutbildning än vad gymnasieskolan nu släpper ut.

SÖ vill emellertid understryka att det inte räcker med att utbilda miljömedvetna handläggare av byggnadsfrågor. Vi har starka strömningar i riktning mot att den enskilde byggaren själv skall få avgöra val av fasadmaterial, färg, taklutning osv och att samhället inte skall ”lägga sig i”. Kort

sagt den strävan att förverkliga formuleringen i byggningsbalken i 1734 års lag "tarve bonde flera hus bygge bäste han gitter".

I övrigt vill SÖ hänvisa till sitt yttrande 1980-09-17 över "Utbildning inom kulturminnesvårdens ansvarsområde. Utredning på uppdrag av Riksantikvarieämbetet utförd av Ingrid Sjöström och Olle Svedbom".

Med hänvisning till vad som anförts ovan anser SÖ att medlemsförslaget inte bör föranleda några ytterligare åtgärder inom skolans område.

Stockholm den 24 juli 1981

På skolöverstyrelsens vägnar

Lennart Teveborg

Bengt Olsson

Statens naturvårdsverk:

Statens naturvårdsverk har inga synpunkter på detaljerna i förslaget, som i stort inte ligger inom verkets arbetsområde.

Upplysningsvis kan meddelas att verket och skolöverstyrelsen har en gemensam arbetsgrupp för miljövårdsundervisning i grundskolan. Gruppen behandlar miljövård i vid bemärkelse och vissa frågor om arkitektur i förhållande till miljön kan inrymmas i denna undervisning.

Solna den 7 augusti 1981

Göran Persson

Karl-Gunnar Hellström

Bostadsstyrelsen:

I Sverige förekommer viss miljö- och arkitekturundervisning i skolväsendet med betoning på de funktionella aspekterna på den privata bostaden och den gemensamma bostadsmiljön. Det är dock ej denna sida av arkitektur och miljöfostran som förslagsställarna tar upp. De intresserar sig enbart för byggnadernas yttre estetiska värden som enligt deras resonemang underordnats de funktionella och ekonomiska aspekterna.

Förslagsställarna syftar till att samhällsmedlemmarna i allmänhet inte bara skall undervisas i olika byggstilar och bli förmögna att harmoniskt anpassa bebyggelse till omgivningen utan också vara väl förtrogna med val av takform, takmaterial, fasadmaterial, fönstertyp och färgsättning ur este-

tisk synpunkt. Dessa estetiska bedömningar kan naturligtvis aldrig göras lösryckta från tekniska, ekonomiska och funktionella aspekter, som samhällsmedlemmarna skulle behöva vara lika förtrogna med för att med tillfredsställande resultat kunna påverka utformningen av den bebyggda miljön.

En utökad undervisning i arkitektur och miljöfrågor innefattande lokala och nationella byggnadstraditioner och särdrag med utgångspunkt i de funktionella krav som ställs på olika slags byggnader och miljöer vore utan tvekan värdefull, liksom ett nordiskt samarbete i dessa frågor. Större kunskaper skulle kunna öka medborgarnas intresse för och engagemang i den byggda miljön. Däremot förefaller det orealistiskt att medborgarna i allmänhet skall tillägna sig de detaljkunskaper förslagsställarna nämner. I första hand bör detta kunskapsområde stärkas i specialistutbildningen så att stadsarkitekter och byggnadsnämnder bättre kan bistå medborgarna med råd och information och hävda de estetiska värdena.

Mot denna bakgrund tillstyrker bostadsstyrelsen medlemsförslaget till Nordiska rådet om att utreda förutsättningarna för utvidgad undervisning beträffande byggnadsmiljöfrågor och nordiskt samarbete inom denna undervisning, med beaktande av ovan anförda synpunkter på undervisningens innehåll och målsättning.

Stockholm den 6 augusti 1981

Bengt Johansson

Eva Björklund

Statens rad för byggnadsforskning:

BFR stödjer förslaget att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att utreda förutsättningarna för en förbättrad arkitektur- och miljöundervisning i skolorna, och att man söker etablera ett nordiskt samarbete i dessa frågor.

Inte minst skulle vi i Sverige ha glädje och nytta av att få dela erfarenheterna från de andra nordiska länderna, då man där förefaller ägna den byggda miljön stor omsorg, delvis beroende just av en av tradition utbredd kunskap och medvetenhet om dess värden.

De nordiska arkitektförbunden förväntas spela en aktiv roll i arbetet. Man skall dock inte glömma att museerna har stora kunskaper som de idag med stor öppenhet, men ofta med små resurser, söker förmedla i utställningar, stadsvandringar, skol- och förskoleprogram m. m.

BFR har uppmärksammat de frågeställningar som behandlas i medlemsförslaget och tagit några initiativ, för vilka skall redogöras nedan.

BFR lät 1976 genomföra ett seminarium med temat "Boende- och miljöundervisning i skolan", som finns dokumenterat i en rapport (2:77, Byggnadsfunktionslära, LTH). Där framhålls angelägna forsknings- och utredningsuppgifter inom området. Tyvärr kom inte seminariet att följas av några forskningsprojekt, delvis beroende på att initiativtagaren professor Carin Boalt gick i pension.

Hösten 1980 höll SAR ett motsvarande seminarium "Arkitektur- och miljöfrågor i grundskolan". Där presenterades bl. a. den finska läroboken "En trivsamt miljö", som nämns i det aktuella medlemsförslaget. BFR har förklarat sig berett att stödja en översättning och anpassning av skriften till svenska förhållanden.

Under FN:s barnår 1979 drevs ett projekt i Finspång, med stöd av bostadsdepartementet och BFR. Projektet avsåg att med miljöförbättringsmedel i första hand förbättra miljön för barn och ungdomar i ett bostadsområde. En delstudie ägnas skogårdens förändring, varvid skolans elever och lärare medverkade aktivt i planeringen.

Detta projekt, och andra liknande, visar att undervisning i närmiljöfrågor i hög grad engagerar barn. Vidare kan lärare i många olika ämnen samverka kring dessa frågor och det finns många utvecklingslinjer att arbeta efter i skolarbetet om man ser skolans omgivning som ett experimentfält.

Ett projekt som syftar till att studera hur boende och byggande behandlas i läromedlen på alla stadier i grundskolan kommer att pågå under 1981–1982. Om projektet visar att nya läromedel behöver utvecklas kommer BFR att samråda med de större läromedelsförlagen om detta.

BFR har vidare givit ett bidrag till Stockholms stadsmuseum för att dess arbete med förskole- och skolbarn i bebyggelsefrågor skall dokumenteras i en skrift. Stadsförnyelsekommittén har tagit initiativet.

Slutligen har frågan om stadsstudiecentrum, en idé hämtad från Englands "urban study centers", återkommit i diskussioner med BFR. En liten skrift om idéerna finns utgiven, "Stadsstudier" (BFR T24: 1980). Något konkret projekt har ännu inte kommit till stånd. BFR skulle dock gärna medverka till en sådan försöksverksamhet om förutsättningar för att centrum skapas i någon kommun i samverkan med lokala förvaltningar, skola, museer, lokala arkitekt- och hembygdsföreningar m. fl.

Stockholm den 29 juni 1981

Statens råd för byggnadsforskning

Ingrid Munro

Mikaela Eckerød

Statens planverk:

Planverket stöder i princip de redovisade synpunkterna på angelägenheten av en allmän arkitektur- och miljöfostran genom undervisning inom skolor, hembygdsföreningar etc.

Inom Sverige arbetas för närvarande på uppläggningskurser i olika institutioners regi, främst för byggnadstekniker, hantverkare, arkitekter m. m. Undervisningen bör även omfatta lägre skolstadier. En känsla för miljöns krav, då det gäller utformningen vid till- eller nybyggnader fordrar kunskap och estetisk medvetenhet även av den enskilde – såväl husägaren som hyresgästen.

Ett samråd mellan de nordiska länderna och ett utbyte av erfarenheter från de upprättade kurserna på olika nivåer kommer givetvis att bidra till att utveckla och förbättra verksamheten. Planverket anser det däremot inte nödvändigt att undervisningen direkt sker på nordisk basis.

Stockholm den 4 augusti 1981

Gösta Blücher

Malin Holmer

Svenska kommunförbundet:

I Sverige har en ny läroplan för grundskolan fastställts att gälla fr. o. m. läsåret 1982/83. Ätminstone för den svenska grundskolans del gäller alltså att tidpunkten att aktualisera nya moment i undervisningen inte är särskilt lämplig. Det ansträngda ekonomiska läget utgör naturligtvis också ett hinder mot utvecklandet av nya ambitioner inom skolan.

Å andra sidan kan konstateras att det både i grundskolan och gymnasieskolan finns moment där man vid tillgång till lämpliga läromedel kunde tänkas bereda visst ökat utrymme för kunskapsförmedling om byggnads- miljöfrågor. Styrelsen finner därför inte anledning motsätta sig föreslagen utredning under förutsättning att den inriktas på att belysa möjligheterna att förbättra de praktiska förutsättningarna för undervisning om byggnads- miljöfrågor inom ramen för antagna läroplaner. Bland annat kan tänkas, att personal vid de lokala stadsarkitektkontoren med material och exempel från den egna kommunen kan medverka med orienteringar om byggnads- miljöfrågor. Självfallet förutsätter styrelsen att det noga beaktas att kostnadsökande förslag inte kan accepteras.

Stockholm den 4 september 1981

Svenska kommunförbundet

Inge Hörén

Svenska naturskyddsföreningen:

— — — Föreningen ber härmed få meddela att byggnadsmiljöfrågorna ligger utanför föreningens verksamhetsområde, varför föreningen avstår från att lämna synpunkter på förslaget.

Stockholm den 25 juni 1981

Svenska naturskyddsföreningen

Bo Olsson

Sekreterare

Folkbildningsförbundet:

Folkbildningsförbundet som beretts tillfälle att ge synpunkter på medlemsförslaget enligt ovan finner det mycket angeläget att en undervisning genomföres beträffande byggnadsmiljöfrågor. Av stor betydelse är att studieförbunden i god tid får tillfälle att samråda om dessa frågor och en tillgång till aktuell information om debatt, forskning och utvecklingsarbete.

Det är också angeläget att även folkhögskolorna orienteras i detta sammanhang och engageras för frågan.

Folkbildningsförbundet tillstyrker en utredning om förutsättningarna för ett nordiskt samarbete och vill understryka nödvändigheten av en kontakt med de nordiska samarbetsorganen för folkbildning i detta sammanhang.

Stockholm den 14 augusti 1981

Folkbildningsförbundet

Ralph Uddman

ArkitektFörbundet:

Arkitekter, inkluderande inrednings- och landskapsarkitekter, är den yrkesgrupp som i första hand har att svara för kvalitén i miljöplanering. Det är emellertid förbundets uppfattning att arkitektur- och miljöfrågorna inte bör förbehållas en liten grupp experter. Tvärtom måste arbetet med att forma vår gemensamma fysiska miljö ske i ett samspel mellan å ena sidan experten/arkitekten och å andra sidan beställare, brukare, politiker och allmänhet. Medborgarnas intresse för och kunskaper om arkitektur- och miljöfrågor utgör en viktig grund både för en kvalificerad arkitektinsats och för en demokratisk planeringsprocess.

Mot denna bakgrund anser ArkitektFörbundet det vara ytterst angeläget

med en utökad undervisning i byggnadsmiljöfrågor i första hand i grundskolan men även i gymnasieskolan. Förbundet tillstyrker förslaget att utreda förutsättningarna för en sådan utbildning. Det förefaller även naturligt att i detta sammanhang etablera ett nordiskt samarbete. Här vill förbundet peka på det arbete som bedrivs av arkitekternas yrkesideella organisation i Sverige, SAR, i samarbete med övriga nordiska länders arkitektförbund.

ArkitektFörbundet anser dock att förslagsställarna har gett arkitektur- och miljöfrågorna en alltför snäv vinklig. Enligt förbundets mening är det angeläget att se dessa frågor i ett helhetsperspektiv och inte begränsa sig enbart till byggnaders estetiska och kulturhistoriska värde. Det är riktigt att de estetiska kraven är viktiga och delvis försummande, men de får inte ses isolerade från (och står heller inte i motsättning till) övriga aspekter på den fysiska miljön – funktionella, ekonomiska, sociala osv. En allmän och grundläggande utbildning i arkitektur- och miljöfrågor måste enligt förbundets uppfattning utöver estetisk och kulturhistorisk fostran även skapa förståelse för vikten av att sammanväga olika krav och aspekter till en fungerande helhetsmiljö, samt ge kunskaper om planeringsprocessen och gällande lagstiftning med särskild inriktning mot när och hur beslut kan påverkas.

Det är ArkitektFörbundets förhoppning att man i den fortsatta handläggningen behandlar frågan om arkitektur- och byggnadsmiljöfostran i grund- och gymnasieskolan utifrån detta vidare perspektiv på planeringen och utformningen av den fysiska miljön.

ArkitektFörbundet är om så önskas givetvis berett att medverka i en eventuell utredning.

Stockholm den 12 augusti 1981

ArkitektFörbundet

Paul Ahlkvist

Förbundsordförande

Per Lander

Förbundssekreterare

Svenska arkitekters riksförbund (SAR):

ArkitektFörbundet (AF), arkitekternas fackliga organisation, har för yttrande erhållit rubricerade remiss. ArkitektFörbundet har översänt remissen till Svenska arkitekters riksförbund (SAR, arkitekternas yrkesorganisation) då frågan primärt ligger inom SAR:s bevakningsområde. Förbunden har valt att var för sig avge svar på remissen.

Den fråga som remissen behandlar är idag en av de prioriterade frågorna

för SAR. Under november 1980 anordnade SAR på uppdrag av de nordiska arkitektförbunden ett seminarium med syfte att de nordiska arkitekterna tillsammans skulle få tillfälle att diskutera

- varför det är viktigt att arkitektur- och miljöfrågor kommer in i grundskolans undervisning.
- hur en sådan undervisning kan gå till.
- hur arkitekter kan medverka.

En rapport över seminariet har sammanställts och bilägges detta yttrande (bilaga 1)¹

Seminarierapporten har presenterats i SAR:s medlemstidning AT nr 5/81, tillsammans med en "styrelseruta", där förbundets vice ordförande utvecklar varför det är angeläget för SAR att arbeta med frågan (AT 5/81 – bilaga 2)¹. Där framgår bl. a. att det är nödvändigt att undervisning i arkitektur- och miljöfrågor inte begränsas till att ge kunskaper om den befintliga bebyggelsen och dess värden utan att den också ger kunskap om planeringsprocessen och gällande lagstiftning, för att brukarmedverkan och brukarinflytande skall innebära reell möjlighet att påverka.

Inom ramen för det nordiska arkitektorganisationssamarbetet har frågan tagits upp vid flera tillfällen, bl. a. utifrån de danska och finska förbundens direkta deltagande i undervisningsförsök. Vid UIA-kongressen i Warszawa i juni 1981 presenterades det hittills utförda arbetet i de nordiska länderna med avsikt att väcka intresse även i andra länder för frågan.

De nordiska arkitektförbunden har beslutat att man var för sig skall arbeta för, att undervisning i arkitektur- och miljöfrågor kommer till stånd i respektive grundskolor.

SAR har formulerat ett program för projektarbete i frågan. Arbetet skall inledas med en metodisk kartläggning av undervisningsförsök som genomförts och pågår, med det genomförda nordiska seminariets material som grund. Avsikten är att följa upp dessa försök med intervjuer med lärare, elever, skolpersonal och medverkande från planerings- och byggsektorn. Det samlade materialet och erfarenheterna skall sedan sättas i relation till läroplanens intentioner vad gäller arkitektur- och miljöfrågor. Sammanställning, utvärdering och dokumentation skall göras av metoder och undervisningsmaterial och projektet avslutas med ett program för det fortsatta arbetet. SAR avser att starta projektarbetet så snart man erhållit erforderliga resurser för detta.

SAR anser att detta är en viktig fråga och att det är så angeläget att det skapas fasta former för det nordiska samarbetet på såväl riksnivå som lokalnivå. SAR anser att förbundet genom det arbete som har påbörjats och de medlemmar som har erfarenheter av undervisning i arkitektur- och

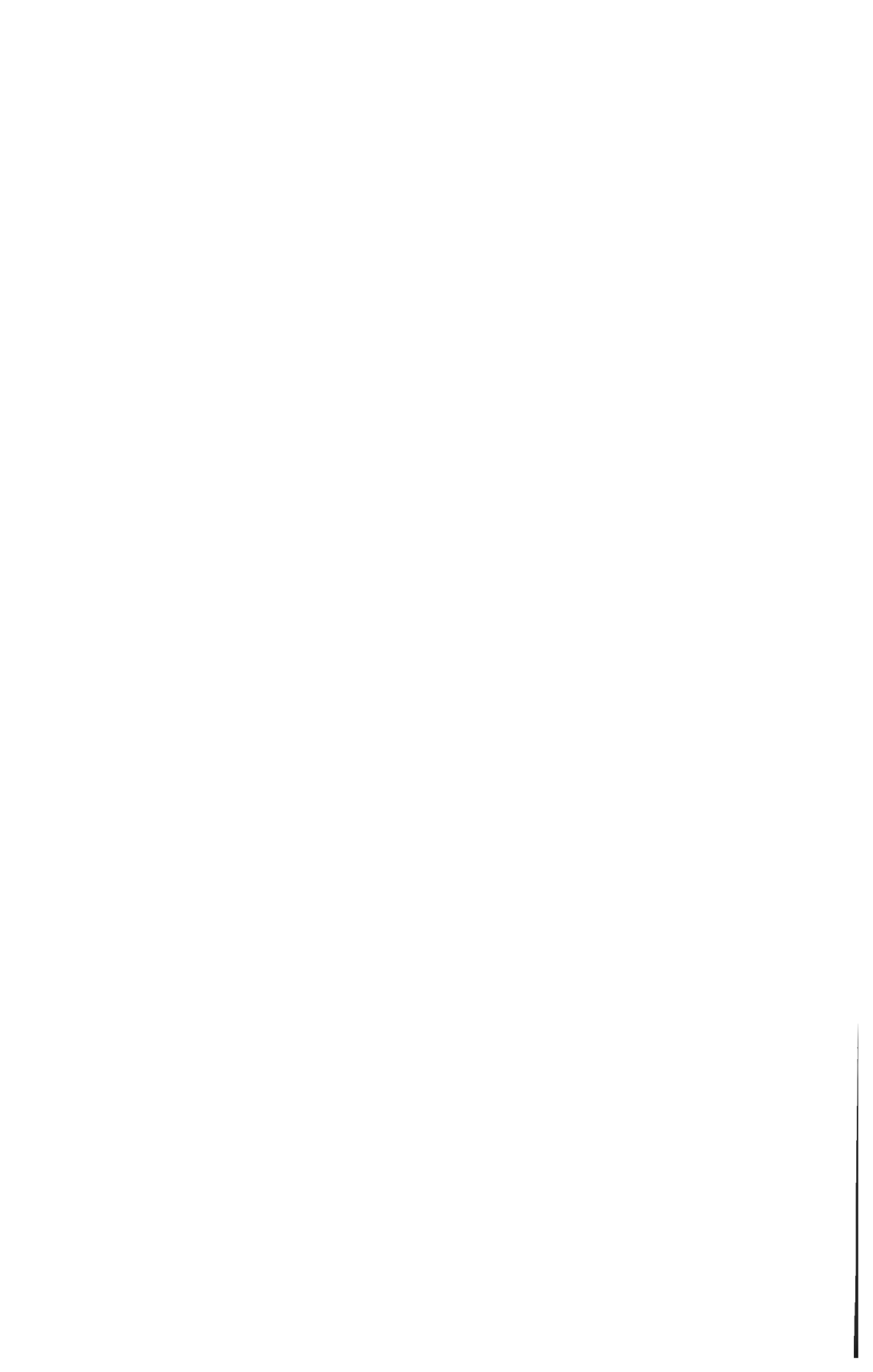
miljöfrågor i grundskolan har goda förutsättningar att bidra med synpunkter i en kommande utredning och även aktivt medverka.

Stockholm den 14 augusti 1981

Svenska arkitekters riksförbund

Mats Beckman

Generalsekreterare

Medlemsförslag

om en nordisk kulturtidskrift

(Väckt av Inger Hirvelä, Eeva Kuuskoski-Vikatmaa, Tuulikki Petäjaniemi och Arvo Salo)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska rådets informationskommitté:

Informationskommittén har vid sitt möte den 15–16 juni 1981 behandlat medlemsförslaget om en nordisk kulturtidskrift A 607/k och önskar ge följande utlåtande om förslaget.

Varje förslag som syftar till att förstärka det nordiska kultursamarbetet är betydelsefullt. Informationsinsatser på bred front bidrar till att stärka gemenskapen mellan de nordiska länderna. Debatt och idéutbyte ökar och vitaliserar kultursamarbetet. Förslagsställarna har alltså pekat på ett väsentligt behov.

I medlemsförslaget nämns två vägar för att nå detta syfte. Trots de många fördelar som talar för grundande av en nordisk kulturtidskrift finansierad med samnordiska medel, finns dock en rad skäl – av vilka många i själva verket nämns i förslagsställarnas egen redovisning som inte stöder en sådan tanke.

Det påpekas att "en fördel med kulturstoffets spridning på många olika medier är däremot att också personer utan ett eget, aktivt intresse för kulturfrågor genom massmedierna åtminstone kommer i beröring med dem". Informationskommittén instämmer i att den nordiska kulturdebatten med fördel kan föras i redan etablerad media med en upparbetad spridning.

Att grunda en ny tidskrift skulle erfarenhetsmässigt kräva mycket stora resurser. Kommittén anser att man bör undvika att splittra de nordiska resurserna på nya projekt och i stället satsa på det som redan existerar.

Kommittén rekommenderar att man först prövar olika medel att föra ut den nordiska kulturdebatten effektivare i massmedia och kulturtidskrifter innan man överväger att grunda en ny tidskrift. Därmed vill man underlätta förslagets punkt a).

Kommittén ser tre framkomliga vägar att aktivt bidra till att uppnå denna målsättning:

1) genom att utveckla och utvidga redan existerande nordiska tidskrifter (t. ex. Audhumla och Vi i Norden) och genom att ta upp den parlamentariska kulturdebatten i Nordisk Kontakt

2) genom att aktivera informationsverksamheten till kulturjournalister och förse dem med väl anpassat och intresseväckande material. Informationskommittén har bland annat diskuterat möjligheten att anordna ett seminarium som riktar sig till denna målgrupp

3) genom att inspirera nordiska kulturpolitiker att i högre grad aktivt delta i kulturdebatten i sitt eget land med inlägg som för fram det nordiska kultursamarbetet.

Tammerfors den 16 juni 1981

Nordiska rådets informationskommitté

Sture Palm

Vice ordförande

Föreningarna Nordens Förbund:

I likhet med förslagsställarna anser vårt förbund att den nordiska kulturbevakningen i de existerande kulturtidskrifterna är bristfällig och av tillfällig natur. Med avseende på de förslag till förbättringar som medlemsförslaget utmynnar i är vårt förbund avgjort för det förstnämnda alternativet, nämligen att uppmuntra kulturtidskrifterna i Norden till större nordisk inriktning. Detta kunde enligt vårt förmenande ske genom att entusiasmera existerande kulturtidskrifter till en effektivare nordisk bevakning med stöd av nordiska projektanslag. Behovet av projektanslagen och de nordiska kulturtidskrifternas redaktörer borde beredas tillfälle att t. ex. i samband med en gemensam konferens lägga fram sina synpunkter på den fortlöpande nordiska kulturbevakningen.

En allvarlig brist i nuläget är avsaknaden av en kontinuerlig information om existerande kulturtidskrifter i Norden jämte angivande av inriktning och innehåll. För kulturpolitiker och redaktörer av kulturtidskrifter vore det ytterst värdefullt om man kunde framställa en resonerande katalog med regelbundet utkommande översikter över det bärande innehållet i kulturtidskrifterna i Norden, speciellt när det är fråga om synpunkter på det allmänna kulturpolitiska skeendet.

Tanken på att grunda en allmänt orienterad nordisk kulturtidskrift kan vårt förbund inte omfatta. Vi upplever det inte som något meningsfullt att begränsa det kulturpolitiska idéutbytet i Norden till en enda koncentrerad kanal. Tvärtom finner vi att en dylik lösning kunde verka passiverande på de existerande kulturtidskrifternas nordiska bevakning.

Mot bakgrunden av det ovan anförda framhåller vårt förbund som sin uppfattning att tanken på en koncentrerad nordisk kulturtidskrift bör avvisas. I stället bör insatser göras för att uppmuntra existerande kulturtidskrifters nordiska bevakning med tillhjälp av projektanslag, vilkas kriterier kulturtidskriftsredaktörerna bör bli i tillfälle att uttala sig om. För publicerandet av fortlöpande information om kulturdebatten i Norden såsom denna återspeglas i tidskrifterna finner vi att Nordiska kultursekretariatets Audhumla lämpar sig utmärkt. I den nordiska kulturbevakningen spelar de allmänt inriktade tidskrifterna en betydande roll, som även bör beaktas i utvärderingen av de nordiska bidragsformer som enligt vårt förmenande är att föredra framom satsningen på en koncentrerad nordisk kulturtidskrift.

Helsingfors den 11 augusti 1981

Tuure Salo
Ordförande

Gustav af Hällström
Förbundssekreterare

Sámiráddi (Nordiska samerådet):

Förslagsställarna har gjort en kort, men koncis framställning av den nuvarande situationen för kulturtidskrifterna i de nordiska länderna. De fäster särskild uppmärksamhet vid att det verkar saknas en mer omfattande och djupgående nordisk kulturtidskrift, som skulle nå ut till vida nordiska kulturkretsar.

Vidare fäster förslagsställarna sin uppmärksamhet på att de existerande kulturtidskrifterna på nordisk nivå alla har sina klara begränsningar. Följaktligen vill man avskaffa dessa begränsningar och uppmuntra dessa tidskrifter till att i större utsträckning än tidigare ta upp nordiska frågor och inrikta sig på nordisk kultur i motsats till nationell kultur.

Eftersom de nordiska minoriteterna endast nämns i förbifarten kan det vara på sin plats att nämna något om situationen vad beträffar de samiska kulturtidskrifterna eller närmare sagt bristen på sådana. En detaljutredning om den samiska publikationsverksamheten återfinns i den utredning, som våren 1981 överlämnades till Nordiska ministerrådet och som publicerats i Nordisk utredningsserie (*NU 1981:6*). På samiskt håll finns det flera tidskrifter och tidningar, som behandlar samiska frågor och som även tar upp samisk kultur. Speciella samiska kulturtidskrifter finns det väl i dag bara två. Den ena heter *Goaikkanasat* (droppar) och den utkommer 3–4 gånger om året och den utges av en stiftelse, som upprätthålls av de samiska huvudorganisationerna i Norge. Denna tidskrift innehåller referat av olika kulturella händelser, bokrecensioner, gamla fotografier osv. Den andra kulturtidskriften heter *Áiti* (bod, magasin), och den har utkommit med ett

nummer hittills. Den utges av en stiftelse, där sameföreningarna i Kare-suando, Soppero och flyttsamerna på finsk sida är delägare. Det nummer som utkom i vintras bestod till största delen av noveller och dikter, som olika samiska författare och diktare hade sänt in.

Kulturutredningen föreslår att man skulle satsa både nordiska och nationella medel för att dessa samiska kulturtidskrifter skulle överleva.

Samerna utgör en egen språkgrupp inom Nordkalotten, som dessutom har många olika undergrupper. Samernas primära önskemål är att de nuvarande samiska kulturtidskrifterna skulle få de medel, som behövs för att de skall kunna utkomma regelbundet. Nordiska samerådet anser att detta förslag om att grunda en helt ny nordisk kulturtidskrift inte kommer att ha någon större betydelse för samerna om det genomförs. Samerna skulle naturligtvis få en ny kanal att presentera sin kultur utåt, men det viktigaste är i detta läge att samerna själva får känna sin egen kultur. Det vore enligt Nordiska samerådets åsikt viktigare att styrka de nuvarande kulturtidskrifterna än att grunda helt nya.

Vad sedan rör tanken på att uppmuntra kulturtidskrifterna i Norden till större nordisk inriktning, så uppfattar Nordiska samerådet detta mera som en fråga, som varje redaktion bör lösa. Det vore naturligtvis bra med ett särskilt nordiskt tidskriftsstöd för kulturtidskrifterna såvitt ett sådant inte inskränker på andra nordiska medel.

Medlemsförslaget går ut på att Nordiska rådet skall rekommendera Nordiska ministerrådet att utreda dessa frågor. Utreda kan man naturligtvis alltid och komma till olika lösningar, men man kommer troligen till sist fram till frågan om de nordiska länderna anser sig ha medel till att grunda en sådan här nordisk kulturtidskrift, som det i medlemsförslaget har varit tal om. Om en utredning tillsätts, så önskar Nordiska samerådet att även samerna bereds plats i utredningen. De samiska kulturella frågorna är naturligt nordiska, eftersom samerna bebor tre av de nordiska länderna.

Utsjoki den 17 augusti 1981

Leif Rantala

Sekreterare

Danmark

Ministeriet for kulturelle anliggender:

Ministeriet har i den anledning forelagt sagen for det af kulturministeren nedsatte *Bogudvalg*, hvor den har været drøftet i det redaktionsudvalg, der arbejder med udarbejdelsen af udkast til Bogudvalgets afsluttende betænkning. Udvalget udtaler, at det synes at være en almindelig opfattelse,

at et nordisk kulturtidsskrift i høj grad savnes, ikke mindst som et forum for debat og idéudveksling inden for litteraturens område, og at en udredning som den i medlemsforslaget foreslåede derfor må anses for ønskelig.

Kulturministeriet kan henholde sig til denne udtalelse.

København, den 3. august 1981

P.m.v.

O. Perch Nielsen

Vibeke Jakobsen

Fuldmægtig

Kritikerlavet:

Forslaget til Nordisk Ministerråd om at skabe forudsætninger for at grundlægge et nordisk kulturtidsskrift munder ud i to specifikationer: at opmuntre de eksisterende tidsskrifter til større nordisk bevidsthed og at skabe et nyt alment orienteret nordisk kulturtidsskrift.

På forespørgslen til Kritikerlavet om kommentarer til forslaget må jeg svare, at initiativet har vor/min største sympati, og at danske litteraturkritikere givetvis vil være interesserede i medarbejde, om forslaget omsættes til praksis.

Imidlertid er jeg selv skeptisk over for den del af ideen, der angår oprettelsen af et bredt, alment kulturtidsskrift. Kultur er et alt for stort og diffust område at skulle dække bare nogenlunde rimeligt, og alle erfaringer i så henseende peger på, at den slags publikationer bliver holdningsløse, tilfældige, almene i kedsommelig, orienterende forstand. Få mennesker er i virkeligheden "alment" interesserede i kultur, men er normalt stærkt engageret i visse sider af kulturlivet. Derfor tror jeg langt mere på specialiserede tidsskrifter, som gennem en støtteordning kunne opmuntres til større satsning på nordiske perspektiver. Det nordiske skal ikke komme som en idé ovenfra, men som en åbning nedefra, hvis det skal have varighed og substans.

København, den 27. august 1981

Torben Brostrøm

Formand for Kritikerlavet
Professor i dansk litteratur v. DLH

Danmarks Biblioteksforening:

Danmarks Biblioteksforenings hovedbestyrelse har haft ovennævnte sag til skriftlig votering, og jeg kan herefter oplyse, at foreningen stiller sig tvivlende over for den positive virkning af et nordisk kulturtidsskrift som foreslået. Danmarks Biblioteksforening ser derimod gerne, at tidsskrifterne Audhumla og Vi i Norden styrkes.

Valby, den 28. juli 1981

P.b.v.

Karl Johan Mortensen
Formand, borgmester

Flemming Ettrup
Direktor

Dansk Forfatterforening:

Bestyrelsen kan bidrage til at understrege behovet for støtte til nordiske indslag i allerede eksisterende tidsskrifter og behovet for et slagkraftigt tidsskrift inden for området nordisk kultur.

Men det er ikke uden betænkeligheder bestyrelsen udtaler sig til støtte for noget, der kræver store ressourcer, hvis det ikke samtidig fremgår, at der tilføres kultursektoren nye ressourcer.

Det vitale for Dansk Forfatterforening er, at de nordiske initiativer, der er i gang og har bevist deres livskraft kan fortsætte. Det gælder ganske særligt det, der nu er truet: forfatterkurser og seminarer på Biskops Arnö og andre steder. Men også et initiativ som Poesiens dag på Louisiana ser bestyrelsen meget gerne ført videre.

Derfor må eventuel støtte til tidsskrift(er) vurderes inden for en større sammenhæng af værdifulde initiativer, indarbejdede og nye. I denne debat tager Dansk Forfatterforening gerne del, ligesom vi stiller tid og arbejdskraft til rådighed for en sådan generel vurdering eller mere afgrænset en udredning af behovet for nyt tidsskrift og støtte til eksisterende tidsskrifter.

København, den 5. oktober 1981

Vagn Steen

Den danske Forlæggerforening:

— — — at udtale, at man finder realistiske muligheder for oprettelse af et fællesnordisk tidsskrift som det foreslåede små. I stedet foreslår bestyrelsen, at kræfterne rettes mod en styrkelse af det allerede eksisterende nordiske kulturtidsskrift Audhumla.

København, den 26. maj 1981

Erik V. Krustrup

Direktør

Dansk Fagpresseforening:

Dansk Fagpresseforening finder det helt i overensstemmelse med nordisk samarbejde, at eksisterende kulturtidsskrifter i landene opmuntres til i stigende grad at interessere sig for kulturspørgsmål på *nordisk* plan.

Vi har ingen principielle indvendinger imod forslaget at grundlægge et alment orienteret kulturtidsskrift finansieret af fællesnordiske midler.

Derimod giver forslagets bemærkninger os anledning til kommentarer.

Bemærkningerne fastslår, at 'direkta ingrepp i tidsskrifternas redaktionspolitik är givetvis otänkbar', men fastslår samtidig i forbindelse med overvejelserne af en subventionering, at 'en viss kontroll av hur ett beviljat stöd i verkligheten används, skulle knappast undvikas'. Videre fastslår bemærkningerne, at 'eventuella påståenden om en kränkning av press- och yttrandefriheten torde dock kunna tillbakavisas ...'

Dansk Fagpresseforening advarer indtrængende imod at instituere en løbende kontrol 'av hur ett beviljat stöd i verkligheten används'. Vi må fortolke dette ønske således, at et tidsskrift, der efter kontrollens opfattelse ikke anvender støtten tilfredsstillende, vil blive stillet over for valget om at ændre den redaktionelle linie eller miste støtten. Vi står derfor her med det grundlæggende problem, som i alle de nordiske lande er helt afgørende for modstandere og skeptikere af enhver form for offentlig støtte. Der findes derfor heller ikke i eksisterende statsstøtteordninger en sådan kontrol. Spørgsmålet er alene reguleret i kriterierne for at opnå støtte. Vi er opmærksomme på, at det i det foreliggende tilfælde ikke drejer sig om en mere generel støtteordning, men om en selektiv støtte inden for rammerne af det fællesnordiske kulturbudget. Imidlertid har dette ingen indflydelse på principperne.

Det er Dansk Fagpresseforenings opfattelse, at enhver form for subvention kun bliver accepteret af tidsskrifterne, hvis efterfølgende direkte eller indirekte kontrol med bladenes indhold kan udelukkes.

I forbindelse med forslaget om at grundlægge et nordisk kulturtidsskrift

er det afgørende, at et sådant tidsskrift – finansieret af offentlige midler – ikke får en konkurrenceforvridende rolle i forhold til eksisterende tidsskrifter, som er underlagt almindelige markedsøkonomiske vilkår.

Vi går ud fra, at sagen rummer så indviklede problemstillinger, at den underkastes behandling i et udvalg eller en arbejdsgruppe. Derfor skal opmærksomheden henledes på Nordisk Fagpresseråd, som er et samarbejdsorgan mellem fagpressens organisationer i Norge, Sverige, Finland og Danmark. Rådet vil utvivlsomt med interesse og ekspertise lade sig repræsentere i et udvalgsarbejde med det formål at nå det foreliggende forslags egentlige mål. Nordisk Fagpresseråd kan tilskrives: c/o Dansk Fagpresseforening, Amaliegade 10, 1256 København K.

København, den 11. maj 1981

Dansk Fagpresseforening

Poul Kristensen

Direktør

Imidlertid kan vi for Dansk Fagpresseforenings vedkommende henvise til kommentarer i et brev af 11. maj 1981, fremsendt efter anmodning fra Nordisk Råds danske sekretariat. Vi er bekendt med, at forslaget på tilsvarende måde har været til høring i andre af de nordiske landes fagpresseorganisationer og håber, at de indkomne svar således sammenlagt giver et indtryk af den nordiske fagpresses holdning til forslaget.

København, den 29. juli 1981

Poul Kristensen

Direktør

Finland

Undervisningsministeriet¹:

Undervisningsministeriet understöder de krav på ökad information om händelser inom olika områden av kulturlivet och konsten mellan de nordiska länderna vilka framhållits i motiveringarna. Tillgången till information om aktuella händelser särskilt inom kulturlivet i Norge, Danmark och

¹ Yttrandet översatt från finska.

Island är i Finland tillfällig och otillräcklig. Ett annat problem för Finlands del har varit att största delen av informationen publicerats på de skandinaviska språken. Detta höjer betydligt tröskeln för att informationen skall nå fram i vårt land. I medlemsförslaget ingår förslag till olika åtgärder för att få till stånd en effektivare och mångsidigare informationsverksamhet på kulturområdet mellan de nordiska länderna. Undervisningsministeriet stöder särskilt den åtgärd som nämnts i punkt a) och som går ut på att uppmuntra kulturtidskrifterna i Norden till större nordisk inriktning. Denna åtgärd kunde förverkligas genom att bevilja specialstöd åt tidningar för redigering av artiklar och temanummer som behandlar andra nordiska länder, genom resebidrag och andra stödåtgärder. Det vore kanske också skäl att ordna konferenssammanträden för redaktörerna vid nordiska kulturtidskrifter i samband med vilka man kunde närmare utreda samarbetsmöjligheterna och t. ex. knyta kontakter som är nödvändiga med tanke på utbyte av material.

En av fördelarna med utbyte av information mellan existerande kulturtidskrifter är att dessa tidningar redan har en etablerad läsarkår som vanligen består av aktiva medlemmar inom konst- och kulturvärlden vilka kan vidareförmedla information. Kulturredaktionerna vid dagstidningarna och etermedia vilka förmedlar information till den stora allmänheten borde också fås med i samarbetet. Fördelen med dylika lösningar är att informationen i samtliga länder kunde ges på läsarkårens modersmål.

Den åtgärd som närmast medlemsförslaget punkt b) och som går ut på att grunda en allmänt orienterad nordisk kulturtidskrift finansierad med samnordiska medel, skulle enligt ministeriet förutsätta noggrannare utredningar angående tidskriftens målsättningar, språk, målgrupper, innehåll och karaktär samt redaktionsinriktning och finansiering. Besluten angående grundande av en tidskrift kan göras först då dessa utredningar utförts. I detta skede kan man redan skönja att problemet med en nordisk sampublikation av detta slag skulle bl. a. vara ämnesområdets omfattning (t. ex. de olika konstområdena, kulturpolitiska frågor, fritidsverksamhet, kulturforskning) som kommer att kumulera till följd av publikationens nordiska karaktär.

Ministeriet tar slutlig ställning till medlemsförslaget i samband med behandlingen av frågan i de nordiska kultursamarbetsorganen.

Helsingfors den 27 oktober 1981

Jaakko Numminen
Kanslichef

Fredrik Forsberg
Yngre regeringssekreterare

Ålands landskapsstyrelse:

Information är av avgörande betydelse för det kulturella samarbetet inom Norden, och en kulturtidskrift med hela Norden som spridningsområde vore ägnad att förstärka kulturgemenskapen regionerna emellan.

Ett antal kulturtidskrifter utkommer redan, men flertalet av dem har antingen begränsningar i spridningsområdet eller är innehållsmässigt inriktade på en snäv sektor av kulturfältet. För de allra flesta av dessa tidskrifter vore en vidgad spridning knappast möjlig. Återstår Nordisk Tidskrift, vilken kan sägas täcka hela Norden geografiskt och med effektiv ekonomisk hjälp kunde tänkas få en större genomslagskraft.

Utgivning av en helt ny internordisk tidskrift med från början givna vida ramar geografiskt och kulturellt skulle sannolikt på många håll betraktas som ett intrång på redan markerade revir. Den skulle också med största sannolikhet med eller utan fog uppfattas som en konkurrent om de begränsade understöd som etablerade publikationer av hävd fått sig tilldelade.

Svårt bleve det även enligt landskapsstyrelsens uppfattning att redigera en ny tidskrift så vitt nordiskt att ingen folkgrupp, region eller kultursektor komme i kläm.

Sammantaget får Ålands landskapsstyrelse som sitt utlåtande över förslaget förorda förslagets del a), och vad beträffar del b) uttrycka viss tvekan.

Mariehamn den 27 maj 1981

Olof Salmén
Landskapsstyrelseledamot

Börje Karlsson
Utbildningschef

Centralkommissionen för konst¹:

Centralkommissionen för konst har vid sitt möte i dag diskuterat det i Nordiska rådet väckta medlemsförslaget om en nordisk kulturtidskrift. Centralkommissionen för konst konstaterade att behovet av nordisk information inom kulturområdet är obestridligt och beslöt att värdsamt förorda genomförandet av det väckta medlemsförslaget.

Helsingfors den 12 juni 1981

Arvo Salo
Ordförande

Pirkko Rainesalo
Tj.f. sekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska.

Finlands svenska författareförening r.f.:

Grundandet av en ny tidskrift vore enligt vårt förenande ett mycket dyrt projekt, vars ändamålsenlighet vi ifrågasätter. Det skulle förutsätta uppbyggnaden av en helt ny redaktionell organisation, etablerandet av nya medarbetare på free lance-basis samt skapandet av ett eget distributions-system.

Däremot anser vi att ökat ekonomiskt stöd borde garanteras redan befintliga, nordiskt orienterade tidskrifter såsom Horisont, Audhumla, Rallarros, Vi i Norden m. fl. Detta vore enligt vårt förmenande ett avsevärt effektivare sätt att förbättra det kulturella samarbetet i Norden.

Helsingfors den 27 juli 1981

Finlands svenska författareförening r.f.

Claes Andersson

Ordförande

Mette Jensen Sundholm

Sekreterare

Suomen kirjailijaliitto (Finlands författarförbund)¹:

Förstärkandet av den nordiska kulturgemenskapen är viktigt i synnerhet för den finskspråkiga befolkningen.

I Nordiska rådets medlemsförslag hemställs om grundandet av en allmänt orienterad kulturtidskrift. Om en sådan tidskrift grundas, borde man garantera att tidskriften kan verka som ett aktivt debattforum. Å andra sidan borde man också ta hänsyn till att grundandet och underhållet av en ny tidskrift kräver avsevärda kostnader. Därför anser författarförbundet att man genom att utnyttja de existerande medlen kan uppnå samma resultat säkrare och med mindre kostnader.

Författarförbundet menar att man borde uppmuntra nordiska och nationella kulturtidskrifter att orientera sig alltmera nordiskt och därmed förstärka den nordiska kulturgemenskapen. Man kunde tänka sig att tidskrifterna i ökande grad utbyter artiklar. Vidare kunde man grunda artikel-''pools'' som skulle utdela artiklar åt alla eller mera etablerade kulturtidskrifter. Ett sådant ''lager'' kunde grundas i Finland till exempel i anslutning till informationscentret för finsk litteratur. Översättningskostnader och författarhonorar för artiklar skulle utbetalas ur samnordiska medel.

¹ Yttrandet översatt från finska.

För att förbättra kulturgemenskapen vore det uppenbarligen nödvändigt att öka det ekonomiska stödet till de redan existerande nordiska kulturtidskrifterna.

Helsingfors den 12 oktober 1981

Suomen kirjailijaliitto ry

Päivi Liedes

Versamhetsledare, jur. kand.

Tidskrifternas förbund¹:

Samarbetet mellan de nordiska länderna är som bekant omfattande och mångsidigt. Samarbetet förekommer nästan på alla livets delområden, såväl på det allmänna planet som inom ramen för mycket begränsade specialområden. Detta gäller också för kulturlivets olika sektorer. Det torde vara motiverat att antaga att de fruktbaraste kontakterna och växelverkan uppstår inom ramen för samarbetet mellan de nordiska brödraorganisationerna inom vart och ett område. Till exempel är samarbetet mellan tidsskriftsorganisationerna i Norden livligt och kontinuerligt. Verksamhetsformerna varierar från möten mellan representanter för organisationerna till gemensamma seminarier och utbildningstillfällen.

Vid evalueringen av det aktuella förslaget om en nordisk kulturtidskrift kan man konstatera att den nordiska pressen är mycket omfattande och mångsidig. Även inom kulturområdet utges i varje land många tidskrifter. Enligt vår uppfattning är Finland i detta avseende det bästa bland sina likar. Om man dessutom tillägger att man i varje land ömsesidigt följer med brödraorganisationernas och dem närstående samfunds tidskrifter kan man antaga att man i de olika länderna vet ganska mycket om händelserna i andra länder.

Men såsom det konstateras i förslaget, finns det inget forum för en samnordisk kulturdebatt. Alltså ett sådant organ, där man kunde ta hänsyn även till språksvårigheterna.

Förslagets grundläggande utgångspunkter är värda understöd. Det är dock svårt att göra sig en bild av hur en sådan tidskrift borde redigeras för att den skall uppnå ens något slags spridning i varje land. Redigeringen av en flerspråkig tidskrift kostar mångfaldigt mera än redigeringen av en vanlig tidskrift. Vi förhåller oss skeptiska till möjligheten att genomföra en sådan tidskriftsplan.

Den enda fungerande möjligheten skulle kanske vara att man började utge ett slags informationsblad, där man periodiskt skulle insamla rubriker

¹ Yttrandet översatt från finska

på artiklar som utkommit i olika länder samt behövlig kontaktinformation.

Till slut vill vi ännu upprepa att vårt förbund i princip förhåller sig positivt till det väckta förslaget. I förslaget ser vi inget hot mot kulturtidskrifternas verksamhet i varje land.

Men innan man fattar beslut i saken är det enligt vår mening nödvändigt att utreda kostnaderna, men framför allt för vem tidskriften är avsedd och hur man vill nå denna målgrupp.

Som en alternativlösning borde man klarlägga, hur man kunde utveckla dagens kulturtidskrifter så att de når allt flera läsare i andra länder.

Helsingfors den 10 juni 1981

Tidskrifternas förbund

Yrjö Kokko

Ordförande

Pekka Kautto

Verkställande direktör

Finlands tidskriftsjournalisters förbund:

Suomen aikakauslehdentoimittajain liitto (Finlands tidskriftsjournalisters förbund) anser det viktigt, att nordiskt kulturutbyte och inbördes kunskap främjas.

Därför anser förbundet i princip att inrättandet av en nordisk kulturtidskrift bör stödas.

Innan projektet eventuellt förverkligas förutsätter förbundet emellertid att tidningens behov noga kartläggs, att objektgrupperna bestäms och betonar även vikten av en noggrann förhandsplanering.

Helsingfors den 15 juni 1981

Suomen aikakauslehdentoimittajain liitto

Raija Uljas

Ordförande

Eila Salo

Sekreterare

¹ Yttrandet översatt från finska.

Finlands förlagsförening¹:

Finlands förlagsförening rf:s styrelse anser att man i stället för att grunda en allmänt orienterad nordisk kulturtidskrift borde inrikta resurserna för att utveckla de existerande kanalerna och medierna.

Helsingfors den 2 juni 1981

Finlands förlagsförening rf

Unto Lappi

Verkställande direktör

Suomen kirjastoseura – Finlands biblioteksförening¹:

Vi finner medlemsförslaget mycket motiverat och åstadkommandet av en samnordisk kulturtidskrift som ett viktigt framsteg i samarbetet mellan de nordiska länderna. Det är också glädjande att observera att förslagsställarna har beaktat minoriteternas språk och kulturområden.

Inom biblioteksområdet har man redan långvarig erfarenhet av samnordiska bibliotekstidskrifter: Nordisk Tidskrift för Bok- och Biblioteksväsen har utkommit i nästan 70 år och Scandinavian Public Library Quarterly (åren 1962–67) under namn Reol) som koncentrerar sig närmast på utvecklingen av allmänna bibliotek har utkommit ett tjugotal år. Veterligen har läsarkåren som enda olägenhet upplevt den vanliga förseningen med tidskrifter så att årets sista nummer kan utkomma i juni följande år.

Medlemsförslaget om en nordisk kulturtidskrift behandlades också vid samarbetsmötet mellan de nordiska biblioteksföreningarna i Aalborg den 15–16 juni 1981. Representanterna för de nordiska biblioteksföreningarna, som var och en avger yttrande i saken, ansåg förslaget värt understöd, men uttryckte som sin åsikt att tidskriftens ekonomi borde grundligt utredas innan egentliga åtgärder vidtas.

Helsingfors den 4 augusti 1981

Suomen kirjastoseura – Finlands biblioteksförening

Tellervo Koivisto

Ordförande

Hilkka M. Kauppi

Verksamhetsledare

¹ Yttrandet översatt från finska.

Norge

Kirke- og undervisningsdepartementet:

Det vil være en viktig kulturoppgave å finne fram til virkemidler som kan stimulere kulturtidsskriftene i Norden til å presentere mer nordisk stoff. Det bør overveies innen kulturavtalens organer hva som kan gjøres i den forbindelse.

Departementet er i tvil om muligheten eller berettigelsen av et nytt nordisk tidsskrift som omfatter ikke bare det allmennkulturelle området, men også undervisning og forskning. Et alternativ vil være å utvide eksisterende publikasjoner og samtidig søke en omlegging i retning av å bringe mer generell informasjon om hendinger og tiltak på kulturområdet i Norden. Samtidig kunne man vurdere muligheten av å slå sammen flere publikasjoner med sikte på å skape en bredt anlagt og mer slagkraftig publikasjon.

Departementet vil peke på at Sekretariatet for nordisk kulturelt samarbeid har fått økte bevilgninger til publikasjonsvirksomhet i 1981 og 1982. Resultatene av dette bør avventes før man tar opp de spørsmål medlemsforslaget omhandler.

Oslo, 28. august 1981

Etter fullmakt

Olav Hove

Olav Nyhamar

Den norske forleggerforening:

Saken har vært behandlet av Styret i Den norske forleggerforening som positivt slutter seg til pkt. a i konklusjonen, men fraråder pkt. b om å etablere et alment orienterende nordisk kulturtidsskrift.

Oslo, 5. juni 1981

Den norske forleggerforening

Else M. Kirkestuen

Sverige

Kulturrådet:

Kulturrådet tillstyrker förslaget att utreda förutsättningarna för och möjligheterna till att uppmuntra kulturtidskrifterna i Norden till större nordisk inriktning.

Vid en av Hanaholmens kulturcentrum och statens kulturråd arrangerad tidskriftskonferens (1980-03-24–25) med deltagande av 36 svenska och finska kulturtidskriftsredaktörer, framkom en rad förslag och idéer, som entydigt visade att intresset för olika samarbetsformer var mycket stort på ömse håll.

Bland annat diskuterades en gemensam, presenterande tidskriftskatalog. Denna idé har inte förverkligats, men tagits upp av kulturrådet som framställt en svensk kulturtidskriftskatalog som skulle kunna vara mönsterbildande för en samnordisk kulturtidskriftskatalog.

Vid konferensen i Hanaholmen framfördes också förslag om artikel- och illustrationsbyte samt temporära arbetsbyten. Av ekonomiska och administrativa skäl har inga av dessa eller andra vid konferensen framkomna idéer kunnat förverkligas eller ens studeras.

Enligt kulturrådet skulle en utredning med uppgift att bland annat belysa möjligheterna till olika former av samarbete de nordiska kulturtidskrifterna emellan vara mycket värdefull. Det är kulturrådets uppfattning att även små och opretentiösa åtgärder kan få betydande positiva effekter på kulturtidskrifternas intresse för nordiska frågor och, inte minst, för debatten i de olika länderna.

Kulturrådet är mer tveksamt till tanken på en gemensam nordisk kulturtidskrift. Dels förutsätter en sådan, för att uppfylla de krav som ställs i föreliggande förslag, en mycket kraftig ekonomisk och personell satsning, dels skulle den kunna medföra ett minskat intresse hos de nationella kulturtidskrifterna för nordiskt tidskriftssamarbete och ökad nordisk inriktning. Man skulle med andra ord kunna få en effekt motsatt den avsedda.

Kulturrådet förordar således insatser för att öka intresset för nordiskt samarbete hos de etablerade kulturtidskrifterna själva samt att möjligheterna att realisera olika samarbetsformer utreds, t. ex. en tidskriftsfond för olika nordiska projekt. Enligt kulturrådet skulle kostnaderna för åtgärder med denna inriktning sannolikt bli lägre än för en ny samnordisk kulturtidskrift – de positiva effekterna däremot troligen större.

Stockholm den 3 september 1981

Sten Furhammar

Erik Östling

Letterstedtska föreningen:

I fråga om punkten a) anser styrelsen att det vore önskvärt och glädjande om nordiska ämnen i större omfattning än nu uppmärksammades i de existerande allmänna kulturtidskrifterna. Möjliga åtgärder för att stimulera en sådan utveckling är, såsom motionärerna nämner, ekonomiskt stöd, t. ex. för att täcka särskilda kostnader som bevakning och publicering av nordiskt stoff kan föranleda.

Förslaget i punkt b) är till sitt syfte i hög grad behjärtansvärt. Det är emellertid enligt styrelsens uppfattning högst ovisst om det kan sättas i verket med någon utsikt till framgång. Det är mycket tveksamt om det finns utrymme för en tidskrift av den typ som motionärerna förordar. Utbudet av läsare är redan mycket stort bland de kategorier av läsare, som tidskriften i första hand skulle vända sig till. Att tänka sig att dessa personer skulle läsa ytterligare en nordisk kulturtidskrift synes närmast orealistiskt. Skall man värva nya grupper av läsare kommer marknadsföringen under alla omständigheter att bli mycket kostsam. Som jämförelse kan nämnas att den synnerligen välredigerade populärvetenskapliga tidskriften *Forskning och Framsteg*, som utges i Sverige, har kostnader för marknadsföring på nära en halv miljon kronor årligen för att kunna hålla sin upplaga vid den nuvarande nivån av 33 000 exemplar. Denna tidskrift är dock inarbetad sedan femton år och har till objekt ett stoff, som kan presenteras så att det väcker en naturlig nyfikenhet och som kan illustreras på ett slående sätt. Trots dessa gynnsamma förutsättningar krävs ett tillskott av anslagsmedel med f. n. 1,3 milj. sv. kr. årligen för att hålla utgivningen i gång. En ny nordisk kulturtidskrift skulle i de flesta avseenden ha sämre förutsättningar att skaffa prenumeranter, och vid bedömning av kostnaderna för marknadsföring måste beaktas, att det skulle bli fråga om åtgärder inte bara i ett land, utan i samtliga nordiska länder. Styrelsen håller för troligt att man med en insats av flerdubbelt högre stödbelopp än det som kommer *Forskning och Framsteg* till del ändå inte skulle kunna nå ens halva dess upplaga.

Som motionärerna nämner existerar det redan vissa allmänt inriktade nordiska tidskrifter med bevakning av kultursektorn. Det är i första hand *Nordisk tidskrift*, utgiven av Letterstedtska föreningen. I andra hand kan nämnas *Vi i Norden*, organ för Föreningarna Nordens förbund, vilken utan att vara exklusivt inriktad på kulturfrågor dock har en hög prioritering av sådana, och *Audhumbla*, utgiven av Nordisk kultursekretariat för information och debatt om kulturlivet i Norden och nordiskt kulturellt samarbete. Av mera speciell natur är *Nordisk kontakt*, utgiven genom Nordiska rådets försorg, vilken redovisar de politiska händelserna, särskilt i parlamenten, och därvid täcker även det kulturpolitiska livet. Även åtskilliga facktidskrifter på olika specialämnena inom kulturlivet är av nordisk karaktär.

Enligt styrelsens mening ligger det närmare till hands att söka bygga ut och stärka redan existerande tidskrifter än att starta nya sådana. De allmänna medel, som kan påräknas för de ändamål motionärerna vill främja, måste antas vara begränsade. De skulle med säkerhet ge större utbyte om de tillfördes de tidskrifter som nu finns än om de investerades i nya tidskriftsföretag. Det förtjänar observeras att den med offentliga medel utgivna *Audhumbla*, som hittills distribuerats gratis, nu måste begära att mottagarna erlagger en prenumerationsavgift.

En eventuell stödordning måste utformas med hänsyn till att det finns behov av kulturtidskrifter av olika slag. Framför allt tänker styrelsen därvid på graden av lätläshet. Att döma av motionärernas invändning mot *Nordisk tidskrift* att "den kan antas nå fram endast till övre skikt av den redan etablerade kultureliten" är det en vida mer populär form av tidskrift som föresvävar dem. Om detta är syftet kan man tänka sig en utbyggnad av *Vi i Norden*. Det är dock mycket svårt att förena en populär form med det i medlemsförslaget uppställda kravet på "bevakning av kultursektorn i dess vidaste mening, inte bara det man kallar allmänkultur utan också forskning och utbildning". Vill man utgå från den typ av redigering som representeras av *Vi i Norden*, måste man reducera sina ambitioner i det sistnämnda avseendet. Vidare kan konstateras att det allmänt kulturella innehållet i *Vi i Norden* och *Audhumbla* är ganska likartat. En sammanslagning ter sig därför inte helt omotiverad, även om tidskrifternas skilda uppgifter som medlemsblad för Föreningarna Norden och som organ för Nordisk kultursekretariat vid en sådan fusion självfallet kräver beaktande.

Om *Nordisk tidskrift* kan sägas att den under sin mer än hundraåriga tillvaro har i enlighet med föreskrifterna i Letterstedtska föreningens stadgar varit inriktad på att bevaka såväl allmänkultur som forskning och utbildning. Tidskriften har redaktörer i Danmark, Finland, Norge och Sverige, och redaktörskollegiets samlade mångåriga erfarenhet av redigeringen av en nordisk kulturtidskrift är avsevärd.

Med sin upplaga av f. n. 3 000 ex. fyller tidskriften enligt styrelsens erfarenhet ett behov bland kvalificerade läsare med intresse för nordiska frågor. Den information som ges i exempelvis de regelbundet återkommande översikterna av den politiska och ekonomiska utvecklingen år för år i de olika nordiska länderna och den skönlitterära utgivningen i dessa, liksom i den fortlöpande krönikan om nordiskt samarbete, är i stort sett ensam i sitt slag och värdesätts uppenbarligen av tidskriftens läsare. Den fungerar också som en referenskälla, till vilken man inte minst via biblioteken söker sig vid behov.

Styrelsen kan inte uppge eller ändra denna *Nordisk tidskrifts* stadgeenliga inriktning. Då det gäller tidskriftens möjligheter som debattforum är att beakta, att stadgarna uttryckligen förbjuder diskussion av religiösa och dagspolitiska frågor.

Uppenbart är emellertid, att *Nordisk tidskrift* kan utvidgas så att den

tillgodoser vissa av motionärernas önskemål. Den skulle kunna utsträcka sin bevakning av forskning och utbildning till ytterligare områden, om än selektivt och översiktligt. En fullständig bild av utvecklingen på dessa områden i Norden kan ingen tidskrift ge, om den vill förbli en tidskrift och inte förvandlas till en uppslagsbok. Tidskriften skulle också kunna ge plats för debatt i allmänkulturella frågor. Den skulle vidare kunna ägna mer utrymme åt översikter av företeelser inom nordiskt konstliv. Förutsättningar för en utvidgning av angiven art är dels en tätare utgivning, med fler häften per år, dels en förstärkning av den redaktionella staben, dels vissa marknadsföringsåtgärder. Tidskriften behöver då anslag till de härigenom ökade utgifterna. Styrelsen stödjer för närvarande tidskriften med ca 300 000 kr. per år, och någon nämnvärd höjning av detta belopp rymms inte inom Letterstedtska föreningens budget.

Om Nordiska rådet skulle ha intresse för en utveckling av *Nordisk tidskrift* enligt de här antydda linjerna, är styrelsen beredd att diskutera dessa frågor med rådets kulturutskott. Tidskriftens självständighet och fortsatta redigering enligt Letterstedtska föreningens principer måste dock bestå, även om ramen skulle vidgas med stöd av allmänna, nordiska medel.

Sammanfattningsvis vill styrelsen tillstyrka förslaget under punkt a) om stöd till större nordisk inriktning av redan existerande kulturtidskrifter men avstyrka förslaget under punkt b) om grundande av en ny nordisk kulturtidskrift, vilket ej synes möjligt att förverkliga i nu rådande läge.

Stockholm den 31 augusti 1981

För Letterstedtska föreningens styrelse

*Gustaf Petré*n

Örjan Lindberger

Sveriges allmänna biblioteksförening (SAB)

Som framhålles i medlemsförslaget förekommer redan i dag olika periodiska publikationer, tidskrifter etc. på kulturområdet i Norden. Det saknas dock en samnordisk informationskanal som täcker *hela* kultursektorn.

SAB delar förslagsställarnas uppfattning om att informationsinsatserna är av avgörande betydelse i det nordiska kulturella samarbetet. Att stimulera bl. a. till bred debatt i ett samnordiskt organ vore mycket värdefullt som komplement till den övriga informationsverksamheten.

SAB är emellertid tveksam till frågan om inrättande av en helt ny kulturtidskrift. Förutsättningarna för att ändra inriktning i erforderlig omfattning på någon redan befintlig tidskrift bör åtminstone prövas ingående.

Den relativt nystartade Audhuri kan synas vara lämplig i detta sammanhang om t.ex. dess periodicitet kan ökas, men även andra tidskrifter kan komma i fråga.

Vad gäller förslaget om att utreda förutsättningarna för och möjligheterna till att uppmuntra kulturtidskrifterna i Norden till större nordisk inriktning är SAB odelat positiv. En sådan uppmuntran torde kunna ge resultat ganska snabbt.

Lund den 12 augusti 1981

För Sveriges allmänna biblioteksörening

Bo Martinsson

Ordförande

Jan Nyberg

Kanslichef

Sveriges författarförbund (SFF):

Behovet av utökad internordisk information på kulturområdet är betydande och kulturtidskrifter kan här spela en viktig roll. Enligt SFF:s mening bör man för närvarande satsa på redan befintliga kulturtidskrifter, uppmuntra dessa till nordiska specialnummer och liknande. Enligt förbundets bedömning får man på detta sätt ett större genomslag för informationen samtidigt som kostnaderna kan hållas på en rimlig nivå. En nordisk satsning på en "officiell" kulturtidskrift skulle sannolikt bli mycket kostnadskrävande. Erfarenheter av redan existerande liknande tidskrifter på internationell basis förefaller också visa att de har svårt att finna sin form. Även i Norden har försök som bekant gjorts tidigare.

SFF ställer sig positivt till att man låter utreda förutsättningarna för och möjligheterna till att uppmuntra kulturtidskrifterna i Norden till större nordisk inriktning och menar att detta arbete bör ges företräde framför en utredning angående förutsättningarna för att grunda en allmänt orienterad nordisk kulturtidskrift. Till en sådan utredning skall självfallet knytas personer med sakkunskap beträffande tidskriftsutgivning och kulturdebatt.

Stockholm den 14 augusti 1981

Sveriges författarförbund

John Erik Forslund

Svenska journalistförbundet:

Svenska journalistförbundet, som beretts tillfälle att yttra sig över rubricerat förslag, tillstyrker förslaget att utreda förutsättningarna för och möjligheterna till att dels uppmuntra kulturtidskrifterna i Norden till större nordisk inriktning samt att grunda en allmänt orienterande nordisk kulturtidskrift finansierad med samnordiska medel. Förbundet vill i sammanhanget åberopa sitt tidigare yttrande i den s. k. Nordsat-frågan. Förbundet ställde sig där avvisande till förslaget om Nordsat, men instämde i målsättningen som den formulerades i form av ökat kultur- och informationsutbyte mellan de nordiska länderna. Ett inrättande av en nordisk kulturtidskrift skulle vara ett led i ett utökat kultursamarbete inom de nordiska länderna.

Stockholm den 18 juni 1981

Svenska journalistförbundet

Boa Ruthström

Föreningen svensk fackpress (Factu):

Det framlagda förslaget kan uppdelas i två delar, dels förslag om en allmänt orienterad nordisk kulturtidskrift, dels uppmuntran för kulturtidskrifterna i Norden till större nordisk inriktning. Förslagsställarnas grundläggande motiveringar för en utökning av det utbyte av impulser och idéer som sker mellan de nordiska länderna inom kulturområdet måste anses klart motiverade.

När det gäller den första frågan om startandet av en gemensam nordisk kulturtidskrift är vi för bristfälligt informerade om de gemensamma kulturorgan som idag existerar för att kunna uttala oss om huruvida ytterligare ett organ är motiverat. Om Nordiska rådet emellertid finner startandet av en sådan tidskrift motiverat, vill vi understryka nödvändigheten av att inte härigenom otillbörlig konkurrens uppstår gentemot nu existerande kulturtidskrifter, som arbetar under normala marknadsmässiga villkor.

När det gäller frågan om att genom stöd (subventioner) påverka nu existerande kulturtidskrifter till redaktionell nyordning med inriktning på stoff av samnordiskt intresse eller nordiska debattämnen synes förslagsställarna inte ha tillräckligt beaktat press- och yttrandefriheten. Själva anför de att "eventuella påståenden om en kränkning av press- och yttrandefriheten torde dock kunna tillbakavisas, då det ju i praktiken vore fråga om ett tillskott av resurser, avsett att sättas in på ett område, som också tidskrifternas reaktioner måste ha intresse av att utveckla." Samtidigt

anför emellertid förslagsställarna att "en viss kontroll av hur ett beviljat stöd i verkligheten används, skulle knappast kunna undvikas." Att på antytt sätt koppla ett stöd till en innehållsgranskning av stödmottagande tidskrifter skulle närmast få karaktär av censur och strida mot press- och yttrandefrihetens principer. Vi kan heller inte finna att – i varje fall i Sverige – något tidnings- eller tidskriftsstöd utformats på sådant sätt.

I stället för ett generellt stöd till vissa för ändamålet nominerade tidskrifter skulle vi vilja föreslå, att ett projektstöd övervägdes till tidskrifter efter ansökan. Ett sådant skulle efter ansökan kunna beviljas en var tidskrift med kulturell inriktning för en artikel utformad så att den motsvarar de önskemål som framförts av förslagsställarna. Härigenom skulle idéer och debatter kunna nå en väsentligt vidare spridning, då ett stort antal tidskrifter skulle kunna ha möjligheter söka sådana bidrag, inte minst gäller det tidskrifter, som normalt inte betraktas som kulturtidskrifter. Vi kan exempelvis nämna den fackliga pressen och då inte minst den som verkar inom skolområdet.

Vi tillstyrker således att Nordiska ministerrådet utreder förutsättningarna för och möjligheterna till

- a) att grunda en allmänt orienterad kulturtidskrift finansierad med samnordiska medel, varvid bör beaktas att förutsättningarna för nu existerande internordiska kulturtidskrifter icke försämrats härigenom.
- b) att genom projektstöd till tidskrifter i Norden uppmuntra till ökad behandling av nordiska kulturfrågor.

Stockholm den 14 augusti 1981

Factu

Bengt Persson

Medlemsförslag

om idrottsligt centrum på Nordkalotten

(Väckt av Karl-Erik Häll, Essen Lindahl, Eivor Marklund, Robert Pedersen och Per Petersson)

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordkalottkommittén:

Kommitténs beredningsgrupp har den 15–16.6.1981 behandlat begäran och beslutat att inte uttala sig i ärendet eftersom det inte tillhör kommitténs mandat.

Beredningsgruppen var dock positivt inställd till förslaget och föreslår att man skall studera om remissbegäran kan vidarebefordras till nationella kalottkommittéer för idrott som sorterar under undervisningsministerier.

Rovaniemi den 2 juli 1981

Jouko Jama
Projektsekreterare

Såmiráddi (Nordiska samerådet):

Förslagsställarna behandlar en viktig gren av det nordiska kultursamarbetet, nämligen idrotten och särskilt idrotten på Nordkalotten. Av motivationen till förslaget framgår det inte om idrottssamarbetet bland majoritetsbefolkningarna på Nordkalotten har fått organiserade former. Av tidningspressen att döma är det ganska vanligt med olika slags gästturnéer över gränserna och det arrangeras tävlingar mellan Nord-Sverige, Nord-Norge och Nord-Finland i t. ex. simning, friidrott, brottning.

Samerna grundade i början av 1981 ett eget samiskt idrottsförbund. Redan tidigare har man haft samnordiska samiska skidmästerskap, sa-

miska fotbollsturneringar osv. Närmare om denna verksamhet finns att läsa i den kulturutredning, som finns tryckt i Nordisk utredningsserie (NU).

Medlemsförslaget siktar speciellt in sig på ishockeyn. Denna idrottsgren har hittills inte i så hög grad fångat samernas intresse, men det är ju möjligt att intresset ökar i framtiden.

Förslagsställarna önskar att Nordiska rådet skall rekommendera Nordiska ministerrådet att undersöka möjligheterna att inrätta ett nordiskt idrottscentrum på Nordkalotten. Nordiska samerådet önskar understöda detta förslag och önskar samtidigt att samernas behov skall beaktas i denna eventuella undersökning och att samerna skall reserveras plats i en eventuell undersökning. Att tala om placering av ett eventuellt idrottscentrum är ännu för tidigt, likaså är det onödigt att begränsa centret i alltför hög grad till ishockeyn.

Utsjoki den 17 augusti 1981

Leif Rantala
Sekreterare

Nordiska motionskommittén:

Samarbetet på Nordkalotten leder till goda kontakter och ökad gemenskap mellan aktuella områden i Finland, Norge och Sverige. Den försöksverksamhet som bedrivits och som under 1970-talet permanentats i den s. k. Nordkalottkommittén har genom sitt arbete bidragit till bättre social gemenskap över gränserna och till förebyggande hälsovård.

Ingivet förslag om idrottscentrum, lämpligen förlagt i Kiruna, kan i och för sig synas riktigt och ge utrymme för ytterligare utveckling inom idrottens område. Däremot syns det tveksamt om sådant centrum skulle avse endast *en* idrottsgren (ishockey). Även när det gäller andra nordiska breddgrader är det viktigt att en del andra idrottsgrenar kan bli tillgodosedda. Det är därför viktigt att inventera befintliga utrymmen på Nordkalotten och först därefter – om behov föreligger – uppföra något idrottscentrum, som då kan nyttjas till flera inom- och utomhusgrenar. Erfarenheter visar att driftskostnaderna oftast blir större än beräknat. På grund därav är det viktigt att omkostnaderna (förutom eventuella byggkostnader) beräknas mycket noga.

Kulturfonder och stipendier kan sannolikt nyttjas, men dessa resurser kanske kan användas effektivare som bidrag till förhyrning av lokaler vid utbildning av främst funktionärer och ledare.

Därutöver må tilläggas att de friskvårdande aktiviteter för gemenskap och brytande av isolering, som bedrivs av Nordiska motionskommitténs

nationella organisationer, ofta inte kräver annat än samlings- och/eller omklädningslokaler.

Det må anmälas att de norra regionerna i de nordiska korpidrottsförbunden sedan några år har en Nordkalottkommitté och bedriver smärre aktiviteter. Resurserna är dock så små att kommittén inte kan leva upp till sina ambitioner.

Nordiska motionskommittén biträder således förslaget om undersökning av möjligheterna till ett centrum med understrykande av vad ovan sagts.

Farsta den 30 juli 1981

Elof Rörvall
Sekreterare

Danmark

Ministeriet for kulturelle anliggender:

— — — skal man meddele, at kulturministeriet ikke på nuværende tidspunkt har bemærkninger til forslaget.

Man kan samtidig oplyse, at undervisningsministeriet ingen bemærkning har til forslaget, da man ikke her finder, at forslaget berører dette ministeriums område.

København, den 30. juli 1981

P. m. v.
E. b.

Vibeke Jakobsen
Fuldmægtig

Dansk Idræts-Forbund:

— — — skal det anføres, at vi fra Dansk Idræts-Forbunds side intet kan sige imod, at et sådant forslag søges fremmet, da det må formodes at være af en vis interesse lokalt.

Vi vil dog formode, at dansk idræt kun i yderst beskedent omfang vil kunne drage nytte deraf, da alene rejseomkostninger herfra til Nordkalotten vil være meget store, og sandsynligvis vil man andre steder for et langt større omkostningsbeløb kunne opnå en tilsvarende idrætslig uddannelse.

—30:sess A 608/k Suppl.

Dernæst skal det fremføres, at hvis ikke tilskuddene til nordisk idræt forøges ganske væsentligt ud over de 300 000 kr., som budgettet for tiden lyder på årligt, vil støtte til al anden idræt fra Nordisk Råd være umuliggjort.

Glostrup, den 27. august 1981

Emanuel Rose

Finland

Undervisningsministeriet ¹:

Idrottssamarbetet på Nordkalotten och deltagandet av idrottsmän som bor där, även ett mera omfattande idrottssamarbete i Norden är en viktig sak. Samarbetet bör tjäna mångsidigt befolkningens idrottsbehov på Nordkalotten.

Undervisningsministeriet understöder den uppfattning som framförts i betänkandet om idrottssamarbetet i Norden av en av kultursekreteriatet tillsatt nordisk ämbetsmannagrupp. (Helsingfors den 8.9.1978), enligt vilket man via nordiska kulturbudgeten borde ge stöd närmast till motionsidrottsverksamhet och sådana sökande, som på grund av långa avstånd, ekonomiska orsaker eller annars inte kan delta i det nordiska samarbetet.

I medlemsförslaget om ett idrottsligt centrum på Nordkalotten motiveras inrättandet av ett centrum närmast utgående från ishockeyns behov. Ministeriet anser att man när man överväger inrättandet av ett idrottsligt centrum först borde kartlägga behovet av idrottssamarbetet på Nordkalotten även med tanke på andra idrottsformer samt även mera omfattande med tanke på hela motionskulturen. I Finland erbjuder ett mångsidigt idrottsinstitutnät, Lapplands idrottsinstitut i Rovaniemi, för olika idrottsgrenar goda möjligheter för utbildningen. Lapplands idrottsinstituts förutsättningar att fungera som ett centrum för idrottsutbildningen på Nordkalotten borde också utredas före inrättandet av ett möjligt centrum.

På uppdrag av en av statens idrottsråd tillsatt arbetsgrupp har år 1980 färdigställts ett betänkande om inrättandet av träningscentra av ny typ för utbildningsverksamhet i Finland. När man utreder behoven i anslutning till motionsidrottens utbildnings- och kursverksamhet i Finland borde man enligt betänkandet inrätta nya centra i Joensuu, Virpiniemi i Haukipudas samt Pitkäjärvi i Kumo. Sålunda har behovet att inrätta ett centrum för idrottsutbildning i norra Finland ej ansetts vara mycket betydande.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Med hänvisning till de ovannämnda omständigheterna finner undervisningsministeriet det inte aktuellt att inrätta ett idrottscentrum på Nordkalotten.

Helsingfors den 31 augusti 1981

Jaakko Numminen

Kanslichef

Fredrik Forsberg

Yngre regeringschef

Lapplands länsstyrelse¹:

Inom Nordkalotten har idrottsverksamheten och det därmed sammanhängande inbördes umgänget och samarbetet redan långa, mångfacetterade och rika traditioner. Sett från dessa utgångspunkter kan medlemsförslaget i princip anses vara värt understöd. I den form som medlemsförslaget tar upp ett idrottsligt centrum, dvs. att huvudvikten läggs vid att åstadkomma ett utbildningscentrum för ishockeyspelare, tycks initiativet vara mycket snävt för att genomföras som nordiskt samarbete. Även med tanke på placeringsorten för ett idrottscentrum – i förslaget förordas Kiruna – vore det skäll att utreda och utforska olika alternativ. Härvid skulle en möjlighet vara att projektet genomförs inom ramen för ett redan verksamhet idrottsinstitut. Som exempel kan nämnas Lapplands idrottsinstitut i Rovaniemi, som redan nu har mångsidig beredskap och goda resurser att fungera även inom ramen för hela kalottområdet. Där förekommer redan idrottsverksamhet som täcker Nordkalotten, i form av olika tävlingar, träning och träningsverksamhet, vilket samarbete också haft en medveten strävan.

Rovaniemi den 1 oktober 1981

Asko Oinas

Landshövding

Arvi Rautio

Kanslichef

¹ Yttrandet översatt från finska.

Ålands landskapsstyrelse har i skrivelse den 15 september 1981 förklarat sig icke ämna avge något yttrande i anledning av medlemsförslaget.

Suomen valtakunnan urheiluliitto SVUL – Finlands riksidrottsförbund¹:

1. SVUL och dess medlemsorganisationer, 45 specialidrottsförbund och 18 regionala distriktsorganisationer, har traditionellt haft fasta samarbetsband till de övriga nordiska idrottsorganisationerna. Samarbetet har förverkligats både inom ramen för egentlig idrottsverksamhet och i allt större grad inom skolningen, ungdomsverksamheten och övrig verksamhet som stöder idrott och fysisk fostran.

2. SVUL har med belåtenhet konstaterat, att Nordiska rådet har upprättat en stödordning för utvecklingen av det nordiska idrottsutbytet, och att t. ex. för 1981 ett belopp på 300 000 danska kronor anslagits för att täcka kostnader orsakade av verksamheten.

SVUL vill ändå poängtera att upprätthållandet, för att inte tala om utvecklandet av idrottsutbytet, ekonomiskt sett blir allt tyngre för organisationerna. Därför hänvisar SVUL i detta sammanhang till uttalandet givet av de nordiska idrottsorganisationernas fälleskommitté av den 24.05.1981, som i maj sänts till Nordiska rådet (*se ovan*).

3. Idrottssamarbetets betydelse för Nordkalotten och dess invånare kan inte förnekas. I Finland idkas och främjas denna verksamhet av organisationen Urheilun Kalottikeskus (Idrottens Kalottcentral), där landets centrala idrottsorganisationer är representerade. Sålunda har organisationen även SVUL:s stöd.

4. Urheilun Kalottikeskus' verksamhet kännetecknas även av ett nära samarbete med specialförbunden. På grund av detta samt omständigheterna nämnda i punkt tre (3) har det varit möjligt att ständigt koordinera kalottområdets idrottsverksamhet med riksomfattande planer, tävlingskalendrar, etc.

5. Debatten om ett idrottsligt centrum på Nordkalotten kan i SVUL:s tycke inte avskiljas från landets riksomfattande planer. Dess realisering bör närmast ses som en aspekt av de redan existerande idrottsinstitutens och motsvarande anläggningars verksamhetsförutsättningar och utvecklingsmöjligheter.

Detta sätt att betrakta frågan förordas speciellt av att den kommande idrottsinstitutspolitiken för närvarande undersöks på uppdrag av undervisningsministeriet. Avsikten är att undersöka behovet av att öka antalet idrottsinstitut samt att kartlägga institutens centrala uppgifter. Frågan om ett idrottsligt centrum på Nordkalotten har inte en enda gång tagits upp i dessa diskussioner.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Detta område styrs av lagen om idrottsinstitut, nivån av det statliga understödet till idrottsinstitutet samt utsikterna för den allmänna utvecklingen av idrottsinstitutens verksamhetsförutsättningar.

6. SVUL:s uppfattning om saken, under beaktande av ovannämnda aspekter är, att det inte skulle vara ändamålsenligt att vid detta skede planera eller förverkliga nya institutionsprojekt som ett idrottsligt centrum på Nordkalotten. Med tanke på de nordligaste områdena föreligger det skäl att i detta sammanhang nämna, att Lapplands idrottsinstitut i Rovaniemi f. n. befinner sig i stora finansiella svårigheter. Det torde kunna tänkas, att större uppmärksamhet än tidigare vid uppskattningen av kalottområdets idrottssamarbete och dess utveckling skulle fästas vid Lapplands idrottsinstituts verksamhetsförutsättningar exempelvis inom Nordiska rådet. Även i övrigt poängterar SVUL behovet att trygga och utveckla de existerande institutens verksamhetsförutsättningar.

Helsingfors den 11 augusti 1981

Suomen valtakunnan urheiluliitto SVUL – Finlands riksidsrottsförbund

Erkki Kivelä

Ordförande

Mauri Oksanen

Generalsekreterare

Työväen urheiluliitto TUL ry (Arbetarnas idrottsförbund)¹:

Idrottssamarbetet på Nordkalotten är viktigt för alla länder och organisationer som deltar i det. Samarbetet inom idrotten och den därtill anslutna utbildningen bör opartiskt tjäna befolkningens olika idrottsintressen och behov på området.

Utvecklingen av ett idrottscentrum på Nordkalotten tjänar både idrottssamarbetet och annat samarbete inom detta område. Enligt vår uppfattning borde man vid planeringen av ett idrottscentrum på Nordkalotten i första hand utreda utbildningsbehoven för olika idrottsgrenar inom området och hur man kunde utveckla redan existerande idrottsinstitut och utbildningscentra på Nordkalotten för att bättre tjäna idrottsutbildningen. Arbetarnas idrottsförbund fäster speciell uppmärksamhet vid utredningen av möjligheterna att utnyttja Lapplands idrottsinstitut i Rovaniemi för Nordkalottens behov av idrottsutbildning.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Arbetarnas idrottsförbund anser att man först efter en jämförelse mellan kalottområdets idrottsbehov och de resurser som krävs i de existerande motionsplatserna har realistiska förutsättningar att bedöma behovet av ett planerat idrottscentrum på Nordkalotten. Därför är saken enligt vår uppfattning inte i detta skede aktuell.

Helsingfors den 11 juni 1981

Työväen urheiluliitto TUL ry.

Ossi Sjöman
Generalsekreterare

Finlands svenska centralidrottsförbund (CIF) r. f.:

Finlands svenska centralidrottsförbunds styrelse har vid sitt möte den 11 juni 1981 behandlat ovannämnda sak och beslöt att ställa sig positiv till förslaget under förutsättning att de medel, som erfordras för projektet, utanordnas från andra moment än från idrottsbudgeten.

Helsingfors den 16 juni 1981

Finlands svenska centralidrottsförbund

Carl-Henrik Fager
Generalsekreterare

Finlands folkhögskolförening¹:

Vår förening är ense med förslagsställarna om betydelsen av ett samarbete inom idrotten för ungdomsuppfostran och idrottsmännens tävlings- och träningsverksamhet. Det nordiska samarbetet inom idrotten är mångsidigt och ganska stabiliserat. Samarbetet finns mellan idrottsmän, för träningen ansvariga ledare och mellan ett omfattande organisationsfält i hela Norden.

I Finland finns ett mycket täckande idrottsinstitutsnät, som på det regionala och riksomfattande planet tjänar representanter för olika idrottsgrenar. Också vid idrottsinstitutet har man idkat nordiskt samarbete. På kalottområdet har samarbetet funnits i Lapplands idrottsinstitut nära Ounasvaara. Vid samnordiska möten har man tagit upp frågan om utvecklan-

¹ Yttrandet översatt från finska.

det av Lapplands idrottsinstitut för att allt bättre tjäna idrottsfolket på hela Nordkalotten. För området planeras som bäst en modern ishall.

Finlands folkhögskolförening fäster uppmärksamhet vid de redan existerande möjligheterna att utveckla det nordiska samarbetet och understryker att det inte finns ett tillräckligt samnordiskt behov för inrättandet av ett idrottscentrum. Idrottscentret som skulle koncentrera sig på ishockeyn skulle vara för ensidigt. Det ligger också för långt borta från de stora befolkningscentra.

Enligt vår förening kunde nordiskt samarbete inom idrotten utvecklas genom ökade resestipendier och medel för samarbete, som genomförs i samarbete med organisationer på området och Lapplands idrottsinstitut. Om Lapplands idrottsinstitut skulle utnyttjas allt mera samnordiskt borde man för Finlands vidkommande kontrollera att man genom en smidig styrning av statliga bidrag till Lapplands idrottsinstitut skapar strukturella möjligheter och en sådan verksamhetsprofil, som lämpar sig också för samnordiskt utnyttjande.

Helsingfors i juni 1981

Finlands folkhögskolförening

Tapani Kuronen

Ordförande

Reijo Kauppila

Generalsekreterare

Norge

Kirke- og undervisningsdepartementet:

Kirke- og undervisningsdepartementet har lagt medlemsforslag A 608/k om et idrettssenter på Nordkalotten fram för *Statens idrettsråd*, som er rådgivende organ for idrettsspørsmål i Norge. Rådet har enstemmig avgitt slik uttalelse:

Statens idrettsråd ser positivt på tiltak som kan fremme idrettssamarbeid på Nordkalotten. En er kjent med at en rekke ulike aktiviteter allerede er gjennomført, og håper at samarbeidet kan utvikle seg videre. Dette bør imidlertid skje ved at de organ som er implisert i virksomheten avdekker behovene for nye tiltak og deltar i utformingen av dem.

I det foreliggende forslaget om et idrettssenter, med hovedvekt på ishockey og plassert i Kiruna, kan en ikke se at det foreligger slike behov og ønsker fra de berørte interesser bak. Statens idrettsråd er i et hvert fall ikke kjent med at norske idrettsorganisasjoner har fremmet et slikt ønske, eller stilt seg bak et slikt forslag. Så langt rådet kan vurdere muligheter og mål for et nordisk idrettssamarbeid på Nordkalotten, kan en vanskelig tro at detta prosjektet bør være det mest aktuelle – eller få særlig høy prioritet.

I utredningen om forslaget vises det til at ishockey har en minimal utbredelse i Narvik-området; en kan legge til i hele Nord-Norge.

Når det gjelder forslaget om plassering av et idrettssenter i Kiruna, vil en minne om at norsk idrett allerede har et kurs- og treningssenter på Bardufoss, mellom Narvik og Tromsø. Statens idrettsråd antar at dette sikkert også vil kunne nyttes i forbindelse med samarbeidstiltak på Nordkalotten.

Rådet kan derfor ikke anbefale det foreliggende forslaget før andre samarbeidsformer er nærmere utredet og uten at de berørte idrettsintresser selv har gått inn for et slikt prosjekt framfor andre tiltak.

Kirke- og undervisningsdepartementet slutter seg til uttalelsen fra Statens idrettsråd og vil særlig henlede oppmerksomheten på at man i Norge allerede har et kurs- og treningssenter i Bardufoss i Troms fylke. Dette sentret vil kunne nyttes til nordiske samarbeidstiltak på idrettens område.

Etter Kirke- og undervisningsdepartementets oppfatning skulle det for tida ikke være nødvendig med en særskilt utredning om et nordisk idrettssenter på Nordkalotten. Den utredning som på Nordisk ministerråds initiativ ble lagt fram i 1978 og som omfatter nordisk idrettssamarbeid i hele dets bredde, behandler i et eget kapittel idrettsutveksling mellom utkantområdet. Som kjent ble resultatet av utredningen at Ministerrådet etablerte en egen støtteordning, nettopp med sikte på å stimulere utkantstrøkene deltaking i nordiske idrettsarrangementer. Ved en eventuell økning av bevilgningene til idrettssamarbeid bør en videre utbygging av denne støtteordningen prioriteres, slik at den også kan få virkning for Nordkalotten.

Oslo, 31. augusti 1981

Etter fullmakt

Olav Hove

Olav Nyhamar

Troms fylkeskommune:

Troms fylkes kulturutvalg vil ikke kunne behandle saken før i september. Den vil imidlertid bli forelagt kulturutvalget med forslag til slik uttalelse:

Fra Nordisk Råd foreligger et medlemsforslag om idrettssenter på Nordkalotten med tyngdepunktet lagt på ishockey.

Prinsipielt bør idrettens egne organer uttale seg først om behovet for et slikt senter. I dette tilfelle antar en spørsmålet er enkelt å besvare. Ettersom en verken har ishockeyanlegg eller lag som spiller ishockey i Troms, må en gå ut fra at interessene i Troms for et slikt idrettssenter er liten.

Det idrettslige samarbeid på Nordkalotten er vel etablert och utbredt. En har årlige kalottkamper i ca. 16 idretter og forøvrig utvekslinger av instruktører og aktive til samlinger og kurs. Et eventuelt idrettssenter på

Nordkalotten bør legge vekt på idretter som er alminnelig utbredt i Nord-Finland, Nord-Sverige og Nord-Norge.

En antar imidlertid at eventuelle midler til kalott-tiltak bør brukes til det etablerte kalottssamarbeid – til kalottkamper og til økt utveksling av ledere, trenere og aktive til samlinger og kurs.

Tromsø, 16. juli 1981

Victor Nøstdal

Helge Lunde

Troms fylkes kulturutvalg har den 2 september 1981 forklarat sig instämma i fylkeskommunens yttrande av den 16 juli 1981 (se ovan).

Finnmark fylkeskommune:

1. Finnmark fylkeskommune kan på nåværende tidspunkt ikke gå inn for etablering av et idrettssenter på Nordkalotten i samsvar med medlemsforslag A 608/k.

2. Finnmark fylkeskommune er av den oppfatning at et eventuelt idrettssenter på og for Nordkalotten må legges slik til rette at det kan gi muligheter for flest mulig idrettsgrener, og ikke ha hovedvekt på en spesiell idrett.

3. Et eventuelt framtidig idrettssenter må få en slik geografisk plassering og økonomisk løsning at det ikke går på bekostning av det allerede etablerte idrettssamarbeid på Nordkalotten.

4. En har forøvrig intet imot at saken utredes på grunnlag av det som er sagt i vedtakets pkt. 2 og 3.

Vadsø, 5. august 1981

Etter fullmakt

Alf Johnsen

Norges idrettshøgskole:

Norges idrettshøgskole er av den oppfatning at den støtte som gis til nordisk idrettssamarbeid innenfor sektoren "allmenkultur" (D.kr 300 000 i 1981) er uforholdsmessig liten, både i relasjon til denne kulturaktivitets

omfang og betydning og i relasjon til de midler som rådet har til disposisjon for allmenkulturelle samarbeidstiltak (ca 17 1/2 mill. d.kr i 1981).

Norges idrettshøgskole vil videre på prinsipielt grunnlag stille seg positivt til tiltak som spesielt tar sikte på en videre utbygging av samarbeidet på Nordkalotten.

Norges idrettshøgskole kan imidlertid *ikke* gi noen form for tilslutning til det foreliggende forslag om "ett idrettslig centrum på Nordkalotten med tyngdepunktet lagd på ett utbildningscentrum för ishockeyspelare".

Det fremgår ikke av forslaget om det bygger på noen omfattende vurdering av de idrettslige samarbeidsønsker på Nordkalotten. Det ser all grunn til å tro at man ihvertfall fra norsk side ville prioritere helt andre typer av samarbeidstiltak.

Forslaget er uklart på en rekke punkter, men vil nødvendigvis måtte medføre både investerings- og driftskostnader av en betydelig størrelsesorden. Norges idrettshøgskole vil sterkt fraråde at man *binder seg* til å finansiere en virksomhet med en snever ramme (én idrett, ett sted osv). Å låse medler til et slikt tiltak vil i praksis kunne bli et alvorlig hinder for å kunne gi støtte til andre og langt mere verdifulle tiltak med sikte på å utvikle det idrettslige samarbeid i Norden, og spesielt på Nordkalotten.

Norges idrettshøgskole mener at forslaget er av en slik karakter at det ikke har noen hensikt at Nordiskt Råd pålegger Ministerradet å arbeide videre med saken.

Oslo, 21. mai 1981

Thor Volla
Direktør

Norges idrettsforbund:

Vårt utvalg for Kalottidrett har vurdert forslaget og kommet med innstilling i saken.

Norges idrettsforbunds styre behandlet saken i møte 4.-5. september 1981 og vedtok der følgende uttalelse:

Innledningsvis vil vi gjerne ha sagt at idrettsorganisasjonene selvsagt er interessert i alle konkrete prosjekter og overføring av økonomiske midler som kan komme idretten på Nordkalotten til gode. Det organiserte idrettslige samarbeid som har vart i 31 år, har etter hvert vokst til å bli en vesentlig kulturfaktor, men enna er mye ugjort.

Ønsket om, og viljen til å gå nye veier er således absolutt tilstede, men foreløpig er økonomien en begrensende faktor.

Vi kan imidlertid ikke uten videre se hvordan forslaget om et idretts-

senter i Kiruna vil kunne komme idretten i Nord-Norge til gode. Vi mener at forslaget bygger på mangelfulle kunnskaper om idrettsaktiviteten i kalottområdet etter som man foreslår å legge hovedvekten på et utdanningssenter for ishockeyspillere.

Så vidt vi kjenner til finnes det pr. i dag ingen aktive ishockeyklubber i Nord-Norge. Av klimatiske årsaker er det urealistisk å tro at ishockey i denne landsdel kan drives i annet enn innendørshaller. Når vi samtidig vet at mangelen på anlegg for de etablerte idretter her nord er langt større enn i Sør-Norge, vil det være utopi å tro at ishockey vil få noen særlig utbredelse i Nordland, Troms og Finnmark de nærmeste årene.

Nå står det riktignok i forslaget fra Nordisk Råd at ``Ett sådant centrum kan även omfatta lämpliga idrotter``, men dette er for vagt uttrykt til at vi kan si at forslaget i dets nåværende form er av interesse for Nord-Norge.

Hauger i Bærum, 9. september 1981

Norges idrettsforbund

Thor Hernes

Generalsekretær

Harald Tronvik

Organisasjonssjef

Sverige

Gymnastik- och idrottshögskolan:

Samarbete på idrottens område har ett värde inte endast som idrottslig företeelse, utan även därför, att det kan ge stora grupper av människor i Norden möjligheter till samvaro och leda till kontakter över landsgränserna. Idrotten utgör ett värdefullt stöd för ungdomen och dess utveckling och skapar en social gemenskap som motverkar olika former av isolering. Dessutom utgör den ett värdefullt led i den förbyggande hälsovården.

Ett nära samarbete på olika områden har sedan länge funnits på Nordkalotten. Sedan början av 1970-talet finns ett permanent samarbeidsorgan för Nordkalotten, den sk Nordkalottkommittén som behandlar samarbeidsfrågor av väsentlig betydelse för regionen. På kulturområdet har utvecklats ett omfattande samarbeide bla inom idrotten, som särskilt under senare år har aktiverats inom olika grenar. Ishockey har vunnet särskilt interesse hos befolkningen.

En idrottslig centrum på Nordkalotten med tyngdpunkten lagd på ett utbildningscentrum för ishockeyspelare är av stort värde för kalottområdet. Ett sådant centrum kan även omfatta andra lämpliga idrotter. Visserligen förkommer för närvarande ingen ishockey i Narvik med omnejd, men

ishockeysporten är under stark utveckling i Norge. I Finland har ishockey ett starkt fäste i Uleåborg och angränsande landsbygd.

Kiruna skulle kunna utgöra en lämplig plats för ett idrottscentrum. I Kiruna och dess omnejd finns sedan länge ett stort intresse för ishockeysporten vilket bidragit till att många goda ishockeyspelare kommit fram.

Linjenämnden vid Gymnastik- och idrottshögskolan i Stockholm har i princip intet att invända mot inrättandet av ett idrottsligt centrum på Nordkalotten, men anser att förslaget inte ger en klar bild av vad utbildningen syftar till.

Vare sig utbildningen avser instruktörs-, administratörs-, annan ledarutbildning eller färdighetsutbildning vill linjenämnden betona vikten av att utbildningen genomförs i samverkan med Nordiska riksidsrottsförbundens fælleskommitté och Sveriges riksidsrottsförbund (RF) och dess utbildningsenhet.

Linjenämnden finner det angeläget att stöda och vidareutveckla det nordiska samarbetet på idrottens område men anser att frågor om möjligheten att utnyttja redan befintliga utbildningsresurser bör utredas innan slutlig ställning tas. En sådan översyn bör omfatta såväl utbildningarna vid Sveriges riksidsrottsförbunds egna idrottsfolkhögskolor på Bosön och Lillsved som RF:s och de olika specialförbundens centrala och regionala utbildningsverksamhet.

Stockholm den 4 augusti 1981

För linjenämnden

Stina Ljunggren

Pedagogisk-administrativ ledare vid GIH

Länsstyrelsen i Norrbottens län:

Länsstyrelsen delar de grundläggande tankegångarna bakom ett idrottscentrum. Det kan utgöra en bas för att utveckla samarbete och kontakter mellan människor på Nordkalotten. Idrotten medverkar till gemenskap mellan människor och skapar aktivitet även utanför den direkt idrottsligt aktiva skaran. Den utgör vidare ett viktigt inslag i friskvården. Strävandena inom idrotten bör vara att aktivera så breda grupper av ungdomar och vuxna som möjligt. Detta ställer särskilda krav på resurstillgångarna och formerna för dess utnyttjande.

Länsstyrelsen i Norrbotten har konkretiserat tankegångarna genom ett omfattande engagemang i uppbyggnaden av Svansteins idrotts- och lägercentrum. Svanstein ligger 35 kilometer norr om Övertorneå centralort – en mil norr om polcirkeln invid svensk-finska gränsen.

En bärande tanke i Svansteinsprojektet är att skapa en resurs för hela Nordkalotten för idrottslig verksamhet i bred skala särskilt för ungdomsidrott. Anläggningen färdigställdes vid årsskiftet 1980/1981. Den omfattar bl a elljusspår från 2,5 till 10 km, hoppbackar i stegringsföljd från 10 till 60 meter, liten slalombacke, välutrustad modern sporthall, två fotbollsplaner varav en gräsplan samt en modern stugby med 100 bäddplatser i 21 nybyggda stugor. En utbyggnad av idrottsplatsen med utrustning för hopp, kast och löpning planeras ta sin början hösten 1981. Naturen kring Svanstein erbjuder goda möjligheter för bl a orientering, kanot, rodd och skytte. Stugbyn – som är handikappanpassad – erbjuder utmärkta resurser för mat, logi, konferens och studieverksamhet i samband med bl a idrottsgruppers förläggning till Svanstein. Anläggningen är väl samlad med samtliga resurser lätt tillgängliga.

Svansteinanläggningen uppfyller mycket högt ställda krav på ett idrottsligt centrum för Nordkalotten. Förutom svenska föreningar har anläggningen redan utnyttjats av såväl finska som norska föreningar inom främst skidor och fotboll. I Rovaniemi – tio mil från Svanstein i Finland – finns också en större anläggning för friidrott. Bl a har man en inomhushall som medger träning och tävling för löpning och teknikgrenar. I Gällivare finns resurser för alpin skidåkning.

Mot denna bakgrund är det ytterst tveksamt om det finns ytterligare behov av ett idrottscentrum om man avser en bredare idrottslig verksamhet. Flera anläggningar av Svansteins och Rovaniemis typ innebär en splittring av resurserna och gagnar inte strävandena att få ett livskraftigt samlat nordiskt idrottscentrum. Strävandena bör istället vara att stärka befintliga anläggningars kvalitet.

Länsstyrelsen är dock positiv till att utveckla andra anläggningar där man starkt profilerar sig mot enstaka aktiviteter som inte täcks upp av redan befintliga anläggningar på Nordkalotten. Ett bärkraftigt idrottscentrum måste antingen ha ett brett utbud av aktiviteter eller specialisera sig på och utveckla någon enstaka aktivitet.

Länsstyrelsen tillstyrker av dessa skäl inrättandet av ett profilerat nordiskt idrottscentrum inriktat mot i första hand ishockey. Verksamheten kan med fördel kompletteras med annan isbunden verksamhet som hastighetsåkning på skridskor och konståkning. En förutsättning är att verksamheten dels riktas till breda åldersgrupper dels att den kan bedrivas året runt. En sådan profilering kan engagera föreningsungdom från yngsta pojkk- och flickklasser till seniorverksamhet. Ett idrottscentrum enligt denna modell skulle med sin speciella profil komplettera redan befintliga anläggningar i Svanstein, Rovaniemi och Gällivare.

Länsstyrelsen tillstyrker även Kiruna som lämplig lokaliseringsort för ett "isbundet" idrottscentrum. Kommunen har en erkänd ishockeykultur med god bredd och kvalitet i verksamheten. Modern ishall finns. Tvärförbindelser med flyg med Nordnorge och Nordfinland finns. På sikt bör

möjligheterna också prövas att bedriva "ishockey- och skridskogymnasium" på orten för att stärka verksamhetsunderlaget och utveckla nya former för samnordisk utbildning.

Länsstyrelsen förordar sammanfattningsvis att man i stället för satsningar på nya breda anläggningar förstärker de befintliga resurserna i Rovaniemi, Svanstein och Gällivare samt att man bygger upp ett specialläger inriktat mot isbunden verksamhet i Kiruna, som har merparten av nödvändiga investeringar klara.

Luleå den 5 augusti 1981

Lars Backlund

Staffan Borg

Sveriges riksidsrottsförbund (RF):

RF uttalar sig positivt över förslaget – som också får ett aktivt stöd av den samlade idrotten i Norrbottens län – och anser att ett idrottsligt utbildningscentrum, för flera för området aktuella idrotter, skulle vara av stort värde för kalottområdet.

Av förslaget framgår emellertid ej vad den tänkta utbildningen skall syfta till eller vilka utbildningsresurser som bör ianspråkta. RF anser det därför angeläget att dessa frågor, tillsammans med frågan om ekonomiseringen av projektet, ytterligare bör belysas i en eventuell utredning.

Farsta den 3 september 1981

För Sveriges riksidsrottsförbund

Bengt Sevelius

Verkställande direktör

Kiruna kommun:

Vi stöder helhjärtat tanken på ett nordiskt idrottscentrum på Nordkalotten med Kiruna som lokaliseringsort för den isbundna sporten, med tonvikt på ishockey.

De långa vintrarna ger vintersporterna en alldeles särskild betydelse i kommunen och i synnerhet har den ishockeyverksamhet som här bedrivs nått en erkänd bredd och kvalitet. Kirunaklubbarna har under mer än tre decennier varit plantskola för såväl nationella som internationella ishockeylag.

Kiruna ligger också geografiskt sett i centrum av Nordkalotten. Inom radien av en halvtimmes flygresa från Kiruna bor 2/3 av befolkningen i Nordkalotten.

Vi är övertygade om att ett idrottscentrum i Kiruna skulle främja ishockeysporten och även det nordiska samarbetet. Det är givetvis också med desto större glädje vi skulle ta emot ett idrottscentrum i Kiruna, då vi finner att Svenska ishockeyförbundets ordförande, Norrbottens idrottsförening, övriga föreningar i Norrbotten samt länsstyrelsen stöder ett sådant förslag.

Kiruna den 19 augusti 1981

Kiruna kommun

Rolf Dahlström

Kommunstyrelsens ordförande

Norrbottens idrottsförbund:

Som förslagsställarna framhåller har ett omfattande och allsidigt samarbete under en lång följd av år funnits inom Nordkalotten.

Detta samarbete har i hög grad omfattat idrotten som har utövat aktiviteter över landsgränserna inom de flesta av våra specialidrotter.

Förslaget om att inrätta ett idrottsligt centrum på Nordkalotten med placering i Kiruna och med inriktning mot ishockeyverksamhet får ett aktivt stöd av den samlade idrotten i länet.

Kiruna kommun har som bekant fostrat många dugliga idrottsmän som har gjort kommunen känd långt utanför länets och landets gränser.

Tyvärr har många av dessa idrottsmän tvingats lämna kommunen på grund av att lämpligt arbete har saknats.

Vi anser det därför rimligt att kommunen kompenseras genom tillskapandet av ett idrottsligt centrum. Vi delar vår landshövdingens tidigare framförda synpunkter att Kiruna kommun är väl värd den uppmuntran som ett idrottsligt centrum innebär.

Svenska ishockeyförbundet har redan tidigare varit engagerad i denna fråga och sålunda har dess ordförande Arne Grunander lovat uppvakta de norska och finska ishockeyförbunden i denna angelägenhet.

Vi betonar att idrott är kultur och att det därför är riktigt att ansöka om medel för den ifrågasvarande verksamheten hos Nordiska rådet där en särskild budget finns för regionalpolitiska och kulturella aktiviteter.

Även om kommunen för närvarande har stora sysselsättningspolitiska problem tror vi att Kiruna i framtiden kommer att bli en naturlig centralort för Nordkalotten. Geografiskt befinner sig Kiruna i centrum av kalottom-

rådet. Goda vägförbindelser finns såväl mot finska- som norska kalottområdena.

Alla skäl – inte minst sysselsättningspolitiska – synes oss tala för att Kiruna är en lämplig plats för lokalisering av ett eventuellt idrottsligt centrum på Nordkalotten. Ur idrottsförbundets synpunkt och för den norrbottniska idrottens utveckling skulle ett sådant centrum i Kiruna vara av oskattbart värde. För att få en bredare förankring för tillskapandet av detta idrottscentrum är det viktigt att riksförbunden i såväl Norge som Finland stödjer projektet.

Det är därför angeläget att RF vid kontakter med riksförbunden i Norge och Finland får dessa att inta en positiv inställning till projektet.

Luleå den 10 augusti 1981

På uppdrag av Norrbottens idrottsförbunds styrelse

Börje Idenstedt
Ordförande

Ingvar Carlstén
Ordförande utbildningsutskottet

BILAGA 3

I efterhand inkommet yttrande

Sverige

Skolöverstyrelsen (SÖ):

Skolöverstyrelsen är i princip positiv till att det inrättas ett idrottsligt centrum enligt det förslag som lämnats av medlemmar av Nordiska rådet. Skolöverstyrelsen tar dock inte ställning i finansieringsfrågan.

Stockholm den 21 december 1981

På skolöverstyrelsens vägnar

Hans Hamber

Ebba Carlquist

Medlemsförslag

om färdtjänstservice för handikappade

(Väckt av Heikki Järvenpää, Bror Lillqvist, Jógvan Sundstein och Sten Söderström)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordiska nämnden för handikappfrågor:

Färdtjänsten är, som framhålls i medlemsförslaget, utbyggd i mycket varierande utsträckning i de nordiska länderna. För danskt vidkommande har nyligen ett omfattande utredningsarbete påbörjats. I Norge har en utredning genomförts och en Stortingsmelding i saken väntas inom en nära framtid. I Sverige, där färdtjänsten är mest utbyggd, är verksamheten förenad med vissa problem. Ett system som var tänkt för handikappade har utvecklats till en förmån för huvudsakligen pensionärer, vilket på många håll inverkat negativt på servicegraden för den ursprungliga målgruppen.

Till bilden hör också att färdtjänstservicen i de av de nordiska länderna där den hittills mest tagit form är en kommunal uppgift som i varierande omfattning stöds med statliga bidrag.

Här nämnda omständigheter innebär enligt nämndens uppfattning att det inte är realistiskt att eftersträva en så långtgående samordning som den medlemsförslaget siktar till.

En fungerande färdtjänstservice är för många handikappade en förutsättning för deras möjligheter att delta i arbetslivet och i samhällslivet i övrigt. En fortsatt utbyggnad som säkerställer en rimlig servicenivå för dem som mest behöver transportservice är därför utomordentligt viktig.

Eftersom en nordisk samordning av färdtjänsten förutsätter en rimlig nivå på den nationella verksamheten, bör dock en nordisk insats för närvarande begränsas till att Nordiska rådet rekommenderar länderna att i samband med pågående och planerad utbyggnad av färdtjänstservice vara uppmärksamma på åtgärder som kan underlätta internordiska resor för personer med handikapp.

Ett naturligt mål att eftersträva är att handikappade som har tillstånd att använda färdtjänsten i hemlandet skall berättigas till färdtjänstservice också i övriga nordiska länder.

Bromma den 3 augusti 1981

Nordiska nämnden för handikappfrågor

Enligt uppdrag

Finn Petrén

Kanslichef

Nordiska handikappförbundet:

I Norden är integrering av handikappade i samhällslivet en allmän målsättning. En viktig förutsättning för integreringen är därvid att handikappade kan använda de allmänna transportmedlen.

Nordiska rådets trafikutskottet har sedan 1978 arbetat med frågan om att förbättra handikappades möjlighet att använda de kollektiva transportmedlen.

Nordiska handikappförbundet finner det väsentligt att Nordiska ministerrådet snarast vidtar konkreta åtgärder för att realisera de förslag trafikutskottet framlagt, ty först då ges handikappade förutsättningar för ett allmänt resande inom Norden.

Genom anpassningen av de allmänna kommunikationsmedlen blir belastningen på det färdtjänstsystem som är under uppbyggnad i Norden ej så omfattande. Färdtjänsten i de nordiska länderna är en kommunal uppgift. Det har inneburit att den utvecklats på varierande sätt i de nordiska länderna och fungerar enligt olika principer.

Förverkligandet av ett enhetligt färdtjänstsystem i Norden är därför ett arbete på lång sikt. Man bör dock snarast inleda ett nordiskt samarbete, ty det skulle möjliggöra för handikappade att resa inom Norden på ett helt annat sätt än idag.

Nordiska handikappförbundet anser att man inom ramen för den nordiska konventionen om social trygghet bör få till stånd avtal om färdtjänstutnyttjande.

Handikappade legitimerade till färdtjänst i ett land skulle därvid kunna använda färdtjänsten i ett annat land och enligt de bestämmelser som gäller inom vistelsekommunen. Kostnaderna för denna typ av färdtjänst bör ersättas av statliga medel.

Nordiska handikappförbundet tillstyrker *medlemsförslag A 609/s*, men vill understryka att färdtjänsten är ett komplement till de allmänna kom-

munikationsmedlen och att det därför är väsentligt att dessa anpassas till handikappades behov.

Stockholm den 28 juli 1981

För Nordiska handikappförbundet

Boo Fogelberg
Generalsekreterare

Nordisk förening för rehabilitering (NFR):

Förflyttningsfrågorna är för handikappade medborgare av vitalt intresse. När det gäller förflyttningen utanför hemmet och dess närmaste omgivning framstår som ett krav att de individuella förflyttningsmedlen – främst bilen – och allmänna kommunikationsmedel även anpassas till handikappades krav så långt så är möjligt. Erfarenheten visar att en sådan anpassning kan ta lång tid och bl. a. därför framstår ett särskilt för handikappade utformat kommunikationssystem som erforderligt (färdtjänst).

På nordisk basis har färdtjänstfrågan tidigare varit under behandling. I medlemsförslaget nämns standardisering av vissa enheter inom dessa kommunikationsmedel och härvid synes det utredningsmaterial som Nordiska ämbetsmannakommittén för transportfrågor, NÄT, böra aktualiseras.

NFR har även haft uppe frågan om färdtjänst vid sitt möte om offentliga kommunikationer i Köpenhamn 1980. Härvid belystes frågan om den svenska riksfärdtjänsten av civilingenjör Birger Roos, varvid framgick i den följande diskussionen att representanter för olika nordiska handikapporganisationer prioriterade dessa frågor mycket högt. Denna riksfärdtjänst sträcker sig enbart till landets gränser och för nordisk reseverksamhet inom detta kommunikationssystem synes ännu inte föreligga några överväganden.

NFR vill även fästa uppmärksamhet på att det varit tal om en liknande utredning för EEC-områdets länder.

Således finner NFR det angeläget att en utredning av antydd art kommer ill stånd.

Vi bifogar utlåtande från Invalidförbundet, Finland (*se nedan*).

Stockholm den 7 juli 1981

Ellika Ljunggren
Sekreterare

Danmark**Socialministeriets internationale kontor:**

I denne anledning skal socialministeriet meddele, at indenrigsministeriet i skrivelse af 29. juni 1981 har oplyst, at indenrigsministeriet ikke har bemærkninger til medlemsforslaget, og at det fra udenrigsministeriet den 12. august 1981 er telefonisk oplyst, at ministeriet for offentlige arbejder har afgivet sit svar direkte til udenrigsministeriet.

Medlemsforslaget giver socialministeriet anledning til følgende bemærkninger:

Forslagets hovedsigte er at udrede mulighederne for en udbygning af en befordringsservice omfattende alle nordiske lande. Det anføres samtidig, at for de personer med handicap, der bor i grænseområderne, kan en befordringsservice over grænserne blive en realitet.

For Danmarks vedkommende er det netop påbegyndt et omfattende udredningsarbejde om befordringsservice for blandt andet personer med handicap.

Efter indstilling fra det centrale handicapråd har ministeriet for offentlige arbejder efter drøftelse mellem de berørte ministre i juli 1981 nedsat et udvalg, der har til opgave at overveje, hvorvidt det ved fælles administration og/eller samdrift m. v. vil være muligt at opnå rationaliseringer og forbedringer i de specielle befordringstilbud, der i dag i kraft af lovgivningen henhørende under indenrigs-, social- og undervisningsministeriet gives til bestemte samfundsgrupper, eventuelt med fordele også for brugerne af den almindelige kollektive trafik.

På baggrund af en kortlægning af de eksisterende specielle befordringstilbud skal udvalget blandt andet overveje hensigtsmæssigheden af de pågældende trafiktilbud, henset til de behov, der er for sådanne ordninger, og opstille alternative organisatoriske og driftsmæssige former herfor, navnlig med henblik på en tættere forbindelse til den almindelige lokale og regionale kollektive trafik.

På denne baggrund er det socialministeriets opfattelse, at en nordisk indsats på nuværende tidspunkt bør begrænses til, at Nordisk Ministerråd foreslår medlemslandene i forbindelse med den igangværende og planlagte udbygning af befordringsservice at være opmærksom på de foranstaltninger, der kan lette den internordiske trafik for personer med handicap.

København den 13. august 1981

P. m. v.

E. b.

Lise Lynæs

Ministeriet for offentlige arbejder:

Det er besluttet, at der under ministeriet for offentlige arbejder skal nedsættes et udvalg vedrørende foranstaltninger til lettelse af handicappedes vilkår inden for trafik- og kommunikationssektoren. Udvalget der skal arbejde i nær kontakt med nationalkomitéen vedrørende det internationale handicapår har til opgave, dels at beskrive det tiltag, der allerede er foretaget for at tilpasse faciliteter m.v. for handicappede, dels at redegøre for den igangværende planlægning på området og endelig at fremsætte forslag til nye tiltag til forbedring af handicappedes muligheder.

Foranlediget af det Centrale Handicapråd er der endvidere taget skridt til nedsættelse af en arbejdsgruppe, der har til opgave at overveje, hvorvidt det ved fælles administration og/eller samdrift m.v. vil være muligt at opnå rationaliseringer og forbedringer i de specielle befordringstilbud, der i dag gives til bestemte samfundsgrupper herunder handicappede.

Man vil, når der foreligger resultater af arbejdet, stille dette til rådighed for Nordisk Råd.

Man er bekendt med, at der i Hovedstadsområdet under Hovedstadens Trafikselskab (HT) er indført Færdtjeneste, men da man fra Nordisk Råd har hørt de lokale myndigheder, vil man derfra kunne få de ønskede oplysninger.

P.m.v.

E.b.

Kirsten Jensen

Føroya landsstýri har i skrivelse den 17 augusti 1981 förklarar sig stödjá medlemsförslaget.

Amtsrådsforeningen i Danmark:

I denne anledning skal man meddele, at Amtsrådsforeningen er enig i, at handicappedes befordringsproblemer nøjere bør undersøges, og det kan i denne anledning oplyses, at man fra det centrale handicapråds side har rettet en henvendelse til trafikministeriet herom, og at trafikministeren har besluttet at nedsætte et udvalg herom.

København, den 27. august 1981

P.f.v.

E.b.

Marianne Aaboe

Kommunernes Landsforening har i skrivelse av den 6 juli 1981 förklarat sig icke ha något att anföra i anledning av medlemsförslaget.

Københavns Kommune:

Transportservice for handicappede er i Danmark hjemlet efter bistandslovens § 61, som omfatter dels tilskud til abonnement på kollektive transportmidler dels tilskud til individuel transport, når særlige helbredsmæssige forhold taler for det.

Endvidere retter Hovedstadsområdets Trafikselskab et tilbud om transport i specialkøretøj til handicappede, som ikke kan benytte offentlige transportmidler, herunder taxi.

Det er kendetegnende for ordningen i Danmark, at kommunerne, som har ansvaret for forvaltningen af transportydelsen, i princippet er selvbestemmende med hensyn til, hvilket niveau og dermed hvilke økonomiske virkninger transportservicen har.

I mangel af vejledende regler fra staten, som der gennem længere tid har været en forventning om, er de danske kommuners praksis på området derfor i dag forskellig, og der er så langt fra tale om en ensartet standard indenfor landets grænser.

Det er magistratens opfattelse, at en fortsat udbygning af transportydelsen såvel som udbygning af andre ydelser, der tager sigte på at gøre det muligt for handicappede at fungere på tilfredsstillende måde i eget hjem, er hensigtsmæssig også set fra et samfundsøkonomisk synspunkt.

Med respekt for kommunernes ret til at niveaulægge også denne ydelse kan man tilslutte sig, at der gives vejledende regler, som kan anspre til en ensartet, højere standard på området.

Under hensyn til det ønskelige i, at der i handicapåret kommer en videre debat omkring handicappedes behov, kan man anbefale den foreslåede undersøgelse af mulighederne for en udbygning af den eksisterende transportservice for handicappede med henblik på en fællesnordisk målsætning for omfang og administration af transportydelsen til handicappede, der i Danmark kan danne grundlag for vejledende regler for de kommunale forvaltninger.

København, den 3. august 1981

Egon Weidekamp

Bente Rantsén

Frederiksberg Kommune:

I denne anledning skal man som sekretariat for kommunalbestyrelsen næst at beklage, at det ikke har været muligt at overholde svarfristen, indledningsvis bemærke, at det foreliggende medlemsforslag har været forelagt kommunens socialdirektorat til udtalelse, men at sagen ikke har været forelagt fagudvalg og kommunalbestyrelse.

Med det nævnte forbehold skal man dernæst fra forvaltningens side anføre, at Frederiksberg Kommune – ikke mindst i anledning af det internationale handicapår – skal anbefale, at der gøres en øget indsats for at bedre de handicappedes trafik- og befordringsforhold, eftersom dette er en af forudsætningerne for, at intentionerne om at ligestille handicappede med andre medborgere kan opfyldes.

Man kan supplerende oplyse, at der i Frederiksberg Kommune kan tilbydes svært handicappede borgere individuel transport med specialkøretøj inden for hovedstadsområdet, dog højst 26 enkeltture pr. kvartal til hver svært handicappet borger.

Det er en forudsætning for deltagelse i den nævnte kørselsordning, at den pågældende er afskåret fra at benytte offentlige trafikmidler og kun med ulempe kan benytte almindeligt personmotorkøretøj, herunder taxi, og at den pågældende ikke har motorkøretøj, hvortil der ydes støtte eller fritagelse for betaling af vægtafgift i henhold til bistandslovens § 58.

Der er fastsat en betaling på 100 kr. i kvartalet for at deltage i ordningen.

Frederiksberg, den 13. august 1981

G. Kastberg

Preben Kolringen

De samvirkende Invalideorganisationer:

De i forslaget indeholdte oplysninger om transportservice synes for Danmarks vedkommende at overvurdere de transportordninger, som findes.

I forbindelse med visse af de amtslige trafikselskaber er der etableret særlige rabatsystemer for synshandicappede, og der findes herudover på kommunalt plan transportservice i forbindelse med en række særlige aktiviteter, såsom dagcentervirksomhed m.v. Endelig skal nævnes, at der i regi af Hovedstadsområdets Trafikselskab er etableret en særlig kørselsordning for meget svært handicappede, men alt i alt må det fastslås, at bevægelseshæmmedes transportmuligheder er yderst begrænsede.

Med henblik på at tilvejebringe et grundlag for eventuelle forbedringer af 2-30:sess A 609/s Suppl.

det samlede transporttilbud for handicappede har Det centrale Handicapråd efter anmodning fra socialministeren og i samarbejde med Ministeriet for offentlige arbejder taget initiativ til en nærmere undersøgelse af området. Undersøgelsen vil blive varetaget af en særlig arbejdsgruppe, hvis formandskab og sekretariat er stillet til rådighed af ministeriet for offentlige arbejder.

Når undersøgelsesarbejdet er tilendebragt, vil Det centrale Handicapråd i samarbejde med relevante offentlige myndigheder overveje forslag om ændringer og forbedringer af det offentliges tilbud om transportservice for bevægelseshæmmede.

De samvirkende Invalideorganisationer kan selvsagt tilslutte sig synspunktet om, at bevægelseshæmmede har krav på samme bevægelsesfrihed i samfundet som alle andre borgere. Vort hovedsynspunkt er, at offentlig kollektiv trafik bør indrettes på en sådan måde, at flest mulige borgere kan betjenes af de offentlige trafiksystemer. For personer, der er så svært handicappede, at deres transportproblem ikke vil kunne løses af den kollektive trafik, må individuelt tilpassede transportordninger forefindes. Det må i denne forbindelse understreges, at al transportservice bør have som udgangspunkt, at tilbuddet er indrettet på en sådan måde, at den handicappede kan betjene sig af tilbuddet uden bistand fra andre. Hvis dette ikke er muligt af tekniske årsager, må individuelle ordninger komme på tale.

De samvirkende Invalideorganisationer er naturligvis af den opfattelse, at transporttilbud må være til rådighed, uanset hvilket formål den bevægelseshæmmede måtte have med benyttelse af transporttilbuddet, og uanset på hvilket tidspunkt af døgnet transportmuligheden er aktuel.

København, den 14. maj 1981

Svend Jensen

Landsforeningen af Vanføre:

For de handicappede, som er totalt afhængige af specialtransport, og som ikke kan benytte offentlige trafikmidler, bør der ikke findes grænser mellem de nordiske lande. Spørgsmålet om organiseringen af færdtjensten og finansieringen af denne – specielt i grænseområderne – for handicappede, der ønsker at rejse i et andet nordisk land, bør derfor prioriteres meget højt i et evt. udredningsarbejde i Nordisk Ministerråd.

På grund af de store forskelle i udbygningen af færdtjensten i de enkelte lande, vil det være vanskeligt at finde en løsning, som kan omfatte hele Norden. Vi vil derfor anbefale, at der tages skridt til samarbejdsforhandlinger for grænseområdernes vedkommende, bl. a. for at få belyst, hvilke

konkrete vanskeligheder, som skal løses, f.eks. for ''Ørestadsregionen'', hvor der i et område i Danmark og Sverige med meget stor befolkningstæthed allerede eksisterer færdtjänstordninger på begge sider af grænsen, men i meget forskellig udformning.

Vi håber meget at disse synspunkter vil kunne komme med i den endelige redigering af forslaget.

København, den 1. juli 1981

Erik Knudsen

Finland

Social- och hälsovårdsministeriet¹:

Full jämlikhet och delaktighet på lika villkor är temat för det internationella handikappåret i FN:s regi, som utlysts till år 1981. Rörelsehämmade personer samt olika handikappgrupper behöver hjälp i varierande utsträckning, somliga redan då det gäller att förflytta sig inomhus, somliga först då det gäller att röra sig utanför det egna hemmets eller vårdanstaltens väggar.

Såsom det konstateras i det aktuella medlemsförslaget, är någon form av færdtjänst således en förutsättning för att bl. a. de ovannämnda grupperna av handikappade på lika villkor skall kunna ta del i det sociala skeendet i ett modernt samhället.

Enligt social- och hälsovårdsministeriets uppfattning bör målsättningen för handikappades færdtjänstservice vara att handikappad trots rörelsehindret kan delta i det dagliga livet och samhällets aktiviteter i så stor utsträckning som det är möjligt med tanke på hans prestationsförmåga. Færdtjänster bör anordnas så att transporten inte medför mera kostnader för handikappade än för en frisk person.

Det i Nordiska rådet väckta medlemsförslaget om att utreda och åstadkomma ett enhetligt bruk vid anordnandet av færdtjänster för handikappade i de olika nordiska länderna är enligt social- och hälsovårdsministeriet värt understöd, och initiativet måste anses som ändamålsenligt.

Færdtjänsten utgör en kompletterande serviceform till kollektivtrafiken närmast för sådana svårt handikappade personer, som inte kan använda kollektivtrafikmedel. Såsom det framgår av medlemsförslaget, anordnas færdtjänster i mycket olika omfattning i olika länder och i olika kommuner i varje nordiskt land.

Det skall konstateras att under innevarande år utbetalas i Finland stats-

¹ Yttrandet översatt från finska.

bidrag enligt lagen om invalidvård till cirka 260 kommuner för färdtjänstverksamhet, och verksamheten håller på att vidareutvecklas.

På grund av det ovan sagda vore det också motiverat att de olika nordiska länderna gemensamt kunde överenskomma om de grunder, enligt vilka färdtjänster borde anordnas. För svårt handikappade personer borde man också trygga möjlighet att anlita färdtjänster på den ort dit han reser både inom landet och i de övriga nordiska länderna. Även detta förutsätter enhetlig praxis i olika kommuner och länder.

Med hänvisning till det ovan sagda förordar social- och hälsovårdsministeriet för sin del det i Nordiska rådet väckta medlemsförslaget, enligt vilket man borde utreda möjligheterna för och verkställa en utbyggnad av en i samtliga nordiska länder täckande färdtjänstservice för handikappade.

Helsingfors den 28 juli 1981

Katri-Helena Eskelinen

Minister

Karl Johan Krokfors

Sekreterare för internationella
ärenden

Socialstyrelsen:

— — — är i hög grad värd att understöda.

Färdtjänsten är en serviceform som kompletterar kollektivtrafiken och är avsedd för svårt handikappade personer som inte kan anlita kollektiva trafikmedel. Såsom det påpekas i medlemsförslaget, ordnas färdtjänster mycket varierande i de olika länderna och i de olika kommunerna i varje land. I Finland fick 144 kommuner statsbidrag 1979 för färdtjänstverksamheten i enlighet med lagen om invalidvård. Under innevarande år ordnas färdtjänster i ca 260 kommuner i Finland.

Således pågår en kraftig ökning av verksamheten. Även därför vore det önskvärt att de nordiska länderna tillsammans kunde komma överens om de grunder enligt vilka färdtjänsterna borde ordnas.

För svårt handikappade personer borde också kunna ordnas möjlighet att använda sig av färdtjänster på den ort som de reser till, både inom det egna landet och i de övriga nordiska länderna. Även detta förutsätter enhetlig praxis i olika kommuner och i olika länder.

Socialstyrelsen föreslår, att i medlemsförslagets förteckning över ärenden som skall utredas samnordiskt tilläggs följande:

- färdtjänsternas anslutning till den övriga kollektivtrafiken
- färdtjänsternas nationalekonomiska verkningar.

Helsingfors den 17 juli 1981

Margit Eskman
Generaldirektör

Maija Kleemola
Föredragande

Ålands landskapsstyrelse:

Landskapsstyrelsen, som ställer sig positiv till medlemsförslaget, finner det betydelsefullt både att på sätt som i förslagets motivering anges utreda förutsättningar och begränsningar vid anordnande av färdtjänstservice för handikappade och att i enlighet med förslagets kläm skapa en i samtliga nordiska länder täckande färdtjänstservice för denna grupp. Landskapsstyrelsen önskar i detta sammanhang understryka vikten av att det jämsides med de i medlemsförslaget anförda åtgärderna vidtas nödiga åtgärder för förbättrande av handikapptillgängligheten i fråga om de allmänna färdmedlen inom och mellan de nordiska länderna och om möjligt också här enligt för de olika länderna gemensamma riktlinjer.

Mariehamn den 22 juli 1981

Folke Woivalin
Lantråd

Bengt Linde
Socialchef

Invalidisäätiö – Invalidistiftelsen¹:

Invalidistiftelsen förordar detta medlemsförslag varmt. Då levnadsstandarden höjts och utkomsten i allt högre grad säkrats kan t. o. m. svårt handikappade i allmänhet anses ha livets nödtorft tryggad, även om det fortfarande finns plats för förbättringar. När grundbehoven tillfredsställts känns det allt viktigare att få möjlighet att höja livskvaliteten. Ett flertal

¹ Yttrandet översatt från finska.

sociologiska forskningsresultat, bl. a. Maslovs behovshierarki, stöder teorin om att det är av stor vikt för individens välbefinnande att hennes psykiska behov, exempelvis självförverkligandet, tillfredsställs. Möjligheter att förflytta sig utgör i allmänhet en av de viktigaste förutsättningarna för att individen skall kunna tillfredsställa sina psykiska behov. Behovet av kulturservice och socialt umgänge kan inte tillfredsställas genom att dessa serviceformer förs ut till konsumenten, utan den handikappade bör beredas tillfälle att likvärdigt ta del av kulturutbudet och den sociala servicen. Det är här inte fråga om slöseri med medel på värdelös underhållning, utan om tryggheten av möjligheterna att få några av de viktigaste grundbehoven tillfredsställda. Handikappade är ofta förhindrade att ta del av mångsidig stimulans. Det är därför ytterst viktigt att söka undanröja de hinder som står i vägen för att denna grupp skall kunna delta och ta emot psykisk stimulans.

Invalidstiftelsen förordar medlemsförslaget i Nordiska rådet som går ut på att utreda möjligheterna att arrangera ett färdservicesystem gemensamt för alla de nordiska länderna. Beredningsarbetet är mycket omfattande och svårt och Invalidstiftelsen kan i detta skede inte ta ställning till problemet i sin helhet, men vill fästa uppmärksamhet vid följande spörsmål.

Arbetsuppgiften i medlemsförslaget är rätt svårdefinierbar. Vad avses med ett färdtjänstsystem som är gemensamt för och som täcker alla de nordiska länderna? Om man därmed avser en färdtjänst som styrs av samma regler och förordningar och som har en likformad organisation i alla nordiska länder är Invalidstiftelsens uppfattning att en sådan målsättning är överdriven och övermäktig att realisera i praktiken. Om man däremot avser att varje land separat skulle realisera och organisera färdtjänsten enligt överenskomna målsättningar och minimikrav, ser Invalidstiftelsen detta både realistiskt och värt att understödja. Förhållandena i de fem berörda länderna skiljer sig kännbart från varandra, men en gemensam lagstiftning får dock stöd av en gemensam kultur och samhällsstruktur. Behovet och organiserandet av färdtjänster påverkas givetvis av förhållandena, som är helt olika exempelvis i det gleset befolkade Finland och det till ytan mindre Danmark, med urbaniserad bosättning.

Invalidstiftelsen har sedan länge haft omsorg om de handikappades transportservice. Invalidstiftelsen grundade år 1962 en motorfordonskommitté, med uppgift att behandla och lösa de problem av ekonomisk, teknisk och juridisk natur, vilka uppkommer i samband med invalidfordon, samt att presentera alternativa lösningar på dessa problem för myndigheterna. Detta kommittéarbete fortsätts nu av invalidernas motortrafikkommitté, där representanter för flera handikapporganisationer och myndigheter försöker beakta invalidernas behov av transport i så hög grad som möjligt.

Då man planerar och organiserar färdtjänst för handikappade är det önskvärt att i möjligaste mån tillämpa gängse normer och utgå ifrån att den handikappade kan och skall fungera självständigt. De allmänna transport-

medlen borde såvitt det är möjligt också tjäna de handikappades behov. Detta kan uppnås genom att fordonen i masstrafik görs så lättillgängliga som möjligt.

Nu för tiden finns det bil i de flesta hushåll i Norden. En personbil utrustad med tanke på en rörelsehandikappad erbjuder oftast den mest ekonomiska och mångsidigaste transportformen. Samhället borde i större utsträckning än hittills stödja invalidens försök att själv sörja för transporten, närmast med personbil. Om detta organiseras effektivt får en stor del (kanske rentav största delen) av de rörelsehämmade sina transportproblem lösta smidigt och enligt sina personliga behov. Utanför lämnas dock exempelvis svårt handikappade, barn, åldringar, synskadade samt sådana som av andra skäl inte förmår eller vill köra bil. Denna grupp handikappade bör få sina transportbehov tillfredsställda genom service som helt ombesörjs eller subventioneras av samhället. Sålunda är medlemsförslaget fullt motiverat.

Som svar på de frågor som framställts i medlemsförslaget vill vi framhålla följande: Vem har rätt till färdtjänst? Det är omöjligt att ge ett uttömmande svar på den frågan. Alla de, som behöver färdtjänst för att kunna nå sin arbetsplats, sköta sina studier eller erhålla vård för sitt handikapp, erbjuds sådan. De transporttjänster som behövs för arbete eller studier, bör kunna skötas med skäliga kostnader; alltför stor vikt bör inte fästas vid jämförelse av insatser och resultat. En ekonomisk lönsamhetsprincip tillämpas inte på transportservice för höjandet av trivseln, men de begränsade resurserna stakar dock givetvis ut gränser för kostnaderna. Ett välfärds-samhälle bör kunna erbjuda sina medlemmar möjligheter till mer än absolut nödvändig service. Helt avgiftsfria eller tillräckligt billiga transporttjänster måste stå till buds även så att fritiden kan upplevas som mångsidig och stimulerande.

Frågan om i vilken omfattning samhället kan erbjuda färdtjänst är svår. Om denna serviceform till största delen subventioneras med statsanslag, kan man lättare göra upp riksomfattande gemensamma och allmänna normer för färdtjänster. Om det ekonomiska ansvaret däremot huvudsakligen axlas av kommunerna, bör dessa beredas tillfälle att medverka vid upprättandet av färdtjänsten inom det egna området. Detta leder dock till regionala ojämlikheter så, att handikappade som bor i de fattigaste glesbygderna och som har ett stort behov av färdtjänster, får allra minst av dem. På grund härav är ett tillräckligt statsstöd för färdtjänster av nöden.

Tidigare konstaterades att färdtjänsten borde omfatta alla slag av resor, bl. a. arbets-, skol- och studieresor, resor för deltagande i exempelvis samhälleliga evenemang samt trivsel-, kultur- och rekreationsresor. Alla dessa kan inte erbjudas enligt samma normer eller till samma pris. Det vore orealistiskt att kräva, att handikappade skulle erbjudas avgiftsfria färdtjänster i obegränsad omfattning eller oavsett ändamålet.

Invalidstiftelsens ståndpunkt är att det vore motiverat att olika former

av färdtjänster skulle finansieras enligt olika grader av självrisprincip. Nödvändiga resor för vård, arbetsresor samt resor till studieinrättning borde ersättas helt eller så att de inte blir dyrare än för en icke-handikappad. För resor under fritiden, vilka överskrider ett mindre antal gratisresor, kunde en skälig avgift debiteras. Denna del skulle inte få stiga så, att detta hindrar de handikappade från att ta del av samhällliga begivelser eller fritidsevenemang. Det vore dock inte rimligt att utgå ifrån att en handikappad på grund av sitt handikapp borde vara berättigad till obegränsade gratisresor under fritiden.

De transportorganisationer som fungerar i dag borde utnyttjas i mån av möjlighet dels för att spara kostnader, dels för att nuvarande transportsystem inte skulle avvecklas. Kommunikationsmedlen i fjärtrafik borde utvecklas så, att de bättre skulle kunna tjäna även handikappade. Detta gäller t. ex. tåg- och busstrafik. Rullstolsbundna borde kunna resa även med flyg, sittande i sin rullstol. Lokala resor borde kunna arrangeras med taxi. Det vore också värt att undersöka möjligheterna att anlita anhöriga eller bekanta till den handikappade för transporter i privatbil, trots att det möjligen kunde bli svårt att övervaka att missbruk inte uppstår. För transport av särskilt svårt handikappade borde speciella fordon med därför avsedd utrustning finnas att tillgå. Beroende på de lokala förhållandena kan det antingen vara ändamålsenligt att anlita privat servicetaxi eller också är en handikapptransport, som sorterar under någon statlig instans, lämpligast. Ofta är samhällliga tjänster byråkratiskt osmidiga eller så stiger kostnaderna mycket högt. Det vore möjligt, fast knappast i praktiken genomförbart, att använda material och personal som specialtjänstsystem förfogar över, exempelvis ambulanser, bilar för postdistribution etc.

För effektiv handikapptransport krävs nödvändigtvis specialfordon. Man kan inte pruta på standarden om även svårt handikappade skall kunna erbjudas trygg, smärtfri och smidig transport.

Som ett första steg mot ett enhetligt transporttjänstsystem för handikappade borde man få en punkt i de nordiska socialskyddsbestämmelserna som skulle möjliggöra att en handikappad kunde erbjudas transport i ett annat nordiskt land på uppehållslandets villkor.

Invalidstiftelsen hoppas att medlemsförslaget leder till utredningar i de nordiska länderna och vidare till rekommendationer och till praktiskt förverkligande.

Helsingfors den 18 augusti 1981

Invalidisättiö – Invalidstiftelsen

H. J. Rinne

Erkki Mänttari

Krigsinvalidernas brödraförbund:¹

Krigsinvalidernas brödraförbund finner delegationens förslag om en utredning betydelsefullt. I socialstyrelsen bereds just nu kommunvis uppgjord färdtjänstframställning 1980–1981. De pågående och kommande utredningarna torde förbättra det mycket ojämna utbudet på transportservice inom den offentliga sektorn hos oss. En enhetlig färdtjänst för handikappade skulle garantera tillgång till tjänster och därigenom underlätta de sociala kontakterna överallt i Norden.

Krigsinvalidernas brödraförbund hoppas på ett gynnsamt och snabbt förverkligande av förslaget.

Helsingfors den 24 juli 1981

För Krigsinvalidernas brödraförbund

Raija Ovaska

Socialsekreterare

Invalidförbundet rf:

Färdtjänstsystemet har utvecklats på ett varierande sätt i de nordiska länderna; likaså fungerar det enligt olika principer. Inom ett och samma land kan dessutom regionala och lokala variationer förekomma när det gäller anordnandet av färdtjänst. Grunderna för beviljandet av färdtjänst skiftar likaså från ett land till ett annat. Detsamma kan konstateras om de ersättningsgilla resornas art och antal, samt om den kostnadsandel de handikappade själva har att stå för.

I Finland anordnas handikappades färdtjänst inom ramen för ett penninganslag i statsbudgeten. Landets kommuner får statsunderstöd i enlighet med bärkraftsklassificeringen. Huruvida färdtjänsten förverkligas i en kommun eller inte är beroende av den enskilda kommunens aktivitet i frågan. Av den orsaken uppvisar vårt land inte något enhetligt färdtjänstsystem som skulle täcka hela landet. I praktiken ordnas färdtjänsten dels med taxibilar och dels med s. k. invalidtaxi, som planerats speciellt med tanke på handikappade. I fråga om dessa specialfordon borde man i de nordiska länderna försöka utarbeta enhetliga krav beträffande utrustning och utrymmen.

Förverkligandet av ett enhetligt färdtjänstsystem som täcker hela Norden är en tidskrävande uppgift. Man borde dock snarast möjligt inleda ett nordiskt samarbete härvidlag, eftersom detta skulle bidra till att underlätta umgänget och samtidigt öka handikappades möjligheter att röra sig i hela

¹ Yttrandet översatt från finska.

Norden. Enligt vår uppfattning skulle en dylik plan snabbast gå att förverkliga med hjälp av en överenskommelse som påminner om den nordiska konventionen om social trygghet. Personer som i sitt hemland omfattas av färdtjänsten skulle enligt den nya överenskommelsen på resa i något annat nordiskt land ha rätt att utnyttja vistelselandets färdtjänst. Ett system av detta slag förutsätter emellertid, att man i samtliga nordiska länder uppnår så enhetliga grunder som möjligt för beviljandet av färdtjänst.

De kostnader som åsamkas kommunerna till följd av färdtjänsten borde ersättas av staten. Det är dock inte skäl att införa ersättningskyldighet länderna emellan.

Invalidförbundet rf anser det önskvärt, att det inom Nordiska rådet väckta medlemsförslaget förverkligas och därmed bidrar till att öka handikappades möjligheter att färdas inte bara i hemlandet utan i hela Norden.

Helsingfors den 26 juni 1981

Invalidförbundet rf

Matti Savola

Verksamhetsledare

Vilho Ruonala

Vårdchef

Suomen kunnallisliitto (Finlands kommunförbund):¹

— — — behövt och värt understöd. Samtidigt konstaterar vi att regeringen den 18.6.1981 till riksdagen avgivit propositioner om lag om socialvård samt om reform av lagstiftningen om planering och statsandelar inom social- och hälsovården. Reformen avses träda i kraft från början av år 1984. Lagförslagen innehåller bl. a. bestämmelser om organiserande av hemtjänster. Dessa bestämmelser kommer, då de trätt i kraft, att erbjuda kommunerna bättre möjligheter än nu att organisera t. ex. verksamhet som stöder sådana resor som handikappade har behov av.

Helsingfors den 24 juli 1981

Suomen kunnallisliitto

Antero Oksanen

Bitr. avdelningschef

Taisto Ahvenainen

Jurist

¹ Yttrandet översatt från finska.

Finlands svenska kommunförbund:

I fråga om färdtjänst, som i Finland kallas transportservice, finns det för närvarande spridda stadganden som gäller vissa vårdtagargrupper och för vissa speciella ändamål. Någon allmänt etablerad socialserviceform är transportservicen sålunda t. v. inte i Finland.

I motiveringarna till det förslag till ny socialvårdslag som avlåtits till riksdagen har transportservicen nämnts som en form av hemservice, som skall hjälpa åldringar och övriga rörelsehämmade att föra ett normalt liv. Transportservicen kommer också genom det nya statsandels- och planeringssystemet för social- och hälsovården som föreslagits att åtnjuta samma statsandel som socialvården i övrigt. Tack vare detta ges det möjligheter att utveckla transportservicen att täcka hela landet och alla grupper av rörelsehämmade, vilket förbundets byrå anser utgöra ett betydande framsteg.

Utformningen och omfånget av transportservicen kommer emellertid att bli beroende av de riksomfattande planerna som skall fastställas av statsrådet.

Medlemsmotionens förslag om utvecklande av ett enhetligt system för transportservice för rörelsehämmade i alla nordiska länder kommer enligt byråns uppfattning vid en lämplig tidpunkt. Resultaten av de utredningar som eventuellt föranstaltas av Nordiska ministerrådet kan säkert komma till användning vid utformningen av transportservicen i kommande riksomfattande planer för socialvården.

Helsingfors den 12 augusti 1981

Finlands svenska kommunförbund

K. J. Brunström

Erik Nylund

Suomen kaupunkiliitto – Finlands stadsförbund:

Utvecklandet av färdtjänstservicen för handikappade utgör ett viktigt delområde inom invalidvården. På denna grund kan det inom Nordiska rådet väckta medlemsförslaget anses betydande.

I förslaget understryks, att åtminstone gränstrakternas handikappade har behov att resa över gränserna. Enligt Stadsförbundets uppfattning leder också migrationen till ett växande behov att resa.

Vid samordningen av färdtjänstservicen bör beaktas att situationen i de nordiska länderna är mycket olika. I Sverige är färdtjänstservicen längst

utbyggd och i servicen ingick år 1979 260 000 personer. I Finland beräknas det att i denna service år 1981 ingår ca 7 700 personer. För Finlands del kan konstateras, att färdtjänstservicen håller på att utvecklas kraftigt, ty t. ex. år 1976 ingick i färdtjänstservicen endast något över 600 personer.

Utgångspunkten bör vara den, att de allmänna fortskaffningsmedlen byggs så, att också handikappade kan resa med dem. Det erfordras dock alltid speciella för handikappade avsedda fordon. På grund härav kunde det vara ändamålsenligt att på nordisk nivå dryfta speciellt de grunder, i vilken situation en handikappad generellt sett får färdtjänstservice.

Färdtjänst har anordnats sedan år 1974. Servicen tillhandahålls av organisationer och stiftelser. Största delen av de nuvarande organisationer som tillhandahåller färdtjänstservice är kommuner. Om serviceverksamheten utvidgas bl. a. till de övriga nordiska länderna, är det ur kommunernas synvinkel viktigt att man förutsätter, att kommunerna erhåller statsandel för dessa resor.

För den handikappade är det viktigast att servicen är tillräcklig. Å andra sidan bör systemet fungera smidigt. Exempelvis avgiftsfrågan borde ordnas så, att den handikappade inte för en lång tid behöver binda sina pengar i avgifter.

Färdtjänstservicen bör ses som en del av socialservicesystemet och särskilt som en förebyggande serviceform bl. a. med avseende på mentalvårdsfrågorna. Färdtjänsten är av central betydelse för invalidernas möjligheter att delta i arbetslivet och i samhällets övriga verksamhet. Färdtjänsten skapar möjligheter att leva ett människovärdigt liv med det övriga samhället.

För Finlands del är medlemsförslaget aktuellt, emedan transportservicen för handikappade och andra specialgrupper som bäst utvidgas. De olika nordiska ländernas erfarenheter skulle kunna utnyttjas och detta skulle eventuellt aktivera även olika instanser vid utvecklandet av verksamheten.

Helsingfors den 5 augusti 1981

L. O. Johanson
Verkställande direktör

Antero Jaakkola
Juridisk sekreterare

Norge

Samferdselsdepartementet:

Det er riktig at Samferdselsdepartementet arbeider med en stortingsmelding om transport for funksjonshemmede som regnes med vil bli fremlagt for Stortinget inneværende høst.

I stortingsmeldingen vil departementet ta for seg de funksjonshemmedes transportsituasjon i sin fulle bredde. Dette gjelder både spørsmålet om opprettelse av spesielle transportordninger, spørsmålet om å gjøre de kollektive transportmidler mer tilgjengelige for de funksjonshemmede samt spørsmålet om å gjøre utendørs forflytning lettere.

En generell utbygging av spesielle transportordninger som foreslått fra Nordisk Råd, basert på dør til dør transport vil bli meget kostbart. I dagens økonomiske situasjon vil det ikke være mulig bare å satse på en slik løsning. Samferdselsdepartementet vil derfor i stortingsmeldingen gå inn for at de kollektive transportmidler som tog, buss, båt, ferjer, fly og trikk, etter hvert skal forsøkes gjort så lett tilgjengelige at kollektivsystemet skal brukes også av de fleste funksjonshemmede.

Tilpasningstiltakene gjelder ikke bare selve transportmiddelet. Også terminal- og holdeplassutformingen er meget viktig for å oppnå et best mulig samspill mellom transportmiddelet og trafikkmiljøet for øvrig.

Uansett hvilke tiltak som gjennomføres i det ytre trafikkmiljø og på de kollektive transportmidler, vil en stå igjen med en betydelig gruppe funksjonshemmede som ikke har noen mulighet for å kunne utføre sine reiser med de kollektive transportmidler. For disse må det utbygges spesielle transportordninger.

Disse spesielle transportordninger må etableres i de lokale miljøer i den enkelte kommune, i et samarbeid mellom de offentlige myndigheter, de funksjonshemmede og deres organisasjoner samt den lokale taxisentral og eventuelle andre utøvere. Dette syn er i overensstemmelse med det syn Sosialdepartementet har skissert i Ot.prp. nr 36 for 1980–81 om bl. a. endring i loven om sosial omsorg.

Finansiering av transportordningene er foreløpig ikke avklart.

Vi vil gjøre oppmerksom på at de tanker som er skissert foran er foreløbige, da det videre arbeidet, ressurs situasjonen m. v. vil bestemme den endelige utformingen.

Oslo, 17. juli 1981

Etter fullmakt

Karen M. Helle

Bjørn Røse

Sosialdepartementet:

Ut fra målsettingen om full likestilling og integrering av funksjonshemmede i alle deler av samfunnslivet, har man søkt å unngå opprettelse av særorgan eller tillegge myndighetsutøvelse når det gjelder handikappede til andre organ enn de ordinære. Spørsmål vedrørende transport av handikappede tilligger således Samferdselsdepartementet.

Sosialdepartementet har forelagt saken for dette departement som har avgitt uttalelse 17. juli d. å. (*se ovan*).

Som det fremgår arbeides det i Samferdselsdepartementet med en stortingsmelding om de funksjonshemmedes transportsituasjon som forventes fremlagt kommende høst.

Sosialdepartementet ser med forventning frem til den bebudede meldingen idet man håper at transportservicen for de handikappede vil bli bedret på bakgrunn av de i meldingen fremlagte forslag.

Saken har også vært forelagt Rådet for funksjonshemmede, det vises til vedlagte kopi av ekspedisjon av 30. juni d. å. derfra (*se nedan*).

Oslo, 29. juli 1981

Etter fullmakt

Egil Willumsen

Vidar G. Wilberg
Byråsjef

Rådet for funksjonshemmede:

I samsvar med retningslinjene i St.meld. 23 (77-78) om funksjonshemmede i samfunnet som er fulgt opp gjennom arbeidet med NOU 1979: 27 Transport for funksjonshemmede, er ordningen for slik transport sett på som et samferdselspolitisk og ikke et sosialpolitisk spørsmål. Rådet er derfor forbauset over at saken ikke er gått til Samferdselsdepartementet, som har under arbeid en stortingsmelding om spørsmålet.

Forøvrig er det rådets oppfatning at spørsmålet for Norges del er tilstrekkelig utredet. Det som nå trenges er praktiske tiltak for gjennomføring og tilføring av nødvendige bevilgninger. Vi viser forøvrig til rådets uttalelse under høringen av NOU 1979: 25 (*se Bihang*).

Det ville være en klar fordel om transportordningene for funksjonshem-

mede i de nordiske land kunne benyttes på tvers av landegrensene. Etter rådets oppfatning bør en eventuell utredning gjennom Nordisk råd avgrensens til dette spørsmål.

Oslo, 30. juni 1981

Svein Åge Eik

BIHANG

Skrivelse till Samferdselsdepartementet i Norge frå Rådet for omsorgen for funksjonshemmede angående NOU 1979: 27 transport for funksjonshemmede

1. Behov og begrensninger

Utredningen foreslår at det i hver kommune iverksettes en behovsundersøkelse for å få kartlagt transportbehovets omfang.

Rådet finner denne fremgangsmåten unødig tidkrevende, samtidig som en vanskelig kan se at slike undersøkelser kan bringe opplysninger ut over det tallmateriale en allerede disponerer (krf. NTH: Uførettransport). Etter rådets mening vil det være tilstrekkelig å foreta behovsanalyser ut fra dette materiale for ulike typer kommuners vedkommende (bykommuner, tettsteder, sentrale landskommuner, grissgrendt strøk).

Rådet antar videre at det ikke vil være nødvendig med full dekningsprosent i utbygningssfasen. I denne tiden bør ordningen gjøres best mulig kjent blant de funksjonshemmede, som bør motiveres til å nytte tilbudet.

Utredningen lister opp hvilke kategorier funksjonshemmede som kan tenkes å komme inn under den skisserte transportordning.

Rådet er i hovedsak enig i de avgrensninger som er trukket opp. Rådet vil sterkt støtte forslaget om at brukere som er godkjent for å nytte tilbudet i egen kommune må kunne nytte det lokale transporttilbud ved besøk i andre kommuner på lik linje med besøkskommunens innbyggere.

Vi vil understreke at klienter i langtidsinstitusjoner (både for psykisk- og fysisk funksjonshemmede) har samme type behov som funksjonshemmede utenfor institusjon, og må ha samme adgang til individuell transport ut fra de samme i kriterier knyttet til funksjonshemning, avstand, osv. Klientene må gjøres uavhengig av institusjonenes eventuelle fellestransport.

Videre vil vi peke på at ikke yrkesaktive funksjonshemmede kan ha større behov for fritidstransport enn de yrkesaktive – uavhengig av om de bor privat eller i institusjon – for å kompensere for savn av arbeidsmiljø, arbeidskamerater og skifte av oppholdssted i løpet av dagen.

Forøvrig vil rådet presisere at det må trekkes opp generelle kriterier for rett til å nytte transportsystemet for å sikre lik praksis i de ulike kommuner.

Ved vurderingen av den enkelte søker, må dennes funksjonshemning og transportbehov være avgjørende, og ikke omfanget av eventuell hjelp fra familie og venner o. l.

2. Transporttilbudets utforming – transportutøvere

Arbeidsgruppens utredning legger til grunn at transport av funksjons-

hemmede så langt som råd må integreres i samfunnets øvrige transportsystem, og at dette transportsystemet derfor også må omfatte kjøretøy som kan transportere personer i rullestoler.

Det understrekes imidlertid at for langt de fleste funksjonshemmede er spesialmateriell ikke nødvendig. For disse er ordinær taxibil tilstrekkelig.

Arbeidsgruppen foreslår derfor å basere hoveddelen av uføretransporten på ordinær taxitransport.

Det innebærer også at det ikke er nødvendig – eller ønskelig – å opprette spesielle transportsentraler for funksjonshemmede, idet transporten enklest kan formidles av de eksisterende taxi-sentraler.

Rådet støtter her arbeidsgruppens innstilling, men vil presisere at en må sikre seg at det i alle kommuner finnes et tilstrekkelig antall taxibiler som er utformet slik at de kan transportere alle grupper funksjonshemmede.

3. Administrasjon og arbeidsfordeling

Innstillingen skisserer her to alternativer for utforming av tilbudene:

1) "Subsidierte transportordninger, hvor passasjerene betaler en sterkt redusert takst, ned mot det takstnivå som gjelder for kollektive transportmidler" og

2) "transport hvor passasjerene betaler kostnadsorienterte takster til utøveren og får refundert deler av sitt utlegg av det offentlige gjennom trygdesystemet eller på annen måte".

Svært mange funksjonshemmede har levd isolert så lenge og har så sterke motforestillinger mot å bruke transport, at det vil være behov for en intensivt og langvarig motiveringsarbeid for å få dem til å nytte et transporttilbud.

Et finansieringsopplegg som innebærer at den funksjonshemmede får refundert sine transportutgifter over folketrygden, vil etter utvalgets mening ikke virke tilstrekkelig motiverende til å bryte isolasjonen.

Mange funksjonshemmede har også et så lavt inntektsnivå at deres transportbehov vil komme i konflikt med en rekke andre viktige behov når den samlede økonomi skal disponeres.

En del funksjonshemmede som bor hos familie eller i institusjon har i realiteten ikke mulighet for å velge hvordan deres pensjonsinntekter skal disponeres.

Innstillingen går inn for organisatorisk integrering av transporttilbudet til funksjonshemmede i det vanlige transportsystem.

Etter rådets mening må en organisatorisk integrering også medføre at transporttilbudet gis på samme økonomiske betingelser for brukerne som for kollektivtrafikken, dvs. alternativ 1.

Rådet har ikke dermed tatt stilling til den foreslåtte utforming av finansierings- og kontrollordningen, som virker komplisert og tungvint. Kontrollordningen vil antagelig være vesentlig dyrere enn det mulige misbruk en vil forebygge.

Det må være vesentlig å komme fram til en smidig og enkel ordning.

Rådet ser ikke noen stor fare for at et transporttilbud til kollektivtakst skal bli misbrukt i nevneverdig grad.

Dette avgjøres i første rekke gjennom kriteriene for godkjenning av brukere. Den nytte en godkjent bruker gjør seg av en etablert transportordning, kan vanskelig under noen omstendigheter karakteriseres som misbruk.

Rådet ser det forøvrig som viktig at arbeidet med tilpassing av vanlige kollektive transportmidler og -ordninger intensiveres, slik at færrest mulig har behov for særordninger.

4. Konklusjon

Rådet støtter i hovedsak innstillingens forslag til utbygging av en ordning for lokaltransport for funksjonshemmede.

Ordningen bør baseres på taxi, som også må disponere nødvendige spesialvogner for transport av brukere som må sitte i rullestol under transporten.

Ordningen bør knyttes til de vanlige taxisentraler. Spesielle transportsentraler for funksjonshemmede er ikke ønskelig.

Finansieringen bør baseres på subsidiering over samferdselsmyndighetenes budsjett, og brukerenes egenandel på kollektivtakst.

Administrasjonsopplegget må ta sikte på en ordning som er enkel både for bruker og utøver uten et overdimensjonert kontrollapparat.

Oslo, 12. oktober 1979

Svein Åge Eik

Norske kommuners sentralforbund:

Norske kommuners sentralforbund har behandlet medlemsforslaget i Nordisk Råd om transportservice for funksjonshemmede og vedtatt følgende uttalelse:

Norske kommuners sentralforbund anser det som viktig at det etableres transportmuligheter for funksjonshemmede basert på de spesielle forutsetninger hva angår samferdselsstruktur og befolkningsstruktur i de enkelte nordiske land. For Norges vedkommende har saken blitt tatt opp for flere år tilbake og en utredning om saken er for tiden under behandling i de forskjellige sentrale organer. Norske kommuners sentralforbund finner det derfor ikke hensiktsmessig å støtte forslaget om en nordisk utredning hva angår dette problemområdet.

Oslo, 18 juni 1981

Lars-Jonas Nygaard

Knut Langfeldt

Sverige

Socialstyrelsen:

I Sverige har staten sedan 1 januari 1975 genom statsbidrag stimulerat utbyggnaden av den kommunala färdtjänstverksamheten, som finns i samtliga kommuner. Under 1980 företogs ca 12,2 milj. enkelresor av 287 158 personer som var legitimerade för färdtjänst. Statsbidraget uppgick till preliminärt 243 milj. kr. 1980 infördes även på försök s. k. riksfärdtjänst,

vilken gör det möjligt för förflyttningshandikappade att resa inom hela riket. Någon möjlighet att använda övriga nordiska länders färdtjänst finns ej i dag, den förflyttningshandikappade får själv ordna och bekosta resor inom Norden.

Färdtjänst har hittills varit ett frivilligt åtagande för kommunerna. Den 1 januari 1982 träder socialtjänstlagen i kraft, och färdtjänst kommer då att kunna omfattas av den enskildes rätt till bistånd enligt 6 § socialtjänstlagen.

Enligt den av Elisabet Palmgren utförda kartläggningen förekommer färdtjänstverksamhet i samtliga nordiska länder. Verksamheten är enligt kartläggningen längst utbyggd i Sverige. Det väckta förslaget att göra det möjligt för förflyttningshandikappade att kunna resa mellan och inom de nordiska länderna och på ett smidigt sätt kunna utnyttja respektive lands färdtjänst är enligt socialstyrelsens uppfattning väl värt att stödja; inte minst bör detta vara ett aktuellt behov för de personer som bor i gränstrakterna och har anknnytningar på båda sidor om gränsen.

Socialstyrelsen anser att Nordiska ministerrådet är ett lämpligt forum att ta upp denna fråga till behandling i. Socialstyrelsen stödjer därför Nordiska rådets rekommendation till Nordiska ministerrådet att utreda möjligheterna för en utbyggnad av en för samtliga nordiska länder täckande färdtjänstservice för handikappade. Beroende på de resultat utredningen kommer fram till bör ställning sedan tas till en samordning och eventuell utbyggnad av färdtjänstverksamheten inom Norden.

Stockholm den 24 juni 1981

Stefan Schnell

Gudrun Nörle

Statens handikappråd:

Statens handikappråd ställer sig positivt till förslaget om att denna fråga utreds i Nordiska ministerrådet.

Färdtjänsten har haft stor betydelse för handikappades oberoende. I Sverige har färdtjänsten successivt byggts ut i landets samtliga kommuner och en landsomfattande riksfärdtjänst prövas för närvarande. Ett samarbete med färdtjänst över gränserna mellan de nordiska länderna kan ytterligare förbättra handikappades möjligheter att resa.

I Sverige pågår för närvarande med stöd av särskild lagstiftning handikappanpassning av allmänna färdmedel (bussar, tåg, flyg m. m.) En ut-

byggnad och utvidgning av färdtjänsten får enligt vår mening inte innebära en fördröjning av anpassningen av allmänna färdmedel.

Stockholm den 10 juni 1981

Nils Carlshamre

Bo Vahlberg

Handikappinstitutet:

För många handikappade personer utgör färdtjänsten inom landet en väsentlig möjlighet att förflytta sig kortare eller längre sträckor. Färdtjänsten har under senare år haft en stark tillväxt, vilket indikerar handikappade personers behov att relativt fritt kunna resa med taxi eller specialfordon. Denna möjlighet ger den handikappade tillfälle att aktivt delta i olika verksamheter och därmed integreras i samhället på ett naturligt sätt. Tillkomsten av riksfärdtjänsten har givit den handikappade väsentligt bättre möjligheter att även färdas utanför den egna kommunen. Då det i många fall torde vara fråga om relativt långa avstånd bör givetvis i en eventuell utredning om nordisk färdtjänst erfarenheterna av den svenska riksfärdtjänsten beaktas.

Mot bakgrund av de positiva erfarenheterna av såväl kommunal som riksfärdtjänst synes det naturligt att utreda även behovet av och möjligheterna till en nordisk färdtjänst. Institutet tillstyrker därför en sådan utredning.

Handikappinstitutet vill avslutningsvis peka på några frågor som bör beaktas i en eventuell utredning och då aktualiseras ur samnordisk synvinkel. Det är transportservicen vid tåg-, flyg- och båtterminaler som är viktig i detta sammanhang. Likaså bör nu tillgängliga och kommande behov av transportresurser i fråga om fordon och personal väl definieras och fastställas. Förverkligas en nordisk färdtjänst synes det också angeläget med en utvärdering efter något års tid.

Bromma den 21 juli 1981

Anders Gustavii

Svenska kommunförbundet:

Inom Sverige pågår sedan flera år utbyggnad av service avseende färdtjänst för handikappade. Utbyggnaden fortsätter. Flera reformer berör verksamheten.

Sedan 1980-04-01 pågår för en tid av tre år försök med en ny transporttjänst benämnd riksfärdtjänst för vissa gravt handikappade. Riksdagen har anslagit 20 Mkr per år för ändamålet under försöksperioden. Syftet med försöksverksamheten är att ge ett förbättrat beslutsunderlag inför ett slutligt ställningstagande till ett system med riksfärdtjänst. En särskild nämnd, riksfärdtjänstnämnden, har ansvaret för försöksverksamheten.

Från och med 1981-07-01 kommer den lokala och regionala kollektivtrafiken i alla län utom tre att samordnas av en gemensam läns huvudman. I de tre återstående länen skall samordningen genomföras senast 1983-07-01.

Ovannämnda reformer rör de frågor som anges i medlemsförslaget. Reformerna är under genomförande men någon utvärdering har ännu inte införts. Det är alltså ännu inte möjligt att bedöma vilka sociala och ekonomiska effekter reformerna kommer att ge.

Enligt styrelsens uppfattning är det inte lämpligt att ta ställning till ytterligare utvidgad verksamhet med färdtjänstservice för handikappade innan erfarenhet vunnits avseende riksfärdtjänst respektive samordningen av den lokala och regionala kollektivtrafiken utvärderats.

Stockholm den 12 juni 1981

Svenska kommunförbundet

Inge Hörnlén

Landstingsförbundet:

En väl fungerande kollektivtrafik är av stor betydelse för äldre och handikappade. Nya ägandeformer och utvecklingslinjer håller på att växa fram inom respektive län och kommer att kunna ge en bättre kollektiv trafikförsörjning för alla grupper i samhället.

När kollektivtrafiken ej är tillfyllest erbjuds personer med fysiskt handikapp färdtjänst. Vid resor över längre sträckor och med olika kommunikationsmedel kan den handikappade få hjälp via riksfärdtjänst. Detta system utvärderas för närvarande.

Mot redovisad bakgrund anser landstingsförbundet att resultaten av pågående reform- och förändringsarbete bör avvaktas. Det finns för närvarande inte anledning – i varje fall för svenskt vidkommande – att ytterligare utreda färdtjänstmöjligheterna.

Stockholm den 3 september 1981

Landstingsförbundet

Börje Hörnlund

Rune Carlsson

Handikappförbundens centralkommitté, HCK:

En väl fungerande färdtjänst är av grundläggande betydelse för att människor som av olika skäl har stora svårigheter eller inte alls kan nyttja allmänna färdmedel eller eljest har svårigheter ska bli delaktiga i samhällsgemenskapen. Trots att betydande insatser gjorts i Sverige för färdtjänsten har vi långt kvar tills vi får en färdtjänst som motsvarar de faktiska behoven. Framför allt är färdtjänsten mycket varierande i landets kommuner. Kvaliteten varierar i en skala från ganska bra till nästan obefintlig. Således är behovet av ytterligare insatser stort också i Sverige.

Jämfört med övriga nordiska länder har ändå Sverige en bra färdtjänst. Det visar bl. a. den utredning som gjorts på initiativ av Invalidförbundet i Finland.

HCK ser mycket positivt på det medlemsförslag som väckts i Nordiska rådet. Beträffande de detaljfrågor som aktualiseras hoppas vi få tillfälle att framföra våra synpunkter på dessa när den föreslagna utredningen påbörjas.

Stockholm den 15 juni 1981

Handikappförbundens centralkommitté
Arbetsutskottet

Bengt Lindqvist
Ordförande

Rolf Utberg
Kanslichef

Medlemsförslag

om lagstiftningssamarbetet på arbetsrättens område

(Väckt av K. B. Andersen, Lennart Andersson, Guttorm Hansen, Arni Gunnarsson, Tellervo Koivisto och Erkki Liikanen)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordens fackliga samorganisation, NFS:

Inledning

I en skrivelse till medlemmarna av Nordiska rådet inför råds-sessionen 1981 framhöll NFS bl. a.:

Löntagarna kommer under 1980-talet att ställas inför en betydande teknologisk utmaning, omställningsproblem på arbetsmarknaden, ökade risker för utarmning av arbetet och utslagning från gemenskap i arbetsliv och samhälle.

För att möta de problem som de nordiska ländernas arbets- och näringsliv kommer att genomgå i framtiden fordras offensiva politiska insatser inom flera olika områden. Löntagarorganisationernas medverkan och inflytande över utvecklingen måste garanteras och utgör även en utgångspunkt för en fortsatt reformering av arbetslivet. En fördjupad demokratisering av arbetslivet är därför inte enbart en viktig angelägenhet för de anställda och ur företagsdemokratiska synpunkter utan också en nödvändig förutsättning för att främja fortsatt ekonomisk och industriell utveckling i de nordiska länderna.

Demokrati i arbetslivet har utgjort och utgör alltjämt en central uppgift i de fackliga organisationernas verksamhet i de nordiska länderna. Reformarbetet på arbetslivets område under 1970-talet, som återges i medlemsförslaget är till stora delar ett resultat av fackföreningsrörelsens arbete. Samtidigt är det viktigt att ständigt främja nya insatser för att förbättra villkoren i det fackliga arbetet och fördjupa demokratin i arbetslivet. De

fackliga organisationerna har i olika sammanhang redovisat problem i nuvarande nationell lagstiftning eller i förekommande avtal och givit uttryck för såväl behov som krav på åtgärder som kan förstärka löntagarnas inflytande i arbetslivet.

Mot bakgrund av ovanstående anser NFS – i enlighet med medlemsförslaget – att arbetslivsfrågorna i vid mening bör ägnas ökad uppmärksamhet i det nordiska samarbetet i syfte att främja en vidareutveckling av demokratin i arbetslivet. Nationella olikheter eller intressen bör inte utgöra hinder för att tillvarata erfarenheter i de olika länderna eller främja gemensamma initiativ i enlighet med intentionerna i medlemsförslaget.

Lagstiftningssamarbete på arbetsrättens område

NFS har i den egna verksamheten, program, uttalanden och i remissyttrandet till Nordiska rådet och ministerrådet framhållit nödvändigheten av en fortsatt reformering och demokratisering av arbetslivet.

I NFS' program "Fackföreningsrörelsen och den offentliga sektorn" sammanfattas viktiga fackliga principkrav och innebär bl. a.

att en grundläggande rätt till organisation, förhandlingar och konflikt skall genomföras för alla anställda

att likartade rättigheter skall gälla för hela arbetsmarknaden

att förhandlingsrätten utvidgas till att gälla i princip alla frågor

att de fackliga förtroendemännens ställning förstärks och att möjligheterna till fackliga möten och utbildning på arbetstid förstärks.

På motsvarande sätt redovisar NFS i sina handlingsprogram för multinationella företag och arbetsmiljö och i "Riktlinjer för nordiskt fackligt arbete i datafrågor" preciserade krav som anknyter till de arbetsrättsliga frågorna inom respektive område i de nordiska länderna.

NFS ansluter sig till slutsatsen i medlemsförslaget om "att ge arbetsrättslagstiftningen en framskjuten plats i det nordiska lagstiftningsprogrammet i syfte att främja en vidareutveckling av demokratin i arbetslivet". Denna del av medlemsförslaget innebär i första hand en anmodan till Nordiska ministerrådet att ägna de företagsdemokratiska uppgifterna ökad uppmärksamhet.

En precisering av uppgifterna för ett nordiskt samarbete inom detta område erfordras. I två avseenden sker detta i slutsatserna i medlemsförslaget. En redovisning av områden som har utmärkt den arbetsrättsliga utvecklingen under 1970-talet i de nordiska länderna och nya behov av insatser för att utveckla och fördjupa demokratin i arbetslivet återfinns också i medlemsförslaget.

Behovet av ytterligare preciseringar i denna del av medlemsförslaget kan dock diskuteras. Medlemsförslagets principiella utformning bör medföra en för Nordiska ministerrådet starkt förpliktigande uppgift att i samarbete med arbetsmarknadens parter fastställa områden och konkreta pro-

blem som bör omfattas av ett nordiskt samarbete på arbetsrättens område. NFS har samtidigt inget att erinra mot att de i slutsatserna och övrigt angivna områdena i medlemsförslaget bildar utgångspunkter för detta samarbete.

Medbestämmande och data

I medlemsförslaget framhålls också att i nordiskt samarbete inom dataområdet ägna de arbetsrättsliga aspekterna på införande och användning av ny teknik i arbetslivet särskild uppmärksamhet. I "Riktlinjer för nordiskt fackligt samarbete med datafrågor" redovisar NFS en gemensam nordisk facklig grundsyn på den teknologiska utvecklingen och preciserar de fackliga kraven på medbestämmande över datateknikens användning i arbetslivet.

NFS vill i detta sammanhang också erinra om det omfattande och ofta likartade arbete som bedrivs inom de fackliga centralorganisationerna och fackförbunden i respektive nordiskt land. De nordiska yrkessekreteriater har på motsvarande sätt som NFS ägnat det nordiska samarbetet rörande teknisk utveckling och datorisering av arbetslivet ökad uppmärksamhet. Gemensamt är att det fackliga inflytandet över datateknikens användning måste förstärkas.

Mot bakgrund av Nordiska rådets *rekommendation nr 15/1980/s* angående datateknikens effekter på sysselsättning, arbetsmiljö och näringsliv har Nordiska ministerrådet tillsatt en arbetsgrupp. Det är enligt NFS' uppfattning viktigt att företagsdemokratiska aspekter på införande och användning av ny teknik i arbetslivet erhåller en framskjuten plats i detta arbete. Samtidigt framstår det som önskvärt att även på annat sätt företa en jämförelse av och ägna innehåll, former samt erfarenheter i lagar och avtal som reglerar det fackliga inflytandet i dessa frågor en framskjuten plats i det nordiska samarbetet på dataområdet.

Den snabba teknologiska utvecklingen understryker behovet av ett skyndsamt arbete. Det är nödvändigt, om de negativa konsekvenserna av datateknikens effekter skall kunna motverkas på ett samfällt sätt, samtidigt som dess positiva aspekter skall kunna tas tillvara i arbetslivet. Ett ökat arbetstagarinflytande och medbestämmande över den teknologiska utvecklingen är också nödvändig för att omdaning av arbets- och näringslivet skall äga rum i former som kan anses vara acceptabla ur löntagarnas synpunkter.

Medbestämmande i koncerner och samarbetande företag i Norden

NFS anser det vara av särskilt stort värde att medlemsförslaget aktualiserar åtgärder som syftar till att dels förstärka arbetstagarinflytande i samarbetande företag och koncerner som är verksamma i de nordiska länderna dels underlätta ett samarbete mellan arbetstagarerna i sådana företag.

Koncernproblematiken har en såväl nationell som internationell dimension. Nationellt har de fackliga organisationerna aktualiserat krav på att medbestämmanderätten måste omfatta frågor som gäller koncerner och koncernliknande förhållanden. I samband härmed har också olika krav för att underlätta villkoren för facklig verksamhet och samarbete samt former för detta i sådana företag framförts. I varje enskilt nordiskt land kan dessa frågor regleras för nationella koncerner i nationell lagstiftning och/eller avtal.

I utländska och multinationella företag som bedriver verksamhet i de nordiska länderna är medbestämmanderätten förenad med betydande problem. Ett viktigt steg för att skapa ökad klarhet i dessa frågor är att göra ILOs trepartiska deklARATION om riktlinjer rörande multinationella företag och arbetsmarknader och OECDs uppföranderegler för multinationella företag juridiskt bindande i de nordiska länderna. Detta har NFS framhållit i remissyttrande över Nordiska ministerrådets utredning "Multinasjonale selskapers rolle i de nordiske lands økonomi" (NU A 1979:19). NFS anförde att de multinationella företagens skyldighet att informera de anställda om alla sådana förhållanden och planer inom såväl moder- som dotterbolagen som är av vikt för att möjliggöra meningsfulla avtals-, medbestämmande- eller motsvarande förhandlingar måste fastslås. Utredningens förslag att jämställa de anställdas möjligheter till medbestämmande i ut- och inlandsägda företag medför enligt NFS' uppfattning krav på strängare regler för utlandsägda företag och storföretag.

Med anledning av utredningen föreslog NFS också Nordiska ministerrådet att utreda hur löntagarorganisationernas rätt till information och förhandlingar vid såväl in- som utgående direkta investeringar, fusioner och samarbetsavtal kan garanteras. I detta sammanhang måste även åtgärder för att förstärka s. k. fackligt koncernsamarbete uppmärksammas.

Nordiska ministerrådet har ett mycket stort ansvar för att i samarbete med arbetsmarknadens parter igångsätta ett nordiskt samarbete på grundval av Nordiska rådets behandling av ovannämnda utredning vid rådssessionen 1981. Detta samarbete bör omfatta åtgärder för att i de nordiska länderna utforma gemensamma regler som anpassas till nordiska förhållanden och motsvarar de fackliga organisationernas krav på information, förhandlingar och former för detta i multinationella företag. Det gäller också i relation till nordiska multinationella och andra företag som bedriver verksamhet i de nordiska länderna.

Ett ökat industriellt och företagsmässigt samarbete i Norden innebär att problem som är förknippade med de anställdas medbestämmanderätt i princip är desamma för såväl nordiska företags verksamhet i andra nordiska länder än i det land moderbolaget är registrerat och omfattas av nationell lagstiftning, som för utomnordiska och ofta multinationella företags verksamhet i Norden.

I detta sammanhang är det ur facklig synpunkt av central betydelse att "företagssamarbetet i Norden inte förverkligas i sådana former som underminerar möjligheterna till fackligt arbete och samverkan mellan de anställda

da i de samarbetande företagen, eller som urholkar de anställdas medbestämmanderätt". Detta framhöll NFS i ett remissyttrande över Nordiska ministerrådets utredning "Arbetskraftens och kapitalets rörlighet i Norden".

Mot bakgrund av ovanstående anser NFS därför att i fråga om de anställdas rättigheter i förhållande till samverkande nordiska företag och sådana företags etablering i andra nordiska länder bör gemensamma och juridiskt bindande regler eftersträvas i Norden. NFS anser att detta utgör en viktig uppgift i denna del av medlemsförslaget.

Övriga synpunkter

NFS har i relation till Nordiska rådet haft möjlighet att avge remissyttrandet över två medlemsförslag som har direkt anknytning till arbetsrätten i de nordiska länderna. Det ena gäller medlemsförslag A 416/e¹ om företagsdemokrati i gemensamma nordiska bolag och Nordiska rådets rekommendation till ministerrådet med anledning av detta. NFS förutsätter att erforderlig klarhet kan erhållas om bl. a. styrelserepresentanternas ställning i SAS' styrelse som medlemsförslaget konkret handlar om för närvarande.

"En demokratisering av arbetslivet är ett viktigt medel i syfte att utveckla och utvidga demokratin i de nordiska länderna" framhöll ett enigt ekonomiskt utskott i Nordiska rådet 1974 med anledning av behandlingen av detta medlemsförslag. NFS anser att föreliggande medlemsförslag skall betraktas som en värdefull uppföljning av, och överensstämmer väl med, detta principiella uttalande.

Det andra gäller medlemsförslag A 561/s² om åtgärder för att förbättra nordiska projektanställdas ställning utanför Norden vilket tillstyrktes av NFS. I ett remissyttrande över Nordiska ministerrådets utredning "Nordiskt samarbete om projektexport" (NU A 1980:7) underströks vikten av att klargöra de anställdas rättsliga situation vid samnordiska exportprojekt innan Nordiska investeringsbankens försöksverksamhet med projektinvesteringar startas, och hänvisade i övrigt till nämnda medlemsförslag. NFS konstaterar dessvärre att Nordiska rådets rekommendation med anledning av detta medlemsförslag ännu inte erhållit en tillfredsställande behandling inom Nordiska ministerrådet. Detta förhållande och oklarheter om nordiska projektanställdas juridiska ställning utanför Norden måste undanröjas, och bör med fördel lösas samnordiskt i stället för nationellt.

Stockholm den 15 oktober 1981

Nordens fackliga samorganisation

Lennart Forseback

Generalsekreterare

¹ Se Nordiska rådet, 22:a sess., Supplement s. 661.

² Se Nordiska rådet, 28:e sess., Supplement s. 740.

Nordiska akademikerrådet:

Nordiska akademikerrådet delar uppfattningen att arbetslivsfrågorna i vid mening bör ägnas ökad uppmärksamhet i det nordiska samarbetet och att de arbetsrättsliga frågorna ges prioritet i det nordiska lagstiftningsarbetet under 1980-talet. Nordiska akademikerrådet anser att man härvidlag ändå kan beakta särdrag i de olika ländernas regelsystem på det arbetsrättsliga området.

Nordiska akademikerrådet ser mycket positivt på förslaget till Nordiska rådet att detta måtte besluta rekommendera Nordiska ministerrådet.

att ge arbetsrättslagstiftningen en framskjuten plats i det nordiska lagstiftningsprogrammet i syfte att främja en vidareutveckling av demokratin i arbetslivet.

att i nordiskt samarbete inom dataområdet ägna de arbetsrättsliga aspekterna på införande och användning av ny teknik i arbetslivet särskild uppmärksamhet samt

att överväga dels hur arbetstagarnas inflytande skall kunna förstärkas i samarbetande företag och koncerner som är verksamma i de nordiska länderna dels vilka åtgärder som bör vidtas för att underlätta ett samarbete mellan arbetstagarna i sådana företag.

Nordiska akademikerrådet tillstyrker således det avgivna förslaget.

Stockholm den 7 oktober 1981

För Nordiska akademikerrådet

Nils Schirren

Danmark**Arbejdsministeriet:**

I denne anledning skal man indledningsvis bemærke, at spørgsmålet om et eventuelt lovgivningssamarbejde på arbejdsrettens område ikke tidligere ses at være optaget på Nordisk Ministerråds (justitsministrenes) lovgivningsprogram. Det er arbejdsministeriets opfattelse, at et nordisk samarbejde om mulighederne for og de eventuelle bestræbelser med henblik på tilvejebringelse af retsenhed og/eller harmonisering af arbejdsretslovgivningen i de nordiske lande, i givet fald rettest bør ske i Nordisk Ministerråds (arbejdsministrenes) regie som følge af arbejdsretslovgivningens egenart og nære forbindelse med de arbejdsmarkedspolitiske problemer, herunder samarbejdet med arbejdsmarkedets parter.

Med hensyn til de enkelte punkter i det foreliggende 3-delte medlemsforslag skal arbejdsministeriet udtale:

1) Ad forslaget om "att ge arbetsrättslagstiftningen en framskjuten plats i det nordiska lagstiftningsprogrammet i syfte att främja en vidareutveckling av demokratin i arbetslivet".

Udviklingen af de arbejdsretlige regler – med den demokratisering af arbejdslivet, som dette indebærer – sker såvel gennem arbejdsretslovgivningen som gennem aftaler mellem arbejdsmarkedets parter, og aftalerne mellem arbejdsmarkedets parter er for Danmarks vedkommende et særdeles vigtigt element i reguleringen af forholdene på arbejdsmarkedet, herunder forholdet mellem arbejdsgivere og arbejdstagere. Retstilstanden i arbejdstagere Norden på arbejdsretslovgivningens område er i dag den, at der er meget betydelige forskelle mellem landene på, hvilke arbejdsforhold der er lovreguleret, og hvilke forhold der traditionelt er aftalereguleret. Som følge af dette givne udgangspunkt og på grund af, at den arbejdsretlige lovgivning bliver til i nært samarbejde med arbejdsmarkedets parter i hvert land, er det arbejdsministeriets opfattelse, at en egentlig harmonisering af arbejdsretslovgivningen, som forslaget lægger op til, næppe er ønskelig og heller ikke gennemførlig inden for en overskuelig fremtid.

Den videre udvikling af demokratiet i arbejdslivet i de nordiske lande må antages bedst at kunne ske under hensyntagen til den hidtidige traditionelle udvikling, dvs. i Danmark i første række på grundlag af aftaler herom mellem arbejdsmarkedets parter. Forslaget forekommer således ikke egnet til at blive indpasset i et nordisk lovgivningsprogram.

I forbindelse med forberedelsen af arbejdsretlig lovgivning i Danmark, vil det som hidtil blive undersøgt, hvorledes retstilstanden på det pågældende område er i de andre nordiske lande, og i forbindelse med forhandlingerne med arbejdsmarkedets parter vil bl. a. indgå overvejelser om mulighederne for tilvejebringelse af større nordisk retsenhed på det pågældende område.

2) Ad forslaget om "att i nordiskt samarbete inom dataområdet ägna de arbetsrättsliga aspekterna på införande och användning av ny teknik i arbetslivet särskild uppmärksamhet".

På Nordisk Råds session i 1980 blev vedtaget 2 rekommandationer, nr. 15 og 16, henholdsvis om samvirken med arbejdsmarkedets parter om et forsknings- og udredningssamarbejde om datateknikkens effekter på beskæftigelse, arbejdsmiljø og næringsliv og om samvirken herom også på internationalt plan.

På baggrund heraf har Nordisk Ministerråd (samarbejdsministrene) nedsat en arbejdsgruppe med den opgave at kortlægge og analysere det udrednings-, forsknings- og lovgivningsarbejde, som foregår i de nordiske lande, samt fremlægge forslag til samarbejdsministrene om tiltag i anledning af rekommandationerne.

Under hensyn til, dels at de under forslagets pkt. 2 nævnte aspekter af problemerne ved indførelse af ny teknik således allerede er dækket ind ved rekommandationerne nr. 15 og 16/1980, dels at "dobbelt dækning" af et

emne efter arbejdsministeriets ofattelse bør undgås i det nordiske rekommandationssystem, må arbejdsministeriet anse det for uheldigt, såfremt der nu – inden afslutningen af arbejdet i nævnte arbejdsgruppe og samarbejdsministrenes stillingtagen hertil – måtte blive vedtaget yderligere en rekommandation vedrørende problemerne i forbindelse med indførelse af ny teknologi.

3) Ad forslaget om "att överväga dels hur arbetstagarnas inflytande skall kunna förstärkas i samarbetande företag och koncerner som är verksamma i de nordiska länderna, dels vilka åtgärder som bör vidtas för att underlätta ett samarbete mellan arbetstagarna i sådana företag".

I 1974 vedtog Nordisk Råd en rekommandation – nr. 25 – om at gennemføre en undersøgelse af de multinationale selskabers rolle i de nordiske landes økonomi og at vurdere, om denne undersøgelse giver grundlag for en fælles nordisk lovgivning og/eller andre forholdsregler.

I henhold til denne rekommandation nedsatte Ministerrådet i 1975 en særlig konktgruppe som et fast forum for information og spørgsmål vedrørende den respektive opfattelse af og stillingtagen til spørgsmålet vedrørende multinationale selskaber, og i 1976 påbegyndtes en undersøgelse, der foreløbig er afsluttet med afgivelse af en rapport NU A 1979: 19 "Multinationale selskabers rolle i de nordiske landes økonomi".

En vigtig opgave for den nævnte konktgruppe har været nordisk samråd om og koordinering af arbejdet med multinationale virksomheder i internationale organisationer, navnlig i OECD i tilknytning til 1976-deklarationen, jfr. herved også rekommandation nr. 3/1979 om nordisk samarbejde i OECD om denne kode, og i ILO i tilslutning til organisationens tresidige programerklæring vedrørende multinationale foretagender og socialpolitik samt i det igangværende arbejde i FN-regie om tilvejebringelse af et instrument vedrørende en adfærdskodeks for transnationale selskaber.

Under hensyn til den foreliggende rekommandation nr. 25/1974, og til, at de i forslagets pkt. 3 nævnte forhold også kan forventes at indgå i overvejelserne i forbindelse med opfølgningen af de i rapporten NU A 1979: 19 fremsatte forslag, må arbejdsministeriet anse det for upåkrævet og af hensyn til overskueligheden uheldigt på nuværende tidspunkt at søge vedtaget yderligere rekommandationer, der vedrører de beskæftigelsesmæssige og arbejdsretlige aspekter i forbindelse med de multinationale virksomheder.

Hertil kommer, at det på baggrund af de nævnte internationale bestemmelser vedrørende de multinationale virksomheder næppe heller er muligt – eller formålstjenligt – at søge fastsat eventuelle særlige yderligere regler herom på nordisk plan.

På baggrund af det anførte kan arbejdsministeriet således ikke støtte det fremsatte medlemsforslag.

Det tilføjes, at justitsministeriet i skrivelse af 3. juni 1981 har udtalt, at *justitsministeriet* ikke har bemærkninger til det nævnte medlemsforslag.

København, den 21. september 1981

P. m. v.

J. Wandall

Niels Ole Andersen

Dansk Arbejdsgiverforening:

Arbejdsretsreglerne har indtil nu ikke været genstand for særlige fællesnordiske bestræbelser, og de nationale regler har udviklet sig dels med forskelligt indhold og dels med forskellig form inden for Norden.

I konsekvens heraf gælder for Danmarks vedkommende, at mange af de i forslaget nævnte områder er løst ved aftaler mellem arbejdsmarkedets hovedorganisationer eller mellem arbejdsgiverorganisationer og de tilsvarende lønmodtagerorganisationer. Dette gælder f. eks. for tillidsmandsregler, der for det første er anbefalet i hovedaftalen mellem DA og LO og for det andet er indført i de kollektive overenskomster. Endvidere gælder det for reglerne om samarbejde, idet samarbejdsaftalen mellem LO og DA angiver de nærmere procedurer vedrørende information og forhandling og fastsætter principperne om medindflydelse og medbestemmelse.

Endelig har DA og LO i dette forår indgået en teknologiaftale, der nærmere regulerer fremgangsmåde og procedurer ved indførelse af ny teknologi, der vil være af større betydning. Der er i denne aftale fastsat regler for, hvorledes arbejdstagerne skal informeres, hvorledes det forholder sig med medindflydelse og medbestemmelse samt regler for uddannelse og for afbødning af uønskede følger af den nye teknologi.

Herudover er der i det system, der er opbygget omkring arbejdsmiljøloven en meget stor partsindflydelse og medvirken, dels ved reglernes udarbejdelse, men også i forbindelse med deres nærmere anvendelse i praksis.

Spørgsmålet om lønmodtagerrepræsentation i selskabs- og koncernbestyrelser er derimod løst ved lovgivning i overensstemmelse med direktiv fra De Europæiske Fællesskaber.

Det må således konstateres, at de danske arbejdsmarkedsorganisationer i meget stort omfang løser og har løst forskelligartede opgaver ved aftale mellem parterne i et afbalanceret system, der yder lønmodtagerne beskyttelse og indflydelse uden at være et så stift system, at det hindrer den nødvendige smidige tilpasning til udviklingen, som må kræves af et mo-

derne, konkurrencedygtigt erhvervsliv. Hertil kommer yderligere, at de aftalte regler er centreret omkring virksomhedernes forhold og ikke, som det er set i andre lande, omkring organisationernes rettigheder, hvilket i sig selv medfører en stivnen og manglende evne til hurtig tilpasning til skade for en langsigtet sikring af beskæftigelsen.

På denne baggrund må vi tage afstand fra nordisk lovgivning på det arbejdsretlige område. Dette vil være et afgørende brud på hidtidig dansk tradition, der i betydeligt omfang er baseret på kollektive aftaler indgået mellem arbejdsmarkedets parter.

Det fremgår iøvrigt ikke klart, hvilke lovinitiativer, der tænkes på i det omhandlede forslag. Vi betvivler, at der er behov for at koordinere arbejdsretslovgivningen og skal henvise til de afgørende forskelle, der er mellem de nordiske landes arbejdsretlige systemer og de ideologiske og traditionsbetingede forhold, der har foranlediget disse forskelle.

Sammenfattende er vor indstilling den, at behovet for det foreskrevne initiativ ikke forefindes og at det vil være i modstrid med den aftalemæssige regulering, der netop findes i Danmark.

Endelig skal det til slut anføres, at vi ikke kan bagatellisere forskellene i arbejdsmarkedslovgivningen i de nordiske lande, som forslaget synes at gøre. Vi kan ikke anskue det som dansk erhvervslivs hovedproblem i 80'erne at få et regelapparat, der er en fællesnævner for de højst forskellige og uensartede forhold i de øvrige nordiske lande.

Vi gør til slut opmærksom på, at det iøvrigt ikke kan udelukkes, at det fortsat kan komme på tale at tilpasse de regler, der er gældende på det danske arbejdsmarked til fællesskabsret, og at det ikke vides, i hvilket omfang ønsker herom vil kunne indpasses til det nordiske område, og hvorvidt de øvrige nordiske lande vil have interesse heri.

København, den 29. september 1981

Dansk Arbejdsgiverforening

A. Verner-Lassen

H.C. Springborg

Finland

Justitieministeriet:

 Det i Nordiska rådet gjorda medlemsförslaget berör justitieministeriet närmast i fråga om beslutsfattandet inom samfund. Lagstiftningen angående samfund bereds i justitieministeriet.

Den finska lagstiftningen om samfund saknar uttryckliga stadganden som tryggar arbetstagarnas vid ett företag möjligheter att påverka besluts-

fattandet inom företaget. Däremot har man särskilt i nyare lagstiftning strävat till att göra det möjligt att förverkliga företagsdemokrati. Enligt den nya lagen om aktiebolag (734/78) är det möjligt att i bolagsordningen ge t. ex. bolagets personal rätt att utse en hel del av medlemmarna i såväl styrelsen som i ett eventuellt förvaltningsråd. Enligt lagen tillsätter dock alltid bolagets ägare majoriteten av medlemmarna i dess förvaltningsorgan. Enligt lagen om andelslag från år 1954 (247/54) är det även i andelslag möjligt, att en minoritet av andelslagets styrelse tillsätts av t. ex. personalen vid andelslaget. Däremot existerar denna möjlighet inte vid tillsättandet av andelslagets förvaltningsråd.

En möjlighet att genomföra företagsdemokrati ger delvis också stadgandena om revision. Såväl inom aktiebolag som inom andelslag är det möjligt att berättiga företagens anställda att välja en del av revisorerna. På detta sätt kan inom aktiebolag tillsättas högst hälften av revisorerna. Inom andelslag kan t. o. m. över hälften av revisorerna, dock ej alla, tillsättas på detta sätt.

Vid behandlingen i riksdagen av den nya aktiebolagslagen ansåg riksdagens lagutskott att den i flera europeiska länder pågående utvecklingen är riktig, enligt vilken företagens personal i lagstiftningen tillförsäkras en viss bestämd representation i företagens förvaltningsorgan. Dessutom ansåg utskottet det vara oundgängligt, att sådana åtgärder alltjämt vidtas, genom vilka personalens representation tryggas i alla slags företags förvaltningsorgan. För närvarande bereds inom en av justitieministeriet tillsatt kommission revideringen av lagstiftningen angående så kallade små bolag. I detta beredningsarbete torde man fästa vikt också vid möjligheterna att förverkliga företagsdemokratin.

Vid beredningen av samfundslagstiftningen har man i allmänhet samarbetat med de övriga nordiska länderna. Lagen om aktiebolag är resultatet av intensiv samberedning. Justitieministeriet anser, att läget på detta med tanke på medlemsförslaget mindre betydelsefulla område är tillfredsställande. Det oaktagat bör medlemsförslaget, särskilt med tanke på kommande lagberedningsarbete, anses ändamålsenligt och justitieministeriet är för egen del berett att, t. ex. vid beredningen av det nordiska lagstiftningsprogrammet, medverka till att medlemsförslaget förverkligas.

Helsingfors den 17 september 1981

Christoffer Taxell
Justitieminister

Leif Sevón
Lagstiftningsdirektör

Social- och hälsovårdsministeriet:

Med anledning av Finlands delegations vid Nordiska rådet begäran om utlåtande har social- och hälsovårdsministeriet inbegärt utlåtande av arbetarskyddsstyrelsen, delegationen för arbetslivsfrågor och delegationen för företagsdemokrati.

Delegationen för arbetslivsfrågor och *delegationen för företagsdemokrati* anser det inte vara ändamålsenligt att avge ett eget utlåtande i saken, emedan Finlands delegation vid Nordiska rådet inbegärt utlåtande om saken av vissa arbetsmarknadsorganisationer som är representerade i dessa delegationer.

Enligt ett beslutsförslag som ingår i medlemsförslaget borde Nordiska rådet rekommendera Nordiska ministerrådet att ge arbetsrättslagstiftningen en framskjuten plats i det nordiska lagstiftningsprogrammet i syfte att främja en vidareutveckling av demokratin i arbetslivet. Social- och hälsovårdsministeriet konstaterar att de frågor som tagits upp i förslaget är av central betydelse i arbetslivets nuvarande utvecklingsskede. Utvecklingen av arbetslagstiftningen har diskuterats inom flera nordiska samarbetsområden. Samarbete utövas inom ramen för den nordiska ämbetsmannakommittén för arbetsmiljöfrågor, men även genom regelbundna möten för tjänstemän vid berörda nordiska ministerier. I samband med dessa möten utövas informations- och erfarenhetsutbyte angående utvecklingsperspektiven för arbetslagstiftningen i de olika nordiska länderna.

En väsentlig utveckling av arbetslagstiftningen förutsätter ett intimt samarbete med arbetsmarknadsorganisationerna. Därför är kontakter mellan nordiska arbetstagarorganisationer och mellan nordiska arbetsgivarorganisationer i själva verket av central betydelse för utformningen av arbetslagstiftningen på det nationella planet i varje nordiskt land.

En vidareutveckling av demokratin i arbetslivet är enligt medlemsförslaget av central betydelse då det gäller att förnya arbetslivet. Enligt förslaget är en kontrollerad och för arbetstagarna gynnsam användning av den nya tekniken likaså en fråga som borde ägnas särskild uppmärksamhet i det nordiska samarbetet inom dataområdet samt i företag och koncerner som är verksamma i de nordiska länderna. Social- och hälsovårdsministeriet anser att en förbättring av arbetsvillkoren genom att öka arbetstagarnas möjligheter att utöva inflytande kommer såväl på det nationella som på det internationella planet att utgöra en väsentlig del av utvecklingen av arbetslivet på 1980-talet.

Social- och hälsovårdsministeriet anser att medlemsförslagets huvudmålsättning – vidareutveckling av demokratin i arbetslivet – borde framför allt eftersträvas genom att utnyttja de nordiska samarbetsformer som redan står till förfogande. Då det gäller att tillämpa olika samarbetsformer

borde de synpunkter som ingår i medlemsförslaget i tillräcklig omfattning beaktas.

Helsingfors den 4 november 1981

Sinikka Luja-Penttilä

Social- och hälsovårdsminister

Karl Johan Krokfors

Sekreterare för
internationella
ärenden

Arbetskraftsministeriet:

Arbetskraftsministeriet är ense om att uppmärksamhet skall fästas vid de problem och samarbetsbehov som följer av arbetslivets nydaning som presenteras i medlemsförslag A 612/j. Olika system för medbestämmande, arbetarskyddsbestämmelser och andra normer inom arbetslagstiftningen inverkar också på arbetsmarknadens funktionssätt, och har därigenom en avsevärd arbetskraftspolitisk betydelse.

Medlemsförslaget gäller dock enbart utvecklandet av arbetslagstiftningen, varvid den lagstiftning som reglerar tjänstemännens anställningsförhållanden torde bli utanför. Arbets- och tjänsteförhållanden regleras i rätt stor utsträckning av kollektiv- och tjänstekollektivavtalen. Förenhetligande av avtalssystemet erbjuder också ett omfattande arbetsfält och tendensen har under hela 1970-talet varit, att ärenden inom lagstiftningen överförts till den kategori som regleras genom avtal. Denna utveckling kommer att fortsätta, vilket betyder, att ett utvecklingsarbete som enbart gäller arbetslagstiftningen kommer att begränsa reformen till en rätt snäv sektor.

Den ökade internordiska rörligheten hos arbetskraft och företag samt de allt vanligare gemensamma exportprojekten till tredje länder ökar undan för undan behovet att reglera lönegarantifrågor av internordisk karaktär. En dylik reglering bör dels syfta till att undvika att olikheterna hos de nordiska ländernas lönegarantisystem tillåter luckor som inget nordiskt lands system täcker, och dels att så långt som möjligt undvika överlappning mellan systemen.

Förnyelsearbetet kan ske såväl

a) genom harmonisering av de enskilda ländernas materiella normer för lönegaranti för att i alla situationer kunna garantera en viss minimi-trygghet, som

b) genom att förenhetliga de anvisande anknytningsnormerna för de lagar som i vart enskilt fall skall tillämpas.

Då lönegarantisystemen i samtliga nordiska länder bygger på tryggande

av fordran som beror på arbetsförhållande och då lönegaranti å andra sidan erläggs genom förvaltningsbeslut, kommer lönegarantiärendena att omfatta både offentligrättsliga och civilrättsliga element. Enligt finländsk praxis fastställer man först arbetsförhållandets hemort. Däri har man hjälp av anknytningsnormer utvecklade av den internationella civilrätten. Därefter fortsätter behandlingen på offentligrättslig nivå. Den offentligrättsliga nivån för juridiskt avgörande i fråga om erläggande av lönegaranti innebär ett ställningstagande till hur lönegarantisystemet i det land där lönefordran har sin hemort ställer sig till inestående lönefordran, som har internationella anknytningar. Ett beslut i lönegarantiärende är i Finland ett förvaltningsbeslut, som i Finland är verkställbart så som laga kraft vunnen dom. Trots detta kan ett dylikt beslut inte verkställas i ett annat nordiskt land, emedan den nordiska överenskommelsen om erkännande av domar enbart gäller privaträttsliga anspråk. Ett lönegarantibeslut förlorar sålunda sin indrivningseffekt då det är fråga om indrivning i ett annat nordiskt land.

Finland anser därför, att det med tanke på utbetalning av lönegaranti är viktigt att förenhetliga den internationella privaträttsliga tillämpningspraxisen i fråga om fastställande av arbetsförhållandets hemort. Indrivning av fordran som har erlagts såsom lönegaranti åsamkar mest offentligrättsliga problem. En sammanfattning av problemen är, att arbetstagarens intressen, dvs. en så smidig utbetalning av lönegaranti som möjligt, kräver en lösning av problem som främst hör till det privaträttsliga, medan statens intressen i egenskap av återkrävande part förutsätter en överenskommelse om offentligrättsliga spörsmål.

Då det gäller de privaträttsliga bestämmelserna torde reformarbetet bli svårt att genomföra utan en detaljerad komparativ utredning av lönegarantisystemen i de enskilda nordiska länderna. Konventionen mellan Finland, Danmark, Island, Norge och Sverige om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område kunde tjäna som grund vid utredningen av de offentligrättsliga normerna. Arbetskraftsministeriet anser detta reformprojekt vara ytterst brådskande.

Informationsutbyte och överläggningar mellan företag och arbetstagare samt frågor som gäller företags arbetskraftsutnyttjande, produktionsökning och produktionsminskning eller byte av produktionsort står mycket nära arbetskraftsministeriets lokaliseringsväglednings verksamhetsområde. Det anmälnings- och överläggningsförfarande som avtalet om lokaliseringsvägledning avser gäller till en del samma slags uppgifter som enligt bestämmelserna om företagsdemokrati i förväg skall delges arbetstagarna.

De frågor som tas upp i medlemsförslaget kan också regleras genom överenskommelser mellan arbetsmarknadsorganisationer. Detta slags nordiskt samarbete har utvecklats starkt under de senaste åren.

Vikten av arbetsmarknadsorganisationernas deltagande och ansvarstagande i arbetslivets reformarbete har poängterats bl. a. av Nordiska arbetsmarknadsutskottet (NAUT). Utkastet till ny överenskommelse om en

gemensam nordisk arbetsmarknad omfattar en bestämmelse om samarbete med arbetsmarknadsorganisationerna, vilket är något nytt i Norden.

Ett ökat samarbete på det nordiska planet är sålunda väl motiverat också i fråga om ovan nämnda spörsmål. Samarbetet på arbetsrättens område är dock nära anknutet till flera andra samhällspolitiska områden. Vid utvecklandet av samarbetet bör man undvika en ytterligare splittring av det nuvarande samarbetet på från varandra skilda förvaltningsenheter. Likaså bör man tillse, att detta samarbete inte åläggs sådana förpliktelser som åvilar redan verksamma organ.

Helsingfors den 25 september 1981

Jouko Kajanoja
Arbetskraftsminister

Ilse Koli
Byråchef

Ålands landskapsstyrelse:

Landskapet Åland berörs i hög grad av arbetskraftens flyttningsrörelser inom den gemensamma nordiska arbetsmarknaden. Ålänningar har i stor utsträckning dragits till arbeten i Sverige. En del av dem återvänder senare, andra stannar för gott. En del åter byter aldrig boningsort utan pendlar mellan arbetet i Sverige och hemmet på Åland.

Samtidigt har det rätt goda utbudet på arbetsplatser i landskapet lockat många från riket att flytta till Åland och bosätta sig här, en del för att senare fortsätta till Sverige. På den senaste tiden har emellertid migration snarare skett i den motsatta riktningen, dvs. från Sverige till Åland respektive riket.

Med beaktande av bl. a. sociala aspekter och de anpassningssvårigheter som kan uppkomma vid flyttning mellan länder kan tanken att arbetslivsfrågor skall ägnas uppmärksamhet även inom det nordiska samarbetet därför understödhas. Behovet härav accentueras i en tid, då ny teknik införs i arbetslivet. I övrigt och särskilt när det gäller förslagsställarnas syftemål tar landskapsstyrelsen inte ställning till förslaget.

Lagstiftningsbehörigheten på detta område är för övrigt delad mellan rikets och landskapets lagstiftande församlingar. Behörigheten i fråga om arbetsavtal, arbetsreglemente och läroavtal samt tjänstekollektivavtal tillkommer Ålands landsting medan rätten att lagstifta om arbetarskydd,

kollektivavtal, medling i kollektiva arbetstvister ävensom annan arbetslagstiftning, som inte faller under landskapets behörighet, tillkommer Finlands riksdag.

Mariehamn den 16 september 1981

Folke Woivalin

Lantråd

Jörgen Erlund

Byråchef

Affärsarbetsgivarnas centralförbund, Arbetsgivarnas i Finland centralförbund och Industrins centralförbund:

I medlemsförslaget har föreslagits att utvecklingen av arbetsrättsliga frågor ges prioritet i det nordiska lagstiftningssamarbetet på 1980-talet. Dessutom fästs i medlemsförslaget uppmärksamhet vid arbetsrättsliga synpunkter dels inom samarbetet på databehandlingsområdet i samband med införande och användning av ny teknik och beträffande arbetstagarnas möjligheter att utöva inflytande i frågor som gäller dem och bedriva samarbete i företag och koncerner som är verksamma i de nordiska länderna.

Skillnaderna i lagstiftningen mellan de nordiska länderna är en följd av olika politiska, sociala och ekonomiska förhållanden. Speciellt har behovet och möjligheterna att utveckla lagstiftningen på arbetslivets område varit och kommer även i framtiden i stor utsträckning att vara beroende av varje lands ekonomiska möjligheter. Av denna orsak bör behoven att utveckla arbetslagstiftningen i främsta hand utredas på nationell nivå.

Ett lagstiftningssamarbete är oändamålsenligt även av den orsaken att behoven att reformera arbetslagstiftningen prioriteras på olika sätt i de olika nordiska länderna dels beroende på ekonomiska och sociala skillnader och dels på skillnader i lagstiftningen. Ett dylikt samarbete försvåras även i betydande grad av att, vilket även konstateras i medlemsförslaget, en del frågor som är av central betydelse i arbetslivet, i en del länder främst regleras genom arbetsmarknadsavtal och i andra främst genom lagstiftning. Med beaktande av dessa skillnader anser vi att lagar och avtal i de olika nordiska länderna inte är tillräckligt lika för att det vore motiverat och ändamålsenligt att inom Nordiska rådet få till stånd ett samarbete inom arbetsrättens område i den föreslagna formen.

I medlemsförslaget sägs att speciell uppmärksamhet skall fästas vid arbetsrättsliga synpunkter i samband med införande och tillämpande av ny teknik i arbetslivet. Denna i sig själv viktiga fråga lämpar sig inte, enligt vår uppfattning som objekt för nordiskt lagstiftningssamarbete därför att beho-

ven och möjligheterna i de olika länderna är så olika. Arbetsrättsliga frågor som gäller införande och användning av ny teknologi måste lösas genom den nationella lagstiftningen eller genom avtal mellan arbetsmarknadsorganisationerna.

Dessutom föreslås i medlemsförslaget att ministerrådet måtte överväga hur arbetstagarnas inflytande skall kunna förstärkas i samarbetande företag och koncerner som är verksamma i de nordiska länderna och vilka åtgärder som bör vidtas för att underlätta samarbetet i sådana företag. Företag som verkar i olika nordiska länder är skyldiga att följa lagarna i stationeringslandet. Inga grunder föreligger för att ge dem någon särställning i jämförelse med företag som endast verkar i ett land.

Speciell uppmärksamhet har medlemsförslaget ägnat vidareutvecklande av demokratin i arbetslivet och av det lokala fackliga samarbetet.

I Finland trädde år 1979 lagen om samarbete (725/78) i kraft, vilken reglerar utvecklandet av både samarbetet mellan arbetsgivaren och personalen och mellan de anställda. Dessutom ingick centralorganisationerna på arbetsmarknaden 1981 ett samarbetsavtal som kompletterar lagen. I lagen och avtalet har arbetsgivarens förhandlings- och informationsskyldighet utvidgats och de anställdas och deras företrädares förhandlingsrätt i frågor som gäller personalens ställning har fastställts. De erfarenheter vi nu har visar att man inom företagen varit mycket tillfredsställd med samarbetslagen.

Enligt vår uppfattning är de lokala förutsättningarna för fackligt samarbete goda i Finland. Förtroendemannens ställning är reglerad både i lag och arbetsmarknadsavtal. Bestämmelser som garanterar förtroendemannens ställning finns bl. a. i förtroendemannavtalet och i avtalet om företagens interna informationsverksamhet och utbildningsverksamhet.

Med hänvisning till det ovan anförda anser vi att det inte finns grunder för att prioritera de arbetsrättsliga frågorna inom det nordiska lagstiftnings-samarbetet på 1980-talet. I det reformarbete som omfattar arbetslivet och arbetslagstiftningen bör man i främsta hand avancera på det lokala planet.

Helsingfors den 30 september 1981

Affärsarbetsgivarnas centralförbund

Arbetsgivarnas i Finland
centralförbund

Jyrki Vihma

Seppo Riski

Industrins centralförbund

V. Vainio

Tietojenkäsittelyliitto r. y. (Finska dataförbundet):¹

Finska dataförbundet r. f. är databehandlingsbranschens centralorganisation som utövar sin verksamhet för att utveckla datatekniken med hänsyn till de ekonomiska och humana synpunkterna. Förbundets medlemskår består av cirka 10 000 professionella databehandlare och cirka 560 företag och institutioner som verkar inom eller utnyttjar databehandling.

Databehandlingens expansion förändrar medborgarnas arbetsförhållanden, som det konstateras i medlemsförslaget. Detta sker som följd av hela den tekniska utvecklingen. Under följande årtionde då kontorens automation framskrider och datakommunikationens tillämpningar expanderar, utsträcker sig den mera utvecklade datateknikens inverkningsområde till största delen av befolkningen.

Databehandlingssystemen tas i bruk för att underlätta och effektivisera arbetet. Deras syfte är att trygga vår industris internationella konkurrensduglighet och därmed förbättra medborgarnas välförhållanden. Som Teknologikommittéen i sitt betänkande konstaterade, har Finland inte råd att bli efter i den teknologiska utvecklingen i denna bransch utan att riskera sänkning av medborgarnas levnadsnivå.

Databehandlingens expansion till denna storlek har förutsatt de anställdas och arbetsgivarnas fortsatta och effektiva samarbete. Utvecklingen och genomförandet av databehandlingssystemen grundar sig till stor del på personalens aktiva insats, samt att gott samarbete är absolut nödvändigt mellan ledningen, databehandlingssystemens planerare och användarna, och att det utövas som en normal verksamhet i företagen.

Problemfritt är det emellertid inte att utveckla samt att ta i bruk de nya databehandlingssystemen. Som följd av den snabba utvecklingen har attityderna förändrats, å ena sidan har utvecklingen tagits emot positivt, arbetets innehåll har blivit mångsidigare samt arbetsmotivationen har utökats, å andra sidan har det uppstått rädsla för terminalernas hälsofaror och att arbetets psykiska påfrestning ökar. Dessa frågor klargörs i den av Finska dataförbundet nyligen utarbetade rapporten "Datamaskinerna och arbetsmiljön".

De faror som har setts som grund till medlemsförslaget är att övervinna institutions- och företagsvis förutsatt att, när man planerar och tar i bruk databehandlingssystemen, man av datamaskinen och arbetsmiljön kan bilda en balanserad och trevlig helhet med hänsyn till personen som utför arbetet. Att finna brukbara lösningar förutsätter en mångsidigare granskning, vars delar utgörs av kännedom om människans beteendesätt, ekonomiska synpunkter, systemtänkande, människans fysiologi och databehandlingens teknik. De praktiska åtgärderna utformas närmast av företagets och institutionernas interna samarbetsutveckling samt genom att skaffa ny information genom forskningsverksamhet.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Finska dataförbundet framhåller, att förnuftigare utveckling av verksamheten, så som utformandet av arbetshelheterna, förbättrandet av konkurrensdukligheten, osv. – t. ex. med databehandlingens medel – borde inte begränsas med en speciell lagstiftning. Företagens och institutionernas utveckling av databehandlingen hör till normal verksamhet, som borde kunna behandlas på samma sätt som andra ärenden som hör till företagens och arbetsplatsernas samarbete.

Finska dataförbundet r. f. är medlem i Nordiska dataunionen, genom vilken man idkar informations-, kongress- och seminarieverksamhet. Genom denna verksamhet har datateknikens arbetsmiljö-, sysselsättnings- och arbetsrättsfrågorna varit framme och kommer i framtiden också att figurera på föredragningslistorna.

Helsingfors den 14 september 1981

Finska dataförbundet

Esko Miikkulainen
Verksamhetsledare

Alpo Suoranta
Utvecklingschef

Norge

Kommunal- og arbeidsdepartementet:

Samarbeidet mellom de nordiske land på det arbeidsrettslige området har stor verdi, og Kommunaldepartementet støtter forslaget om at samarbeidet videreutvikles. De 3 emnene for slikt samarbeid som nevnes i konklusjonen fra Nordisk Råd, videreutvikling av demokrati i arbeidslivet, innføring av datateknologi i arbeidslivet og styrking av arbeidstakernes innflytelse i internordiske konserner, er svært aktuelle og bør prioriteres.

Vi vil imidlertid peke på at det bør vurderes nærmere hvordan et slikt samarbeid best kan utvikles. Forslaget fra Nordisk Råd tar utgangspunkt i at samarbeidet skal skje ved en felles nordisk lovgivning på området.

Nå er det slik at de nordiske landene har valgt forskjellige systemer for å regulere arbeidsrettslige spørsmål. Eksempelvis har man i Danmark svært få lover på området, idet man har valgt å overlate til partene i arbeidslivet å regulere mesteparten av de arbeidsrettslige spørsmål gjennom avtaler. I Sverige har man valgt lovregulering i langt større utstrekning, mens Norge er i en mellomstilling. Denne ulikhet i valg av middel til løsning av arbeidsrettslige spørsmål gjør at området ikke ligger særlig godt til rette for lovgivningssamarbeid.

Det kan i denne sammenheng nevnes at spørsmålet har vært oppe tidligere, i 1955–56. Det ble da fremmet forslag om en fellesnordisk arbeidsrettslig lovgivning. Det viste seg imidlertid at et slikt samarbeid var vanskelig på grunn av de forskjellige systemer for regulering av arbeidsrettslige spørsmål i de nordiske land, og saken ble droppet.

De nordiske landene står hverandre nær på det arbeidsrettslige området materielt sett. Men på grunn av at man har valgt ulike systemer til regulering av området, er det fare for at et formelt lovsamarbeid vil bli lite fruktbart. Etter vår oppfatning vil det være mer verdifullt å søke å fremme samarbeidet på det materielle området, dvs. slik at samarbeidet legges opp omkring felles drøftinger om løsning av materielle arbeidsrettslige spørsmål.

I denne sammenheng kan det nevnes at det på embetsmannsplan har kommet i stand uformelle møter mellom Norge, Sverige, Danmark og Finland der man drøfter aktuelle arbeidsrettslige spørsmål og løsningen av disse. Dette samarbeidet anses svært verdifullt og utbytterikt.

I overensstemmelse med Den norske delegasjons anmodning i brev av 4. august 1981 er medlemsforslaget forelagt Arbeidsretten til uttalelse. Uttalelsen fra Arbeidsrettens formann følger vedlagt (*se nedan*).

Oslo, 14. september 1981

Etter fullmakt

Per Stang

Bjørn Rudaa

Arbeidsretten:

Arbeidsretten er en kollegial domstol, hvor det bl. a. sitter medlemmer oppnevnt etter forslag fra hovedorganisasjonene. Spørsmålet er ikke blitt forelagt den samlede Arbeidsrett og svaret står derfor for formannens regning.

Det medlemsforslag som danner grunnlaget for henvendelsen nevner som eksempel fire forskjellige områder som naturlig kan være gjenstand for lovgivning eller avtaler, mens de to siste har ført til lovbestemmelser.

Når det gjelder de to første områder tilkommer det Arbeidsretten å ta standpunkt til avtalens innhold eller de krav som utspringer av avtalen, hvis det oppstår tvist om dette (arbeidstvistlovens §§ 7, 8 og 9).

Når det gjelder de bestemmelser som er fastlagt i lov, ligger det i alminnelighet utenfor Arbeidsrettens kompetanse å ta standpunkt til tvistes spørsmål eller krav som grunnes på disse bestemmelser. Disse avgjørelser må treffes av de alminnelige domstoler.

For alle de fire spørsmål gjelder det at det neppe er naturlig eller hensiktsmessig for Arbeidsretten å ta standpunkt til det materiellrettslige innhold som et slikt arbeid bør ta sikte på. Det ville i tilfelle være mer naturlig om Arbeidsrettsrådet med dets sammensetning og funksjoner tok standpunkt til dette. Det er imidlertid all grunn til å understreke den store betydning det vil ha om det nordiske samarbeid ble utvidet og forsterket på dette felt.

Vårt land deltar internasjonalt både i arbeidet i Den internasjonale Arbeidsorganisasjon og i Europarådet. I begge organer har man gjennom konvensjoner og sosialkontrakter bundet seg til minstevilkår i arbeidslivet. Det er allminnelig erkjent at dette har vært til gunst for utviklingen innen dette felt både når det gjelder lovgivning og kollektive avtaler.

Det er åpenbart at når dette er så i samarbeidet mellom land med helt forskjellig lovgivning og økonomi, vil det være naturlig å legge en enda større vekt på det samarbeid som finner sted mellom land som ligger nær til hverandre både geografisk og i sosial utvikling.

Det er allerede i dag stor likhet mellom rettsreglene innenfor dette område i de nordiske land. Men meget kan sikkert gjøres for i enda større utstrekning å samarbeide rettsreglene. Med det sterkt utviklede samarbeid mellom landene på alle områder ville det være av stor betydning om rettsreglene var så ensartede som mulig.

Når det gjelder arbeidet med å forbedre og utvide området for de rettsregler som idag finnes, vil meget være vunnet om dette arbeid kunne skje i fellesskap med det mål etterhver å samordne alle regler. Ikke minst gjelder dette for helt nye områder som utarbeidelsen av regler i forbindelse med utviklingen innen dato- og elektronikområdene.

Med disse bemerkninger slutter jeg meg helt ut til forslagetets konklusjon i tre punkter.

Oslo, 31. august 1981

Erling Anger
Formann

Norsk arbeidsgiverforening (NAF):

NAF vil innledningsvis bemerke at vi er enig med forslagsstillerne i at arbeidslivsspørsmål i vid forstand kan gis større oppmerksomhet i det nordiske samarbeidet. Det er flere områder som ligger vel til rette for slikt samarbeid, og vi kan her som eksempel vise til den enighet som gjennom lang tid har eksistert vedrørende felles nordisk arbeidsmarked.

Dette må imidlertid ikke forlede noen til den oppfatning at forholdene på andre områder i arbeidslivet ligger til rette for felles nordiske fremstøt. Dertil gjør både historiske, politiske og økonomiske faktorer landene for ulike. De forslag som nå foreligger i dokument A 612/j er etter vår oppfatning gode eksempler på spørsmål som ikke egner seg til felles behandling.

Videreutvikling av bedriftsdemokratiet er i Norge omfattet med stor interesse såvel på arbeidstagersiden som på arbeidsgiversiden. Det foreligger både en omfattende lovgivning og avtaleregulering på området. Det er

her tilstrekkelig å vise til Aksjelovens regler om ansattes representasjonsrett i bedriftens styringsorganer, til Arbeidsmiljølovens påbud om samarbeid for å løse arbeidsmiljøproblemer, til Hovedavtalen mellom LO og NAF og de mange bransjeavtaler som foreligger om samarbeid mellom partene.

Alle slike regler er en følge av og tilpasset utviklingen i norsk arbeidsliv. Det vil derfor ikke være mulig – og heller ikke ønskelig – å forsøke noen tilpasning mellom bestemmelsene i vårt land og i de øvrige nordiske land.

Når det gjelder innføring av ny teknologi, har man i Norge både en lovgivning og et avtaleverk som sikrer de ansatte en meget høy grad av innflytelse. Dette gjenspeiles bl. a. i den rammeavtale vedrørende data-maskinbaserte systemer som allerede for flere år tilbake er inngått mellom LO og NAF. Heller ikke på dette område kan vi se at det er behov for felles nordisk lovgivning.

Avtalene mellom partene i arbeidslivet er gjenstand for kontinuerlig vurdering og hyppige revisjoner. Det er vår oppfatning at både spørsmål om anvendelse av ny teknologi og forøvrig problemer som oppstår mellom arbeidsgiver- og arbeidstagersiden, best kan løses gjennom kollektive avtaler, der det tas hensyn til både regionale, bransjemessige og økonomiske forhold. Vi har ingen tro på at et felles nordisk lovgivningssamarbeid vil kunne ivareta partenes varierende interesser på tilnærmet samme måte.

Når det gjelder de ansattes stilling i konserner, vil vi bare kort minne om at også slike selskaper er underlagt nasjonal lovgivning og er bundet de samme avtaler som tilsvarende bedrifter i vedkommende land, slik at de ansatte har de samme rettigheter som arbeidstagere i øvrige virksomheter.

Det blir etter dette vår konklusjon at vi ikke kan tiltre det foreliggende forslag om et nærmere felles nordisk lovgivningssamarbeid på arbeidsrettens område, slik dette er formulert i det foreliggende forslag fra Nordisk Råd, A 612/j.

Oslo, 7. oktober 1981

Norsk arbeidsgiverforening

Lars Chr. Berge

Sverige

Arbetsdomstolen:

Nordiskt lagstiftningssamarbete på det arbetsrättsliga området är otvivelaktigt förenat med avsevärda problem med hänsyn till de skilda förut-

sättningar som råder inom länderna. Detta bör dock inte hindra att ett vidgat samarbete inom Nordiska rådets ram rörande arbetsrättslig lagstiftning kan vara av betydande intresse. Enligt domstolens mening är förslaget väl ägnat att fördjupa och utveckla det rättsliga utbytet mellan de nordiska länderna.

Arbetsdomstolen tillstyrker därför förslaget.

Stockholm den 7 september 1981

Hans Stark

Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) har i skrivelse den 12 augusti 1981 förklarat sig icke ha något att invända mot medlemsförslaget och ej heller något att anföra i anledning därav.

Arbetsmarknadsstyrelsen:

De nordiska länderna har under 1970-talet fått ny arbetsmiljölagstiftning som präglas av en ökad demokratisering av arbetslivet. Lagstiftningen har tillkommit under nära samverkan mellan de nordiska länderna. Arbetsmarknadens parter i de olika länderna har haft ett starkt inflytande i förberedelsearbetet på den nya lagstiftningen.

Nordiska ämbetsmannakommittén för arbetsmiljöfrågor bildades 1973 genom beslut av Nordiska ministerrådet. Ämbetsmannakommittén har till uppgift att aktivera och koordinera det nordiska samarbetet på arbetsmiljöområdet. Arbetet inom den nordiska ämbetsmannakommittén bedrivs i samverkan med arbetsmarknadens partsorganisationer.

Sedan 1977 finns ett nordiskt handlingsprogram på arbetsmiljöområdet som utarbetats av ministerrådet och antagits av Nordiska rådet. Samarbetsprogrammet reviderades 1981. Vid utarbetande av programmet har ministerrådet inhämtat synpunkter från arbetsmarknadens parter. Programmet upptar flera delområden bl. a. områdena "lagstiftning och tillsynsverksamhet" samt "ny teknologi".

En tvärfacklig arbetsgrupp med uppgift att utreda datateknologins effekter på arbetsmiljö, sysselsättning och näringsliv och lägga fram förslag till konkreta åtgärder med speciell tonvikt på nordiskt samarbete tillsattes år 1981. Inom nordiska ämbetsmannakommittén för arbetsmiljöfrågor och dess undergrupper har man följt datateknologigruppens arbete. Arbetsgruppens slutrapport förväntas föreligga omkring årsskiftet 1981/82 varvid nya åtgärder på arbetsmiljöområdet kommer att övervägas.

Två nya projekt som berör problematiken kring den nya teknologin har redan beslutats av ämbetsmannakommittén för arbetsmiljöfrågor och kommer att påbörjas under 1982 nämligen ett projekt angående personsäkerhe-

ten vid mikroprocessstyrning samt ett projekt angående processövervakning och kontrollrumsarbete.

Solna den 22 december 1981

Gunnar Danielson

Gunilla Warnbeck

Svenska arbetsgivareföreningen (SAF):

De nordiska arbetsgivarorganisationerna har beretts tillfälle avge yttrande över rubricerade ärende. De danska, finska och norska arbetsgivarorganisationernas synpunkter framgår av bilagda yttranden (*se ovan*). Svenska arbetsgivareföreningen vill för sin del anföra följande.

I medlemsförslaget föreslås att arbetsrättslagstiftningen skall ges en framskjuten plats i det nordiska lagstiftningsprogrammet samt att de arbetsrättsliga aspekterna rörande ny teknik i arbetslivet skall ägnas särskild uppmärksamhet i det nordiska samarbetet inom dataområdet. Vidare bör bl. a. övervägas hur arbetstagarinflytandet skall kunna förstärkas i samarbetande företag och koncerner som är verksamma i de nordiska länderna.

De arbetsrättsliga reglerna inom de nordiska länderna har utformats med hänsyn till varje lands särskilda förhållanden och förutsättningar. Till skillnad från många andra rättsområden är de arbetsrättsliga regelsystemen i väsentliga avseenden olika. Detta gäller såväl sättet för reglernas tillkomst som det materiella innehållet.

I Danmark, Finland och Norge har man i stor utsträckning värnat om principen att arbetsmarknadens parter så långt möjligt i kollektivavtal skall lösa sina inbördes relationer. Man har i betydande grad föredragit avtalsmässiga lösningar och avvisat lagstiftningsåtgärder. Som framgår av de särskilda yttrandena från dessa länder är också de områden som blivit föremål för reglering av något slag högst varierande beroende på de olika prioriteringar som gjorts inom respektive land.

Sverige skiljer sig numera mycket från övriga nordiska länder. Den i Sverige tidigare gällande ordningen med samförståndslösningar har under 1970-talet alltmer trängts undan av ett omfattande lagstiftningsarbete. För närvarande gäller ett paket av arbetsrättsliga lagar som i större eller mindre omfattning beskurit arbetsmarknadsparternas förhandlingsmöjligheter. Detta förhållande har i betydande utsträckning haft negativa effekter och även utsatts för allvarlig kritik från olika håll.

Grundmotivet i medlemsförslaget är att eftersom reformarbetet haft likartad inriktning i de nordiska länderna bör detta kunna utvidgas och fördjupas. Detta är en felaktig utgångspunkt. Vad som redan sagts ger vid handen att de nordiska ländernas regelsystem i avgörande hänseenden har olika uppbyggnad såväl beträffande metod som innehåll.

Förslaget att ge arbetsrättslagstiftningen en framskjuten plats i det nordiska lagstiftningsprogrammet i syfte att främja en vidareutveckling av demokratin i arbetslivet kan inte ses på annat sätt än som ett försök att överföra delar av den svenska lagstiftningen till övriga nordiska länder. Vi tar bestämt avstånd från förslaget med hänsyn dels till redan konstaterade negativa konsekvenser i Sverige, dels till vår grundsyn att frågor av aktuellt slag i första hand bör lösas av arbetsmarknadens parter med beaktande av respektive lands olika nationella intressen.

Beträffande förslagen om ny teknik i arbetslivet och fördjupat arbetstagarinflytande i koncerner m. m. är dessa sedan länge kända i Sverige. De har framförts som yrkanden såväl i olika lagstiftningskommittéer som i avtalssammanhang. Detta är viktiga och betydelsefulla frågor som för svenskt vidkommande enbart kan lösas utifrån rådande förhållanden i Sverige. Det måste dessutom anses felaktigt att man inom ramen för det nordiska lagstiftningssamarbetet skulle bakvägen kunna aktualisera krav vilka är föremål för förhandlingar mellan arbetsmarknadens huvudorganisationer eller som man av olika skäl inte kunnat genomdriva i hemlandet.

Med hänvisning till ovanstående anser vi att det inte finns bärande grund att på det föreslagna sättet prioritera arbetsrättsliga ämnesområden inom det nordiska lagstiftningssamarbetet.

Stockholm den 3 november 1981

Svenska arbetsgivareföreningen

Erik Forstadius

Jan Nordin

Medlemsförslag om samarbete inom nordisk möbelindustri

*(Väckt av Gunnar Berge, Knud Heinesen, Paul Jansson, Erkki Liikanen,
Svante Lundkvist och Reulf Steen)*

BILAGA 1

Yttranden över medlemsförslaget

Nordens fackliga samorganisation (NFS):

NFS konstaterar att det inom Nordiska rådet föreligger flera rekommendationer och yttranden, som tillsammans utgör en grundval för gemensamma nordiska industripolitiska initiativ. I detta sammanhang vill NFS särskilt hänvisa till Nordiska rådets yttranden vid sessionerna 1980 och 1981, och understryka Nordiska rådets ansvar för att vidareutveckla sina ställningstaganden. Föreliggande medlemsförslag ger enligt NFS' uppfattning möjlighet till detta. NFS anser det därför tillfredsställande att Nordiska rådet på ett konstruktivt sätt tagit upp frågor rörande det industripolitiska samarbetet i Norden till behandling.

NFS konstaterar att Nordiska rådet även har understrukt betydelsen av att studier av de långsiktiga strukturella problem, som de nordiska länderna står inför, måste ingå som en del av ett ökat samarbete. Vidare har Nordiska rådet i ett yttrande vid rådssessionen 1980 fastslagit följande:

'' . . . det är ändamålsenligt att om gemensamma problem uppstår inom en bransch bör man efter kartläggning av problemen se om en samordning av nationella åtgärder kan äga rum.''

Föreliggande medlemsförslag står i överensstämmelse med detta yttrande.

Nordiskt industrisamarbete utvecklas ofta mellan företag i två/tre länder kring bestämda områden (t. ex. produktions-samarbete, FoU, export etc) snarare än ur ett samnordiskt perspektiv. Formerna för samarbete avgörs också i varje enskilt fall.

Erfarenheterna visar också på flera praktiska problem i samarbetet, och olika uppfattningar finns om i vilka former ett industripolitiskt samarbete bör utvecklas. Dessa förhållanden och andra erfarenheter av försök till fördjupat samarbete understryker vikten av att pröva olika samverkanmög-

ligheter i konkret tillämpning. Större öppenhet och vilja för detta är nödvändigt för att utveckla effektiva samarbetsformer i det nordiska industripolitiska samarbetet. Bristen på samordning och helhetssyn av olika insatser på olika områden utgör ett problem. Insatserna är också splittrade, och strukturproblem och utvecklingsmöjligheter för nordiskt näringsliv har ägnats begränsad uppmärksamhet i det nordiska industripolitiska samarbetet.

NFS betraktar dock det inom Nordiska ministerrådet igångsatta arbetet med att utarbeta en arbetsplan för att utveckla den nordiska hemmamarknaden, och åtgärder som vidtagits mot bakgrund av Nordiska rådets *rekommendation nr 23/1980* om gemensamma industriella projekt som positiva. Det gäller också åtgärder som beslutas i syfte att främja nordiskt samarbete om projektexport.

Nationellt har strukturproblem och utvecklingen inom olika branscher ägnats större uppmärksamhet och kommer till uttryck i ländernas industripolitik. NFS konstaterar att samarbetsmöjligheterna mellan företag i Norden inverkar på förhållandena och utvecklingen inom olika branscher. Enligt NFS' uppfattning bör former skapas för att på motsvarande sätt som sker nationellt, främja branschpolitiska initiativ i vid mening i det nordiska industripolitiska samarbetet.

Det är också önskvärt att olika initiativ kan samordnas och bedömas med utgångspunkt från Norden som en enhet ur industriell och marknadssynpunkt.

En sådan utveckling ger ökade möjligheter att ur ett nordiskt perspektiv bedöma samarbetsmöjligheter i syfte att tillgodose behov inom olika branscher. Det kan gälla

- produktutveckling och behovet av tekniskt FoU
- produktionsteknik
- investeringar och kapitalbehov
- arbetskrafts- och utbildningsbehov
- export- och importsamarbete
- följa internationella utvecklingstendenser och efterfrågetenser för olika branscher

Det kan också gälla andra uppgifter som att följa t. ex.

- koncentrationstendenser och utomnordiska företags betydelse för industriutvecklingen och sysselsättningen inom olika branscher
- branschutvecklingens konsekvenser för infrastruktur i de nordiska länderna
- belysa sambanden mellan branscher

En bred branschpolitisk ansats i det nordiska industripolitiska samarbetet kan omfatta insatser inom flertalet ovan nämnda områden och har betydelse för att t. ex. främja industriella projekt. Det innebär också att ur bredare perspektiv än snäva företagssynpunkter främja nordisk industriutveckling. De politiska myndigheternas ansvar för att med utgångspunkt

från utvecklingen inom olika branscher främja nordiska initiativ måste understrykas. En okontrollerad strukturomvandling riskerar att medföra negativa konsekvenser och utvecklas ur en för de olika länderna och löntagarorganisationerna icke önskvärda former.

Kortsiktiga nationella särintressen får inte utgöra hinder för en sådan utveckling. Det finns i stället anledning att dels i den nationella industripolitiken ägna det nordiska samarbetet ökad uppmärksamhet, dels skapa nya förutsättningar för att under ledning av Nordiska ministerrådet förstärka och utveckla det nordiska industripolitiska samarbetet. Det bör ske såväl generellt som utifrån förhållandena i olika branscher.

Mot bakgrund av ovanstående tillstyrker därför NFS medlemsförslag A 613/e om samarbete inom nordisk möbelindustri. NFS ansluter sig också till den beskrivning av utvecklingen, problemen och inriktningen av ett nordiskt samarbete inom möbelindustrin i Norden som redovisas i medlemsförslaget. Eftersom nordisk möbelindustri till stora delar består av mindre och medelstora företag kan en sådan samverkan bidra till att skapa förutsättningar för att dessa företag skall kunna möta den allt hårdare utomnordiska konkurrensen.

NFS önskar i detta sammanhang också hänvisa till det arbete som äger rum inom Nordiska byggnads- och träarbetarefederationen (NBTF) i dessa frågor. Det gäller dels en industripolitisk rapport, Skogsbruk och Träindustri, dels en rapport från NBTFs skogs- och träkonferens i februari 1980.

Medlemsförslaget innebär enligt NFS' uppfattning möjligheter till en praktisk och konkret uppföljning av tidigare ställningstaganden från Nordiska rådets sida i fråga om det nordiska industripolitiska samarbetet. Medlemsförslaget tillgodoser vidare också kravet på att pröva en branschpolitisk ansats i det nordiska industripolitiska samarbetet.

NFS anser också att bättre möjligheter måste skapas för att utveckla samarbetet mellan Nordiska ministerrådet och företrädare för löntagarorganisationerna och näringslivet på det industripolitiska området. Ett tillstyrkande av medlemsförslaget har också ur den synvinkeln särskilt stor betydelse, och innebär att ett yttrande från Nordiska rådets session 1980 – vilket detta samarbete understryks – kan vidareutvecklas.

Företrädare för bl. a. de berörda fackliga organisationerna förutsätts därför att bli representerade i det föreslagna branschrådet.

NFS önskar också erinra om att Affärsarbetsgivarnas centralförbund och Arbetsgivarnas i Finland centralförbund i ett remissyttrande över medlemsförslag A 554/e om åtgärder för att underlätta industriella projekt, sammanhållet att en utredning på grundval av detta medlemsförslag "borde inledas på att olika branschers speciella möjligheter och problem beaktas". NFS betraktar detta som en positiv attityd till att i det nordiska industripolitiska samarbetet också främja branschpolitiska initiativ.

NFS anser sammanfattningsvis att Nordiska rådet bör tillstyrka medlemsförslaget också mot bakgrund av dels den principiella betydelse dels

de nya utvecklingsmöjligheter som förslaget kan medföra i det nordiska industripolitiska samarbetet över huvud taget.

Samtidigt är det nödvändigt att initiativ inom Nordiska rådet kan verka mer förpliktigande för Nordiska ministerrådet än hittills, och medföra ett ökat engagemang från ministerrådets sida. NFS har också i olika sammanhang gentemot Nordiska ministerrådet krävt offensiva insatser i det nordiska industripolitiska samarbetet, och i den av NFS' styrelse 1978 antagna industripolitiska rapporten redovisas flera exempel på uppgifter och initiativ som bör främjas i detta syfte.

Förutsättningarna, och därmed resurserna, för nordiskt industripolitiskt samarbete måste förstärkas. Det har såväl Nordiska rådet som NFS framhållit. Men hittillsvarande erfarenheter/insatser har enligt NFS' uppfattning inte motsvarat dessa krav på ett tillfredsställande sätt.

Stockholm den 4 september 1981

Nordens fackliga samorganisation

Knud Christensen

Ordförande

Lennart Forsebäck

Generalsekreterare

Nordiska byggnads- och träarbetarefederationen:

Under 1981 kommer försäljningen inom möbelindustrin i Norden ytterligare att minska. I Sverige och Danmark kan man räkna med en kraftig nedgång, i Norge och Finland kommer den att plana ut på 1980 års nivå.

Tillgängliga fakta tyder på att nedgången blir kraftigare under andra halvåret 1981 gentemot första halvåret. Som exempel kan nämnas att den danska konsumtionen beräknas minska med ca 10% i volym under 1981.

Inga ekonomiska indikatorer pekar på att utvecklingen kommer att brytas inom den närmaste framtiden inom de nordiska länderna.

Den disponibla inkomsten tillsammans med bostadsbyggandet är de viktigaste variablerna som styr konsumtionen av möbler.

Under 1981 kommer bostadsbyggandet att minska mycket kraftigt i Sverige och Danmark. Även i Finland kan man räkna med en viss nedgång, medan Norge troligen kommer att öka sin byggnation något.

För samtliga nordiska länder gäller att den disponibla inkomsten kommer att utvecklas mycket svagt under 1981.

Oven beskrivna situation samt det mycket höga ränteläget gör att möbelhandeln har minskat sina lager till ett minimum.

De exportsatsningar som gjorts inom branschen har endast till viss del kompenserat de svaga hemmamarknaderna. Under 1981 har Danmark haft störst framgång i detta avseende.

Sammantaget innebär dessa faktorer – det låga bostadsbyggandet, den svaga inkomstutvecklingen, mycket små lager i distributionsleden samt en viss stagnerande exporttakt gentemot 1980 – att produktionen och sysselsättningen inom möbelindustrin i Norden kommer att minska under 1981.

Fackföreningsrörelsen, både på nationellt och nordiskt plan, har vid ett flertal tillfällen påpekat problematiken och krävt åtgärder från regeringarnas sida. Även handeln och industrin har krävt åtgärder. Sveriges möbelhandlars centralförbund och Sveriges möbelindustriförbund har t. ex. i en skrivelse¹ till den svenska regeringen instämt i Svenska träindustriarbetareförbundets krav och krävt att regeringen snarast skall vidta åtgärder för att öka bostadsproduktionen som i sin tur skulle innebära en ökad inhemsk konsumtion av möbler.

Möbelindustrin i Norden består nästan uteslutande av små och medelstora företag. Denna struktur är givetvis inte särskilt rationell när det gäller att göra kraftfulla inbrytningar på exportmarknaderna, när det gäller produktutveckling o. s. v.

Samtidigt är en kraftfull exportsatsning det enda realistiska alternativ som föreligger i dagens läge om inte den nordiska möbelindustrin till stora delar ska raseras.

Men hänvisning till ovanstående vill vi från Nordiska byggnads- och träarbetarefederationens sida understryka vikten av att medlemsförslaget A 613/e, om samarbete inom nordisk möbelindustri genom inrättande av ett branschråd som förelagts årets session inom Nordiska rådet, ges en snabb och positiv behandling.

Stockholm den 2 november 1981

Nordiska byggnads- och träarbetarefederationen

Bertil Whinberg

a n m a r k

Industriministeriet:

I denne anledning skal man udtale, at industriministeriet må betvivle, at forslaget vil kunne medvirke til at forbedre vilkårene for nordisk møbelindustri. Man har herved henset til, at de afgivne udtalelser tyder på, at det reslæede nordiske brancheråd ikke vil få tilstrækkelig opbakning fra dansk erhvervsliv, hvilket må være en nødvendig forudsætning for positiv effekt af en gennemførelse af forslaget.

lär ej tryckt.

Vedrørende indledning til forslaget skal man bemærke, at der ikke fra dansk side påtænkes initiativer vedrørende en ophævelse af reguleringen af møbelimporten fra statshandelslandene fra og med 1982.

København, den 7. august 1981

P.m.v.

M Christensen

Jørgen Weber

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd har i skrivelse den 25 maj 1981 forklarat sig *tillstyrka medlemsförslaget*.

Grosserer-Societetet:

— — at der næppe vil være et behov for en samlet nordisk branche-forening.

Vi mener, at de allerede eksisterende organisationer på nuværende tidspunkt behandler branchens specielle problemer på en for medlemmerne betryggende måde.

København, den 30. juni 1981

Grosserer-Societetet

E.b.

Lars Krobæk

Kontorchef

Industrirådet:

Møbelfabrikantforeningen i Danmark har i sin udtalelse om forslaget udførligt redegjort for samarbejdet mellem de nordiske branche-foreninger.

Industrirådet tilslutter sig møbelfabrikantforeningens vurdering, at det ikke er manglende samarbejde men svigtende rentabilitet i møbelfabrikationen i samtlige nordiske lande i forbindelse med utilfredsstillende investeringsvilkår, der forhindrer den stigning i eksporten af nordiske møbler, som forslagsstillerne ønsker at fremme.

På denne baggrund er det Industrirådets opfattelse, at forslaget om at oprette et særligt nordisk brancheråd for møbelindustrien bør afvises.

Industrirådet gør i øvrigt opmærksom på, at motiveringen for forslaget

indeholder en urigtig oplysning om, at den danske kontingentering for import af østeuropæiske møbler skulle ophøre fra og med 1982.

København, den 28. juli 1981

Ove Munch

Lars-Bjørn Larsen

Provinshandelskammeret:

Provinshandelskammeret skal vedrørende ovennævnte forslag bemærke, at det af den fremsendte redegørelse ikke fremgår klart, hvilke opgaver det pågældende brancheråd skal løse for møbelindustrien i de nordiske lande.

På baggrund af det foreliggende materiale er det vor opfattelse, at et brancheråd for møbelindustrien ikke bør oprettes på regeringsinitiativ men helt og fuldt bør overlades til møbelindustrien i de skandinaviske lande, såfremt der skønnes at være behov herfor.

København, den 20. maj 1981

P.v.

E.b.

B. Kremer

Foreningen dansk Møbelindustri (DMI):

 Vi kan meddele, at foreningen DMI vil gå meget positivt ind for denne tanke, idet vi fuldt ud anerkender betydningen af en fælles indsats for branchen i de nordiske lande. Vi kan ligeledes gå ind for oplægget i forslaget til oprettelse af et sådant brancheråd.

Åbyhøj, den 2. juli 1981

Foreningen dansk Møbelindustri

Poul Eriksen

Forretningsfører

Møbelfabrikantforeningen i Danmark:

Vi tillader os at inddele vort svar i tre hovedpunkter

1. Supplerende oplysninger om det eksisterende samarbejde inden for møbelfabrikantforeningerne i Norden

2. Supplerende oplysninger og meningstilkendegivelser om forslag A 613/e

3. Supplerende forslag fra Møbelfabrikantforeningen, som samtidig tilsendes møbelfabrikantforeningerne i Finland, Island, Norge og Sverige.

ad 1.: Siden 1947 har der bestået et uformelt samarbejde mellem de nævnte landes møbelfabrikantforeninger.

Dette medførte bl.a. at den norske møbelmesse, som blev afholdt i Stavanger, blev tidsmæssigt samstemt med den danske møbelmesse, som blev afholdt i Fredericia, ligesom der blev arrangeret visse fælles foranstaltninger mellem de to messer herunder specielle flyverejser.

Der blev igennem 50'erne afholdt nordiske kongresser mellem de respektive møbelfabrikantforeninger og på kongressen, som afholdtes 3. maj 1965 vedtoges det at formalisere det nordiske møbelsamarbejde ved oprettelsen af Nordiske Møbelproducenters Råd (NMR).

NMR bevirkede, at der skete en yderligere koncentration af møbelmesserne i Norden. I det følgende bruges ordet "skandinavisk" synonymt med "nordisk".

Fra 1967 samledes de skandinaviske møbelmesser i København, hvor den danske møbelmesse afvikledes i Bella-Centret, den finske og norske i udstillingshallen Forum ligeledes i København, mens den svenske sektion af mangel på plads måtte afvikles i Malmö.

Koncentrationsbestræbelserne fortsattes og fra 1969 afholdtes alle sektioner i København fordelt på Bella-Centret og Forum. Det sidste var muligt ved at Sveriges Möbelindustriförbund selv havde betalt bygning af en interimshal i Bella-Centret. I 1970 deltog Island for første gang i, hvad man af markedsføringsmæssige årsager nu havde døbt Scandinavian Furniture Fair.

Resultatet af dette nordiske fabrikantsamarbejde blev, at antallet af besøgende, som i de sidste år, hvor den danske messe blev afholdt i Fredericia havde andraget ca. 3.000 fra lande uden for Skandinavien i løbet af 70'erne steg til omkring 10.000.

I 1976 kunne Scandinavian Furniture Fair for første gang afholdes i det nye Bella Center på Vestamager, hvor den siden har været afholdt hvert år.

Bella Center var dog projekteret så lille, at det ikke ville have været muligt at samle hele den skandinaviske møbelmesse der, medmindre Danmark og Sverige i fællesskab udlånte 3 millioner kroner til Bella Center i en treårig periode og uden renter.

Scandinavian Furniture Fair omfatter Den danske Møbelmesse og finske, islandske, norske og svenske sektioner, hvori deltager særligt eksportinteresserede møbelfabrikanter. Norge og Sverige har desuden deres nationale møbelmesse i Oslo og Stockholm beregnet for deres hjemmemarked. Disse messer annonceres ikke i den udenlandske presse.

NMR fortsatte det allerede etablerede udstillingssamarbejde på den internationale møbelmesse i Köln.

NMR ansatte i 1967 en fælles nordisk eksportkonsulent, der i de efterfølgende år gennemførte markedsundersøgelser på samtlige hovedmarkeder for skandinaviske møbler suppleret med undersøgelser på forventede markeder som Mellemøsten, Japan og visse afrikanske lande.

NMR etablerede i 1969 en samlet nordisk kreditoplysningsafdeling. Formålet var at billiggøre udenlandske soliditetsoplysninger, idet køberne meget ofte var de samme. Desuden virkede eksistensen af en fælles udveksling af kreditoplysninger, herunder oplysninger om inkasso som et virksomt pressionsmiddel over for udenlandske købere.

For at fremme designudviklingen i skandinavisk møbelproduktion tog NMR initiativet til afholdelse af nordiske møbelkonkurrencer.

Den første blev afholdt i 1976 og derefter igen i 1978 og 1980.

NMR afholder et ordinært møde om året, mens lederne af de respektive møbelfabrikantforeninger mødes 3 à 4 gange årligt.

På møderne udveksles erfaringer, således at udviklingen i et land også kommer de øvrige lande til gode.

De aktiviteter, som i årenes løb har været afholdt af NMR har været finansieret af de enkelte landes møbelfabrikantforeninger efter forholdstal, der har varieret fra sag til sag. De enkelte lande har i de sager, hvor dette har været muligt opnået tilskud til deres part af en NMR aktivitet fx den norske eksportkonsulent, som udarbejdede de oven for nævnte markedsrapporter. Tilskud blev også ydet da NMR i 1975 lod det amerikanske konsulentfirma Arthur D. Little, Inc., Boston gennemføre en undersøgelse i de fem midtvestlige stater i U.S.A. for at finde frem til potentielle købere af skandinaviske møbler.

I forbindelse med afholdelsen af den første nordiske møbelkonkurrence blev der søgt om tilskud fra Nordisk Kulturfond. Det blev afslået.

ad 2: forslag A 613/e giver på de fleste områder et dækkende billede af forholdene indenfor den nordiske møbelindustri.

Især er vi enige med forslagsstillerne i at det nordiske møbelmarked ikke kan forventes udvidet. Det er derfor at samtlige nordiske møbelfabrikanter i de seneste par år gennem intensiv messedeltagelse og anden markedsbearbejdning har formået at øge andelen af møbler, der eksporteres til lande uden for Norden.

For Danmarks vedkommende er der sket en kraftig mekanisering og der har været tendens til større fabrikker. Dog ikke i så udpræget grad, at vi ville tale om egentlig automatik.

Forslagsstillerne fremhæver nødvendigheden af en effektiv produktionsudvikling og markedsføring. Forslagsstillerne er opmærksomme på, at anskaffelse af elektroniske, datastyrede produktionssystemer og industriroboter er kapitalkrævende.

Når forslagsstillerne ikke med et eneste ord anfører, at investeringer som ovenfor anført kræver en indtjening hos fabrikkerne, kan det efter vor opfattelse kun opfattes som et udtryk for at forslagsstillerne af politiske grunde ikke ønsker at berøre dette allervigtigste emne. Forholdet er, at samtlige fagforbund i de nordiske lande har et meget indgående kendskab til lønsomheden af de enkelte landes møbelindustrier. De ved derfor, at der ikke på naturlig måde kan tilvejebringes de til ny investeringer nødvendige midler, medmindre der sker en afgørende ændring i virksomhedernes indtjeningsmuligheder, hvilket igen hænger sammen med den i de nordiske lande herskende økonomiske og politiske stilling til erhvervslivet.

Det fremgår da også at de på side 2 i forslaget nævnte aktiviteter alle foreslås finansieret af offentlige midler.

Vi er enige med forslagsstillerne i at de nævnte aktiviteter:

- * kraftige investeringer i produktionsanlæg, organisation og markedsføring.
- * Disse investeringers mulighed for at bibeholde og videreudvikle skandinavisk design.
- * En kontinuerlig satsning på forsknings- og udviklingsarbejde.
- * Specielle investeringer i markedsføringen af møbler i lande uden for Norden.

Vi finder, at mulighederne for tilskud til disse formål allerede er tilstede, i hvert fald i Danmark, og at et nyt brancheråd ikke vil kunne føje noget nyt til.

Forslagsstillernes motiverende konklusion for at få nedsat et særligt brancheråd er, at møbelindustrien er et eksempel på en branche, hvor samarbejdsmulighederne på nordisk plan bør bringes tilveje og udvikles.

Dette er imod den viden, som de fagforbund, som forslagsstillerne må have indhentet deres viden om møbler fra. Der er næppe den samarbejdsaktivitet imellem fabrikanter, som ikke har været forsøgt og som ikke er mislykket.

Dette er meget uheldigt, men en kendsgerning, som vi desværre, ikke tiltror et nordisk brancheråd mulighed for at gøre bedre, end branchen selv har kunnet det.

Ad 3: Tilvejebring muligheder for at den store mængde arbejdsløse arkitekter, kan blive erhvervsorienterede, således at møbelfabrikanterne kan udvikle nye produkter og derigennem bevare den skandinaviske linie.

Forslagsstillerne afviser i spørgsmålet om import fra Comecon landene at indføre protektionistiske bestemmelser. Heri er vi enige. Vi kunne ønske, at forslagsstillerne havde slået til lyd for, at det blev gjort lettere at være møbelfabrikant via skattepolitik, arveskiftepolitik og ved at Norden

ikke altid skal være først med miljøbestemmelser, der diskriminerer nordiske møbelfabrikanter i forhold til møbelfabrikanter fra EF-landene.

Hellerup den 23. juli 1981

Flemming Kilander

F i n l a n d

Handels- og industriministeriet:¹

Utvecklingsutsikterna inom möbelindustrin varierar i de olika nordiska länderna. Koncentration och småföretagens ökade svårigheter är mera typiska fenomen i vissa länder. I Finland är läget inom möbelindustrin relativt sett tillfredsställande. De problem som man anför i motiveringen till medlemsförslaget är dock av sådan art att en utredning av dem på ett lämpligt sätt kunde övervägas.

Nordiska ministerrådet (industriministrarna) har i olika sammanhang behandlat branschfrågor, och just nu bereds ett förslag till ett samarbetsprogram i vilket man också skall uttala sig om hur man i fortsättningen borde ställa sig till branschfrågor. Samtidigt klarläggs betingelserna för hur det industriella samarbetet mellan de nordiska länderna skulle kunna förbättras. Enligt ministeriets uppfattning vore det ändamålsenligt att vänta på resultaten av dessa utredningar innan några beslut fattas, på nordiskt plan, rörande enskilda branscher.

Ministeriet konstaterar också att vissa nordiska branschorganisationer redan nu inrättat permanenta gemensamma samarbetsorgan. Statsmakten har ställt sig positiv till detta slags samarbete och även i vissa fall beviljat finansiellt stöd. Ministeriet anser att det i detta skede vore ändamålsenligt att även inom möbelindustrin förfara på liknande sätt.

Helsingfors den 28 september 1981

Pirkko Työlajärvi

Handels- och industriminister

Per-Håkan Slotte

Överinspektör

¹ Yttrandet översatt från finska.

Ålands landskapsstyrelse:

— — — inte ger anledning till yttrande eftersom landskapet saknar möbelindustri.

Mariehamn den 4 juni 1981

Karl Sundblom
Landskapsstyrelseledamot

Tor Mattsson
Avdelningschef

Arbetsgivarnas i Finland centralförbund och Möbelindustriföreningen har förklarat sig instämma gemensamt i yttrande av den 12 augusti 1981 från Industrins centralförbund, Arbetsgivarnas i Finland centralförbund och Allmänna industrigruppen (se nedan).

Industrins centralförbund, Arbetsgivarnas i Finland centralförbund och Allmänna industrigruppen:¹

Möbelbranschens marknader i de nordiska länderna avviker inte på något betydande sätt från marknaderna för andra, motsvarande varaktiga konsumtionsvaror. Exportens och importens andelar varierar något mellan de olika länderna, men i huvudsak är de produkter som finns på marknaden inhemska.

Upprätthållandet av konkurrenskraften kräver under de närmaste åren en betydande satsning på såväl produktutveckling som marknadsföring. Likaså kräver upprätthållandet av produktionsanläggningarnas tekniska nivå investeringar. Inom möbelbranschen krävs det för framgång inte nödvändigtvis stora företag, utan många medelstora och även små företag har genom en rätt vald produktpolitik kunnat uppnå betydande skalekonomeffekter.

Inom möbelbranschen råder det inga specialproblem, som skulle avvika från industrins allmänna problemställningar. Tryggandet av en framgångsrik möbelindustri förutsätter att industrins allmänna verksamhetsförutsättningar tryggas och utvecklas. Då bör man speciellt beakta finansieringens och via denna investeringsmöjligheternas samt produktutvecklingens och exportmarknadernas centrala betydelse för möbelindustrin.

Med anledning av dessa synpunkter stöder undertecknade organisatio-

¹ Yttrandet översatt från finska.

ner inte grundandet av ett branschråd för möbelindustrin som föreslagits i medlemsförslaget.

Helsingfors den 12 augusti 1981

Industrins centralförbund

Arbetsgivarnas i Finland
centralförbund

B. O. Johansson

Ingvar S. Melin

Allmänna industrigruppen
Möbelindustriföreningen r.f.

Lars Collin

Centralförbundet för småindustri¹:

Snickeriindustrin och dess underbransch möbelindustrin hör till de mest betydande småindustribranscherna i Finland. Av de 330 medlemsföretagen i Snickeriförbundet, som är medlemsorganisation i Centralförbundet för småindustri, tillverkar 110 möbler eller möbeldelar i egenskap av underleverantörer. Dessutom tillverkar cirka 30 företag möbler till offentliga utrymmen. Snickeriförbundets medlemsföretag sysselsätter cirka 3700 personer, vilket utgör cirka en fjärdedel av hela personalen inom snickeriindustrin i Finland. Medlemsföretagen i Snickeriförbundet kan anses representera typisk finländsk småindustri inom snickeriområdet.

De i medlemsförslaget framförda synpunkterna om den nordiska möbelindustrins nuläge och framtidsutmaningar stöder Centralförbundets för småindustri egna synpunkter, som visserligen baserar sig på möbelindustrin i Finland. I synnerhet vill Centralförbundet för småindustri understryka att industrin måste kunna möta konkurrensen utifrån utan protektionistiska åtgärder. Konkurrensförmågan förbättras naturligtvis genom samarbetet mellan möbelindustrin i de olika nordiska länderna. I synnerhet för den små och medelstora möbelindustrin är samarbetet viktigt och det är också denna som uttryckligen har nytta av samarbetet.

För planeringen och genomförandet av konkreta samarbetsformer understöder Centralförbundet för småindustri inrättandet av ett nordiskt samarbetsråd. Vi vill dock understryka att det praktiska genomförandet av samarbetet innebär lösningar på företagsnivån. Sålunda är samarbetets framgång i hög grad beroende av företagets samarbetsvilja.

Centralförbundet för småindustri är berett att utnämna sin representant

¹ Yttrandet översatt från finska

till samarbetsrådet och också att verka som informationsförmedlare mellan rådet och förbundets medlemsföretag inom möbelindustribranschen.

Helsingfors den 1 september 1981

Centralförbundet för småindustri

Matti Niemi
Ordförande

Tarmo Korpela
Verkst. direktör

Finlands möbelexportörer r. f.:

År 1975 grundades inom Finlands utrikeshandelsförbund en särskild sektion för möbelindustrins export som inofficiellt stod i nära samarbete med möbelindustriförbunden i Danmark, Sverige och Norge. För att närmare definiera detta samarbete beslöt länderna i samband med en nordisk kongress den 3 maj 1965 officiellt grunda Nordiska möbelproducenternas råd (NMR).

En självständig exportfrämjande samarbetsorganisation för möbelindustrin, Finlands möbelexportörer rf., grundades 1970 och övertog den förra exportsektionens uppgifter med samma personal och i samma utrymmen. Samtidigt övergick Finlands representation i NMR på Finlands möbelexportörer rf.

Tack vare det nordiska samarbetet har man bl. a. kunnat koordinera de nordiska möbelutställningarna tidsmässigt och upprätthålla en gemensam exportutställning för samtliga nordiska länder; Scandinavian Furniture Fair, som årligen hålls i Köpenhamn i maj och speciellt riktar sig till marknaderna utanför de nordiska länderna.

NMR arrangerar även en samavdelning på världens största internationella möbelutställning Internationella möbelmässan i Köln, där den nordiska samavdelningen har en yta på ca 6.000 m².

NMR har i samarbete låtit utföra ett flertal stora marknadsundersökningar för sina medlemmar.

En samnordisk kreditupplysningsbank har grundats inom NMR.

NMR har deltagit i möbelindustribranschens produktutveckling genom att arrangera nordiska tävlingar i möbeldesign.

NMR samlas årligen till ett ordinarie möte, det senaste hölls i augusti 1980 i Lahtis med Finlands möbelexportörer rf som värd. Följande möte hålls i början av september i Århus i Danmark.

Direktörerna för möbelförbunden i de nordiska länderna sammankommer 3–4 gånger per år, varvid man granskar utvecklingen i samtliga länder och vidareutvecklar samarbetsplaner.

Till Finlands möbelexportörer rf hör 70 ledande finländska möbeltillverkare och företag som marknadsför möbler. Ca 150 möbeltillverkare påver-

kas direkt eller indirekt av samarbeidet. I varje nordiskt land oppgår värdet av NMR-medlemmarnas produksjon til ca 80–90 prosent av m belproduksjonens totalvärde.

M belindustri i Finland  r ett utmärkt eksempel på marknadsf rings-samarbete mellom små og medelstore företag. Dette samarbeide har bl. a. resulterat i gemensamma eksportf retag i Finland og gemensamma f rs ljningskontor i utlandet. Små og medelstore m beltillverkere har även samarbeidet direkt med storindustri og bl. a. via den kanalisert en stor del av sin eksport og sålunda kunnat g re store innsparinger.

Industri  r väl medveten om og utnyttjer det statsstöd som beviljes f r marknadsföring og produktutvikling.

De problem bransjen kan förväntas möte i framtiden beror inte på bristende samarbeidsm glichheter utan på det hörde konstruksjonspress som överlag gäller inom nordisk industri og som kan påverkas via ländernas industri- og handelspolitikk.

Till NMR:s virksomhet h r att främja alle samarbeidsformer som nordisk m belindustri f r tilf llet anser vara n dv ndige og aktuelle.

Mot bakgrunden av ovanstående anser vi inte att det finns sk l att grunne ett nytt bransjeråd.

Helsingfors den 12 augusti 1981

Finlands m beeksport rer rf

Helge Kosonen

Ordförande

Ritva Rissanen

Direkt r

Norge

Industridepartementet:

Industridepartementet har ikke noe   bemerke til anfn rslene i medlemsforslaget om problemene i møbelindustrien og om bransjens behov for investeringer i både produksjonsutstyr, organisasjon, produktutvikling og markedsføring. Forøvrig vil departementet, på samme måte som forslagsstillerne, anta at en offensiv strategi er nødvendig dersom ikke m belindustriens konkurransestyrke skal bli svekket.

Når det gjelder forslaget om et bransjeråd, vil departementet peke på at møbelprodusentene, i egen regi, har etablert et r d, Nordiske M belprodusenters R d, som består av formann og direkt r i de 5 nordiske lands bransjeorganisasjoner. Det er mulig at dette rådet både som følge av sin sammensetning og sine funksjoner, ikke er et adekvat organ til   ta seg av alle de oppgaver som et nordisk samarbeidsorgan b r arbeide med, og det

er også mulig at det er behov for et bransjeråd slik som antydnet i medlemsforslaget.

Industridepartementet mener imidlertid at dette forslag er helt utilstrekkelig begrunnet og at oppdraget til Ministerrådet bør gå ut på å utrede og konkretisere behovet for et økt nordisk samarbeid innen møbelindustrien. Hvis det framkommer behov utover det som kan tas opp gjennom eksisterende organer som f.eks. Nordisk industrifond og Nordisk investeringsbank bør det vurderes forslag til løsninger, herunder et nordisk bransjeråd for møbelindustrien. Forutsatt at et slikt behov blir konstatert, bør oppdraget videre gå ut på å besørge framsettelse av forslag om organisasjonsform, representasjon, finansiering og arbeidsoppgaver.

Til utarbeidelse av utredning og forslag som nevnt ovenfor, vil det antakelig være vanskelig å komme forbi å opprette en arbeidsgruppe bestående av representanter fra vedkommende administrasjonsgren i hvert av de nordiske land og av eksperter fra næringslivet.

Oslo, 13. august 1981

Etter fullmakt

Per-Chr. Endsjø

Rolf Thodesen

Møbelprodusentenes landsforening:

Møbelprodusentenes landsforening støtter naturligvis helhjertet opp under et hvert tiltak som kan gi økt eksport av norske møbler. Det foreliggende forslag er et slikt tiltak og har vår fulle støtte.

For ordens skyld gjør vi oppmerksom på at møbelprodusentene i de nordiske land förlengst har opprettet et formelt råd, Nordiske Møbelprodusenters Råd, som består av formann og direktør i de 5 lands bransjeorganisasjoner. Dette råd møtes minst en gang pr. år for å diskutere saker av felles interesse. Blant de tiltak dette råd har stått for i de senere år, kan nevnes nordiske arkitektkonkurranser, felles utforming av de nordiske lands utstillinger på de internasjonale møbelmesser og diskusjoner omkring felles salgsbetingelser. Det siste punkt er vi dog ikke nådd frem til enighet om.

Oslo, 29. mai 1981

Møbelprodusentenes landsforening

Erik Kotte-Eriksen

Sverige

Kommerskollegium:

I förslaget framhålls att exporten måste ökas kraftigt om sysselsättningsnivån skall kunna behållas inom den nordiska möbelindustrin. En offensiv strategi är nödvändig om konkurrenskraften inte skall försämrans och viktiga markandsandelar förloras. Rådet föreslår därför att ett särskilt branschråd för möbelindustrin inrättas med syfte att utveckla och tillvarata de möjligheter till samarbete som finns mellan de nordiska länderna.

Stockholms handelskammare, Västsvenska handelskammaren och Skånes handelskammare har av kollegiet beretts tillfälle att inkomma med synpunkter i frågan. Inkomna remissyttranden bifogas (*se nedan*). *Stockholms handelskammare* delar förslagsställarnas uppfattning att samverkan mellan de nordiska ländernas möbelindustrier bör intensifieras men ifrågasätter nödvändigheten av att inrätta ett särskilt nordiskt branschråd. Handelskammaren anser att de existerande möjligheterna till samverkan mellan redan etablerade branschorgan i respektive länder bör vara tillräckliga.

Man motsätter sig emellertid inte ett branschråd om de nordiska möbelindustrierna själva förordar ett sådant. *Skånes handelskammare* instämmer i förslagsställarnas branschbeskrivning och betonar vikten av en offensiv strategi för att motverka att möbelindustrins konkurrenskraft försämrans. Handelskammaren meddelar vidare att man inom ramen för sin egen verksamhet redan tagit kontakt med svenska företag i branschen för att etablera särskilda marknadsföringskanaler. Inget hindrar, menar man, att denna verksamhet utvidgas att avse även de övriga nordiska länderna. Något fristående behov att inrätta ett särskilt branschråd för möbelindustrin anser man dock inte föreligga. *Västsvenska handelskammaren* ser positivt på strävandena att öka det nordiska samarbetet men betonar att inom de områden som tas upp i förslaget finns redan ett etablerat samarbete mellan de nordiska branschföreningarna (Nordiska möbelproducenternas råd). Handelskammaren ställer sig därför tveksam till inrättandet av ett särskilt nordiskt branschråd för ändamålet. I handelskammarens yttrande pekas även på de skillnader i statliga insatser som råder mellan de nordiska länderna på exportområdet — skillnader man anser det angeläget att minska.

Svensk handelspolitik grundar sig på strävanden mot en så fri handelspolitik som möjligt. Kollegiet delar därför förslagsställarnas inställning i det man tar avstånd från protektionistiska åtgärder som ett medel att möta en för möbelindustrin hårdnande konkurrens orsakad av bl. a. importerade lågprismöbler. I stället bör ökade investeringar i rationella tillverkningsmetoder, produktionsutveckling och en målmedveten marknadsföring prioriteras. En stabil och växande export är givetvis av största betydelse. Den föreslagna satsningen på en utbyggd samverkan mellan de nordiska länder-

nas möbelindustrier för att främja exporten synes därför enligt kollegiets mening riktig. Kollegiet vill emellertid ge uttryck för en viss tveksamhet inför tanken att nu tillskapa en nyinrättad administration för ändamålet och vill i stället föreslå att riktlinjer för en ökad nordisk aktivitet i ett första skede dras upp t. ex. i samråd mellan ministerrådets sekretariat och representanter för de nordiska branschsammanlutningarna. Först därefter kan slutlig ställning tas till behovet av ett särskilt branschråd.

Stockholm den 13 augusti 1981

Enligt kommerskollegiets beslut

Claes Wennerblom

Statens industriverk:

Den svenska möbelindustrin är som stödbransch inordnad under verkets branschprogram. I den rådgivande nämnden som är knuten till industriverkets verksamhet avseende möbelindustrin ingår representanter från delbranschernas olika branschorganisationer. Genom denna samverkan har industriverket god information om dessa organisationers verksamheter.

När det gäller kvalitetsmärkning och redovisning av produkternas egenskaper är samarbete mellan de nordiska länderna redan etablerat. Som svensk representant ingår Möbelinstitutet i denna samverkansgrupp. Enligt verkets bedömning är denna samverkansform fruktbar och många normer tillämpas genom det gemensamma möbelfraktsystemet.

Samtliga nordiska länder ingår även i en standardiseringskommitté avseende möbler.

När det gäller produktutveckling och marknadsföring finns däremot ingen samverkan etablerad.

Enligt verkets mening finns det många frågor av gemensamt intresse för möbelindustrin inom de nordiska länderna vilket också gäller träindustrin i sin helhet.

Industriverket har redan vissa kontakter för att klarlägga intresset för någon form av samverkan för träindustrin i sin helhet eller kombinationer av vissa delbranscher.

Dessa frågor befinner sig på ett inledande stadium varför det är för tidigt att uttala sig om möjligheterna att nå konkret resultat. Innan den frågan

klarlagts anser industriverket att det är tveksamt om inrättandet av ett särskilt nordiskt branschråd skulle skapa de bästa förutsättningarna för en samverkan inom en mer vidgad sektor av träindustrin.

Stockholm den 24 augusti 1981

Eric Pettersson

Rune Sjöberg

Stockholms handelskammare:

Sveriges möbelindustriförbund tillsammans med Svenska möbelexportföreningen torde i Sverige ha de uppgifter som man för de nordiska länderna vill ge det nordiska branschrådet.

Handelskammaren delar förslagsställarnas uppfattning att samverkansmöjligheter på nordisk basis bör utvecklas men ifrågasätter för sin del nödvändigheten av att inrätta ett nordiskt branschråd. Samverkansmöjligheterna mellan de nordiska ländernas möbelindustriföretag bör kunna tillvaratas genom att de resurser och erfarenheter utnyttjas som finns inom de etablerade branschorganen och andra organisationer i respektive land.

Därest man från den nordiska möbelindustrins sida anser att ett nordiskt branschråd skulle tillföra branschen ökade resurser t. ex. för gemensamma nordiska exportsatsningar, vill dock inte Stockholms handelskammare motsätta sig inrättandet av det ifrågavarande branschrådet.

Stockholm den 4 augusti 1981

Stockholms handelskammare

Sture Lindmark

Sven-Åke Karlsson

Skånes handelskammare:

Handelskammaren kan i allt väsentligt bekräfta riktigheten i förslagsställarnas branschbeskrivning. Handelskammaren får därvid särskilt understryka vad som sägs om nödvändigheten av en offensiv strategi för att motverka att möbelindustrins konkurrenskraft skall försämrans och att näringen skall förlora marknadsandelar. I likhet med förslagsställarna anser handelskammaren därför att ökade resurser bör ställas till förfogande för marknadsföring på export. Handelskammaren har därför också inom ra-

men för sin egen verksamhet på exportområdet redan haft vissa kontakter med branschen i syfte att etablera särskilda marknadsföringskanaler, i första hand på Västtyskland. Det samverkansprojekt som därvid diskuterats har avsett svenska företag. Inom ramen för detta projekt föreligger emellertid ur principiell synvinkel inget hinder mot att kretsen av samverkande företag breddas till att avse företag också från övriga nordiska länder.

Av det sagda framgår att kontakter redan föreligger mellan etablerade organ på exportområdet och berörd industri i syfte att åstadkomma en ökad satsning på export. Handelskammaren ser därutöver inte något fristående behov av att inrätta ett särskilt branschråd för möbelindustrin.

Det kontaktsystem som erfordras för att åstadkomma en ökad satsning på exportmarknadsföring torde redan vara för handen. I den mån breddning av kontaktytan eftersträvas kan den säkerligen också åstadkommas inom ramen för redan etablerade samarbetsformer.

Malmö den 9 juli 1981

Skånes handelskammare
omfattande Skåne och södra Halland

Bo Åhnebrink

Carl-Erik Holmqvist

Västsvenska handelskammaren:

Vi delar grundvärderingarna i förslaget och anser beskrivningen av problematiken riktig. Vi ser också positivt på strävandena att öka det nordiska samarbetet på olika områden.

I dag finns emellertid ett samarbete, inom bl. a. de områden som tas upp i förslaget, mellan de nordiska branschföreningarna, inom ramen för Nordiska möbelproducenters råd. I förslaget anges inte närmare vad ett ev. branschråd skulle tillföra existerande kanaler eller vilken funktion detta skulle få.

Vi ställer oss därför tveksamma till inrättandet av ett sådant råd. Insatser för att stärka branschens konkurrenskraft och vidare utveckla det nordiska samarbetet kan ske inom ramen för existerande organisationer och nationell näringspolitik.

Vi vill i sammanhanget dock peka på de stora skillnader som f. n. finns mellan de nordiska länderna i statliga insatser, inte minst på exportområdet. Vi anser det angeläget att minska dessa skillnader, för att i möjligaste mån skapa likartade konkurrensförutsättningar för företag i de olika länderna.

Göteborg den 5 augusti 1981

Magnus Thiel

Möbelinstitutet:

Vi kan först konstatera att ett betydande samarbete mellan de nordiska länderna redan existerar inom de områden som bevakas av Möbelinstitutet. Detta arbete syftar till att ge underlag för branschens produktutveckling i form av måttrekommendationer, säkerhetskrav, metoder för bestämning av hållfasthet, yttålighet, välgjordhet etc. Dessa specifikationer utvecklas i nära samarbete mellan Teknologisk Institut i Damnark, Statens teknologiske institutt i Norge, statens forskningscentral i Finland och Möbelinstitutet i Sverige. Resultaten publiceras som anvisningar för egenskapsredovisning och kvalitetsmärkning att bli tillämpliga i det i stort sett gemensamma Möbelfaktasystemet. Detta samarbete har pågått sedan slutet av 50-talet och har numera formen av regelbundna sammanträden, ca tre gånger per år.

Ett motsvarande samarbete har under de senare åren kommit tillstånd inom standardiseringsområdet, där samtliga nordiska länder deltar i standardiseringskommittén INSTA C7 MÖBLER. Syftet med detta samarbete är främst att åstadkomma gemensamma provningsmetoder och gemensam apparatur för möbelprovning.

Trots att ett betydande samarbete sålunda finns, delar vi förslagsställarnas uppfattning om att en ökad satsning på produktutveckling och marknadsföring är önskvärd, och att den speciella skandinaviska designen och yrkeskunskapen därvid bör spela en framträdande roll. En förutsättning för framgångar på exportmarknaden är att de nordiska företagen kan presentera formgivningsmässigt och funktionellt intressanta kollektioner. Sådana möbler kan mycket väl framställas av nordiska producenter och formgivare, men detta sker i dag i alltför begränsad omfattning, beroende på att dessa möbler inte möts av ett tillräckligt intresse från den möbelköpande allmänheten. Detta kan i sin tur hänföras till en bristande information om betydelsen av ett genomtänkt möbelval. Eftersom även exporterande möbelföretag behöver ha en stabil hemmamarknad för sin sortimentsutveckling, uppstår svårigheter om möblerna inte möts av ett positivt intresse, i första hand inom Norden.

Detta ger oss anledning att kommentera att "Norden inte bedöms vara en expanderande marknad." Det är riktigt att utvecklingen pekar i denna riktning, men samtidigt står det klart att denna trend måste brytas för att skandinavisk möbelindustri skall kunna hålla sina positioner med konkurrenskraftiga sortiment. Medlet för detta är ökad information om inomhusmiljöns betydelse och vikten av en funktionell och trivsamt möblering. Tankegångar i denna riktning har mer utförligt framförts i Erik Berglund: "Svensk möbelindustri inför 1980-talet" och i en motion 1980/81:1391 av Margot Håkansson och Olle Grahn om informationsinsatser för att stärka svensk möbelindustri.

Av ovanstående framgår att många frågor är av gemensamt intresse för möbelindustrin i de nordiska länderna. Trots detta ställer vi oss tveksamma till förslaget att inrätta ett nytt nordiskt branschråd. Förutom de samsarbetsorgan som tidigare redovisats finns Nordiska möbelproducenters råd med representanter för möbeltillverkarnas branschorganisationer. Inom handeln finns ett motsvarande organ och båda har till ändamål att befrämja ett nordiskt samarbete, inte minst inom området marknadsföring. Det förefaller inte särskilt troligt att ett nytt branschråd, som sannolikt skulle bestå av samma personer, skulle kunna föreslå flera åtgärder än vad som redan diskuterats inom de befintliga samsarbetsorganen.

Stockholm den 3 juli 1981

Möbelinstitutet

Erik Berglund

SHIO – Familjeföretagen:

Som framhålls i medlemsförslaget har separata utredningar genomförts i Danmark, Finland, Norge och Sverige om möbelindustrins problem. Samverkansmöjligheterna på nordisk bas bör enligt förslaget tillvaratas och utvecklas inom möbelindustrin. Nordiska ministerrådet föreslås därför ta initiativ till inrättande av ett särskilt nordiskt branschråd för möbelindustrin.

Möbelindustrin lider för närvarande mycket svårt av krympande marknader, som förekommer inte bara i Sverige och Norden utan i hela Europa. En avgörande faktor är därvid produktionen av nya bostäder. Om byggnaderna av olika skäl inte kan öka i nämnvärd utsträckning, måste möbelbranschen anpassa sig till den volym som stämmer mot efterfrågan. Det är tveksamt om en lösning ur krisen kan vara att öka exporten över lag.

Sannolikt kan vissa företag med speciell design och goda internationella kontakter lyckas att genom ökad export kompensera den minskade volymen i Sverige. Rent generellt gäller säkerligen att den svenska möbelindustrin har otillräckliga resurser i fråga om design och produktionsteknik, vilket i sin tur sammanhänger med att lönsamheten i de svenska möbelföretagen under en lång följd av år legat på så låg nivå att den inte möjliggjort tillräckliga investeringar i maskiner och produktutveckling. Till följd av branschens trängda ekonomiska läge tvingas man nu in i en strukturomdaning, som kan få förödande konsekvenser i många mindre orter. En orsak härtill är den starka koncentrationen av möbeltillverkande företag till ett regionalt bälte inom Götaland.

Enligt vår bedömning är det nödvändigt att möbelföretagen i ökad ut-

sträckning specialiserar sig och skaffar en egen profil produktmässigt och produktionsmässigt och att tillverkningen begränsas till de sortiment, som företagen är mest lämpade för. Redan prövade former av frivillig samverkan såsom underleveranser och kombinerade delprodukter samt marknadsförings- och försäljningssamverkan bör kunna utvecklas till fördel för berörda företag och deras anställda. Företag, som kan samverka och sälja effektivt på exportmarknaden, bör självfallet intensifiera sina ansträngningar i denna riktning.

Den svenska staten har redan möjligheter att – utöver generella insatser för att stärka näringslivet – ge lån och bidrag till marknadsföringsinsatser inte minst på exportområdet. Banker och andra kreditinstitut i Sverige kan redan nu – inom ramen för gällande lagar och regler i övrigt – förmedla lån till behövliga investeringar. Den avgörande faktorn är investeringarnas lönsamhet.

Att enligt kraven i föreliggande medlemsförslag tillämpa ett nordiskt branschråd för möbelindustrin synes enligt organisationens mening inte vara motiverat. Möbelbranschen är både på tillverknings- och handelssidan så väl organiserad att branschen själv bör kunna ta ansvar för de nya former för samverkan även på nordisk bas, som kan antagas vara erforderliga. Organisationen avstyrker därför förslaget att Nordiska ministerrådet skall ta initiativ till att inrätta ett särskilt nordiskt branschråd för möbelindustrin.

Stockholm den 24 augusti 1981

Sveriges hantverks- och industriorganisation – Familjeföretagen

Ingemar Essén

Verner Helte

Svenska arbetsgivareföreningen hänvisar i skrivelse av den 18 augusti 1981 till yttrande från Träindustriförbundet av den 13 augusti 1981 (se nedan).

Träindustriförbundet:

Den internationella handeln med möbler har under de senaste 10–15 åren ökat mycket starkt. Flertalet västeuropeiska länder framträder både som köpare och säljare av möbler. De flesta statshandelsländerna i Östeuropa har en betydande nettoexport av möbler.

I denna expanderade handel med möbler har de nordiska länderna hittills kunnat hävda sin ställning, främst genom en rationell produktion och en funktionell och tilltalande formgivning. (Scandinavian design).

Det är ett självklart överlevnadsvillkor att vidareutveckla dessa konkur-

rensfördelar, vilket bl. a. sker genom ett sedan länge väl etablerat samarbete mellan möbelindustriorganisationer och -företag inom Norden. Här kan bl. a. nämnas Nordiska möbelproducenters råd, en samarbetsorganisation mellan de olika ländernas branschorganisationer.

Samarbetet har tagit sig uttryck i bl. a.

- gemensamma marknadsundersökningar
- gemensam planläggning och genomförande av deltagande i exportmässor
- samarbete med formgivare i de nordiska länderna
- designpristävlingar etc.

Även möbelinstitutet (forskningsorganisationerna) i de nordiska länderna har ett väl etablerat och nära samarbete kring kvalitetsfrågor och tekniska normer.

Träindustriförbundet ställer sig därför tveksamt till att inrättandet av ett särskilt nordiskt branschråd för möbelindustrin skulle ge större förutsättningar för ett ökat samarbete – man riskerar snarare att splittra och onödigtvis formalisera redan befintliga samarbetsformer.

Förbundet kan därför ej tillstyrka förslaget om inrättande av ett särskilt nordiskt branschråd för möbelindustrin, utan vill i stället föreslå att Nordiska rådet tar del av arbetet i befintliga samarbetsorgan och på olika sätt stödjer och underlättar verksamheten inom dessa.

Stockholm den 13 augusti 1981

Träindustriförbundet

Björn Lindell

Hans-Olof Stjernström

Sveriges möbelindustriförbund (SMI):

Först och främst delar vi helt förslagsställarnas åsikter: "För att nordisk möbelindustri skall kunna behålla och om möjligt förstärka sin internationella konkurrenskraft behövs kraftfulla investeringar i såväl anläggningstillgångar som i organisation, produktutveckling och marknadsföringsresurser. Detta ger också möjligheter att bibehålla och vidareutveckla den speciella skandinaviska designen, samtidigt som yrkeskunskapen hos de anställda kan bevaras. Resurser skapas därigenom också för en ökad yrkesutbildning inom möbelindustrin. En offensiv strategi är det enda alternativet, om inte möbelindustrins konkurrenskraft skall försämrats och marknadsandelar snabbt gå förlorade. Det kommer utan tvekan att vara svårt att med branschens nuvarande struktur och resurser motverka en sådan utveckling.

En kontinuerlig satsning på forsknings- och utvecklingsarbete (FoU) avseende material, produktionsteknik och produktutveckling blir nödvändig. Speciellt kommer ökade resurser för marknadsföring på export att vara angelägna.

En sådan satsning på möbelindustrin behöver enligt vår mening inte innebära en koncentration till stora företag för att skapa konkurrensdugliga produktionsenheter. Tvärtom bör möbelbranschen även i fortsättningen erbjuda stora möjligheter också för små och medelstora företag med utspidd lokalisering. Förutsättningen är att samverkansmöjligheterna tillvaratas.”

De nordiska möbelindustriförbunden insåg detta redan för mer än 20 år sedan och bildade Nordiska möbelproducenters råd (vars medlemmar består av ordföranden, vice ordföranden och verkställande direktören i det danska, norska och svenska möbelindustriförbundet, i Finlands möbelexportörer r. f., då det finska möbelindustriförbundet är en ren arbetsgivareorganisation, samt för fem år sedan också i det isländska möbelindustriförbundet).

Detta samarbete har tagit sig uttryck bl. a.

Scandinavian Furniture Fair i Köpenhamn (en gemensam exportmässa i maj varje år för de fem nordiska länderna).

Nordisk sektion på den svenska möbelmässan, den norska möbelmässan och Habitare-mässan i Finland.

Gemensamma framträdanden på de internationella möbelmässorna i Köln, Paris, London (numera Birmingham).

Gemensamma marknadsundersökningar i Benelux, Canada, England, Frankrike, Israel (+ Libanon, Kuwait, Bahrain, Qatar, Trucial States, Saudiarabien, Etiopien, Kenya, Uganda, Tanzania, Zambia, Sydafrikanska Unionen, Ghana, Elfenbenskusten, Liberia och Kanarieöarna), Japan (+ Hong Kong, Filippinerna, Australien, Indonesien, Singapore och Thailand), Schweiz, USA, Västtyskland och Österrike.

Gemensamma möbelpristävlingar för de nordiska formgivarna.

Samarbete med formgivarna i de nordiska länderna (svenska fabriker tillverkar möbler ritade av danska formgivare etc.).

Utbyte av upplysningsregister, i vilka respektive lands möbelhandlares betalningssätt och betalningsförmåga registrerats (endast Danmark, Norge, Sverige).

Pågående försök att harmonisera betalnings- och leveransvillkor i de nordiska länderna m. m., m. m.

Sedan mer än tio år tillbaka existerar ett förbund inom den nordiska möbeldetaljhandeln, ”Nordisk Møbelhandler-Forbund” som bl. a. har till ändamål att befrämja ett nordiskt samarbete, inte minst inom området marknadsföring.

Vidare finns ett Nordiskt branschråd, vars medlemmar består av ordföranden och verkställande direktören i de nordiska möbelindustri- och möbelhandlarförbunden.

Sist – men inte minst – existerar sedan många år ett intimt samarbete mellan Möbelinstitutet i Sverige, Teknologisk Institut, Danmark, statens forskningscentral, Finland, och Statens teknologiske institutt, Norge, vilket syftar till att ge underlag för möbelindustrins produktutveckling. Man tar fram måttrekommendationer, säkerhetskrav, metoder för bestämning av hållfasthet, tålighet mot olika vätskor, välgjordhet m. m.

Med stöd av ovanstående ställer sig SMI tveksamt till att ytterligare ett nordiskt möbelbranschråd skulle ge förutsättningar för ett ökat samarbete – risken finns snarare för splittring av redan existerande samarbetsformer.

SMI kan därför ej tillstyrka förslaget om inrättandet av ett särskilt nordiskt branschråd för möbelindustrin men välkomnar i stället att Nordiska rådet på olika sätt stödjer verksamheten inom de befintliga samarbetsorganen.

Stockholm den 20 augusti 1981

Sveriges möbelindustriförbund

N-A Persson

Verkställande direktör

Medlemsförslag

om produktion och distribution av talböcker och punktskriftsböcker i de nordiska länderna

(Väckt av Gunnar Berge, Ilkka-Christian Björklund, Kjell Magne Bondevik, Knud Enggaard, Árni Gunnarsson, Hagen Hagensen, Niels Helveg Petersen, Elsi Hetemäki-Olander, Johan J. Jakobsen, Gunnel Jonäng, Eeva Kuuskoski-Vikatmaa, Eivor Marklund, Terhi Nieminen-Mäkynen, Sture Palm, Robert Pedersen, Páll Pétursson, Gabriel Romanus, Arvo Salo, Rolf Sellgren, Ingrid Sundberg, Sigrid Utkilen och Henrik Westerland)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordisk skolesamarbejde:

Den nordiske referencegruppe for læremidler i specialundervisning, der sorterer under nordisk skolesamarbejde, behandlede på sit møde den 2. september det ovennævnte medlemsforslag.

Referencegruppen stiller sig stærkt positiv til en udredning af mulighederne for et øget nordisk samarbejde om såvel produktion som distribution af lydbøger og punktskriftsbøger mellem de nordiske lande.

På nuværende tidspunkt findes der mellem de nordiske lande et betydeligt samarbejde omkring punktskriftsbøgers produktion og distribution. Dette gælder derimod ikke i samme omfang for lydbøgerne. Med nordiske samarbejdstiltag vil man kunne få mere effektiv udnyttelse af disse mediers muligheder. Gruppen støtter tanken om at der tages hensyn til en bredere brugergruppe, og at man gør en indsats for, at alle læsehændicappede kan benytte sig af de nævnte medier. Både børns og voksnes, såvel som indvandreres og andre minoritetsgruppers særlige behov bør varetages.

Referencegruppen understreger, at de områder og de problemer, som omhandles i medlemsforslaget, må betragtes i en større sammenhæng. For at kunne behandle disse områder i sin helhed vil et nordisk udredningsarbejde være nødvendigt. Med en omfattende udredning vil samordningstiltag blive mulige. Man kan regne med: en effektivisering af forsknings- og forsøgsvirksomheden, med en standardisering af såvel den sproglige som

den tekniske side, med fjernelse af de forhindringer, som måtte være i vejen for anvendelse over grænserne, m.v.

København, den 18. september 1981

På referencegruppen for specialundervisningens læremidlers vegne

Atli Gudmundsson

Nordiska nämnden för handikappfrågor:

Nämnden tillstyrker utan förbehåll en undersökning av möjligheterna att öka det nordiska samarbetet om produktion och distribution av talböcker och punktskriftsböcker.

Bromma den 7 augusti 1981

Nordiska nämnden för handikappfrågor

Enligt uppdrag

Finn Petrén

Kanslichef

Nordiska handikappförbundet:

För synskadade och andra läshandikappade är talboken och böcker i punktskrift de media som står till buds när de skall ta del av det tryckta ordet.

Även om det inom Norden finns vissa språkbarriärer kan litteratur som produceras som talbok eller punktskrift många gånger läsas av syn- och läshandikappade i samtliga nordiska länder.

Nordiska handikappförbundet finner därför att de synpunkter som framförts i medlemsförslaget är riktiga och att förutsättningarna för ett ökat nordiskt samarbete på området bör eftersträvas.

Stockholm den 28 juli 1981

För Nordiska handikappförbundet

Boo Fogelberg

Generalsekreterare

Sámiráddi – Nordiska samerådet:

Detta medlemsförslag har väckts av ett flertal medlemmar i Nordiska rådet och det rör ett område, som väl torde lämpa sig för nordiskt samarbete.

I medlemsförslaget nämns särskilt invandrargrupperna i Norden och den finskspråkiga minoriteten i Sverige och den svenskspråkiga i Finland. Det finns också bland samerna ett behov att utreda produktionen och distributionen av talböcker och punktskriftsböcker. Nordiska samerådet känner dock inte till antalet samer, som denna service skulle beröra.

På samiskt håll har man nyligen skapat ett punktskriftsalfabet på samiska, men veterligen har ännu inga böcker utkommit med denna skrift. Några speciella talböcker för samiska blinda har heller inte utgivits.

Av ovannämnda små exempel framgår det tydligt att det föreligger ett stort behov att myndigheterna gjorde någonting för de samiska blinda och synskadade. Samnordiska insatser är naturliga eftersom samerna i Norden talar samma språk oberoende av riksgränserna, även om det existerar dialektskillnader.

Av denna orsak vill Nordiska samerådet tillstyrka medlemsförslaget och hoppas att undersökningen skall leda fram till något konkret. Samernas språkliga situation är mycket svår i de nordiska länderna och det är klart att en sådan minoritets situation, som de samiska synskadades, ofta är mycket bekymmersam.

Utsjoki den 17 augusti 1981

Leif Rantala
Sekreterare

Nordisk Konferance om Blindebiblioteker, Lydbøger, Udlån og Produktion:

Under tiden den 21–22 maj 1981 har representanter för de centrala talboksbiblioteken, talboksproducenter, synskadades organisationer och folkbibliotek i de nordiska länderna samlats till en "konferens om blindebiblioteker – udlån og produktion av lydbøger". Konferensen har till viss del finansierats med bidrag från Nordisk Kulturfond. Syftet med konferensen har varit att ge olika parter inom verksamhetsområdet möjlighet att utbyta erfarenheter, diskutera gemensamma frågor och att söka utveckla redan existerande samarbete.

Vi har med intresse tagit del av rubricerade medlemsförslag till Nordiska rådet. Flertalet av de frågor som berörs i medlemsförslaget har behandlats vid konferensen.

Synskadade och andra læshandikappede har tillgång till en mykkt begrænsad del av litteraturutgivningen. Kostnaderna for litteraturframstællningen ær høga. Alla åtgærder som kan fœrbættre litteraturfœrsœrjningen og gœre den billigare mÅste tas till vara. Olika former av samarbeite mellom bibliotek og producenter i de nordiska lænderna ær dærvid ett viktigt inslag.

Vi avser att utveckla det samarbeite og de kontakter som nu fœrekommer og skulle med stor tilfredsstællelse hælse ett initiativ fræn Nordiska rådet og Nordiska ministerrådet att få samarbeitemœjligheterna nærmere belysta. Vi får dærfœr oppmana kulturutskottet att stælla sig bakom medlemsfœrslaget og fœreslå Nordiska rådet att till Ministerrådet œverlæmna en rekommendation av medlemsfœrslagets innebœrd. Vi utgær fræn att flertalet av de institutioner som deltar i konferensen får mœjlighet att nærmere utveckla sine synpunkter i samband med remissbehandling av medlemsfœrslaget.

Vi vill særskilt framhælla två frågor dær gemensamma nordiska insatser ær angelægne. Det ena ær harmonisering av de tekniske systemene for talbœcker sÅ att hindren for læn mellom de nordiska lænderna undanrœjs. Det andra ær framstællning av talbœcker pÅ invandrar- og minoritetsspråk.

Kœbenhavn, den 22 maj 1981

Fœr konferensen

Gunnar Reisler

Administrator, chef for Statens Bibliotek og Trykkeri for Blinde i Danmark

Nordisk sommerskole for bibliotekarer om bibliotekstjeneste for læshandikappede:

Statens bibliotekhøgskole arrangerte i tiden 27. juli–7. august 1981 en nordisk sommerskole for bibliotekarer under emnet: Bibliotekstjeneste for læshandikappede. Skolen var delvis finansiert av Nordisk kulturfond.

Deltakerne ved sommerskolen har bedt Statens bibliotekhøgskole om å sende fœlgende uttalelse til behandling i Nordisk råds organer:

''I de nordiske land har vi i dag et svært begrenset litteraturtilbud til læshandikappede. Mange mennesker er stengt ute fra informasjon, impulser og verdier som litteratur kan åpne for. Det er et stort behov for tiltak som kan bryte isolasjon mange handikappede opplever. Ulike grupper som psykisk utviklingshemmede, lesevake, dœve, synshemmede m. v., trenger spesielt tilrettelagt litteratur i ulike former:

a) *Litteatur overført till punktskrift, lydbøker eller storskrift.*

Lydbøker og punktskrift produseres i dag i samtlige nordiske land. I medlemsforslag til Nordisk råd fra 1981, merket A 614/k, er det pekt på en rekke tiltak som kan bedre lånesamarbeidet mellom nordiske bibliotek som betjener synshemmede og lesehandicappede.

b) *Litteratur med spesielt tilpasset innhold, språk, typografi og/eller illustrasjonsmateriale.*

Dette gjelder litteratur som i første rekke er beregnet for lesevake og språksvake. Det er utgitt et begrenset utvalg "billedbøker/følebøker" for synshemmede barn. Ved formidling av døves tegnspråk er det også produsert spesielle videobøker.

Det er i dag kostnadskrevende å utgi spesielt tilrettelagt litteratur. Forlagene må operere innenfor rammer av vanlige markedsmekanismer. Det er bare mulig å sikre en slik produksjon gjennom offentlige støttetiltak. Det er også en forutsetning at forfattere og billedkunstnere får anledning til å utvikle slik litteratur. Med våre begrensede språkområdet og bokmarkeder, er det videre nødvendig å arbeide for økt nordisk samarbeid på området. Nordisk råd og Nordisk kulturfond bør bidra til en slik utvikling gjennom:

- (1) Støtte til bearbeidelser og oversettelser av spesielt tilrettelagt litteratur
- (2) Produksjonsstøtte til felles litteraturproduksjon (samtrykksordninger m. v.)
- (3) Forskningsstipend til kunstnere, bibliotekarer og andre, som vil arbeide med tilrettelse/leggelse og utarbeidelse av egnet litteratur til de aktuelle brukergrupper."

Oslo, 30. oktober 1981

For deltakerne
Øivind Frisvold
 Høgskolelektor

Cecilie Kolbenstvedt
 Kurssekretær

Danmark

Socialministeriets internationale kontor:

— — — samt anmodet socialministeriet om at indhente en udtalelse fra statens bibliotek og trykkeri for blinde (*se nedan*).

I denne anledning skal socialministeriet oplyse, at undervisningsministeriet i skrivelse af 2. juni 1981 har oplyst, at *undervisningsministeriet* ingen bemærkninger har til dette forslag.

Socialministeriet kan anbefale, at der skabes muligheder for et øget nordisk samarbejde med hensyn til produktion og distribution af lyd-bøger og punktskriftbøger, herunder forbedringer for minoritetsgrupper, som på grund af handicap har behov for disse bøger.

Med hensyn til spørgsmålet om samarbejde i forbindelse med hjælpemidler til de synsskadede kan oplyses, at det af Nordisk Ministerråd oprettede nordiske nævn for handicapsspørgsmål (Nordiska nämnden för handikappfrågor. Box 303, S-161 26 Bromma, Sverige) er hørt direkte over forslaget.

København, den 11. august 1981

P. m. v.

E. b.

Lise Lynæs

Ministeriet for kulturelle anliggender hänvisar i skrivelse den 6 augusti 1981 till uttalande av den 23 juli 1981 från Bibliotekstilsynet (se nedan).

Bibliotekstilsynet:

Bibliotekstilsynet kan udtale, at man ganske kan tilslutte sig det i Nordisk Råds medlemsforslag af 5. marts 1981 beskrivne behov for et øget nordisk samarbejde om produktion og gensidig formidling af lyd-bøger og bøger i punktskrift.

Der er et meget stort behov for et sådant samarbejde. Både blandt brugere og biblioteksfolk i de nordiske lande møder man ofte veldokumenterede ønsker om, at der sættes ind på at fjerne de hindringer af teknisk og anden art, der for tiden findes for, at et sådant samarbejde kan finde sted.

Den betydelige mangel på titler i lydbogsform i de enkelte lande ville blive formindsket ved, at brugerne i højere grad end det nu er tilfældet kunne få adgang til andre landes lydbogsproduktion.

Det tilføjes, at medlemsforslaget har været omtalt i et udvalg om en forbedret fremtidig biblioteksbetjening af blinde og svagtseende børn, unge og voksne, som blev nedsat af kulturministeren den 21. april 1981. Også dette udvalg gav udtryk for, at man kunne tilslutte sig de tanker og ideer, der er kommet til udtryk i medlemsforslaget.

København, den 23 juli 1981

P.b.v.

Jes Petersen

Danmarks Biblioteksforening:

Danmarks Biblioteksforening kan som svar på Deres henvendelse oplyse, at foreningen fuldt ud kan tilslutte sig indholdet i medlemsforslaget.

Der er for Danmarks Biblioteksforening ingen tvivl om, at der er et påtrængende behov for et øget nordisk samarbejde om produktion og gensidig formidling af lydbøger og bøger i punktskrift.

Danmarks Biblioteksforening har via sin repræsentant i det af kulturministeren nedsatte udvalg om biblioteksbetjening af blinde og svagtseende fremført samme synspunkter som medlemsforslaget.

Valby, den 29. juli 1981

Karl Johan Mortensen
Formand, borgmester

Flemming Ettrup
Direktør

Statens bibliotek for blinde og statens trykkeri for blinde:

— — — meddele, at blindebibliotekerne i de nordiske lande i dagene 21. – 22. maj 1981 afholdt en konference i København med støtte fra Nordisk Kulturfond.

På denne konference har det omhandlede medlemsforslag været drøftet. Et flertal af de spørgsmål, som berøres i medlemsforslaget, har netop været behandlet på konferencen, og jeg har på konferencens vegne afgivet en udtalelse derom til Nordisk Råds kulturudvalg.

Jeg vedlægger en rapport vedrørende konferencen og tillader mig at henvise til rapportens Bilag B (*se oven*).

Af tidsmæssige grunde har denne konference alene behandlet lydsiden, men det er tanken, at kontakter mellem de nordiske landes blindebiblioteker skal fortsættes og udbygges, og at man herunder, blandt andet, skal behandle punktskriftsiden.

København, den 13. juli 1981

Gunnar Reisler
Administrator

Dansk Blindesamfund:

Dansk Blindesamfund er dybt interesseret i alle foranstaltninger, der kan medføre en bedre udnyttelse af kapaciteten til fremstilling og distribuering af lydbøger og punktskrift.

Vi har ikke umiddelbart noget forslag til foranstaltninger, der kan forbedre lydproduktionen eller distributionen af lydbøger eller tidskrifter, men vi er derimod af den opfattelse, at punktskriftsfremstillingen ville kunne forbedres væsentligt både for så vidt angår kvaliteten og produktionens hastighed.

Punktskrift bliver i dag fremstillet dels ved stereotyperet punktskrift dels ved punktskrift, der produceres via et edb-anlæg. I begge tilfælde ville der uden tvivl kunne opnås betydelige resultater i retning af en forbedret punktskriftproduktion, hvis der blev foretaget virkelige dybtgående forsøg med fremstillingsmetoder og maskinelt udstyr til fremstilling af punktskrift.

København, den 16. juli 1981

For Dansk blindesamfund

K. V. Andersen

Den danske Forlæggerforening:

I besvarelse af Deres anmodning af 19. maj 1981 om en udtalelse vedr. medlemsforslag om eget nordisk samarbejde ved produktion og distribution af lydbøger og punktskriftsbøger skal foreningen udtale, at man ser med sympati på sådanne bestræbelser, idet man dog skal bemærke, at der allerede fra de eksisterende danske forlags side finder en betydelig produktion sted af sådanne værker. Man går derfor ud fra, at bestræbelser som de i forslaget anførte vil blive søgt gennemført gennem de eksisterende forlagsvirksomheder.

København, den 19. juni 1981

Den danske Forlæggerforening

Erik V. Krustrup

Direktør

Finland

Undervisningsministeriet¹:

Som inbegärt yttrande om det i hänvisningen nämnda medlemsförslaget översänder ministeriet högaktningsfullt närslutet yttrandet av ministeriets skolavdelning.

Sin slutliga ståndpunkt till medlemsförslaget fattar ministeriet i det sammanhanget då saken behandlas av de nordiska kultursamarbetsorganen.

Helsingfors den 14 september 1981

Jakko Numminen
Kanslichef

Fredrik Forsberg
Yngre regeringssekreterare

Undervisningsministeriet, skolavdelningen¹:

Medlemsförslaget (A 614/k) om produktion och distribution av talböcker och punktskriftsböcker i de nordiska länderna måste anses vara viktigt och värt understöd, eftersom det är svårt att tillfredsställa små handikappgruppers behov med det egna landets resurser. Genom nordiskt samarbete kunde man förmodligen öka läsmöjligheterna i synnerhet för synskadade som hör till de språkliga minoritetsgrupperna. Då borde det i första hand gälla en effektivisering av utlåningsverksamheten och produktionen av talböcker. Detta skulle omfatta också harmoniseringen av talböckernas och bandspelarnas tekniska egenskaper. För punktskriftsböckernas vidkommande borde man främja samnordisk produktion av taktila bilder.

Undervisningsministeriets skolavdelning finner det viktigt att utföra det i medlemsförslaget omnämnda utredningsarbetet. Utredningen borde omfatta åtminstone följande synpunkter:

1. Hur fördelar sig vederbörande synskadade på olika språkgrupper?
2. Hur kunde man effektivisera biblioteksservice mellan de nordiska länderna åt synskadade och i synnerhet åt sådana som hör till språkliga minoritetsgrupper?
3. På vilket sätt borde man avlägsna de tekniska svårigheterna i sammanhanget?
4. Vilket slags nordiskt samarbete kunde man få till stånd vid produktionen av talböcker och punktskriftsböcker?

¹ Yttrandet översatt från finska

5. I vilken omfattning skulle man behöva samnordiska medel för att åstadkomma de i medlemsförslaget nämnda verksamheterna?

Sekretariatet för nordiskt kulturellt samarbete har tillsatt en samnordisk referensgrupp för utredning av samnordisk produktion i specialundervisningens läromedel (referensgruppen för specialundervisningens läromedel). Eftersom medlemsförslaget intentioner och förslag intimt hör ihop med denna arbetsgrupps uppgifter, föreslår skolavdelningen att utredningsarbetet skulle utföras av denna arbetsgrupp eller åtminstone i nära samarbete med denna.

Helsingfors den 28 juli 1981

Leevi Melametsä

Tjf. avdelningschef, bitr. avdelningschef

Lars Nyström

Undervisningsråd

Social- och hälsovårdsministeriet¹:

Synskadade och andra läshandikappade har själva möjlighet att bekanta sig med litteraturen endast med hjälp av talböcker och punktskriftsböcker. Social- och hälsovårdsministeriet finner det viktigt att utlåningen av talböcker och -tidskrifter samt punktskriftsböcker och -tidskrifter till synskadades förfogande i Norden skulle göras så smidigt som möjligt. Nordiskt samarbete behövs också vid utvecklingen av anläggningar och vid gemensamma anskaffningar.

Utlåningsverksamheten mellan Finland och de andra nordiska länderna försvåras av det olika kassettsystemet som används i vårt land. I praktiken har dock de som lånat talböcker kunnat använda sig av en för tillfället lämplig hörapparat.

Näkövammaisten keskusliitto ry (Synskadades centralförbund) har år 1980 utgivit fyra punktskriftstidskrifter, tre tidskrifter med stora bokstäver och en taltidskrift. Ett svenskpråkigt sammandrag förmedlar nyheter till synskadade, utom till finlandssvenskar också till de övriga nordiska länderna.

I Finland används Clarke and Smith-kassettsystemet, medan de övriga nordiska länderna använder det s. k. compact cassettsystemet. En förändring av kassettavlyssnarsystemet till ett annat system lyckas inte enligt Näkövammaisten keskusliitto under den närmaste tiden, utan förändringen kräver ett långvarigt utvecklingsarbete.

¹ Yttrandet översatt från finska.

Med stöd av samarbetet mellan de nordiska länderna torde man kunna åstadkomma enhetliga lösningar för punktskriftsproduktionen samt överhuvud i ett system som tjänar de synskadades tillgång till information.

Enligt social- och hälsovårdsministeriets uppfattning borde man utreda:

– vilka olika verksamhetsmaterial man kunde producera i nordiskt samarbete,

– möjligheter till förenhetligande av behövlig teknisk apparatur och/eller möjligheter att använda gemensamt material trots olika apparatur,

– vilka tekniska apparater skulle lämpa sig för ifrågavarande ändamål med tanke på bl. a. användningssäkerhet och kostnader.

På basen av det ovan sagda understöder social- och hälsovårdsministeriet det väckta förslaget, enligt vilket man borde utreda möjligheterna till ökat nordiskt samarbete i produktion och distribution av talböcker och punktskriftsböcker i de nordiska länderna.

Helsingfors den 31 juli 1981

Katri-Helena Eskelinen

Minister

Karl Johan Krokfors

Sekreterare för internationella ärenden

Skolstyrelsen:

Skolstyrelsen förenar sig om medlemsförslaget, i vilket föreslås, att Nordiska rådet borde förordna inför Nordiska ministerrådet vidtagandet av en undersökning av möjligheterna att öka det nordiska samarbetet vid produktionen och distributionen av tal- och punktskriftböcker inom Norden. Skolstyrelsen anser det för viktigt, att ett samarbetsorgan upprättas, vilket skulle få till uppgift att utreda möjligheterna till samfällid produktion och distribution, vilken apparatur (bandning, bandspelare samt ny bandnings/läsapparatur) som skulle behövas och hur kostnaderna borde fördelas. Utredningen borde beakta såväl tal- som punktskriftsproduktionen. För speciellt viktigt anser skolstyrelsen samproduktion och -distribution av förenämnda materialier avsedda för grundskoleelever och yrkesstuderande, högskole- och universitetsstuderande. I allmänhet behövs visserligen mycket små upplagor av varje verk för den finskspråkiga minoriteten i Sverige och den svenskspråkiga i Finland – å andra sidan kan behovet av enskilda böcker och utgåvor vara mycket stort. Om man på området kunde utveckla ett effektivt samarbete, kunde man avsevärt förbättra tillgänglig-

heten av punktskrifts- och talböcker och uppnå betydande kostnadsbesparingar.

Helsingfors den 10 augusti 1981

Erkki Aho
Generaldirektör

Elias Niskanen
Byråchef

Statens audiovisuella central¹:

Statens audiovisuella central anser att de ärenden som tas upp i medlemsförslaget är viktiga och förverkligandet av förslagen nyttigt också om man rent allmänt tänker på utbyte av kulturmaterial mellan de nordiska länderna.

Hittills har AV-centralen inte haft något att göra med produktionen eller distributionen av talböcker och punktskriftsböcker som sådana, eftersom detta i Finland helt och hållet handhas av biblioteket för synskadade. Förslaget innehåller dock vissa punkter som är mycket aktuella för AV-centralen i andra sammanhang.

Det är självfallet eftersträvansvärt att den tekniska apparaturen och de metoder som används standardiseras och att produktionen av material i så stor utsträckning som möjligt sker på samnordisk bas. Den förestående övergången till nya tekniska system är naturligtvis långsam och ställer sig dyr, men vi står i alla fall snart inför detta på grund av den nuvarande snabba utvecklingen inom kommunikationstekniken. Det vore då skäl att tillse att samtliga nordiska länder tillämpar lösningar som bygger på gemensamma riktlinjer.

Också alla åtgärder som syftar till att medborgare i de nordiska länderna skall få tillgång till kulturtjänster och läromedel på sitt eget språk, oavsett i vilket land de bor, är något som statens AV-central starkt understöder. I detta hänseende har AV-centralen i sin egen verksamhet stött på ett antal svårigheter som verkat onödiga, till exempel i samband med upphovsrätt och tullformaliteter, och avlägsnandet av detta slags hinder skulle också rent allmänt vara till stor nytta.

Helsingfors i juli 1981

Kalevi Pihanurmi
Direktionsordförande

Aino Toivonen
Direktör

¹ Yttrandet översatt från finska.

Delegationen för biblioteksärenden:

Delegationen förenar sig med förslaget om att det är viktigt med lån av talböcker och punktskriftsböcker mellan de nordiska länderna. För Finlands del begränsar sig verksamheten likväl till ett tillgodoseende närmast av den finskspråkiga minoritetens i Sverige och den svenskspråkiga befolkningsdelens i Finland lånebehov. Antalet emigranter i Finland är mycket litet.

Enligt delegationens åsikt borde låneverksamheten mellan de nordiska länderna utökas. För att minska de rent tekniska hindren borde man enligt delegationens förmenande undersöka och i mån av möjlighet söka gemensamma tekniska lösningar t. ex. i fråga om bandningssystem och planering av bandspelare. Hur kostnaderna skulle komma att fördela sig mellan de olika länderna borde även det redan i detta skede utredas så grundligt som möjligt.

Enligt delegationens åsikt vore det vidare skäl att utreda möjligheterna till samproduktion av böcker och atlaser med s. k. taktila bilder och därvid vid sidan av kostnadsfrågor fästa tillräckligt avseende vid de erfarenheter specialbiblioteken och -skolorna fått av verksamheten samt de forskningsresultat som finns att tillgå om synsvaga barns förmåga att gestalta s. k. taktila bilder.

Med hänvisning till det som anförts ovan anser delegationen det för viktigt, att Nordiska rådet inför Nordiska ministerrådet skulle förorda en undersökning av möjligheterna att öka och kvalitativt utveckla samproduktionen och -distributionen av talböcker och punktskriftsböcker mellan de nordiska länderna.

Helsingfors den 3 augusti 1981

Å delegationens för biblioteksärenden vägnar

Mauri E Virtanen

Ordförande

Vuokko Blinnikka

Sekreterare

Ålands landskapsstyrelse:

Landskapsstyrelsen har tagit del av förslaget och har efter hörande av Ålandskretsen inom FSS r. f. beslutat förorda detsamma.

Mariehamn den 5 augusti 1981

Folke Woivalin

Lantråd

Börje Karlsson

Utbildningschef

Näkövammaisten Keskusliitto ry (Centralförbundet för synskadade)¹:

Näkövammaisten Keskusliitto tillstyrker det väckta medlemsförslaget och finner det viktigt att utlåningen av talböcker och – tidningar samt punktböcker och -tidningar till synskadade i Norden görs så smidigt som möjligt och att man vid behov även kunde utlåna bandspelare som behövs vid kassetlyssnande. Nordiskt samarbete behövs också vid utvecklandet av apparater och vid gemensamma anskaffningar. Däremot finner Näkövammaisten Keskusliitto att det är omöjligt att snabbt förenhetliga de nuvarande kassett- och avlyssnarsystemen. Detta får dock inte hindra ett smidigt nordiskt samarbete.

Vid behandlingen av medlemsförslaget har Näkövammaisten Keskusliitto konstaterat att de nya kommunikationsmetoderna bl. a. Videotextsystemet och text-TV samt de nya personliga hjälpmedlen för synskadade, t. ex. punktbandspelare, innebär ett betydligt framsteg i fråga om möjligheterna att informera de synskadade (förmedling, mottagande och deponering). Samtidigt som man utreder ett bättre utnyttjande av de nuvarande metoderna till förmån för synskadade i Norden, borde de nordiska länderna fästa speciell uppmärksamhet vid utnyttjandet av kommande kunskapsförmedlings- mottagnings- och deponeringsmedel. Genom samarbetet angående nya metoder kan man försäkra sig om att man i Norden skapar ett enhetligt system för information till de synskadade vid vars utvecklande man även i högre grad kan ta hänsyn till internationella kontakter och samarbetsmöjligheter.

Helsingfors den 30 juni 1981

Näkövammaisten Keskusliitto ry

Pekka Mäkelä

Ordförande

Pentti Lappalainen

Verkställande direktör

¹ Yttrandet översatt från finska.

Synskadades bibliotek¹:

Nordiskt samarbete om produktion och distribution av talböcker och punktskriftsböcker är mycket eftersträvansvärt. Utlåning av talböcker mellan länderna, i synnerhet mellan Sverige och Finland, har utövats sedan 1950-talet så att bägge länderna har utlånat sina böcker till grannländerna.

Ökad utlåningsverksamhet mellan länderna samt den tekniska utvecklingen förutsätter kontinuerligt samarbete mellan de nordiska länderna. Om den tekniska utvecklingen inom de synskadades biblioteksservice skapar ett behov av nya hjälpmedelsanskaffningar, kunde samnordiska anskaffningar kanske påverka prisbildningen.

Styrelsen för synskadades bibliotek föreslår med hänvisning till det ovan sagda att Nordiska ministerrådet tillsätter en nordisk arbetsgrupp, som kunde förmedla information om bruket och erfarenheterna i de olika nordiska länderna och utarbeta konkreta förslag för att utveckla samarbetet.

Helsingfors den 10 augusti 1981

På vägnar av styrelsen för synskadades bibliotek

Anneli Mäkinen
Ordförande

Liisa Perheentupa
Sekreterare

Finlands svenska synskadade r. f.:

FSS r. f. noterar med tillfredsställelse att ovannämnda medlemsförslag väckts inom Nordiska rådet och att förslaget helt kan omfattas av föreningen. Speciellt vill FSS r. f. betona betydelsen av att ett tekniskt system, gemensamt för Norden, med det snaraste tas i bruk vid framställning av talböcker. För undvikande av dubbelframställningar är också ett nära samarbete mellan länderna nödvändigt då beslut fattas om vilka böcker som skall framställas som talböcker och/eller punktskriftsböcker. Detta gäller framför allt framställning av finskspråkig litteratur i Finland. FSS r. f. anser att även de kommunala biblioteken bör ha åtminstone talböcker för utlåning. Detta kunde lämpligen ske genom att de allmänna biblioteken dels köper in egna talböcker dels, genom att specialbiblioteken deponerar ett visst antal boktitlar för viss tid i de allmänna biblioteken. Denna serviceform underlättar litteraturanskaffningen speciellt för nysynskadade

¹ Yttrandet översatt från finska.

och mindre läsvana synskadade och övriga läshandikappade. Samtidigt anser föreningen att den individuella talboksutlåningen från specialbiblioteken bibehålls. Detta för att storläsarna skall erbjudas ett större bokurval än vad de allmänna biblioteken i realiteten kan erbjuda.

Vi vill framhålla att i Finland är de svenskspråkiga talböckerna inlästa på compactcassetter. Punktskriftsböcker anser vi att effektivast kan lånas ut på samma sätt som hittills. Detta på grund av de för närvarande stora produktionskostnaderna och att endast en minoritet av de synskadade behärskar punktskrift. Dessutom är böckerna synnerligen utrymmeskrävande. Föreningen anser också att synskadade skall ha möjlighet att köpa talböcker eller punktskriftsböcker för eget bruk till samma inköpspris som motsvarande tryckta bok.

Förutom de förslag som preciserade medlemsförslag innefattar önskar vi poängtera två viktiga sektorer, nämligen produktion av noter i punktskrift samt reliefkartor. Beträffande punktskriftsnoter anser vi att en samnordisk produktion vore ändamålsenlig eftersom inga språkhinder föreligger. En inventering och katalogisering av existerande noter i punktskrift i de nordiska länderna bör göras. Vad gäller kartor kunde produktionen ske centralt i ett nordiskt land medan nycklarna till dessa kunde utarbetas på respektive lands språk.

Helsingfors den 19 augusti 1981

Finlands svenska synskadade r. f.

Bror-Gustav Brander

Ordförande

Else Palmroos

Organisationssekreterare

Lapsi-invalidien koulusäätiö (Skolstiftelsen för handikappade barn):

Lapsi-invalidien koulusäätiö har i någon mån erfarenhet av behovet av dylikt material, emedan elever med synskador och dyslexi undervisas vid stiftelsens skola. Enär inga nordiska kontakter hittills förekommit på detta område anser sig stiftelsen dock framlägga en exakt åsikt om hur samarbetet vid produktion och distribution av talböcker och punktskriftsböcker borde ordnas. För att utforska saken vore det säkert på sin plats att anlita specialister. De vid medlemsförslaget använda argumenten om undersökande av samarbetsmöjligheter stödes av oss. Dessutom skulle det nordis-

ka samarbetet vara ägnat att berika ifrågavarande material och skapa större variationsmöjligheter för nyttjarna.

Helsingfors den 2 september 1981

På Lapsi-invalidien koulusäätiös vägnar

Anja Hytönen

Föreståndare

Norge

Kirke- og undervisningsdepartementet:

Kirke- og undervisningsdepartementet er enig i at et økt nordisk samarbeid om produksjon og distribusjon av lydbøker og punktskriftbøker vil kunne innebære store fordeler, både teknisk og økonomisk. Blant de områder som er nevnt i forslaget, vil vi særlig framheve innvandrertlitteraturen, der en felles eller samordnet produksjon av lydbøker burde være mulig.

Departementet arbeider nå med en stortingsmelding om allmenne kulturspørsmål, der bl. a. utredningen om litteratur og bibliotekjeneste for funksjonshemmede (NOU 1976: 54) vil bli behandlet. I denne forbindelse vil vi også vurdere det foreliggende medlemsforslag till Nordisk råd.

Oslo, 11. august 1981

Efter fullmakt

Sverre Ringard

Byråsjef

Wenche Tollefsen

Førstekonsulent

Sosialdepartementet:

Departementet har forelagt forslaget for følgende instanser: Kirke- og undervisningsdepartementet, Rådet for funksjonshemmede, Statens sentralteam for døvblinde, Vestlandske blindeforbund og Funksjonshemmedes fellesorganisasjon.

Uttalelser, som følger vedlagt, er innkommet fra Rådet for funksjonshemmede, Statens sentralteam for døvblinde, Kirke- og undervisningsdepartementet og Vestlandske blindeforbund (*se ovan respektive nedan*). Sistnevnte vil forøvrig komme med en utfyllende uttalelse senere.

Som det vil fremgå, er de organer som har uttalt seg, positivt innstilt til ethvert samarbeid og kan bidra til at synshemmede og andre med lese-vansker får best mulig tilgang på informasjon/litteratur.

Informasjon og kunnskap er viktige forutsetninger for å realisere målset-tingen om full deltakelse og likestilling for funksjonshemmede.

Det pekes imidlertid på en del forhold som kan vanskeliggjøre et slikt samarbeid, bl. a. språkuligheter og varierende forkortningskonvensjoner for punktskrift.

Derimot antas økt nordisk samarbeid fordelaktig f. eks. når det gjelder litteratur for innvandrere og ikke minst utvikling av hensiktsmessig teknisk utstyr.

Sosialdepartementet stiller seg positivt til nordisk samarbeid på dette området og vil finne det rimelig at saken eventuelt følges opp av Nordisk Råds organ for kulturelle aktiviteter i samarbeid med Nordiska nämnden för handikappfrågor.

Oslo, 18. august 1981

Efter fullmakt

Torbjørn Mork

Widar C Wilborg

Byråsjef

Rådet for funksjonshemmede:

Siden saken naturlig faller innenfor Kirke- og undervisningsdepartemen-
tets ansvarsområde, antar Rådet at den også burde vært forelagt dette
departement.

Rådet vil anta at de nordiske land mest effektivt burde kunne samar-
beide på følgende områder:

1. Litteratur for innvandrere.
2. Utvikling av kasettspillere som tilsvarer brukernes faktiske behov,
sett i forhold til gruppens sammensetning.

Rådet vil her peke på at en stor prosentandel er flerhandikappede, og
70% av alle nyblinde er over 70 år. Det er derfor et stort behov for
kasettspillere som er enklere å betjene, samtidig som prisen ikke må
overstige de grenser som myndighetene har fastsatt for tilskott.

3. Rådet antar videre at det vil være behov for et mer formalisert
samarbeid, idet man ved å opptre felles, vil kunne oppnå gunstigere priser
på kassetter, papir o.l.

Når det gjelder bøker i blindeskrift vil et samarbeid vanskeligjøres ved at man her benytter seg av et forenklet stenografisystem, som varierer fra land til land.

Oslo, 15. juli 1981

Svein Åge Eik

Greta M. Cederstam

Statens sentralteam for døvblinde:

Mennesker som får betydelig synshemming vil lide under en manglende tilgang på informasjon. Svært mange av våre media er visuelle så som fjernsyn, aviser, bøker og film. En stor del av informasjonsstrømmen i samfunnet blir dermed utilgjengelig for synshemmede. Ny og tilstrekkelig kunnskap om det som skjer i samfunnet danner grunnlaget for å delta i politikk og kulturliv og for i det hele tatt ha noe å snakke med andre om. Informasjonssvikt har derfor svære sosiale konsekvenser. Når også hørsele svikter vil også radio og personlig kommunikasjon svikte. Dette får ennå større konsekvenser. Det er etter vårt syn en klar samfunnsplikt å gi de synshemmede tilgang på alternative informasjonsmedia.

Produksjon av alternative media er gjerne kostbar bl. a. fordi målgruppene er relativt små, og dette fører til at tilgangen på aktuelle lyd og punktskriftbøker blir liten. Nye tiltak som kan bedre tilgangen på slike ting bør derfor inverksettes. Hvis et nordisk samarbeide når det gjelder produksjon og utlån er en praktisk og økonomisk måte å øke utbudet på så vil vi gjerne anbefale dette. Vi vil likevel peke på enkelte mulige vansker som vil kunne melde seg og som bør nærmere vurderes. Språkulikhetene innen Norden er ikke uoverkomlige bortsett fra finsk og kanskje islandsk, men vi har sett hvordan mange likevel kvier seg for å gå i gang med nabolandenes litteratur på originalspråket. Hos eldre mennesker hvor oppfatningsevne vil kunne være redusert, vil dette kunne bli en alvorlig hindring. Særlig der hvor hørselen begynner å bli redusert blir det viktig med en kjent dialekt. Forkortingskonvensjonene for punktskrift har variert både historisk og nasjonalt og det bør undersøkes hvilken hindring dette kan bety.

Å strebe etter ensartet teknisk standard i de ulike land må være en stor fordel og bør snarest avtales. Brukervennlig utstyr med hensyntagen til alder og sansehemning bør bli den selvfølge det dessverre ikke er i dag. Det bør gjøres økte anstrengelser på å overkomme de vanskeligheter en har støtt på ved bruk av datateknikk i produksjon av punktmateriell.

Som en sammenfatning vil vi få si at alt som kan bidra til en bedre alternativ mediadekning for sansehemmede fortjener støtte. Nordisk samarbeid er en mulig utvei men det bør gjøres en realistisk utredning av kostnader i forhold til fordeler før en starter med større samarbeidspro-

sjekter. Mulige språkproblemer bør søkes vurdert av fagfolk med erfaring på området.

Oslo, 15. juli 1981

Halvor Nordeng

Norges blindeforbund:

Via bevilgning fra Nordisk Kulturfond har representanter for de nordiske lydbibliotekene deltatt i en konferanse i København i mai d.å. Siste gang en slik konferanse ble gjennomført var i 1972.

Konferansen var til stor inspirasjon og til praktisk nytte ved utveksling av informasjon og erfaringer. Det ble vedtatt at en bør holde slike større konferanser hvert 3. år, med små møter for grupper som skal løse helt konkrete oppgaver innimellom disse større arrangementene.

Opgaver en vil forsøke å løse innen neste nordiske konferanse er: standardisering av bånd m.m. brukt i originalproduksjonen av lydbøker, konkretisering av krav til god kassettpiller for synshemmede og kontakt med produsent som nå arbeider med en slik spesiell spiller, lydbøker til etniske og språklige minoriteter (samer, innvandrere), samlede kataloger over lydbøker produsert i hvert enkelt land og muligens en felles nordisk felleskatalog over studielitteratur produsert for synshemmede. En vedtok også å intensivere utvekslingen av informasjon og erfaringer med bruk av EDB for utlånssystemer og kataloger.

Skal en imidlertid oppnå praktiske resultater av disse vedtakene trengs det penger til utredning, reiser, møter. Medlemsforslaget som er oversendt mener NBF vil være en god påminner om behovet for penger til slikt praktisk nordisk samarbeid.

Behovet for nordisk samarbeid er vel trolig større når det gjelder gruppen synshemmede og bøker og litteratur enn for de fleste andre lesergrupper. Produksjone er svært begrenset og det som finnes må utnyttes felles så langt det lar seg gjøre. Studieavdelingen ved Norges Blindeforbunds Lydbibliotek (høyere utdanning/universitet) kunne vanskelig gi en noenlunde brukbar service til sine elever/studenter uten den enestående hjelp vi stadig mottar fra Sverige og Danmark i form av lån av bøker eller kjøp av kopier av deres bøker.

''Vanlige'' lånerne blir også i større og større grad klar over den utvidelsen av lesetilbudet samlingene i de andre nordiske landene betyr.

Ett stort problem her er imidlertid mangelen på samlede oversikter over hva som finnes spesialprodusert innen det enkelte land. For Norges vedkommende finnes det hovedkatalog over lydbøker pr. 1/1 1974, etter den

tid årskataloger till og med 1978 for Lydbibliotekets utlånsavdelning, senere år har vi ikke hatt råd til å utgi kataloger. Lydbibliotekets studieavdeling har stensilert en samlet oversikt over sine bøker.

Innen hvert land burde det, i tillegg til skikkelige samlede kataloger i bokform over bøker på lyd og i blindeskrift, også finnes en nasjonalkatalog over bøker som er spesialprodusert. Denne katalogen bør omfatte alt som er produsert på lyd, i blindeskrift, i stort trykk via forlag, skoler, biblioteker og andre.

Behovet for slike nasjonalkataloger blir stadig tatt opp i internasjonal sammenheng, ikke minst via IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions) og da særlig i gruppen Libraries for the Blind.

Ett av de største problemene for virkelig gjennomført nordisk samarbeid er imidlertid bruk av forskjellige systemer, eller mer konkret Finnlands bruk av det engelske Clarke & Smith systemet. Dette er et system som nå er på vei ut av markedet, og Finland burde snarest gå helt over til bruk av vanlig kompaktkassett. Hindringen for dette er trolig først og fremst av økonomisk art. Kan en ved å stille nordiske kulturmidler til disposisjon for en overgang til kompaktkassett i Finland være med på å lette overgangen til dette systemet vil det bety en vesentlig utvidelse og bedring av muligheten til nordisk fellesbruk også av litteratur produsert i Finland.

Med dette vil vi i Norges Blindforbund gjerne få si at vi er glade for det medlemsforslaget som er lagt fram i Nordisk Råd, og vi håper det vil føre til bedre muligheter for nordisk samarbeide for en gruppe litteratur- og bibliotekbrukere som har et ytterst begrenset tilbud og en altfor dårlig service.

Oslo, 17. august 1981

Arne Husveg
Generalsekretær

Anna Ubostad
Biblioteksjef

Den norske Forleggerforening har i skrivelse den 5 juni 1981 forklarat sig tillstyrka medlemsförslaget.

Vestlandske Blindforbunds bibliotek:

— — — I prinsippet vil vi si oss enig i ønsket om et utvidet nordisk samarbeid om produksjon og distribusjon av lyd- og blindeskriftbøker.

Når det gjelder de konkrete forslagene vil vi komme med en uttalelse etter neste styremøte.

Bergen, 4. august 1981

For bibliotekstyret

Erik Økland

Styreformann

Harald Jakobsen

Bibliotekar

— — — til foreløpig svar fra oss datert 4. august 1981. Vestlandske Blindeforbunds bibliotek driver utlån av lydbøker og produksjon og utlån av blindeskriftbøker. Begge medier er dyre og arbeidskrevende i produksjon, og vi finner det viktig at ressursene utnyttes best mulig, slik at vi unngår dobbeltproduksjon. Vi er klar over de krav som økende innvandring og økt flytting mellom de nordiske land stiller til bibliotekstjenesten for blinde og svaksynte. Derfor er det interessant at myndighetene tar saken opp. Vi slutter oss til de merknadene som kommer fram i medlemsforslaget i Nordisk Råd 5. mars 1981, men vil videre presisere at det er en forutsetning at Finland, som har et avvikende kassettsystem skifter til samme system som de øvrige nordiske land. Vi vil også vise til uttalelsen som ble vedtatt på den nordiske konferansen for lydbibliotek i København 20.–22. mai 1981, hvor man behandlet det samme forslaget. Vi ser slike konferanser som en viktig del av det nordiske samarbeidet, og vi slutter oss til det vedtaket som ble gjort der. Utvidet samarbeid når det gjelder produksjon og bruk av blindeskriftbøker er også ønskelig, og vi tror innføring av databasert produksjon vil gi større muligheter for dette. Foreløpig er det imidlertid på distribusjonssiden det er mest å hente på nordisk samarbeid, og det bør i forbindelse med dette også arbeides for å komme fram til standarder for emballasje.

Bergen, 11. august 1981

For styret i Vestlandske Blindeforbunds bibliotek

Erik Økland

Formann

Sverige

Socialstyrelsen:

Socialstyrelsen ställer sig helt bakom de lagda förslagen. Det är värdefullt att på varierande sätt åstadkomma ett bredare litteraturutbud för synskadade genom att utnyttja produktionen av talböcker och punktskriftsböcker i flera länder och att då dra fördel av tekniska landvinningar.

Stockholm den 20 augusti 1981

Sven-Olof Hedengren

Elisabeth Allgulander

Statens handikappråd:

Människor med grav synskada är i samtliga nordiska länder missgynnade när det gäller tillgång till böcker, tidningar och annan information. SHR bedömer att arbetet för att förbättra villkoren för synskadade i dessa avseenden skulle befrämjas av ett nordiskt samarbete på de områden som föreslås i motionen. Möjligheter att låna talböcker mellan de nordiska länderna finns redan i dag. Men särskilt för finsktalande synskadade i Sverige och svensktalande synskadade i Finland finns svårigheter därför att länderna har olika typer av bandspelare. Det är givetvis inte problemfritt att enas om ett gemensamt system inom de fem nordiska länderna, men en samordning bör vara en god förutsättning för en fortsatt gemensam utveckling. Ett samordnat utnyttjande av tillgängliga resurser skulle också förbättra möjligheterna för en utveckling av datatekniken inom punktskriftsproduktionen. Försök inom detta område har gjorts i Danmark och Sverige samt i Norge, där framgången hittills varit störst.

Ett annat område där både producenter och konsumenter skulle ha nytta av ett nordiskt samarbete är talboksproduktion för invandrare från utomnordiska länder. De stora invandarspråken i Sverige, serbokroatiska, turkiska och grekiska m. fl. är väl representerade även i de övriga nordiska länderna. En gemensam nordisk satsning på talboksproduktion på dessa språk skulle möjliggöra en bättre service än i dag.

Inom punkt- och svartskriftsproduktionen har ett nordiskt samarbete diskuterats när det gäller framställning av "taktila bilder" i barnböcker. Dessa diskussioner bör resultera i gemensamma nordiska försök, för att ge synskadade barn i de nordiska länderna fler böcker än det ytterst sparsamma utbud som finns i dag.

Enligt SHR:s bedömning skulle det vara en fördel både vad gäller finansiering och arbetsresultat om de nordiska länderna inleder ett gemensamt arbete på punkter som föreslås i motionen.

Stockholm den 11 augusti 1981.

Bo Vahlberg

Tf kanslichef

Malena Sjöberg

Handikappinstitutet:

Handikappinstitutet ställer sig positiv till tanken på ett ökat nordiskt samarbete inom punktskrifts- och talboksproduktionen. Särskilt vill vi understryka behovet att ett återkommande erfarenhetsutbyte mellan producenter och andra berörda organ med avseende på den snabba tekniska utvecklingen inom informationsområdet. Utöver detta vill vi ta tillfället att göra några detaljkommentarer.

Handikappinstitutet instämmer i bedömningen att vi idag saknar en talboksbandspelare som uppfyller alla önskemål på driftsäkerhet och enkelhet i handhavandet. Handikappinstitutet och De Blindas Förenings Försäljningsbolag stöder ett utvecklingsarbete hos Tandberg i Norge som vi bedömer har goda förutsättningar att uppfylla de flesta krav man kan ställa på en stationär talboksbandspelare. Produkten från Tandberg väntas i en första provserie under hösten 1981.

Det torde vara riktigt att man knappast kan skapa gemensamma lösningar för produktion av punktskrift i Norden. Däremot vill vi påpeka att man i betydligt större utsträckning än för närvarande borde enas på nordisk basis kring skrivregler och teckenuppsättningar i punktskrift för olika ändamål. Så borde man exempelvis kunna ta gemensam ställning till frågan om punktskrift skall skrivas med förkortningar eller inte, hur matematik-, kemi- och andra specialsymboler skall återges osv.

I förslaget framförs att framställning av taktila bilder till barnböcker för synskadade borde kunna samordnas. Vi instämmer i att detta borde vara möjligt. Vi vill dock tillfoga att samma sak också måste gälla framställning av reliefkartor, diagram och annat liknande material. En samordning skulle kunna minska risken för onödigt dubbelproduktion av exempelvis kartor av annat än lokalt intresse.

Bromma den 11 augusti 1981.

Eva Jacobsson

Skolöverstyrelsen (SÖ):

SÖ vill i linje med medlemsförslaget understryka att det både från effektivitets- och ekonomisk synpunkt är angeläget att ett nordiskt samarbete kommer till stånd när det gäller

att göra det möjligt för synskadade att låna talböcker mellan de nordiska länderna,

att göra de tekniska system som används kompatibla,

att stimulera en gemensam nordisk produktion av invandrarlitteratur för synskadade,

att utveckla lämpliga bandspelare för synskadade samt

att framställa taktila bilder.

Tyvärr måste det konstateras att produktion av såväl punktskrifts- som talböcker av språkskäl som regel måste äga rum i respektive land, varför möjligheterna till nordiskt samarbete här är små.

När det gäller läromedel av skilda slag finns redan i dag en referensgrupp för nordisk samordning av läromedelsutveckling för specialundervisning. Enligt SÖ:s mening bör det prövas om inte denna grupp också kan göra försatser inom ovan uppräknade områden inte minst mot bakgrund av att flera av dessa väl faller inom referensgruppens ansvarsområde.

Stockholm den 30 juli 1981

På skolöverstyrelsens vägnar

Lennart Teveborg

Kenneth Eklindh

Statens institut för läromedelsinformation (SIL):

Inom SIL:s ansvarsområde ligger bl. a. produktion och distribution av läromedel för synskadade vilket handhas av rikscentralen för pedagogiska hjälpmedel för synskadade (RPH-SYN) samt stöd till och information om läromedel för invandrarundervisningen. Inom båda områdena möter SIL behovet av nordiskt samarbete. Särskilt för sådana målgrupper inom invandrarundervisningen där ingen eller ringa bokproduktion finns i hemlandet och således lästradition saknas, utgör talboken kanske den enda möjligheten att föra kulturarvet vidare till nya generationer.

Som en följd av det vidgade läromedelsbegreppet, poängterat i den nya läroplanen för grundskolan, anses mer än tidigare skönlitteratur, faktaböcker och uppslagsverk som läromedel. Eftersom handikappade elever och invandrarelever har rätt till samma läromedel, samma arbetsredskap

som övriga elever i klassen använder, men tillrättalagt i den form handikappet kräver, blir behovet av talböcker och punktskriftsböcker för de synskadade allt större liksom behovet av litteratur på hemspråket i form av tryckt material eller som talbok för invandrarna.

Den erfarenhet som vunnits genom det nordiska samarbetet för produktion av läromedel och litteratur för samerna bör tillvaratas. Svårigheterna på den tekniska sidan har varit lättare att lösa än sådana som har med tull och copyright att göra. Även om överspelningsmöjligheter finns på många bandcentraler, är det till fördel för konsumenten om samma kassettsystem användes i hela Norden. Att bygga upp ett lättillgängligt överspelningssystem torde bli alltför kostsamt.

Utvecklingen inom datatekniken för punktskriftsproduktion borde medföra större möjligheter för samarbete mellan de nordiska länderna. Även här bör en harmonisering komma till stånd innan alltför många skilda system anskaffats. RPH-SYN som i år anskaffat ett datapunktsystem, undersökte i samarbete med Statskontoret den internationella marknaden. Man fann att Norsk Data AB kunde ge det mest användbara systemet. Det finns således redan en möjlighet till försöksverksamhet i samarbete mellan Sverige och Norge.

Den kanske svåraste frågan att lösa gäller informationen. Det är viktigt att varje produktionsenhet, såväl statlig/kommunal som privat, vet vad som finns och vad som planeras på annat håll. Det är redan nu svårt inom Sverige, där talböcker och punktskrift produceras på många håll. Flera försök att lösa informationsfrågan mellan de nordiska länderna har gjorts t. ex. inom specialundervisningen. Resultaten har dock inte gett konsumenten (läsaren, läraren, skolan) bättre möjligheter att tillvarata grannlänternas produktion. Möjligen skulle ett nordiskt data- och text-TV-system kunna lösa problemet.

SIL anser således

att frågan om nordiskt samarbete beträffande produktion och distribution av talböcker och punktskriftsböcker utreds enligt medlemsförslaget

att en harmonisering av den tekniska utrustningen inom området bör åstadkommas

att tullhinder och andra administrativa hinder tas bort för litteratur och läromedel (tryckta, punktskrift eller talband)

att copyrightfrågorna löses

att ett informationssystem skapas, så att varje produktionsenhet inom Norden får kännedom om pågående och planerad verksamhet

att ett sådant informationssystem på sikt utvidgas så att den enskilde konsumenten enkelt kan få veta vad som finns.

Stockholm den 12 augusti 1981

Sten-Sture Landström
Ordförande

Lennart Forsfält
Avdelningsdirektör

Kulturrådet:

Nordiska rådets medlemsförslag om produktion och distribution av talböcker och punktskriftsböcker tar upp en rad väsentliga problem som rör litteraturförsörjningen för synskadade. Som särskilt lämpligt för ett nordiskt samarbete vill kulturrådet framhålla litteraturförsörjningen för synskadade invandrare.

Teknisk anpassning

Medlemsförslaget pekar på de problem som är förknippade med låneverksamheten mellan de nordiska länderna på grund av att samtliga länder inte har samma kassettsystem. För att den finsktalande minoriteten i Sverige skall kunna få tillgång till talböcker på finska måste en annan typ av bandspelare användas, av märket Clarke & Smith, eller också måste banden spelas om till det svenska kassettsystemet ("compact cassette"). Clarke & Smith-bandspelare skrivs ut som fritt tekniskt hjälpmedel till finsktalande synskadade, men väntetiden är mycket lång och för tillfälliga behov, t. ex. på sjukhus, finns mycket få bandspelare. Talboks- och punktskriftsbiblioteket har påbörjat överläggningar med det finska talboks- biblioteket för att omredigera masterband till "compact cassette". På sikt är det önskvärt med en anpassning till samma system i de nordiska länderna.

Talböcker för invandrare

Kulturrådet har i flera sammanhang uppmärksammat bristen på talböcker för invandrare. Rådet föreslog i sin utredning Regionala biblioteksuppgifter (Rapport från kulturrådet 1978:1) att produktion av talböcker för invandrare och även tryckt material för analfabeter bland invandrare skulle ske i form av ett samnordiskt projekt. I yttrande över Talboks- och punktskriftsbibliotekets anslagsframställning för budgetåret 1981/82 anför rådet följande: "Andelen talboksläsare bland invandrare är visserligen mindre än bland svenskspråkiga, men utbudet av talböcker borde enligt rådet motsvara deras andel av befolkningen, bl. a. därför att mängden av

olika språk motiverar ett större urval titlar på invandrar språken. Tillgången på talböcker för invandrare har hittills varit nära nog obefintlig, och möjligheterna att genom lån från utlandet kompensera detta har – med undantag för Finland – varit utomordentligt begränsade, bl. a. därför att talboksproduktion i de aktuella länderna knappast existerar.”

För att täcka de mest akuta behoven har några folkbibliotek med stöd från kulturrådet själva producerat talböcker på bl. a. turkiska, kurdiska, grekiska och arabiska. Dessa provisoriska lösningar täcker emellertid inte på långt när de behov som finns och som av allt att döma kommer att öka i framtiden. Undersökningar som har gjorts på biblioteken i landet visar att det behövs talböcker för såväl vuxna som barn på cirka 25 olika språk. Betydande vinster borde kunna göras, om talböcker på sådana språk som talas i flera nordiska länder skulle kunna produceras i samarbete med de olika talboksbiblioteken och bibliotekscentralerna under överinseende av respektive lands biblioteksstyrelsemyndighet.

Utveckling av bandspelare

Inom den uppsökande biblioteksverksamheten, och då framför allt på sjukhusbiblioteken, finns en lång erfarenhet av användning av bandspelare för talböcker. Omloppstiden för en kassettbandspelare som används på ett sjukhusbibliotek är bara några år. Ständiga reparationer av såväl band som bandspelare kostar stora summor. Det finns i dag ingen kassettbandspelare som är lättmanövrerad, har god hållbarhet, god ljudåtergivning och inte är alltför dyr. Det kan i detta sammanhang nämnas att några landsting har fastställt normer för behovet av bandspelare. I Värmlands län skall sjukhusbiblioteken på sikt förfoga över en bandspelare på tio vårdplatser, vilket bara för Värmlands del innebär cirka 400 bandspelare.

En utveckling på gemensam nordisk bas torde kunna medföra större möjligheter att få fram kassettbandspelare som uppfyller de speciella krav som en talboksläsare bör kunna ställa på sin bandspelare.

Övrigt

Medlemsförslaget tar även upp punktskriftsproduktionen, som dock av språkskäl måste ske i varje land. Det samarbete som redan nu sker om produktion av böcker för barn med taktila bilder borde enligt kulturrådets mening kunna utvecklas ytterligare.

För att talböcker på ett enkelt sätt skall kunna lånas mellan de nordiska länderna är det ytterst angeläget att varje land producerar kataloger över det egna beståndet. Speciellt gäller detta sådant material som är av störst intresse för lån mellan de olika länderna, dvs invandrarlitteratur och studielitteratur.

Gemensamma frågor på detta område borde i större utsträckning diskuteras i nordiska sammanhang. Här kan nämnas några exempel på hur detta kan ske. De nordiska punktskriftsbiblioteken anordnade i juni en överlägg-

ning om gemensamma problem. Den nordiska sommarskolan för bibliotekarier i Oslo har i år som ämne "Bibliotekstjeneste for lesehemmede" och en stor del av tiden kommer att ägnas biblioteksservice för synskadade.

Sammanfattning

Kulturrådet anser att goda förutsättningar för ett vidgat samarbete mellan de nordiska länderna vad gäller produktion av talböcker finns, och tillstyrker medlemsförslaget. Rådet anser dock att en rekommendation till ansvariga myndigheter om ökat samarbete borde kunna komma till stånd med omedelbar verkan. Detta skulle enligt rådet medföra en tidsvinst av stort värde för de grupper av synskadade och andra talbokslåntagare, vars behov av talböcker nu inte kan tillfredsställas.

Stockholm den 10 augusti 1981

Anders Clason

Birgitta Modigh

Talbokskommittén:

Det är angeläget att litteraturförsörjningen till synskadade och andra handikappade förbättras. I Sverige har sedan mitten av sjuttioalet pågått ett utredningsarbete med syfte att förbättra samhällsservicen inom litteraturområdet till synskadade. Vissa åtgärder har redan vidtagits. Bland annat har staten övertagit ansvaret för den centrala biblioteksverksamheten. Talbokskommittén kommer i början av år 1982 att lägga förslag till riktlinjer och ett åtgärdsprogram för den framtida talboks- och punktskriftsförsörjningen i Sverige. De förslag om ett utökat nordiskt samarbete som presenteras bör enligt kommittén kunna utgöra ett verksamt led i förbättringen av litteraturförsörjningen till synskadade m. fl. Talbokskommittén tillstyrker därför medlemsförslaget om rekommendation till Nordiska ministerrådet att undersöka möjligheten till bl. a. ett ökat nordiskt samarbete inom talboks- och punktskriftsområdet.

Särskilt angelägna finner kommittén förslagen om dels ett gemensamt kassettsystem för att underlätta talbokslån mellan de nordiska länderna, dels ett nordiskt samarbete i fråga om produktion av talböcker för utomnordiska invandrare. En gemensam satsning skulle härvid kunna innebära betydande vinster.

Stockholm den 13 augusti 1981

Bertil Andersson

Ordförande

Miklos Gulyas

Sekreterare

Talboks- och punktskriftsbiblioteket (TPB):

Talboks- och punktskriftsbiblioteket (TPB) har enligt sin instruktion (SFS 1979: 1073) i uppgift att i samverkan med andra bibliotek i landet arbeta för att synskadade och andra handikappade får tillgång till litteratur. Det åligger biblioteket särskilt att framställa och låna ut talböcker och punktskriftsböcker och att lämna information och råd inom sitt verksamhetsområde. I fråga om talboksutlåning skall biblioteket inrikta sin verksamhet på att fungera som lånecentral för fjärrlån och depositioner.

Det nordiska samarbetet för TPBs räkning består f. n. främst av lån till och från motsvarande institutioner i Danmark, Finland och Norge. TPB har också flera enskilda låntagare i dessa länder.

Samarbetet mellan de nordiska talboks- och punktskriftsbiblioteken och andra verksamma inom området bör utvecklas. De områden som redovisas i medlemsförslaget framstår som de mest angelägna och TPB vill särskilt peka på åtgärder för att underlätta lån mellan länderna. Det avvikande tekniska system som används i Finland utgör härvid ett problem när det gäller servicen till finskspråkiga talboksläsare i Sverige. Det framstår som ett gemensamt nordiskt intresse att ett enhetligt tekniskt system tillämpas i samtliga länder. Insatser på nordiskt plan, även ekonomiska, är därför enligt TPBs mening angelägna. Vidare framstår det som angeläget att söka ta till vara de ekonomiska fördelar som står att vinna vid en gemensam produktion av talböcker på invandrarpråk. TPB vill här också peka på den nationella språkminoritet som samerna utgör i Finland, Norge och Sverige.

De nordiska talboks- och punktskriftsbiblioteken, producenterna av talböcker och punktskriftsböcker m. fl. intressenter har högst begränsade ekonomiska och personella resurser att avsätta för att mer ingående undersöka hur samarbetet skulle kunna utvecklas. Intresset är dock mycket stort. Det skulle därför vara synnerligen värdefullt om Nordiska ministerrådet kunde ta initiativ till en närmare belysning av de samarbetsformer som tas upp i medlemsförslaget. Självfallet bör då även prövas om det finns andra angelägna åtgärder. Med hänsyn till frågornas karaktär får ett mer ingående studium av samarbetsmöjligheterna förutsättas ske i direkt samarbete med de berörda institutionerna.

Talboks- och punktskriftsläsare i de nordiska länderna är för att ta del av litteratur i allt väsentligt hänvisade till den service respektive centralt talboks- och punktskriftsbibliotek och för Sveriges del även folkbiblioteken kan ge. I förhållande till behoven är de resurser som avsätts högst begränsade. Enligt TPBs bedömning är det t. ex. i Sverige ca 500 000 personer som har rätt att låna talböcker och i betydande grad är hänvisade till denna form av litteraturförmedling. De stora otillfredsställda behoven gör det synnerligen angeläget att existerande resurser utnyttjas så väl som möjligt. I den mån litteraturförsörjningen för dessa grupper kan förbättras

genom nordiskt samarbete bör med hänsyn till de begränsade resurser som nu disponeras en undersökning genom Nordiska ministerrådets försorg även innehålla förslag till finansiering av sådant mer utvecklat samarbete.

Med hänvisning till vad som redovisats tillstyrker TPB medlemsförslaget och anser att en rekommendation i ärendet är angelägen.

Enskede den 24 augusti 1981

Bengt Lindqvist

Vice ordförande

Jan-Olof Gurinder

Sveriges allmänna biblioteksörening (SAB):

SAB tillstyrker för sin del förslaget. Det är nämligen av stor betydelse att litteraturförsörjningen till synskadade och andra läshandikappade förbättras och det bör enligt SAB:s mening finnas goda förutsättningar för ett utvidgat samarbete i Norden.

Medlemsförslagets redovisning av hithörande problem bör kunna leda till ett flertal förbättringar. På kort sikt torde man således kunna få ett nordiskt samarbete bl. a. vad gäller produktion av talböcker för utomnordiska invandrare och en produktion av t.ex. nationella kataloger över främst invandrarlitteratur och studielitteratur för att förenkla lån mellan länderna. På längre sikt är det önskvärt att det sker en anpassning till ett gemensamt nordiskt kassettsystem för att underlätta talbokslånen.

Lund den 12 augusti 1981

För Sveriges allmänna biblioteksörening

Bo Martinsson

Ordförande

Jan Nyberg

Kanslichef

Handikappförbundens centralkommitté, HCK, har i skrivelse den 15 juni 1981 förklarat sig stödja medlemsförslaget.

Synskadades riksförbund (SRF):

SRF ställer sig bakom de i medlemsförslaget framförda förslagen, men vill särskilt understryka behovet av litteratur när det gäller den finskspråkiga minoriteten i Sverige.

En synskada innebär alltid en risk av isolering, en risk som blir än större när man tillhör en annan språkgrupp i ett främmande land. Det faktum att Finland och Sverige idag använder olika kassettsystem tvingar talboksläsaren att använda två olika slags bandspelare (Clarke & Smith bandspelaren för litteratur på finska och kompaktkassettsystemet för ersättningstidningar m. m.). Tillgången på finskspråkig litteratur på kompaktkassett är idag ytterst begränsad, ett 60-tal titlar i Sverige. Den öppna nordiska arbetsmarknaden underlättar invandringen länderna emellan. I Sverige har under senare år de kommunala biblioteken byggt upp väsentliga bokbestånd på bl. a. finska med hänvisning till den stora finska invandrargruppen. För den som har lässvårigheter finns inte samma möjligheter till läsning. Om gemensamma (lika) tekniska system används i de nordiska länderna underlättas utlån av talböckerna över gränserna.

En gemensam nordisk produktion av talböcker är viktig på språk där ingen inhemsk produktion existerar eller då inlån av talböcker visat sig svårt eller omöjligt. SRF föreslår att en nordisk arbetsgrupp bildas. En kartläggning för att utröna vilka språkområden som är mest akuta bör göras. Därefter kan planering av produktion igångsättas. Vi förutsätter att eventuella upphovsrättsliga problem i sammanhanget löses.

Enskede den 30 juli 1981

Synskadades riksförbund

Guy Lööv

T. f. enhetschef

Christina Andersson

Handläggare

Medlemsförslag

om effektivare insatser mot narkotikamisbruket

(Väckt av Christian Christensen, Rune Gustavsson, Asbjørn Haugstvedt och Bror Lillqvist)

BILAGA I

Yttranden över medlemsförslaget

Nordisk Råd, Juridisk Udvalg:

På baggrund af den ændring af strafferammerne for narkotikaforbrydelser, som er gennemført i Norge i 1981, havde juridisk udvalg som et centralt punkt på sit møde med de nordiske justitsministre den 9. november 1981 i Åbo en drøftelse af strafferammerne for narkotikaforbrydelser.

Udvalget modtog fra justitsministrene udførlige redegørelser for den aktuelle retstilstand og blev orienteret om, at Nordisk Ministerråd ikke anser det for formålstjenligt at rekommandere, at der nu vedtages særlige forholdsregler med sigte på at nå nordisk retsenhed.

Justitsministrene oplyste, at man lagde meget stor vægt på et fællesnordisk samarbejde om bekæmpelsen af narkotikakriminalitet, og at man som led i disse bestræbelser bl. a. havde besluttet at indkalde til en nordisk konference i januar 1982 med deltagelse af repræsentanter fra politi- og socialmyndighederne.

Som konklusion af juridisk udvalgs efterfølgende drøftelse af medlemsforslag A 616/s skal udvalget udtale følgende:

Juridisk udvalg kan tiltræde forslaget om, at der bør gennemføres foranstaltninger, som muliggør en mere effektiv bekæmpelse af narkotikamisbruget. Disse foranstaltninger bør omfatte indsats på både det retslige og det sociale område. Juridisk udvalg kan derfor anbefale, at der snarest, som påtænkt af de nordiske justitsministre, gennemføres en nordisk konference om bekæmpelse af narkotikamisbruget med deltagelse af repræsentanter fra de nordiske landes politi- og socialvæsener.

Juridisk udvalg anser det for ønskeligt, om de starffebestemmelser, der i de nordiske lande skal tjene til at modvirke narkotikamisbrug, udviste større overensstemmelse, end tilfældet er. Juridisk udvalg må imidlertid –

ikke mindst på baggrund af en drøftelse med de nordiske justitsministre – erkende, at det på nuværende tidspunkt desværre ikke synes muligt at nå en sådan større retsenhed.

Juridisk udvalg kan stærkt anbefale, at mulighederne for at effektivisere politiets og toldvæsenets bekæmpelse af narkotikaforbrydelser øges, og at samarbejdet mellem de nordiske landes politi- og toldmyndigheder om forebyggelse og opklaring udbygges bl.a. gennem fælles udnyttelse af personale og tekniske hjælpemidler.

Juridisk udvalg vil ikke afvise, at indførelse af passtempling i forbindelse med ind- og udrejse til og fra det nordiske område sammen med andre forholdsregler kan være et betydningsfuldt middel i bekæmpelsen af narkotikaforbrydelser. Efter de foreliggende oplysninger om antallet af rejsende, som skulle omfattes af en øget paskontrol, er det imidlertid juridisk udvalgs vurdering, at den nødvendige personaleudvidelse til gennemførelse heraf vil være af et sådant omfang, at udgifterne hertil ikke kan forventes at stå i et rimeligt forhold til, hvad der kan opnås ved at anvende de samme eller færre ressourcer på andre områder.

København, den 26. november 1981

K. B. Andersen

Formand

Det nordiske Narkotikakontaktmandsorganet:

Kontaktmandsorganet er alvorligt bekymret for den nuværende narkotikamisbrugssituation i norden og stærkt interesseret i at medvirke i bekæmpelsen af dette misbrug.

Narkotikamisbrug er et internationalt fænomen og kan ikke bekæmpes i det enkelte land alene. Kontaktmandsorganet ser derfor positivt på forslaget om vedtagelse af foranstaltninger, som skal muliggøre en effektivere nordisk indsats både i form af et mere intensivt nordisk samarbejde og fælles nordiske foranstaltninger på kontrolområdet. Det skal dog i denne forbindelse betones, at stofmisbruget varierer i de enkelte nordiske lande, og at de midler, som kan og/bør tages i brug både i de enkelte lande og på fælles nordisk basis må udformes bl.a. under hensyn til disse forskelligheder.

Med hensyn til de konkret anbefalede foranstaltninger i medlemsforslaget, bl.a. øgede ressourcer til toldvæsen og politi er det opfattelsen, at det er nødvendigt, at der gøres en øget og effektivere indsats (også) i disse sektorer, hvor det er væsentligt at lægge vægt ikke blot på den sædvanlige kontrolfunktion men også på et højere samarbejds- og informationsniveau.

Med hensyn til evt. genindførelse af stempling af pas må udgifterne hertil stå i rimeligt forhold til, hvad der kan opnås ved genindførelse af en sådan ordning. I Danmark vil ordningen til eks. betyde 30 mill. passtemplinger årligt.

København, den 29. september 1981

På Det nordiske Narkotikakon-
taktmandsorgans vegne

H. E. Knipschildt

Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning (NAD):

Bruket av narkotika har under de senaste 15–20 åren väckt mycken uppmärksamhet och oro. Bruket ökade snabbt under 1960-talets senare hälft och 1970-talets första år – en tid då också alkoholkonsumtionen steg kraftigt. Ökningstakten tycks därefter ha dämpats – detta gäller både olika slag av narkotika och olika slag av bruk/missbruk. Det s. k. tunga, i huvudsak intravenösa missbruket av narkotika har speciellt studerats i Sverige i Utredningen om narkotikamissbrukets omfattning (Ds S 1980: 5 och 1980: 11) som bekräftar ovanstående allmänna tendenser samtidigt som utredningen pekat på en större regional spridning av narkotikamissbruket och att alkoholbruket som regel ingår i den "tunga" missbruksbilden. Såsom medlemsförslaget påpekar finns det dock avsevärda skillnader mellan de nordiska länderna beträffande narkotikans utbredning.

UNO's kartläggningar (Ds S 1981: 11) visar vidare, att andelen 16-åriga skolelever som någon gång prövat på narkotika har minskat under 1970-talet. En liknande nedgång har konstaterats i Norge. Under de allra senaste åren tycks emellertid en uppgång åter ha inträffat och det gäller kanske främst bruket av cannabis. Det som emellertid i medlemsförslaget sägs om att bruket skulle sprida sig till allt yngre åldrar stöds däremot inte av UNO's data liksom ej heller av uppgifter från de övriga nordiska länderna.

Uppgifterna om en aktuell ökning av cannabisbruket är naturligtvis ägnade att väcka oro. I informationen om cannabis är det väsentligt att brukets risker och skadeverkningar beskrivs. Det är dock samtidigt lika viktigt, att informationen inte upptar sådant som saknar vetenskapligt stöd. Ett exempel på detta är vad som i medlemsförslaget sägs om effekterna av cannabis på arvsmassan. Det föreligger inget hållbart forskningsmässigt stöd för denna uppgift.

Såsom i medlemsförslaget framförs har straffsätserna för narkotikabrott i Norden i stort sett varit desamma (numera har Norge höjt straffmaximum) och de har under 1960- och 1970-talen inneburit allt hårdare straff-

satser för hantering med ett växande antal preparat. Även om rättstillämpningen varierat mellan de nordiska länderna och hängt samman med bl. a. rättspraxis i övrigt, torde dock omnämmandet av Holland i ett dylikt sammanhang vara något vilseledande. Inget nordiskt land har såsom Holland i FN's narkotikakommission uppmanats att följa de internationella narkotikakonventionernas bestämmelser.

I medlemsförslaget efterlyses samlade nordiska åtgärder mot narkotikamissbruket. Nämnden förenar sig om dessa önskemål samtidigt som den önskar poängtera, att skillnaderna mellan länderna ifråga om narkotikabrukets omfattning/karaktär och de samhälleliga åtgärder som vidtagits mot detta sätter gränser för de gemensamma nordiska insatserna. I strävandena att finna en mer enhetlig nordisk strategi mot narkotikaproblemet ser NAD det också som önskvärt att ett sådant intensifierat nordiskt samarbete berör flera frågor än de som tagits upp i medlemsförslaget. Även andra aspekter på narkotikafrågorna än de kontrollpolitiska bör sålunda uppmärksammas i detta sammanhang.

NAD ordnade i våras tillsammans med den tidigare nämnda svenska utredningen om narkotikamissbrukets omfattning en diskussion om hur man kan följa narkotikabrukets utveckling. Man konstaterade att det naturligtvis är synnerligen viktigt för myndigheter att ständigt kunna följa detta. Man framhävde i detta betydelsen av utvecklandet av relativt enkla system i de enskilda länderna enligt vilka uppfattningar om narkotikasituationen och dess förändringar snabbt kan kanaliseras mellan olika myndigheter. Informationssystemen kan t. ex. bestå av regelbundet återkommande möten mellan ansvariga från olika sektorer och delar av landet. NAD vill i detta sammanhang understryka det väsentliga i att sådana system för informationsbyte utvecklas.

Helsingfors den 30 september 1981

Kjetil Bruun
Ordförande

Pia Rosenqvist
Forskningssekreterare

Nordisk samarbetsråd for kriminologi:

Narkotikaproblemet er alvorlig og kampen mot det er viktig. "Medlemsförslaget" synes imidlertid å være noe for enkelt i sitt grunnsyn på narkotikaproblemets utvikling og på de løsningsmetoder som kan tas i bruk, til at det kan tjene som et grunnlag for "en gemensam syn på dessa frågor".

Å gjøre alkoholmisbruket til et mindre alvorlig sosial problem i Norden enn narkotikamisbruket er i seg selv tvilsomt. Alkohol er stadig vårt

største problem blant rusmidlene. Det kan også være tvilsomt om det er riktig å si at myndighetene til å begynne med hadde en "liberal innstilling till lättare narkotika" og inntok "en liberal och tolerant hållning till ungdomens nya vanor".

Allerede i 1967 var avskrekking det vesentligste argument ved behandlingen av narkotikasaker i Norge. I *Rettstidende* (1967, s. 130 flg.) omtales f. eks. en dom der en 23 år gammel amerikansk student fikk 7 måneders ubetinget fengsel for innførsel av 700 gram cannabis. Det var ingen omsetning og hadde et uprofesjonelt preg. Domsgrunnene sier bl. a.: "Forbudene og straffetruelene mot innførsel og mot uhjemlet besittelse av de giftstoffer det gjelder – marihuana og hasjis – er et ledd i kampen mot misbruket og bygger også på at disse stoffene er farlige. Det er da av almenpreventive grunner nødvendig å fastslå klart og bestemt av det må reageres strengt mot overtredelse av forbudene". Norske helsemyndigheter med daværende helsedirektør Karl Evang i spissen gikk i både skrift og tale mot enhver form for sosial akseptering av cannabisstoffer. Den svenske psykiateren Nils Bejerot påvirket også dengang debatten med sin restriktive smitteteori.

Et restriktivt syn på misbruket kan i seg selv innenfor vanlige anerkjente behandlingsprinsipper inneholde en liberal holdning til misbrukeren. En framheving av liberalismen som årsaksforklaring tilsidesetter imidlertid psykologiske og sosiale årsaker til misbruk. Narkotikaproblemet er (som alkoholproblemet) et flerdimensjonalt problem såvel når man ser på den enkelte misbruker, som når man søker samfunnsmessige løsninger på problemet. En lang rekke kollektive og individuelle faktorer må trekkes inn om man skal forstå og bekjempe det.

De færreste narkomane er problemfrie uten stoff. De er hjelpetrengende såvel psykisk som sosialt. Mange av ungdommene er slike som uansett hadde belastet vårt helse- og sosialvesen. Nå har de narkotikaproblemet i tillegg.

En ensretting mot narkotika i seg selv, unnlater å ta opp de samfunnsmessige faktorer som kan være med å forklare utbredelsen av narkotikamisbruk. Dette er faktorer som krever planlegging og politiske løsninger. Helt stikkordsmessig kan her nevnes: urbanisering, ungdomsarbeidsløshet, press i skolen, dårlige bomiljøer og vanskelige hjemmeforhold. En offensiv forebygging må rette seg mot de forhold i samfunnet som gjør at ungdommer faller utenfor. Vi synes at forslaget i alt for liten utstrekning fester oppmerksomheten ved dette.

Kontrolltiltak kan bare bli en liten del av løsningen. Strafferammen for narkotikalovbrudd er nå så høy at det er ytterst tvilsomt om en ytterligere heving vil ha noen almenpreventiv effekt. Den negative individualpreventive effekten ved lange fengselsopphold er imidlertid betydelig. Stempelingseffekten, misbrukeridentiteten og prisoniseringen vil bl. a. virke negativt på tilbakefallet. Det har (i Norge) vist seg vanskelig å skille de som

selger for å finansiere eget misbruk og de rene profitører. Dette har resultert i at den altoverveiende del av dem som blir dømt etter den såkalte proffparagrafen (Str.1. § 162) selv er narkomane, (jfr. direktør Kåre Bødal, Stoffmisbruk nr. 5 1981).

En styrket innsats for å bekjempe narkotika-innførselen og en hevet oppdagelsesrisiko skulle ha større effekt. Vi tenker da spesielt på en styrking av grense- og tollmyndighetene.

Viktigst synes imidlertid hjelpe- og behandlingsapparatet som kan være med å styrke og bygge opp alternative miljøer. Hjelpe- og behandlingsapparatet er dårlig utbygd (i det minste i Norge). Det har i tillegg små ressurser som utelukker raske intervensjoner og har som regel ikke noe reelt tilbud å komme med hverken til de hardest eller til de lettere belastede klientgruppene. En opptrapping av dette felt synes klart å være presserende.

Oslo, 3. september 1981

Nils Christie

Formann

Sturla Falck

Adm. leder

Nordiska polisförbundet:

— — — vill vi tillstyrka genomförandet av samtliga punkter i förslaget. Vi vill emellertid rikta uppmärksamheten på att narkotikabekämpningen inte kan bli effektiv endast genom ökade polismässiga insatser. En rad andra samhällsfunktioner såsom hälso- och sjukvården samt socialvårdssektorn måste aktivt engageras i verksamheten. Det skulle således vara felaktigt att vänta sig särskilda resultat som följd av exempelvis utvidgad gränskontroll, om inte också andra led i samhällsfunktionen samtidigt skärper sina insatser.

Stockholm den 27 september 1981

Nordiska polisförbundet

Birger Hjert

Ordförande

Sture Wendin

Sekreterare

Nordiska tullmannaunionen (NTO):

NTO vill uttala sin tillfredsställelse över att de nordiska ländernas politiker på detta sätt uppmärksammar tullens möjligheter att göra insatser i narkotikabekämpningen.

NTO ställer sig bakom förslaget och understryker vikten av en positiv behandling av Nordiska rådet (*se Bihang*).

Reykjavík den 22 september 1981

Ólafur A. Jónsson
Sekreterare

BIHANG

Uttalande angående effektivare insatser mot narkotikamissbruket

NTO har vid ordinarie möte i Reykjavík den 28–30 august 1981 bl. a. diskuterat effekterna av de av statsmakterna beslutade nedskärningarna av den offentliga sektorn. I anledning härav gör NTO följande uttalande:

Resursminskningarna kommer på olika sätt att inverka kvalitativt på tullens möjligheter att utöva sin verksamhet. Detta förhållande är ägnat att oro alla nordiska länder. Den reguljära verksamheten tillsammans med den allt svårare narkotikasituationen och den snabbt växande ekonomiska brottsligheten ställer krav på gemensamma insatser, samverkan och ambitioner. NTO ser det därför som ytterst angeläget att konsekvenserna av nedskärningarna diskuteras och följs upp.

NTO hemställer att NTR uppmärksammar och påtalar de konsekvenser som resursminskningarna kan komma att innebära för det gemensamma nordiska tullsamarbetet.

Härvid bör även uppmärksammas nödvändigheten av en gemensam nordisk policy i tullverksamheten.

Ólafur A. Jónsson
Sekreterare

Danmark

Indenrigsministeriet:

— — — Desuden blev socialministeriet, justitsministeriet og tolkdepartementet anmodet om at fremkomme med deres bemærkninger igennem indenrigsministeriet.

I denne anledning kan det meddeles, at *justitsministeriet* har udtalt følgende:

Justitsministeriet følger nøje udviklingen i narkotikamisbruget og -kriminaliteten og overvejer løbende initiativer, der kan styrke retsvæsenets indsats over for narkotikaproblemerne. Det kan i den forbindelse nævnes, at justitsministeriet den 3. juni 1981 har opnået bevillingsmæssig hjemmel til en såvel personalemæssig som udstyrmæssig styrkelse af politiet. Der er herved tilvejebragt grundlag for en intensivning af den politimæssige indsats mod narkotikahandelen og den heraf følgende kriminalitet.

En effektiv bekæmpelse af narkotikamisbruget må efter justitsministeriets opfattelse endvidere forudsætte et tæt samvirke mellem de nordiske lande. Justitsministeriet tillægger således det bestående nordiske samarbejde på narkotikaområdet stor betydning. En yderligere styrkelse af dette samarbejde forventes at blive resultatet af de forhandlinger, der for tiden føres på fællesnordisk plan om at udstationere polititjenestemænd til særligt udpegede eksport- og transitlande for narkotika.

Med hensyn til spørgsmålet om en mere ensartet praksis i sager om overtrædelse af lovgivningen om euforiserende stoffer kan det oplyses, at dette emne har været behandlet på et møde mellem de nordiske justitsministre i juni måned 1981. Der var på mødet enighed om, at spørgsmålet om eventuelle justeringer burde drøftes mellem de nordiske rigsadvokater.

Justitsministeriet har indhentet en udtalelse fra rigspolitichefen vedrørende spørgsmålet om genindførsel af pasafstempling. I skrivelse af 19. august 1981 har rigspolitichefen udtalt, at pasafstempling efter hans mening ikke er noget egnet middel til en effektivisering af bekæmpelse af narkotikakriminaliteten. Danmark har over 30 millioner indrejser om året, hvoraf ca. halvdelen er danskere og andre nordiske statsborgere. Indrejsestatistikken er afskaffet, men seneste tilgængelige landsstatistik er for 1976 med ca. 32 millioner indrejste, hvoraf ca. 16 millioner er nordiske statsborgere, heraf 14 millioner danskere. En genindførelse af afstempling af nordiske statsborgeres pas ved indrejse i nordisk område vil derfor kræve store personalemæssige ressourcer og vil være til stor ulempe for den nordiske og internationale rejsetrafikafvikling. Det efterforskningsmæssige udbytte vil formentlig være ubetydeligt i forhold til omkostningerne og generne. Rigspolitichefen har i den forbindelse bemærket, at siderne med stempler kan fjernes, og at selve passet kan bortskaffes.

På den ovenfor anførte baggrund er det justitsministeriets opfattelse, at det næppe er hensigtsmæssigt at iværksætte en undersøgelse af mulighederne for at genindføre pasafstempling ved rejse mellem et af de nordiske lande og lande uden for Norden.

Tolddepartementet har afgivet følgende udtalelse under vedlæggelse af en bilag, som følger vedlagt til orientering:

Toldvæsenets kontrol med den illegale narkotikatrafik blev drøftet på et nyligt afholdt møde i Nordisk Toldadministrativt Råd.

Under drøftelserne i Rådet var der enighed om spørgsmålets store vigtighed og om nødvendigheden af, at der i toldvæsenet sættes de fornødne kræfter ind på bekæmpelsen af narkotikasmugleriet.

Til orientering vedlægges kopi af et af direktoratet for toldvæsenet udarbejdet notat, der blev fremlagt under drøftelserne i Nordisk Toldadministrativt Råd (se *Bihang*).

Indenrigsministeriet kan udtale:

Som det har været nævnt i forbindelse med udtalelser til tidligere stillede medlemsforslag til Nordisk Råd om en øget indsats på narkotikamisbrugsområdet, er der store forskelle i de nordiske landes kultur og traditioner. Ligesom misbrugets art og størrelse varierer i de enkelte nordiske lande. De midler, der tages i brug for at bekæmpe stofmisbruget på nordisk plan, må derfor udformes under hensyntagen til disse forskelligheder, og dette gælder også den foreslåede harmonisering af lovregler og retspraksis.

Med hensyn til medlemsforslagets øvrige konkrete anbefalinger ser man positivt på forslaget om øgede midler til politi og toldvæsen, medens det er opfattelsen, at det er tvivlsomt, om en eventuel genindførelse af stempeling af pas ved rejse til uden-nordiske lande har nogen større effekt. Udgifterne hertil måtte i givet fald stå i rimeligt forhold til, hvad der eventuelt ville kunne opnås ved genindførelse af ordningen.

Socialministeriet har meddelt, at forslaget ikke giver anledning til bemærkninger.

København, den 3. november 1981

P. m. v.

E. b.

Ebba Lund

BIHANG

Direktoratet for Toldvæsenet:

Bekæmpelse af narkotikasmugleriet

Udviklingen i smugleriet af narkotika har i de senere år været præget af en kraftig stigning både i antal og i indsmuglede mængder, hvilket stort set svarer til den internationalt kendte udvikling.

Toldvæsenets kontrolresultater for samme tidsrum afspejler tydeligt den samme udvikling. Resultaterne for perioden 1 oktober 1978–20 september 1980 fremgår af nedenstående oversigt:

		1978	1979	1980
Rapporter	antal	45	90	84
Heroin	kg	3,9	8,9	1,8
Hash	kg	492,0	634,5	688,9
Hasholie	kg	0,25	–	–
Rå-opium	kg	2,3	–	–
Kokain	g	–	–	10
Amfetamin	kg	–	–	5,0
Marihuana	kg	–	–	120,4

+1–30: sess A 616/s Suppl.

Den nævnte udvikling ser ud til at fortsætte, og der er således i tidsrummet 1 oktober 1980–30 juni 1981 opnået følgende kontrolresultater:

Rapporter	antal	118
Heroin	kg	1,4
Hash	kg	655,9
Hasholie	kg	3,3
Rå-opium	kg	12,8
Kokain	g	841
Amfetamin	kg	1,2
Marihuana	kg	0,2
Morfín	g	26
Valiumpiller	stk	155

Med henblik på at imødegå den hastige udvikling i narkotikasmugleriet søger toldvæsenet til stadighed efter forbedrede smugleribekæmpelsesmetoder. I de senere år er der således opnået gode resultater ved forøget indsættelse af såkaldte sponcheck hold mod udvalgte trafik kategorier.

På visse tjenestesteder er der desuden formeret særlige kontrolhold, som er tillagt specielle opgaver i forbindelse med bekæmpelsen af narkotikasmugleriet bl. a. observation af rejsende indtil disse når frem til toldkontrollen. Sådanne observationer af rejsendes atypiske adfærd har i mange tilfælde medført afsløring af betydelige mængder narkotika.

Herudover er anvendelsen af narkohunde-tjenesten intensiveret med betydelig stigning i kontrolresultaterne til følge.

En meget væsentlig forudsætning for en effektiv bekæmpelse af narkotikasmugleriet i Danmark er, at politiet og toldvæsenet arbejder nært sammen. Fra toldvæsenets side tilstræbes derfor, at informationsudvekslingen på dette område til stadighed udbygges.

Som noget nyt i samarbejdet mellem politi og toldvæsen har en repræsentant for toldvæsenet på politiets interne kurser holdt foredrag om toldvæsenets virksomhed og arbejdsmetoder med henblik på at skabe bedre forståelse institutionerne imellem.

På det internationale plan lægges der stor vægt på samarbejde med de lande, der har tilsluttet sig Toldsamarbejdsrådet (CCC) samt med medlemslandene i EF. Såvel i CCC-regi som indenfor EF er der vedtaget konventioner om udveksling af oplysninger samt om gensidig bistand i bekæmpelsen af bl. a. narkotikasmugleriet. Erfaringerne har vist, at netop dette internationale samarbejde mellem toldefterforskningsafdelingerne er et yderst effektivt instrument i smugleribekæmpelsen.

Et led i intensiveringen af samarbejdet er den nye nordiske toldaftale, som sammen med førnævnte konventioner danner et godt formelt grundlag for spontan underretning imellem toldmyndighederne om formodede smugleriaktiviteter og som giver regler om gensidig bistand i sager vedrø-

rende overtrædelse af toldlovgivningen i bredeste forstand. Fra dansk side stilles der store forventninger til denne aftale.

Finland

Justitieministeriet:

I Finland är användningen av narkotika och narkotikabrottsligheten klart mindre än t. ex. i Danmark och Sverige. I Finland döms ungefär femhundra personer årligen för narkotikabrott. Ungefär hälften av dessa straffas enbart för användning av narkotika eller för innehav med tanke på egen användning. Antalet personer dömda för narkotikabrott har hållit sig nästan oförändrat sedan år 1972, då den gällande narkotikalagen trädde i kraft i Finland. Medelåldern för de dömda har stigit. Detta tyder på, att en stor del av de finska narkomanerna började använda narkotika i början av 1970-talet, då narkotikavågen var som störst i Finland.

De centralaste orsakerna till att narkotikaproblemet i Finland har hållit sig ganska obetydligt jämfört med de övriga nordiska länderna är troligen följande:

1. Den finska utlänningspolitiken har varit restriktiv. Av denna orsak har i landet inte bildats några anmärkningsvärda grupper av gästarbetare. Uppgifterna från de övriga nordiska länderna tyder på, att vissa gästarbetargrupper kunnat spela en betydande roll i narkotikakulturens utveckling.

2. Under narkotikalagens giltighetstid har i Finland även kontrollerats både användningen av cannabisprodukter och innehavet därav för eget bruk. Detta har betytt, att t. o. m. marknaderna för de lindrigare narkotika-produkterna förblivit små och att någon betydande narkotikakultur inte har utvecklats.

3. En sträng och repressiv narkotikapolitik har fördrivit en del av narkomanerna från landet. Tydligt återfinns en betydande del av Finlands narkotikaproblem i Sverige och Danmark. Den finska narkotikapolitiken har lyckats förhindra att de narkotiska ämnena skulle ha rotfästs som ett märkbart fenomen i samhället.

Ett intensivt nordiskt och i övrigt internationellt samarbete är nödvändigt för att förhindra narkotikabrottsligheten. För Finlands del vore det uppenbarligen önskvärt, att man i de olika nordiska länderna, med beaktande av den erfarenhet som i Finland befunnits vara positiv, kunde förhålla sig på ett mera enhetligt sätt till bestraffningen av innehav och användning av narkotiska ämnen. I Finland har det inte ansetts behövligt, att höja maximistrafpen för narkotikabrott eller överhuvud att skärpa nuvarande straffpraxis.

Vid de nordiska justitieministrarnas möte i juni i år behandlades frågor i

anslutning till enhetligheten i straffpraxis. Även i övrigt är det nordiska samarbetet i saken mycket mångsidigt (narkotikakontaktmannamöten, ett internt samarbete mellan de nordiska polis- och tullmyndigheterna samt ett samarbete mellan dem och utomstående länder samt organisationer, ett forskningssamarbete osv.).

Helsingfors den 27 oktober 1981

Antti Kivivuori
Avdelningschef

Hannu Takala
Lagstiftningsråd

Ministeriet för inrikesärendena

— — —får ministeriet för inrikesärendena vördsamt hänvisa till sitt här bifogade utlåtande till Nordiska rådet med anledning av ett annat medlemsförslag (*Sak A 579/s*)¹ och dessutom anföra följande:

I fråga om motiveringen till det aktuella medlemsförslaget (*A616/s*) konstaterar ministeriet för inrikesärendena att den i Finland gällande narkotikalagen överensstämmer med narkotikalagarna i de andra nordiska länderna när det gäller maximistrafen. Det straffmaximum om 10 år som är stadgat för grova narkotikabrott har här ansetts vara tillräckligt strängt under nuvarande förhållanden. På grund av att det är mycket lätt att färdas från ett nordiskt land till ett annat och då Norden därför utgör något av ett enhetligt marknadsföringsområde för utbudet på narkotika från andra länder, borde maximistrafen enligt ministeriets för inrikesärendena åsikt ändras samtidigt i alla de nordiska länderna.

Ministeriet omfattar också förslagens motivering till den del däri konstateras att polisen bör kunna ingripa mot allt olaga innehav av narkotika och påpekar, att enligt narkotikalagen i Finland användning och innehav av narkotika är straffbara handlingar. I Finland har de narkotiska ämnena inte heller indelats i olika kategorier på grund av sin farlighet, utan alla i lagen avsedda narkotika har ansetts såsom farliga.

I motiveringen understryks också betydelsen av samverkan mellan olika myndigheter, både på det nationella och det internationella planet. Med hänsyn till narkotikabrottslighetens internationella och organiserade karaktär är en samverkan av nämnda slag enligt ministeriets uppfattning nödvändig och bör effektivteras ytterligare.

I fråga om det avsnitt i medlemsförslaget som berör förenhetligande av rättstillämpningen anför ministeriet som sin uppfattning att en likformighet

¹ Se Supplement A 579/s till 29:e sess., s. 24.

inom rättstillämpningen i de olika länderna kan vara svår att åstadkomma, emedan narkotikasituationen är mycket olikartad i de berörda länderna. Särskilt svårt är det att förenhetliga straffpåföljderna i enskilda fall.

På tal om den del av medlemsförslaget som gäller ökning av tullens och polisens resurser anser ministeriet att tillräckliga resurser i enlighet med den rådande narkotikasituationen bör frigöras för narkotikakontroll och utredning av narkotikabrott samt att så goda arbetsbetingelser som möjligt bör säkerställas också i övrigt. Dessutom bör kontrollmyndigheternas funktion även i andra avseenden ges en sådan inriktning att narkotikabrottsligheten kan bekämpas effektivt.

I medlemsförslaget framförs också till prövning möjligheten att återinföra bruket att stämpla passen vid resor mellan de nordiska länderna och andra länder. I Finland stämplas pass, som tillhör medborgare i andra länder än de nordiska, vid resa över Nordens yttre gräns. Däremot stämplas inte finska eller andra nordiska medborgares pass. I praktiken återfinns i passen ankomst- och avresestämplat från stater utanför Mellaneuropa.

Om alla pass stämplades, kunde detta delvis bli till nytta vid klarläggandet av narkotikarutterna. Det har dock konstaterats att smugglare tämligen lätt, både på lagliga och på olagliga vägar, har kunnat komma över nya pass och då det skulle innebära mera arbete i samband med passkontrollen att stämpla samtliga pass, finner ministeriet för inrikesärendena det inte påkallat att i detta skede ändra praxis i fråga om stämplandet av pass. Såvida man emellertid i denna fråga vill åstadkomma ett enhetligt internationellt avtal, anser ministeriet att intet hinder föreligger för att alla pass stämplas.

Helsingfors den 30 september 1981

Erkki J. Korhonen
Polisöverdirektör

Matti Bäckman
Överinspektör

Social- och hälsovårdsministeriet ¹:

Social- och hälsovårdsministeriet konstaterar först och främst, att narkotikabruket och medicinbruket med avsikt att bli berusad åtminstone jämfört med brukningen av alkoholdrycker är jämförelsevis obetydligt i Finland. Fastän man inte kan skönja tecken på kraftig ökning i det nämnda

¹ Yttrandet översatt från finska.

missbruket i Finland finner social- och hälsovårdsministeriet det viktigt att effektivisera förebyggandet av bruket av narkotika och andra rusmedel. Åtgärder för att förebygga narkotikabruket bör enligt ministeriets uppfattning utvecklas vid sidan om åtgärder för att förebygga alkoholbruket och missbruket av mediciner. Social- och hälsovårdsministeriet anser att det behövs en harmonisering av rättstillämpning inom detta område. Under de senaste åren har man kunnat skönja mellan olika nordiska länder skillnader i rättstillämpningen angående narkotikabrottsligheten. Speciell uppmärksamhet måste man fästa vid förebyggandet av den omfattande organiserade narkotikabrottsligheten.

Enligt medlemsförslaget borde resurserna ökas för tullen och polisen. Social- och hälsovårdsministeriet finner det viktigt att utreda behovet att öka tullens och polisens resurser för att bekämpa narkotikabruket.

Enligt förslaget borde man återinföra stämpling i passhandlingar vid resa mellan nordiskt och utomnordiskt land. Social- och hälsovårdsministeriet anser att man noggrant borde utreda följderna och kostnaderna av ett sådant system och likaså nyttan av det föreslagna nya systemet.

Social- och hälsovårdsministeriet finner det viktigt att utveckla också samnordiska alkohol- och rusmedelspolitiska medel vid strävan att bekämpa rusmedelsbruket. Som nordiska samarbetsorgan inom rusmedelsområdet verkar bl.a. Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning (NAD), Nordiska läkemedelsnämnden och Nordiska kontaktorganet för rusmedelsfrågor.

Nämnden för alkohol- och drogforskning tillsattes år 1978. Den har fyra slags uppgifter. Nämnden bör:

- främja och utveckla nordiska tvärvetenskapliga kontakter inom alkohol- och drogforskningen,
- verka som initiativtagare och planeringsorgan med syfte att åstadkomma sådana samnordiska forskningsprojekt, som belyser viktiga alkohol- och drogpolitiska frågor,
- främja nordiskt informations- och dokumentationssamarbete, och
- anordna nordiska forskarmöten samt främja forskarutbildning och -utbyte.

Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning har till uppgift att verka för harmonisering av lagstiftningen och den administrativa praxisen inom läkemedelsområdet i Norden samt verka som ett rådgivande organ för hälsovårdsmyndigheterna i olika länder. Läkemedelsnämnden har verkat sedan 1975.

Nordiska kontaktorganet för rusmedelsfrågor, som inrättades år 1970 på åtgärd av de nordiska justitieministrarna, är ett samarbetsorgan med fri form, som sammankallas ett par gånger om året. Vid kontaktorganets möten behandlas aktuella frågor om narkotikaproblem med tanke både på prevention, kontrollpolitik och narkotikavård.

Enligt social- och hälsovårdsministeriets uppfattning borde man utreda de olika organs ställning och uppgifter som är verksamma inom narkotikaområdet samt i deras arbete sträva till så god samordning som möjligt i synnerhet med hänsyn till vikten av preventiva åtgärder.

De i medlemsförslaget framförda medlen förblir begränsade eftersom de inskränker sig nästan enbart till kontrollpolitiken. Social- och hälsovårdsministeriet understryker därför att man dessutom borde poängtera utvecklandet av förebyggande åtgärder och vårdssystem. Ministeriet anser att planeringen av åtgärder som möjligen förutsätts i det väckta medlemsförslaget borde anförtros ett lämpligt organ sedan utredningen och bedömningen av den nuvarande organisationen för samarbetet inom området har utförts.

I detta sammanhang hänvisar social- och hälsovårdsministeriet också till ett nordisk socialministermöte om narkotikafrågor som redan planeras och som hålles i januari 1982 i Sverige. Mötet har för avsikt att behandla nordiska åtgärder för att begränsa tillgången till narkotika, åtgärder för att minska efterfrågan på narkotika samt internationella åtgärder för att dämpa narkotikabruket.

Helsingfors den 28 september 1981

Katri-Helena Eskelinen

Minister

Karl Johan Krokfors

Sekreterare för internationella ärenden

Tullstyrelsen:

Nordiska rådet har begärt att Nordiska tulladministrativa rådet, NTR, med anledning av medlemsförslag A 616/s skall inkomma med ett utlåtande. På sitt möte i Reykjavík 1–3.9.1981 beslöt NTR dock att inte inkomma med ett gemensamt utlåtande utan att tullstyrelserna avger sina utlåtanden direkt till Nordiska rådet. Med anledning av detta framför tullstyrelsen följande.

I medlemsförslaget framhålls det att åtgärder med vilka narkotikamissbruket effektivare kunde bekämpas i Norden är bl. a. åstadkommande av en enhetlig rättspraxis, ökade resurser för tull- och polismyndigheterna samt införande av stämpling av pass inom passagerartrafiken mellan de nordiska länderna och övriga länder.

Narkotikamissbruket i Finland är beroende av smuggling. Detta gäller såväl traditionella som psykotropiska narkotika. Narkotikasmugglingen har inte uppvisat några större förändringar under de senaste åren trots att en viss ökning av smugglingen har kunnat konstateras under den allra

senaste tiden. De s. k. hårda gifterna har blivit allt allmännare på såväl den europeiska som den nordiska illegala narkotikamarknaden. Detta innebär att kampen mot narkotikasmugglingen ställs inför nya utmaningar och allt större krav.

Bekämpningen av narkotikasmugglingen och utvecklingen av bekämpningsmetoderna beaktades då tullverkets organisation ändrades i början av 1970-talet. Handläggning av ärenden i anslutning till smuggling koncentrerades till tullstyrelsens övervakningsbyrå. Enheterna inom tullverkets fältorganisation kan vid behov förstärkas. För närvarande har tullverket tillgång till 24 narkotikahundar. Tullstyrelsen har i budgetförslag och 5-årsplaner tillgodosett de behov bekämpningen av narkotikasmugglingen har. Inom bekämpningen av narkotikasmugglingen intar samarbetet mellan polis, tull och gränsbevakning en central plats. Detta samarbete utvecklas kontinuerligt inom ramen för en särskild PTG-verksamhet.

I kampen mot den illegala hanteringen av narkotika har straffpraxisen en stor roll. Praktiken har visat att narkotikasmugglarna till bas för sin verksamhet gärna väljer ett sådant land som tillämpar lindriga straff. Om samtliga nordiska länder hade liknande straffpraxis och samma maximistraff skulle detta i hög grad stöda andra åtgärder i anslutning till smuglingsbekämpningen.

Stämpling av pass har en viss betydelse eftersom stämplingen gör det enklare för myndigheterna att se var passets innehavare har rört sig. Inom den yrkesmässiga narkotikasmugglingen används dock metoder som gör det svårt för myndigheterna att på basen av passen dra några direkta slutsatser.

Med avseende å uppdagande och utredning av narkotikabrott är det även av betydelse att övervaknings- och undersökningsmyndigheterna i de nordiska länderna skulle ha likadana befogenheter.

Helsingfors den 28 september 1981

Jorma Uitto
Generaldirektör

Pauli Kekkonen
Tullråd

Ålands landskapsstyrelse:

Landskapsstyrelsen konstaterar att det mot bakgrund av det tilltagande narkotikamissbruket och -handeln även i de nordiska länderna och därmed sammanhängande sociala problem och kriminalitet är angeläget att vidta i medlemsförslaget anförda åtgärder. Landskapsstyrelsen önskar härvid un-

derstryka betydelsen av en kriminalisering av även sådant narkotikainnehav "som kan uppfattas som en missbrukares behov för eget bruk".

Mariehamn den 22 juli 1981

Folke Woivalin

Lantråd

Bengt Linde

Socialchef

Norge

Justis- og politidepartementet:

Justisdepartementet har hatt medlemsforslag til høring i *Sosialdepartementet*, *Finansdepartementet*, hos *Riksadvokaten* og *Oslo politikammer*.

På bakgrunn av disse høringsuttalelsene kan vi slå fast at Norden i dag må sees som et felles narkotikamarked, noe som nødvendiggjør en effektivisering og koordinering av de tiltak som planlegges og innføres for å bekjempe det stadig økende narkotikamisbruket. Det antas å ligge en ikke ubetydelig styrke i en slik effektivisert og koordinert innsats. Bare i løpet av det siste 1 1/2 år har det vært en bekymringsfull utvikling av narkotikamisbruk her i landet. Til tross for de tiltak myndighetene har iverksatt, har det ikke vært mulig å bremse og langt mindre stanse utviklingen. Det antas nå helt presserende å kunne øke innsatsen mot narkotikaproblemet betydelig. Et positivt resultat betinger også et handlingsprogram med langt mer restriktive tiltak enn hva en til nå har kunnet registrere. Det vil videre være nødvendig med en opprioritering av de forebyggende tiltak, herunder kontrolltiltak mot ulovlig innførsel og omsetning.

1. Tiltak for å styrke innsatsen mot narkotikamisbruket, bl. a. ved å øke ressursene til toll- og politivesen

Vi bør tilstrebe å gjøre Norden til et mindre attraktivt område å innføre narkotika til. Dette kan best skje ved en betydelig styrking av politiets og tollvesenets innsats slik at oppdagelsesrisikoen for denne type forbrytelser økes.

Et tilnærmet integrert nordisk samarbeid innenfor narkotikabekjempelsen, er en nødvendig forutsetning for et godt resultat. Det bør derfor skje en oppfølging av det samarbeid som allerede er innledet. Vi vil i den forbindelse peke på følgende punkter:

- felles radiosamband til bruk under operativ spaning.
- felles teletstyr for overføring av bilder direkte mellom de operative enheter.
- de enkelte lands laboratorieundersøkelser bør sammenholdes.
- utveksling av polititjenestemenn mellom de nordiske hovedstedene.

- felles tolketjeneste.
- felles opplæring av polititjenestemenn, bl. a. i forbindelse med bruk av de "utradisjonelle etterforskningsmetoder".
- samordning av de enkelte lands "Intelligence Units".

2. Gjeninnføre stempeling i pass ved reise mellom et nordisk land og land utenfor Norden

Under etterforskning av narkotikasaker er de siktedes pass av stor betydning for å kunne kartlegge deres reiseruter. I mange tilfeller vil en ut fra opplysninger i passet være i stand til å finne frem til aktuelle oppholdssteder. Med tanke på narkotikabekjempelse vil det derfor være av stor betydning å gjeninnføre stempeling i pass ved reiser mellom et nordisk land og land utenfor Norden. Et slikt forslag ble drøftet på siste møte i Nordisk utlendingsutvalg.

Fra norsk side ønsker man å opprettholde utreisekontrollen innen det nordiske passkontrollområde. Dette er også gjort for Norges vedkommende, selv om det som hovedregel ikke foretas stempeling av passet ved utreise når det gjelder ikke visumpliktige reisende. Sverige og Danmark har imidlertid opphevet utreisekontrollen og fremholder at det av kapasitetsmessige grunner er uaktuelt å gjeninnføre en slik kontroll. I denne situasjonen vil en ensidig norsk skjerping av utreisekontrollen være uten virkning.

For øvrig er det vær oppfatning at en generell styrking av fremmedkontrollen og en bedring av samarbeidet mellom narkotikapolitiet og fremmedkontrollen vil være tiltak som er relevant i forbindelse med bekjempelse av narkotikamisbruket. Av mulige tiltak ser vi betydningen av at muligheten for å drive såkalt indre fremmedkontroll blir forbedret. Vi tenker da på en opptrapping av observasjoner, spaning og etterforskning i miljøer hvor det ferdes mange utlendinger og et bedre samarbeid med tilsvarende grupper innen narkotikapolitiet. En bedre bemanning ved innreisekontrollen som gjør det mulig å bruke mer tid på kontrollen av den enkelte reisende, samt hyppigere stikkprøvekontroller på internordiske grensepasseringssteder anses også som relevante tiltak.

3. Heving av strammerammen for grove narkotikalovbrudd

"Hvor presserende det for tiden er for Norge å heve den øvre strafferamme for grove narkotikaforbrytelser, vil jeg ikke komme inn på i denne forbindelse da svarfristen er så vidt kort. Det vil kreve en del undersøkelser og nærmere dokumentasjon om man skal gi en begrunnet uttalelse om dette. Det vises for så vidt til den nylig foretatte økning av strafferammen fra 10 til 15 år (ved konkurrans inntil 20 år) som er den videste strafferamme i Norden. Jeg viser for så vidt til brev av 31. januar 1980 under pkt III side 4 (vedlegg 1)¹ hvor jeg har nevnt hvordan reglene er i

¹ Här ej tryckt

Danmark og Sverige. Å innføre en høyere felles strafferamme enn den som i dag gjelder i Norge, vil sannsynligvis by på visse vansker å få gjennomført, jfr. det som er anført om de svenske regler. Jeg har imidlertid for Norges vedkommende ingen prinsipielle betenkeligheter med at det arbeides videre med å få en felles høyere strafferamme enn den som i dag gjelder i Norge''.

4. *Samordne straffeutmålingen i de nordiske land*

Det er nå av stor betydning at vi i Norden tilstreber å komme fram til et tilnærmet likt *straffeutmålingsnivå* som minst bør være av den strenghet som praktiseres i Norge. Dette ble tatt opp under drøftelser i august d. å. mellom riksadvokatene i Danmark, Sverige og Norge. Særlig straffeutmålingsnivået i Danmark synes å ligge klart lavere enn i Norge og vel også lavere enn i Sverige. Dette spørsmål vil bli nærmere drøftet mellom alle riksadvokatene i Norden i et møte som er berammet til juni neste år i Stockholm.

At samme handling rent straffeutmålingsmessig vurderes så forskjellig, kan gi en rekke uheldige utslag. Nordmenn eller utenlandske borgere, som har til hensikt å innføre narkotika til Norge, vil risikere mindre straff hvis virksomheten utøves fra Danmark, enn om det opereres fra Norge. Det kan heller ikke utelukkes at den norske straffeutmålingspraksis vil la seg påvirke av den danske, spesielt i de sakskomplekser hvor en del av de impliserte får sine forhold pådømt i Danmark, mens andre får sine forhold fremmet for norske domstoler.

Vi kjenner også til at norske misbrukere velger å oppholde seg i København på grunn av at risikoen for straff derved er mindre.

Etterhvert som tilgangen på ressurser er økt, har vi i Norge i større grad enn tidligere kunne aksjonere også mot småspredere/misbrukere, uten at innsatsen mot de som står bak de grovere narkotikaforbrytelser blir svekket. Det er ønskelig at samtlige nordiske land kan gå inn for en lignende felles håndhevelsespraksis og en ytterligere skjerping av denne.

Et problem for seg er hva man kan gjøre med misbrukere, som mer er sosiale kasus, og som ikke er så belastet at politiet og påtalemyndigheten når fram med straffereaksjoner og straffetiltak. At målet her må være et sterkt utvidet og koordinert samarbeid med helse- og sosialmyndighetene, er ganske klart. Dette vil kreve en opprustning av flere etater særlig på behandlingssiden, og vil føre til slike uttelling og vanskelige prioriteringer at det i høyeste grad må sies å være politiske spørsmål. Dette er problemstillinger vi i lengden ikke kan la ligge.

Riksadvokaten har tidligere både offentlig og i uttalelser i og utenfor politietaten fremholdt at det er nødvendig med en *tverrfaglig totalkamp* mot narkotikaondet. Noe av det tverrfaglige aspekt er nevnt foran. Med totalkamp mener han skjerpet håndhevelse på alle fronter også mot det som ofte blir benevnt mindre alvorlige forhold, og mot den såkalte unnskyldelige kontrollerte bruk av lettere (mildere) narkotiske stoffer.

Vedlagt følger kopi av Riksadvokatens brev av 27.3.1980 til Justisdepartementet (vedlegg 2)¹. I marginen på kopien har Riksadvokaten anført noe om utviklingen fram til i dag.

Oslo 30. september 1981

Etter fullmakt

H. Berger

Ekspedisjonssjef

J. Johansson

Byråsjef

Sverige

Rikspolisstyrelsen:

Rikspolisstyrelsen kan i allt väsentligt instämma i vad som anføres om narkotikamissbrukets negativa utveckling. I anslutning härtill är det angeläget att framhålla att narkotikamissbruk i vilken form det vara må måste ses med största allvar. En liberal syn på s.k. lättare narkotika, såsom hasch och marihuana, är inte godtagbar med hänsyn till skadeverkningarna. Samhället måste med bestämdhet bekämpa allt narkotikamissbruk om en fortsatt utbredning skall kunna undvikas.

Det är givetvis viktigt att man i de nordiska länderna har en enhetlig syn på narkotikafrågorna. Detta gäller i särskilt hög grad narkotikabrottens straffrättsliga bedömning; inte minst bedömningen av sådana brott som grundas enbart på innehav för egen användning. En skärpt syn på narkotikabrotten som på riksåklagarens rekommendation tillämpas i Sverige har lett till att antalet lagförda narkotikabrott nära nog tredubblats 1980. Ökningen gäller i hög grad de ringare brotten. Reaktionen mot dessa är betydelsefull från allmänpreventiv synpunkt, bl. a. inskräps därigenom att ett florerande öppet missbruk inte tolereras av samhället.

Hur effektiv narkotikabekämpningen kan bli är såsom anføres i förslaget beroende av vilka resurser polis och tull förfogar över för den verksamheten. För rikspolisstyrelsen är det angeläget att fastslå betydelsen av att dessa samhällsorgan har tillräckliga resurser för effektiv narkotikabekämpning.

I fråga om den grövre narkotikabrottsligheten krävs emellertid inte bara att de brottsbekämpande samhällsorganen har goda personella och materiella resurser samt en inom landet väl fungerande organisation. Väl utveck-

¹ Här ej tryckt

lade förbindelser med motsvarande organ i omvärlden är oundgängligen nödvändiga.

I Sverige har under senare delen av 1970-talet byggts upp en narkotikaorganisation baserad på en central enhet (rikskriminalsektionen) och ett antal regionala narkotikaenheter (länsrotlar). Organisationen fyller ett stort behov och fungerar väl. Vid sidan av denna har inrättats ett antal lokala enheter där behoven är särskilt stora. Narkotikaorganisationen har ett utvecklat och väl fungerande samarbete med framför allt åklagarmyndigheterna och tullen. På en del platser har avdelats särskilda narkotikaåklagare. Fortlöpande handlägger polis- och tullpersonal gemensamt utredningar av narkotikabrott av grövre beskaffenhet.

Det internationella samarbetet i narkotikabekämpningen har kommit att spela en allt större roll och är numera omfattande. För förmedlingen av de internationella kontakterna anlitas den internationella kriminalpolisorganisationen, Interpol. För att upprätthålla goda relationer och ett effektivt samarbete inom det internationella kriminalpolisarbetet är Interpol oundgänglig. Detta gäller inte minst hanteringen av komplexa rättsfrågor som inte sällan uppkommer till följd av olika nationell lagstiftning.

I detta sammanhang skall också framhållas rikspolisstyrelsens narkotikasambandsmän som är stationerade vid ambassaderna i ett antal länder som har särskild betydelse för den illegala narkotikatrafiken till Norden. Här kommer det nordiska samarbetet också in i bilden. För att tillgodose de nordiska ländernas behov av direkta kontakter med utländska myndigheter har rikspolisstyrelsen genom den svenska interpolbyrån sambandsmän placerade i Bangkok (Thailand) och Haag (Holland). Framställning har gjorts om att få placera en sambandsman i Ankara (Turkiet). Från Danmarks och Norges sida har motsvarande vidtagits eller planerats i fråga om Wiesbaden (Förbundsrepubliken Tyskland), London (England), Islamabad (Pakistan) och Sydamerika.

Vad gäller det nordiska narkotikasamarbetet i övrigt är det i likhet med samarbetet i annan kriminalpolisverksamhet baserat på direkta kontakter mellan ländernas lokala polismyndigheter. Denna samarbetsform är den enklast möjliga. Samarbetet fungerar bra. Behov av särskilda samsarbetsorgan för narkotikabekämpningen har inte gjort sig gällande. För det direkta narkotikasamarbetet med Danmark placerar rikspolisstyrelsen fr. o. m. oktober 1981 en sambandsman vid ambassaden i Köpenhamn.

Vad gäller förslaget om en samnordisk överenskommelse att stämpla passen vid passkontrollen vid resor till och från utomnordiska länder får framhållas följande. Eftersom tullen endast i begränsad omfattning ombesörjer passkontroll och då endast internordisk sådan, är det inte att räkna med att tullens möjligheter att ingripa mot narkotikasmuggling blir bättre i fall stämplingstvång införs. I övrigt ger erfarenheterna hitintills inte belägg för att uppgifter i passhandlingar haft någon framträdande roll i narkotikaspaningen. I utredningsarbetet i narkotikaärenden liksom vid frågor om

frihetsberövanden vid misstanke om narkotikabrott har dock uppgifter i passhandlingar varit av betydelse när det gäller upplysningar om platser, tider, resefrekvens etc.

Uppgifter i passhandlingar kan således vid vissa tillfällen ha betydelse i narkotikautredningar. Däremot måste man räkna med att det behövs andra och mera effektiva spaningsmetoder för att avslöja den organiserade och mycket förslagna verksamhet som den internationella narkotikabrottsligheten utgör. Mot en sådan bakgrund är det enligt rikspolisstyrelsens mening inte motiverat att införa det föreslagna stämplingstvånget, som för Sveriges vidkommande skulle innebära återinförande av utresekontrollen och stämpling av nordiska pass vid resa till och från utomnordiskt land. Om dessa åtgärder införs kommer ytterligare personal för passkontrollen att behövas.

Sammanfattningsvis anser rikspolisstyrelsen att en så enhetlig tillämpning av narkotikalagstiftningen som möjligt bör eftersträvas. För narkotikabekämpningen nödvändiga resurser måste prioriteras. I fråga om det internordiska polissamarbetet på narkotikasidan är styrelsen starkt inställd på att verka för en fortsatt positiv utveckling. Styrelsen avstyrker förslaget om återinförande av stämpling av pass.

Stockholm den 29 september 1981

Rikspolisstyrelsen

Lennart Printz

Olle Nilsson

Kriminalvårdsstyrelsen:

Styrelsen har den principiella uppfattningen att det är nödvändigt att de nordiska länderna intensifierar samarbetet mot narkotikabrottsligheten. Speciellt viktigt i detta arbete är att hindra att något eller några av de nordiska länderna blir inkörsport för narkotika. Av den anledningen anser styrelsen i likhet med förslagsställarna, att erforderliga resurser bör ställas till tullens eller gränspolisens förfogande. Styrelsen har, inte minst genom det kraftigt ökande antalet brott mot narkotikastrafflagarna, erfarit att en omfattande internationell kriminalitet utvecklats kring narkotikabrottsligheten. Styrelsen ser med stor oro på den utbredning som narkotikamissbruket fått i samhället och konstaterar också att många som tas in på kriminalvårdsanstalterna är missbrukare och att antalet intagna som avtjänar fängelsestraff för grova narkotikabrott ökar. Som ett led i kampen mot narkotikabrottsligheten anser styrelsen förslaget om återinförande av

stämpling i passhandlingar vid resa mellan nordiskt och utomnordiskt land vara motiverat.

När det gäller frågan om tillämpningen av narkotikalagstiftningen anför förslagsställarna att det förekommer betydande skillnader mellan de nordiska länderna. Särskilt skulle detta gälla frågan om innehav av narkotika för eget bruk. Styrelsen håller för troligt att det kan förekomma skillnader mellan de nordiska länderna i detta avseende men anser att det för närvarande saknas underlag för en saklig bedömning och föreslår därför att frågan utreds vidare förslagsvis av juridiska utskottet.

Beträffande påföljdens utformning anför förslagsställarna att sanktions-systemet måste verka avskräckande. Utan att närmare gå in på de olika åtgärder som vidtagits mot narkotikamissbruket inom de svenska fängelserna vill styrelsen erinra om att regeringen tillsatt en särskild utredningsman för att undersöka vissa frågor rörande permissioner från kriminalvårdsanstalter m m (Ju 1980: 03). I direktiven anges att utredningen har att uppmärksamma frågan om val av anstalt eller anstaltsavdelning för sådana intagna som har gjort sig skyldiga till grova narkotikabrott eller annan allvarlig brottslighet samt tillämpningen av bestämmelserna om brevgranskning, telefonsamtal och besök. Utredaren beräknas redovisa resultatet av sitt arbete under andra halvåret 1981.

Norrköping den 3 september 1981

Bo Martinsson

Lars Dahlsjö

Socialstyrelsen:

De förslag till insatser mot narkotikamissbruket, som rådsmedlemmarna väckt berör ej vård- eller behandlingsfrågor. Styrelsen saknar kunskap för en kritisk bedömning av förslaget och kan därför endast lämna allmänna synpunkter.

Enhetligare rättstillämpning och ökade resurser för tull- och polisväsendet anses allmänt som viktiga delar i kampen mot narkotikahandeln.

Passtämpling kan också tjäna till att försvåra narkotikahandeln. En aspekt som man i så fall bör överväga innan en överenskommelse träffas är om den "kolliderar" med målen för invadrarpolitiken i Sverige. De flesta resorna mellan Norden och länderna i Mindre Asien t. ex. företas sannolikt av invandrare bosatta i Norden, oavsett om de sysslar med narkotikahandel eller ej.

Stockholm den 14 september 1981

Sven-Olof Hedengren

Elisabeth Allgulander

Generallullstyrelsen:

Enhetligare rättstillämpning

Förslaget om harmonisering av rättstillämpningen är huvudsakligen inte en fråga som faller inom styrelsens område. Styrelsen anser det dock önskvärt att en harmonisering kommer till stånd. Om ett land har "generösare" bestämmelser än angränsande land om rapport- och åttelseftergift samt påföljd vid exempelvis innehav av små kvantiteter narkotika, återverkar detta helt naturligt på missbrukssituationen även i angränsande land genom att den större lättåtkomligheten även lockar till smuggling.

Ökade resurser för tullväsendet

Styrelsen har i olika sammanhang, bl. a. i anslagsframställningen för budgetåret 1982/83, påtalat det allvarliga läget i fråga om narkotikasmugglingen. Styrelsen finner det angeläget att den illegala narkotikahandlingen bekämpas på alla områden. Tullverkets gränskontroll utgör därvid ett väsentligt led i denna kamp. På grund av begränsade personalresurser är denna kontroll sedan länge gles, vilket lett till en allt sämre preventiv effekt. Beslutade och aviserade resursminskningar gör läget än allvarigare. Styrelsen tillstyrker därför medlemsförslaget i denna del.

Stämpling i passhandlingar

Ett återinförande av passtämpling vid Nordens yttergränser får enligt styrelsens uppfattning endast ett begränsat värde för narkotikabekämpningen. Det medför dessutom behov av ökade resurser för passkontrollmyndigheterna (såvitt gäller Sverige inom polisväsendet). Styrelsen ifrågasätter om inte större effekt uppnås genom att de myndigheter som har att bekämpa narkotikasmugglingen ges motsvarande ökning av resurserna. Av större intresse än stämpling i passen vid inresa till och utresa från Norden är i detta sammanhang stämpling från icke-nordiska länder, främst från narkotikaproducerande och "-exporterande" länder. Denna fråga löses dock inte genom föreliggande förslag. Man bör i sammanhanget även vara medveten om att – åtminstone vid grovre narkotikabrottslighet – förfälskade pass kommer till användning och att överföring av narkotika kan ske mellan flera kurirer för att dölja transportvägarna.

Stockholm den 28 september 1981

Generallullstyrelsen

Gunnar Lundh

Sigvard Falkenland

Riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare (RFHL):

Förslaget har en mångordighet och ytlighet i sin beskrivning av missbrukets uppkomst och utbredning. Men vi bortser från detta.

RFHL ser ingen anledning i dag att skärpa straffen. Problemen ligger inte i straffens längd utan i frågan om tillämpning av narkotikalagstiftningen samt olika kriminalpolitiska påföljders verkan. Det borde i ett medlemsförslag nämnas att det är speciellt Danmark som är ett problem när det gäller hållningen till den masspridda narkotikan: haschet. De nordiska regeringarna måste på alla sätt *tvunga* danska myndigheter till en annan hållning.

RFHL kan peka på Helsingör som är ett centrum för langningen kring Sundet. En stark folkopinion ledd av RFHL och Sundsgrupperna har lyckats få langarnästet Bodegan stängd efter flera års kamp. Bland dem som skyddade Bodegan fanns Helsingörs polismästare. Ett annat gigantiskt knarknäste finns i Christiania. Detta borde stängas direkt. Pekar inte Nordiska rådet ut Danmark så hycklar man bara.

När det sedan gäller tullen så instämmer vi i stort med förslaget. Gränskontrollerna borde skärpas både in och ut ur Norden men också mellan de nordiska länderna. I Sverige sker i dag en minskning av tullens resurser. Nordiska rådet borde protestera mot denna utveckling. Ty det är självklart lättare att försöka mota narkotikan vid gränserna än inne i landet. Det är väl troligt att obligatoriska stämplor i passen vore en väg att kunna studera olika personers förehavanden. Inte minst om någon gripes för smuggling så kan man se hur stor omfattning verksamheten haft tidigare.

I medlemsförslaget nämns att användandet av narkotika är kulturfrämmande. Det är riktigt och borde föranleda dem som skrev medlemsförslaget att fundera på en lagstiftning som angriper reklam och propaganda för narkotika. Vi har en popindustri, filmbolag och andra kommersiella intressen som vråker ut haschfilmer, Bob Marley, cannabissmycken, haschpipor, m.m. Kan man förbjuda alkoholreklam så borde man kunna få en lagstiftning även mot knarkreklam.

För övrigt så växer det folkliga motståndet mot drogerna. Detta är den effektivaste vägen att bekämpa drogerna. De många människornas kamp mot utslagning, mot isolering, mot vanvård och mot nerdrogning. I Sverige och Norge finns idag början till en massrörelse mot haschet. Slå-tillbaka-grupper bildas på många orter i Sverige och nu även i Norge. Nordiska rådet måste naturligtvis agera så att respektive regeringar ger stöd till detta arbete, inte minst ekonomiskt.

Slutligen är det ökade nordiska samarbetet på detta område mycket glädjande. Vi hoppas att alla de förslag som kommer fram kan komma ut till en bred debatt i Norden – för att stärka motståndet mot alla droger.

Stockholm den 1 oktober 1981

Åke Setreus
Förbundssekreterare

Riksförbundet Narkotikafritt samhälle (RNS):

RNS hälsar med tillfredsställelse att narkotikafrågan nu blir föremål för en samlad nordisk behandling. RNS instämmer i motionärernas uttalande att det måste bildas en enad front mot narkotikamissbruket i de nordiska länderna. Den alltmer tilltagande internationella narkotikabrottsligheten har gjort Norden till ett gemensamt verksamhetsområde för narkotikahandlingen där de tidigare nationella särdragen i fråga om problem och utveckling suddats ut allt mer.

Ett samlat nordiskt grepp inom narkotikaområdet är en nödvändighet för att bryta missbruksutvecklingen och tränga tillbaka den organiserade narkotikabrottsligheten. En enhetlig narkotikapolitik i Norden, i frågor som rör rättstillämpning och rättspraxis vid olika slag av narkotikabrott och direkta insatser inom olika samhällssektorer, kan få stor betydelse för att bringa narkotikautvecklingen under kontroll, minska missbruket och på sikt skapa ett narkotikafritt Norden.

Omvänt kan uraktlåtenhet från ett enskilt lands sida bidra till att sprida och öka missbruket i andra länder.

Narkotikapolitikens grunder

RNS anser att kampen mot narkotikamissbruket måste föras utifrån följande grunder:

1. Narkotikapolitikens målsättning skall vara att skapa ett narkotikafritt samhälle, dvs. ett samhälle fritt från icke-medicinsk användning av narkotika. Samhället kan inte acceptera något annat bruk av narkotika än vad som medicinskt kan motiveras. Varje annat bruk är missbruk och måste med kraft bekämpas. Kampen mot narkotikamissbruket får inte begränsas till att enbart minska dess förekomst, utan måste syfta till att eliminera missbruket. Ty narkotikamissbruket kan aldrig accepteras som en del av vår kultur.

2. Narkotikapolitikens målsättning måste för att kunna förverkligas bygga på en bred, upplyst och engagerad folklig opinion. I och med att narkotikamissbruket får en lång rad, ofta ödesdigra, följder för individ och anhöriga, för arbetsliv, sociala trygghetssystem, sjukvård, samhällsekonomi och för rättsskipning, så berör problemet oerhört många i våra nordiska länder. Därför måste många vara med och forma samhällets syn och åtgärder. Eftersom narkomani i huvudsak är ett socialt problem och rehabiliteringen en social process, skall en differentierad missbrukarvård handhas av socialvården i samarbete med folkrörelserna.

3. Narkotikapolitiken skall ha förebyggande inriktning. Samhället skall inte nöja sig med att i efterhand försöka ställa tillrätta och lindra de skador som narkotikamissbruket har vållat. Narkotikapolitiken skall i första hand förhindra att narkotikamissbruk över huvud taget uppkommer. Där miss-

bruk uppkommit skall politiken sikta på att skyndsamt förhindra vidare utbredning och skadeverkningar genom åtgärder vid tidigast möjliga tidpunkt och på lägsta erforderliga åtgärdsnivå.

I övrigt skall de så långt möjligt minska de totala skadeverkningar som missbruket åsamkar den enskilde och samhället.

När man diskuterar förebyggande åtgärder måste några viktiga aspekter tas i beaktande.

a) Genom de drogcenterade värderingarna och umgängesmonstren i vissa kretsar blir det sociala trycket att pröva narkotika mycket stort. Det sociala trycket att experimentera med narkotika bestäms bl. a. av medlets tillgänglighet, antalet aktiva missbrukare i miljön och graden av intimitet i umgänget med de redan etablerade missbrukargrupperna. Dessa missbruksmiljöer svarar för rekryteringen av nya missbrukare och för spridningen av missbruket. I sådana miljöer kan även helt "vanliga" ungdomar dras in i missbruksbeteendet.

b) Jämsides med trycket från omgivningen (exponeringen) har även den enskilda människans individuella mottaglighet stor betydelse för om hon/han skall dras in i missbruket. Mottagligheten bestäms bl. a. av hennes/hans personlighet, nyfikenhet, gruppåverkan, kunskaper, attityder, normer och andra individuella och sociala faktorer.

c) Många narkotikamissbrukare har även före missbruksdebuten levt under oordnade förhållanden. Deras bristande samhällsanpassning hotar genom missbruket att övergå i social invaliditet. Även i de fall då missbrukarna före debuten fungerat i samhället drivs de på grund av missbruket ut ur ordnade levnadsförhållanden. Samhällets arbete med att trygga arbete, bostad, studier osv. måste därför också ingå som led, även om det inte ensamt kan lösa missbruksituationen.

4. En differentierad missbrukarvård innebär att samhället måste ta ett aktivt ansvar för missbrukarna. Självklart skall missbrukaren som menar allvar med att upphöra med sitt missbruk få stöd. Men lika självklart skall samhället ta ansvar för dem som inte vill, orkar, eller kan, sluta med sitt missbruk. För dessa är kravet på behandlingsskyldighet inte bara motiverat av individuella och humanitära skäl, utan i lika hög grad av sociala och samhälleliga. Det nödvändiga, men långt ifrån tillräckliga, tvånget måste organisatoriskt infogas i ett system vars:

första uppgift är att förekomma narkotikamissbruk,

andra uppgift är att genom individuella åtgärder och övervakning söka tillrättaföra narkotikamissbrukaren med minsta tillräckliga åtgärder,

tredje uppgift är, att – där detta med sakkunskap och tålmod under trycket av tvångsåtgärder icke låter sig göra – ombesörja omhändertagande och genomföra en långsiktig och konstruktiv vård,

fjärde och sista uppgift är att efter vårdens genomförande övervaka och på allt sätt stödja den som skall acklimatisera sig till det produktiva livets villkor.

5. Vård- och behandlingsarbetet måste bedrivas utifrån insikten att för den enskilde missbrukaren leder missbruket förr eller senare till kroppsliga och psykiska skador, störda mellanmänskliga relationer samt social och kulturell passivisering och utarmning. Därför är det nödvändigt att tidiga samhällsinsatser sker för att förhindra att den enskilde individen utvecklar ett allvarligt beroende, samt för att om möjligt förhindra vidare spridning av missbruket och därmed etablerandet av en större kundkrets för den organiserade brottsligheten.

Missbruket leder så småningom till ett narkotikaberoende. Detta kännetecknas av ett starkt, ofta tvångsmässigt, begär efter medlets ruseffekter. Missbrukaren slår vakt om sitt missbruksbeteende och möjligheterna att tillfredsställa detta. Hon/han är beredd till långtgående uppoffringar och risker för att underhålla sin drogkonsumtion. Då missbrukaren som regel saknar vilja och förmåga att av egen kraft varaktigt avstå från rusupplevelsorna, krävs yttre åtgärder eller andra omständigheter, för att hon/han skall upphöra med sitt missbruk. I allmänhet blir samhällsinsatserna förr eller senare ofrånkomliga för att förhindra missbrukarens sociala invalidisering.

Det inlärdade beroendet är i princip livslångt. Det innebär att återfallsrisken är betydande även efter lång tids missbruksuppehåll. Men genom omfattande och långvarig social träning och fostran, kan även ancerade missbrukare förmås att offra drogeffekterna och ta ansvar för sin livsföring.

Behandlingsprogram som uteslutande bygger på missbrukarens s. k. frivilliga medverkan berör ofta bara komplikationerna till skadeverkningarna och medför därför inte genomgripande behandlingsresultat. Därför krävs i allmänhet samhällsåtgärder för att narkotikamissbrukaren skall medverka i långsiktiga och konstruktiva behandlingsprogram. Behandlingsskyldighet för narkotikamissbrukare måste regleras i särskild lagstiftning och enskilda beslut förhandsprövas av demokratiskt tillsatta nämnder. Och då varken beroendet eller missbruket i sig är någon psykisk sjukdom får därför icke-sinnessjuka (icke-psykotiska) missbrukare inte tvångsomhändertagas enligt någon psykiatrisk vårdlag.

Tongivande för behandlingsarbetet måste också vara insikten om att insatser som riktas enbart mot produktion eller distribution av narkotika har visat sig otillräckliga. Så länge det finns en omfattande marknad av aktiva narkotikamissbrukare i samhället på jakt efter missbruksmedlen, så länge kommer narkotikaprofitörerna, för de enorma vinsternas skull, att ta de risker som är förknippade med hanteringen. En framgångsrik narkotikapolitik måste därför förmå missbrukarna att sluta med sitt missbruk och upphöra med sin roll som kunder och medlöpare till narkotikasyndikaten och den organiserade brottsligheten.

6. Inget land har förmått tränga tillbaka utbrett missbruk utan att vidtaga omfattande generella och restriktiva åtgärder som minskar missbruksmed-

lens tillgänglighet. Men också gäller att huvuddelen av narkotikamissbrukarna i ett flertal länder har förmåtts upphöra med sitt missbruk uteslutande till följd av restriktiva narkotikapolitiska åtgärder. En konsekvent tillämpning av narkotikalagarna på alla nivåer måste tillämpas, för att eliminera den illegala narkotikahandlingen och förhindra vidare spridning av missbruket. En konsekvent restriktiv narkotikapolitik kräver också att varje enskilt fall av olaglig narkotikahandling beivras.

7. Narkotikapolitikens praktiska utformning måste baseras på omständigheten att narkotikamissbrukaren utgör det enda oersättliga ledet i den rikt förgrenade narkotikahandlingen och därmed basen för missbrukskulturen. Det narkotikapolitiska värdet av enskilda motåtgärder beror på om de ökar eller minskar missbrukarens möjligheter att fortsätta respektive upphöra med sitt missbruk.

RNS menar att de nordiska länderna i princip redan besitter nödvändiga förutsättningar och resurser för att kunna tränga tillbaka och eliminera narkotikaproblemet.

Åtgärdskrav

För att bringa narkotikaproblemet under kontroll har RNS i sitt narkotikapolitiska program fört fram krav på följande omedelbara åtgärder:

1. Åtgärdsplan för att tränga tillbaka narkotikamissbruket

Hittills vidtagna åtgärder har varit otillräckliga för att hejda narkotikautvecklingen i Norden. Därför måste regeringarna med det snaraste utarbeta en åtgärdsplan grundad på ovan angivna riktlinjer och med målsättningen att narkotikaproblemet skall kunna trängas tillbaka och elimineras under överskådlig tid. Planen skall omfatta ett brett program av åtgärder innefattande översyn av lagstiftning och rättspraxis samt riktlinjer för myndigheters, institutioners, grupper och enskildas insatser inom preventions-, behandlings- och upplysningsarbete. Planen skall ge anvisningar för fortlöpande utvärdering av effekter av vidtagna åtgärder.

2. Strikt och konsekvent narkotikakontroll

Att låta innehav eller t. o. m. överlåtelse av smärre mängder narkotika passera utan åtal eller ens åtgärd kan aldrig accepteras. All illegal befattning med narkotika måste beivras. Intagna på vårdinstitutioner, inklusive kriminalvårdsanstalter, måste underkastas olika former av kontroll för att säkerställa att de inte fortsätter sitt missbruk under behandlings- och påföljdstiden.

3. Illegal befattning med narkotika

All illegal befattning med narkotika skall i juridiskt hänseende betraktas som "narkotikabrott". Detta är en förutsättning för att samhället verkningfullt skall kunna ingripa mot gatulangningen och kunna anpassa på-

följden i det enskilda fallet med hänsyn till allmänpreventionen och kunna tvinga den enskilde missbrukaren ut ur missbruksmiljöerna.

4. Nya behandlings- och påföljdsformer för narkotikamissbrukare

Narkotikamissbrukare skall för sin vanligen omfattande kriminalitet kunna ådömas mer konstruktiva påföljder än böter, villkorlig dom, skyddstillsyn eller anstaltsvistelse. De bör kunna ådömas viss tids behandlings-skyldighet eller samhällstjänst med konstruktiva arbetsuppgifter eller ges möjlighet att få fängelsestraff omvandlat till fullgörande av godkänt behandlingsprogram med lång uppföljningstid. Olika länders erfarenheter inom detta område skall tillvaratas och utvecklas.

5. Behandlings-skyldighet för narkotikamissbrukare

Narkotikamissbrukare skall kunna åläggas behandlingsskyldighet. Social- och vårdlagstiftningen skall förändras så att lokala nämnder kan ålägga etablerade narkotikamissbrukare att genomgå sådana behandlingsprogram som kan förmå dem att upphöra med sitt missbruksbeteende och sin asociala livsföring. I behandlingsskyldigheten skall kunna ingå krav på missbrukaren att underkasta sig sociala uppföljnings- och kontrollprogram som säkerställer drogfrihet under behandlingstiden.

6. Individuella behandlings- och utbildningsprogram för narkotikamissbrukare

Social- och kriminalvård skall för varje narkotikamissbrukare som de kommer i kontakt med utarbeta ett individuellt behandlings- och utbildningsprogram. Programmet skall klargöra hur samhällets resurser skall användas för att förmå missbrukaren att lämna sitt missbruk, ta ansvar för sin livshållning och därigenom bli delaktig i en större social gemenskap.

7. Intensifierad narkotikaupplysning och opinionsbildning

Även om upplysning och undervisning om narkotikamissbruk som förebyggande åtgärder har begränsade effekter krävs de i ett fullständigt åtgärdssystem. Narkotikaupplysningen måste ges ett större djup och en bättre kvalitet än hittills. Upplysningsarbetet måste kopplas till en aktiv opinionsbildning. Denna skall syfta till att levandegöra bevekelsegrunderna för narkotikapolitiken och öka förståelsen för nödvändigheten av vidtagna åtgärder. Därigenom kan dessa verksamheter ge narkotikapolitiken den förankring i allmänhetens medvetande som är nödvändig för att den skall nå framgång.

Sammanfattning

Med stöd av det anförda menar RNS att en förutsättning för ett narkotikafritt Norden är att de nordiska länderna som första steg arbetar fram en gemensam och övergripande syn på narkotikaproblemet.

Det framlagda medlemsförslaget innehåller åtgärder som var för sig ger begränsade effekter.

Inledningen i medlemsförslaget, om rekommendation till Nordiska ministerrådet att vidta åtgärder för att möjliggöra ett effektivare bekämpande av narkotikamissbruket i de nordiska länderna, däribland enhetligare rättstillämpning, är bra och RNS stöder detta.

De övriga delförslagen fordrar mer förarbete och precisering innan de entydigt kan understödjas. De måste dessutom i så fall kopplas som led i den övergripande narkotikapolitiken där fler åtgärder samordnas efter en väl genomtänkt plan.

RNS är berett att mer i detalj redogöra för sin syn på narkotikaproblemet och utformningen av de enskilda åtgärderna.

Stockholm den 28 september 1981

Förbundsstyrelsen
Riksförbundet Narkotikafritt samhälle (RNS)
Enligt uppdrag

Ulrich Hermansson
Förbundssekreterare RNS

Medlemsförslag

om nordiska underleveranser

(Väckt av Petter Savola)

BILAGA I

Yttrandet över medlemsförslaget

Nordiska investeringsbanken:

Nordiska investeringsbanken har i sin verksamhet kunnat konstatera att underleverantörsverksamheten mellan företag från olika nordiska länder utgör en icke oväsentlig del av det nordiska industrisamarbetet. Banken har beviljat ett antal lån till företag där det nordiska intresset utgjorts av långsiktiga underleveransavtal med företag i ett annat nordiskt land.

Enligt bankens bedömning är en utbyggd underleverantörsverksamhet mellan de nordiska länderna närmast aktuell inom olika delar av verkstadsindustrin och mellan företag inom verkstadsindustrin och andra delar av industrin.

Den i medlemsförslaget gjorda bedömningen att underleverantörsverksamheten är av stor betydelse för den mindre och medelstora industrin sammanfaller med bankens erfarenhet. Långsiktiga underleveranskontrakt för mindre och medelstora företag utgör ofta ett motiv för expansiva investeringar och är därmed ofta tillväxtfrämjande för företaget och ökar därmed sysselsättningen inom industrin. En utvidgad nordisk underleverantörsverksamhet ligger därmed i linje med småföretagspolitiska och allmänna industripolitiska målsättningar i de olika nordiska länderna. En utredning om underleverantörsverksamheten kan även ses som en uppföljning av den nordiska småföretagsutredningen (*NU A 1979:22*).

I medlemsförslagens motivering nämns även arbetsfördelnings- och specialiseringsfördelarna av en underleverantörsverksamhet. Banken vill härvidlag peka på den diskussion som förts mellan de nordiska industriförbunden om det nordiska näringslivets komplementaritet och de möjligheter denna erbjuder.

Helsingfors den 21 augusti 1981

Nordiska investeringsbanken

Bert Lindström

Verkstadsindustrins internordiska samarbete (SKANMEK) och Nordiska underleverantörsbörsen för verkstadsindustrin:

Flertalet underleveranser sker inom verkstadsindustrin i de fyra nordiska länderna. Sedan många år tillbaka har en utveckling mot ett ökat inslag av underleveranser över gränserna ägt rum. Sin största betydelse har denna utveckling inom bilindustrin men även inom åtskilliga andra delar av verkstadsindustrin sker numera underleveranser över gränserna.

Ett väl utvecklat samarbete föreligger sedan många år tillbaka mellan verkstadsindustrins branschorganisationer i Danmark, Finland, Norge och Sverige. En sammanfattning av vad detta samarbete omfattar framgår i bifogade rapport.¹ I rapporten finns en kort redogörelse för vår behandling av underleverantörsfrågorna i det nordiska sammanhanget. Den nordiska underleverantörsbörsen har visat sig vara en praktisk väg för att vidareutveckla den nordiska underleverantörssamverkan. Beklagligtvis har Norge sedan något år upphört att medverka i börsen, men vi hoppas att denna fråga skall tas upp till förnyad prövning längre fram.

Frågan om uppläggning av börsen på data kommer att diskuteras vid ett sammanträde inom Skanmek vid slutet av året. Vi hoppas att finna lösningar som kan öka företagets utbyte av den nordiska börsen.

Slutligen vill vi framhålla att den handbok för underleverantörer som vi publicerade 1975 numera utnyttjas av både beställare och underleverantörer i de fyra länderna. En finsk version har utarbetats av vår finska systerorganisation. Vi tror att den gemensamma bas som beställare och underleverantörer i den nordiska verkstadsindustrin på detta sätt får tillgång till är ett viktigt bidrag till ett väl utvecklat underleveranssystem mellan våra länder.

Stockholm den 29 september 1981

Olle Björck

Nordens fackliga samorganisation, NFS:

Nordiska underleveranser kan vara av stort värde för särskilt mindre och medelstora företag. I nordiskt samarbete om industriella utvecklingsprojekt (inklusive projektexport) bör möjligheterna att främja nordiska underleveranser understrykas. Åtgärder för att undanröja hinder för, och insatser för att öka nordiska underleveranser ingår, enligt NFS' uppfattning, som viktiga delar i det nordiska industripolitiska samarbetet.

Behovet av en allmän kartläggning av nordiska underleveranser kan ifrågasättas. Omfattningen av och problem i samband med underleveran-

¹ Här ej tryckt.

ser har uppmärksammat i flera olika utredningar såväl nationellt som i det nordiska samarbetet. Det är i stället önskvärt att främja åtgärder som ökar de nordiska underleveranserna, och att dessa kan utgöra en del av ett utvecklat nordiskt industripolitiskt samarbete. Ur dessa synpunkter är de krav Nordiska rådet gav uttryck för vid rådssessionerna 1980 och 1981 om ökade insatser i det nordiska industripolitiska samarbetet av större betydelse såväl i allmänhet som i syfte att tillgodose intentionerna i medlemsförslaget. Det är därför önskvärt att i ett sådant större perspektiv överväga åtgärder för att öka de nordiska underleveranserna.

Utredningen "Arbetskraftens och kapitalets rörlighet" (NU A 1980:11) har gett upphov till ett vidare arbete inom Nordiska ministerrådet. Det gäller dels ett inom NAUT igångsatt uppföljningsarbete dels initiativ inom ämbetsmannakommittén för industri- och energifrågor på grundval av Nordiska rådets rekommendation nr 23/1980/e om åtgärder för att underlätta industriella projekt i Norden. I de senare uppgifterna bör medlemsförslaget beaktas.

NFS har i remissyttrande över medlemsförslag A 613/e om samarbete inom nordisk möbelindustri förordat en branschpolitisk ansats för att utveckla det nordiska industripolitiska samarbetet. Med en sådan utgångspunkt bedömer NFS också möjligheterna att tillgodose avsikten med medlemsförslaget som goda. Samtidigt kan branschpolitiska initiativ innebära flera andra fördelar, och ett samarbete mellan företrädare för löntagarorganisationer, näringsliv och myndigheter kan underlättas.

Det är också viktigt att ägna ökad uppmärksamhet åt olika problem som föreligger för underleverantörer. Ibland koncentreras företagens försäljning till ett fåtal köpare, och underleverantörer kan råka i ett starkt och ensidigt beroende förhållande till dessa, som binder företagen till att ofta endast vara underleverantörer och hindra en önskvärd vidareutveckling av dessa. Sådana och andra förhållanden – t. ex. finansieringsproblem, avtalsvillkor – kan ge upphov till en betydande osäkerhet för underleverantörerna. Åtgärder för att förbättra underleverantörernas ställning gentemot dominerande köparföretag, och eftersträva bredare kundkrets samt produktsortiment bör främjas. NFS har i remissyttrande över det nordiska forskningsprojektet om små- och medelstora företag i Norden (NU A 1979:22, 1–5) utvecklat dessa synpunkter.

NFS konstaterar sammanfattningsvis att syftet med medlemsförslaget kan tillgodoses inom ramen för dels pågående arbete inom Nordiska ministerrådet dels genom att främja andra och mer omfattande industripolitiska initiativ.

Stockholm den 23 september 1981

Nordens fackliga samorganisation

Knud Christensen

Ordförande

Lennart Forsebäck

Generalsekreterare

Danmark**Industriministeriet:**

Efter industriministeriets opfattelse udføres der et stort og nyttigt arbejde på virksomheds- og organisationsplan. Der tages her stadig nye initiativer, således erfarer industriministeriet, at underleverancer netop for tiden behandles i SKANMEK.

På denne baggrund finder industriministeriet ikke anledning til, at Nordisk Ministerråd rager initiativer til en udredning om nordiske underleverancer.

København, den 30. november 1981

P. m. v.

E. b.

Michael Prehn
Fuldmægtig

Industrirådet:

Dette forslag motiveres af en forestilling om, at nordisk samarbejde på regeringsniveau kunne bidrage til udveksling af underleverancer mellem nordiske virksomheder, eventuelt ved statslig garantistillelse for opfyldelsen af leverandørkontrakter.

Industrirådet deler ikke den opfattelse, at det er en statslig opgave at fremelske nordiske underleverancer, idet man går ud fra, at virksomhederne i Norden af egen drift vil kunne finde frem til de samarbejdsformer, som er naturlige og gensidigt fordelagtige, såfremt myndighederne blot vil afstå fra at skabe vanskeligheder for aftaler mellem virksomhederne.

Industrirådet ser derfor intet behov for en udredning om nordiske underleverancer.

København, den 25. juni 1981

Ove Munch

Paul Kaaris

Håndværksrådet:

— — — finder det fremsendte medlemsforslag yderst væsentligt.

Det er rådets opfattelse, at de i forslaget berørte spørgsmål fortjener en nærmere analyse.

Håndværksrådet mener endvidere, at en analyse af de i forslaget berørte problemer bør suppleres med en undersøgelse af det kontraktretlige aspekt ved underleverandørarbejde.

Det må desværre konstateres, at mange af de virksomheder inden for håndværk og mindre industri, som indgår aftaler om underleverandørarbejde, ikke har tilstrækkelig kontraktgrundlag at arbejde på.

Virksomhederne ser i mange tilfælde bort fra en skriftlig aftale. I andre tilfælde accepteres ukritisk et af hvervgiveren fremlagt kontraktsforslag, som måske ikke i nødvendigt omfang tillgodeser underleverandørens interesser.

Det er af stor betydning for underleverandørforhold, at der ikke opstår uenighed om væsentlige spørgsmål, som hindrer, at samarbejdet kan få en varig karakter. Det forhold, at underleverandør og hvervgiver på adskillige områder har sammenfaldende interesser, gør på ingen måde en kontraktlig regulering unødvendig.

Konsekvensen, af at der ikke foreligger en tilstrækkelig afbalanceret retlig regulering af underleverandørforholdet, er, at virksomheden, som påtager sig et arbejde, meget ofte ikke opnår den forventede sikkerhed for afsætning af sin produktion, som er en afgørende forudsætning for de ofte ikke ubetydelige investeringer, som overtagelse af underleverandørarbejde nødvendiggør.

Virksomheden skal typisk investere store beløb i materialer, værktøj og maskiner. Hertil kommer på længere sigt eventuelle bygningsudvidelser.

Håndværksrådet er bekendt med, at der gøres et ikke ubetydeligt arbejde af "Orgalime" og "Skanmek", hhv. de vesteuropæiske og nordiske samarbejdsorganisationer inden for jern- og metalindustrien.

Et resultat af dette arbejde er bl. a. NL 79, "Almindelige leveringsbetingelser for leverancer af maskiner og andet mekanisk og elektrisk udstyr mellem Danmark, Finland, Norge og Sverige samt inden for disse lande".

Det er rådets opfattelse, at det eksisterende kontraktmateriale bør suppleres med en undersøgelse af, hvilke kontraktslige problemer en typisk nordisk mindre underleverandør støder på, når han indgår en aftale med hovedleverandøren.

Ved dette arbejde vil de erfaringer, som er nedlagt i ovennævnte leveringsbetingelser naturligvis indgå, men det er rådets klare fornemmelse ud fra det rådgivningsarbejde, rådet varetager overfor de faglige organisationers virksomheder, at der bør udarbejdes branchespecifikke regelsæt, som specielt tilgodeser den mindre underleverandørs behov.

Håndværksrådet håber, at de ovenfor anførte korte betragtninger kan inddrages i Nordisk Råds videre arbejde.

Det skal endelig anføres, at Håndværksrådet naturligvis står til rådighed for en uddybning af det anførte.

København, den 13. oktober 1981

Hans-Georg Nielsen

Erhvervenes Eksportfremme Sekretariat (EES):

— — — har Erhvervenes Eksportfremme Sekretariat bragt det foreliggende spørgsmål op for sin bestyrelse og herigennem erfaret, at forespørgslen er modtaget såvel i Industrirådet som i Håndværksrådet. Der er eller vil fra de pågældende organisationer blive afgivet udtalelser om spørgsmålet. Der vil herefter ikke kunne forventes fælles udtalelse via EES.

København, den 3. juli 1981

Nils Telsen

Finland**Finansministeriet:**

Enligt finansministeriets åsigt bör det anses viktigt att underleveranserna de nordiska länderna emellan utvecklas, särskilt med tanke på småindustrin och den medelstora industrin samt på grund av verksamhetens sysselsättningseffekt. Finansministeriet finner det därför motiverat att den föreslagna utredningen om samarbete i fråga om underleveranser nordiska företag emellan företas. Därigenom kunde man erhålla användbar och detaljerad information om nuläget inom detta samarbete, bl. a. om dess omfattning, problem samt för- och nackdelar. Utredningen skulle utgöra en grund för sådana eventuella åtgärder genom vilket samarbetet kunde utvidgas och fördjupas på ett positivt sätt.

Finska företaget har redan nu ett ganska omfattande samarbete i fråga om underleveranser, närmast med svenska företag t. ex. inom textil- och konfektionsindustrin samt metallindustrin. Denna verksamhet torde ha varit av stor betydelse särskilt för små och medelstora företag. Under den senaste tiden har det framkommit tecken på att det skulle vara möjligt att utvidga samarbetet i frågan om underleveranser med Mellaneuropa. Dessutom har man med de socialistiska länderna planerat gemensamma projekt, i vilka finska företag kunde delta med leveranser av maskiner och anläggningar. Sålunda verkar det som om det under de närmaste åren skulle finnas goda utsikter till ett ökat samarbete i fråga om underleveranser till flera länder. Förutom Sverige kunde även de övriga nordiska länderna och särskilt Norge vara lämpliga målområden.

De s. k. underleverantörbörser som nämns i förslaget och som skulle vara ägnade att öka och försnabba informationen om underleveranser inom Norden skulle vara till nytta. Enligt den praxis som redan omfattats inom metallindustrin handhas denna uppgift bäst av de nordiska förbunden inom respektive bransch.

Grundandet av börsen förutsätter dock ett tillräckligt omfattande samarbete inom varje bransch för att verksamheten skall bli meningsfull. Också Utrikeshandelsförbundet och industri- och handelssekreterarna kunde bistå vid skapandet av kontakter.

Till förslaget om att statsmakten skulle garantera underleveransavtalet i det fall att detta skulle upplösas, bör man ställa sig reserverad. Inom underleveranssamarbetet är det fråga om sedvanliga industriella kontakter, där marknadskrafterna bestämmer efterfrågan och utbud. Om statsmakten tas med som garant kan detta t. ex. leda till att en företagare deltar i osäkra projekt och därvid tar för stora risker. Dessutom skulle det kräva en utökad byråkrati.

Även om erfarenheterna av samarbetet i fråga om underleveranser i huvudsak är positiva, kan till en sådan verksamhet i stor skala även anknyta negativa synpunkter som det är skäl att beakta i tid. T. ex. kan företag, som i betydande utsträckning är beroende av underleveranser och några få uppdragsgivare, särskilt under ekonomiska nedgångsperioder råka i svårigheter, då uppdragsgivaren t. ex. av sysselsättnings-skäl utvidgar sin egen produktion att omfatta tidigare underleveranser.

De underleveranser som finska företag under de senaste åren utfört för svenska företag torde vara betydligt fler än de uppdrag som svenska företag fått från Finland. Detta beror huvudsakligen på att lönenivån inom vår industri är lägre än i Sverige, varför det lönar sig att låta utföra arbetsdryga underleveranser här. Å andra sidan är de svenska uppdragsgivarna även internationellt sett relativt stora företag, som strävar efter att utnyttja storproduktionens fördelar. För dessa är det då fördelaktigt att låta utföra underleveranser.

Om samarbetet i fråga om underleveranser under de närmaste åren kraftigt utvidgas ensidigt på det sätt som ovan beskrivits, är det skäl att överväga om detta skulle skada vår industris strukturella utveckling. Det är knappast eftersträvsvärt att vår industri i stor skala huvudsakligen skall bli underleverantörer för svenska företag. Detta är fallet bl. a. därför, att underleveransarbeten ofta inte kräver sådana forsknings- och utvecklingsinsatser som är kännetecknande för en tekniskt långt utvecklad industri.

Helsingfors den 15 september 1981

Ahti Pekkala
Finansminister

Teemu Hiltunen
Statssekreterare

Handels- och industriministeriet¹:

I medlemsförslaget fäster man befogad uppmärksamhet vid de nordiska underleveransernas centrala betydelse i det nordiska industrisamarbetet, speciellt med tanke på små och medelstora företag. Handels- och industriministeriet finner det viktigt att utvecklingsmöjligheterna i samband med nordiska underleveranser främjas. I tillägg till de utredningar som nämns i medlemsförslaget har frågor om underleveranser berörts i den nordiska utredningen om "Små och medelstora företag" (NU 1979:22). Nordiska ministerrådet har också tagit initiativ till utredningar som på lång sikt syftar till ökad harmonisering av företagsklimatet i de nordiska länderna.

Nordiska ministerrådet (industriministrarna) har i olika sammanhang berört frågor som tangerar innehållet i medlemsförslaget. En ny arbetsplan för ämbetsmannakommittén för industri- och energifrågor är under beredning. Syftemålet med planen är att kartlägga betingelserna för hur det industriella samarbetet mellan de nordiska länderna skall kunna förbättras. Planen omfattar också småföretagspolitik i Norden, varvid nordiska underleveranser ingår. Enligt ministeriets uppfattning vore det ändamålsenligt att vänta på resultatet av dessa utredningar innan beslut om eventuella tilläggsutredningar fattas.

Helsingfors den 5 oktober 1981

Pirkko Työläjä

Handels- och industriminister

Barbro Widings

Byråchef

Centralhandelskammaren¹:

Det inom Nordiska rådet väckta medlemsförslaget om nordiska underleveranser måste enligt Centralhandelskammaren anses vara ett positivt steg för att öka handelssamarbetet mellan de nordiska länderna.

I förslaget har alldeles riktigt konstaterats att de nordiska länderna ensamma bildar ett litet marknadsområde och att de tillsammans utgör ett betydande ekonomiskt område, och att Norden har en ganska stor och mångsidig produktionskapacitet. Enligt Centralhandelskammarens mening uppnår man långa, kostnadsbesparande produktionsserier genom att slå ihop resurser och utnyttja underleveranser.

Centralhandelskammaren är av den uppfattningen att utvecklandet av i

¹ Yttrandet översatt från finska.

synnerhet små och medelstora företag till enheter som beställer och utför underleveranser på lång sikt understöder deras tillväxtprocess.

De svårigheter som Sverige har anfört är: höga transportkostnader, för långa geografiska avstånd och språksvårigheter. Centralhandelskammaren konstaterar, att man i Finland inte har riktat Centralhandelskammarens och inte heller handelskammarens uppmärksamhet på höga transportkostnader och inte heller handelskammarens uppmärksamhet på höga transportkostnader och långa geografiska avstånd. Centralhandelskammaren konstaterar däremot att de i Finland gällande frakttarifferna internationellt sett är mycket rimliga. Dessutom finns det mellan Finland och Sverige stor tillgång på transportkapacitet, bl. a. på nya stora bilfärjor. Det geografiska avståndet jämfört med länderna utanför Norden utgör enligt Centralhandelskammaren inget hinder. I detta sammanhang bör man understryka att utnyttjandet av transportkapaciteten har en betydlig inverkan på sysselsättningen.

Vad språksvårigheterna beträffar konstaterar Centralhandelskammaren att över 20% av Finlands utrikeshandel redan nu sker med de nordiska länderna. Detta har beaktats bl. a. i den av Språkprogramkommittén avgivna rekommendation, som gäller språkundervisningen vid våra läroanstalter. Den opinionsundersökning om kunskaper i svenska språket och dess betydelse i det nordiska samarbetet, som Centralhandelskammaren lät utföra i Företagsekonomiska forskningsinstitutet, utvisar att språksvårigheterna inte i dag spelar någon betydande roll i handeln mellan våra länder.

Med anledning av det ovan sagda stöder Centralhandelskammaren det väckta medlemsförslaget och föreslår vördsamt att Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att företa en utredning för att främja underleveranser mellan nordiska företag.

Helsingfors den 22 oktober 1981

Centralhandelskammaren

Sakari Yrjönen
Verkst. direktör

Marianne Huttunen
Avdelningschef

Ålands landsskapsstyrelse har i skrivelse den 29 juni 1981 förklarat sig stöda medlemsförslaget.

Utvecklingsområdesfonden Ab (KERA):

KERAs kundkrets består i detta nu av ca 3500 i huvudsak små och medelstora företag, som verkar på landets utvecklingsområden. KERAs kreditstock är ca 1,5 mrd mk.

En betydande del av KERAs kundföretag idkar export av sina produkter. De nordiska länderna, framförallt Sverige utgör ofta de huvudsakliga exportländerna. Delleveransarbete säljes också i någon mån till Norge. I allmänhet kan man säga, att underleveransverksamheten i Finland inte är lika allmän och utvecklad som t. ex. i Sverige. De företag, som verkar på landets utvecklingsområden idkar export av delleveransarbeten i mindre grad än företag i vårt land i allmänhet.

Inom metallindustrin har man bland KERAs kundföretag traditionellt sysslat med delleveransverksamhet i högre grad än inom andra branscher. T. ex. inom snickeri- och beklädnadsbranschen är delleveransverksamheten av ringa omfattning fastän det torde i internationellt perspektiv finnas möjligheter därtill. Bilindustrin har verkat som banbrytare inom delleveransverksamheten i Norden, liksom i industriländerna i allmänhet. De finländska företagens delleveranser till de nordiska bilfabrikerna torde uppgå till storleksklassen ca 3 000 manarbetsår. De små och medelstora företagen verkande inom utvecklingsområdena har dock en mycket liten andel av nämnda verksamhet.

Inom vår fond är vi i allmänhet av den uppfattningen att man genom delleveransverksamheten kan hämta ett ökat kunnande till företagen inom utvecklingsområdena. Genom den traditionella underleveransverksamheten har många små företag lärt sig betydelsen av bl. a. kvalitets- och leveransexakthet då det gäller att uppnå en framgångsrik verksamhet.

Vid diskussioner med finländska delleverantörer och deras nordiska, främst svenska samarbetspartners har man ofta betonat språk- etc. kommunikationssvårigheterna som ett hinder för en utveckling av verksamheten.

På den senaste tiden har man diskuterat mycket bland metallföretagen på utvecklingsområdena om möjligheterna för delleveranser till off-shore industrin i Norge. Information i frågan har bl. a. Nordkalottkommittén och samarbetskommittén för Mittnorden-samarbetet eftersträvat att ge åt företagen på utvecklingsområdena. Enligt vårt förmenande borde man med den i medlemsförslaget nämnda undersökningen också eftersträva att utreda de nordiska företagens leveransmöjligheter till olje/gasindustrin i Norge med beaktande av både letnings-, byggnads- och produktionsskedet.

Delleveransverksamheten i Norden bör ses som en viktig del av det internordiska industriella samarbetet.

Utvecklingsområdesfonden Ab (KERA) framför som sin ståndpunkt, att den i medlemsförslaget nämnda utredningen är nödvändig.

Kuopio den 24 september 1981

Utvecklingsområdesfonden Ab

Veikko O. Vuorikari

Vice verkställande
direktör

Esko Elo

Vicehärads hövding

Centralförbundet för hantverk och småindustri:

Centralförbundet för hantverk och småindustri anser det nordiska underleveranssamarbetet vara viktigt och är av den åsikten, att verksamheten även bör utvecklas. Samarbetet mellan nordiska underleverantörer är viktigt såväl för arbetsfördelningen mellan företagen som för en onödig förflyttning av arbetskraften. Från arbetsfördelningens synpunkt sett är verksamheten fördelaktig för såväl huvudleverantör som underleverantör. Om detta har man inom företagens och organisationernas krets i stor utsträckning informerat.

Speciellt inom metallbranschen, som troligtvis representerar den största andelen i den nordiska underleverantörsströmmen har de nordiska organisationerna försökt befrämja samarbetet mellan underleverantörer.

Inom metallbranschen verkar t. ex. den nordiska underleverantörsbörsern, vilken man har för avsikt att omarbete till adb-basis, sålunda att informationen kunde direkt användas av företagen. Finlands metallindustris centralförbund har uppgjort en tillverkningsförteckning på finska, svenska och engelska. I förteckningen redogör man för företagets tillverkningsmöjligheter och den är främst ägnad att befrämja det långfristiga underleverantörssamarbetet. Dessutom har man uppgjort en speciell handledning för underleverantörer samt en samarbetsbok för huvudleverantör och underleverantör är på gång. Den sistnämnda innehåller bl. a. brevmodeller för finande av samarbetspartner och för uppgörande av kontrakt.

Inom Finlands utrikeshandelsförbund verkar en samarbetsgrupp för underleverantörernas exportverksamhet. Inom ramen för denna grups verksamhet försöker man utvidga underleverantörsverksamheten speciellt med hänseende på exporten. De nordiska länderna anordnar även underleverantörsmässor, vilka är ägnade speciellt för underleverantörsföretagen.

Av ovan angivna exempel framgår det, att såväl företagen som organisationerna aktivt deltar i verksamheten att befrämja samarbetet mellan nordiska underleverantörer. Förverkligandet av verksamheten lämpar sig bäst för industrins organisationer, eftersom de även synbarligen annars har den mest omfattande informationen om företagets möjligheter till samarbete och övriga verksamhetsförutsättningar. Detta samarbete kan man dock och borde man även befrämja genom att styra den offentliga finansieringen att bättre än för närvarande förverkliga samarbetsprojekten såväl mellan de nordiska länderna som med ett tredje land.

Det är dock svårt att uppskatta samarbetet mellan de nordiska underleverantörerna på grund av brist på information om underleverantörsströmmarnas storlek. Centralförbundet för hantverk och småindustri föreslår

även för Nordiska rådet att man borde begrunda att förverkliga en kartläggande undersökning om volymen av den underleverantörsverksamhet, som förekommer mellan de nordiska länderna och mellan ett tredje land.

Helsingfors i oktober 1981

Centralförbundet för hantverk och småindustri

Kimmo Puusti

Utredningschef

Finlands utrikeshandelsförbund:

Underleverantörsverksamhet mellan företag i de nordiska länderna är en viktig del av det nordiska handelsutbytet och borde vidareutvecklas. För ett utvecklande av underleverantörsverksamheten arbetar bl. a. den nordiska underleverantörbörsen, som verkar inom metallindustrin samt de olika förbunden.

Inom Finlands utrikeshandelsförbund arbetar en exportsamarbetsgrupp för underleveranser med närapå 70 finländska underleverantörföretag som medlemmar. Gruppen samlas 3–4 gånger per år och har till uppgift att utveckla exporten av finska underleveranser speciellt till de nordiska länderna. Gruppen har verkat i cirka 5 år och arrangerat ett flertal utställningar och gruppframträdanden i Sverige, Norge och Danmark samt utarbetat två gruppbroshyrer som presenterar finska underleveranser. Dessutom har gruppen arrangerat skolnings- och seminarietillfällen i avsikt att utveckla underleverantörsverksamheten i Norden.

För att öka samarbetet anställde nio företag i exportsamarbetsgruppen i föl en kontaktman som har till uppgift att utveckla och öka de uppdragsgivande företagens export av underleveranser. Kontaktmannen arbetar på Utrikeshandelsförbundets kontor.

Vi anser att underleverantörsverksamhet i hög grad är samarbete mellan huvudleverantören och underleverantören. Därför är det mycket viktigt att skapa direktkontakt mellan dessa. Utställningar, symposier och seminarier samt olika slags broshyrer och prospekt som presenterar underleveransutbudet har visat sig vara mycket effektiva exportfrämjande åtgärder. En undersökning om nordiska underleveranser ökar inte i sig exporten. Därför hoppas vi att staten även framledes skall undesrtöda underleveransindustrins exportfrämjande verksamhet så mycket som möjligt för att det nordiska samarbetet mellan företagen skall kunna fortgå och vidareutvecklas.

Helsingfors den 2 oktober 1981

Finlands utrikeshandelsförbund

Branschavdelningen

Pentti Mettälä

Teollisuuden keskusliitto — Industrins centralförbund¹:

Samarbetet mellan företagen har en stor betydelse vid förbättrandet av industrins effektivitet och konkurrenskraft. En central form av samarbete är välorganiserad underleverantörsverksamhet, som numera så småningom håller på att övergå i en planmässig specialisering och ett långsiktigt samarbete mellan företagen.

Det nordiska underleverantörssamarbetet är bäst utvecklat inom verkstadsindustrin. Den gemensamma underleveransbörser för den nordiska verkstadsindustrins branschorganisationer har fungerat i över tio år, och har till förbundens medlemmar förmedlat uppgifter om möjligheter till underleveranser i de skilda nordiska länderna. Organisationerna publicerar även regelbundet produktionsförteckningar vilka presenterar medlemsföretagens produktionsmöjligheter. Inom den nordiska verkstadsindustrins krets har man även överenskommit om gemensamma avtalsvillkor. Inom Finlands Metallindustris centralförbund grundades år 1979 en särskild styrningsgrupp för underleverantörsverksamheten, vilken strävar till att främja utnyttjandet av underleveranser i Finland och Norden sålunda, att metallindustrins konkurrenskraft förbättras.

I syfte att utöka de mindre och medelstora företagens nordiska samarbete igångsatte de nordiska industriförbunden på våren 1981 förmedling av kontakter mellan företag. Till denna verksamhet hör även intimt att bistå vid skapandet av underleverantörskontakter.

Inom ramen för Finlands utrikeshandelsförbund verkar för sin del en samsamarbetsgrupp mellan företagen med syfte att främja underleveransexporten. Verksamheten har inriktat sig närmast på de nordiska länderna och har bestått i bl. a. gemensamma framträdanden vid mässor, gemensamma exportansträngningar o. d. frågor i anknytning till samarbetet på marknadsföringens område.

Industrins centralförbund ställer sig positivt till det nordiska underleveranssamarbetet. Detta samarbete är ägnat att utjämna konjunkturväxlingarna inom underleveranssektorn och möjliggör en utveckling i riktning mot specialisering. Underleverantörssamarbetet, liksom allmänt taget samarbetet mellan företagen kan den offentliga makten bäst främja genom att i varje enskilt land skapa sådana verksamhetsbetingelser vilka sporrar företagen till samarbete. Den offentliga maktens uppgift är att undanröja eventuella byråkratiska, juridiska och administrativa hinder för ett samarbete. Det praktiska samarbetet bör emellertid utgå från företagen och dessas behov. Härvid kan man stöda sig på industrins redan existerande branschorganisationer.

Hänvisande till de ovan nämnda, redan vidtagna åtgärderna för främ-

¹ Yttrandet översatt från finska.

jande av det nordiska underleverantörssamarbetet, och till de synpunkter vilka anknyter till samarbetet, framför Industrins centralförbund som sin åsikt att samarbetet i fråga om underleveranser i främsta rummet bör främjas i ettvarit enskilt land med särskilda ekonomisk- och industripolitiska medel. De nya utredningarna borde stöda närmast dessa åtgärder.

Helsingfors den 7 oktober 1981

Industrins centralförbund

Kyösti Vesterinen

Norge

Industridepartementet:

Som bakgrunn for forslaget er det bl. a. anført at problematikken og utviklingsmulighetene i forbindelse med nordiske underleveranser bare er utredet i begrenset utstrekning.

Det anføres at effektivt fungerende underleverandører må bedømmes å være spesielt viktig i små økonomier som de nordiske. For mange små og mellomstore bedrifter antas underleveranser å kunne være av helt avgjørende betydning.

Industridepartementet vil peke på at norske underleveranser til industri i andre nordiske land har hatt et betydelig omfang, men at disse leveranser i ganske stor utstrekning har kommet fra større bedrifter som har et vel etablert samarbeid med bestemte bedrifter i Norden, særlig Sverige.

For å gjøre det lettere for tilbydere av underleveranser å komme i kontakt med brukere av slike leveranser, ble det i 1979 etablert en felles-nordisk underleverandørbørs i samarbeid mellom verkstedindustriens bransjeforeninger i hvert av 4 av de nordiske land.

Den norske bransjeforeningen, Mekaniske verksteders landsforening omfatter ca. 450 bedrifter med ca. 80–90% av kapasiteten i verkstedindustrien. Medlemmene har hela tiden kunnet annonsere gratis i "børsen", som er blitt distribuert til samtlige medlemsbedrifter uten kostnader. De ulike utgaver av "børsen" har gjennomgående vært utgitt 1 gang pr. måned (–feriemåneden).

I praksis viste det seg imidlertid av potensielle kjøperbedrifter ikke benyttet "børsen" i noen utstrekning av særlig betydning, og i 1980 besluttet Mekaniske verksteders landsforening å trekke seg fra fortsatt deltakelse i "børsen".

På grunnlag av erfaringen fra det ovennevnte tiltak, kan det være tvil om mangel på informasjon er en flaskehals i arbeidet med å få til en økning i anvendelsen av underleverandørssystemet.

Fysiske nærhet bedriftene imellom vil være en faktor av stor betydning ved brukernes valg av underleverandører. Forøvrig synes det å foreligge erfaringer for at de betydelige komponent- og underleveranser som gjennomføres i Norge og mellom de nordiske land, for mange leveransers og spesialiteters vedkommende foregår på et marked der spesialister i innkjøp og salg har god oversikt innenfor sitt produktområde.

Industridepartementet vil imidlertid understreke at underleverandørsystemet synes å ha en naturlig plass i det moderne industrisamfunn hvor kravet til spesialisering og sterk grad av serieproduksjon er framtreddende. Det er grunn til å anta at et godt utbygd underleverandørsystem kan gi mer rasjonell utnyttelse av industriens totalkapasitet enn det som er mulig uten et slikt system, og en systematisk gjennomgåelse av muligheten for gjennomføring av stimuleringsiltak synes derfor å ha sin berettigelse.

På dette grunnlag kan Industridepartementet gi sin tilslutning til at det foretas en utredning av spørsmålet om tiltak for øking av nordiske underleveranser. Det er viktig at man i dette arbeid trekker inn enkeltbedrifter i de nordiske land som har erfaring med underleverandørvirksomhet. Utredningen må ha et praktisk siktemål, nemlig en økt nordisk underleverandørvirksomhet.

Oslo, 9. oktober 1981

Etter fullmakt

Per-Chr. Endsjø

R. Thodesen

Norges eksportråd:

Norges eksportråd er enig med forslagsstillerne i at nordisk samarbeid om underleveranser er viktig. Generelt er underleveranser mest interessante når det dreier seg om sterkt sammensatte produkter. Det gjelder i første rekke i verkstedsindustrien og i elektronikkindustrien.

Nordiske underleveranser bør selvsagt kunne fremmes ytterligere, både innenfor de nevnte sektorer og i andre. Det er i denne forbindelse mulig at en utredning som foreslått vil være av betydning. Norges eksportråd er ellers av den oppfatning at de oppgaver det her er snakk om ikke først og fremst kan løses gjennom utredninger, men ved et aktivt arbeid av de organer som er løpende engasjert i det økonomiske samkvem mellom de nordiske land.

Dersom det skal foretas en utredning, er det viktig at den industrien som er direkte engasjert i problemene blir trukket aktivt inn helt fra starten av.

Oslo, 16. oktober 1981

Norges eksportråd

Einar Magnussen

Adm. direktør

Tore Tønne

Avdelingssjef

Norges industriforbund:

Underleveranser industribedrifter imellom er av forholdsvis stor betydning i de nordiske land. Dette åpner adgangen til større markeder; noe som igjen fører til en høyere grad av spesialisering, bedre arbeidsdeling og rasjonaliseringsgevinster i form av stordriftsfordeler. Underleveransene mellom nordiske land er forholdsvis godt utbygget, men av hensyn til den betydning de har for små lands økonomier og spesielt for små og mellomstore bedrifter, bør de søkes utvidet.

I denne forbindelse vil vi peke på at man fra norsk side har hatt begrensede positive erfaringer med Den nordiske metallvarebørs, og at utrederne bør se nærmere på erfaringene med dette systemet. Videre vil vi peke på at små og mellomstore bedrifter (SMB) lett kommer i et anhengighetsforhold til en eller et fåtall større avtagere med de positive og negative sider dette innebærer.

Vi vil på denne bakgrunn støtte forslaget om å foreta en utredning om nordiske underleveranser for å fremme mer effektive underleveranser mellom nordiske foretak. Det bør legges sterk vekt på å finne frem til konkrete tiltak som kan stimulere vekst i underleveransene.

Oslo, 20. oktober 1981

Norges industriforbund

Kjell-Martin Fredriksen

Avdelingsdirektør

Sverige

Statens industriverk (SIND):

Statens industriverk delar uppfattningen att underleveranserna är en viktig fråga för industriföretagens konkurrensförmåga och utveckling. Det gäller i synnerhet också för småföretagen vars produktion i hög grad utgörs av underleveranser.

Frågan om underleveranser har tidigare studerats i Sverige bl. a. vad avser den ökade internationaliseringen och inköpsbeteendets utseende. SIND har erfarenheter på området genom den verksamhet som är inriktad mot småföretagen. Underleveranserna är en viktig fråga för de regionala utvecklingsfonderna där SIND är huvudman. Frågan har också berörts i utredningsverksamheten om småföretagen.

SIND vill av dessa skäl stödja förslaget om en utredning om de nordiska underleveranserna. En sådan utredning skulle utgöra en naturlig uppföljning av det nordiska utredningsarbete som SIND tidigare genomfört om de nordiska småföretagen på uppdrag av Nordiska ministerrådet (*NU A 1979:22*) och där tidigare positiva erfarenheter och kontakter kunde utnyttjas. En sådan utredning kunde bl. a. omfatta en jämförande undersökning av skillnader och likheter i de nordiska underleveranserna och behandla möjligheterna att öka leveranserna mellan de nordiska företagen. I detta sammanhang är det också viktigt att studera inköpsbeteendet hos de större företagen.

SIND vill således tillstyrka en utredning om nordiska underleveranser och är om Ministerrådet så önskar berett att delta i utarbetandet av en mer detaljerad projektplan.

Stockholm den 7 oktober 1981

Eric Pettersson

Helge Herzog

Sveriges exportråd:

Svenska underleverantörer utreds för närvarande av ett antal statliga myndigheter och verk, dessutom pågår vid våra högskolor ett flertal projekt och 3-betygsarbeten om desamma. De flesta av dessa utredningar syftar till en effektivisering av underleveranser med avseende på export. För att uppnå denna målsättning torde Norden vara ett alltför begränsat område att studera och befrämja. Enligt vår mening uppnås denna effekt

endast genom en aktiv satsning på den totala Europamarknaden och/eller övriga lämpade marknader.

Stockholm den 16 oktober 1981

Sveriges exportråd

Jan Viklund

Sveriges industriförbund:

Det kan konstateras att det föreligger ett omfattande nordiskt samarbete även på detta område som framkommit på naturlig väg. Förutsättningarna för att främja ytterligare nordiskt samarbete på detta som på andra områden är beroende av de generella ekonomiska betingelserna i respektive länder. Generella stimulanser på ekonomierna i respektive länder vidgar i sig förutsättningarna för ytterligare nordiskt samarbete även på detta område.

Förbundet får i övrigt hänvisa till de synpunkter på nordiskt industriellt samarbete som framförts i skriften "Företagens syn på nordiskt industrisamarbete" utgiven av de nordiska industriförbunden, vilken överlämnats till Nordiska rådet.¹

Förbundet vill för sin del inte motsätta sig att en utredning enligt förslaget kommer till stånd, men Förbundet vill framhålla att en sådan utredning inte bör ha till syfte att lägga fram förslag om ytterligare statliga stödåtgärder.

Stockholm den 13 oktober 1981

Sveriges industriförbund

Thomas Hagdahl

Håkan Leijon

Svenska arbetsgivareföreningen (SAF) hänvisar i skrivelse den 15 oktober 1981 till yttrande av den 29 september 1981 från SKANMEK (se ovan).

¹ Här ej tryckt.

SHIO-Familjeföretagen:

Organisationen delar motionärens syn på underleveransernas betydelse. Organisationen finner det väsentligt att eventuella hinder mot nordiska underleveranser elimineras. Det bör emellertid erinras om att det existerar en nordisk underleverantörsbörs för metallindustrin.

Mot bakgrund av ovanstående anser SHIO-Familjeföretagen att det i första hand bör undersökas om det finns intresse från de nordiska industriförbundens sida att utvidga den existerande underleverantörsbörsen till andra industrigrenar. Detta innebär inte att organisationen i och för sig motsätter sig den föreslagna utredningen. Ett beslut om utredning bör dock först ske efter det att möjligheterna att starta en utvidgad nordisk underleverantörsbörs har prövats.

Stockholm den 20 oktober 1981

SHIO-Familjeföretagen

Verner Helte

Anders Åberg

